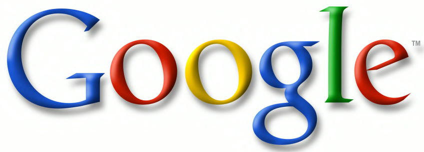

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' Τεῦχος 127ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1908 Ἰούλιος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»

1 — Ὁδὸς Σοφοκλέους — 1

1908

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

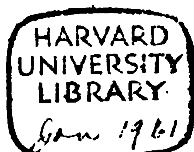
ΤΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ ἱστορικὴ ἰδέα παντὸς λαοῦ, κατὰ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας, δὲν ἐξελίσσεται μόνον καὶ δὲν λαμβάνει τὴν προσήκουσαν πραγμάτωσιν διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ καὶ ἠθικῆς ἰσχύος. Ἵνα ἡ ἰσχὺς αὕτη ἐξωτερικευθῇ, δέον νὰ προηγηθῇ αὐτῆς ἡ ἐξέλιξις τῆς φυσικῆς ἰσχύος. Ταύτης πραγματουμένης, οἱ λαοὶ λαμβάνουσι μείζονα καὶ πληρεστέραν ἑαυτῶν συνείδησιν, καθίστανται ἰσχυροί, δημιουργοῦσιν ἱστορικὴν ὀντότητα, πρωτοστατοῦσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐν τῇ παλαίστρᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἄνευ φυσικῆς ἰσχύος, δηλαδὴ ἄνευ στρατιωτικῆς συντάξεως καὶ δυνάμεως, οὐδεὶς λαὸς μέχρι τῆς σήμερον κατώρθωσε νὰ ἐπιτελέσῃ ἱστορικήν τινα ἀποστολήν. Ὁ στρατὸς ἐθεωρήθη τὸ σχολεῖον καὶ τὸ στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἐνεργείας.

Εἷς τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, εὐδόκιμος καὶ ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς στρατιώτης, διδάσκει τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς στρατιωτικῆς παιδεύσεως καὶ ἰσχύος τῶν λαῶν :

«Ὅπου δὲ θεοὺς μὲν σέβονται, τὰ δὲ πολεμικὰ ἀσκοῦσι, πειθαρχεῖν μελετῶσιν, ἐνταῦθα πάντα μεστὰ ἐλπίδων ἀγαθῶν ἐστιν».

Ἕτερος ἐπίσης πρὸς τοῖς ἄλλοις, πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς πολιτικῆς ἑνότητος, ὁ Κάμιλλος Καβούρ, ἠρέσκετο νὰ λέγῃ διδάσκων τοὺς ἀπολέμους καταστάντας ἐκ μακρᾶς ἐθνικῆς νάρκης συμπατριώτας του : «ἡ θεία Πρόνοια εὐνοεῖ τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ σώματα, ἔτι δὲ μᾶλλον τὰ καλῶς συντεταγμένα».

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς, πρὸς τοῖς ἄλλοις κύριον ἔσχε μέλημα νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν, τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀρετήν.

Εἰργάσθη πρὸς τοῦτο μετὰ περισσοῦ ζήλου, ἐκήρυξε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ

ἐπεῖγον τῆς στρατιωτικῆς παρασκευῆς πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν. Ἡ φωνὴ αὐτῆς δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀπηχήσεως. Καὶ ἤδη ἅπαν τὸ Ἑλληνικόν, ἐλεύθερον καὶ ἀλύτρωτον; ἕνα καὶ μόνον ἐκτελεῖ ἑκάστοτε μύχιον πόθον, τὸν πόθον πρὸς στρατιωτικὴν σύνταξιν καὶ ἰσχύν.

Ἐν τούτῳ ἡ ἐθνικὴ νίκη.

Ἡ ἀνάγκη αὕτη καὶ τὸ κατεπεῖγον τῆς στρατιωτικῆς συντάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπιβάλλει ἡμῖν τὴν δημοσίευσιν σκέψεων στρατηγῶν διακεκριμένων, ἀλλὰ καὶ βαθυφρόνων ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πρὸς μείζονα φωτισμὸν καὶ καθοδήγησιν τῶν ἡμετέρων ὁμοεθνῶν. Εἶνε σκέψεις, ἀπορρέουσαι ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τῶν διδαγμάτων τῆς ἱστορίας.

Πρῶτος ἔρχεται ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς Von der Golts ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ ὁποίου, «**Τὸ Ἔνοπλον Ἔθνος**», ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα μερικὰς σελίδας.

Ὑπάρχει γενικὸν παράπονον, ὅτι εἰς τὴν ἐποχήν μας ὅλαι αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας χρησιμοποιοῦνται ὑπὲρ τοῦ ἀπαισίου ἔργου τῆς ἐξολοθρεύσεως ἀνθρώπων. Φαίνεται ὅτι αὗται αἱ πρόοδοι, ἀντὶ νὰ ὠφελήσωσι τὸν πολιτισμόν, δὲν ἔχουσιν ἄλλο ἀποτέλεσμα, εἰμὴ τὸ νὰ καθιστῶσι τοὺς λαοὺς σκληροτέρους, βιαιοτέρους· ἐπιδιώκουσι μὲ μεγαλειτέραν ζέσιν τὸ ὄνειρόν των περὶ τῆς ἀλληλοκαταστροφῆς. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ πεποίθησις φαινομενικῶς μόνον εἶνε ἀληθής. Ὅσον ὁ βίος ἑνὸς λαοῦ ἐξευγενίζεται καὶ ἐξωραΐζεται, χάρις εἰς τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν, τοῦ δημοσίου πλούτου, τόσον ὁ λαὸς αὐτὸς ἔχει νὰ ἀπολέσῃ εἰς πιθανὸν πόλεμον, τόσον φέρεται κατὰ φυσικὸν λόγον εἰς τὴν σκέψιν τῆς προπαρασκευῆς του διὰ τὸν ἀγῶνα.

Ἂς μὴ προτείνῃ τις, εἰς ἐντίκρουσιν αὐτῆς τῆς γνώμης, τὸ παράδειγμα μερικῶν λαῶν ἀρχαίων, οἵτινες παρέσχον τὸ θέαμα λαμπροῦ πολιτισμοῦ συμβαδίζοντος μὲ τὴν ἀπόλυτον ἔλλειψιν στρατιωτικῆς ἀξίας. Παρὰ τοῖς λαοῖς αὐτοῖς ὅλη ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἐσωτερικῶς ὑπενομεύετο, καίτοι οὐδὲν ἐξωτερικὸν σημεῖον προέδιδε τὴν παρακμήν των. Ἴσως οἱ λαοὶ αὐτοὶ δὲν διετήρουν ἀκόμη εἰς ὑψηλὴν βαθμίδα ἄλλο τι ἐκτὸς τῶν πνευματικῶν ἰδιοτήτων, καθ' ὃν χρόνον πᾶσα ἠθικὴ ἀξία εἶχεν ἐκλίπῃ παρ' αὐτοῖς. Ἡ δίψα πρὸς τὰς ἡδονάς, ὁ ἔρως πρὸς τὴν πολυτέλειαν εἶχον σβέσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος, τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς προσηλώσεως εἰς τὰ δημόσια πράγματα. Ὅλα λοιπὸν τὰ ἐλατήρια τῆς ἐθνικῆς ἐνεργητικότητος εἶχον θραυσθῆ. Κατὰ γενικὸν κανόνα, πολιτισμὸς ἀκμάζων συμβαδίζει πρὸς ὑψίστην στρατιωτικὴν ἀρετήν, ὡς συνέβαινεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους. Δὲν πρέπει ὡσαύτως νὰ ἀναφέρῃ τις ἐξαιρέσεις, ὡς τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις οὐ-

δεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κράτους. Προστατευομένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης, προσκεκολλημένη εἰς τὴν θάλασσαν δι' ὅλων αὐτῆς τῶν συμφερόντων, ἡ Ἀγγλία, ἀποικιακοὺς μόνον πολέμους ἔχει νὰ κάμῃ, πολέμους κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ χρῆμα παίζει τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον. Τὸ χρῆμα εἶνε τὸ ἀποτελοῦν τὸ φοβερώτερον ὅπλον της. Συντηρεῖ ἄλλως τε ναυτικὴν δύναμιν ἀνωτέραν τῆς δυνάμεως ὅλων τῶν κρατῶν τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν τούτοις, παρ' ὅλα τὰ προτερήματα τῆς θέσεώς της, θὰ εὑρεθῇ μετ' ὀλίγον ὑποχρεωμένη νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ νεώτερον ρεῦμα καὶ θὰ σκεφθῇ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν στρατιωτικόν της ὀργανισμόν, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ ἴδῃ τὴν δύναμίν της καὶ τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης δύουσαν βαθμηδόν.

Ὁπωσδήποτε εἶνε φυσικώτατον, ὅτι τὰ μεγάλα πεπολιτισμένα ἔθνη τῶν νεωτέρων χρόνων τελειοποιοῦσιν ὁλονὲν περισσότερον τὴν στρατιωτικήν των διοργάνωσιν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρατάξωσιν ἐν ἀνάγκῃ τὸ σύνολον τῶν δυνάμεών των. Ὁ καιρὸς τῶν πολιτικῶν πολέμων παρῆλθε. Δὲν ἀρκεῖ πλέον, πρὸς ἀποπεράτωσιν ἑνὸς πολέμου, νὰ διακυβευθῇ εἷς μόνος ἄνθρωπος, ἀρχηγὸς ἑνὸς λαοῦ ἢ νὰ θυσιασθῇ ἓν πολιτικὸν κόμμα. Ἀπαιτεῖται ἡ ἐξάντλησις τῶν διαμαχομένων ἐθνῶν. Ὁ γαλλικὸς λαὸς ἰσχυρίζεται καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτι δὲν ἠθέλησε τὸν πόλεμον τοῦ 1870. Ὅταν ὅμως ἡ Αὐτοκρατορία, ἥτις εἶχε κηρύξῃ αὐτὸν τὸν πόλεμον, ἔπεσεν, ὁ αὐτὸς λαὸς ἐφάνη ἀμέσως ἕτοιμος νὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρις ἐσχάτων τὸν ἀγῶνα. Ὁ ἴδιος ἀνὴρ, ὅστις κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1870 ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς πατρίδος του κατὰ τῆς κηρύξεως πολέμου, αὐτὸς οὗτος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ κατὰ Σεπτέμβριον καὶ ἀνελάμβανε τὴν διεύθυνσιν τῶν στρατευμάτων, καταστὰς ὁ διαπρύσιος κῆρυξ τοῦ αἱματηροῦ ἀγῶνος. Τοῦτο, διότι οἱ πόλεμοι κατέστησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἔργον τῶν ἐθνῶν καὶ ὄχι τῶν ἡγεμόνων. Καὶ ἐκεῖνος ἀκόμη, ὅστις ἀτομικῶς ἀντιφρονεῖ πρὸς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, αἰσθάνεται, ὅτι ἔχει καθῆκον νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου, εὐθὺς ὡς διακυβευθῇ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς χώρας του.

Οὐδεὶς δὲ ὑπάρχει μὴ ἀναγνωρίζων τὸ ἠθικὸν κάλλος τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ. Ναὶ μὲν ἡ ἀντίθεσις τῶν συμφερόντων εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία ἄγει πρὸς πόλεμον, ἀλλ' ἐκτὸς πάσης συμφεροντολογικῆς ἀπόψεως τὰ πάθη τῶν λαῶν προσδιορίζουσι μέχρι ποίων ὁρίων ὀφείλει νὰ φθάσῃ ὁ πόλεμος. Ὡς πάντοτε, ὁ πόλεμος χρησιμεύει εἰς τὴν πολιτικὴν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τῶν σκοπῶν της, ἀλλὰ, ἀκόμη καὶ διὰ τὰς ἐλάσσονος σημασίας διαφορὰς, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει τὴν πλήρη ἐκμηδένισιν τοῦ ἐχθροῦ. Τοῦτο ἄγει ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν μέσων, ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν, πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἶνε, κατὰ συνέπειαν, φυσικὸν καὶ δίκαιον νὰ παρασκευάζωνται ἐν καιρῷ εἰρήνης ἀκόμη αἱ δυνάμεις, τὰς ὁποίας διαθέτει ἔθνος τι πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης.

Λαός, ὅστις ἐκ φιλανθρωπίας δὲν θέλει νὰ προβῇ μέχρις ἐσχάτων, ὅστις καθο-

ρίζει ὅριον εἰς τὴν χρῆσιν τῆς δυνάμεώς του, θὰ εὑρεθῇ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρασυρθῇ παρὰ τὴν θέλησίν του. Οὐδεὶς ἀντίπαλος εἶνε δυνατὸν νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἠναγκασμένον νὰ τηρήσῃ τὴν αὐτὴν ἐπιφυλακτικότητα. Ἀπ' ἐναντίας ὁ ἐχθρὸς θὰ σπεύσῃ νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἑκουσίας αὐτῆς μικροψυχίας, καθιστάμενος αὐτὸς οὗτος δραστηριώτερος.

«Τὰ φιλανθρωπικὰ πνεύματα δύνανται νὰ φαντάζωνται, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ φθάνωσιν ἐμμέσως διὰ τῶν μέσων τῆς τέχνης, εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν καὶ εἰς τὴν ἧτταν τοῦ ἐχθροῦ, χωρὶς νὰ προξενῶνται πολλὰ τραύματα καὶ ὅτι εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ στρατιωτικὴ τέχνη. Ἀλλ' ὅσον μαγευτικὴ καὶ ἂν εἶνε ἡ ἰδέα αὕτη—λέγει ὁ Κλαούζεβιτς—πρέπει νὰ καταστραφῇ αὐτὴ ἡ πλάνη, διότι, εἰς πράγματα τόσον σοβαρά, ὅσον ὁ πόλεμος, αἱ πλάναι, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὴν πηγήν των εἰς τὴν εὐαισθησίαν τῆς καρδίας, εἶνε ἀκριβῶς αἱ μᾶλλον ὀλέθριαι. Τῆς χρήσεως τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, ἐν τῇ ὅλῃ ἀναπτύξει της, μὴ ἀποκλειούσης τὴν συνδρομὴν τοῦ πνεύματος, ἕπεται ὅτι ὁ κάμνων χρῆσιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἄνευ ὑστεροβουλίας, ἄνευ φειδοῦς αἵματος, ὑπερτερεῖ τοῦ ἀντιπάλου, ἐὰν οὗτος δὲν πράξῃ τὸ αὐτό.

«Συμβαίνει λοιπόν, ὥστε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἐχθρόν του τὸν νόμον τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ διαγωγῆς, καὶ ἀμφότεροι περιέρχονται εἰς τὰ ἔσχατα, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν ἄλλο ὅριον εἰμὴ μόνον τὸ τῆς ποιότητος τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν διαθέτουσιν».

Ἰδοὺ ἡ θέσις τοῦ ζητήματος ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ σαφηνείᾳ. Πᾶν ὅ τι δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῶν ὑπερόγκων βαρῶν, τὰ ὁποῖα ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῶν λαῶν ἐπιβάλλει ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, δὲν μεταβάλλει τὸ πρᾶγμα. Τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελε λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν νὰ βραδύνῃ εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν φορὰν τῶν πραγμάτων, θὰ ἔχανεν ἀμέσως τὴν θέσιν του, τὴν δύναμίν του καὶ τὴν πίστιν. Θὰ ἐξέτιε τὰς εὐθύνας ὅλων τῶν μελλουσῶν συγκρούσεων καὶ δὲν θὰ ἐβράδυνεν ἀναμφιβόλως, λαβὸν πικρὰν πεῖραν, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰ λοιπά.

Ὅλα τὰ σχέδια περὶ ἀφοπλισμοῦ ἔχουσιν ὡς ἀρχὴν τὴν παραγνώρισιν τοῦ νόμου, τοῦ διέποντος τὴν ἐθνολογικὴν συγκέντρωσιν τῶν λαῶν, καὶ συνεπῶς, τὸν πολιτικὸν βίον των. Ὡς ἐκ τῆς κοινότητος τῶν συμφερόντων, ἡ ὁποία τοὺς ἑνώνει σήμερον, οἱ λαοί, ὡς τὰ ἄτομα, ὑπόκεινται εἰς συγκρούσεις ἀνεξαρτήτους τῶν εἰρηνικῶν των διαθέσεων. Ὁ ἐθνικὸς ἐγωϊσμὸς εἶνε ἀδιάσπαστος πρὸς τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου. Ὁ ἐγωϊσμὸς αὐτὸς θὰ προστρέξῃ πάντοτε εἰς τὰ ὅπλα, ἐλλείψει ἄλλου μέσου. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν διαιτητικὸν δικαστήριον, ἱκανὸν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν εἰρήνην ; Μόνη ἡ παγκοσμοκρατορία θὰ ἠδύνατο νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα. Ἀλλὰ τὰ σημερινὰ κράτη ἱδρύονται διὰ τῶν πολέμων καὶ εἶνε ἀχώριστα ἀπὸ τῶν πολέμων.

Ἡ ἀμοιβαία δυσπιστία τῶν ἐθνῶν ἀπέναντι ἀλλήλων καθιστᾷ ὕποπτα ὅλα τὰ περὶ ἀφοπλισμοῦ σχέδια. Τὸ πρῶτον τούτων προετάθη κατὰ τὸ 1800 ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Βοναπάρτου πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας.

Ἡ νοήμων ὅμως ἀπάντησις τῆς Αὐστρίας ὑπῆρξεν ἡ ἑξῆς :

— «Τοῦτο βεβαίως ἐπιθυμεῖ καὶ ἡ Αὐλὴ τῆς Βιέννης, ἀλλ' ἡ δυσκολία ἔγκειται εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὴν προσχώρησιν τῆς Αὐλῆς τοῦ Βερολίνου».

Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον θὰ μείνῃ πάντοτε τὸ ζήτημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ. Ἑκάστη Δύναμις θὰ περιμένῃ ὅπως αἱ λοιπαὶ κάμωσι τὸ πρῶτον βῆμα, δὲν θὰ θέλῃ νὰ τὸ κάμῃ αὐτή, θὰ προτιμᾷ νὰ παρασκευάζηται πρὸς πάλην.

Μόνον τὰ ἀδιαλείπτως παρασκευαζόμενα πρὸς ἄμυναν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἔθνη ἀπολαύουσιν ἀληθοῦς ἀσφαλείας.

Δυνάμεθα νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι αἱ κολοσσαῖαι θυσίαι, αἱ ὁποῖαι σήμερον ἐπιβάλλονται, θὰ ἐπιφέρωσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατάστασιν ἐξαντλήσεως, ἡ ὁποία θὰ ἀντιδράσῃ καὶ αὐτὴ ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς διοργανώσεως καὶ τῆς ἀξίας τῶν λαῶν. Εἰς ὃ σημεῖον εὑρισκόμεθα, τὸ πρόβλημα ἔγκειται εἰς τὸν στενὸν σύνδεσμον τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ πρῶτος νὰ μὴ ἐναντιοῦται εἰς τὸν δεύτερον, καίπερ ἐκμεταλλευόμενος τὸ σύνολον τῶν πόρων του. Ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία ἔλυσε καλλίτερον τὸ ζήτημα κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀφ' ὅτου ἰσχύει ὅπως οἱ ὑπηρετοῦντες ὑπὸ τὰς σημαίας ἄνδρες μὴ ἀφαιρῶνται πλέον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των διὰ βίου, ἀλλὰ προσωρινῶς καὶ συγχρόνως, ὅλοι οἱ ἱκανοὶ ἄνδρες εὑρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ στρατοῦ.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ θυσίαι αἱ ἐπιβαλλόμεναι ὑπὸ τοῦ νέου συστήματος ἔφθασαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀπαιτεῖ ἐν τούτοις νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τὴν ἀληθῆ του ὄψιν. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ παλαιὸν σύστημα παρατηρεῖται πραγματικὴ οἰκονομία. Ἂς ὑποθέσωμεν, ὅτι μία μεγάλη Δύναμις ἠπειρωτικὴ θέλει σήμερον, ὡς ἄλλοτε, νὰ ζητήσῃ διὰ τῆς στρατολογίας στρατὸν ἀρκούντως πολυάριθμον, διὰ νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον : ἡ δαπάνη θὰ εἶνε ἀπείρως μεγαλειτέρα.

Ὅπως τὸ νέον σύστημα ᾖ οἰκονομικώτερον τοῦ ἀρχαίου ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, οὕτω καὶ ὑπὸ φιλανθρωπικὴν ἔποψιν, παρ' ὅλα τὰ ἐναντίως φαινόμενα, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προόδων τῆς στρατιωτικῆς τέχνης τείνει νὰ μετριάσῃ τὰς σκληρότητας τοῦ πολέμου.

Ὁ ἀντίπαλος ἡττᾶται ὄχι δι' ὁλοτελοῦς ἐκμηδενίσεως τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν περὶ νίκης ἐλπίδων του. Ὅταν λέγωμεν «πόλεμος μέχρι τελευταίου ἀνδρὸς» αὐτὸ εἶνε τρόπος τοῦ λέγειν, ἔντονος φράσις πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ γενναίως πολεμῆσαι. Στρατός, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ὑποχρεωθῇ πρὸ τῆς μάχης, νὰ πολεμήσῃ μέχρις ἀναλογίας 20 % ἀπωλειῶν, θὰ ἔδιδε θέαμα θαυμάσιον. Συνήθως ἀρκοῦσιν ἀπώλειαι δὶς ὀλιγώτεραι τοῦ ἑνὸς μέρους ἢ τοῦ ἄλλου διὰ νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς νίκης. Ἡ ἧττα ἑνὸς ἐκ τῶν μερῶν τῶν ἀντιμαχομένων στρατῶν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὰ ἄλλα τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐξακολουθήσωσι

τὸν ἀγῶνα καὶ ἐπιφέρει τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ὅσῳ περισσότερον τὰ πολεμικὰ γεγονότα αὐξάνουσιν εἰς αἰφνιδιότητα καὶ εἰς δύναμιν, τόσῳ περισσότερον παράγουσιν τὴν ἀποθαρρυντικὴν ἐπιρροήν των, καὶ διὰ τοῦτο αἱ μάχαιραι κατέστησαν τόσον ὀλιγώτερον φονικαί, ὅσῳ τελειότερα εἶνε τὰ καταχθόνια πολεμικὰ μηχανήματα.

Μία μόνη ἐκ τῶν σημερινῶν ὀβίδων μας, ἡ ὁποία μὲ μίαν βολὴν θανατώνει δέκα ἕως εἴκοσιν ἀνθρώπους, παράγει ἠθικὸν ἀποτέλεσμα τοιοῦτον, ὁποῖον δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο ἄλλοτε, εἰμὴ ἐὰν διπλάσιος ἀριθμὸς θυμάτων προσεβάλλετο ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σφαιρῶν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν συμπυροβολισμῶν, ηὐξήθησαν ἀναλόγως.Δύνανται νὰ ὑπολογισθῶσιν εἰς 50πλάσια ἢ 100πλάσια τῶν ὅσων ἦσαν ἄλλοτε, ὅταν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι οἱ Σουηδοὶ ἀκροβολισταὶ ἐκαυχῶντο διὰ τὴν ὑπεροχήν των ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν, ἐπειδὴ μόνον . . . δώδεκα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐχρειάζοντο, ἀντὶ δεκαπέντε, διὰ νὰ γεμίσωσι τὰ τρομπόνια των.

Τὰ ἰδιωτικὰ ἐπεισόδια τῆς μάχης ἔχουσι χαρακτῆρα πολὺ τρομερώτερον ἢ ἄλλοτε. Ἀλλὰ διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον παράγουσι πέριξ αὐτῶν ἐπιρροὴν σπουδαιοτέραν, καθιστῶσαν καὶ αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ὀλιγώτερον φονικὸν ἐν τῷ συνόλῳ του. Εἰς οὐδεμίαν μάχην τῶν νεωτέρων χρόνων, μεθ' ὅλην τὴν λύσσαν τῶν πολέμων μας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὅπλων μας, αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν τόσον μεγάλαι, ὅσον ἐν Ἐϋλᾴ ἢ ἐν Μποροδίνῳ, (ὅπου ὁ Ναπολέων ἐθριάμβευσεν). Αἱ αἱματηρότεραι ὅμως μάχαι ἦσαν αἱ μεσαιωνικαί, ὁπότε οἱ πολεμοῦντες ἐμάχοντο διὰ τοῦ ροπάλου ἢ τοῦ κοντοῦ ρωμαϊκοῦ ξίφους.

Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν λόγος ν' ἀνησυχῶμεν ἐπὶ τῷ ὅτι ἑκάστη νέα ἐφεύρεσις, ἑκάστη νέα πρόοδος τῆς ἐπιστήμης τίθεται εἰς τὰς διαταγὰς τῆς στρατιωτικῆς τέχνης. Κατὰ μείζονα λόγον δὲν πρέπει νὰ διαβλέπωμεν εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον πολιτισμοῦ ὀπισθοδρομικοῦ, τὴν ἔνδειξιν ἐξασθενήσεως τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδεῶν. Ὁ ἀγὼν θὰ εἶνε ἀπεναντίας ταχύτερον ἀποφασιστικός, ὁ πόλεμος ἐνωρίτερον θὰ λήγῃ καὶ τοῦτο εἶνε ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα σήμερον, ὁπότε ὁ πόλεμος, ἐπανελθὼν εἰς τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς βιαιότητας τῆς πρωτογενοῦς του φύσεως, ὁμοιάζει μὲ σεισμὸν ἀπειλοῦντα ὅλα τὰ ὄντα μέχρι θεμελίων.

Ὁ Σάνσχορστ ἔγραφε προφητικώτατα τὰς γραμμὰς αὐτὰς ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1806. «Ἠρχίσαμεν νὰ ἀποδίδωμεν μεγαλειτέραν σημασίαν εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου παρὰ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς. Τοῦτο ὑπῆρξε πάντοτε τὸ σημεῖον τῆς παρακμῆς τῶν λαῶν».

Ὁ ἐθνικὸς φανατισμός, ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδεώδους αἰσθήματος τοῦ καθήκοντος, ὑπὸ τοῦ πάθους πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμήν, ὑπὸ τοῦ ἔρωτος πρὸς μέγαν ἄνδρα, ὑπὸ τῆς φιλοπατρίας, ὅλα αὐτὰ τὰ γενναῖα ἐλατήρια εἶνε δι' ἓν ἔθνος ὅροι στρατιωτικοῦ μεγαλείου. Εἶνε ἐπίσης ἀσπὶς κατὰ

τῆς ἐπιδρομῆς ψευδῶν θεωριῶν. Αἱ ψευδεῖς αὗται θεωρίαι διαδίδονται μόνον εἰς ἔθνος ἀπολέσαν τὰς ὡραίας ἠθικὰς ἀρετάς.

Ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τῶν λαῶν καὶ αὐτὴ αὕτη ποικίλλει. Συνδέεται στενῶς μετὰ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεώς των.

Διαπρεπὴς συγγραφεύς, ὁ ἐξ Ἀννοβέρου Φρειδερῖκος Φὸν δὲρ Δέκεν, φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Σάνσχορστ φρονεῖ, ὅτι ὁ θεμελιώδης νόμος τῆς στρατιωτικῆς διοργανώσεως ἑκάστου λαοῦ ἔγκειται εἰς τὸν ἰδιάζοντα ἑκάστῳ τρόπον τοῦ ζῆν.

Μόνον εἰς τὰς νομαδικὰς ὁρδὰς βλέπει τις ὁλόκληρον τὸν λαόν, γυναῖκας, γέροντας, παιδία, νὰ βαδίζωσι πρὸς τὴν μάχην. Ὁ πόλεμος εἶνε τὸ στοιχεῖόν των. Οὐδὲν ἀσφαλὲς καταφύγιον τοῖς ἐπιτρέπει νὰ προφυλάξωσι τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀνυπερασπίστους. Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, γενικὸς εἶνε ὁ θάνατος· τοιουτοτρόπως οὐδεὶς ἀπαλλάσσεται τοῦ καθήκοντος τῆς ἀμύνης.

Ὅταν λαός τις ἐγκατασταθῇ ὁριστικῶς ἐν ἐδάφει τινι καὶ ἐξασφαλισθῇ ἐντὸς τῶν συνόρων του, ἔχει πολλάκις νὰ διανύσῃ ἀκόμη περίοδον ἀκαταπαύστων πολέμων πρὸς τοὺς γείτονάς του, εἴτε διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ὕπαρξίν του, ἀπειλουμένην, εἴτε διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπόστασίν του. Εἶνε ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὅλοι οἱ ἱκανοὶ νὰ φέρωσιν ὅπλα ἄνδρες μετέχουσιν *ἑκουσίως* τοῦ πολέμου. Ἀνὴρ καὶ στρατιώτης εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό. Εἶνε ἡ ἡρωϊκὴ ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν.

Ὅταν *ἐξωτερικῶς* λαός τις εἶνε ἐξησφαλισμένος, ὁ πολιτισμὸς ἐκτελεῖ ταχείας προόδους· ἡ βιομηχανία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἰδιοκτησίας ἀρχίζουσι νὰ ὑπερνικῶσι τὰς φιλοπολέμους κλίσεις. «Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἄνεσιν ταχέως μεταδίδεται ὁμοία πρὸς μεταδοτικὴν νόσον». Ἡ ἄμυνα τῆς πατρίδος ἐπαφίεται εἰς μέρος μόνον τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ὁποῖον πορίζεται ἐκ τούτου μερικὰ προνόμια ἢ μερικὰς τιμάς. Τὰ ὅπλα τελειοποιοῦνται διαρκῶς, ὡς ἐκ τοῦ διττοῦ αἰσθήματος, ὅ περ αἰσθάνεται τὸ ἔθνος τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀδυναμίας του καὶ τῆς σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὕπαρξιν.

Συνήθως ἐξωτερικαὶ περιστάσεις εἶνε ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἄγουσιν ἀργότερα εἰς τὴν παραδοχὴν μονίμων στρατῶν. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος ἀπεφάσισε τὴν διαρκῆ φύλαξιν τῶν συνόρων τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἔπαυσε πλέον νὰ εἶνε ἐθνοφυλακὴ καὶ προσέλαβε τὸν χαρακτῆρα μονίμου στρατοῦ. Οἱ μόνιμοι στρατοὶ τῆς σήμερον ὀφείλουσι τὴν γένεσίν των εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἀπολυταρχίας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ τιμαριωτισμοῦ.

Οἱ μόνιμοι στρατοὶ δύνανται νὰ σχηματισθῶσι διαφοροτρόπως ὑπὸ τὴν στρατολογικὴν ἔποψίν των. Ὁ τελειότερος, κατὰ τὸν Δέκεν, εἶνε ὁ λεγόμενος μικτός, ἤτοι ὁ ἐκ κατατάξεως καὶ στρατολογίας.

Τοιαύτη γνώμη ἦτο ἀσπαστὴ κατὰ τὸ 1800, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ βιβλίον ἐκεῖνο τοῦ Δέκεν ἐξεδόθη, διότι εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸν ἀρχαῖον πρωσσικὸν ὀργανισμόν, ἀλη-

θὲς ἀριστούργημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον. Ὁ ὀργανισμὸς αὐτὸς ἦτο ἄλλως τε καὶ ἓν παράδειγμα, ἀποδεικνύον πόσον ὁ στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος. Ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀξία νὰ σταματήσωμεν ἐπ' αὐτῆς.

Ἐὰν ἡ Πρωσσία ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἐν τῇ γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ παραπλεύρως τῆς μοναρχίας τῶν Ἀψβούργων, ἔδει νὰ διατηρῇ μέγαν στρατόν. Ἀλλ' ὁ στρατὸς οὗτος ἐν πτωχῷ κράτει καὶ μετρίως κατῳκημένῳ θὰ ἐστέρει τὴν γεωργίαν μεγάλου ἀριθμοῦ χειρῶν καὶ θὰ ἐξήντλει ταχέως τὴν χώραν. Κατέληξαν λοιπὸν νὰ συνδυάσωσι τὴν ἀρχὴν τῆς κατατάξεως μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς στρατολογίας.

Ὁ πυρὴν τοῦ στρατοῦ ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν μισθοφόρων, οὓς οἱ στρατολόγοι συνήθροιζον ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν καὶ οἵτινες ἔμενον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐφ' ὅρου ζωῆς, διετηροῦντο δὲ συνηνωμένοι καὶ ἀπήρτιζον τὸν κυρίως μόνιμον στρατόν. Ἦσαν στρατιῶται ἐξ ἐπαγγέλματος, παλαίμαχοι, κατάλληλοι νὰ διδάσκωσι καὶ ἐκπαιδεύωσι τοὺς ὑπὸ τῆς χώρας παρεχομένους νεοσυλλέκτους. Οἱ Γρεναδιέροι, οἱ «λευκοὶ», ἔχαιρον ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν. Ὅταν πλέον καθίσταντο ἀνίκανοι δι' ὑπηρεσίαν, ἐγκαθίσταντο ἐν τῷ τόπῳ, τοῦ ὁποίου ηὔξανον τὸν πληθυσμόν. Ἐξήσκουν ἐν γένει καὶ ἐπάγγελμά τι, πρὸς τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ των, κατὰ τὰ τότε κρατοῦντα.

Κατατάσσοντες εἰς τὰ στελέχη των τὰ τέκνα τῆς χώρας ἔφθανον ἐν καιρῷ πολέμου εἰς μεγάλας δυνάμεις. Ἐν καιρῷ εἰρήνης τὸ ἐθνικὸν στράτευμα ἔμενεν ἓν ἔτος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ὅ περ ἀργότερον ὑπεβιβάσθη εἰς τρεῖς μῆνας, καθ' οὓς οἱ ἄνδρες ἐλάμβανον τὴν πρώτην ἐκπαίδευσιν, καὶ τὴν ὁποίαν θητείαν κατόπιν ἐμείωσαν εἰς 4 ἕως 6 ἑβδομάδας κατ' ἔτος. Ἕκαστον σύνταγμα εἶχεν ὡρισμένην περιφέρειαν στρατολογίας, εἰς ἣν προσήρχοντο μετὰ τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ τῆς αὐτῆς πρὸς τὸν νόμον ὑπακοῆς καὶ εὐπειθείας, ὡς καὶ σήμερον.

Τὸ ἐθνικὸν λοιπὸν στοιχεῖον δὲν ἀπηρτίζετο, κυρίως εἰπεῖν, ἢ ἐξ εἴδους τινὸς τοπικῆς πολιτοφυλακῆς, ἀλλὰ μεμιγμένον μετ' ἀρχαίων στρατιωτῶν· τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐπολέμησεν οὐχ ἧττον κατὰ τὸν ἑπταετῆ πόλεμον. Διὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ κατώρθωσε μία μικρὰ χώρα νὰ διατηρήσῃ στρατὸν ἀνερχόμενον εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ν' ἀντιστῇ ἀπέναντι τριῶν κραταιῶν Δυνάμεων. Τὸ σύστημα τοῦτο καὶ μόνον ἐπραγματοποίησε τὴν πολιτικὴν τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου.

Ἔκτοτε οἱ μόνιμοι στρατοὶ προώδευσαν ἀρκούντως, καὶ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Δέκεν δὲν εἶνε πλέον ἀληθής, καθ' ὅσον ἡ ἀνάμιξις τῶν δύο στοιχείων οὐ μόνον δὲν εἶνε σήμερον ἀναγκαία, ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ διαγραφῇ. Κοινὸς ἔρως πρὸς κοινὴν πατρίδα, ἤτοι ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶνε καθῆκον φυσικὸν καὶ ἔνδοξον καὶ οὐχὶ κέρδος, αὐτὰ εἶνε σήμερον αἱ ἐγγυήσεις, αἱ συνέχουσαι τοὺς στρατούς μας· Δὲν ὑπάρχουσι πλέον ξένοι εἰς τοὺς στρατούς μας. Ἡ χώρα ἔχει ἀρκετὰ τέκνα διὰ

νὰ ἐξαρκέσωσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Δὲν ὑπάρχουσι πλέον μισθωτοί. Οἱ ὑπὸ τὰς σημαίας ὑπηρετοῦντες ἀρκοῦσι διὰ ν' ἀποτελέσωσι τὸν ἐθνικὸν στρατόν.

Ἡ ἡμετέρα στρατιωτικὴ διοργάνωσις, βασιζομένη ἐπὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς θητείας, ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἰδέαν μας περὶ τῆς νεωτέρας Πολιτείας, ὡς ἑταιρείας ἐγγυωμένης εἰς ἕκαστον τὴν αὐτὴν προστασίαν, ἀλλ' ἐχούσης τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς ἕκαστον καὶ τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις. Ἀνταποκρίνεται κατ' ἀρχὴν εἰς τὸ ἰδεῶδες τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ παντὸς πεπολιτισμένου κράτους. Μόνον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἡ διοργάνωσις αὐτὴ ὑπολείπεται εἰσέτι τοῦ ἰδεώδους.

Ὁ στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς τῶν λαῶν δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς κοινωνικῆς των καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως, καθὼς ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐκ τῆς πολιτικῆς, ὡς ἐν Ἀμερικῇ. Τὸ ζήτημα τοῦτο παρουσιάζει ὡσαύτως καὶ διεθνῆ χαρακτῆρα· ὑφιστάμεθα τουτέστιν ἔν τινι μέτρῳ καὶ τὸν νόμον τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῶν γειτόνων κρατῶν, τὸ πνεῦμα τῆς μιμήσεως.

Τοιουτοτρόπως οἱ στρατιωτικοὶ θεσμοὶ καὶ αἱ μέθοδοι τοῦ πολεμεῖν μεταβάλλονται καὶ πρέπει νὰ μεταβάλλωνται ἀδιακόπως, διότι, ὡς διδάσκει ἡ πεῖρα, μία ἀναδιοργάνωσις, κατάλληλος πρὸς τὰς περιστάσεις, ἀσκεῖ ἐπιρροὴν ζωογόνον. Ὁ Ναπολέων εἶπεν, ὅτι κατὰ δεκαετίαν δέον νὰ μεταβάλληται ἡ τακτική· τοῦτ' αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, ὅστις δέον νὰ τροποποιῆται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν.

Ἡ μόνη φροντὶς εἶνε νὰ συμμορφοῦται ἐπιμελῶς πᾶς στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς πρὸς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς χώρας διὰ νὰ εἶνε βιώσιμος. *Πᾶσα καλὴ στρατιωτικὴ διοργάνωσις δέον νὰ φέρῃ τὴν ἰδιαιτέραν σφραγῖδα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος.*

⁝✕⁝

3) Συστατικὰ τοῦ στρατοῦ στοιχεῖα. Ἡ σημερινὴ ἡμῶν στρατιωτικὴ διοργάνωσις, ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐξαιρέσει τῆς Ἀγγλίας, ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ παράγῃ στρατὸν ὁμογενῆ καὶ ἑνιαῖον καθ' ἅπαντα αὐτοῦ τὰ στοιχεῖα, χορηγοῦσα εἰς τὸν ἐνεργὸν στρατὸν τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας, καὶ δικαίως θεωρεῖται ἓν ἐκ τῶν σοφωτέρων συστημάτων.

Διὰ πᾶν ὅ τι ἀφορᾷ εἰς τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν πρέπει πάντοτε νὰ συμβουλευώμεθα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὁ ἐνεργὸς στρατὸς ὑφίσταται ὅλας τὰς ἀπωλείας, ὁ στρατὸς οὗτος ἀντικρύζει ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ὑπὲρ πατρίδος ἐθελοθυσίας· ἐνῷ ὁ τῶν ἐφεδρειῶν πόρρω ἀπέχει αὐτῶν. Ὁ στρατὸς οὗτος δίδει τὰς μάχας, καὶ ἀγωνίζεται τοὺς ἀγῶνας, καὶ διὰ μόνον τὸν στρατὸν τοῦτον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶνε ὅλαι αἱ κακουχίαι, καὶ ὅλαι αἱ φρικώδεις περιπέτειαι τοῦ πολέμου. Πάντα ταῦτα, μεθ' ὅσα καὶ ἂν λέγωσιν, ὁ νεανίας θὰ τὰ ὑποφέρῃ κάλλιον καὶ μετὰ μείζονος καρτερίας ἢ ὁ ἡλικιωμένος.

Μόνον ἐφ' ὅσον εἶνέ τις νέος ἀψηφεῖ πρὸς τὸν κίνδυνον καὶ τὸν θάνατον· ὁ νεανίας δὲν εἶνε συνδεδεμένος πρὸς τὴν ὕπαρξιν, ὡς ὁ ἡλικιωμένος, διὰ τῶν πολυχρίθμων δεσμῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς· δὲν ἔχει ἀκόμη συνηθίσῃ νὰ φείδηται τῶν ἡμερῶν του· τὸ πρόβλημα τοῦ βίου διὰ τὸν νέον δὲν ἔχει ἀκόμη λυθῇ. Ἀναρριχᾶται οὗτος εἰς τὴν ἀνωφέρειαν, χωρὶς νὰ ὑπολογίζῃ τὴν κατωφέρειαν. Διψᾷ νὰ παραστῇ εἰς μεγάλα καὶ καινοφανῆ γεγονότα, καὶ ἰδοὺ διατί ὁ νέος ἀγαπᾷ τὸν πόλεμον, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ ὡρίμου ἡλικίας ἄνθρωπος θέλει νὰ δρέψῃ ἐν εἰρήνῃ, ὁ νεανίας ὅμως ἀγνοεῖ τὰ τοιαῦτα αἰσθήματα, φαιδρὸς καὶ ἄφροντις τρέχει εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ τὰ δύο ταῦτα προτερήματα τῷ ἀρκοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἱματηρὰν αὐτοῦ ὑποχρέωσιν, ἄλλως τε εἶνε ἀξίωμα,ὅτι ***ἡ δύναμις λαοῦ τινος ἐρείδεται ἐπὶ τῆς νεολαίας του.***

Κατὰ τὸν ἡμέτερον στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, ὁ στρατιώτης ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ μέχρι τοῦ 30οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, καίτοι ἀρχαῖοί τινες συγγραφεῖς ὥρισαν ὡς ἡλικίαν διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 24ου ἔτους, καθ' ἣν τὸ σῶμα εἶνε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, ὅπως ὑποστῇ τὰς κακουχίας, καὶ ὁ νέος εἶνε ἀκόμη ἐλεύθερος περισπασμῶν, ὑποστηρίζοντες συγχρόνως, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ἰδιάζουσα ἐπιπολαιότης εἶνε ***πολύτιμον προσὸν*** διὰ τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν.

Στρατὸς ἐνεργός, συγκείμενος ἐκ σφριγώντων νεανιῶν καὶ ὁμοιομόρφως ἐκπαιδευθέντων,εἶνε προτιμότερος παντὸς ἄλλου· διότι ἐνῶν τις νεήλυδας δεκατετραετεῖς, μετ' ἀνδρῶν ἡλικιωμένων, ἐχόντων ἐπὶ τῆς ράχεώς των 20 ἕως 30 ἔτη, καὶ μετὰ ξένων λευκοτρίχων 60 καὶ 70 ἐτῶν, ὡς ἄλλοτε συνέβαινεν ἐν τῷ πρωσσικῷ στρατῷ, δὲν ἐπιτυγχάνει τὴν αὐτὴν συνοχήν, τὴν αὐτὴν στερεότητα.

Εἰς ἐξαιρετικὰς μόνον περιστάσεις δύναταί τις νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐν πολέμῳ τοὺς ἡλικιωμένους ἄνδρας, ὅταν λ. χ. ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος ἀπειλῇ τὰς οἰκογενείας των, τὰς ἑστίας των, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν πιέσεως κατεπειγούσης, ἀναποφεύκτου ὑπερασπίσεως· καθ' ὅσον μετὰ τὴν στρατιωτικήν των ὑπηρεσίαν, οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐπαναλαμβάνουσι τὰς κοινωνικὰς ἀσχολίας των, καὶ ἔχουσιν ἀπομάθῃ ὁλοτελῶς τὰς ἕξεις τῆς στρατιωτικῆς των ζωῆς, καθ' ἣν στιγμὴν προσκαλοῦνται ὑπὸ τὰς σημαίας. Ἔχουσιν ἤδη ἀπογοητευθῇ ἐν ταῖς πολυασχόλοις μερίμναις τοῦ βίου καὶ μάλιστα τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐγκαταλείπουσι τὴν οἰκογένειάν των ἐν στερήσει. Πάντα ταῦτα δὲν τοὺς διαθέτουσι πρὸς περιφρόνησιν τοῦ ὑπὲρ πατρίδος θανάτου.

Οἱ σημερινοὶ πόλεμοι, οἱ τοσοῦτον συντόμως περατούμενοι, δὲν ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τὸν στρατιώτην μεγάλην πεῖραν· οἱ καρποὶ τῆς πείρας περιορίζονται, ἐν ὀλίγοις, εἰς τὸ νὰ γινώσκωσι νὰ ὀργανίζωσιν ἁρμοδίως τὸν ἐν ἐκστρατείᾳ βίον των. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἰδέα, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην ἀρχαίων καὶ ἐμπείρων στρατιωτῶν εἶνε λείψανον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ στρατοὶ ἀπηρτίζοντο ἐξ ἀνδρῶν, ἐχόντων τὸν πόλεμον

ὡς ἐπάγγελμα, ἢ ἐποχῆς,κα θ' ἣν οἱ στρατιωτικοὶ ἀπήρτιζον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὅλως ἰδίαν τάξιν ὡς ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων· ἀλλὰ τότε τὸ σύνταγμα ἦτο ἡ οἰκία των, ὁ πόλεμος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς των. Οὕτω πως ἠδύναντο νὰ πραχθῶσιν ὑπ' ἀνδρῶν λευκοτρίχων ἀληθεῖς ἡρωϊσμοὶ στρατιωτικοί, κατάλληλοι ὁμολογουμένως διὰ μεγάλας πράξεις, ἀλλὰ σήμερον τὰ πράγματα εἶνε ὅλως ἀλλοῖα. Δικαιότατα λοιπὸν ἡ ἡμετέρα στρατιωτικὴ διοργάνωσις ἐξαιρεῖ τοὺς ἡλικιωμένους ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ.

Ἡ πεῖρα μάλιστα ἐξαντλεῖ πολλάκις τὴν ἀνδρείαν καὶ δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι οἱ γενναιότεροι στρατοὶ εἶνε οἱ ἀγνοοῦντες ἔτι τὸν κίνδυνον. Διαφέρει ὅμως τὸ πρᾶγμα, ὅταν πρόκηται περὶ τῶν ἀρχηγῶν. Ὁ πόλεμος δι' αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ ᾖ νέον τι, ταράσσον καὶ ἐκπλῆττον αὐτούς. Διὰ τοὺς ἀρχηγοὺς ἡ ἐμπειρία ἔχει πραγματικὴν ἀξίαν, καὶ μόνον ἐν μέρει ἀντικαθιστᾷ αὐτὴν ἡ σπουδὴ τῆς στρατιωτικῆς ἱστορίας.

Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους διετηρήσαμεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοὺς ἐγγηράσκοντες ὑπὸ τὰ ὅπλα τὴν ἀρχαίαν τιμητικήν των θέσιν.

Μέχρι τίνος ἡλικίας ἔχει ἡ Πολιτεία τὸ δικαίωμα νὰ κρατῇ τοὺς ἄνδρας ὑπὸ τὰ ὅπλα, τοῦτο ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν περιστάσεων, ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ὁμόρων λαῶν, καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ κινδύνου, ὑφ' οὗ τὸ Κράτος ἀπειλεῖται. Κατὰ τὰς ἐν καιρῷ εἰρήνης ἰσχυούσας διατάξεις τοῦ νόμου, τὰ πεπολιτισμένα κράτη ἔχουσιν ὡς ὅριον τὸ 45ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη δύναται νὰ δικαιολογήσῃ καὶ ἐξαιρέσεις. Οἱ ἀρχαῖοι μισθωτοὶ στρατοὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἄνδρες 55 ἕως 60 ἐτῶν ὑπηρέτουν ἀκόμη ἱκανώτατα.

Ἄλλως τε μὲ τὸν σημερινὸν πόλεμον συμπαρομαρτεῖ μεγάλη ποικιλία ὑπηρεσιῶν, ἀπαιτουσῶν σημαντικὰς δυνάμεις.

Αἱ μετὰ τὸν ἐνεργὸν στρατὸν ἐπερχόμεναι πρῶται κλάσεις θὰ χρησιμοποιηθῶσι πάντοτε πρὸς βοήθειαν ἢ ἐνίσχυσιν ἐν ἀνάγκῃ τοῦ στρατοῦ τούτου εἴτε ὡς ἐφεδρεία, εἴτε ὡς συνηνωμέναι μετὰ τοῦ στρατοῦ τῆς καθ' αὐτὸ πρώτης γραμμῆς, καίτοι ὁ προορισμός των οὗτος δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἀναλόγως τῆς πολυχρονίου τοῦ πολέμου διατηρήσεως. Αἱ σειραὶ αὗται, κατὰ γενικὸν κανόνα τοὐλάχιστον, δὲν ἔχουσι στελέχη ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀλλ' εἰσὶ προωρισμέναι ἐν καιρῷ πολέμου διὰ τὴν προστασίαν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ὁδῶν καὶ διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ κατακτηθέντος ἐδάφους, σχηματίζουσαι οὕτω πως τὴν ὀπισθοφυλακήν. Ἐκτελοῦσι μικτὴν ὑπηρεσίαν ἐκστρατείας καὶ φρουρᾶς.

Διὰ νὰ ἀσφαλισθῶσιν αἱ συγκοινωνίαι, πρέπει νὰ τοποθετηθῇ πολὺς στρατὸς εἰς τὰς ὀχυρὰς θέσεις μερικῶν ἀνοικτῶν πόλεων, εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, εἰς τὰς ἀποθήκας, εἰς τὰ νοσοκομεῖα, εἰς τὰς στενωποὺς κλπ. Ἄλλως τε μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἔχομεν ἀκόμη τὴν ἀέναον κίνησιν τῶν φορτηγαμαξῶν, τῶν ζωοτροφιῶν, τῶν ἀσθενῶν, τῶν πληγωμένων, τῶν ἀναρρωννυόντων, τῶν αἰχμαλώτων, τοῦ

παντοειδοῦς ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, τῶν ἵππων καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῶν, καὶ πάντα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπιχειροῦνται ὄπισθεν τῶν μεγάλων στρατιῶν ἀπαιτοῦσι καὶ φυλάξεις λίαν ἐκτεταμένας. Τὸ καταχτώμενον ἔδαφος διοικεῖται στρατιωτικῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέρχεται διασπορὰ τῶν δυνάμεων. Πρέπει, ἐκτὸς τούτου, νὰ προλαμβάνῃ ἢ νὰ καταπνίγῃ πᾶσαν ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ ἐνόχλησιν, ὡς π. χ. συναθροίσεις, στάσεις ἢ παρακωλύσεις τῶν ἐφοδιοπομπῶν. Ἀπαιτεῖται ὑπηρεσία μικτή, ἀστυνομική τε καὶ πολεμική· καθ' ὅσον αἱ ἐφοδιοπομπαὶ ἀπαιτεῖται ἐν γένει νὰ διεξάγωσι μάχας ὁλοκλήρους μετὰ μεγάλης ἐνεργητικότητος, μεγάλους κόπους, καὶ δὲν διαφέρει ἐπαισθητῶς ἡ ὑπηρεσία των ἀπ' ἐκείνης τῶν ἐν ἐκστρατείᾳ, ἐκτὸς τῶν διὰ τοῦ πυρὸς πολλῶν ἀπωλειῶν, καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν στρατιωτῶν ὑφ' ὑγιεινὴν ἔποψιν, καθ' ὅσον ἀναγκάζονται πολὺ σπανίως νὰ καταυλίζωνται καὶ μάλιστα εἰς μέρη καλλιεργημένα.

Τὰ διωργανωμένα ταῦτα σώματα τῆς ἐφεδρείας χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς πολιορκίας, ὧν τινων ἡ ὑπηρεσία, καίτοι κοπιαστική, εἶνε τακτικωτάτη, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ μεγάλην εὐκινησίαν ἢ πολεμικὴν ἐμπειρίαν. Γενικῶς μεταχειρίζονται τὰ στρατεύματα ταῦτα εἰς δευτερευούσας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας δὲν δύνανται ἢ δὲν θέλουσι ν' ἀναθέσωσιν εἰς τμήματα τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ καθ' αὐτὸ δι' ἐκστρατείαν προωρισμένου, διὰ νὰ μὴ περισπῶσιν αὐτὸν ἢ μόνον ὅσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον καὶ νὰ τὸν ἐγκαταλείπωσι κύριον καὶ ἄθικτον διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ.

X

4. Ὁ ὀργανισμὸς τῶν στρατῶν. — Ὁ καλὸς ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ εἶνε ζήτημα κεφαλαιῶδες. Ἐπειδὴ ἡ στρατιωτικὴ σύνταξις τῶν λαῶν συνδέεται στενώτατα, καὶ καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀπόψεις πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν κοινωνικὸν βίον, ἀπαιτῶν τὴν κοινὴν καὶ ἀδιάκοπον ἐνέργειαν τῶν τε πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἐξάγεται, ὅτι ἡ καλλιτέρα στρατιωτικὴ διοργάνωσις εἶνε ἐκείνη, ἥτις σχετίζεται κάλλιον πρὸς τὴν διοικητικὴν διοργάνωσιν ἤ, ὡς λέγουσι, πρὸς τὴν «πολιτικὴν» τοῦ Κράτους.

Ἡ ἁρμονία μεταξὺ πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοργανώσεως παρουσιάζει τὸ προτέρημα νὰ δίδῃ εἰς τὰς μεγάλας μονάδας τοῦ στρατοῦ ποιάν τινα αὐτονομίαν, ὡς ἐὰν ἦτο ἑκάστη τῶν μονάδων τούτων ἐσχηματισμένη ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου στρατοῦ μικρᾶς τινος χώρας. Ἡ ἐπαρχία, ἐν ᾗ εὑρίσκεται, χορηγοῦσα τοὺς ἀναγκαίους αὐτῇ ἄνδρας καὶ ἵππους, ἔχει τὰς ἰδίας της ἀποθήκας τροφίμων, ἱματισμοῦ καὶ πυρομαχικῶν. Ὁ στρατηγὸς διοικητὴς καὶ ἡ ἐπιμελητεία της, ὡς καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τῆς ἐπαρχίας ἔρχονται εἰς συνεννόησιν μεταξύ των καὶ ἐργάζονται ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰς κοινὰς τῆς ἐπαρχίας ὑποθέσεις, οὕτως εἰπεῖν, ἀνεξαρτήτως καὶ χωρὶς νὰ ὦσιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προστρέχωσιν εἰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν.

Ἡ ἀνεξαρτησία αὕτη τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ στρατοῦ δὲν εὐκολύνει καὶ δὲν ἐπιταχύνει μόνον τὴν γενικὴν τῶν πραγμάτων πορείαν, ἰδίως τὰς πολεμικὰς

προπαρασκευάς, ἀλλὰ καὶ ἐθίζει τοὺς διοικοῦντας καὶ τοὺς ἐν γένει ἀρχηγοὺς νὰ ἔχωσι πρωτοβουλίαν, καὶ νὰ ἐνεργῶσιν ὑπὸ ἰδίαν αὐτῶν εὐθύνην, αὐξάνει τὴν ζωϊκὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἔχει τὰς ἰδίας αὐτοῦ ῥίζας, καθιστᾷ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ἀνεξάρτητον καὶ δίδει εἰς τὴν ὅλην στρατιωτικὴν τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν εὐκινησίαν.

Ἡ διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ εἰς μονάδας, ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς ἐπαρχίας, παρουσιάζει τοσαῦτα πλεονεκτήματα, ὥστε ἡ καταγωγὴ τῆς πρώτης του ἐφαρμογῆς ἀνέρχεται εἰς ἐποχὴν πολὺ μεμακρυσμένην. Ἐνῷ ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τοῦ 1870 ἡ διοργάνωσις αὐτὴ ἐθεωρεῖτο ἀνεφάρμοστος, ἐν Πρωσσίᾳ προὐτάθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1795 καὶ ἐξετελέσθη τότε ὁ σχηματισμὸς ἑνὸς σώματος στρατοῦ ἀνατολικοῦ, ἑνὸς νοτίου, ἑνὸς σιλεσιανοῦ καὶ ἑνὸς σώματος ἐφεδρείας.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ ἰδέα δὲν ἐπραγματοποιήθη ἐντελῶς, ἀλλ' ἐπαναληφθεῖσα τὸ 1813 ἔδωκε λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἐπάνοδος τῆς ἀρχαίας στρατιωτικῆς διοργανώσεως τῶν ἀρχαίων κρατῶν, καθ' ἣν οἱ κατακτώμενοι ἢ φόρου ὑποτελεῖς λαοὶ ἐσχημάτιζον τὰ διάφορα ἀνεξάρτητα στρατεύματα, ὧν κατόπιν ἡ ἕνωσις ἀπήρτιζε τοὺς στρατούς.

Ἡ διαίρεσις τοῦ στρατοῦ εἰς μονάδας, ἀνταποκρινομένας εἰς ἐπαρχίας, εἶνε ἡ φυσικὴ διοργάνωσις τῶν μεγάλων κρατῶν, ἐν οἷς, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ἀπεράντου ἐκτάσεώς των, δὲν εἶνε κατορθωτὴ ἡ ἑνιαία διοίκησις καὶ διεύθυνσις. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο τὸ Κράτος δέον νὰ ᾖ ὑγιές, καὶ ἡ αὐθεντία τῆς Κυβερνήσεως στερεὰ καὶ ἀκμαία. Εἰς ἃς χώρας ἡ Κυβέρνησις τοῦ κράτους δὲν εἶνε ἀσφαλὴς καὶ ἐπίκεινται στάσεις καὶ ἀνυποταξίαι, εἶνε ἀδύνατος ἡ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἐγκατάστασις ἀνεξαρτήτων στρατιωτικῶν σωμάτων, καὶ μεθ' ὅλα τὰ συνεπαγόμενα στρατιωτικὰ αὐτῶν πλεονεκτήματα· διότι ἤθελεν οὕτω δημιουργηθῆ ὅπλον, ὅ περ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ δύναται νὰ στραφῇ τόσον κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς Κυβερνήσεως ὅσον καὶ ἐὰν ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἐξυπηρέτησίν της. Ἡ Ρωσσία οὐδέποτε θὰ τοποθετήσῃ ἐν Πολωνίᾳ στρατιωτικὸν σῶμα, συγκείμενον ἐκ Πολωνῶν, οὔτε ἐν Καυκάσῳ σῶμα στρατοῦ ἐκ Καυκασίων, διότι οὗτοι θὰ εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των πάντα τὰ ἐργοστάσια, τὰ καταστήματα, τὰς ὁπλαποθήκας, τὰ ναυπηγεῖα, καὶ θὰ ἐλάμβανον ἀκόμη καὶ τὰ ὅπλα. Ἐπειδὴ ἡ Πολωνία εἶχεν ἴδιον στρατιωτικὸν σῶμα εἴδομεν τὸν αἱματηρὸν πόλεμον τοῦ 1831.

5. Τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν.—«Τὸ πνεῦμα τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ ἑδρεύεται ἐπὶ τῶν ἀξιωματικῶν του». Τὸ ῥητὸν τοῦτο, καθ' ὃν καιρὸν ἐλέχθη, ἐκίνησε τὸν γέλωτα, ὡς ἐκ τῆς ἀστείας μορφῆς, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ Ρύχελ εἰς τὴν σκέψιν του. Καὶ ἐν τούτοις εἶνε μία μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι οἷοι οἱ ἀξιωματικοί, τοιοῦτον καὶ τὸ στράτευμα. Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ παρατηρεῖται γενικώτερον εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ἐθνῶν. Ἐφ' ὅσον αἱ μεμορφωμέναι, αἱ διοικοῦσαι τάξεις

ἵστανται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των, ὁ λαὸς διατηρεῖ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀξίαν του, ἐνῷ, τοὐναντίον ἡ παρακμὴ αὐτῶν συνεπάγεται καὶ τὴν παρακμὴν ὅλου τοῦ ἔθνους ἕως ὅτου μεγάλη κοινωνικὴ ἐπανάστασις τοὺς ἐξαλείψῃ, τοὺς ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων, ἀναβάλλουσα οὕτω τὸν χρόνον τῆς καταστροφῆς, χωρὶς νὰ τὴν ἀποσοβῶσιν. Ἡ τύχη τοῦ σημερινοῦ τουρκικοῦ λαοῦ μᾶς δεικνύει εἰς ποίαν τύχην καταδικάζεται λαὸς γενναῖος, ὑπερήφανος, ἀνδρεῖος καὶ κατ' ἐξοχὴν θρῆσκος, ὅταν κακῶς διοικῆται. Οἱ καλλίτεροι στρατιῶται, ὅταν ὁδηγῶνται ὑπὸ κακῶν ἀξιωματικῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀποτελῶσιν ἄλλο τι ἢ στίφη.

Οἱ ἀξιωματικοὶ λοιπὸν πρέπει νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τὰς καλλιτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ δὴ ἐκ τῶν τάξεων ἐκείνων, τῶν ἐξασκουσῶν φυσικήν τινα ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἤντλει τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ του ἐκ μόνης τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Πρωσσίας, ἥτις μόνη τότε παρουσίαζε τὰς ἀναγκαίας ἐγγυήσεις τῶν προσόντων τοῦ ἀξιωματικοῦ, χάρις εἰς τὴν κοινωνικήν της ἀνατροφήν, εἰς τὴν ἀτομικήν της ἐκπαίδευσιν, καὶ εἰς τὰς στρατιωτικάς της παραδόσεις. Ἅμ' ὡς αἱ συνθῆκαι ἤλλαξαν, καὶ ἠδύναντο νὰ ὦσι καὶ ἄλλαι τάξεις πεπαιδευμέναι καὶ κοινωνικῶς ἀνατεθραμμέναι, ἤλλαξαν καὶ τὰ πράγματα.

Ἐὰν εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐν Γερμανίᾳ οἱ ἀξιωματικοὶ στρατολογοῦνται εἰσέτι σήμερον ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν, πρέπει νὰ ἐννοῶμεν ὡς τοιαύτην τὴν ὡς ἐκ τῆς μορφώσεώς της ἀριστοκρατίαν, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ ἐπιρροὴ ἡ ἄρχουσα ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ πολιτικῷ βίῳ. Πολὺ δὲ δικαίως ἀποδίδεται εἰς τὴν μόρφωσιν μεγάλη ἐπιρροή, διότι μόνη ἡ παιδεία εἶνε ἡ πηγὴ τῶν γενναίων αἰσθημάτων καὶ τῶν ἠθικῶν προτερημάτων.

Δὲν πρέπει ὅμως ν' ἀρκούμεθα εἰς τὴν πνευματικὴν μόνον μόρφωσιν· πρέπει νὰ συνοδεύηται αὕτη καὶ ὑπὸ μορφώσεως τῆς καρδίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος. Ἀπαιτοῦμεν παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐπὶ τῷ συμφέροντι τῆς ὑπηρεσίας, νὰ παραιτῆται τοῦ ἀτομισμοῦ, τοῦ ἰδιαιτέρου συμφέροντός του, τῆς περιουσίας του, τῆς εὐζωΐας του. Τὸ σῶμα λοιπὸν τῶν ἀξιωματικῶν δέον ν' ἀνοίγηται εἰς ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ἐκ προαιρέσεως προσφέρονται νὰ ὑπηρετήσωσιν οὐχὶ τὸ ἀτομικόν των συμφέρον, ἀλλὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ οἱ υἱοί, ὡς ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν πατέρων των, εἶνε ἤδη προπαρεσκευασμένοι διὰ τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος.

Ὁ μεγαλείτερος ἐχθρὸς διὰ τὸν ἀξιωματικὸν εἶνε ὁ ἐγωϊσμός, ἑπομένως καὶ πᾶσα αἰτία γεννῶσα αὐτόν. Ἦτο λοιπὸν λίαν σοφὴ ἡ ἰδέα, τοῦ νὰ δοθῇ εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν ὁ χαρακτὴρ σωματείου, τοῦ ὁποίου ἕκαστον μέλος εἶνε κοινωνικῶς ἴσον πρὸς τὰ ἄλλα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι, ἐξυπηρετοῦντες κοινὰ συμφέροντα, ὑποχρεοῦνται ἐπίσης εἰς κοινὰ καθήκοντα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁλόκληρον τὸ σῶμα εἶνε ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνον διὰ τὰς πράξεις ἑνὸς ἑκάστου. Τὸ οὕτω

πως καταρτιζόμενον σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν ὁμοιάζει μὲ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα σώματα τῶν ἱπποτῶν ἐν τῇ ὡραιοτέρᾳ περιόδῳ τῆς ἱστορίας των.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν δέον νὰ κατέχῃ προνομιοῦχον θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ. «Noblesse oblige» ἡ εὐγένεια ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις. Πᾶς ὅστις συνήθισε νὰ θεωρῆται προσωπικότης ἐν τῇ κοινωνίᾳ θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ διακριθῇ, ὁμοίως δὲ νὰ διακριθῇ καὶ ἐν πολέμῳ. Τοὐναντίον, πᾶς ὅστις διέρχεται τὸν βίον του κατὰ τὸ «λάθε βιώσας» ἂν ὄχι οὐδέποτε, σπανιώτατα θὰ θελήσῃ ν' ἀναδειχθῇ. Οἱ δοῦλοι εἶνε πάντοτε δειλοί. Οὕτω καὶ τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ὑπάρξεως καὶ ἀσήμου καὶ ἀγνώστου δὲν διαφέρουσι κατὰ πολὺ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς δουλείας. Ὁ ἄνθρωπος ἀπόλλυσι τὸ αἴσθημα τοῦ ἀτομισμοῦ του, αἴσθημα ἀπαραίτητον διὰ πάντα ἀξιωματικόν, πρὸς ἐνάσκησιν τῆς διοικήσεως ἐν μέσῳ τῶν δυσκολωτάτων περιστάσεων τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ βίου.

Τὰ κοινωνικὰ προσόντα τοῦ ἀξιωματικοῦ εἶνε ἀνταποδοτικώτατον κεφάλαιον διὰ τὴν πολιτείαν. Αἱ προλήψεις, εἰς ἃς ὁ ἀξιωματικὸς ἐκτίθεται, ὅταν κατὰ τὴν νεότητά του περιβάλληται ὑπὸ τιμῶν περισσοτέρων, ἢ οἱ συνομίληκοί του, καὶ αὗται ἀκόμη στρέφονται πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ὁ ἀξιωματικὸς διοικεῖ, διευθύνει· πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχῃ μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸ ἀτομόν του, νὰ ἔχῃ τὴν ἔπαρσιν τῆς ἀποστολῆς του· δὲν εἶνε δὲ ἐπιζήμιον, ἂν ἔχῃ οὗτος καὶ μεγαλειτέραν τοῦ δέοντος τὴν ἰδέαν αὐτήν, ἥτις δὲν θὰ ἥρμοζεν εἰς ἄλλας — πλὴν τοῦ πολέμου — περιστάσεις.

Ἐξ ἄλλου ὁ ἀξιωματικὸς πρέπει νὰ παραιτηθῇ τῆς ἰδέας τοῦ πλούτου, τῆς διαρκοῦς ἀποκαταστάσεώς του, τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ μέλλοντος τῆς οἰκογενείας του, ὅπως ὁ κτηματίας, ὁ ἔμπορος ἢ ὁ βιομήχανος. Εἶνε λοιπὸν δίκαιον νὰ ἀποζημιοῦται διὰ τὰς στερήσεις αὐτὰς δι' ἐξωτερικῶν διακρίσεων.

Ἀκριβῶς αἱ διακρίσεις αὗται διεγείρουσι τὴν μεγαλειτέραν ἅμιλλαν εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν· δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν, ὅτι αὗται δὲν ἀποτελοῦσιν εἰμὴ ἐν ἀντιστάθμισμα — καὶ ὁμολογουμένως πολὺ εὐτελὲς — τῶν θυσιῶν, αἱ ὁποῖαι τῷ ἐπιβάλλονται. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν κοινωνίαν ἄλλο ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ εἶνέ τις ὑποχρεωμένος νὰ διατελῇ εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἕτοιμος νὰ παραχωρήσῃ τὴν ζωήν του.

Ὁ ἀξιωματικὸς ὀφείλει νὰ διατηρῇ μέχρι τέλους τοῦ σταδίου του κἄτι ἐκ τοῦ σφρίγους τῆς νεότητος, τοῦτο δὲ τότε μόνον τῷ εἶνε δυνατόν, ὅταν ἡ θέσις του τὸν ἀπαλλάττῃ ἀπὸ τὴν συνήθη πίεσιν τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ὅλη του ἡ ὕπαρξις πρέπει νὰ ἐνέχῃ ποιάν τινα ἀριστοκρατικότητα.

Ἐξασφαλίζουσα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς της τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν εὐμάρειαν ἡ Πολιτεία πράττει ἔργον φρόνιμον καὶ προβλεπτικόν. Ἐξ ὅλων τῶν σωματείων τοῦ κράτους, τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν εἶνε ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία καὶ ἡ ἰσχυρὰ σύστασις ἐνδιαφέρει περισσότερον τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, διότι ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου.

Εἰς ὅλους τοὺς μεγάλους εὐρωπαϊκοὺς στρατοὺς βλέπομεν σήμερον ν' αὐξάνῃ ἡ σπουδαιότης τῆς ἰδιαιτέρας ἐκείνης τάξεως, τῆς συνισταμένης ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἐφεδρείας, ἀξιωματικῶν τότε μόνον ἐγκαταλειπόντων τὰς πολιτικάς των ἀσχολίας, ὁσάκις ὁ πόλεμος τοὺς καλεῖ ὑπὸ τὰς σημαίας, ἢ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐκπαιδευτικῆς συγκλήσεως.

Οὐδὲν κράτος εἶνε τόσον πλούσιον διὰ νὰ συντηρῇ ἐν καιρῷ εἰρήνης σῶμα ἀξιωματικῶν τόσον πολυάριθμον, ὥστε νὰ συμπεριλαμβάνῃ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ, τὴν τριπλασιαζομένην ἐν καιρῷ πολέμου. Ἐκτὸς τούτου, εἰς τὴν Γερμανίαν θὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὴν κοινωνικὴν στρατολογίαν τοῦ ἡμετέρου σώματος τῶν ἀξιωματικῶν.

Αὐτὸς οὗτος ὁ ἐνεργὸς στρατὸς δὲν δύναται νὰ εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἐφωδιασμένος ἐξ ἀξιωματικῶν μονίμων. Κατὰ τὴν κινητοποίησιν ὁ σχηματισμὸς πολλῶν νέων ἐπιτελείων καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν χρῆσιν μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκ τοιούτων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀφαιροῦνται τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατεύματος. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐφεδρεία, ἡ ἐθνοφρουρὰ κλπ. ἀπορροφῶσι καὶ αὐταὶ πολλοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ἴδωμεν, εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας αἱματηρὰς μάχας, πολλοὺς λόχους τοῦ πεζικοῦ διοικουμένους ὑπὸ ἐφέδρων ἀξιωματικῶν. Κατὰ τὰ τέλη μάλιστα τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου, μερικοὶ λόχοι διωκήθησαν καὶ ὑπὸ λοχιῶν. Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1870 μία ἐκ τῶν πεζικῶν βαυαρικῶν μεραρχιῶν εἶχε τόσον πολὺ ἐξασθενήσῃ ἐκ τῶν ἀπωλειῶν, ὥστε δὲν εἶχε πλέον εἰς τὰς τάξεις της εἰμὴ ἕνα καὶ μόνον λοχαγὸν τοῦ πεζικοῦ. Δικαίως ἀπορεῖ τις τί θὰ ἐγίνετο, ἐὰν ὁ πόλεμος παρετείνετο ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἀκόμη ἔτη.

Ἐκ τούτων ἄγεταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπὸ τοιούτους ὅρους θὰ ἔλθῃ ποτὲ στιγμή, εἰς τοὺς πολέμους τοῦ μέλλοντος, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνον οἱ ἀνώτεροι βαθμοὶ θὰ κατέχωνται ὑπὸ μονίμων ἀξιωματικῶν, εἰς δὲ τοὺς κατωτέρους βαθμοὺς ἡ διοίκησις θὰ δοθῇ εἰς ἀξιωματικοὺς τῆς ἐφεδρείας καὶ τῆς ἐθνοφρουρᾶς.

Ἐξ ἄλλου κατὰ τὸ διάστημα μεγάλου τινὸς πολέμου, δυνατὸν νὰ παραστῇ ἡ ἀνάγκη τοῦ σχηματισμοῦ νέων σωμάτων στρατιωτικῶν εἴτε πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν, εἴτε πρὸς ἀντιστάθμισιν τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὰς στιγμὰς αὐτὰς τῶν ἐσχάτων προσπαθειῶν, ἡ δύναμις τῶν μονίμων ἀξιωματικῶν θὰ ἔχῃ πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθῇ. Μόνον ἡ ἐφεδρεία θὰ δύναται νὰ χορηγῇ τὰ ἀναγκαῖα στελέχη. Ἐκ τῆς ἀξίας τούτων θὰ ἐξαρτηθῇ τότε ἡ ἐπιτυχία, διότι μόνον ἐκεῖνος ἐκ τῶν ἀντιπάλων, ὅστις θὰ εὕρῃ καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν καλοὺς ἀξιωματικούς, θὰ εὕρῃ καὶ καλοὺς στρατιώτας.

Εἶνε λοιπὸν ζήτημα ὑψίστης σπουδαιότητος ἡ σύστασις πολυαρίθμου προσωπικοῦ ἐπιβοηθητικῶν ἀξιωματικῶν· περὶ τούτου οὐδὲ σκιὰ ἀμφιβολίας ὑπάρχει, καὶ ὅμως αἰσθάνεταί τις τὴν ἀνάγκην νὰ διαδώσῃ παντοῦ αὐτὴν τὴν πεποίθησιν.

Ἕκαστος δὲν ἔχει τὴν κλίσιν, οὔτε τὰς ἰδιότητας, τὰς ἀπαιτουμένας διὰ τὸ

στρατιωτικὸν στάδιον. Πᾶς ὅμως ἀνὴρ ἱκανός, ἀνήκων εἰς τὴν καλὴν κοινωνίαν, ὤφειλε νὰ θεωρῇ καθῆκόν του τὸ νὰ καθίσταται κατάλληλος νὰ ἀντικαταστήσῃ χρησίμως, ἐν καιρῷ ἀνάγκης, τοὺς μονίμους ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐκλείπωσιν. Ἐν πολέμῳ ἡ ὑπηρεσία εἶνε πάντοτε ἁπλῆ. Τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀξιωματικοῦ δύναται, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, νὰ ἐκπληρώσῃ ἀσφαλῶς πᾶς ἀνὴρ ὑγιὴς καὶ καλοανατεθραμμένος, ἔχων τὴν πρὸς τοῦτο θέλησιν. Καὶ τὴν θέλησιν αὐτὴν θὰ ἔχῃ ὅταν ἔχῃ συνείδησιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀντικειμένου, περὶ οὗ πρόκειται. Ἡ κατοχὴ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐφέδρου ἀξιωματικοῦ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἁπλοῦν ζήτημα φιλοτιμίας. Ἡ σπουδαιότης τῶν θετικῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα συνεπάγεται ἡ νέα αὕτη θέσις καὶ ὁ ὑψηλὸς χαρακτήρ, ὃν ἐνέχει, ἀξίζουσι νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν περιωπήν των.

Ἀκόμη καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης, σοβαρὰ εἶνε ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν. Ἀνήκουσι συγχρόνως καὶ εἰς τὸν στρατόν, τοῦ ὁποίου τὰ συμφέροντα γνωρίζουσι καλλίτερον αὐτοὶ παρὰ ὁ ἁπλοῦς στρατιώτης, καὶ εἰς τὸν λαόν. Ὅθεν εἶνε ἰδιαιτέρως ἱκανοὶ νὰ διαδώσωσι καὶ νὰ συντηρήσωσι πέριξ αὐτῶν τὸν ἔρωτα καὶ τὴν γνῶσιν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ὅλα τὰ συμφέροντα τοῦ στρατοῦ δύνανται νὰ εὕρωσιν ἐν αὐτοῖς ἰσχυροτάτους ὑπερασπιστάς.

Ἡ Γερμανία εἶνε ἀναντιρρήτως ἡ διαθέτουσα τὰ καλλίτερα στοιχεῖα πρὸς στρατολογίαν πολυαρίθμου καὶ λαμπροῦ σώματος βοηθητικῶν ἀξιωματικῶν. Ἔχει ὡσαύτως ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ πλεονέκτημα ἰσχυρᾶς ἐθνικῆς παραδόσεως. Πραγματικῶς, ἕκαστος εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐσκέφθη εἰς μίαν ὡρισμένην στιγμὴν τοῦ βίου του νὰ γείνῃ στρατιώτης. Ὁ γεωργός, ὁ βιομήχανος, ὁ νομικός, ὁ ὑπάλληλος κ.λ.π., τὸν ὁποῖον αἱ περιστάσεις ἠνάγκασαν νὰ ἀκολουθήσῃ ἄλλο στάδιον, ζητοῦσι νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς παλαιὰς ἐπιθυμίας των, τοὐλάχιστον ὡς ἀξιωματικοὶ τῆς ἐφεδρείας, ἢ τῆς ἐθνοφρουρᾶς.

Εὐχαρίστως ἐνασκοῦσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ εὐγενὲς ἐπάγγελμα τῶν ὅπλων. Αὐτὴ ἡ κατάστασις πραγμάτων εἶνε μέγα εὐεργέτημα διὰ τὴν πατρίδα. Ἐὰν ὁ τόπος ἡμῶν ἠναγκάζετό ποτε νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπίθεσιν πολλῶν συγχρόνως ἀντιπάλων, οὐδέποτε θὰ ἐστερεῖτο καλῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἱκανῶν πρὸς πόλεμον. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ σωτηρία της. Θὰ ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ σχηματίζῃ ἀκαταπαύστως νέα στρατεύματα, ἐνῷ οἱ ἐχθροί της δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συλλέγωσιν εἰμὴ στίφη ἀνθρώπων.

Ἰδανικὸς πόθος πρέπει νὰ κατέχῃ τὸν ἀξιωματικόν. Ἄνευ αὐτοῦ οὐδέποτε θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμόν του. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς ὀφείλει ἐν τῇ κρισιμωτέρᾳ στιγμῇ, ἤτοι ὅταν ἀντικρύζῃ τὸν θάνατον, οὐ μόνον νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ὑπ' αὐτὸν τμῆμα, ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπιρροήν του ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν του. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται ὑπέτερα προσόντα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς ὅλα τὰ μέλη ἀνεξαιρέτως ἑνὸς σωματείου τόσον πολυα-

ρίθμου, ὅσον τὸ τῶν ἀξιωματικῶν, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα κτῶνται κατὰ μέρος διὰ τῆ μορφώσεως, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς συνεχοῦς σχέσεως μετὰ τῶν καλλιτέρων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους. Μόνη ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ συμβίωσις δύναται νὰ παράγῃ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα.

Πρέπει ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐπὶ τοῦ στρατιώτου του ν' ἀναπτύσσηται ἐν καιρῷ εἰρήνης διὰ τῆς πεφωτισμένης χρησιμοποιήσεως τῆς ὑπεροχῆς του ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ.

Ἡ ὑπέροχος εὐφυΐα καὶ ὁ χαρακτήρ του δέον νὰ ἐφαρμόζωνται εἰς ὅ τι ἀφορᾷ τὴν εὐζωΐαν τοῦ στρατιώτου· εἶνε δ' ἀποδεδειγμένον ἐκ τῆς πείρας, ὅτι ἡ παρακμὴ καὶ ἡ παραλυσία ἑνὸς σώματος ἀξιωματικῶν ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ἀξιωματικὸς παύει νὰ ἀσχολῆται διὰ τὸν στρατιώτην καὶ περιορίζεται εἰς τὸ νὰ δίδῃ διαταγάς. Μία θορυβώδης διαταγή, κατὰ γενικὸν κανόνα, εἶνε τεκμήριον ἐλλείψεως ἐπιρροῆς· ὅσον ἡ πειθαρχία εἶνε παραλελυμένη εἰς ἕνα στρατόν, τόσον αὕτη περιπίπτει εἰς δεσποτισμόν.

Ἐκτὸς τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ὀφείλει νὰ ἐξασκῇ ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ ἀξιωματικός, κατὰ μείζονα λόγον πρέπει καὶ ἐν καιρῷ πολέμου.

Δυνατὸν νὰ φανῇ ἄδικον τὸ νὰ μὴ ζητῶνται καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν αἱ αὐταὶ εὔνοιαι καὶ ἡ αὐτὴ μέριμνα, ὡς αἱ ὑπὲρ τῶν ἀξιωματικῶν. Ἀλλ' ὑπάρχει ἡ ἑξῆς οὐσιώδης διαφορά, ὅτι οἱ πρῶτοι περιοδικῶς μόνον ἀνήκουσιν εἰς τὸν στρατόν· διὰ τὸν ἀξιωματικὸν δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ στρατιωτικοῦ του ἐπαγγέλματος· δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸν ὑπαξιωματικὸν καὶ διὰ τὸν στρατιώτην. Ἐπὶ πλέον οἱ τελευταῖοι ὑπηρετοῦσι κατὰ τὰ ἔτη τῆς νεότητός των, ὅτε ὁ ἄνθρωπος εἶνε ἀκόμη ξένος πρὸς πᾶσαν φροντίδα. Ὁ στρατιώτης ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους, τὸ ὄνειρον ἑνὸς μέλλοντος ἐξησφαλισμένου εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, ὅταν θὰ ἐκτελέσῃ ὑπὸ τὰς σημαίας τὴν βραχεῖαν περίοδον τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ὁ ὑπαξιωματικὸς ἐλπίζει, ἐκ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς στρατιωτικῆς θητείας του νὰ ὠφεληθῇ ποιάν τινα θέσιν, τὴν ὁποίαν ἄλλέως δὲν θὰ ἐπετύγχανεν.

Εἶνε σπουδαῖον ἐν τούτοις νὰ δίδηται καὶ εἰς τὸν στρατιώτην μεγάλη προσοχή. Οὗτος δὲν πρέπει νὰ στερῆται οὐδενὸς πράγματος, καί, συγκρίνων τὴν θέσιν του μὲ τὴν θέσιν τῶν ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ λαοῦ ὁμοίων του, νὰ λογίζηται δυστυχέστερος αὐτῶν. Ἡ καλὴ προδιάθεσις τῶν πνευμάτων ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας στρατοῦ τινος. Τοιαύτην ἐπιτυγχάνομεν, τηροῦντες τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὴν μέριμναν ἐντὸς συνετῶν ὁρίων. Ὁ τρόπος, μεθ' οὗ ὁ στρατιώτης περιέπεται, πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν ἐν ἑαυτῷ αἰσθήματός τινος ἐπαγγελματικῆς ὑπερηφανείας, τὴν κλίσιν καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του.

Πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι, ἐὰν τραυματισθῇ ἢ ἀσθενήσῃ, θὰ

τύχῃ ἐξασφαλίσεως κατὰ τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν, καὶ ὅτι, ἐὰν ὁ θάνατος τὸν καταβάλῃ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἡ πατρὶς θὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς οἰκογενείας του, περὶ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἦτο τὸ στήριγμα. Ἐκ τούτου τοῦ συναισθήματος τῆς ἀσφαλείας θὰ ἀντλήσῃ τὸ θάρρος του καὶ τὸν ζῆλόν του.

Εἰς τοὺς ἐθνικοὺς στρατούς, οἱ ὑπαξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται συχνὰ ἀνανεοῦνται καὶ ἀντικαθίστανται. Μόνον τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν ἀποτελεῖ τὸ μόνιμον στοιχεῖον. Αὐτὸ διαιωνίζει τὴν παράδοσιν. Ἐκ τῶν χειρῶν του διέρχεται κατ' ἔτος νέα τάξις στρατευσίμων. Ὁλόκληρον τὸ ἔνοπλον ἔθνος ὑποβάλλεται εἰς αὐτό. Πᾶν ὅ τι μεγάλα πνεύματα, πᾶν ὅ τι μεγάλαι ἐποχαὶ ἵδρυσαν σπουδαῖον ἐν τῷ στρατῷ, δὲν δύναται νὰ μεταβιβασθῇ εἰς τὰς ἀκολούθους γενεάς, εἰμὴ διὰ μέσου τῶν ἀξιωματικῶν. «Οἷος ὁ ἀξιωματικὸς τοιοῦτος καὶ ὁ στρατός». Τὸ ρητὸν αὐτὸ τοῦ Ροῦχελ εἶνε σήμερον ἀληθέστερον ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐλέχθη. Τὸ πνεῦμα τὸ ἐμψυχοῦν τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ στρατοῦ.

Περὶ τῶν ἐθνικῶν στρατῶν. — Ἐν τῷ λαμπρῷ ἔργῳ του, ὁ Δέκεν σαφέστατα ἐξεφράσθη πρὸ 80 ἐτῶν περὶ τῆς θέσεως τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν ἐν τῷ Κράτει.

«Ὁ ἐγωϊσμός, εἶπεν, ἐπεξετάθη ἐκ τῶν ἀτόμων εἰς τὸ σύνολον. Σωματεῖόν τι δὲν ἐκτιμᾷ ἄλλο εἰμὴ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας δύναται νὰ πορίζηται αὐτὸ τὸ ἴδιον, ἢ ἐφ' ὅσον παρατηρεῖ ποιάν τινα ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα καὶ ἄμεσον κοινότητα τάσεων πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Εἰς μοναρχικὸν κράτος, ὁ μονάρχης εὐνοεῖ τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐπειδὴ δύναται νὰ βασίζηται ἐπὶ τῆς ἀμέσου ὑποστηρίξεώς της. Εἰς λαὸν ἐμπορικόν, ὁ ἔμπορος χαίρει ἰδιαιτέραν ὑπόληψιν καὶ θεωρεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐφοπλιστοῦ ὡς τὸ ἐντιμότερον μετὰ τὸ ἰδικόν του. Τὸ προσωπικὸν συμφέρον εἶνε τὸ κριτήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ ἐργασίαι καὶ ἡ ἀποστολὴ ἑκάστου σώματος ἐκτιμῶνται ὑπὸ τῶν ἄλλων.

«Ὁ ἐπιστήμων μισεῖ τὸν πόλεμον, διότι ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων ἀποδιώκει τὰς μούσας. Ὁ πολιτικὸς τρομάζει διὰ τὰς δαπάνας τοῦ στρατοῦ. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία φθονεῖ διὰ τὴν πρωτεύουσαν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν στρατιωτικήν, καὶ φέρεται πολλάκις πρὸς τοὺς στρατιώτας ὡς πρὸς πολίτας ἄλλου κράτους. Ὁ ἠθικολόγος παραπονεῖται διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῶν ἀξιωματικῶν, ἐνῷ ὁ «κομψευόμενος» τοὺς ζηλεύει διὰ τὴν ὡραίαν στολήν των καὶ διὰ τὸ ξίφος των· τέλος ὁ γεωργὸς δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν στρατιώτην τὸ ὅτι τῷ ἀφαιρεῖ τὰ τέκνα του καὶ τοὺς ὑπηρέτας του.

«Μόλις δὲ πρόσωπόν τι ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἀντιπάθειάν μας, φερόμεθα κατὰ γενικὸν κανόνα νὰ παρατηρῶμεν παρ' αὐτῷ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, ἀκόμη καὶ τὰ ἐλάχιστα, ἐνῷ τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα δὲν τὰ παρετηροῦμεν προηγουμένως· κλίνομεν ἀπ' ἐναντίας, εἰς τὸ νὰ παραγνωρίζωμεν ἐντελῶς τὰς ἀρετὰς

του. Ἐὰν ἔχωμεν ἀποστροφὴν πρὸς τὰ πραξικοπήματα, ἑκάστη τυχαία κακὴ περίστασις ἐπαυξάνει καὶ ἀναπτύσσει αὐτὸ τὸ αἴσθημα καὶ τὸ μεταμορφώνει εἰς μῖσος, ὡς τὸ ρυάκιον, τὸ ὁποῖον καθίσταται ποτάμιον καὶ κατόπιν χείμαρρος».

«Ἐὰν μακρὰ περίοδος εἰρήνης συντελέσῃ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀνάμνησιν τῶν παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν καὶ οὐδεὶς νέος πόλεμος ὑπάρχει εἰς τὸν ὁρίζοντα, τὸ ἔθνος παρατηρεῖ ὁσημέραι περισσότερον τὰ βάρη, τὰ ὁποῖα συνεπάγεται ἡ συντήρησις τοῦ στρατοῦ καὶ ζητεῖ νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ καὶ δὲν στερεῖται φαινομενικῶν ἀποδείξεων περὶ τούτου».

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ὁ ἀξιωματικὸς διανύει σήμερον, τοὐλάχιστον ἐν Γερμανίᾳ, ἐποχὴν εὐτυχῆ. Σειρὰ μεγάλων στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν ηὔξησε τὸ γόητρόν του καὶ ἠλάττωσε τὴν δυσμένειαν, τὴν ἐκδηλουμένην πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τῶν λοιπῶν τάξεων τῆς κοινωνίας. Ἀλλὰ μακραὶ περίοδοι εἰρήνης θὰ παρουσιασθῶσιν ἀκόμη καὶ θὰ ἐπιστῇ πιθανῶς ἐκ νέου ἡ ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσῃ τις εἰς τὸ ἔθνος ὅτι μερικαὶ ἐξωτερικαὶ διακρίσεις δύνανται, ἄνευ ἀτόπου, χρησιμώτατα μάλιστα, νὰ παρασχεθῶσιν εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ στρατιώτου, ἰδίως δὲ εἰς τὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ. Σῶμα ἀξιωματικῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὴν ἔξαρσιν ἡ ὁποία τῷ ἁρμόζει, δύναται νὰ χορηγῇ λαμπροὺς πολίτας, εἰρηνικοὺς καὶ φιλοπόνους, ἀλλ' οἱ θαρραλέοι καὶ ἐπιχειρηματικοὶ στρατιῶται θὰ σπανίζωσιν ἐν αὐτῷ. Ἐὰν ἀφαιρεθῶσι παρ' αὐτοῦ τὰ προνόμια αὐτὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἡ θέσις τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐκπίπτει μοιραίως εἰς τὴν ὑποστάθμην, διότι ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ ἡ περιουσία εἶνε ἰδίως ἡ ἐγκαθιδρύουσα τὴν κοινωνικὴν ἱεραρχίαν, καί, δόξα τῷ θεῷ, οἱ ἡμέτεροι ἀξιωματικοὶ εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον πτωχοί.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀξιωματικὸς ὀφείλει νὰ διατηρῇ μέχρις ἡλικίας σχετικῶς προκεχωρηκυίας, τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος. Τὸ ἐπάγγελμά του εἶνε νὰ διακυβεύῃ ἐν πολέμῳ, ἐπὶ ἀβεβαιότητος, τὴν ὑγείαν του, τὴν ζωήν του, τὴν ὑπόληψίν του. Ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο ποιά τις ἀφροντισία, ἀπαιτεῖται ἰδιοσυγκρασία ῥέπουσα πρὸς τὴν ἐμπιστοσύνην, πρὸς τὴν ἐλπίδα, πνεῦμα, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐκλαμβάνῃ τὰ πράγματα πολὺ τραγικά. Αἱ εὐτυχεῖς αὐταὶ διαθέσεις εἶνε δύσκολον νὰ συντηρηθῶσι δι' ἄνθρωπον, ὅστις ἔχει ἤδη συντριβῇ ὑπὸ μακρᾶς ζωῆς κόπων καὶ φροντίδων. Τὸ νὰ ἐξασφαλίζωμεν εἰς τὸν ἀξιωματικὸν βίον ἀπηλλαγμένον φροντίδων—τίποτε περισσότερον—εἶνε καθῆκον διὰ τὸ Κράτος, καὶ καθῆκον ὑπαγορευόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμφέροντος. Διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὴν πατρίδα εἶνε ἄχρηστοι οἱ ἀξιωματικοί, οἱ κρύπτοντες τὴν πενίαν των καὶ μὴ ἔχοντες ἄλλον πόθον, εἰμὴ νὰ ἴδωσι ταχέως τὴν ἡμέραν, καθ' ἥν, ἀπαλλαγέντες τοῦ βάρους λυπηρᾶς πτωχείας, θὰ δύνανται νὰ ζῶσιν ἡσύχως μὲ τὴν πενιχρὰν των σύνταξιν εἰς ἀπόκεντρόν τινα γωνίαν.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ[1] ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΕΙΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ,

ΙΔΡΥΘΕΙΣΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΥΡΩΘΕΙΣΗΣ ΤΗι 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1882

I. Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας

1 Ἡ αὐτοκρατορικὴ ὀρθόδοξος Παλαιστίνειος Ἑταιρεία ἱδρύθη μετ' ἀποκλειστικῶς ἐπιστημονικοῦ καὶ ἐνεργητικοῦ σκοποῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὁποίων προσπαθεῖ :

α'.) νὰ συλλέγῃ, νὰ ἐπεξεργάζηται καὶ νὰ διαδίδῃ ἀνὰ τὴν Ρωσσίαν εἰδήσεις περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Ἀνατολῆς:

β'.) νὰ παρέχῃ βοήθειαν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους προσκυνητὰς τῶν τόπων τούτων,

καὶ γ'.) νὰ ἱδρύῃ σχολάς, νοσοκομεῖα, ξενῶνας καὶ συνάμα νὰ παρέχῃ βοήθειαν ὑλικὴν εἰς τοὺς ἐγχωρίους κατοίκους, εἰς τὰς ἐκκλησίας, τὰ μοναστήρια καὶ τὸν κλῆρον.

2). Κατὰ τὴν οὐσίαν τῶν εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας τῆς Ἑταιρείας ὑπαγομένων ἀντικειμένων, αὕτη ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία τμήματα.

3). Ἡ Ἑταιρεία φροντίζει νὰ γνωστοποιῇ καὶ κοινοποιῇ τοιαύτας εἰδήσεις, αἵτινες διαμένουσιν ἄχρηστοι εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν καὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα διαφόρων τόπων.

4). Ἡ Ἑταιρεία ἐπιδιώκει τὴν κτῆσιν ἐπιστημονικῶν βοηθημάτων, βιβλίων, χειρογράφων, γεωγραφικῶν χαρτῶν, μνημείων κλ. ἐπιτρέπει δὲ νὰ ἐπωφελῶνται αὐτῶν οὐ μόνον εἰς τὰ μέλη αὐτῆς ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας ν' ἀντλήσωσιν ὠφέλειάν τινα ἐν ταῖς ἐνασχολήσεσιν αὐτῶν.

5). Ἡ Ἑταιρεία προσδιορίζει, κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων αὐτῆς, χρηματικὰ εἴτε ἄλλα βραβεῖα διὰ τὴν ἐπίλυσιν ζητημάτων ὑπ' αὐτῆς προτεινομένων.

6). Ἡ Ἑταιρεία, κατὰ τὰ μέσα αὐτῆς, διοργανοῖ ἐπιστημονικὰς ἀποστολάς, ἀνατίθησιν ὑποθέσεις εἰς τὰ μέλη αὐτῆς καὶ εἰς ἕτερα πρόσωπα, ἐπιθυμοῦντα νὰ

---

1 Αὐτοκρατορικὴ ἐκλήθη τῇ 24 Μαρτίου 1889.

μετάσχωσι τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, παρέχει αὐτοῖς τὴν συνδρομήν της διὰ τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν, ἐνθαρρύνσεων, ὑλικῶν βοηθημάτων καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τῆς προστασίας αὐτῆς.

7). Ἡ συλλογὴ καὶ ἡ διάδοσις εἰδήσεων ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐπετελεῖται δι' ἀναγνωσμάτων καὶ ἐκθέσεων ἐν ταῖς συνεδρίαις αὐτῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ δι' ἀντιγραφῶν, ἐντύπων σημειωμάτων, περιοδικῶν καὶ ἄλλων συγγραμμάτων καὶ συλλογῶν, ἐκδιδομένων συνῳδὰ τοῖς ἐν τῇ λογοκρισίᾳ ἰσχύουσι νόμοις.

8). Ἡ Ἑταιρεία παρέχει βοήθειαν τοῖς Ὀρθοδόξοις προσκυνηταῖς, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐπίσκεψιν τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τῆς κατασκευῆς ξενώνων, νοσοκομείων, διοργανώσεως καραβανίων προσκυνητῶν, μειώσεως τῶν ὁδοιπορικῶν δαπανῶν, ἐκδόσεως ὁδηγῶν κ.τ.λ.

9). Ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ δυνατὸν προσπαθεῖ νὰ συμμορφώνῃ τὰς ἐνεργείας αὐτῆς πρὸς τὰς συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις τῆς ρωσσικῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀποστολῆς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ ρωσσικοῦ Προξενείου.

10). Ἡ Ἑταιρεία δύναται νὰ ἐναποταμιεύῃ ἀναπόσπαστα καὶ εἰδικὰ κεφάλαια ἐκ τῶν προσιτῶν αὐτῇ χρηματικῶν πηγῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ νὰ ἀποκτᾷ ἀκινήτους ἰδίας περιουσίας, χειραγωγουμένη ἐν τούτῳ ὑπὸ νόμων οἵτινες δέον νὰ ὦσιν ἐπικεκυρωμένοι ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου αὐτῆς.

11). Πρὸς κάλυψιν τῶν χρηματικῶν δαπανῶν παρέχονται τῇ Ἑταιρείᾳ τὰ ἑπόμενα μέσα :

α'). Αἱ ἐτήσιαι καὶ ταὐτόχρονοι εἰσφοραὶ τῶν μελῶν.

β'). Συλλογαὶ χρηματικαὶ ἐν ἐκκλησίαις καὶ ἐν ἄλλοις δημοσίοις τόποις μετὰ τῆς ἁρμοζούσης ἀδείας.

γ'). Εἰσφοραὶ ἐν ἰδιαιτέροις βιβλίοις περιεχομένοις ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας εἰς ἐκεῖνα ἐκ τῶν μελῶν, ἅτινα ἐκδηλοῦσι προθυμίαν νὰ ἀναλάβωσι τὴν συλλογὴν ἑκουσίων ἐράνων διὰ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς.

δ'). Αἱ ἑκούσιαι προσφοραὶ διαφόρων ἀφιερωτῶν εἴτε ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ἀποκλειστικῶς εἴτε καὶ δι' ὑποδείξεως τοῦ προσδιορισμοῦ αὐτῶν συνῳδὰ τοῖς σκοποῖς τῆς Ἑταιρείας ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ τοῦ Κανονισμοῦ τούτου ὑποδεικνυομένης

καὶ ε'). Τὰ περισσεύματα ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν ἐκδιδομένων ὑπ' αὐτῆς βιβλίων, πραγμάτων καὶ περιουσίας.

12). Ἡ Ἑταιρεία ἔχει ἰδίαν σφραγῖδα μετὰ τῆς ὀνομασίας αὐτῆς.

II Περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας.

13). Τὴν Ἑταιρείαν ἀποτελοῦσι :

α'). 125 ἐπίτιμα μέλη (διάταξις τῆς γενικῆς Συνελεύσεως τῆς 19 Δεκεμβρίου 1893).

β'.) 800 ἐν ἐνεργείᾳ μέλη (διάταξις τῆς γενικῆς Συνελεύσεως τῆς 3 Ἀπριλίου 1895).

γ') Μέλη συνεργὰ ἀόριστα τὸν ἀριθμόν.

ΣΗΜ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιτίμων μελῶν καὶ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δύναται ὕστερον νὰ αὐξηθῇ, τῇ προτάσει τοῦ Συμβουλίου, καὶ ὑπὸ τῆς γενικῆς Συνελεύσεως.

14). Ἡ Ἑταιρεία, τῇ προτάσει τοῦ Συμβουλίου, ἐκλέγει, ὡς ἐπίτιμα αὐτῆς μέλη ἄτομα, γνωστὰ διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν μελέτας περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Ἀνατολῆς, εἴτε καὶ συμπαθοῦντα τοῖς σκοποῖς τῆς Ἑταιρείας, εἴτε καὶ εἰσενεγκόντα ὡς δῶρον τῇ Ἑταιρείᾳ οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν 5,000 ρουβλίων.

15). Τὰ ἐπίτιμα μέλη προσκαλοῦνται νὰ παρευρίσκωνται ἐν ταῖς γενικαῖς Συνελεύσεσιν, ἀλλὰ δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ ἀναλαμβάνωσιν ὑπηρεσίας ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ.

16). Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἐγγραφῇ μέλος ἐν ἐνεργείᾳ δέον νὰ προταθῇ ὑπὸ δύο, εἴτε καὶ πλειόνων ἐν ἐνεργείᾳ μελῶν, μαρτυρούντων, ὅτι τὸ ὑπ' αὐτῶν προτεινόμενον μέλος συμπαθεῖ τοῖς σκοποῖς τῆς Ἑταιρείας (1. ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ).

17). Ἑκάστη πρότασις τοιούτου εἴδους ἐξετάζεται ἐν τῷ Συμβουλίῳ, καὶ ἂν ἐπιδοκιμασθῇ ἀναγινώσκεται ἐν τῇ ἀμέσως ἐπομένῃ γενικῇ Συνελεύσει, καὶ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα γενικῇ Συνελεύσει γίνεται ἡ ἐκλογή.

18). Ἡ ἐκλογὴ μέλους θεωρεῖται πραγματική, ἂν ὁ ἐκλεγόμενος λάβῃ ἐν τῇ γενικῇ Συνελεύσει πλειονοψηφίαν.

19). Τὸ προτεινόμενον πρὸς ἐκλογὴν πρόσωπον, ἂν δὲν ἐπιτύχῃ, δύναται μετὰ πάροδον τριῶν ἐτῶν νὰ προταθῇ ἐκ νέου.

20). Τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη, κατὰ τὴν ἐγγραφὴν αὐτῶν ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ, δύνανται νὰ ἐγγραφῶσιν ἐν ἑνί, εἴτε πολλοῖς τῶν Τμημάτων αὐτῆς.

21). Τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη παρευρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γενικὰς Συνελεύσεις μετὰ δικαιώματος ψήφου. Ταῦτα ἐκλέγουσι καὶ ἐκλέγονται εἰς ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ἑταιρείας.

22). Τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλλωσιν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἐγγράφως τὰς προτάσεις αὐτῶν περὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν κρινομένου ὡς ὠφελίμου τοῖς σκοποῖς τῆς Ἑταιρείας. Τὸ Συμβούλιον μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν προτάσεων ἀγγέλλει τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ εἰς τοὺς ὑποβαλόντας αὐτάς.

23). Τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη προσφέρουσιν ἐτησίως εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρείας οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν 25 ρουβλίων. Ἡ ἐτήσιος εἰσφορὰ δύναται ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἐφ' ἅπαξ εἰσφορᾶς 500 ρουβλίων.

24). Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐγγραφῶσι συνεργὰ μέλη ἐκδηλοῦσι τὴν ἐπιθυμίαν των τῷ Συμβουλίῳ, καὶ ἀποφάσει αὐτοῦ γίνονται παραδεκτοί.

25). Τὰ συνεργὰ μέλη προσφέρουσιν ἐτησίως εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑταιρείας 10 ρούβλια. Ἡ ἐτήσιος συνδρομὴ δύναται ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἐφ' ἅπαξ εἰσφορᾶς 200 ρουβλίων.

26). Τὰ συνεργὰ μέλη ἐν ταῖς συνεδρίαις ἔχουσι μόνον συμβουλευτικὴν ψῆφον.

27). Ἡ ἐτήσιος συνδρομὴ καταβάλλεται ὑπὸ τῶν νεωστὶ εἰσαγομένων μελῶν καθ' ὁλοκληρίαν, καὶ ἂν ἔτι ἡ ἐγγραφὴ ἐγένετο κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐφ' ἅπαξ πληρωμή, χωρὶς οὐδόλως νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει αἱ πρότερον ὑπὸ τοῦ μέλους καταβληθεῖσαι ἐτήσιοι συνδρομαί.

28). Τὰ ἐπίτιμα, τὰ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ τὰ συνεργὰ μέλη λαμβάνουσι διπλώματα ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ ἐπικεκυρωμένα ὑπὸ τοῦ γραμματέως.

29), Πάντα τὰ ἐπίτιμα μέλη, ἐκ δὲ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ καὶ συνεργῶν μελῶν τὰ καταβαλόντα τὴν ἐφ' ἅπαξ πληρωμὴν (14, 23 καὶ 25) ἀντὶ τῆς ἐτησίας, λαμβάνουσι καὶ παράσημον ἀνάλογον τῆς κλάσεως αὐτῶν.

30). Ἐὰν πᾶσαι αἱ θέσεις τῶν ἐπιτίμων καὶ ἐν ἐνεργείᾳ μελῶν εἶνε κατειλημέναι,τότε οἱ νεωστὶ ἐκλεγέντες ἐγγράφονται ὡς ὑποψήφιοι, καὶ κατατάσσονται, ἅμ' ὡς κενωθῇ θέσις, κατὰ τὴν προτεραιότητα τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν.

III. Περὶ τῶν Συνεδριῶν

31). Αἱ Συνελεύσεις τῆς Ἑταιρείας εἰσὶν ἢ γενικαὶ ἢ μερικαὶ (κατὰ τμήματα).

32). Αἱ γενικαὶ Συνελεύσεις εἰσὶν ἢ συνήθεις ἢ ἔκτακτοι ἢ ἐτήσιοι.

33). Αἱ συνήθεις γενικαὶ Συνελεύσεις γίνονται ἀπὸ 8)βρίου μέχρι Μαρτίου, συμπεριλαμβανομένου, τοὐλάχιστον ἅπαξ ἀνὰ τρεῖς μῆνας.

34). Αἱ Συνελεύσεις αὗται ἀφιεροῦνται : α') εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν μηνιαίων ἐκθέσεων περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Συμβουλίου, περὶ τῶν νέων ἀποκτήσεων τῆς Ἑταιρείας, καὶ τῶν ληφθεισῶν πληροφοριῶν· β') εἰς τὴν ἐκλογὴν μελῶν : ἐπιτίμων καὶ ἐν ἐνεργείᾳ, προταθέντων ἐν τῇ προηγουμένῃ Συνελεύσει, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὴν πρότασιν νέων ὑποψηφίων· καὶ γ') εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐπιστημονικῶν ἄρθρων· προφορικὴν ἀνακοίνωσιν εἰδήσεων, ἐνδιαφερουσῶν τὴν Ἑταιρείαν, καὶ εἰς τὰς συνδιασκέψεις τῶν μελῶν.

35). Τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, τῶν εἰς ἀνάγνωσιν προπαρεσκευασμένων, κοινοποιεῖται εἰς τὰ μέλη ἐν τοῖς προσκλητηρίοις δελτίοις.

36). Τὰ ἐπιθυμοῦντα μέλη νὰ ποιήσωσιν ἀνακοίνωσίν τινα, εἴτε καὶ παρατήρησιν εἰς τὴν ἀναγνωσθεῖσαν πραγματείαν, δηλοποιοῦσι τοῦτο τῷ προέδρῳ, ὅστις καθορίζει τὴν μεταξὺ αὐτῶν σειρὰν καὶ φροντίζει περὶ τῆς τάξεως τῶν συζητήσεων.

37). Ἐν τῇ συνήθως γενικῇ Συνελεύσει δύνανται νὰ παρευρίσκωνται καὶ ξένοι ἐπισκέπται, εἰσαγόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ μελῶν.

38). Αἱ ἔκτακτοι γενικαὶ Συνελεύσεις προσδιορίζονται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου κατὰ τὰς περιστάσεις πρὸς σύσκεψιν τοῦ ἰσχύοντος κανονισμοῦ, ὁπότε εἴτε ἀποφασίζεται νὰ διοικῆται ἡ Ἑταιρεία κατ' αὐτόν, εἴτε καὶ ὑφίσταται μεταβολάς.

39). Ἐν ταῖς ἐκτάκτοις γενικαῖς Συνελεύσεσι δύνανται νὰ παρευρίσκωνται μόνον τὰ ἐπίτιμα καὶ τὰ ἐν ἐνεργείᾳ μέλη.

40). Ἡ ἐτήσιος Συνέλευσις ὁρίζεται ἐτησίως κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Θωμᾶ. Κατ' αὐτὴν ἀναγινώσκεται ἡ ἐτήσιος ἔκθεσις περὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑταιρείας, ἐκλέγονται τὰ πρόσωπα τῆς ὑπηρεσίας, δίδονται κατ' ἔγκρισιν βραβεῖα, ἀναγινώσκονται λόγοι καὶ πραγματεῖαι ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου.

41). Ἐν τῇ ἐτησίῳ γενικῇ Συνελεύσει δεικνύονται εἰς τὰ μέλη τὰ ταμειακὰ βιβλία.

42). Κατὰ τὴν προηγηθησομένην τῇ ἐτησίᾳ συνήθη γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Ἑταιρείας, ὁ πρόεδρος ἀγγέλλει τὰ ὀνόματα τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ προσώπων τῶν ἀποχωρούντων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰσχύοντος Κανονισμοῦ, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ὑποψηφίων, τῶν προτεινομένων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῶν. Τὰ ἑπόμενα ἄρθρα 43, 44, 45, 46, 47, 48 καὶ 49 σχεδὸν ὁμοιάζουσι πρὸς διάφορα ἄρθρα ἐκ τῶν ἤδη μεταφρασθέντων).

IV Περὶ τοῦ Συμβουλίου

50). Τὸ Συμβούλιον ἀπαρτίζουσιν ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας, ὁ βοηθὸς αὐτοῦ, τὰ προεδρεύοντα ἐν τοῖς Τμήμασιν ἓξ μέλη (αὐτοκρατορικῷ διατάγματι τῆς 10 Δεκεμβρίου 1894) ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς γενικῆς Συνελεύσεως ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ μελῶν, οἱ ἐν τῷ Συμβουλίῳ ἀντιπρόσωποι τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, προσδιοριζόμενοι κατ' ἀνωτάτην θέλησιν, τῇ προτάσει τοῦ προέδρου (αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τῆς 24 Μαρτίου 1889) γραμματέως καὶ ταμίου.

51). Ἐκ τῶν ἓξ μελῶν τοῦ Συμβουλίου δύο κατ' ἔτος ἀποχωροῦσι κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐγγραφῶν αὐτῶν.

52). Τὸ Συμβούλιον διοικεῖ πάσας τὰς ὑποθέσεις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Κανονισμοῦ τούτου, ὡσαύτως δὲ διευθύνει καὶ τὰ ἀντικείμενα αὐτῷ καθήκοντα, ὑποθέσεις καὶ κεφάλαια τῆς μυστικῆς Παλαιστινείου Ἐπιτροπῆς.

53). Ἡ ἀνάπτυξις τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρείας καθ' ὅλους τοὺς κλάδους, τοὺς ὑπαγομένους εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, εἶνε ἓν τῶν πρώτων καθηκόντων τοῦ Συμβουλίου. Τὰς σπουδαιοτέρας ὑποθέσεις τὸ Συμβούλιον ἀγγέλλει ἐγκαίρως τῇ γενικῇ Συνελεύσει, ἵνα ἐπωφελῆται τῆς συνεργείας ἀτομικῶν γνωμῶν καὶ τῆς προθυμίας ἁπάντων τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας. Αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν Παλαιστίνειον Ἐπιτροπὴν ὑποθέσεις καὶ νῦν μεταδιδόμεναι τῷ Συμβουλίῳ δὲν ὑπόκεινται εἰς σύσκεψιν τῇ γενικῇ Συνελεύσει τῆς Ἑταιρείας.

54). Τὸ Συμβούλιον μεταδίδει ἁρμοδίως εἰς τὰ Τμήματα πρὸς ἐξέτασιν, εἴτε καὶ ἀπόφασιν, τὰ ὑποβαλλόμενα τῇ Ἑταιρείᾳ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἀνακοινώσεις καὶ προτάσεις. Ἐν περιπτώσει δ' ἰδιαιτέρας ἀνάγκης ἀνατίθησιν αὐτὰ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἐξέτασιν τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, εἰδικῶς γινω-

σκόντων τὸ ἀντικείμενον. Κατὰ τὴν λῆψιν τῶν ἀπαιτουμένων γνωμῶν, τὸ Συμβούλιον λαμβάνει ἐκεῖνα τὰ μέτρα, ἅτινα θεωρεῖ ἀναγκαῖα πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας.

55). Ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς καὶ ἡ ἔκθεσις συντάσσονται ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου καὶ ὑποβάλλονται διὰ τοῦ προέδρου τῇ Α. Α. Μεγαλειότητι πρὸς ἐπιθεώρησιν, καὶ μετὰ ταῦτα παρουσιάζονται πρὸς γνῶσιν τῇ Ἑταιρείᾳ ἐν τῇ ἐτησίᾳ αὐτῆς γενικῇ Συνελεύσει. Αἱ δαπάναι, αἱ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἐπιτρεπόμεναι, δέον νὰ μὴ ἐξέρχωνται τῶν ὁρίων τοῦ προϋπολογισμοῦ.

56). Κατὰ τὴν ἐτήσιον Συνέλευσιν τὸ Συμβούλιον δίδει τῇ Ἑταιρείᾳ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος περὶ τῶν γενομένων δαπανῶν τῆς καταστάσεως τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν λοιπῶν περιουσιῶν τῆς Ἑταιρείας.

57). Πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἐκθέσεως ἡ Συνέλευσις ἐκλέγει ἐπιτροπήν, ἐκ τριῶν μελῶν ἐκ τοῦ μέσου αὐτῆς.

58). Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις δέον νὰ δοθῇ ἐν διαρκείᾳ οὐχὶ πλέον τοῦ ἑνὸς μηνός, κοινοποιεῖται προηγουμένως τῷ Συμβουλίῳ ἵνα,ἐν περιπτώσει ἰδιαιτέρων παρατηρήσεων, δύναται νὰ δώσῃ δι' αὐτὰς τὰς ἀναγκαίας ἐπεξηγήσεις.

59). Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ αἱ ἐπεξηγήσεις τοῦ Συμβουλίου γνωστοποιοῦνται τῇ Ἑταιρείᾳ ἐν τῇ ἑπομένῃ γενικῇ Συνελεύσει.

60). Ἵνα ἡ συνεδρία τοῦ Συμβουλίου ᾖ ἔγκυρος, ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία 4 μελῶν πλὴν τοῦ προέδρου ἢ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ.

61). Αἱ ἐν τῷ Συμβουλίῳ ὑποθέσεις ἀποφασίζονται κατὰ πλειονοψηφίαν. Ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου ἔχει τὴν λύσιν.

62). Τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν γράφει ὁ γραμματεύς, κατὰ τὴν ἀπουσίαν δ' αὐτοῦ ἓν ἐκ τῶν μελῶν, τῇ προσκλήσει τοῦ προέδρου.

V. Περὶ τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ προσώπων

Α'. Πρόεδρος.

63. Ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ βοηθὸς αὐτοῦ ἐκλέγονται ἀνὰ τετραετίαν ἐκ τριῶν ὑποψηφίων, προτεινομένων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου. Ἐὰν κατὰ τὸ τετραετὲς διάστημα εἷς ἐξ αὐτῶν ἀποχωρίσῃ τῆς Ἑταιρείας, ἀντικαθίσταται ἀμέσως διὰ νέας ἐκλογῆς.

ΣΗΜ. Ἐὰν πρόσωπον ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τιμήσῃ τὴν Ἑταιρείαν διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἀξιώματος τοῦ προέδρου, τότε ὁ ἀντιπρόεδρος διορίζεται δι' αὐτοκρατορικῆς θελήσεως, τῇ προτάσει τοῦ προέδρου. (αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τῆς 24 Μαρτίου 1889).

64). Ὁ πρόεδρός ἐστι προτεῦον πρόσωπον ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἑταιρείας

καὶ ἐν ταῖς γενικαῖς Συνελεύσεσιν. Ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ γίνονται πᾶσαι αἱ πρὸς τὰ κυβερνητικὰ γραφεῖα καὶ τὰ πρόσωπα ἀναφοραί.

65). Ὁ πρόεδρος φροντίζει περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τοῦ Κανονισμοῦ ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις.

66). Ὁ πρόεδρος διευθύνει τὰς συζητήσεις ἔν τε τῷ Συμβουλίῳ καὶ ταῖς γενικαῖς Συνελεύσεσι. Κέκτηται τὸ δικαίωμα τοῦ διακόπτειν τὰς συζητήσεις καὶ τὰς συνεδρίας, ἐν ᾗ περιπτώσει παρατηρηθῇ παράβασις τοῦ ἐν ἰσχύϊ Κανονισμοῦ περὶ τῆς εὐταξίας τῶν συνεδριῶν.

67). Ὁ πρόεδρος δίδει ὁδηγίας τῷ ταμίᾳ περὶ τῶν δαπανῶν μετὰ τῆς ὑποδείξεως τῶν διατάξεων τοῦ Συμβουλίου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων γίνεται ἡ δαπάνη.

68). Ὁ πρόεδρος ἔχει τὸ δικαίωμα, ἐν ταῖς μᾶλλον κατεπειγούσαις ἀνάγκαις, νὰ προσθέσῃ εἰς τὰς δαπάνας 500 ρούβλια ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἵνα αἱ αἰτίαι τῆς τοιαύτης προσθήκης γνωστοποιηθῶσι τῷ Συμβουλίῳ ἐν τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ συνεδρίᾳ.

69). Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ προέδρου, ὁ βοηθὸς αὐτοῦ ἐπιτελεῖ πάντα τὰ καθήκοντα καὶ ἔχει πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ προέδρου.

Β'. Οἱ προεδρεύοντες ἐν τοῖς Τμήμασι.

70). Οἱ προεδρεύοντες ἐν τοῖς Τμήμασιν ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ οἰκείου Τμήματος ἀνὰ τριετίαν. Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν προσδιορίζει τὸν βοηθὸν καὶ τὸν γραμματέα του, τῇ συναινέσει τοῦ Τμήματος.

71). Ὁ προεδρεύων ἐν τῷ Τμήματι ἔχει τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ Τμήματος, ὁποῖα ἔχει ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ἐν ταῖς γενικαῖς Συνελεύσεσιν.

72). Ὁ προεδρεύων ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ πάντα τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τοῦ Τμήματος μέτρα, νὰ κοινοποιῇ ταῦτα πρὸς σύσκεψιν ἐν ταῖς συνεδρίαις, καί, τοὐλάχιστον δὶς τοῦ ἔτους, νὰ δίδῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐργασιῶν τῷ Συμβουλίῳ.

73). Ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τῶν ἐν τοῖς Τμήμασι προεδρευόντων, οἱ βοηθοὶ τούτων ἀναπληροῦσιν αὐτούς.

(Ἕπονται διάφορα ἄρθρα, κανονίζοντα τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ταμίου, ὧν ἐθεωρήθη περιττὴ ἡ μετάφρασις. Τὰ ἄρθρα ταῦτα εἶνε ἀπὸ τοῦ 74-95).

VI. Περὶ τῶν Τμημάτων

(Τούτων ὁ Κανονισμὸς ἐνεκρίθη δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 2 Μαρτίου 1885).

96). Ἡ αὐτοκρατορικὴ ὀρθόδοξος Παλαιστίνειος Ἑταιρεία, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρύῃ, κατὰ τὴν ἀνάγκην, ἴδια Τμήματα ἐν ταῖς πόλεσι τοῦ κράτους.

97). Τὰ Τμήματα τῆς Ἑταιρείας ἔχουσι σκοπόν:

α'). Νὰ ἐπεκτείνωσι καὶ νὰ διαδίδωσι πληροφορίας περὶ τῶν σκοπῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας.

β'). Νὰ προσελκύωσι νέα μέλη ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ.

γ'). Νὰ λαμβάνωσι πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Ἑταιρείας ἐπιτρεπόμενα μέσα πρὸς αὔξησιν τῶν ὑλικῶν προσόδων τῆς Ἑταιρείας,

καὶ δ'). Νὰ ἐκπληρῶσι τὰς ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀνατιθεμένας αὐτοῖς ἐντολάς.

98). Τὰ Τμήματα ἱδρύονται τῇ ἐγκρίσει τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ τῇ συναινέσει τῆς ἐπιτοπίου Ἀρχῆς, δέον ὅμως ἐν τῷ δεδομένῳ τύπῳ νὰ ὑπάρχωσιν οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν δέκα μελῶν τῆς Ἑταιρείας, ἐκδηλωσάντων τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἱδρύσωσι Τμῆμα.

99). Περὶ τῆς ἱδρύσεως Τμημάτων γίνεται λόγος ἐν τῇ ἐγγυτέρᾳ γενικῇ Συνελεύσει τῆς Ἑταιρείας καὶ δημοσιεύεται ἐν τῷ τύπῳ. Παραλείπονται τὰ ἑπόμενα 10 περὶ Τμημάτων ἄρθρα, ὡς οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον περιέχοντα).

Κανόνες χειραγωγοὶ ἐν τῇ δράσει τῶν Τμημάτων καὶ τῶν πληρεξουσίων τῆς αὐτοκρατορικῆς ὀρθοδόξου Παλαιστινείου Ἑταιρείας

Συνεπείᾳ τῆς θείᾳ βοηθείᾳ ἀναπτύξεως τῆς δράσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς ὀρθοδόξου Παλαιστινείου Ἑταιρείας καὶ τῆς συμπαθείας καὶ τῆς προσοχῆς, ἧς ἀξιοῖ παρὰ τῶν ἱεραρχῶν τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας καθῆκόν του θεωρεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὰς σκέψεις του πρὸς ἐπεξήγησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπικεκυρωμένου ἀνωτέρου Κανονισμοῦ πρὸς ἐνέργειαν τῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν Τμημάτων, ὡς καὶ πρὸς λῆψιν γενικῶν μέτρων, δυναμένων νὰ δώσωσι τῇ δράσει τῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν Τμημάτων μείζονα ἐνέργειαν καὶ σκοπιμότητα.

Μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας εἶνε καὶ οἱ ἑπόμενοι:

Α') Ἡ παρὰ τοῖς Ρώσσοις διάδοσις τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστῶτος τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Ἀνατολῆς

Ὁ σκοπὸς οὗτος οὐχὶ τυχαίως κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἀλλ' ἀπορρέει καὶ ἐκ τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς, ἣν ἡ Ἑταιρεία πρὸ παντὸς ἐπεδίωξε τ. ἔ. τοῦ εὑρεῖν συμπάθειαν ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἀναληφθείσῃ ἐνεργείᾳ. Ἡ συμπάθεια δὲ βεβαίως δίδεται εἰς πρᾶγμα, ὅ περ νοοῦμεν καὶ γινώσκομεν. Συνεπείᾳ τούτου τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας θεωρεῖ πρώτην καὶ κυριωτάτην φροντίδα τῆς Ἑταιρείας, τῶν Τμημάτων καὶ τῶν πληρεξουσίων αὐτῆς τὴν διάδοσιν ἀληθῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστῶτος τῆς Ἁγίας Γῆς, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς ἐν αὐτῇ καταστάσεως τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἡ σπουδὴ τοῦ παρελθόντος τῆς Ἁγίας Γῆς, ἀποτελοῦσα τμῆμα τῆς ἁγιογραφικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, παρ' ἡμῖν ἦν ἐλλιπέστατον, κατ' ἀνάγ-

κην δὲ οἱ Ὀρθόδοξοι ἐλάμβανον γνῶσιν τῆς Ἁγίας Γῆς ἐκ τῶν εὐρυτάτων περὶ τῆς ἁγιογραφικῆς τοπογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς αὐτῆς συγγραμμάτων τῶν ἑτεροδόξων, ὧν ἐνίοτε τὰ συμπεράσματα ἐνεκολποῦντο, ἅ περ οὐχὶ σπανίως ἀσύμφωνά εἰσι πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν, καὶ πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῆς τεθεμελιωμένας περὶ πίστεως διδασκαλίας.

Ἔτι ὀλιγώτερον γνωστὸν ἡμῖν ὑπῆρχε τὸ παρὸν τῆς Παλαιστίνης, ὅ περ ἠμαύρωσε τὴν λάμψιν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ παρελθόντος αὐτῆς. Εἰς τοὺς πλείστους τῶν Ρώσσων ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῆς Ἁγίας Γῆς παρίσταται τοιαύτη, οἵα καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Ἐνῷ ἡ ἀκριβὴς παράστασις τῆς νῦν καταστάσεως βαθύτερον καὶ σαφέστερον ἐγχαράττει ἐν τῇ μνήμῃ τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος, παρέχουσα αὐτοῖς, οὕτως εἰπεῖν, πραγματικωτέρας καὶ ἁπτοτέρας μορφάς. Τοιαύτην δὲ μὴ ἀνταποκρινομένην τῇ πραγματικότητι παράστασιν, ἔχομεν καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἡμετέρων ὁμοδόξων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ, τῶν διαφυλαξάντων τὴν ἁγίαν Ὀρθοδοξίαν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ἡμερῶν παρὰ τὸν χιλιετῆ ζυγὸν τῶν ἀλλοπίστων. Ἀλλὰ καὶ ὁ ζυγὸς οὗτος δι' αὐτοὺς δὲν παρίστατο τόσον ἐπικίνδυνος καὶ ὀλέθριος, ὅσον ἡ πάλη πρὸς ἑτεροδόξους Χριστιανούς, τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Διαμαρτυρομένους, οἵτινες, ψευδῶς κρυπτόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐπιδιώκουσι μόνον ἰδίους πολιτικοὺς σκοπούς, οὐχὶ εὐκόλως κατανοουμένους ὑπὸ τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ, τοῦ ἐστερημένου πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς χειραγωγίας.

Τοιαῦται αἱ σκέψεις, αἱ παρορμίσασαι τὴν Ἑταιρείαν νὰ θέσῃ ἐν τῷ Κανονισμῷ αὐτῆς ὡς πρῶτον σκοπὸν τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσσων γνῶσιν τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ νῦν μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν δράσεως αὐτῆς, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἐξακολουθεῖ νὰ προβάλλῃ τὴν γνῶσιν ταύτην ὡς τὸν κυριώτατον αὐτῆς σκοπόν, διότι εἶνε πεπεισμένον, ὅτι μόνον τοιαύτη βαθμιαία γνωριμία πρὸς τὴν Ἁγίαν Γῆν θὰ ἰσχυροποιήσῃ τὴν Ἑταιρείαν καὶ θὰ παράσχῃ αὐτῇ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν συνδρομὴν ἐν συνειδήσει τῶν ἀποβλεπόντων πρὸς τὴν δρᾶσιν αὐτῆς προσώπων.

Ἡ διευκόλυνσις τῆς ὁδοιπορίας πρὸς τὴν Ἁγίαν Γῆν καὶ πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν

Ὅσῳ εὐθηνοτέρα καὶ εὐκολωτέρα ἡ πρὸς τοὺς Ἁγίους Τόπους ὁδοιπορία, προδήλως τοσούτῳ μείζων ἀριθμὸς θὰ ἐπιχειρῇ αὐτήν, καὶ περισσότεροι ἰδίοις ὄμμασι θὰ ἴδωσιν αὐτοὺς καὶ συνεπῶς καλλίτερον καὶ ἀπτότερον θὰ γνωρίσωσιν αὐτούς. Τὸ ἐξετάζειν τὸν προσκυνητὴν ἐξ ἀπόψεως ἀχρήστου τυχοδιώκτου εἶνε σφόδρα ἐπιπόλαιον καὶ ἀβάσιμον. Βεβαίως μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι τοιοῦτοι καὶ ἔτι χείρονες, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζηται τὸ ποσὸν τῶν τελευταίων διὰ τῆς ἐγγυτέρας γνωριμίας πρὸς τοὺς προσκυνητάς, ὥστε οὐδόλως πρέπει νὰ λαμβάνηται

ὑπ' ὄψει ἐν τῷ λόγῳ περὶ τῶν Ὀρθοδόξων προσκυνητῶν τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Διὰ τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν τὸ προσκύνημα εἶνε ὁρμὴ πρὸς ὕψιστον ἰδεῶδες, ὅπερ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν εἶνε ὑψηλότερον καὶ ἁγνότερον τῶν ἰδεωδῶν τῶν ἐπιδιωκομένων ὑπὸ τῶν οὕτως καλουμένων λογίων προσώπων. Τὸ τιθέναι ἐμπόδια εἰς τὰς τοιαύτας ὁρμάς, διότι αὗται δὲν εἶνε ἡμέτεραι, εἶνε βαρύτατον ἔγκλημα. Διὰ τὴν Ἑταιρείαν ἕνεκα τούτου σπουδαῖον τυγχάνει οὐ μόνον νὰ διευκολύνηται ἡ ἱκανοποίησις τῆς ὁρμῆς ταύτης τοῦ Ρώσσου Ὀρθοδόξου, νὰ καθίσταται ἀνετωτέρα ἡ ὁδοιπορία αὐτοῦ, ἀλλὰ σπουδαιότερον νὰ φροντίζῃ ἔτι καὶ περὶ τοῦ ἑπομένου, τί ἐκτήσατο ὁ προσκυνητὴς ἐκ τῆς τοιαύτης ὁδοιπορίας, διότι δὲν εἶνε ἀδιάφορον δι' ἡμᾶς τὸ τί ἀπέκτησεν ὁ προσκυνητής, δι' ὃν ἐν τῇ εὐρυτάτῃ Ρωσσίᾳ εἶνε ἀνοικτὴ πᾶσα θύρα οἵας δήποτε καλύβης καὶ οἵου δήποτε χωρίου.

Τοιαῦται αἱ σκέψεις, αἱ ὁδηγήσασαι τὴν Ἑταιρείαν οὐ μόνον νὰ καταστήσῃ εὐθηνοτέραν τὴν ὁδοιπορίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἱδρύσῃ ἐπὶ τόπου ἐν Ἱεροσολύμοις καταστήματα, ἔνθα ὁ προσκυνητὴς νὰ δύναται πράγματι νὰ ἡσυχάζῃ, χωρὶς ν' ἀποσπᾶται τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Ἔτι δὲ μεῖζον πρόβλημα, πρὸς λύσιν τοῦ ὁποίου ἡ Ἑταιρεία μόνη ἀδυνατεῖ, εἶνε ὁ πόθος αὐτῆς ἵνα τὸ ἔργον τοῦ προσκυνητοῦ χρησιμεύῃ καὶ ὡς πνευματικὴ σχολὴ διὰ τὸν προσκυνητήν, κτώμενον ἐκ τῆς ὁδοιπορίας καὶ φέροντα μεθ' ἑαυτοῦ μόνον τὸ καλὸν καὶ ὠφέλιμον.

Β'. Ἡ ὑποστήριξις τῆς Ὀρθοδοξίας μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Ἁγίας Γῆς.

Κατὰ πάντα ξένη οἱωνδήποτε πολιτικῶν καὶ ἐθνικῶν τάσεων ἡ Ἑταιρεία, ἀκολουθοῦσα τῇ εὐαγγελικῇ διδασκαλίᾳ, δὲν δύναται νὰ μὴ ἴδῃ ἐν ἑκάστῳ ὁμοδόξῳ ὁμαίμονα ἀδελφόν, νὰ μὴ κλαύσῃ διὰ τῶν δακρύων αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ συμπαθήσῃ αὐτῷ ἐν ταῖς ἀνάγκαις του. Ὁ Θεὸς ἐστερέωσε καὶ ἐμεγάλυνε τὴν Ρωσσίαν καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἀνέθηκεν αὐτῇ τὸ ἱερὸν καθῆκον τοῦ παρέχειν τὴν δυνατὴν αὐτῆς βοήθειαν εἰς τοὺς ὁμοδόξους αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἐρωτᾷ ποίαν ἕκαστος ὁμιλεῖ γλῶσσαν. Δὲν εἴμεθα στρατιῶται, προσπαθοῦντες νὰ σαγηνεύσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα ἀριθμὸν ψυχῶν, χωρὶς νὰ ἐρωτῶμεν διὰ ποίων μέσων ταῦτα ἐπιτυγχάνονται, ἀλλὰ μόνον στρατιῶται ἵνα ὑπερασπίσωμεν τὴν κληρονομίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἐπιπιπτόντων κατ' αὐτῆς. Τῇ ἀληθείᾳ οἱ ἐγχώριοι τῆς Ἁγίας Γῆς κάτοικοι δὲν ὁμιλοῦσι τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ἀλλὰ διεφύλαξαν τὴν Ὀρθοδοξίαν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁπότε ὁ ἐθνισμὸς ἐβασίλευε μεταξὺ τῶν προγόνων ἡμῶν. Οὗτοι ἔπασχον καὶ διεφύλαξαν τὴν Ὀρθοδοξίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἐθνικῶν βασιλέων, ἔπασχον καὶ διεφύλαξαν τὴν πίστιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἀλλοπίστων δεσποτῶν, ἔπασχον καὶ δὲν ἐμεμψιμοίρουν. Ἀλλ' ἦλθον ἑτερόδοξοι μετ' ἰδίων πολιτικῶν καὶ ἐθνικῶν σκοπῶν, προτείνοντες αὐτοῖς διὰ τὴν ἀποστασίαν χρήματα καὶ ἐκθαμβοῦντες αὐτοὺς διὰ τῆς ψευδοῦς λάμψεως τοῦ οὐ-

τως καλουμένου δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Εἶνε ἄξιοι κατηγορίας, ἂν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἐστερημένοι πάσης πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς χειραγωγίας, δὲν δύνανται νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τοιοῦτον πειρασμόν; Δὲν ἐπιτάσσει ἡμῖν αὐτὴ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία νὰ προτείνωμεν αὐτοῖς τὰ αὐτὰ δελεάσματα, χωρὶς ν' ἀπαιτῶμεν παρ' αὐτῶν οὐ μόνον τὴν ἀποστασίαν ἐκ τῆς πίστεως τῶν πατέρων αὐτῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἐνισχύοντες αὐτοὺς ἐν αὐτῇ καὶ τοιουτοτρόπως ἀπομακρίνοντες αὐτῶν τοὺς πειρατάς ; . . . . Ἡ ὑποστήριξις τῆς Ὀρθοδοξίας μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Παλαιστίνης, ὡς καὶ οἱ ἀνωτέρω ἐκτεθέντες σκοποὶ δέον νὰ ὦσι τὸ ἀντικείμενον, πρὸς ὃ δέον νὰ στρέφηται ἅπασα ἡ ἐνέργεια τῆς Ἑταιρείας, τῶν Τμημάτων αὐτῆς καὶ τῶν πληρεξουσίων.

Ἐν τῇ αὐξήσει τῶν μελῶν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας παραινεῖ νὰ ἐκλέγωνται πρόσωπα κατάλληλα, εὐνοϊκῶς διακείμενα τοῖς σκοποῖς τῆς Ἑταιρείας.

Ὡς πρὸς τὰ μέτρα, τὰ δυνάμενα νὰ ἐπιβοηθήσωσι τὴν ἐπαύξησιν τῶν χρηματικῶν μέσων, τῶν ἀναγκαίων πρὸς δρᾶσιν τῆς Ἑταιρείας, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τίθησιν ἐν πρώτῃ μοίρᾳ :

α'.) Τὸν ἐπιτρεπόμενον ὑπὸ τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου τῇ Ἑταιρείᾳ ἐτήσιον ἔρανον καθ' ὅλας τὰς ἐκκλησίας τοῦ Κράτους κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων. Ὁ ἔρανος (συλλογὴ) οὗτος, χάρις τοῖς ληφθεῖσιν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας μέτροις, ἀποτελεῖ τὴν κυριωτάτην πηγὴν τῶν μέσων τῆς Ἑταιρείας, ἥτις ἀποκλειστικῶς δι' αὐτῆς ὑπάρχει, καὶ ἡ ἐτήσιος αὕτη χρηματικὴ ποσότης τοῦ ἐράνου τούτου πράγματι ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐγχειρημάτων τῆς Ἑταιρείας. Διὸ οὐσιωδῶς σπουδαῖόν ἐστιν, ἵνα ὁ ἐπὶ τόπου κλῆρος ἐγκαίρως προπαρασκευάσῃ τοὺς ἐνορίτας του διὰ τὸν ἔρανον τοῦτον, καταλλήλως ἐπεξηγῶν αὐτοῖς τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας, ἵνα ὁ ἔρανος οὗτος πράγματι γένηται ἐν τῷ ὡρισμένῳ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ παραδοθῇ τῇ Ἑταιρείᾳ. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ, θεωρεῖ καθῆκον του νὰ δηλώσῃ, ὅτι δέον ὁ ἔρανος οὗτος νὰ προέρχηται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἑκουσίων προσφορῶν τῶν ἐνοριτῶν, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει νὰ προστίθενται εἰς αὐτὸν ποσότητες ἐκ προσόδων ἐκκλησιαστικῶν, ἐχουσῶν ἕτερον ὡρισμένον σκοπὸν, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὁποίου αὗται προσδιωρίσθησαν.

Πῶς γίνεται ὁ ἔρανος οὗτος,λεπτομερῶς ὁ Κανονισμὸς τῆς Ἑταιρείας διαλαμβάνει.Ἀλλὰ τὰ ἐπὶ τόπου Τμήματα καὶ οἱ πληρεξούσιοι δέον κατὰ πολὺ νὰ συνεργῶσιν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ ἐράνου τούτου διὰ προσωπικῆς συμμετοχῆς καὶ ἐγκαίρου προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων νὰ συνδράμωσι διὰ τοῦ ὀβολοῦ των τῇ Ἑταιρείᾳ. Διὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος τοῦ ἔργου τούτου, παρακαλεῖ τά τε Τμήματα καὶ τοὺς πληρεξουσίους ἵνα ἐπιστήσωσιν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καὶ πᾶν ὅ τι ὑπ' αὐτῶν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐνεργείας των ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ

τούτου μεγάλως θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐπιδιωκομένων ὑπ' αὐτῆς σκοπῶν

β'.) Ὁ ἔρανος διὰ τῶν κυτίων, τῶν ἀνηρτημένων ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλων εὐαγῶν οἰκοδομημάτων· ὁ ἔρανος οὗτος ὡσαύτως εἶνε σπουδαῖος, διότι οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς διηνεκὴς πρόσοδος. Διὸ ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ διὰ τὰ κυτία ταῦτα αὐστηρὰ ἐπίβλεψις, νὰ ἐκλέγωνται δὲ δι' αὐτὰ κατάλληλοι τόποι ἐν ταῖς πόλεσιν εἴτε ἀλλαχοῦ καὶ ἔστιν ὅτε τὰ κυτία νὰ μετατίθενται, εἴτε καὶ ν' αὐξάνωσι.

γ'.) Ἔρανοι ἐκ προσφορῶν ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἑταιρείας, γιγνόμενοι δι' ἀποδείξεων καταλόγων προσφορῶν καὶ κυτίων. Μέλη, εἴτε ἕτερα πρόσωπα, ἐκδηλώσαντα ἐπιθυμίαν συμμετοχῆς, δύνανται, τῇ συναινέσει τῶν Τμημάτων, νὰ ἐφοδιασθῶσι δι' ἀποδείξεων, εἴτε καὶ καταλόγων ἐράνων· οἱ δι' ἀποδείξεων τὸν ἔρανον ποιοῦντες δέον νὰ ὦσιν ἐγγράμματοι, οἱ δὲ διὰ τῶν καταλόγων ἀγράμματοι.

Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀποδείξεων, εἴτε καὶ τῶν καταλόγων δέον, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, νὰ ἐπιστηθῇ ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἐπὶ τῆς ἠθικότητος καὶ τῆς εὐσυνειδησίας τῶν λαμβανόντων αὐτά, νὰ μὴ παρασυρώμεθα δὲ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἔχωμεν μείζονα ἀριθμὸν συλλεκτῶν. Τοῦτο αὐτονόητον δυσχερὲς ἀποβαίνει. Τὸ πλεῖστον τῶν συλλεκτῶν τὸν ἔρανον τοῦτον πρὸ παντὸς θεωρεῖ ὡς μέσον βιοποριστικόν, παραδίδουσι δὲ τῇ Ἑταιρείᾳ ἐκ τῶν συναθροισθέντων χρημάτων τόσα μόνον, ὅσα θεωροῦσιν ἀναγκαῖα, ὅπως μὴ στερηθῶσι τοῦ δικαιώματος τοῦ συνάγειν ἐράνους. Συνήθως οὗτοι προτιμῶσι τὰ κυτία, ἅτινα παρέχουσιν αὐτοῖς τὰ μέσα νὰ ἐνεργῶσιν ἀνεξελέγκτως. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας οὐδέποτε ἔδωκεν ἄδειαν, χωρὶς προηγουμένως διὰ τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς νὰ ἐξετάσῃ τὸ ἠθικὸν ποιὸν τῶν ἀνθρώπων τούτων. Συγχρόνως οἱ διὰ καταλόγων ἐφωδιασμένοι δέον, ἐτησίως τοὐλάχιστον, νὰ δίδωσιν 25 ρούβλια· οἱ δὲ διὰ κυτίων 100 ρούβλια, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει στεροῦνται οὗτοι τοῦ δικαιώματος τοῦ συλλέγειν ἐράνους ἐν ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἰδιαιτέραν εὐγνωμοσύνην θὰ ὤφειλεν εἰς τὰ Τμήματα, ἐὰν ἔστρεφον τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνελάμβανον:

α'.) Τὰς περιοδικὰς συναθροίσεις τῶν Τμημάτων, ὅσον τὸ δυνατὸν συχνοτέρας καὶ πολυπληθεστέρας πρὸς προφορικὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρείας καὶ ἰδίᾳ τῶν Τμημάτων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰς ἐν εἴδει λόγων πραγματείας περὶ τῶν πληροφοριῶν ἐκείνων, αἵτινες δύνανται νὰ ἐνδιαφέρωσι τοὺς συναθροιζομένους ἐν ὀνόματι τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἁγίας Γῆς. Αἱ ἐκθέσεις, αἱ ἀνακοινώσεις καὶ αἱ ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας παρέχουσιν ἐπαρκῶς τὸ προσῆκον ὑλικὸν διὰ τοιαύτας πραγματείας, προφορικῶς ἀπαγγελομένας πρὸ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου. Ὁ προφορικὸς λόγος συγκινεῖ τὴν καρδίαν περισσότερον ἢ ὁ ἔντυπος. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν ἑορτάσιμος καὶ πομπώδης περιβολὴ τῶν τοιουτων συναθροισεων

παράγει ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν, διεγείρουσα τὴν προσοχὴν αὐτῶν καὶ ἰσχυρότερον ἐγχαραττομένη ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν.

β'. Ὁμιλίαι καὶ ἀναγνώσματα περὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων, ἀπαγγελλόμεναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ κληρικῶν εἴτε καὶ λαϊκῶν προσώπων, ἐν συναθροίσεσιν ἐπὶ τούτῳ εἰδικῶς ἐργαζομένων, παράγουσι τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, οἵαν καὶ αἱ τῶν Τμημάτων συναθροίσεις, διακρινόμεναι μόνον τῶν τελευταίων κατὰ τοῦτο, ὅτι φέρουσιν ἧττονα πανηγυρικὴν χροιάν. Τὰ ἀναγνώσματα περὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ζητήματος δύνανται κατὰ βούλησιν τῶν Τμημάτων νὰ λαμβάνωσι χώραν μετὰ πληρωμῆς ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἔνθα αἱ συνεδρίαι γίνονται, ἢ καὶ ἄνευ πληρωμῆς, ὡσαύτως δὲ νὰ παρακολουθῶνται καὶ ὑπὸ καταλλήλων τῇ περιστάσει ψαλμῳδιῶν, εἴτε καὶ ἐπιδείξεως εἰκόνων. Τὰ ἀναγνώσματα ταῦτα δύνανται νὰ ὦσιν ἀκριβέστερα καὶ λεπτομερέστερα τῶν ἐν ταῖς συναθροίσεσι τῶν Τμημάτων ἐκθέσεων καὶ συνεπείᾳ τούτου βαθύτερον τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ διαφωτίζωσι περὶ τῆς οὐσίας τῶν ζητημάτων. Ὡς παραδείγματα τῶν παρομοίων ἀναγνωσμάτων τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας δύναται νὰ ὑποδείξῃ 25 ἀναγνώσματα περὶ τῆς Ἁγίας Γῆς, ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐκδοθέντα, οἷα ἡ «Ἁγία Γῆ», ὑπὸ Μ. Π. Σολοβίεβ, «Ἀνὰ τὴν Ἁγίαν Γῆν» ὑπὸ Πανομάρεβ καὶ ἄλλα.

γ'. Πρὸς τούτοις τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας θεωρεῖ καθῆκόν του νὰ προσθέσῃ, ὅτι, τῇ θελήσει τοῦ σεβαστοτάτου προέδρου αὐτῆς, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ἡ ἐπὶ σκοπῷ αὐξήσεως τῶν χρηματικῶν μέσων τῆς Ἑταιρείας διοργάνωσις διασκεδαστικῶν συνεδριῶν, εἴτε καὶ θεατρικῶν παραστάσεων.

δ'. Ἡ πώλησις ἐν τοῖς ἐπαρχιακοῖς βιβλιοπωλείοις, ἔνθα τοιαῦτα ὑπάρχουσιν, ὅλων τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας, κατάλογοι τῶν ὁποίων πανταχοῦ ὑπάρχουσι, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς μέσον διαδόσεως πληροφοριῶν περὶ τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ τῆς Ἑταιρείας.

ε'. Ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τῶν Τμημάτων βιβλίων, τευχῶν καὶ φυλλαδίων περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ τῆς Ἑταιρείας πρὸς πώλησιν, εἴτε καὶ δωρεὰν διανομὴν αὐτῶν, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Τμημάτων. Ἐκ τῶν ἐκδόσεων τουτων αἱ μᾶλλον πρόσφοροί εἰσιν ἐκεῖναι, αἵτινες κατά τε τὴν φράσιν καὶ τὴν σμικρότητα τῆς τιμῆς δύνανται νὰ ὦσι προσιταὶ τῷ λαῷ καὶ εὐκόλως νὰ διαδίδωνται ἐν μέσῳ αὐτοῦ. Ὡς παράδειγμα ἡ Ἑταιρεία δύναται νὰ ὑποδείξῃ ἐκ τῶν ἐκδόσεων αὐτῆς τὰς ἑξῆς: Τὸν 1ον ἀριθμὸν τοῦ Παλαιστινείου φυλλαδίου, χωριστὰς φωτογραφίας τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἁγίας Γῆς καὶ τὰς ἐκδόσεις ἐκείνας, ὧν ἡ τιμὴ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10 καπίκια.

ϛ'. Ἡ καταχώρησις ἐν ταῖς ἐγχωρίαις ἐκκλησιαστικαῖς καὶ λαϊκαῖς περιοδικαῖς ἐκδόσεσιν ὅλων τῶν πληροφοριῶν, τῶν διαλαμβανουσῶν περί τε τῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν Τμημάτων αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη διὰ τοῦ τύπου διηνεκὴς ὑπόμνησις χρησιμεύει ὡς ἓν τῶν ἀρίστων μέσων πρὸς διάδοσιν πληροφοριῶν περὶ τῶν ἀπασχολούν-

των τὴν Ἑταιρείαν ζητημάτων καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ διηνεκοῦς πρὸς αὐτὴν ἐνδιαφέροντος.

ζ΄) Ἡ πώλησις βιβλίων (εἶδος διαβατηρίων) ἐν συγκαταβατικῇ τιμῇ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Βάρης, τοῦ Σινᾶ, τοῦ Ἄθω κ.τ.λ. Ἡ κατὰ τὴν 1 Δεκεμβρίου 1904 ἔκπτωσις τῆς τιμῆς τῶν τοῦ ἀτμοπλοίου εἰσιτηρίων διηυκόλυνε τὴν Ἑταιρείαν πρὸς εὔρυνσιν τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας της διὰ τῆς πωλήσεως τοιούτων ὁδοιπορικῶν βιβλίων ἀνὰ τὴν Ρωσσίαν.

η΄) Ἡ παραλαβὴ χρηματικῶν καὶ ὑλικῶν ἀφιερωμάτων πρὸς ἀποστολὴν κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀφιερωτοῦ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἁγίας Γῆς, τοῦ Σινᾶ καὶ εἰς τὰ ἑπόμενα τρία τοῦ Ἁγίου Ὄρους μοναστήρια: τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου καὶ τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ. Παρατηρητέον ἐν τούτοις, ὅτι ἡ Ἑταιρεία δὲν παραδέχεται τὴν ἀποστολὴν ἀφιερωμάτων δι' ἄλλα μέρη, πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων. Ἐν περιπτώσει ἀποστολῆς διὰ τοῦ ταχυδρομείου τοιούτων ἀφιερωμάτων δι' ἄλλα μέρη, ταῦτα ἐπιστρέφονται τοῖς ἀφιερωταῖς σὺν τῇ ἀφαιρέσει τῶν γενομένων ταχυδρομικῶν τελῶν.

Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, συνοψίζον διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸν κυριώτερον κύκλον τῆς δράσεως τῶν Τμημάτων καὶ τῶν πληρεξουσίων, φρονεῖ, ὅτι διὰ τούτων μόνον δὲν ἐξαντλεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ἡ δρᾶσις αὕτη. Ἐνταῦθα ἐκτίθενται μόνον τὰ μέσα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ εὕρηνται ἐν ἐνεργείᾳ καὶ χρήσει ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας εἶνε πεπεισμένον, ὅτι τὰ Τμήματα καὶ οἱ πληρεξούσιοι διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀφοσιώσεως αὐτῶν εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς δύνανται νὰ ἐπινοήσωσι καὶ πλείονα ἄλλα μέσα πρὸς εὔρυνσιν τῆς δράσεως τῆς Ἑταιρείας καὶ παρακαλεῖ αὐτοὺς ὅπως μὴ προβαίνωσιν εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν ἄνευ προηγουμένης μετ' αὐτοῦ συμφωνίας, καὶ μὴ στερῶνται τῆς δυνάμεως και τὰ λοιπὰ Τμήματα νὰ ἐπωφελῶνται τῶν νέων τούτων προσθέσεων καὶ μὴ παραβιάζηται οὕτω ἡ ἑνότης τῶν ἐνεργειῶν τῆς ὅλης Ἑταιρείας.

Αἱ παραστάσεις, τὰ χρήματα, τὰ πράγματα καὶ αἱ ἐκθέσεις εἰς ὄνομα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, τὰ δὲ Τμήματα καὶ οἱ πληρεξούσιοι δέον ν' ἀποστέλλωσιν εἰς τὴν Γραμματείαν τῆς Α.Ο.Π. Ἑταιρείας, ἐν Πετρουπόλει εὑρισκομένην.

Πῶς κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων διεξάγεται ὁ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ἔρανος.

Τῇ εὐλογίᾳ τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου ὁ ἔρανος οὗτος γίνεται ὡς ἑξῆς:

1) Ἐπίκλησις περὶ τοῦ ἐράνου τούτου, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ παρόντες κανόνες τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ ἀμέσως μετὰ τὴν παραλαβὴν αὐτῶν καταχωρίζονται ἐν ταῖς ἐπαρχιακαῖς ἐγχωρίοις ἐφημερίσιν.

2) Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐγκαίρως παραδίδουσιν εἰς ἁπάσας ἀνε-

ξαιρέτως τὰς ἐκκλησίας τῶν ἐπαρχιῶν τὰ λαμβανόμενα παρὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ο. Παλαιστινείου κιβωτίδια μετ' ἐπιγραφῶν διὰ τὰ τρυβλία τῶν ἐράνων, τῶν ἐπικλήσεων, τῶν κοινοποιήσεων καὶ τῶν ὁμιλιῶν, πρὸς τούτοις δὲ προτρέπουσι τοὺς κληρικοὺς νὰ ἐκπληρώσωσιν ἀκριβῶς τοὺς παρόντας κανόνας καὶ ἰδιαίτερον ζῆλον νὰ δείξωσιν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐράνων.

3) Κατὰ τὴν παραλαβὴν τῶν ἐπικλήσεων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τὰς ὁμιλίας, οἱ ἱερεῖς ἐν ταῖς διδαχαῖς αὐτῶν (οὐχὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ μεσημβρίαν) καὶ τοῖς ἀναγνώσμασιν ἀνὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς σχολάς, ἔνθα τοιαῦται ὑπάρχουσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ διὰ κηρύγματος κατὰ τὴν ἱερουργίαν, γνωρίζουσιν εἰς τοὺς ἐνορίτας τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος ἐράνου. συνάμα δὲ κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν διανέμονται δωρεὰν εἰς τοὺς ἐγγραμμάτους ἐνορίτας αἱ ἐπικλήσεις, αἱ κοινοποιήσεις καὶ αἱ ὁμιλίαι, αἱ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας παρεχόμεναι

4) Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς Ἐκκλησίας προσκολλᾶται ἡ ἐπίκλησις τῆς Ἑταιρείας περὶ τοῦ ἐράνου.

5) Ὁ ἔρανος γίνεται διὰ τρυβλίου, περιφερομένου καθ' ὅλας τὰς λειτουργίας τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, τὴν ἑσπέραν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐξαψάλμου καὶ τὴν πρωΐαν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

7) Ὁ ἔρανος οὗτος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. ἔνθα ὑπάρχουσι πλείονες τοῦ ἑνὸς ἱερεῖς, γίνεται ὑφ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. ἔνθα δὲ εἷς ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας, εἴτε καὶ τοῦ χωρίου.

8) Μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας γίνεται πρακτικὸν περὶ τῶν συλλεγέντων χρημάτων ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἱερέως τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας καὶ τινων ἐκ τῶν ἐντίμων μελῶν τῆς ἐνορίας.

9). Τὰ συναθροισθέντα χρήματα μετὰ τοῦ πρακτικοῦ ἀμέσως (ἢ οὐχὶ περισσότερον τοῦ μηνός, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ἔρανος ἐγένετο) διὰ τοῦ ευταξίου δίδονται εἰς τὰς ἐπιτοπίους ἐκκλησιαστικὰς ἐπιτροπάς, αἵτινες ἀποστέλλουσιν αὐτὰ εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς αὐτοκρατορικῆς Ὀ. Π. Ἑταιρείας ἐν Πετρουπόλει Βοζνεσένσκιϊ 36.

Νόμοι περὶ τῆς συλλογῆς ἀφιερωμάτων.

1). Ἡ συλλογὴ ἀφιερωμάτων ἐφ' ὠφελείᾳ τῆς αὐτοκρατορικῆς Ὀ. Π. Ἑ. γίνεται ὑπὸ τῶν Τμημάτων, εἴτε τῶν πληρεξουσίων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐγκυκλίου τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς 8 Νοεμβρίου 1883 ὑπ' ἀρ. 2,266 τῆς κοινοποιηθείσης τοῖς κ. κ. γενικοῖς διοικηταῖς καὶ τῆς κοινοποιήσεως τῆς Γραμματείας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου[1].

1) ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν πρὸς τοὺς κ. κ. γενικοὺς

Οἱ ἑπόμενοι 7 νόμοι κανονίζουσι τὸν τρόπον τῆς συλλογῆς τῶν ἐράνων, ὅπως μὴ οἱ ἀναλαμβάνοντες αὐτοὺς ποιῶσι κατάχρησιν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Ἑταιρείας. Λεπτομερῶς δὲ ὑποδεικνύεται ὁ τρόπος, καθ' ὃν οἱ συλλέκται δέον ν' ἀποτείνωνται πρὸς τὴν Ἑταιρείαν. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις καὶ νόμοι κανονίζοντες τὰ εἰς τοὺς προσκυνητὰς διδόμενα βιβλία καὶ κατάλογοι τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας βιβλίων. Ἕπεται δὲ τελευταῖον καὶ κατάλογος ἁπάντων τῶν ἐπιτίμων, ἐν ἐνεργείᾳ καὶ συνεργῶν μελῶν. Ἅπασα ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐπιτίμων μελῶν. Μητροπολῖται, ἀρχιερεῖς, ἐπίσκοποι σχεδὸν ἀπαξάπαντες καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἱερεῖς, ὑπουργοί, μεγιστᾶνες, γενικοὶ διοικηταί, διάφοροι κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι, πλούσιοι, ἔμποροι, καθηγηταί, ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, ἐνοριῶν κτλ.

διοικητὰς τῆς 8 Νοεμβρίου 1883 ὑπ' ἀρ. 2,266 εἰς συμπλήρωσιν τῆς δι' ἐγκυκλίου προτάσεως τῆς 26 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. ὑπ' ἀριθ. 2,013, θεωρῶ καθῆκον νὰ κοινοποιήσω τοῖς κ. κ. γενικοῖς διοικηταῖς, ὅτι δικαίωμα συλλογῆς ἀφιερωμάτων ἐν τῷ κράτει διὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους τῆς Παλαιστίνης, ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐκείνῃ προσώπων, κέκτηται ὡσαύτως ἡ Ὀρθόδοξος Παλαιστίνειος Ἑταιρεία καὶ ὡρισμένα αὐτῆς μέλη ἐξουσιοδοτούμενα ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας.

Παρὰ τῆς Γραμματείας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου κοινοποιεῖται, ὅτι ἐκτὸς τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, τοῦ συλλέγοντος διὰ τοῦ ἐν Μόσχᾳ πατριαρχικοῦ Μετοχίου ἀφιερώματα διὰ τὸν Πανάγιον Τάφον καὶ τὴν Παλαιστίνην, ἔχει νόμιμον δικαίωμα νὰ ἐπιχειρῇ τοιαύτας συλλογὰς διὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Ἁγίας Γῆς ἡ αὐτοκρατορικὴ Ὀ. Π. Ἑ. καὶ τὰ μέλη αὐτῆς, τὰ ἐφωδιασμένα πρὸς τοῦτο δι' ἀναλόγων μαρτυρικῶν («Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις» 1895 ἀριθ. 320).

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΜΕΛΕΤΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Οὕτω τεθέντος τοῦ ζητήματος ἕπονται, αἱ γνῶμαι τῶν Μουσουλμάνων νομοδιδασκάλων. Ὁ μέγιστος ἰμάμης Ἐμποῦ Χανιφέ, οὕτινος τὸ σύστημα εἶνε τὸ κρατῆσαν ἀνέκαθεν ἐν Τουρκίᾳ, ὑποστηρίζει ὡς μόνην ὀρθὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, τὸ ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ ἱεροῦ Νόμου, ὡς διατάξεις τοῦ Θεοῦ, ἀπευθυνομένου εἰς μόνους τοὺς Μουσουλμάνους, δὲν ἀφορῶσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἑπομένως οὗτοι διέπονται ὑπὸ τοῦ ἰδιαιτέρου χριστιανικοῦ νόμου των· ἄρα καὶ προκειμένου περὶ ὑποθέσεως γάμου χριστιανικοῦ, ἐὰν ὁ γάμος οὗτος εἶνε ἔγκυρος κατὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, δέον νὰ θεωρῆται ἀπολύτως ὡς τοιοῦτος καὶ παρὰ τοῦ Μουσουλμάνου δικαστοῦ. Οἱ μαθηταί του οἱ Δύο Ἰμάμηδες (Ἰμαμέϊν) ἤτοι ὁ ἰμάμη Μωχάμετ καὶ ὁ ἰμάμη Ἐμποῦ Γιουσούμ, διαφωνοῦντες καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν μέρει πρὸς τὸν διδάσκαλόν των, ὁ μὲν ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Μουσουλμᾶνος δικαστής, προκειμένου περὶ γάμου χριστιανικοῦ, δέον νὰ ἐξετάσῃ μόνον ἐὰν ὑπάρχωσι μάρτυρες, μαρτυροῦντες περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτου γάμου, ἐνῷ ὁ ἕτερος δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν Μουσουλμᾶνον ἱεροδίκην νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸ ζήτημα ἐὰν χήρα, ἐλθοῦσα εἰς δευτέρου γάμου κοινωνίαν, συνῆψε τοῦτον, διαρκοῦντος τοῦ χρόνου τῆς χηρείας (ἰδδέτ) τὸν χρόνον δὲ τοῦτον δέον νὰ ὑπολογίσῃ ὁ Μουσουλμᾶνος δικαστὴς κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον.

Ἀντίθετον γνώμην ὑποστηρίζει ὁ ἰμάμη Ζουφέρ, ὅστις δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν Μουσουλμᾶνον ἱεροδίκην νὰ ἐξετάζῃ τὰ τοῦ γάμου τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὸν

ἱερὸν Νόμον. Οἱ πλεῖστοι ὅμως πάλιν θεολόγοι νομομαθεῖς, ὡς ὁ ἰμάμης Μαλίκ, ὁ Ἴμπνι Ἐμποῦ Λεϊλᾶ καὶ λοιποὶ φρονοῦσιν, ὅπως καὶ ὁ μέγιστος ἰμάμης Ἐμποῦ Χανιφέ, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄπιστοι, ἕνεκα τῶν πολλῶν διαφορῶν, ἃς ἔχουσι μὲ τοὺς Μουσουλμάνους, δὲν ἔκαμαν ἰλτιζάμ (δὲν ἀπεδέχθησαν δηλαδὴ ὡς ὑποχρεωτικὸν δι' ἑαυτοὺς) τὸν ἱερὸν μουσουλμανικὸν Νόμον, οἱ δὲ Μουσουλμᾶνοι ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς τὸ τοιοῦτον, λόγῳ τοῦ ὅτι οὗτοι εἶνε Ζιμμῆ καὶ ἑπομένως δὲν θεωρεῖται θεμιτὸν εἰς τοὺς Μουσουλμάνους νὰ ἐπεμβαίνωσι (κάμωσι τεκροὺς) εἰς τὰ τοῦ χριστιανικοῦ νόμου, ἐφ' ὅσον οἱ Χριστιανοὶ πληρώνουσι τὸν κεφαλικὸν φόρον καὶ ἀναγνωρίζουσιν οὕτω τὴν μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν (Μεβκουφὰτ τόμ. Α'. σελ. 341).

Ἐπίσης, προκειμένου καὶ περὶ διαθήκης Χριστιανοῦ, (ὡς γνωστὸν δὲ ἡ διαθήκη, βεσαγιέτ, παρὰ Μουσουλμάνοις δὲν ἔχει τὴν παρ' ἡμῖν ἔννοιαν τῆς διαθήκης, οὐδὲ περιέχει ἐγκατάστασιν κληρονόμου, σκοπεῖ δὲ ἁπλῶς τὴν διάθεσιν μέρους μόνον τῆς περιουσίας τοῦ διαθέτου εἰς κληροδοτήματα ὑπὲρ εὐαγῶν ἢ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν) κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον ὅπως ὁ Μουσουλμᾶνος οὕτω καὶ ὁ Χριστιανὸς δύναται νὰ διαθέσῃ μέρος τῆς περιουσίας του εἰς κληροδοτήματα πρὸς διαφόρους (μὴ κληρονόμους) ἢ ὑπὲρ εὐαγῶν σκοπῶν ὡς π. χ. ὑπὲρ ἐκκλησίας, νοσοκομείου, σχολείου κ.τ.λ., ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὰ κληροδοτήματα τὸ τρίτον τῆς κληρονομίας. Διότι, προκειμένου περὶ διαθήκης χριστιανικῆς, ὁσάκις ἐπιλαμβάνεται τῆς ὑποθέσεως ὁ Μουσουλμᾶνος ἱεροδίκης, θὰ ἐφαρμόσῃ τὰς αὐτὰς διατάξεις τοῦ ἱεροῦ Νόμου, τὰς ὁποίας ἐφαρμόζει καὶ ἐπὶ τῶν μουσουλμανικῶν διαθηκῶν μεταξὺ διαδίκων Μουσουλμάνων.

Σαφέστατα ἐκφράζεται περὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τὸ Μουλ-τεκᾶ ἐλ Ἐμπχοὺρ τοῦ διασήμου Σεΐχ Ἰμπραὴμ Χαλεμπῆ, συγγραφὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Σουλεϊμὰν τοῦ Α'. καὶ ὅ περ χρησιμεῦον μέχρις ἐσχάτων ὡς ὁ θρησκευτικός, ἀστικὸς καὶ πολιτικὸς κῶδιξ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπολαύει εἰσέτι κύρους καὶ αὐθεντίας εἰς θέματα τοῦ ἱεροῦ Νόμου «Ζιμμῆ» ὀνομάζονται οἱ μὴ μουσουλμανικοὶ λαοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ὑπετάγησαν ὑπὸ τὴν μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν εἴτε ἑκουσίως εἴτε δυνάμει συνθήκης, εἴτε βίᾳ διὰ τῆς κατακτήσεως. Ἐπειδὴ ἀρνοῦνται ν' ἀσπασθῶσι τὸ Ἰσλάμ, παρ' αὐτοῦ τοῦ Κορανίου ὑπεχρεώθησαν εἰς πληρωμὴν κεφαλικοῦ φόρου, ἐπιβαλλομένου εἰς αὐτοὺς ὡς ποινὴ χρηματική, ἀντικαθιστῶσα τὴν δουλείαν ἢ καὶ τὸν θάνατον, οὗ ἄξιοι κρίνονται εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰσλὰμ οἱ ἀνθιστάμενοι εἰς τὸ φῶς του ἢ τὰ ὅπλα του. Ἀπολαύουσιν ὅμως οἱ Ζιμμῆ εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν μὲ τοὺς Μουσουλμάνους τὰ εὐεργετήματα τῶν νόμων, τῶν ἐγγυωμένων τὴν ἀσφάλειαν τοῦ προσώπου καὶ τῆς περιουσίας, διότι ὁ Χαλίφης Ἀλῆ εἶπε: —«Βέβαια, ὑποβάλλονται οἱ Ζιμμῆ εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον διὰ νὰ ἐξισώσωσιν ἐνώπιον τοῦ Νόμου τὸ αἷμά των μὲ τὸ ἡμέτερον αἷμα καὶ τὴν περιουσίαν των μὲ τὴν ἡμετέραν περιουσίαν».

Ἐν γένει κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν Μουσουλμάνων θεολόγων καὶ νομομαθῶν, δὲν συνεζητήθη ποτὲ οὐδ' ἠμφισβητήθη ποσῶς τὸ δικαίωμα,ὅ περ ἔχουσιν οἱ Χριστιανοὶ νὰ κανονίζωσι τὰς ἰδιαιτέρας σχέσεις των κατὰ τὸν ἴδιον χριστιανικὸν νόμον καὶ νὰ ὑπάγωνται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἰδίων χριστιανικῶν δικαστηρίων. οὔτε ἐθεωρήθη ποτὲ τὸ τοιοῦτον ὡς παραβλάπτον τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς ἰσλαμικῆς Πολιτείας (ἐκκλησίας), ἐκ περισσοῦ δὲ ἀνεγνωρίσθη εἰς αὐτοὺς ν' ἀπολαμβάνωσι καὶ τὸ εὐεργέτημα (beneficium) τοῦ νὰ δικαιῶνται, ἐὰν παρίσταται ἀνάγκη, ν' ἀπευθύνωνται καὶ εἰς τὸν Μουσουλμᾶνον δικαστὴν καὶ ἐκζητῶσι τὴν προστασίαν τοῦ ἱεροῦ Νόμου, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀσφαλείας τοῦ προσώπου ἢ τῆς περιουσίας των ἢ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀκόμη περιπτώσεις.

Καὶ τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἐδόθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦ Χαλίφου Ἀλῆ λόγῳ, τῆς ἐκ τῆς πληρωμῆς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ἐπερχομένης ἐξισώσεως ἐνώπιον τοῦ νόμου τοῦ αἵματός των μὲ τὸ αἷμα τῶν Μουσουλμάνων καὶ τῆς περιουσίας των μὲ τὴν περιουσίαν τῶν Μουσουλμάνων.

Τώρα δυνάμεθα, νομίζομεν, νὰ καθορίσωμεν τὸ θέμα ἡμῶν ἐν περιλήψει οὕτω: Κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ Χριστιανοὶ δικαιοῦνται νὰ ρυθμίζωσι τὰς μεταξύ των σχέσεις κατὰ τὸν ἰδιαίτερον των χριστιανικὸν νόμον καὶ νὰ ὑπάγωνται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν χριστιανικῶν δικαστηρίων. Ἐὰν ὅμως Χριστιανός τις λάβῃ τὴν ἀνάγκην καὶ θελήσῃ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τοῦ Μουσουλμάνου δικαστοῦ, ἡ συνδρομὴ αὕτη τῷ παρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς περιπτώσεις μόνον ἐκείνας, καθ' ἃς, κατὰ τὸν ἱερὸν Νόμον, παρέχεται εἰς τοὺς Μουσουλμάνους. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ βάσεις τοῦ ἱεροῦ Νόμου καὶ τοιαύτη ἡ ἀντίληψις τῶν Μουσουλμάνων θεολόγων νομομαθῶν.

Αἱ σημεριναὶ ἰδέαι, ὅτι τὸ Κράτος ἢ ἡ Πολιτεία εἶνε σύνολον ἀνθρώπων ὀργανικῶς καὶ διαρκῶς συνηνωμένων εἰς ἠθικὴν προσωπικότητα ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ πρὸς πραγμάτωσιν κοινῶν σκοπῶν καὶ ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸ Κράτος καὶ εἶνε ἀπόρροια τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῶν πολιτῶν καὶ ὅτι ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης εἶνε μονοπώλιον τοῦ Κράτους, ὅλαι αἱ ἰδέαι αὐταὶ εἶνε ἰδέαι φραγκικαὶ καὶ προϋποθέτουσι τὴν ἐκλαΐκευσιν τοῦ Δικαίου καὶ τὸν τέλειον χωρισμὸν τῆς Πολιτείας ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Τοιαῦται ἰδέαι ἐμορφώθησαν ἐν Ἀνατολῇ καὶ δὲν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι καθ' ὁλοκληρίαν ἐκεῖ, ὅπου οἱ ὑπήκοοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Κράτους ἀνήκουσιν εἰς δύο ἐντελῶς διαφόρους θρησκείας, ὡς εἶνε ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Ἰσλαμισμός.Ἐν αὐτῇ τῇ εὐρωπαϊκῇ Ρωσσίᾳ καὶ ταῖς ἀσιατικαῖς κτήσεσί της, ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς Ἰνδίαις, ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ ἁπανταχοῦ οἱ Μουσουλμᾶνοι διέπονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου νόμου των, ἐνῷ πάλιν ἐν ταῖς μουσουλμανικαῖς χώραις οἱ Χριστιανοὶ ρυθμίζουσι τοὺς προσωπικοὺς θεσμούς των (status personnels) κατὰ τὸν ἴδιον χριστιανικὸν νόμον.

Ἀφοῦ ἐθέσαμεν οὕτω τὰς βάσεις τῶν διατάξεων τοῦ ἱεροῦ Νόμου, δυνάμεθα νὰ

περιλάβωμεν ἐν ὀλίγοις καὶ τὴν σχέσιν καὶ τὴν συνάφειαν, ἃς ἔχουσι τὰ πατριαρχικὰ βεράτια, ἤτοι τὰ ἐπίσημα ἐκτελεστήρια τοῦ ἑκάστοτε πατριάρχου, πρὸς τὸν ἱερὸν Νόμον.

Ὅλαι αἱ διατάξεις τοῦ βερατίου εἶνε εἰλημμέναι ἐκ τοῦ ἱεροῦ Νόμου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ τὸν διοργανισμὸν τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀξίωμα τοῦ πατριάρχου, τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν, τὰ δικαιώματα τοῦ πατριάρχου ἐπὶ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τοῦ κλήρου ἐν γένει καὶ τῶν Χριστιανῶν, τὸ ἀδιάσειστον τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μητροπολιτῶν, τὸ ἀφορολόγητον αὐτῶν κ.τ.λ., ὅλα αὐτὰ εἶνε διατάξεις τοῦ ἱεροῦ Νόμου, ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ Κοράνιον καὶ τὰς συνθήκας (ἀχτναμὲ) τοῦ Ὄρους Σινᾶ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων. Γενικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἰσλὰμ εἶνε ὅτι «οἱ Ζιμμῆ δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλῶνται ποσῶς κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας των καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς Μουσουλμᾶνον ἄρχοντα ἢ κριτὴν ἢ οἱονδήποτε ἕτερον νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰ τῆς θρησκείας καὶ λατρείας τῶν Χριστιανῶν (Μουλ-τεκᾶ).

Γ´ Ἡ λέξις «ἰλτιζὰμ» εἶνε, ὡς εἴρηται, ἀντίστοιχος τῇ ἑτέρᾳ λέξει χιταμπέτ. Ὁ νομοθέτης Θεός, θέτων τοὺς νόμους, ἀποτείνεται (χιτάμπ) εἰς τοὺς πιστούς, ἀφήσας εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ δικάζωνται κατὰ τοὺς ἰδιαιτέρους νόμους των. «Ἰλτιζὰμ» εἶνε ἡ ὑποχρέωσις, ἣν ἔχει τις, καὶ ἰδιαιτέρως ὁ Μουσουλμᾶνος, νὰ συμμορφοῦται μὲ τὰς διατάξεις Θεοῦ τοῦ νομοθέτου. Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοί, μὴ ἀσπασθέντες τὸ Ἰσλάμ, ἡ δὲ ἀμάθειά των αὕτη εἶνε διαρκὴς (δζεχλέτι μουρεκέμπ) καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον, μὴ δυνάμενοι νὰ κατανοήσωσι τὰς τελειοποιήσεις, ἃς ἐπέφερε τὸ Ἰσλὰμ εἰς τὰς ἑαυτῶν νομοθεσίας, ἐπιμένουσιν, ὑπαγόμενοι ὑπὸ τοὺς ἑαυτῶν νόμους, οἵτινες εἶνε μὲν καὶ οὗτοι νόμοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νόμοι καταργηθέντες ἢ τελειοποιηθέντες ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀναγνωρίζουσι τὴν μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν, ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Νόμου ὁ βίαιος ἐξισλαμισμὸς αὐτῶν, οἱ δὲ Μουσουλμᾶνοι δὲν δύνανται ἐν γένει νὰ ἐπέμβωσιν εἰς τὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς νομοθεσίας των.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς νομικὰς σχέσεις τῶν Χριστιανῶν, τὰ βεράτια ὁμιλοῦσι μόνον: α´ περὶ γάμου, ἀναγνωρίζοντα τὸ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα εἰς τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς μητροπολίτας τῆς λύσεως καὶ δέσεως παντὸς γαμικοῦ δεσμοῦ ὡς καὶ τὴν τιμωρίαν καὶ παίδευσιν παντὸς Χριστιανοῦ, συνάπτοντος, παρὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἀθεμίτους γάμους καὶ β´ περὶ κληροδοτημάτων, ἀναγνωρίζοντα τὸ δικαίωμα (ὄχι ὑποχρέωσιν) εἰς τοὺς κληροδόχους Χριστιανούς, ἵνα ὁσάκις ὁ ἀποθνήσκων Χριστιανὸς διέθετε μέχρι τοῦ τρίτου τῆς περιουσίας του εἰς κληροδοτήματα ὑπὲρ εὐαγῶν χριστιανικῶν καθιδρυμάτων ἢ ὑπὲρ πατριάρχου ἢ μητροπολίτου ἢ καὶ παντὸς ἄλλου ξένου προσώπου, δικαιοῦνται οἱ κληροδόχοι νὰ ἐπι-

διώξωσιν ἐναντίον τῶν κληρονόμων τοῦ θανόντος καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ Μουσουλμάνου δικαστοῦ τὴν εἴσπραξιν τῶν κληροδοτημάτων, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει. ὡς ἀναφέρεται ἐν τοῖς βερατίοις, θὰ γίνωνται δεκτοὶ ἐξαιρετικῶς καὶ θὰ ἐξετάζωνται παρὰ τοῦ Μουσουλμάνου δικαστοῦ καὶ μάρτυρες Χριστιανοί, διότι προκειμένου περὶ κληρονομίας Χριστιανοῦ, ἦτο δύσκολος ἡ ἐξεύρεσις καὶ παρουσία Μουσουλμάνων μαρτύρων.

Ποία εἶνε ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς περὶ κληροδοτημάτων διατάξεως τῶν βερατίων; Ὅτι τάχα δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν Χριστιανὸν νὰ διαθέτῃ πλέον τοῦ τρίτου τῆς περιουσίας του εἰς κληροδοτήματα; Ὅτι ἡ διαθήκη θὰ κρίνηται οὐχὶ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων, ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου; Ὅλα αὐτὰ θὰ ἐλέγομεν τότε μόνον, ὅταν παρεδεχόμεθα τὰ βεράτια ὡς αὐτοτελῆ καὶ αὐθύπαρκτα ἔγγραφα καὶ ἀπονέμοντα προνόμια. Τότε θὰ ἤμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὰ βεράτια κατὰ τὴν στενὴν ἑρμηνείαν καὶ νὰ περιορίσωμεν αὐτὰ ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τῶν διατάξεων, τῶν ρητῶς καὶ εἰδικῶς ἀναφερομένων ἐν αὐτοῖς.

Ἀλλ᾽, ὡς εἴρηται, δὲν πρόκειται περὶ τοιούτου ζητήματος. Ἡ περὶ κληροδοτημάτων διάταξις ἐν τῷ βερατίῳ ἀναφέρεται εἰς ἕτερον θέμα. Δηλαδή, ἐὰν οἱ κληρονόμοι τοῦ τελευτήσαντος κληροδότου Χριστιανοῦ ἤθελον φανῇ τόσον δύστροποι, ὥστε νὰ μὴ ὑπακούωσιν εἰς τὸν πατριάρχην ἢ τὸν μητροπολίτην ἢ εἶνε ἀπόντες ἢ ἀνέφικτος ἡ καταβολὴ τῶν κληροδοτημάτων ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ τελευτήσαντος Χριστιανοῦ ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαστηρίου, εἰς τοιαύτας καὶ ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις, ὁπόταν καὶ τὰ κληροδοτήματα δὲν ὑπερβαίνουσι τὸ τρίτον τῆς οὐσίας τοῦ τελευτήσαντος, παρέχεται τὸ εὐεργέτημα (beneficium) εἰς τὸν πατριάρχην, τὸν μητροπολίτην καὶ ἐγένει εἰς τοὺς κληροδόχους Χριστιανοὺς νὰ ζητήσωσι μέσῳ τοῦ Μουσουλμάνου δικαστοῦ τὴν εἴσπραξιν τῶν κληροδοτημάτων. Αὐτὸ ἀποτελεῖ εὐεργέτημα τοῦ Ἱεροῦ Νόμου, καὶ τὸ εὐεργέτημα τοῦτο δὲν παρέχεται κατὰ πρώτην φορὰν διὰ τοῦ βερατίου, διότι ἐν γένει ὁ Ἱερὸς Νόμος δὲν θέτει τὸν Χριστιανόν, τὸν ἐκζητοῦντα τὴν ἀρωγὴν καὶ προστασίαν του, ἐκτὸς τοῦ νόμου. Ἀφοῦ ὁ Χριστιανὸς πληρώνει τὸν κεφαλικὸν φόρον του, διὰ τοῦ φόρου τούτου (χρηματικὴ ποινὴ) ἐξισώνει νομικῶς τὸ αἷμά του μὲ τὸ αἷμα τοῦ Μουσουλμάνου καὶ τὴν περιουσίαν του μὲ τὴν μουσουλμανικὴν περιουσίαν, ὡς εἶπε καὶ ὁ Χαλίφης Ἀλῆ. Οὕτω λοιπὸν τὸ μὲν δικαίωμα τῶν Χριστιανῶν τοῦ κανονίζειν τὰς νομικὰς σχέσεις των κατὰ τὸν χριστιανικὸν νόμον καὶ ὑπάγεσθαι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἰδίων χριστιανικῶν δικαστηρίων μένει καὶ κατὰ τὰ βεράτια ἀπεριόριστον καὶ συνάμα διὰ τῶν βερατίων ἀναγνωρίζεται ὑπὲρ αὐτῶν τὸ εὐεργέτημα τοῦ ἀναφέρεσθαι καὶ εἰς τὸν Μουσουλμᾶνον δικαστήν, ἐκεῖ ὅπου ἡ συνδρομὴ αὐτοῦ καθίσταται ἀναγκαία.

V

Περιεγράψαμεν τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐν Τουρκίᾳ, ὅπως ἴσχυον καὶ ὑπῆρχον μέχρι τοῦ 1856. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἄρχεται νέα περίοδος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ διαρκοῦσα μέχρι σήμερον. Τὴν 18 Φεβρουαρίου 1856 ἔχει δημοσιευθῆ τὸ περίφημον Χάττι Χουμαγιοῦν. ἐν τῷ ὁποίῳ ἀφ' ἑνὸς μὲν κηρύσσεται ὁ σεβασμὸς τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ προστίθεται, ὅτι πᾶσα χριστιανικὴ ἢ ἄλλη μὴ μουσουλμανικὴ Κοινότης θὰ ἀναθεωρήσῃ καὶ ἐξετάσῃ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας τὰς ὑπαρχούσας μέχρι τότε προνομίας καὶ θὰ συζητήσῃ ἐνώπιον εἰδικῶν Συμβουλίων, σχηματισθησομένων, αὐτοκρατορικῇ ἐγκρίσει, ἐν τοῖς οἰκείοις Πατριαρχείοις καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τὰς μεταρρυθμίσεις, ὅσας ὁ χρόνος καὶ ἡ πρόοδος τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαιτοῦσιν. Ἕκαστον Συμβούλιον θὰ ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑποβάλῃ τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Αἱ ἐξουσίαι τῶν πατριαρχῶν καὶ ἐπισκόπων θὰ ἐτίθεντο ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης Ἰωακεὶμ ὁ Γ', ἀνὴρ ὑπὲρ πάντα ἄλλον πολιτικὸς καὶ συνετός, καὶ ἱκανὸς ν' ἀντιλαμβάνηται τὴν σημερινὴν νομικὴν θέσιν καὶ κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ἀπὸ 14 Ἰουλίου 1883 ἱστορικὸν τακρίριόν του πρὸς τὴν Ὑψ. Πύλην (ἴδε τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐκλησιαστικῶν προνομίων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884 σελ. 32—60) βασίζει τὰ προνόμια ἐπὶ τῶν ἑξῆς κυρίως λόγων. ἤτοι: α' τῆς ἀρχῆθεν καὶ ἔκπαλαι καὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ἀναγνωρίσεως καὶ συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου ἐφαρμογῆς αὐτῶν· β' τῶν διατάξεων τοῦ Χάττι-Χουμαγιοῦν καὶ τῶν νεωτέρων νόμων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· γ') τῶν διεθνῶν ὑποσχέσεων καὶ ὑποχρεώσεων τῆς Τουρκίας· καὶ δ') τῶν ἐθνικῶν Κανονισμῶν, οἵτινες ἔχουσι μόνον συνταχθῆ ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐν τοῖς πατριαρχείοις, τῇ ἐγκρίσει τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, κατόπιν δέ, ἐξετασθέντες παρὰ ταύτης ἄρθρον πρὸς ἄρθρον, ἐνεκρίθησαν καὶ περιβληθέντες ἐν ἔτει 1862 τὸ αὐτοκρατορικὸν κῦρος, κατέστησαν ἐπίσημοι νόμοι τοῦ Κράτους. Οἱ Κανονισμοὶ οὗτοι, ὡς λίαν ὀρθῶς καὶ μετὰ περισσῆς νομικῆς ἀκριβείας καὶ παρατηρητικότητος προστίθησιν Ἰωακεὶμ ὁ Γ', ἀποτελοῦσι νέαν σύμβασιν (concordat), κανονίζουσαν τὰς σχέσεις τῆς μουσουλμανικῆς Πολιτείας καὶ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἥτις σύμβασις δὲν δύναται ποσῶς νὰ μεταβληθῇ ἢ ἐπ' ἐλάχιστον παραλλαγῇ ἄνευ τῆς ἀμοιβαίας συναινέσεως καὶ ἐγκρίσεως ἀμφοτέρων τῶν συμβληθέντων μερῶν, καθ' ὅσον μάλιστα ἡ σύμβασις αὕτη, ἡ ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ Χάττι-Χουμαγιοῦν, ἔχει καὶ διεθνῆ χαρακτῆρα.

Ἀλλὰ περὶ ὅλων τούτων ἐν γένει, περὶ τῆς νέας περιόδου τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τῆς σήμερον ἐπιφυλασσόμεθα νὰ διαπραγματευθῶμεν λεπτομερῶς ἐν ἑτέρᾳ ἡμῶν μελέτῃ.

Αἰμίλιος Καλλίστρατος

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

('Εκ τῆς Νέας 'Αγχιάλου)

'Από μηνός ἤδη ἤρξατο ἡ ἐπίλυσις τοῦ περὶ ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων ζητήματος. Διὰ τοῦ πρώτου ἀτμοπλοίου ἀνεχώρησαν ἐξ 'Αθηνῶν περὶ τοὺς πεντακοσίους ἐξ 'Αγχιάλου πρόσφυγες καὶ κατόπιν ἄλλοι πολυπληθεῖς 'Αγχιαλῖται ἀπέπλευσαν ἐκ Πειραιῶς, κατευθυνόμενοι εἰς τὴν Νέαν 'Αγχίαλον.

Μετὰ συγκινήσεως ἀπεχαιρέτων τὸ εὐεργετικὸν Ἄστυ καὶ ἔπεμπον αὐτῷ φιλήματα τῆς βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης των ἐκφραστικά.

'Η εὐεργετικὴ δέσποινα Αἰκατερίνη Ζλατάνου τοῖς ἔδωκε τὴν σημαίαν των, ὅταν δὲ τὸ φέρον αὐτοὺς πρῶτον ἀτμόπλοιον ἐξήρχετο τοῦ λιμένος, ὅλοι: ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, ἐγερθέντες καὶ ἀποκαλυφθέντες πρὸ τῆς ἄνωθεν ἐκτυλισσομένης περιαυγοῦς καὶ ὁλοφώτου, κατὰ τὴν ἑσπερινὴν ἐκείνην ὥραν, σεπτῆς πόλεως, ἔψαλον ἐν ἐθνικῷ ἐνθουσιασμῷ τὸν ἐθνικὸν Ὕμνον, ἐν τέλει ἀπὸ εὐρώστου ἑλληνικῆς ψυχῆς ἀνακράξαντες: *Ζήτω ἡ 'Ελλάς!* ἵνα ἡ ζητωκραυγή των αὕτη ἀντηχήσῃ μέχρι πέραν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Αἵμου.

Τοὺς διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Θεσσαλονίκης» ἀναχωρήσαντας πρόσφυγας συνώδευσεν ὁ διευθυντὴς τοῦ γραφείου τῆς κεντρικῆς 'Επιτροπῆς τῆς περιθάλψεως τῶν προσφύγων καὶ τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εσωτερικῶν κ. 'Ηλίας Λιακόπουλος.

Ὅτι καὶ ἂν πλέξωμεν ἐπαινετικὸν διὰ τὸν κ. τμηματάρχην καὶ διευθυντὴν μηδαμινὸν θὰ ἦτο ἀπέναντι τῆς εὐστοχίας, μεθ' ἧς διωργανώθη καὶ λειτουργεῖ ἡ ὑπηρεσία τῆς περιθάλψεως τῶν προσφύγων. 'Οφείλομεν ὅμως νὰ μὴ παρασιωπήσωμεν, ὅτι ὁ κ. Λιακόπουλος ἐξετέλεσε καὶ ἐκτελεῖ μετ' ἐξόχου ἐπιτυχίας τὴν

πολυσχιδῆ καὶ πολυμέριμνον ὑπηρεσίαν ταύτην καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐκτάκτου δραστηριότητος καὶ τῆς ἀδαμάστου ἀντοχῆς του διοικεῖ σήμερον, τῇ συμπράξει τοῦ ταμίου, τοῦ ἐλεγκτοῦ, τῶν ἐποπτῶν, πάντων ἐντίμων, εὐγενῶν καὶ ἀξίων ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ τῶν ἐπιμελῶν ὑπαλλήλων τοῦ γραφείου, οἵτινες πάντες, ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπάλληλοι, δέν εἰσι περισσότεροι τῶν τριάκοντα, διοικεῖ, λέγομεν, σήμερον πλέον τῶν 25,000 προσφύγων ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, μετὰ φρονήσεως, δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας, ἱκανοποιῶν τὰς ἀνάγκας των καὶ τὰ δίκαια παράπονά των εἰσακούων. Οὕτως ἐν ἐντελείᾳ τὴν ἐντολήν του ἐκπληρῶν καὶ ἀπὸ στοργῆς πρὸς τὰ θύματα τῆς βουλγαρικῆς βαρβαρότητος κατεχόμενος, συνώδευσεν αὐτὰ εἰς τὴν νέαν πατρίδα των, ἐποπτεύων καὶ τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν ἐγκατάστασιν.

✕

Οἱ θεσσαλικοὶ λαοὶ κατῆλθον ἀπειροπληθεῖς εἰς τὴν παραλίαν καὶ μὲ ἀγκάλας ἀνοικτὰς ὑπεδέξαντο τοὺς νέους αὐτῶν ἀδελφούς, τοὺς νέους συγκατοίκους των καὶ συνεργάτας ἐν τῷ θεσσαλικῷ πεδίῳ. Σταυροκοπούμενοι οἱ πρόσφυγες ἔκυπτον καὶ ἠσπάζοντο μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ γηθοσύνης τὸ χῶμα τῆς ἐλευθέρας νέας πατρίδος των. Ἀνεπέμποντο εὐχαὶ πρὸς τὸν Ὕψιστον καὶ ἐτελοῦντο ἁγιασμοὶ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κλήρου. Πάντες, γηγενεῖς καὶ πρόσφυγες, περιεπτύσσοντο ἀλλήλους μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς καὶ ψυχικῆς ἀγαλλιάσεως. Αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ τῶν πλείστων πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων, ὡς καὶ αἱ διοικητικαί, παρίσταντο εἰς τὴν χαριτωμένην ταύτην ἑορτὴν τῆς ἀδελφικῆς δεξιώσεως. Ὁ νομάρχης Μαγνησίας κ. Γ. Παγανέλης ἐτόνισεν ἐν ἐθνικῇ ἐξάρσει τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας, κρούσας τὰς εὐγενεστέρας χορδὰς τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας.

Τὸν λόγον του συνοψίζομεν, δημοσιεύοντες τὰς ἀκολούθους ὡραίας, γλαφυρὰς καὶ πλήρεις ὑψηλῶν ἐννοιῶν καὶ ἐθνικῶν αἰσθημάτων περικοπὰς καὶ λυπούμενοι, διότι παραλείπομεν τὰς ἄλλας, ἐν αἷς ἐπίσης συναγωνίζεται ἡ ὡραιότης τῆς ἐκφράσεως πρὸς τῶν ἰδεῶν τὸ ὕψος :

— «Ἡ σεμνὴ καὶ ὡραία ἑορτή, ἣν ὑπὸ τὴν κραταιὰν προστασίαν τῆς Θείας Προνοίας μετ' ἀληθοῦς συγκινήσεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τελοῦμεν σήμερον, πρόκειται περίλαμπρος ἀπόδειξις τῶν γρανιτικῶν δεσμῶν, τῶν ἀρρήκτως ἑνούντων πάντα τὰ τμήματα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς πρὸς τὸ ἐλεύθερον τοῦτο τμῆμα, ὁπόθεν παρήγορος καὶ προστατευτικὴ ἡπλώθη πάντοτε ἡ χεὶρ τοῦ Κράτους ὅπου τῆς γῆς Ἕλληνες. Πρόκειται ὅμως καὶ νέα κύρωσις τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας περὶ τῆς συνεχείας τοῦ ἀδιαιρέτου καὶ ἑνιαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, τῆς μεγάλης ἀρχῆς τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀθανασίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

«Τὸ γεγονός, ὅπερ ἑορτάζομεν σήμερον, μνημόσυνον ὑψίστης φιλοπατρίας, εἶνε μέγα καὶ διότι μαρτυρεῖ, ὅτι ἀειθαλὴς ὁ Ἑλληνισμός, κραταιοῦται εἰς τοὺς διωγμούς του διὰ τῆς ακαταβλήτου αὐτοῦ δημιουργικότητος, καθ' ἧς οὐδὲν δύνανται

οἱ βάρβαροι, οἱ ἐγείραντες τὴν καταστροφὴν ὡς σύμβολον τῆς πολιτείας αὐτῶν καὶ τὴν ἁρπαγὴν ὡς θεμέλιον τοῦ ἰσχύοντος νόμου.

«Τοῦτο ἀπέδειξαν τὰ ἀπαραδειγμάτιστα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ πρὸ διετίας γεγονότα.

«Αἱ φλόγες τῆς 30 Ἰουλίου 1906 αἱ παραδώσασαι εἰς τὴν καταστροφὴν τὴν Ἀγχίαλον, δύο ἐφώτισαν εἰκόνας τόσον εὐκρινῶς διαγραφούσας τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα *ἡμῶν καὶ ἐκείνων*.

«Βάρβαροι ἐκεῖνοι, ὡς οἱ ἄνευ ἱστορίας πρόγονοι αὐτῶν, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου κατὰ τῶν ἀδυνάτων ἐνεδρεύοντες, τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν μελετῶντες καὶ κατεργαζόμενοι, ἄνευ ἰδανικῶν καὶ ἄνευ ἠθικοῦ ἕρματος, μισοῦντες ὅ τι συνδέεται πρὸς τὰς εὐγενεῖς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἃς οὐδ' αἰσθάνονται, οὐδὲ κατανοοῦσιν.

«Ὑπερέχοντες ἡμεῖς, μεγάλων προγόνων καὶ εὐκλεῶν παραδόσεων διάδοχοι, ἔμφυτον ἀπὸ τοιαύτης κληρονομίας ἔχοντες τὴν εὐγένειαν καὶ τῆς ξενίας τὸ αἴσθημα κυριαρχοῦν, ἀκράδαντον τρέφοντες τὴν πίστιν εἰς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς ἡμῶν, ἀτενίζοντες εἰς τὴν αὔριον μετὰ πεποιθήσεως, ἣν ἐμπνέει καὶ κραταιοῖ ἡ δεδοκιμασμένη φιλοπατρία δέκα ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, μίαν λατρευόντων γόησσαν θεότητα, τὴν **Ἑλλάδα,** εἰς πάντας ἀνοίγομεν, ὡς εἰς ἀδελφούς, τὰς ἀγκάλας, καὶ κυβερνῶντες, ἀποδεικνύμεθα ὑποχωρητικώτεροι πρὸς τοὺς ξένους ἢ πρὸς τοὺς ἰδίους ἡμῶν πολίτας.

Ἐκεῖνοι καταστρέφουσι, καίουσι καὶ σφάζουσιν. Ἡμεῖς ἀνοικοδομοῦμεν, ἐκπολιτίζομεν, περιθάλπομεν, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης διδάσκαλοι καὶ τῆς φιλαλλήλου διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ τηρηταί.

«Ὁποῖα ἀληθῶς τὰ πρὸ διετίας ἔργα τῶν βαρβάρων καὶ ὁπόσαι αἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀπαραδειγμάτιστοι φρικαλεότητες!

«Παρέστημεν τότε ἔκπληκτοι θεαταὶ σπανίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ θεάματος. Νεοσσοὶ καταπτοηθέντες εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἀγρίου ὀρνέου, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγχιάλου δὲν ἔπτηξαν ἀλλ' ἐπάλαισαν καὶ ἠμύνθησαν, ὅταν δὲ εἶδον τοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ παραδιδομένους εἰς τὰς φλόγας καὶ τ' ἀγαθὰ αὐτῶν διαρπαζόμενα, καὶ τοὺς οἴκους των ἀποτεφρουμένους καὶ διέγνων τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῶν φρικαλεοτήτων τούτων, ὧν ὁμοίας οὐδαμοῦ, ἄνευ κεκηρυγμένου πολέμου, ἀναφέρει ἡ ἱστορία τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, δὲν ὑπέκυψαν, ὡς ἤλπισαν οἱ παρασκευάσαντες τὸ δίλημμα ἢ **ἀπορροφᾶσθε ἢ ἐξολοθρεύεσθε.** Καὶ Ἀγχιαλεῖς καὶ οἱ ἄλλοι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας Ἕλληνες, πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπεμπολήσεως τοῦ ἐθνικοῦ των **ἐγώ,** μέχρις αὐτοθυσίας προσηλωμένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, αὐτομάτως, ὡς εἷς ἄνθρωπος, ἀπεφάσισαν, πᾶν ἀγαθὸν ἐγκαταλείποντες, νὰ ἐξέλθωσι τῆς γῆς ὅπου ἐτάφησαν οἱ πατέρες αὐτῶν.

«Ἀληθεῖς Προμηθεῖς τῶν ἑλληνικῶν ἰδεωδῶν, τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων ἥρωες

μάρτυρες τῆς πίστεως τοῦ γένους καὶ δᾳδοῦχοι τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας, ἦλθον ἐνταῦθα, πεπεισμένοι, ὅτι καθῆκον πρὸς τὴν ἑλληνικότητα αὐτῶν ἐπιτελοῦσιν. Ἦλθον νὰ προσθέσωσι διὰ τοῦ μαρτυρίου αὐτῶν φωτεινὴν σελίδα εἰς τῆς μεγάλης ἡμῶν καὶ ἐνδόξου φυλῆς τὴν ἱστορίαν, ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ἀληθῶς ἡ Ἑλλὰς εἶνε ὁ ἀνεξάντλητος Ἀνταῖος, ὁ ἀναλαμβάνων νέας δυνάμεις καθ' ἣν στιγμὴν νομίζει τις, ὅτι λιπόψυχος κεῖται κατὰ γῆς.

«Ἀνταξίως τοῦ μεγέθους τῆς θυσίας καὶ τοῦ ἐμπνευσθέντος θαυμασμοῦ ὑπῆρξε τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους ἡ συγκίνησις. Δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ταμεῖα ἀνεῴχθησαν εἰς συνδρομὴν καὶ περίθαλψιν, ἡ δὲ Κυβέρνησις τῆς χώρας, γνησία ἀντιπρόσωπος τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸ οὐδεμιᾶς ὠπισθοχώρησεν ἀποφάσεως, συντελούσης εἰς ταχυτέραν καὶ πληρεστέραν περίθαλψιν καὶ ἐγκατάστασιν τῶν νέων τούτων θυμάτων τοῦ διαρκῶς ἀνανεουμένου ἑλληνικοῦ μαρτυρολογίου. Παρὰ πᾶσαν ἄλλην σκέψιν, μία ἐπρυτάνευσε καὶ ἐκυριάρχησε: πῶς, παρ' ὅλας τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας ἐκ τῶν πολλαπλῶν ὑποχρεώσεων τοῦ κράτους πρὸς τὸ ἔθνος, τὸ καθῆκον τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου πρὸς τοὺς τετιμημένους καὶ ὑπερηφάνους Ἕλληνας τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας νὰ ἐκτελεσθῇ πλῆρες ὡς καὶ πλῆρες ἐξετελέσθη. Ἀληθῶς, ὡς ὁ πελεκάν, ἔσχισεν ἡ ἐλευθέρα πατρὶς τὰς ἰδίας σάρκας ἵνα διὰ τοῦ αἵματός της διαθρέψῃ τὰ ταλαιπωρημένα τέκνα της.

» Εὐχάριστον δ' ἐπιτελῶ καὶ ἐπιτακτικὸν κατὰ τὴν ἐπισημοτάτην ταύτην στιγμὴν καθῆκον, ἀνομολογῶν καὶ κηρύττων, ὅτι πᾶσαι αἱ πολλαπλαῖ καὶ δυσέκβολοι δυσχέρειαι τῆς περιθάλψεως ἐπὶ μακρὸν χρόνον χιλιάδων προσφύγων παρεκάμφθησαν πᾶσαι, διότι ἡ διεύθυνσις αὐτῆς ἀνετέθη εἰς ὑπάλληλον διὰ τῆς ἰδίας ἱκανότητος ἐπιβληθέντα εἰς τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν, εἰς τὸν ἐδῶ, ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐλθόντα, ἵνα συνεορτάσῃ τὸ εὐτυχὲς γεγονὸς κ. Λακκόπουλον, ἄνδρα ὑπερόχου μορφώσεως καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως, ὅστις, πεφωτισμένος τὸν νοῦν καὶ ἀδαμάντινος τὸν χαρακτῆρα, ἀκατάβλητος τὴν φιλοπονίαν καὶ φιλάνθρωπος τὰ αἰσθήματα, μετ' ἐμπειρίας ἀξιοθαυμάστου ὠργάνωσε τὴν ὑπηρεσίαν, μετ' ἀληθοῦς στρατιωτικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας».

Ὁ ρήτωρ, ἀφοῦ προσέθεσεν ἐπαινετικὰς ἐκφράσεις περὶ τοῦ μηχανικοῦ κ. Δημητροπούλου, εἰς ὃν ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ συνοικισμῶν τῶν προσφύγων, εἶπε προσέτι τὰ ἀκόλουθα:

«Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἡ εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος θυσία των, θὰ σελαγίζῃ φωτεινὴ εἰς τὸ στερέωμα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, διότι μέγα παρέσχον δίδαγμα καὶ ἀντάξιοι ἐδείχθησαν τῶν εὐκλεεστέρων παραδόσεων τοῦ ἔθνους.

«Ἡ πατρὶς ἔπραξε καὶ πράττει ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ὅ τι δύναται καὶ ὅ τι ὀφείλει.

«Ἡ πόλις αὕτη, ἡ μετὰ τόσης πομπῆς θεμελιωθεῖσα διὰ χειρὸς τοῦ ἀκραιφ-

νεστέρου τῶν Ἑλλήνων, τοῦ λαοφιλοῦς Διαδόχου ἡμῶν, συμπαρισταμένου καὶ ἄλλου τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τέκνου, ὑπουργῶν τοῦ κράτους καὶ τοῦ σεβασμιωτάτου πρωθιεράρχου τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, παρ᾽ ᾧ τὸ ἐν ἐπιγνώσει θρησκευτικὸν αἴσθημα ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν βαθεῖαν φιλοπατρίαν, ἡ κατ᾽ ἐξοχὴν αὕτη ἐθνικὴ πόλις ἂς σκέπηται ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Κυρίου, ἂς προκόπτῃ ἐν ἀρετῇ, ἂς ἀκμάζῃ ἐν πλούτῳ, ἂς κραταιοῦται ἐν ἐθνικῷ φρονήματι, καὶ ἂς καταστῇ περίλαμπρος, ὡς τῇ ἀξίζει καὶ ὡς ὑπόσχεται ἡ δραστηριότης, ἡ φιλοπονία καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν τῶν κατοίκων της.

«Οὕτω μετὰ χρόνους διερχόμενος ἀπὸ τῶν πυρποληθέντων ἐρειπίων τῆς ἐν Εὐξείνῳ Ἀγχιάλου ὁ διαβάτης, θὰ οἰκτίρῃ τῆς βαρβαρότητος τὰ ἔργα, διερχόμενος δ᾽ ἐντεῦθεν θὰ θαυμάζῃ καὶ θὰ εὐλογῇ τῆς ἡμερώσεως τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὰ κατορθώματα, καὶ φίλος ἢ ἐχθρός, ἑκὼν ἄκων, θὰ συγκρίνῃ ΗΜΑΣ καὶ ΕΚΕΙΝΟΥΣ.

«Ἡ Ἀγχίαλος τοῦ Εὐξείνου ἐπυρπολήθη, ζήτω ἡ Ἀγχίαλος τοῦ Παγασητικοῦ. Ἀγαπητοὶ συμπολῖται, ἀδελφοὶ Ἀγχιαλεῖς, εὐτυχεῖτε!»

Τὸν λόγον τοῦ κ. νομάρχου ἐπέστεψε μεγάλη, ἀπέραντος καὶ βροντερὰ ζητωκραυγὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, αἱ μουσικαὶ ἀνέκρουσαν τὸν ἐθνικὸν ὕμνον, τὰ χειροκροτήματα ἦσαν παρατεταγμένα καὶ ἀτελεύτητα, πυροκροτήματα δὲ ἀντήχησαν ἀπὸ τῶν πέριξ καταφύτων καὶ μυροβόλων λόφων.

Θεωροῦμεν καθῆκον ἡμῶν ἀπαραίτητον νὰ συγχαρῶμεν εἰλικρινῶς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῇ ἐνάρξει ταύτῃ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων. Ἡ μακροχρόνιος αὐτῶν περίθαλψις καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐγκατάστασίς των εἶνε τὸ εὐγενέστερον ἔργον, ὅ περ ἐξετελέσθη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπὶ φιλανθρωπίᾳ, ἐπὶ πολιτισμῷ καὶ ἐξευγενισμῷ ἐγκαυχώμενα μεγάλα καὶ πλούσια κράτη θὰ συλλογισθῶσι πολύ, ἐὰν ἔχωσι νὰ ἐπιδείξωνται τοιαῦτα φιλάνθρωπα καὶ εὐγενῆ ἔργα, οἷον τὸ τῆς μικρᾶς καὶ πτωχῆς Ἑλλάδος.

Οἱ πρόσφυγες, εὐγνώμονες διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν γενναίας θυσίας τῆς Ἑλλάδος θέλουσι φανῇ—ἐσμὲν βέβαιοι—ἀντάξιοι τῶν θυσιῶν τούτων. Ὀργῶντες πρὸς ἐργασίαν, νέον θὰ προσδώσωσι σθένος, νέαν θὰ παράσχωσιν ὤθησιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς θεσσαλικῆς γῆς, νέους θὰ ἐμφυσήσωσιν αὐτῇ γονιμότητος χυμοὺς καὶ θὰ τὴν καταστήσωσιν ἀπέραντον ἀγρὸν ἀκμαίας πάντοτε παραγωγῆς πλούτου καὶ δυνάμεως διὰ τὴν περιθάλψασαν αὐτοὺς Ἑλλάδα.

Ὑπάγετε, πτωχὰ μὲν θυσιάσματα τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν Βουλγάρων, ὡς καὶ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς σκληροκαρδίας τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ σταθεροὶ καὶ ἐπίμονοι καὶ ἀδιάσειστοι καὶ χαλύβδινοι Ἕλληνες, ὑπάγετε εἰς τὰς χορηγηθείσας ὑμῖν θεσσαλικὰς χώρας, εἰσέλθετε εἰς τὰ οἰκήματά σας ἐν οἰκογε-

νεικαῇ χαρμονῇ, ἱδρύσατε τὰ σχολεῖά σας, ἀνεγείρατε τοὺς ἱεροὺς ναούς σας, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς πλέον ὑπάρχει φόβος ν' ἁρπάσῃ ἡ βουλγαρικὴ ἀρχιληστεία, διοργανώσατε ἐν συμπνοίᾳ, οἵαν ἐπιβάλλει ὑμῖν ἡ ὁμοιοπάθειά σας, καὶ ὑπὸ τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς τοῦ Κράτους τούτου, ἐλεύθεροι πλέον πολῖται ἐργάζεσθε, ἐργάζεσθε, ἐργάζεσθε ἀδιακόπως, εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν καὶ ἐκπληροῦτε τὰ καθήκοντά σας πρὸς τὴν ἀθάνατον ἑλληνικὴν πατρίδα ἡμῶν.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦσι μόνα ταῦτα.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν ἐν τῇ θεϊκῇ αὐτοῦ φύσει: «—Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν».

Ἀλλ' ὁπόταν εἶδεν, ὅτι οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισσαῖοι ἀπῄτουν τὴν σταύρωσίν του ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει του, ἀνεφώνησεν: «—Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισσαῖοι ὑποκριταί!»

Τοὺς ἠπείλησε καὶ τοὺς ὕβρισε.

Ἡ ἀπειλὴ καὶ ἡ ὕβρις εἰσὶ μίσους καὶ ἐχθρότητος ἐνδεικτικά.

Ὑπάρχουσι περιστάσεις, ὡς ἡ τοῦ Χριστοῦ πρὸ τῶν Ἰουδαίων, καθ' ἃς τὸ μῖσος καὶ ἡ ἐκδίκησις εἶνε δικαιοσύνη.

Οὕτως ἱερὸν ἔχομεν καθῆκον νὰ μισῶμεν τοὺς ἐθνικοὺς ἡμῶν ἐχθρούς, τοὺς Βουλγάρους.

Καθῆκον ἔχομεν νὰ μὴ ἀφήσωμεν ν' ἀποκοιμηθῇ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν τέκνων ἡμῶν τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως.

Οἱ Βούλγαροι δὲν εἰσι κοινῆς ποιότητος ἐχθροὶ ἡμῶν, ἀλλὰ συστηματικοὶ δήμιοι καὶ πνῖκται τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, τῆς θρησκείας ἡμῶν καὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν· εἰσὶν ἅρπαγες καὶ καταστροφεῖς τῆς ἡμετέρας περιουσίας, ἐν ἐκβιασμοῖς καὶ κακουργήμασι καὶ διωγμοῖς καὶ φόνοις ἐπιδιώκοντες τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἶνε κακοβούλων καὶ κακοποιῶν ὄντων συρφετός, ἅτινα, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνεφάνησαν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδὲν ἔπραξαν ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ γένος αὐτὸ τῶν ἀνημέρων θηρίων καὶ τῶν ἀνυποφόρων κτηνῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γεννήσῃ ὑπέροχόν τινα καὶ ἔξοχον προσωπικότητα. Οὕτω, οὐδεὶς ἀνεδείχθη Βούλγαρος ποιητής, φιλόσοφος, ἐπιστήμων, ἱστορικός, τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς φύσεως ἐξερευνητής, παγκοσμίου κύρους ἰατρός, ῥήτωρ, συγγραφεύς, πολιτευτής, στρατηγός, ἐπὶ τέλους οὐδεὶς ἀνεδείχθη Βούλγαρος ἱκανὸς νὰ ὠφελήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἢ τὴν ἐπιστήμην.

Εἶνε φυλὴ διὰ τῶν ἀτιμιῶν καὶ τῶν κακουργιῶν της ἀνωφελής, εἶνε φυλή, ἥτις μολύνει, λερώνει, βρωμίζει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κόσμου τούτου.

Ἐὰν ἦτό ποτε δυνατὸν νὰ λάβῃ τις τὴν τόλμην νὰ ἐρωτήσῃ τὸν πανάγαθον Θεόν, διατί ἔπλασε Βουλγάρους εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀφεύκτως θὰ ἐλάμβανε τὴν ἀκόλουθον τοῦ Θεοῦ ἀπάντησιν:

— Οἱ Βούλγαροι ἐπλάσθησαν ἄνθρωποι κατὰ... λάθος.

Δημ. Κουμαριανὸς

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

1453—1821

Α΄.

Ἡ πρώτη μορφὴ τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας

Τίς Ἕλλην δὲν γνωρίζει τὸ πρῶτον ἐπαναστατικὸν ᾆσμα, τὸν *«Θρῆνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως»*, τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου, ἀλλὰ φλογεροῦ ποιητοῦ, τοῦ διερμηνεύσαντος τὴν ψυχὴν ὅλου τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἐσκόρπισε τὰς τολμηρὰς καὶ ὁλοθέρμους ἐθνικὰς στροφάς του εἰς τὰς βαρυστενούσας τάξεις τῶν ἀπηλπισμένων καὶ τῶν ἐκπατριζομένων εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς Ἑλλήνων ;

> **...Σημάδι μέγα φλάμπουρο τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου**
> **Καὶ τότε νὰ συγκλίνωσιν οἱ ἔσω μὲ τοὺς ἔξω**
> **Νὰ γίνῃ μοῦρτος μοχθηρός, ὡς οἱ πολλοὶ τὸ λένε.**

. . . .

Ἀρκεῖ νὰ ὑψωθῇ, ἐνόει ὁ ποιητής, μία μόνον σημαία σταυροφόρος, ἓν οὐρανόφθαστον σύμβολον τῆς ἐλευθερίας, καὶ τότε νὰ σπεύσωσι νὰ συνενωθῶσιν ὑπ' αὐτὸ οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ ξένοι, καὶ εἰς μίαν ἐπαναστατικὴν λαίλαπα ν' ἀπαιτήσωσι τρομακτικοὶ τὴν ἁρπαγεῖσαν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν.

Καὶ ἀφίνει ὁ ποιητὴς νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι τὸ βέβαιον τοῦτο κίνημα ἀσπάζεται καὶ ἡ γνώμη τῶν περισσοτέρων Ἑλλήνων [1]. «Ὡς οἱ πολλοὶ τὸ λένε»...

Ὥστε λοιπὸν ἀμέσως, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἀνησύχου σκέψεως τοῦ Ἕλληνος καὶ ἡ μορφὴ τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας!

Εἰς τὰς θλιβερὰς δὲ ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ τρεμοσβύνουσα ἐλπὶς τοῦ ταλαιπωρουμένου στρέφεται πρὸς τὴν θείαν ἀντίληψιν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἐπικαιροτέρα ἐπινόησις, εἰμὴ νὰ συνοδεύηται τὸ πρῶτον σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν ζωογόνου μορφὴν τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Β΄. [1]

Αἱ πολυποίκιλοι σημαῖαι τῆς ἀκαταπαύστως ἐκδικουμένης Ἐλευθερίας

Ἔκτοτε ἤρχισε μία ἅλυσις ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἐκφαινομένων εἰς διαφόρους τόπους καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀπεμονοῦντο ταῦτα καὶ ἐνετοπίζοντο ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἠγείροντο, ἢ ὀλίγον μόνον ἐξηπλοῦντο, διότι παρήγοντο ὅλα ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου γενικῆς καὶ εὐρείας ἐθνικῆς προκατηχήσεως.

Ἕκαστον κίνημα κατεπνίγετο τοιουτοτρόπως εἰς τὸ αἷμα καὶ ἐτεμαχίζετο εἰς ἕνα σωρὸν ἐρειπίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεπήδα πάλιν νέον ζωηρότερον, ἀλλ' ἐπίσης μάταιον ὡς τὸ προηγούμενόν του, ἐξηκολούθησαν δὲ αἱ ἀλλεπάλληλοι αὗται σποραδικαὶ ἐξεγέρσεις, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, μέχρι τοῦ 1820, καὶ τοῦ τελευταίου κινήματος τῶν Σουλιωτῶν [2].

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἀδιαλείπτους μικροεπαναστάσεις ὑψώνετο καὶ μία σημαία,

1 Ὁ ποιητὴς τοῦ «Θρήνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ὑπηρέτει μέγα τι ἐθνικὸν καὶ τακτικῶς ὠργανωμένον κίνημα ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν, τῆς Ἄρτης καὶ τῶν Ἰωαννίνων, αὐτὸ ἐκεῖνο πιθανῶς, λέγει ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς ἱστορίας του, ὅ περ ἔπεμψε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Μαντούᾳ τότε συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον, ἐπὶ τῷ σκοπῷ καὶ τῇ ἐλπίδι νὰ προκαλέσωσι κοινὴν τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Ὀσμανιδῶν συμμαχίαν. Ἦτο δὲ ὁ ποιητής μας ἀπόστολος τοῦ κινήματος τούτου δραστήριος καὶ πρακτικός.

2 Αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπαναστάσεις τῶν Πελοποννησίων τῇ προτροπῇ τῆς Ἑνετίας, τὸ μέγα κίνημα τὸ ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Η'. παρασκευασθέν, οἱ ἀγῶνες τῶν Κυπρίων, αἱ κατ' εἰσήγησιν τῆς Ἱσπανίας διεξαχθεῖσαι ἐπαναστάσεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μάνης ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Μελισσηνούς, τὸ περὶ τὸ 1571 κίνημα τῶν Λοιδωρικιωτῶν, Βιτρινιτσιωτῶν καὶ Γαλαξειδιωτῶν, τὸ αἱματηρὸν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ κίνημα τοῦ Θεοδώρου Μπούα Γρίβα περὶ τὰ τέλη τῆς ΙϚ' ἑκατονταετηρίδος, ἡ εὐρεῖα ἐπανάστασις ἡ ὀργανωθεῖσα ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῆς Σερβίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δουκὸς τοῦ Νεβὲρ, τοῦ μετονομασθέντος ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, οἱ κατὰ τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ἀγῶνες τῶν Κρητῶν, ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770, τὰ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν κατορθώματα τοῦ Λάμπρου Κατσώνη καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου, οἱ πρῶτοι τῶν Σουλιωτῶν ἀγῶνες καὶ τέλος τὸ τελευταῖον αὐτῶν κίνημα (1820).

ἓν ἔμβλημα, ἓν *πανίον*, τὸ ὁποῖον παρήλασεν ἀναλόγως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐπινοιῶν τῶν παντοίων ἀρχηγῶν καὶ ἡγετῶν ἑκάστου τῶν διηνεκῶν τούτων ἀγώνων [1].

Γ′.

Αἱ σημαῖαι τῶν Σπαχήδων [2]

Ἐὰν ἀναδράμωμεν πέραν τοῦ Πίνδου, θὰ συναντήσωμεν ἀνὰ τὰς ἠπειρωτικὰς χώρας κατὰ τὴν ΙΕ′ καὶ ΙϚ′ ἑκατονταετηρίδα τὸ πολυάριθμον χριστιανικὸν τάγμα τῶν **Σπαχήδων,** ἀπαρτιζόμενον ὁλόκληρον ἐξ Ἑλλήνων καὶ ἀπολαῦον τοιούτων σοβαρῶν προνομίων ἐκ μέρους τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ὥστε παραπλεύρως τῆς ἡμισελήνου ν' ἀσκῆται τοῦτο ἐνόπλως καὶ μάλιστα νὰ ἔχῃ ἰδίαν σημαίαν **ἑλληνικήν.**

Ἡ θεία Πρόνοια προώρισε τὸ τάγμα τοῦτο νὰ συγκροτήσῃ μὲ τὰ εὐέλπιδα διὰ τὴν τύχην τοῦ ἔθνους ἡμῶν διάφορα ἐπιτυχῆ πολεμικά του κατορθώματα τὴν μόνιμον φρουρὰν τῆς ἀγωνιώσης Ἑλλάδος καὶ νὰ συντηρήσῃ οὕτως ἓν πολυχρόνιον καὶ εὐδόκιμον στρατιωτικὸν σχολεῖον, ἱκανὸν νὰ ἐξυψώνῃ διαρκῶς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ν' ἀναπτερώνῃ βαθμηδὸν τὸ μαχητικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς.

Εἰς τοὺς Σπαχήδες (**δεκατιστὰς**) τῆς Ἠπείρου ἀπενεμήθησαν ἐκ συνθήκης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ὅσα προνόμια εἶχον οὗτοι καὶ ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν δεσποτῶν [3] μὲ τὴν ἀπαράβατον ὅμως ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύωσιν ὑπὲρ τῶν Σουλτάνων εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἤθελον οὗτοι κηρύξῃ.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ Σπαχῆδες συνοιθροίζοντο εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀνεπετάννυον τὰς ἑλληνικὰς σημαίας, φερούσας τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὥδευον ὑπ' αὐτὰς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Πίνδου (Μετσόβου) διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι ταχυτέραν ἐπιστράτευσιν τῶν ὁμοφύλων των. Εὐθὺς ὅμως ὡς ὑπερέβαινον τὸν Πίνδον, ἀνύψουν πλέον ἐπιδεβλημένως τὰς ὀθωμανικὰς σημαίας.

Τὴν ἐθνωφελῆ αὐτὴν ὑπηρεσίαν ἐξηκολούθησαν οἱ Σπαχῆδες ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας, ἀλλ' ὁ φθόνος τῶν Τούρκων συνώδευε πάντοτε τὰς συνεχεῖς ἀνδραγαθίας των, τὰς ἰδιαζούσας ἐκείνας αἰφνιδίας καὶ μεγαλοτόλμους ἐξάρσεις τοῦ πολεμικοῦ μένους, τὰς ἀπαντώσας μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν.

Εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον, διαρκέσαντα τριάκοντα περίπου ἔτη, μετέ-

---

1 Ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν σημαιῶν, μετεχειρίσθησαν οἱ ἐπαναστάται καθ' ὅλους τούτους τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν ἐνετικὴν σημαίαν, τὴν ρωσσικὴν καὶ τὴν σημαίαν τοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ῥόδου, ἡ ὁποία ἦτο ἐρυθρὰ μ' ἕνα λευκὸν σταυρὸν ἐν τῷ μέσῳ.

2 Σπαχῆδες τουρκιστί, ἢ μᾶλλον ἀραβιστί, σημαίνει κυρίως ἱππεῖς.

3 =ἡγεμών, δεσπόται δὲ ἐλέγοντο σειρὰ ὅλη λαϊκῶν ἡγεμόνων, ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) μέχρι τῆς παραδόσεως τῆς Ἠπείρου εἰς τὸν Σουλτὰν Μουρὰτ (1431).

σχον τῶν πολλαπλῶν τούτων κινδύνων καὶ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ τάγματος τῶν Σπαχήδων περὶ τὰς 10,000.

Εἴς τινα γενικὴν κρίσιμον μάχην (1620), ἐνῷ οἱ Πέρσαι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ κατόπιν ἐξετόπισαν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς κατεχομένας θέσεις των. αἰφνιδίως οἱ Σπαχῆδες, ἀνοίξαντες τὰς ἑλληνικὰς σημαίας, ὥρμησαν ἀκάθεκτοι κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἐπέφερον πλήρη εἰς αὐτοὺς πανωλεθρίαν, ὑποχωρήσαντας ἀτάκτως.

Μετὰ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην τροπὴν τῶν πραγμάτων πολλοὶ Σπαχῆδες, ἅμα τῇ λήξει τῆς μάχης ἐπαρουσιάσθησαν ἀγέρωχοι εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βεζύρου μὲ ἀναπεπταμένας τὰς σημαίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἐδέχθησαν παρ' ὅλων τῶν συνηγμένων ἐκεῖ μεγιστάνων συγχαρητήρια ἐπὶ συγχαρητηρίων πρὸ τοῦ περιστοιχοῦντος ἐκστατικοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ.

Ὁποία περίεργος σύμπτωσις! Σημαία ἑλληνική, ἐφωδιασμένη μὲ τὸ αὐτὸ ἱερὸν σύμβολον, τὸ ὁποῖον λαμπροστολίζει σήμερον τὴν κυανόλευκον τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἔλαμψε καὶ ἤγειρε πανύψηλον τρόπαιον πρὸ τεσσάρων αἰώνων εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μεταξὺ τῶν παναρχαίων μας ἐχθρῶν, τῶν Περσῶν, καὶ τῶν νεωτέρων μας, τῶν Τούρκων, ὅπως ἀποδείξῃ ἐμπράκτως ἅπαξ ἔτι εἰς ἀμφοτέρους τὸ ἀλώβητον καὶ ἀδάμαστον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ διαχύσῃ καὶ πάλιν ἐνώπιόν των τὸ αἰωνόβιον φέγγος τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν!

Ἀλλὰ μοιραίως τὸ ἐνδοξότατον τοῦτο ἐπεισόδιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνέσταξεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ βεζύρου καὶ τῶν ἄλλων ἐπίσης Τούρκων, ὄχι μόνον ἀδιάλλακτον φθόνον, ἀλλὰ καὶ ἄσπονδον μῖσος καὶ πολὺ δικαίως, ἐξήγειρε παρ' αὐτοῖς πλείστας ὅσας περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ μέλλοντος κινδυνώδεις ὑποψίας.

Οὕτω λοιπὸν μετέπειτα ἡ πονηρὰ ὀθωμανικὴ ἐξουσία, διέταξε πάντη βεβαίως ἐναντίον τῶν προηγουμένων συνθηκῶν νὰ μὴ ἀπομείνῃ τοῦ λοιποῦ Ἕλλην Σπαχής, εἰμὴ ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἔστεργε καὶ ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμόν[1].

Οἱ Χριστιανοὶ Σπαχῆδες ἐνέμοντο ἀντὶ μισθοῦ καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐν ἀναλογίᾳ πάντοτε ἑνὸς ἑκάστου, τὰ **δέκατα** ὅλων τῶν προϊόντων ἑκάστου χωρίου τῆς δικαιοδοσίας των διὰ **χρυσοβούλλων** (μπερατίων). Προσέτι δὲ ἐλάμβανον καὶ μικρὸν ἄλλον φόρον ὀνομαζόμενον **Σπέντζα.** Εἶχε δὲ οὗτος ὁρισθῇ πρὸς 10 μὲν λεπτὰ (ἄσπρα) τὸν ἄνδρα, ὀλιγώτερον δὲ διὰ τὰ ἄρρενα παιδία. Ὅπερ δὲ σπου-

---

1 Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μοὶ ἐγνώρισεν ὁ κ. Χ. Χρηστοβασίλης, ὅτι ὑφίσταται εἰσέτι ἐν Ἠπείρῳ παράδοσις, καθ' ἥν, μετὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην τῶν Ἑλλήνων ἐτέθη τῷ καζασκέρῃ ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου ἡ ἑξῆς ἱερονομικὴ ἐρώτησις: «*Ἐὰν ὅμιλος ἀπίστων προσέφερε σωστικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ Κράτος (Δεβλέτ), ἀλλὰ συνάμα οὗτος εἶνε ἱκανὸς νὰ καταστρέψῃ τὸ Κράτος, νὰ ζήσῃ ἢ οὔ;*» Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ καζασκέρης ἀπεφάνθη νὰ ζήσῃ, ἡ δὲ ἀπόφασις ἐξετελέσθη καὶ ἅπαντες οἱ ἀνδραγαθήσαντες Ἕλληνες Ἠπειρῶται εὗρον, ἀντὶ στεφάνου δόξης, τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Περὶ τούτου σώζεται ἐν Ἠπείρῳ ἔξοχον ἐλεγεῖον, ᾀδόμενον καθ' ἅπασαν τὴν χώραν.

δαιότατον, τὸ προνόμιον τοῦτο ἦτο διαδοχικόν, μεταβαῖνον καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀποβιώσαντος πατρός, ἐὰν οὗτοι ἐστρατεύοντο.

Ἤδη κατόπιν τῆς τοιαύτης ὀθωμανικῆς ἀποφάσεως πλεῖστοι Σπαχῆδες, ἀθλίως πενόμενοι καὶ διαφοροτρόπως καταπιεζόμενοι, ὅπως μὴ ἀποστερηθῶσι τῶν ἀποδοχῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι δι' αὐτοὺς ἦσαν ὁ πολύτιμος καὶ ὁ μόνος πόρος τῆς ζωῆς των, εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀποτρόπαιον ἀνάγκην νὰ ἐξισλαμισθῶσι, καὶ κατὰ συνέπειαν ἀφῃρέθησαν καὶ αἱ νικηφόροι των σημαῖαι. Σήμερον ὁ γενεαλογικὸς κλάδος πολλῶν ἐν Ἠπείρῳ μωαμεθανικῶν οἰκογενειῶν ἐξικνεῖται μέχρι τῶν ἐξισλαμισθέντων τούτων Σπαχήδων.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπηρέτουν Σπαχῆδες ὑπὸ ἑλληνικὰς σημαίας, ὡς καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλ'· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀπηλλάσσοντο προνομιακῶς τοῦ νὰ ἐκστρατεύωσιν εἰς τοὺς πολέμους τῆς αὐτοκρατορίας.

Δ'.

Αἱ σημαῖαι τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν [1]

Ἀλλ' ὅσα καταχθόνια τεχνάσματα καὶ ἂν ἐμηχανεύετο ἡ τουρκικὴ διοίκησις ὅπως περιστείλῃ πᾶν ὅ τι συνέτεινεν εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ πολεμικοῦ φρονήματος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ συγκρατήσῃ τὴν μαχητικὴν ὁρμὴν τῶν *Ἀρματωλῶν* καὶ τῶν *Κλεφτῶν*, ἥτις ἀπαύστως ἐξεδηλοῦτο ἀκατάβλητος καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐδημιούργει μίαν ἀέννaον ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν χώραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ τὰς δεσχερεστέρας περιστάσεις διετήρει ἓν διαρκὲς πολεμικὸν σχολεῖον πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ἀφανοῦς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Κλέφται διεξήγαγον τὸν ἀτέρμονα, τὸν ἄτακτον καὶ τόσον ὀλέθριον κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον μὲ πλείστας ὅσας χαριτωμένας σημαίας. Ὠνόμαζον δὲ αὐτάς : **Φλάμπουρα, μπαϊράκια** καὶ **παντιέρες.**

Καὶ τὰ μὲν φλάμπουρα ἐχρησίμευον διὰ τὰς πανηγύρεις καὶ τὰς ἑορτάς, τὰ δὲ μπαϊράκια, τὰ καλούμενα καὶ παντιέρες, ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς σημαῖαι πολεμικαί.

Ἡ πλουσία δημώδης ἑλληνικὴ μοῦσα, ἡ ὁποία ἐγεννήθη μόνον καὶ μόνον διὰ ν' ἀποθανατίσῃ τοὺς ἀπτώτους ἐκείνους στυλοβάτας τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, νὰ διαθρύπτῃ τὸ ἐλευθέριον πνεῦμα τῆς φυλῆς ἡμῶν καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀνανήφῃ τὸ πολεμικὸν φρόνημα τοῦ δούλου Ἕλληνος, ἡ

1. Ἡ ἐμφάνισις τῶν Ἀρματωλῶν χρονολογεῖται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τοῦ Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς 1520—1566, οἱ δὲ Κλέφται παρήχθησαν ἐξ αὐτῆς τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀμφότεροι ἐκ πρώτης ἀφετηρίας οὐδέποτε κύψαντες τὸν αὐχένα εἰς τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν. Συνέβαινε δὲ οἱ Κλέφται νὰ γίνωνται Ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Ἀρματωλοὶ Κλέφται. Ἡ δὲ μετάβασις αὕτη ἀπὸ τῆς μιᾶς ἰδιότητος εἰς τὴν ἄλλην ἀπέβαινε τοσοῦτον συχνή, ὥστε νὰ ἐκλαμβάνωνται τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα ἀδιαφόρως σχεδὸν τὸ ἓν ἀντὶ τοῦ ἄλλου καὶ ν' ἀποδίδωνται ἐκ παραλλήλου εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

ἡδύλαλος αὐτὴ ποίησις, ἡ πεποτισμένη διὰ τοῦ δροσοσταλάγματος καὶ διὰ τοῦ λεπτοῦ ἀρώματος τοῦ ὀρεσιτρόφου *θυμαρίου*, ἀλλὰ καὶ ἡ καταπληροῦσα διὰ τῆς μεθυστικῆς ὀσμῆς τῆς ἀφθόνου πυρίτιδος τὰς πολεμοχαρεῖς ἐκείνας τάξεις τῶν Ἁρματωλῶν καὶ τῶν Κλεφτῶν διὰ τόσων ἄλλων δοξοστολίστων περιπετειῶν των, διέσωσε καὶ τὴν ὀνομαστικὴν διάκρισιν τῶν σημαιῶν των.

Ψάλλει που ὁ ἄγνωστος ποιητής :

...Ὁ Φλῶρος ὁ περήφανος, ὁ φοβερὸς Κατσούδας,
Ποῦ-είταν στὸν κάμπο φλάμπουρο καὶ στὴν κορφὴ μπαϊράκι.

Καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλος :

... Ἐσώσανε τὴν Κλεφτουριά, τοὺς μαύρους Ἀντρουτσαίους,
Τὸν Δρόσο τὸν περήφανο, τὸν Γιῶργο Μωραΐτη
Τὸν Γιάννη ἀπὸ τῆς Ξυλικοὺς καὶ τὸν Βλαχοθανάση,
Ποῦ-είταν μπαϊράκια στὰ βουνὰ καὶ φλάμπουρα στοὺς κάμπους.

Διότι οἱ περιλάλητοι ἐκεῖνοι λέοντες τῶν δασῶν καὶ οἱ περίφημοι ἀετοὶ τῶν ὀρέων κατήρχοντο ἐνίοτε εἰς τὰς πόλεις μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ αἰσθανθῶσιν εὐτυχεῖς τινας ἡμέρας ἐν τῷ κοσμικῷ καὶ οἰκογενιακῷ των βίῳ, καὶ πανηγυρίσωσιν ὑπὸ τὰ κατάστολιστα φλάμπουρά των χαρμόσυνόν τι γεγονός, ἢ καὶ θρησκευτικήν τινα ἑορτήν.

Αὕτη ἡ διάκρισις εἰς τὰς ἁρματωλικὰς καὶ κλεφτικὰς σημαίας· ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει ὅμως τῆς δυάδος ταύτης τῶν ὀνομάτων ἐξέλιπεν ἡ διαφορὰ αὕτη στενευθεῖσα εἰς μίαν μόνον ἔκφρασιν καὶ τότε «φλάμπουρα» καὶ «μπαϊράκια» καὶ «παντιέρες» ἐσήμαινον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν, τὴν πολεμικὴν σημαίαν.

Ἡ λέξις *φλάμπουρον* παρήχθη ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου *φλαμούλου* [1], χρώματος πυρώδους (Λατιν. flammulum, εἶδος ἱππικῆς σημαίας παρὰ Ρωμαίοις, ὀνομασθείσης οὕτω ἐκ τοῦ φλογίνου χρώματος αὐτῆς).

Ἡ λέξις *μπαϊράκι* ἀνήκουσα εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ ἡ *παντιέρα*, τὴν ὁποίαν ἀνέφερον προηγουμένως, εἰς τὴν ἰταλικήν, παρεισέδυσαν βεβαίως ὡς ἐκ τῆς ξενοκρατίας.

Ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἤρχισε νὰ λέγηται «παντιέρα», ἀφ' ὅτου ἐδέσποσεν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τὸ λεοντοφόρον σύμβολον τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας (La bandiera di San Marco, ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου) [1].

Ἡ λέξις «παντιέρα» παρέμεινε καὶ εἰς τὸ τουρκικὸν λεξιλόγιον, ὅπου καὶ μέχρι σήμερον ὑφίσταται.

Αἱ σημαῖαι τῶν Κλεφτῶν καὶ τῶν Ἁρματωλῶν, ἦσαν δίχρωμοι ἢ καὶ

---

1 Ὅρα Ι. Ζωναρᾶ. Τόμ. Γ'.

πλειοτέρων χρωμάτων. Οἱ χρωματισμοὶ οὗτοι, ὡς καὶ αἱ παραστάσεις ἐποίκιλλον κατὰ πολύ, πλεονάζοντος τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἀναλόγως τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων ἑκάστου *καπετάνιου*, ἀναλόγως τῆς θρησκευτικῆς του εὐλαβείας, τῶν ἱστορικῶν του γνώσεων, τοῦ μίσους του πρὸς τοὺς ἐχθρούς, τοῦ κατ' αὐτῶν φανατισμοῦ του, τῆς φιλοπάτριδος θέρμης του, τῆς ἐμπνεύσεώς του ἐν γένει. κατεσκευάζοντο καὶ αἱ σημαῖαι.

Ἡ δημώδης μοῦσα, τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν θὰ συμβουλευθῶμεν, περιγράφει ἡμῖν λεπτομερῶς πως τὴν σημαίαν τοῦ Νικολοῦ Τζιουβάρα.

Ὁ Νικολὸς Τζιουβάρας (1770) ἁρματωλὸς τῆς Λάμαρης, προὐξένει μέγιστον φόβον εἰς τοὺς Μωαμεθανούς, ὡς ἔχων τὴν τολμηρὰν ἕξιν νὰ περιφέρηται παρρησίᾳ μὲ ἀναπεπταμένα τὰ φλάμπουρά του. Πολλάκις συνεκρούσθη μὲ τοὺς ἐν Ἠπείρῳ Μωαμεθανοὺς καὶ πολλὰς ζημίας ἐπήνεγκεν εἰς αὐτούς. Ἐπὶ τέλους ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Λούρου καὶ ἐφονεύθη ἐκεῖ, μεταδώσας μάλιστα καὶ τὸ τοσοῦτον ἐξυμνηθὲν ὄνομά του εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ἥτις τῷ ἐχρησίμευσεν ὡς ἔνδοξος τάφος καὶ ἥτις καλεῖται μέχρι σήμερον «Πόρος τοῦ Τζιουβάρα», διακηρύττουσα οὕτως αἰωνίως τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀνδραγαθίας τοῦ ἀτρομήτου τούτου πολεμιστοῦ.

Ψάλλουν μὲ πόνον οἱ θαυμασταί του :

Λάλησε κοῦκε λάλησε, λάλα, καϋμένο ἀηδόνι,
Λαλᾶτε στ' ἀκροπέλαγο ποῦ πλέουν τὰ καράβια...
Ρωτᾶτε γιὰ τὸ Νικολό, τὸν καπετὰν Τζιουβάρα,
Ποῦ-εἶταν στὸν Λοῦρο ἁρματωλός, στὸ Καρπενῆσι κλέφτης.
Εἶχε φλάμπουρο κόκκινο, κόκκινο καὶ γαλάζιο,
Εἶχε Σταυρό, εἶχε Χριστό, εἶχε καὶ Παναγία...

***

Καὶ ἄλλοι στίχοι ζωηροὶ ὑμνολογοῦσι τὰς σημαίας τῶν ἁρματωλῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος Ἀγγέλη Σουμίλα, Π. Μεϊτάνη καὶ τοῦ Μικροῦ Χορμόπουλου (1683).

Μὴν εἶνε χιόνια στὰ βουνά, μὴν εἶν' πανιὰ ἁπλωμένα,
Κι' ἀσπρίζουν τόσο λαμπερὰ τὸν Αὔγουστο τὸν μῆνα ;
Δὲν εἶνε χιόνια στὰ βουνὰ κι' οὐδὲ πανιὰ ἁπλωμένα
Εἶν' ὁ Σουμίλας πὤρχεται μαζὺ μὲ τὸν Μεϊντάνη
Καὶ τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο τὸ χιλιοπαινεμένο,
Ποῦ-εἶνε καμάρι τῶν Κλεφτῶν, καμάρι τῶν Ἀγράφων
Φέρουν τὰ φλάμπουρα ἀνοικτὰ μὲ τὸ Σταυρὸ στὴ μέση.

---

1 Πλειότερα περὶ ταύτης ὅρα Μέρ. Β'. Κεφ. Ζ. Σχετικὰ τινὰ δὲ περὶ τῆς ὀνοματολογίας ὅρα Μέρ. Β'. Κεφ. Ε'.

Καὶ κατ' ἄλλην ἔκδοσιν, ὅπως ὁ ἀναγνώστης λάβῃ πλήρη τὴν μορφὴν τῶν σημαιῶν τῶν τριῶν τούτων κλεφτῶν, τὸ ποίημα ἔχει ὡς ἑξῆς:

Μὴ νᾆνε χιόνια στὰ βουνά, μὴ νὖν' πανιὰ ἁπλωμένα
Μὴν εἶν' ὁ 'Αγγέλης πὦρχεται, ὁ 'Αγγέλης κι' ὁ Μεϊντάνης
Καὶ τὸ Μικρὸ Χορμόπουλο, πὦρχεται ἀπὸ τ' Ἄγραφα
Μὲ τὰ μπαϊράκια τ' ἀνοικτά, τὰ κόκκινα καὶ τ' ἄσπρα.

Οὐρανόχρουν σημαίαν μὲ λευκὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον, παρομοίαν σχεδὸν μὲ τὴν σημερινὴν κυανόλευκον ἔβλεπέ τις τότε ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τοῦ κατάμελανος πλοίου τοῦ Γιάννη τοῦ Σταθᾶ (ἀρχὰς 1800), αὐτοῦ τοῦ ριψοκινδύνου καὶ παραδόξου θαλασσομάχου.

Ἰδοὺ ἡ περιγραφὴ τοῦ περιβοήτου πλοίου του:

Μαῦρο καράβι ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασσάντρας
Εἶχε πανιὰ κατάμαυρα καὶ τ' οὐρανοῦ παντιέρα,
Ἔμπρὸς κορβέτα μ' ἄλικο μπαϊράκι τοῦ προβαίνει,
— «Μάϊνα!» φωνάζει, «τὰ πανιὰ» «ρίξε τα», λέγει, «κάτω!»
— «Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιὰ κι' οὐδὲ τὰ ρίχνω κάτω...
Μὴ μὲ θαρρῆτε νειόνυμφη νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω;
Ἐγὼ 'μαι ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκουβάλλα.
Τράκο, λεβέντες! ρίξετε στὴν πλώρη τὸ καράβι
τῶν Τούρκων αἷμα χύσετε κι' ἀπίστους μὴν ψηφᾶτε».

Οἱ Τοῦρκοι βόλταν ἔρριξαν κι' ἐγύρισαν τὴν πλώρη.
Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
Στὰ μπούνια τρέχουν αἵματα, τὸ πέλαο κοκκινίζει,
Κι' «'Αλλάχ! 'Αλλάχ!» οἱ ἄπιστοι κράζουν καὶ προσκυνοῦνε.

Ἡ παράδοσις καὶ τὰ δημοτικὰ ᾄσματα παριστῶσι τὸν Σταθᾶν [1] ὡς ἄνδρα πλήρη αἰσθημάτων, τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, μὲ μαύρην γενειάδα, μέχρι τοῦ στήθους κατερχομένην, μὲ μαύρην καὶ πυκνὴν κόμην ἐπὶ τῶν ὤμων του ἀφειμένην, φέροντα δὲ μέλαν ποδῆρες ἔνδυμα καὶ ἐπιβαίνοντα μέλανος πλοίου καταμέλανα ἔχοντος τὰ ἱστία!

Ὁ Γιάννης Σταθᾶς, ἁρματωλὸς τοῦ Ὀλύμπου, μετὰ τὴν αἱματηροτάτην καταστροφὴν τῶν ἁρματωλικίων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἐξώπλισε μετὰ τῶν ἄλλων ἁρματωλῶν ἑβδομήκοντα ἐλαφρὰ πλοιάρια καὶ ἐθαλασσοκράτει ἀπὸ τοῦ Στρυμωνικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐρημῶν τὰ παράλια καὶ αἰχμαλωτίζων τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα ἐκδικούμενος διὰ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ ὀθωμανικὰς φρικαλεότητας κατέσφαζεν ἀπανθρώπως [2].

Ἀλλ' ἀξιοθαυμαστοτέρα ἐξ ὅλων τῶν τροπαιούχων τούτων σημαιῶν, αἱ ὁποῖαι

1 Κατ' ἀρχὰς ὁ Σταθᾶς εἶχε ρωσσικὴν σημαίαν.

2 'Αντιναύαρχος τοῦ ἐνδόξου τούτου στολίσκου ἦτο ὁ Νίκος Τσάρας.
Ὁ στολίσκος ὑποδιῃρέθη εἰς 7 μοίρας, τῶν ὁποίων ἑκάστη ἐκαλεῖτο ἀπὸ τοῦ ὀνόματος

ἐπλημμύρισαν τὸν δεσποτικὸν ζόφον τῆς τουρκοκρατίας μὲ τὴν ἄσβεστον λαμπηδόνα τῆς ἑλληνικῆς ζωτικότητος, εἶνε ἡ κατακυρτωθεῖσα ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἀμαράντους δάφνας πολυϊστορικὴ σημαία. ἡ *κορώνα* τοῦ ἀετοῦ ὅλων τῶν ἀπατήτων κρημνῶν καὶ ὅλων τῶν σημαιοστολίστων κορυφῶν τῆς δοξασμένης Ἠπείρου, τοῦ περιβοήτου διὰ τὰ πολλὰ καὶ γιγάντια ἆθλά του, τοῦ βασιλέως τῆς ἡρωϊκῆς πλειάδος τοῦ 1800, τοῦ ἀτρομήτου Χρήστου Μηλιώνη.

Πλουτίζει τὴν συλλογὴν τῶν ἐθνικῶν ᾀσμάτων μία θαυμασία ᾠδή, τονισθεῖσα ἐπὶ τῶν λεπτοτέρων χορδῶν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, τῆς ὀργώσης περιπαθῶς εἰς τὸ συναρπάζον περιβάλλον τῶν ἐθνικωτέρων ἰδεωδῶν τῆς χρυσῆς ἐκείνης ἐποχῆς.

Μοιρολογεῖ θλιμμένος ὁ ἄγνωστος ποιητής :

Τρία πουλάκια κάθονταν στὰ ράχη στὸ λημέρι
Τὤνα τηράει τὸν Ἁλμυρό, καὶ τἄλλο πρὸς τὸ Βάλτο,
Τὸ τρίτό, τὸ καλλίτερο, μοιρολογάει καὶ λέγει :
—Κυριέ μου, τί νὰ γένηκεν ὁ Χρῆστυς ὁ Μηλιώνης,
Ποῦ-εἶταν κορώνα στὰ βουνὰ καὶ φλάμπουρο στοὺς κάμπους,
Καὶ μέσα στοὺς Ἁρματωλοὺς ἀητὸς με δυὸ κεφάλια ;
Φοβέρα μαύρη τῆς Τουρκιᾶς, τῆς Κλεφτουριᾶς καμάρι,
Μηδὲ στὸ Βάλτο φαίνεται, μηδὲ στὴν Κρύα Βρύση,
Μᾶς εἶπαν, ὅτι πέρασε καὶ μπῆκε μὲς στὴν Ἄρτα,
Πῶς πῆρε σκλάβο τὸν κατῆ καὶ τέσσερους ἀγᾶδες
Καὶ ὁ μουσελίμης[1] τἄκουσε, βαρυὰ τοῦ κακοφάν'κε

. . . .

. . . .

Εἶνε ὁ δικέφαλος Ἀετός, ὁ ἀναβιώσας ἐν ἀνεικονίστῳ αἴγλῃ καὶ ὁ ἀστράπτων ἐπὶ τῆς φωτεινοτάτης σημαίας τοῦ βασιλέως τῶν ἠπειρωτικῶν βουνῶν τῆς γνωστοτάτης εἰς τὰ *λημέρια* καὶ τὰ *καπεταναῖα* ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Κορώνα τοῦ Μηλιώνη*».

Ὁ Χρῆστος Μηλιώνης (περὶ τὸ 1800) εἶχε καταστῆ πραγματικῶς τὸ φόβητρον τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐφονεύθη ἐν Ἁλμυρῷ οὐχὶ ἐν συμπλοκῇ, ἀλλ' ἐν παγίδι, ἐντεχνηθεῖσαν ὑπὸ τῆς δολιωτάτης φιλίας ἑνὸς Μωαμεθανοῦ ἐμπίστου τοῦ προμνησθέντος μουσελίμη.

Ὥστε ἐπλουσιοστόλιζε καὶ ὁ δικέφαλος Ἀετὸς τὰς ὑπερηφάνους σημαίας τῶν Ἁρματωλῶν[2].

Εἶνε πράγματι βάσις ἱστορικὴ ἡ μουσικὴ περὶ τοῦ Μηλιώνη φωνὴ τῆς ἀκου-

---

τῆς πατρίδος τοῦ ἀρχηγοῦ της : ***Βάλτος, Μωριᾶς, Ρούμελη, Ὄλυμπος, Ἄσπρη Θάλασσα, Σκίαθος*** καὶ ***Κασσάνδρα.***

1 Τοῦρκος διοικητικὸς ὑπάλληλος, διοικητὴς πόλεως.

2 Πρωγενέστερον δὲ (τῷ 1464) ἀνεφάνη οὗτος ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς σημαίας τοῦ Κροκοδείλου Κλαδᾶ. Δὲν εἶνε ἀληθές, ὅπως τίνὲς ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐπὶ τοῦ μεγαλτοόλμου στολίσκου (flottiglia), τοῦ πολυθαυμάστου θαλασσομάχου Λάμπρου Κατσώνη ἐκυμάτιζεν ὁ δικέ-

ράστου ἑλληνικῆς ἀηδόνος, οἱ πολυθέλγοντες παναρμόνιοι οὗτοι φθόγγοι τῆς γοήσσης δημώδους ἑλληνικῆς μούσης.

Ἡ ἀθλοφόρος σημαία τοῦ Μηλιώνη πείθει πλέον ἀκραδάντως περὶ τοῦ ὅτι ἡ καταβραχεῖσα εἰς αἱματοχειμάρρους τελευταία βυζαντινὴ σημαία δὲν ἐνεκλείσθη διὰ παντός, ὡς φθειρόμενον σάβανον, εἰς τὸν ἔνδοξον τάφον τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ἀνεφάνη καὶ πάλιν ὑπὸ τὰς μᾶλλον εὐελπίστους περιστάσεις, προβληθεῖσα λαμπρότατα εἰς πολλὰς ἀπὸ τὰς πολλὰς φωτοβολούσας φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἐμβλήματος.

Συνεχίζων τὴν ἐπιγραφὴν τῶν σημαιῶν τῶν Ἁρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν ἀποσπῶ πάλιν τέσσαρας στίχους ἀπὸ τὸν εὐρύτατον ἐπικὸν κύκλον τῆς ἡρωϊκῆς ἐκείνης ἐποχῆς, δίδοντας ὁπωσδήποτε ἰδέαν τῆς πολυτελείας τῶν σημαιῶν τῶν Κολοκοτρωναίων, εἶνε δὲ οἱ ἑξῆς :

Ξυπνήσανε τὰ ρέματα καὶ σύραν τὰ λαγκάδια
καὶ κόπηκε τὸ πέραμα, τὸ μοναχὸ γεφύρι,
ποῦ πέρναγεν ἡ Κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι
μὲ τὰ χρυσᾶ τὰ φλάμπουρα, τὲς ἀσημένιες πάλες

Μεταξὺ τῶν Κολοκοτρωναίων τούτων συγκαταλέγεται καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, ὁ διασημότερος κλέφτης τῆς Πελοποννήσου, πατὴρ τοῦ κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἀναδειχθέντος στρατάρχου Θεοδώρου Κολοκοτρώνη.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης ἐφονεύθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1780, περικυκλωθεὶς ἔν τι δάσει ὑπὸ ἑπτὰ Ὀθωμανῶν μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τοῦ Πύργου τῆς Καστάνιτσας, ὅπου ἐπολιορκήθη μετὰ τῶν συγγενῶν του καὶ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του, τοῦ διασήμου Παναγιώταρου.

Ὡς πρὸς τοὺς Κλέφτας τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον, ὅτι αἱ σημαῖαι αὐτῶν ἔφερον συνήθως τὰ ὁμοιώματα τῶν στρατηλατῶν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Αἱ πλεῖσται δὲ τούτων καθηγιάζοντο διὰ τοῦ δαφνηφόρου ἀποφθέγματος τοῦ λαβάρου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου «ἐν τούτῳ νίκα» ἐγγεγραμμένου ἐπ' αὐτῶν ἢ καὶ χρυσοκεντημένου. Ἡγιασμένον δὲ οὕτω καὶ ἐπιβλητικώτατον παρεδίδετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὡς κληρονομία ἀτίμητος, ἑρμηνεῦον τὴν Μεγάλην Ἰδέαν διὰ

φαλος Ἀετός. Ἡ παρεξήγησις αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κατσώνης διεξήγαγεν ὅλα τὰ περίδοξα ἆθλά του ὑπὸ τὴν ρωσσικὴν σημαίαν, ἥτις καὶ φέρει τὸν δικέφαλον Ἀετόν. Ἐκ διπλωματικοῦ τινος ἐπεισοδίου, συμβάντος μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Ρώσσου πρεσβευτοῦ Χουβάτσωβ, ἕνεκα τῶν ληφθέντων ὑπ' ἐκείνης συντόνων μέτρων διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐξακολουθοῦντος ἐπιτυχῶς τὰς πολεμικάς του ἐπιχειρήσεις Κατσώνη, ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ Κατσώνης δὲν ἀνεπέτασεν ἰδίαν σημαίαν.

μέσου τῶν διαρρεόντων ἐτῶν τῆς δουλείας καὶ διαλαλοῦν τὴν ἐλευθερίαν ὡς ἀκούραστος βυζαντινὸς ἀπόστολος.

Γενικῶς ἐπεῖχε τοῦτο θέσιν μιᾶς ἀδιαπεράστου ἠθικῆς αἰγίδος, κατὰ τὴν ἐπικίνδυνον ἐκτέλεσιν τῶν μεγαλοτολμοτέρων πολεμικῶν ἀποφάσεων, τῶν συλλαμβανομένων εἰς τὰς ὑψηλοτέρας σφαίρας τοῦ φιλοπάτριδος οἰστρηλατισμοῦ, αἱ ὁποῖαι τοῖς ἐστοίχιζον καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν, τὴν ὁποίαν ὅμως παρέδιδον περιφρονητικῶς καὶ ἐντελῶς ἀδάκρυτοι, ἄνευ καὶ τοῦ ἐλαχίστου στόνου, ἀλλὰ μὲ ἓν μόνον πικρὸν καὶ σαρκαστικὸν μειδίαμα. Παρεδίδοντο ἀπαθῶς εἰς τὰ ἀπαίσια σφυροκτυπήματα, εἰς τὰς ἁρπάγας[1], εἰς τὸν σουβλισμόν, εἰς τὸ ζωντανὸν λεπίδωμα καὶ εἰς πλείστας ἄλλας φρικώδεις μαρτυρικὰς ἐκτελέσεις, τὰς ὁποίας μόνον ἡ αἱμοδιψὴς τουρκικὴ σκέψις ἠδυνήθη νὰ ἐφεύρῃ, προχαράξασα διὰ παντὸς μέσου τὸν ἐξολοθρευτικὸν ἀγῶνα τῶν πολεμικῶν ἐκείνων δαιμόνων.

Ὁ Σταυρός, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἐσημειοῦτο εἰς ὅλας τὰς σημαίας τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, ἐκτὸς ἐὰν μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἔφερον ἕτερα θρησκευτικὰ σύμβολα.

Πολλαὶ καὶ ποικίλαι λοιπὸν αἱ σημαῖαι τῶν Κλεφτῶν, τόσαι πολλαί, ὥστε ὁ ὑψικόρυφος Ὄλυμπος ἐξήστραπτεν ὁλόκληρος σημαιοστόλιστος.

Τίς ἀγνοεῖ τὸ πάγκοινον καὶ ἀποκαλυπτικώτατον αὐτὸ τρίστιχον :

...Ἐγὼ 'μαι ὁ γέρω Ὄλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος.
Πῶχω χιλιάδες δυὸ κορφὲς κι' ἀμέτρητες βρυσοῦλες,
Κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο...

Οὕτω λοιπὸν μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπετεύχθη μὲ τὰ *ἀρματωλίκια* καὶ τὰ *λημέρια* καὶ μὲ τὴν γόησσαν ἐπιβολήν, τὴν ὁποίαν ἐνήσκουν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων τὰ παμφίλτατά των ἐκεῖνα φλάμπουρα καὶ μπαϊράκια, τὰ φεγγοβολοῦντα εἰς τὰς στιβαρωτέρας καὶ ἀνδρειοτέρας χεῖρας, ἐπετεύχθη νὰ διατηρηθῶσιν αἱ πολεμικαὶ ἕξεις ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίᾳ ἐν Πελοποννήσῳ, ὑπὸ τῶν ἀνέκαθεν πολυαρίθμων αὐτῆς Κλεφτῶν, καταστάντων ὀνομαστοτάτων.

Ὅλοι αὐτοὶ γενικῶς ἐπενήργουν ἑκάστοτε ἐπὶ τὴν παθητικὴν στάσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐκίνουν παμψύχως πρὸς δρᾶσιν, ἔχοντες δὲ ἐστραμμένα τὰ παραπονετικὰ καὶ ἄπληστα βλέμματά των πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἀνέμενον, εἰμὴ νὰ σημάνῃ ἡ περιπόθητος ἐκείνη ἡμέρα, καθ' ἣν θ' ἀνεπήδα ἡ πρώτη σημαία μιᾶς καθολικῆς ἐθνεγερσίας καὶ θ' ἀνέλαμπεν ἐπὶ τέλους ἡ ἐλευθερία παμφώτεινος, ὡς καὶ πρότερον.

Τόσον δὲ ἡ ψυχὴ τῶν Ἀρματωλῶν ἦτο ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τοῦ πολυπαθοῦς Βυζαντίου, ὥστε ἐπ' αὐτῶν τῶν σφραγίδων των ὑπῆρχεν ἐγχαραγμένος ὁ δικέφαλος Ἀετός.

(Ἕπεται συνέχεια) **Ν. Ἀγγελίδης**

[1] Τὰ κοινῶς «τσιγγέλια» λεγόμενα.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Τὴν 22 Ἰανουρίου 1826

Οἱ Γαλλοτοῦρκοι ἐπανέλαβον τὸ πῦρ των ὁριζοντίως μὲ περισσοτέραν παρὰ χθὲς ἐπιμονήν, ἀνταμειφθέντες ἐξίσου ἀπὸ τὸ λαθραῖον κανονοστάσιόν μας, τὸ ὑπὸ τὸ τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου καὶ τοῦ Κοραῆ, ἐρρίφθησαν δὲ καὶ ἀπὸ τὰ ἐργοστάσιά μας βόμβαι.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἴδομεν μέγαν ἀριθμὸν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων ἐρχομένων ἀπὸ δυσμῶν, τὰ ὁποῖα φθάσαντα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολιορκητῶν, ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ κατασκήνωμα τοῦ Κιουταχῆ. Κατὰ τὰ πρό τινων ἡμερῶν λοιπὸν διαφημισθέντα, φαίνεται, ὅτι ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος Κιουταχῆ, ἦλθεν ὁ Ἀλπουλουμπούτ-πασσᾶς ὡς Ρούμελη-βαλισῆς.

Περὶ δὲ τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτὸς αἴφνης εἴδομεν γενικὸν τουφεκισμὸν καθ' ὅλον τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, συντροφευμένον μὲ πῦρ κανονίων καὶ ὅλμων. Ὁ τουφεκισμὸς οὗτος ἐγίνετο ἀδιαλείπτως μίαν περίπου ὥραν· διότι ἅμα ὅτε ἐν τάγμα ἐκένωνε τὰ τουφέκιά του, ἀμέσως πάλιν τὰ ἐγέμιζεν, ὥστε νὰ εἶνε ἕτοιμα, ἕως ὅτου νὰ ἀποτουφεκίζουν τὰ ἄλλα, καὶ οὕτω νὰ ἐπαναλαμβάνουν πάλιν, καὶ ἀσμένως τὸ πῦρ νὰ γίνεται ἀδιάκοπον. Ἡ φρουρά μας, νομίσασα, ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ μᾶς δείξῃ ὁ ἐχθρὸς τὰς δυνάμεις του, ἐκένωσε καὶ αὐτὴ ἅπαξ τὰ τουφέκιά της.

Τὴν 23 τοῦ αὐτοῦ.

Ἡ ναυτικὴ μοῖρα τοῦ γενναίου Μιαούλη ἦλθεν εἰς τὸν λιμένα μας καὶ προσωρμίσθη· ὁ δ' ἐχθρὸς τῆς ξηρᾶς ἡσυχάζει.

Ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐξέπλευσε τοῦ κόλπου τῶν Π. Πατρῶν, διευθυνόμενος κατὰ τῆς μοίρας μας, ἥτις ἐβάλθη παραυτα εἰς τὰ πανιά. Ἤρχισε λοιπὸν νὰ γίνεται καὶ αὖθις πεισματικὴ ναυμαχία, ἥτις διαρκεῖ ἀκόμη, ὅτε ἡ ἐφημερὶς τίθεται εἰς τὰ πιεστήρια.

Τὴν 24 Ἰανουαρίου 1826.

Μολονότι ἡ χθεσινὴ ναυμαχία ἔγινε τῷ ὄντι μὲ πεῖσμα καὶ ἐπιμονὴν μεγάλην, ἡ γαλήνη ὅμως, ἥτις ὕστερον ἀπ' ὀλίγην ὥραν τῆς ἐνάρξεως τῆς ναυμαχίας, ἔπηξε, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, τὴν θάλασσαν, ἐστάθη ἱκανὴ αἰτία. ὥστε ἡ νίκη νὰ μὴ κλίνῃ οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἑνός, οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μέρους· καθότι οἱ ἀντιμαχόμενοι περιωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ ἀντιπυροβολῶνται μόνον, ὄντες εἴς τινα ἀπόστασιν. φυσήσας δὲ τὴν νύκτα βορρᾶς τοὺς ἔκαμε νὰ ἀποχωρισθῶσι, διευθυνθέντες, ἡ μὲν μοῖρά μας πρὸς τὰς Ἐχινάδας, οἱ δὲ τοῦ τυράννου στόλοι πρὸς τὴν Γλαρέντσαν, χωρὶς νὰ συμβῇ ἄλλο τι.

Ὁ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἐχθρὸς τῆς Ἀφρικῆς συνήγαγε σήμερον τὰ στρατεύματά του, καὶ τὰ ἐμοίρασεν εἰς διάφορα τάγματα, ἐνῷ οἱ Γάλλοι ξιφήρεις τοὺς ἔκαμνον τὰ συνήθη γυμνάσια. Ἄνω τοῦ κατασκηνώματος τοῦ Κιουταχῆ εἶνε πρὸ πολλοῦ κατεσκευασμένος, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν. ἕνας πύργος. Μετὰ πολλῆς ὥρας λοιπὸν ἐξάσκησιν, ὥρμησαν οἱ Γαλλοάραβες, τουφεκίζοντες ἐναντίον τοῦ πύργου τούτου, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο κανείς, καὶ στήσαντες τὰς κλίμακας χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἀντιτουφεκίζῃ, **τὸν ἐκυρίευσαν δι' ἐφόδου.**

Αὐτὴ ἡ πρᾶξις δὲν ἦτον ἄλλο βέβαια παρὰ γύμνασις, κατὰ μίμησιν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐφορμήσωσιν ἐν ὥρᾳ τῆς καθ' ἡμῶν μελετωμένης ἐφόδου των· πλὴν εἶνε περίεργον, ὅτι ἕνας στρατιώτης μας, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἴδῃ ἄλλοτε τακτικὰ στρατεύματα, παρατηρῶν ταῦτα τὰ κινήματα καὶ νομίσας, ὅτι ἠπατήθησαν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον λάβῃ διεύθυνσιν, ἐφώναξε μὲ ὑψηλὴν φωνήν: — «Λάθος ἔχετε, Τοῦρκοι· ἐδῶ εἶνε τὸ Μεσολόγγι καὶ ὄχι αὐτοῦ ὁποῦ διευθύνεσθε».

Τὴν 25 1826.

Κανεὶς τῶν δύο ἀντιμαχομένων στόλων δὲν φαίνεται περιερχόμενος τὰ παράλιά μας. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὸ πῦρ τῶν πολιορκητῶν μας βασιλεύει ἡ πλέον ἐντελὴς ἀνακωχή.

Ἕνας Τοῦρκος Ἀλβανὸς ἄφησε τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, καὶ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς. Διηγεῖται ὁ αὐτόμολος οὗτος, ὅτι ὁ ἐχθρὸς μελετᾷ κατ' αὐτὰς νὰ κάμῃ γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ τείχους μας, καὶ ὅτι παρασκευάζει ὅλα τὰ ἐπὶ τούτου ἀναγκαιοῦντα. Ἡ ἀπτόητος φρουρά μας, πάντοτε, ἑτοίμη, σταθερῶς ἀναμένει καὶ τὰς ἐφορμήσεις τῶν νεωστὶ ἐλθόντων Γαλλοαφρικανῶν.

Τὴν 26 τοῦ αὐτοῦ.

Τὰ ἐχθρικὰ καράβια διῆλθον σήμερον τοῦ λιμένος μας καὶ εἰσῆλθον εἰς Π. Πάτρας.

Ἓν τάγμα Γαλλοαιγυπτίων ὑπῆγεν εἰς τὸν πύργον τῆς Ἄσπρης Ἀλικῆς, καὶ ἀφοῦ ἐστάθη ἐκεῖσε ἱκανὴν ὥραν, πάλιν ἐπέστρεψε. Φαίνεται, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἑτοιμάζει τὸν στολίσκον του διὰ νὰ ὁρμήσῃ καὶ διὰ θαλάσσης.

Ἡ φρουρά μας ἵσταται εἰς τὴν πλέον μεγάλην ἐγρήγορσιν, ὁ δ' ἐνθουσιασμὸς καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος ζῆλος βασιλεύει εἰς ὅλας τὰς πράξεις της.

Τὴν 27 Ἰανουαρίου 1826.

Ὁ ἐχθρὸς ἠρεμεῖ κατὰ τὸ φαινόμενον· βέβαια ὅμως ὀργανίζει καὶ προπαρασκευάζει τὰς καθ' ἡμῶν ἐπιχειρήσεις του, τὰς ὁποίας ἡ ἀκούραστος φρουρά μας μὲ θάρρος καὶ σταθερότητα ἀναμένει.

Τὰ κανοστάσια τῆς δυτικῆς πτέρυγος τοῦ ὀχυρώματός μας, καὶ ἐξαιρέτως τὸ λαθραῖον Κουτζονκίϊκα, ἐπανέλαβον τὸ πῦρ των ἐναντίον ἐκείνων τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις δὲν ἔδωκε ποσῶς ἀπόκρισιν. Μέρος δὲ τῆς φρουρᾶς μας ἐξῆλθεν, ὡς συνήθως, ἔξω τοῦ περιτειχίσματος, καὶ μείνασα ἱκανὴν ὥραν εἰς τοὺς προμαχῶνας τῆς ἐχθρικῆς παραλλήλου, ἐτουφέκισε τοὺς ἐν τοῖς ἐχθρικοῖς κανονοστασίοις, ἀντιτουφεκιζομένη ἐπίσης.

Τὴν 28 καὶ 29 τοῦ αὐτοῦ.

Καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας ὁ ἐχθρὸς ἐστάθη εἰς τὴν πλέον ἐντελῆ ἀπραξίαν. Ἄλλο τι δὲν παρατηρεῖται εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, εἰμὴ ἡ καθημερινὴ ἐξάσκησις τῶν Γαλλοαιγυπτίων, καὶ ἀκούεται ὁ κρότος τῶν τυμπάνων καὶ τῶν αὐλίσκων (φλογερῶν) ὁ ἦχος.

Τὴν 30 τοῦ αὐτοῦ.

Πεντήκοντα δύο τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἐκπλεύσαντα τοῦ κόλπου Παλαιῶν Πατρῶν, καὶ διελθόντα ἀπὸ Γλαρέντσαν, διηυθύνθησαν πρὸς νότον. Ἴσως λοιπόν, κατὰ τὰς ἐξομολογήσεις τῶν αἰχμαλώτων τῆς πυρποληθείσης ἐχθρικῆς φρεγάτας (ἴδε ἀριθ. 6—7 καὶ 8 «Ἑλλ. Χρον.») ὁ στόλος τοῦ Καπετὰν—πασσὰ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια διὰ νὰ ἐπισκευασθῇ καὶ νὰ λάβῃ ἐφόδια.

Τὴν 31 τοῦ αὐτοῦ.

Καὶ πάλιν σήμερον ἐξῆλθον ἀπὸ Παλαιὰς Πάτρας τινὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα μόλις ἐπλησίασαν ἕως τοῦ Πάπα, καὶ πάλιν εἰσέπλευσαν εἰς τὰ φρούρια.

Ὁ ἐχθρὸς τῆς ξηρᾶς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν αὐτὴν ἀδράνειαν.

Τὴν 1 Φεβρουαρίου 1826.

Τὰ κανονοστάσιά μας δὲν παύουν νὰ πυροβολοῦν ἐκ διαλειμμάτων τὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις δὲν δίδει οὐδεμίαν ἀπόκρισιν.

Τρία τῶν ἐχθρικῶν πλοίων περιπλέουν μεταξὺ τῆς Μαύρης Ἁλικῆς καὶ τοῦ Εὐήνου.

Τὴν 2 τοῦ αὐτοῦ.

Ἓν τάγμα πεζικόν, καὶ μέρος ἱππικοῦ τῶν Γαλλοαράβων κατέβη σήμερον πλησίον τῆς θαλασσολίμνης, ἀπὸ μέρος τῆς ἀνατολικῆς πτέρυγος τοῦ φρουρίου μας μακρύτερον ἢ βολῆς κανονίου. Ἐνῷ δὲ τὸ ἱππικὸν ἐστάθη καὶ ἐπεριφέρετο εἰς τὰ παράλια, τὸ πεζικὸν ἐμβῆκεν εἰς τὸ πέλαγος καί, προχωροῦν κατὰ τάξιν, διηυθύ-

νετο πρὸς τὸ νησίον τῆς Κλείσοβας· ἐπλησίασε λοιπὸν εἰς αὐτὸ μέχρι τινὸς διαστήματος· ἀμέσως ὅμως, ὅτε ἤρχισε νὰ πυροβολῆται ἀπὸ τὴν ἐκεῖσε φρουράν, ἔστρεψε πάραυτα τὰ νῶτα, καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ξηράν, ἔνθα ἵστατο τὸ ἱππικόν. Διὰ τοῦ κινήματος τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ ἂν ἡ δίοδος εἰς τὸ διαληφθὲν νησίον εἶνε εὔκολος ἢ οὐχί.

Συνεχῶς οἱ ἐχθροὶ πηγαίνουν καὶ ἔρχονται καὶ εἰς τὸν πύργον τῆς Ἄσπρης Ἁλικῆς, ὅπου ἑτοιμάζουν τὸν στολίσκον των· μετακομίζουν δὲ καὶ σανίδας διὰ κατασκευήν, ὡς φαίνεται, πλωτῶν (σαλίων). Ἡ ἔφοδος τῶν ἐχθρῶν λοιπὸν φαίνεται, ὅτι ἀπὸ θαλάσσης θέλει εἶσθαι πλέον ὁρμητικὴ καὶ στρατηγική. Ἐλήφθησαν ἀπὸ μέρους μας τ' ἀναγκαῖα ἐπὶ τούτου μέτρα.

Ἓξ ἢ ἑπτὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἐξακολουθοῦν νὰ περιπλέουν μεταξὺ τοῦ Εὐήνου καὶ τῆς Μαύρης Ἁλικῆς.

Τὴν 3 Φεβρουαρίου 1826.

Ἀνακωχὴ πυρὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

Ἡ θάλασσα κλυδωνίζεται ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τοῦ βορρᾶ· ὅθεν εἰς τὸν ὁρίζοντά μας δὲν φαίνεται τίποτε. Τὰ εἰς τὸ ἀνατολικὸν τῶν παραλίων μας ἐχθρικὰ πλοῖα εἰσέπλευσαν ὑπὸ τὰ φρούριά των.

Τὴν 4 τοῦ αὐτοῦ.

Ἡ ἄνοιξις πλησιάζει καὶ ὁ αἱμοσταγὴς ἐχθρός μας ἐπαναλαμβάνει ἐκ νέου τὰς καθ' ἡμῶν ἐπιχειρήσεις του. Σήμερον στρέφει ἡ φρουρά μας ὄμμα πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν πολιορκητῶν μας, καὶ βλέπει νέα κανονοστάσια ἀπέναντι τοῦ πολυπληθοῦς τούτου τείχους μὲ νέαν μορφὴν καὶ νέον τρόπον κατασκευῆς. Διάφοροι σειραὶ γερρῶν (καλαθίων μὲ χῶμα) μορφωμέναι ἐν σχήματι τριγώνου καὶ κενὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουσαι διαστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα θέλουν τεθῇ τόσα πυροβόλα, ὅσα περικυκλοῦν τὸ ὀχύρωμά μας ἐκ δεξιῶν καὶ εὐωνύμων. Ἄλλαι σειραὶ ὡσαύτως πλησιέστεραι ἔμπροσθεν τοῦ μετώπου χρησιμεύουν ὡς προμαχῶνες εἰς τοὺς ἀπίστους. Ἐπάνω δὲ τῶν γερρῶν τούτων εἶνε τεθειμένοι σωροὶ μακρῶν δεματίων, διὰ νὰ στέκωνται οἱ πυροβοληταὶ ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ ὅλα ταῦτα τὰ ἐχθρικὰ ὀχυρώματα, τὰ ὁποῖα ἀφίστανται 150 ἢ 200 ὀργυιὰς τοῦ περιτειχίσματός μας, κατεσκευάσθησαν διὰ νυκτός.

Οἱ Γάλλοι καὶ λοιποὶ Εὐρωπαῖοι ὀπαδοὶ τοῦ Ἰμπραὴμ-πασσᾶ, περιέρχονται μὲ ἀλαζονείαν εἰς τὰ νέα ταῦτα ὀχυρώματά των, καὶ παρατηροῦντες μὲ τὸ τηλεσκόπιον τὰς θέσεις τοῦ φρουρίου μας, δίδουν ὁδηγίας καὶ διδάσκουν τοὺς λατρευτὰς τοῦ Μωάμεθ τὰ συντελεστικώτερα μέσα περὶ τοῦ πῶς νὰ μᾶς ἐξολοθρεύσουν εὐκολώτερα καὶ ταχύτερα· καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀνδρεία φρουρά μας, ὠθουμένη καὶ ἤδη ἀπὸ τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἐκινεῖτο αἰσθήματα, μελετᾷ καὶ ἔχει σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἀντικρούσῃ διὰ τῆς θείας προστασίας καὶ νὰ ματαιώσῃ καὶ τὰς τῶν Γαλλοκράβων μηχανάς, ὡς καὶ ἐκείνας τοῦ Κιουταχῆ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Τὴν 5 Φεβρουαρίου 1826

Τὰ προτερινὰ τοῦ ἐχθροῦ κανονοστάσια, μ' ὅλον ὅτι εἶνε ἐνωπλισμένα μὲ τὰ ὁποῖα ἐξ ἀρχῆς εἶχον πυροβόλα, μένουν εἰς ἀπραξίαν. Τὸ ἀπὸ μέρος μας πῦρ ἐν τοσούτῳ ἐξακολουθεῖ μὲ πεῖσμα, καὶ μάλιστα ἐναντίον τῶν νέων τοῦ ἐχθροῦ κανονοστασίων καὶ προμαχώνων, τὰ ὁποῖα τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ὠχύρωσαν ἔτι μᾶλλον οἱ βάρβαροι.

Τὴν 6 τοῦ αὐτοῦ

Τὰ κανονοστάσιά μας ἔβαλον τὸ πῦρ των εἰς ἐνέργειαν συνεχῆ· τὸ πῦρ μας διευθύνεται πάντοτε κατὰ τῶν νέων τοῦ ἐχθροῦ ὀχυρωμάτων.

Τρία εἶνε κυρίως τὰ νέα ταῦτα τοῦ ἐχθροῦ κανονοστάσια, τὸ μὲν ἀντικρὺ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, τὸ δὲ ἀπέναντι τῆς ἀριστερᾶς, καὶ τὸ ἄλλο ἔμπροσθεν τοῦ μετώπου· ἔχει δὲ καθ' ἓν ἀνὰ ἑπτὰ κανονοθυρίδας (embrasures), καὶ εἶνε τοποθετημένα μεταξὺ τῶν παλαιῶν, εἰς μικροτέραν ὅμως ὡς πρὸς τὸ φρούριόν μας ἀπόστασιν· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ αὐτῶν εἰς μᾶλλον ἢ ἧττον μεγαλειτέραν ἀπόστασιν εἶνε κατεσκευασμένοι οἱ προμαχῶνες ἀπὸ σειρὰς γερρῶν καὶ αὐτοί.

Τὴν 7 τοῦ αὐτοῦ

Ἐνώπιον τοῦ μετώπου τοῦ περιτειχίσματός μας εἰς 300 περίπου ὀργυιῶν ἀποχὴν ἤρχισεν ὁ ἐχθρὸς νὰ κατασκευάζῃ ἕν τι κυκλοειδὲς ὀχύρωμα ἀπὸ χῶμα. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν φαίνεται, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ θέσῃ τοὺς ὅλμους του (mortiers). Καὶ ἰδού, ὅτι εἰς νέους ἀγῶνας, εἰς νέας μάχας καὶ ἄλλους φόνους ἑτοιμάζεται ἡ ἔνδοξος φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου.

Τὴν 8 τοῦ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίασεν ἤδη ὁπωσοῦν πρὸς τὸ φρούριόν μας διὰ τῶν νέων κανονοστασίων καὶ προμαχώνων των, ἐξ ἀνάγκης ἦτο ἑπόμενον νὰ συμβαίνῃ συνεχῶς καὶ διὰ τουφεκισμοῦ ἀκροβολισμός· ὅθεν μέρος τῆς φρουρᾶς μας, ἐξερχόμενοι εἰς τὸν προφυλακτικὸν δρόμον τοῦ προτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη, καὶ μέρος εἰς ἐκεῖνον τῆς Λουνέττας τοῦ Ὀράγγεν, τουφεκίζει, ἀντιτουφεκιζόμενον ἀπὸ τοὺς νέους τοῦ ἐχθροῦ προμαχῶνας.

Περὶ τὸ ἑσπέρας ἐφάνησαν ἐρχόμενοι ἀπὸ δυσμῶν πρὸς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἕως 500 χαλντούπηδες· ἐπροπορεύοντο δ' αὐτῶν εἴκοσι σημαῖαι.

Τὴν 9 τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ ἀπὸ μέρους μας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ πῦρ ἐξακολουθεῖ ὁλονέν· ὁ δ' ἐχθρὸς δὲν μετέφερεν ἀκόμη τὴν πυροβολικὴν εἰς τὰ νέα του κανονοστάσια.

Τὴν 10 τοῦ αὐτοῦ.

Ἕδεκα τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἐν οἷς τὰ ἓξ εἶνε φρεγάται, ἐξέπλευσαν ἀπὸ τὰ φρούρια Π. Πατρῶν καὶ διευθύνονται πρὸς τὸν λιμένα μας.

Οἱ Ἕλληνες ἐξακολουθοῦν νὰ κάμουν μικρὰς ἐξόδους σποράδην, καὶ νὰ τουφεκίζωσι τοὺς εἰς τὰ ἐχθρικὰ κανονοστάσια περιερχομένους Γαλλοάραβας.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ„

1) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ΄. καὶ Κ΄. αἰῶνα ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ ἀγγλιστί, ἐκδίδεται γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐξεδόθη ἤδη ἑλληνιστὶ ἐνταῦθα.

Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ τελευταίου διωγμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μετὰ τῆς συνειρμοῦς δράσεως τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ.

Περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὡμίλησεν ὁλόκληρος ὁ ἀγγλικὸς τύπος καὶ τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς καὶ πωλεῖται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἑταιρείας.

2) Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐξεδόθησαν ἑλληνιστὶ αἱ πέρυσι γενόμεναι διαλέξεις ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν Γαλλικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Παρελαύνει ἐντὸς εἴκοσι καὶ πλέον τυπογραφικῶν φύλλων διὰ τῶν σπουδαιοτέρων ῥητόρων τῶν Παρισίων ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα τε καὶ δουλεύουσα ἐν γλαφυρωτάταις διαλέξεσι.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

3) Ἡ Φιλοπατρία ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Φιλοσοφικώτατον ἐθνικώτατον, διδακτικώτατον καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατον ἔργον.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχμὰς 8.—Ἐξωτερικοῦ φράγκα χρυσᾶ 10.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

Γραφεῖα: ὁδὸς Σοφοκλέους ἀριθ. 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1)	*Ν. Καζάζη*.—Ἐθνικὴ Κατήχησις.	Δρ.	0.20
2)	» Γουλιέλμος Γλάδστων	»	1.—
3)	» Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2.—
4)	» Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια	»	1.—
5)	» Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας	»	0.20
6)	» Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ	»	0.10
7)	» Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0.10
8)	» L'Hellénisme et la Macédoine	»	1.—
9)	» *Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα*	»	1.—
10-12)	» Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα, ἀγγλιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί	»	1.—
13)	» Ἡ Φιλοπατρία.	»	1.—
14)	» Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ)	»	1.—
15)	*Χ. Χρηστοβασίλη*.—Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου για τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθὲν πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2.—
16)	» Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλῆας, ποίημα ἐπικολυρικὸν	»	0.10
17)	» Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις	»	1.—
18)	Ἐθνικὰ ᾄσματα Α' ἔκδοσις	»	0.50
19)	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1.—
20)	*Γ. Ν. Χατζιδάκη*.—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.	»	1.—
21)	*Τοῦ αὐτοῦ*—Du Caractère hellénique des Anciens Macédoniens	»	1.—
22)	*Π. Καρολίδου*.—Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2.—
23)	Ἡ Μακεδονία, Ἔκδοσις Β'.	»	3.—
24)	*Ι. Νικολάρα*.—Πατρίς, τραγῳδία	»	1.—
25)	A. Z. Stephanopoli.—Le Facteur Grec dans le problème oriental	»	0.50
26)	O. de Berobranow.—Notes sur la Question d'Orient	»	0.50
27)	*Τερτίου Φιλιππίδου*.—Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.50
28)	*Γάννου [illegible]*.—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαβιστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.—
29)	Πρακτικὰ τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0.—
30)	*Κ. Παπαρρηγοπούλου*.— Τὰ διδακτικώτατα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους	»	5.—
31)	*Ἡρακλ. Βασιάδου*.—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1.50
32)	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας 1517-1900	»	2.—
33)	Ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.	»	0.10
34)	*Ν. Δουφιάδου*.—Ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή	»	1.—
35)	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους	»	1.—
36)	*Γ. Στρατήγη*.— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1.—
37)	*Ἰ. Καλοστέφη*.—Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, Δρᾶμα	»	1.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' Τεῦχος 128ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1908 Αὔγουστος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»
1 — Ὁδὸς Σοφοκλέους — 1
1908

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

ΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ

(Μετάφρασις διδάκτορος ΑΛΦΡΕΔΟΥ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ, δικηγόρου)

['Η ἐγκριτωτάτη γερμανική «**Ἐφημερὶς τοῦ Φὸς**» ἐδημοσίευσεν εἰς πέντε συνεχῆ αὐτῆς φύλλα τὸ μυστικὸν ὑπόμνημα τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου, ἔργον πολιτικοῦ Βουλγάρου, ὅπερ ἀναδημοσιεύομεν πλῆρες, πρὸς κατάδειξιν τῶν καταχθονίων κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σκοπῶν τῶν Βουλγάρων].

Πρόλογος τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Φὸς»

Ἀρχόμεθα σήμερον τῆς δημοσιεύσεως μιᾶς βουλγαρικῆς μυστικῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων. Τὸ ὑπόμνημα ἀπορρέει ἐκ τῆς γραφίδος Βουλγάρου φιλοπάτριδος καὶ πολιτικοῦ κατέχοντος ὑψηλὴν θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Κατ' ἀνωτέραν παραγγελίαν ἐταξείδευσε κατὰ τὸ λῆξαν φθινόπωρον τὰ τρία μακεδονικὰ βιλαέτια καὶ μετὰ τοῦτο ὑπέβαλε τὰ πορίσματα καὶ τὰς πληροφορίας, ἃς συνέλεξεν ἐν περιληπτικῇ ἐκθέσει εἰς τὰ σπουδαιότερα ἐν τοῖς πράγμασι πρόσωπα τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας. Καὶ ὁ κατ' ἐπιπολὴν μόνον γνώστης τῶν πολιτικῶν πραγμάτων θὰ ἐννοήσῃ ἐκ πρώτης ὄψεως ἅμα τῇ ἀναγνώσει, ὅτι ἡ γνησιότης τῆς ἐκθέσεως οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν.

Οἱ ἐν τῇ ἐκθέσει ἀναφερόμενοι ὑπάλληλοι ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων, πρόξενοι, ἀξιωματικοὶ τῆς Χωροφυλακῆς, (ὧν ἄλλως ἡμεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀναφέρομεν μόνον τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματός των γράμματα), θὰ ἀναγνωρίσωσιν εὐθὺς ἐκ τοῦ πρώτου βλέμματος, ποῖος εἶνε ὁ συντάκτης τοῦ ὑπομνήματος, καθ' ὅσον οὗτος διηγεῖται ἐν αὐτῷ περὶ συνεντεύξεων, ἃς οὗτος ἔσχε μετ' αὐτῶν. Οἱαδήποτε

ἀπόπειρα ὅθεν ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων, ἵνα διαμφισβητήσωσι τὴν γνησιότητα αὐτοῦ, θὰ ἦτο ὡς ἐκ τούτου ἄσκοπος. Φυσικὰ εἶνε ἰδιαίτερον ἡμῶν μυστικὸν πῶς περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν ἡ ἔκθεσις. μόνον ὀφείλομεν ἐν πάσῃ βεβαιότητι νὰ τονίσωμεν, ὅτι οὐδαμῶς ἐλάβομεν αὐτὸ παρὰ τοῦ ἐν Σόφιᾳ ἡμετέρου συνεργάτου,ὅστις, ὡς Βούλγαρος πολίτης, πάντοτε ὑπῆρξεν ἔνζηλος ὑπέρμαχος τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων. καὶ ὅστις ὥς τε φιλόπατρις καὶ ὡς ἔντιμος ἀνὴρ ἐπ' οὐδενὶ ὅρῳ ἤθελεν ἀναλάβει νὰ ἐκτελέσῃ τι δυνάμενον ν' ἀποβῇ πρὸς βλάβην τῆς πατρίδος του.

Ἀναμφιβόλως κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες κατ' Ἰανουάριον ἐ. ἔ. ἤγαγον εἰς τὴν παραίτησιν τοῦ σταμπουλωφικοῦ ὑπουργείου Γκοῦτςφ-Γεννάδιεφ καὶ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ δημοκρατικοῦ ὑπουργείου Μαλίνωφ-Παπρικὼφ ἔσχον μεγάλην σπουδαιότητα.

Αἱ δηλώσεις, ἃς ὁ Μαλίνωφ καὶ ὁ Παπρικώφ, ἀμέσως πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄνοδόν των εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐποιήσαντο, παρέχουσιν ἡμῖν σαφῆ ἰδέαν τούτου. καθότι συνᾴδουσι τελείως,ὅσον ἀφορᾷ τὴν μακεδονικὴν πολιτικὴν τῆς Βουλγαρίας,μὲ τὰς ἀπόψεις καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ ὑπομνήματος ἐν ταῖς κυρίαις αὐτοῦ γραμμαῖς καὶ κατευθύνσεσιν.'Αμφότεροι οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι ὑπέδειξαν τότε ὡς ἓν τῶν κυρίων καθηκόντων τοῦ νέου Ὑπουργείου τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τοῦ ν' ἀποσπάσῃ τὴν μακεδονικὴν πολιτικὴν τῆς ἡγεμονίας ἀπὸ τὰς ὁρμὰς τῶν κομιτάτων καὶ τῶν συμμοριῶν αὐτῶν καὶ νὰ προσδώσωσιν ὅλην τὴν ἐπικράτησιν τούτων ἀντιστοίχως εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τῶν βουλγαρικῶν ἐξουσιῶν. Ἐφεξῆς δὲ ἔδει οἱ μὴ κοινοβουλευτικῶς ὑπεύθυνοι ἀρχηγοὶ τῶν κομιτάτων, ἀλλ' οἱ ὑπεύθυνοι ὑπουργοὶ νὰ διευθύνωσι τὴν πολιτικὴν τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐν τῇ μακεδονικῇ ὑποθέσει. Τοῦτο πράγματι καὶ ἐπέτυχεν ἔκτοτε τὸ ὑπουργεῖον Μαλίνωφ. Ἐξαιρέσει μεμονωμένων στιφῶν, οἷα λ. χ. τὰ τοῦ διαβοήτου Σανδάνσκη, οἱ κομιτατζῆδες ὑπέκυψαν εἰς τὴν θέλησιν τῆς Κυβερνήσεως· τοῦτο θὰ ἦτο εὐχάριστον πόρισμα, ἐὰν καὶ ἡ πρόθεσις, ἐφ' ἧς βασίζεται τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἐλευθέρα ὀπισθοβολίας. Ἀλλ' ἄλλα προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ὑπομνήματος, ὅτι δηλαδὴ ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ προκειμένου ὑπομνήματος προέκρινε νὰ μεταβάλῃ, ἣν μέχρι τοῦδε ἠκολούθει μέθοδον, οὐχὶ διὰ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Μακεδονίας, *ἀλλ' ἵνα ὑποβάλῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διεύθυνσίν της τὰ συστήματα καὶ τὴν συγκρότησιν τῶν συμμοριῶν ἐπὶ τῷ τέλει ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος, κατ' οἰκείαν δὲ βούλησιν, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν χρησιμοποιήσεως αὐτῶν.*

Νέα μὲν εἶνε ἡ ἐγκαινιασθεῖσα τακτική, ὁ σκοπὸς ὅμως μένει ὁ ἴδιος, ἤτοι νὰ ἀποσπασθῇ ἡ Μακεδονία ἀπὸ τῆς Τουρκίας καὶ νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν. Πῶς ἐπιδιώκεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ πραγματοποίησις τοῦ σκοποῦ τούτου, περὶ τούτου τὸ ὑπόμνημα παρέχει πλήρη ἐξήγησιν. Εἰς τὸν ἡμέτερον ἐν Σόφιᾳ ἀνταποκριτὴν ὁ κύριος δόκτωρ Μαλίνωφ ἐδήλωσε περὶ τὰ τέλη Ἰανουα-

ρίου ἑ. ἔ., ὅτι «ἡ Κυβέρνησις δι' ἰσχυρᾶς χειρὸς θέλει συγκρατῇ τὰς μακεδονικὰς συμμορίας, αἵτινες καταχρῶνται τοῦ ἔργου τῆς ἀπελευθερώσεως διὰ βιαιοτήτων κατὰ τῶν ἰδίων ὁμοφύλων» καὶ ἐν τῇ δηλώσει ταύτῃ ὑπάρχει ἡ ἀπήχησις τῆς παρούσης μυστικῆς ἐκθέσεως, καθ' ὅσον οἱ ἰθύνοντες πολιτικοὶ κύκλοι τῆς Βουλγαρίας ἐκ τοῦ λίαν ἐπιμελῶς καὶ προσεκτικῶς περισυλλεγέντος ὑλικοῦ τοῦ συντάκτου τοῦ ὑπομνήματος τὸ πρῶτον ἀνεγνώρισαν πόσον φοβερὰ πάσχει τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον τῆς Μακεδονίας, τὰ πάνδεινα ὑφιστάμενον ἐκ τῶν ἀδικημάτων τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμπατριωτῶν, ὠργανωμένων ὄντων κατὰ στίφη καὶ ἐμφανιζομένων ὑπὸ τὸ προσωπεῖον ἀπελευθερωτῶν.

Ὅτε, διαρκούσης τῆς βουλγαρομακεδονικῆς ἐπαναστάσεως, πολλαχόθεν ὑπεστηρίχθη, ὅτι ὁ βουλγαρικὸς χωρικὸς πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας ἔστρεψε τὰ ὅπλα του κατὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν καὶ ὅτι ἀντέκρουσε τὰς βιαιοπραγίας αὐτῶν κατ' εἰρηνικῶν κατοίκων διὰ τῆς βίας, τότε διημφισβήτησαν οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ τὸ ἀληθὲς τῶν εἰδήσεων τούτων μετὰ φιλοπάτριδος ἀποτροπιασμοῦ, σήμερον ὅμως ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν λεπτομερὲς τὸ μυστικὸν ὑπόμνημα Βουλγάρου φιλοπάτριδος, ἀλλὰ τί βλέπομεν ἤδη ἐν αὐτῷ ;

Μετὰ μεγάλου πόνου ἀφηγεῖται ὁ συντάκτης αὐτοῦ πῶς ἐν τῇ ἀπογνώσει των οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ τῆς Μακεδονίας προσφεύγουσι πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, ἵνα τοὺς διασώσωσιν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις, τὰς ἐκβιάσεις, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς θανατικὰς ἐκτελέσεις ἐκ μέρους τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες παρουσιάζονται ὡς σωτῆρες τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ Τοῦρκος, τὸν ὁποῖον ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ ἀρέσκονται νὰ ἀποκαλῶσιν ὡς αἱμοβόρον καταπιεστήν, ἐμφανίζεται ἐπὶ τῇ ἐπειγούσῃ ἀπαιτήσει τῶν Χριστιανῶν, ὡς ὁ φυσικὸς αὐτῶν προστάτης κατὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν ὁμοθρήσκων. Πρὸ ὀλίγων δὲ μόλις ἡμερῶν ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων διὰ τοῦ ἄρθρου «Αἱ ῥίζαι τοῦ μακεδονικοῦ κακοῦ» περιεγράψαμεν ὁποῖαι εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ὁμόθρησκοι οὗτοι.

Τὸ βουλγαρικὸν μυστικὸν ὑπόμνημα ἐπιβεβαιοῖ πληρέστατα τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου. Ἀνέκαθεν ὑπεστηρίξαμεν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κίνησις τῶν συμμοριῶν ἐν Μακεδονίᾳ εἴτε βουλγαρικῶν, εἴτε σερβικῶν, εἴτε ἑλληνικῶν ἢ κουτσοβλαχικῶν δὲν εἶνε ἀποκύημα τοῦ μακεδονικοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ μεταφυτεύεται ἔξωθεν.

Οὐδὲ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός, ὅτι ἡ συγκρότησις τῶν συμμοριῶν ἤδη ἔχει ῥιζώσει πλέον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι τὰ μέλη αὐτῶν στρατολογοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξὺ τῶν ἐγχωρίων Μακεδόνων, ἀλλοιοῖ τὴν ἄποψιν ταύτην. Τὴν Μακεδονίαν κρατοῦσιν ἐξεπίτηδες ἐν ἀνησυχίᾳ οὐχὶ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς δῆθεν τουρκικῆς καταπιέσεως καθὰ ἐπιθυμοῦσι νὰ καταστῇ πιστευτόν, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ἐθνικοπολιτικαὶ προσπάθειαι καὶ βλέψεις.

Τὰ μικρὰ κράτη τοῦ Αἵμου γνωρίζουσι κάλλιστα, ὅτι δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ

ὑποσκελίσωσι καὶ καταβάλωσι τὴν Τουρκίαν, ἀλλά, τό γε νῦν ἔχον, οὐδαμῶς ἀποτελεῖ τοῦτο τὸ προέχον αὐτῶν μέλημα.

Ἀρκεῖ, ὅτι ἀδιαλείπτως διατηροῦσιν ἐν ἀνησυχίᾳ τὴν Εὐρώπην καὶ ἀδιακόπως θορυβοποιοῦσιν ἕνεκα τῶν εἰς ἀπελπισίαν ἐμβαλλόντων μακεδονικῶν πραγμάτων, ἅτινα προκαλοῦσι καὶ παρέχουσιν ἀκριβῶς ἐπὶ τῷ σκοπῷ, τοῦ νὰ ἐπιφέρωσιν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν. Ὅτι εἰς μόνον τοῦτο ἀποβλέπουσιν ἀποδεικνύει καὶ τὸ προκείμενον μυστικὸν ὑπόμνημα. Εἶνε ἡ αὐτὴ ἡ ἰδία πολιτική, ἥτις ἄλλοτε κατέληξεν εἰς τοιαύτην καταστροφὴν τῶν Ἀρμενίων. Οἱ Μακεδόνες βεβαίως καὶ οἱ γείτονές των ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εὑρίσκονται ὑπὸ καλλιτέρους ὅρους, καθότι πράγματι ἡ Εὐρώπη ἐπαφῆκεν ἑαυτὴν νὰ παραπλανηθῇ καὶ θέσῃ τοὺς δακτύλους της ἐν τῇ μακεδονικῇ σκευωρίᾳ, ὅ περ, προκειμένου περὶ Ἀρμενίων, οὐδαμῶς ἔπραξε, καὶ ἂν δὲ οὕτω βαθμηδὸν νέφη ἐπισκιάζωσι τὸν εὐρωπαϊκὸν ὁρίζοντα ἕνεκα τῆς Μακεδονίας, τί μέλλει εἰς ἐκείνους, οἵτινες, χρησιμοποιοῦντες ἐν αὐτῇ τὰ αἴσχιστα τῶν μέσων, ἐπιδιώκουσι τοὺς ἐθνικοὺς ἰδιωφελεῖς αὐτῶν σκοπούς;

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ κόμης Λάμσδορφ ἐπεχείρησε τὸ ταξείδιόν του, τὰ ἐθνικὰ κομιτᾶτα ἤγειραν θρασεῖαν τὴν κεφαλήν. Τὰ βουλγαρικὰ ταῦτα *κομιτᾶτα* εἶχον ἐξαναγκάσῃ οὕτω ἕνα ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας νὰ ἐπιληφθῇ δι' ἐπιτοπίους μελέτης τῆς μακεδονικῆς ὑποθέσεως, *εἰς ταῦτα* δὲ ἀνῆκε καὶ ἡ ἐπιτυχία, ὅτε ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ Ρωσσία, ἐπεξεργασθεῖσαι, ἐπέβαλον εἰς τὸν Σουλτᾶνον τὸ πρῶτον πρόγραμμα τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων.

Διὰ πρώτην φοράν, μετὰ μακρὸν ἤδη χρόνον, κατεδείχθη πάλιν τὸ ἐπωφελὲς τῆς ἀναστατώσεως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τῶν τοῦ Αἵμου κρατῶν καί, τοῦ τοιούτου ἐπιτευχθέντος, θὰ ἠδύναντο τὰ κομιτᾶτα νὰ θέσωσι τὸ ξίφος πάλιν εἰς τὴν θήκην καὶ καταπαύσωσι τὴν ἐνεργητικότητά των; Ἐπ' οὐδενὶ βεβαίως λόγῳ. Τώρα δὲ ἤρχισαν νὰ μαίνωνται καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα, ἐφ' ὅσον συνήντων τὴν συγκατάβασιν καὶ τὴν ὑποχώρησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἡ δρᾶσις τῶν συμμοριῶν καθίσταται ἔτι ζωηροτέρα. Ἓν ὅπλον, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύεται τόσον ἀποτελεσματικόν, δὲν ἀποβάλλεται εἰκεῖ, οὐδὲ τίθεται εἰς ἀχρηστίαν, ἐκ τοῦ μυστικοῦ δ' ὑπομνήματος διαβλέπει τις λίαν σαφῶς, ὅτι καὶ ἡ Βουλγαρία οὐδαμῶς διανοεῖται ν' ἀποσύρῃ τὰς συμμορίας της.

Σφόδρα ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν ἐμποιοῦν παράδειγμα περὶ τοῦ τρόπου τῆς δράσεως αὐτῶν παρέχει τὸ ἐν τῷ ρωσσοαγγλικῷ προγράμματι τῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῆς ἡμερησίας διατάξεως τεθὲν ζήτημα τῆς συγκροτήσεως ἐνόπλου ἀγροφυλακῆς ἀνὰ τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας τῆς Μακεδονίας. Ἐν τῷ αὐστρορρωσσικῷ προγράμματι εἶχε ληφθῇ πρόνοια περὶ τῆς προσλήψεως χωρικῶν Μακεδόνων ἐν τῇ ὑπὸ ἀναδιοργάνωσιν χωροφυλακῇ. Ἐπίστευσαν, ὅτι ἤθελον παρέξῃ τοιουτοτρόπως μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς Μακεδόνας. Οὐχ ἧττον δὲν ἐβράδυνε νὰ καταδειχθῇ, ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων χωροφυλακὴ ἀπέτυχε πλη-

ρέστατα, ματαιωθέντος τοῦ προορισμοῦ τοῦ καταρτισμοῦ αὐτῆς παρ' αὐτῶν τῶν Χριστιανῶν, ἐπ' ὀφέλει καὶ ἀγαθῷ τῶν ὁποίων εἶχεν ὀργανωθῆ.

Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ συνέφερεν εἰς τὰς διαφόρους ἐθνότητας νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ διοίκησιν ξένων ἀξιωματικῶν, καθιστάμεναι χωροφύλακες πρὸς εἰρήνευσιν τῆς χώρας; Εἰς ὅλως τὸ ἀντίθετον εἶχον ἀποβλέψη αὗται. Οἱ ὀλίγοι ἄνδρες, οἵτινες ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν χωροφυλακήν, ἐκηρύχθησαν παρὰ τῶν συμπατριωτῶν αὐτῶν ὡς προδόται. Διατί ὅμως καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ζήτημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἀγροφυλάκων ἐξετυλίχθη ἐπὶ τοῦ τάπητος οἱ Βούλγαροι πυρετωδῶς τὸ ὑπεστήριξαν; Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐδώκαμεν ἤδη ἄλλοτε τὴν δέουσαν ἀπάντησιν: διότι οἱ ἔνοπλοι ἀγροφύλακες θεωροῦνται κοινῶς ὡς τὰ μᾶλλον πρόσφορα στοιχεῖα πρὸς ὑπόθαλψιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ δοθείσης τῆς εὐθέτου εὐκαιρίας, ὡς τὰ ἀποκρυσταλλωμένα στοιχεῖα μιᾶς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία προάγουσιν ὅθεν τὴν ἐπανάστασιν διὰ τῆς προσλήψεως ἐν τῷ προγράμματι τοῦ ὅλου ἐξοπλισμοῦ τῶν ἀγροφυλάκων. Ὁ μὴ πιστεύων ἃς ἀναγνώσῃ τὸ μυστικὸν ὑπόμνημα πρὸς βεβαίωσίν του. Καθ' ὅλου εἰπεῖν, εὕρηται τὸ ἀγγλορρωσσικὸν πρόγραμμα, καθ' ὅσον ἐγνώσθη, ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὴν ἐν τῷ μυστικῷ ὑπομνήματι ἐκπροσωπουμένην καὶ συνιστωμένην τῇ Βουλγαρίᾳ πολιτικήν.

Ἐξ ἀκατανοήτου μυωπίας ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσσία θεωροῦσι τὸ πρόγραμμά των ὡς φιλειρηνικόν, ἡ Βουλγαρία ὅμως γνωρίζει κάλλιον ὁποία ὥρα σημαίνει, κα θεωρεῖ αὐτὸ ὡς τὴν ἐπιποθητοτάτην προαγωγὴν τῶν προσπαθειῶν της, αἵτινες τείνουσιν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος τοῦ Αἵμου.

Ὁ εἰς τοιοῦτον πρόγραμμα ἐπιθέτων τὴν ἐπικεφαλίδα «Διατήρησις τοῦ καθεστῶτος» καθίστησιν ἑαυτὸν ὑπαίτιον δολίας παραστάσεως ψευδῶν γεγονότων· Δὲν εἶνε θαῦμα, ὅτι τὸ ρωσσοαγγλικὸν πρόγραμμα ἐπὶ τοσοῦτον ταὐτίζεται μὲ τὸν συνειρμὸν τῶν σκέψεων τῶν διαλαμβανομένων ἐν τῷ μυστικῷ ὑπομνήματι, καθότι τοὐλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν εἶνε τὸ πόρισμα τῶν συνεντεύξεων, δι' ὧν οἱ πολιτικοὶ τῆς Σόφιας ἐπηρέασαν τὰ μέλη τοῦ ἀγγλικοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου, ἅτινα, ὡς γνωστόν, καὶ ὡς ἐπίσης τὸ ὑπόμνημα μνημονεύει κατ' ἐπανάληψιν, ἐπεχείρησαν ταξείδια ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξερευνήσεως αὐτῆς. Αἱ ἐσφαλμέναι βλέψεις ὅμως τῶν καλῶν κἀγαθῶν μὲν ὡς ἀνθρώπων, κακῶν ὅμως διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων μελῶν τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου περιελήφθησαν ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἀγγλορωσσικῷ προγράμματι. Εἶνε ὄντως ἀτύχημα, ὅτι οἱ καλοκάγαθοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἔχουσι τόσον ἀτελῆ τὴν κοινὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ πολλῷ ἔτι ἀτελεστέραν γνῶσιν περὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Οὗτοι ἀποτελοῦσι μέρος ἐκείνης τῆς Δυνάμεως, ἥτις πάντοτε θέλει τὸ ἀγαθὸν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δημιουργεῖ τὸ κακόν· ὁπουδήποτε ἤθελον ἀναμιχθῆ

οὗτοι εἰς τὰ πράγματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐπακολουθεῖ ἀτύχημα ἢ τοὐλάχιστον σφάλμα.

Ἐν τῷ Αἵμῳ ἀντήχει ἄλλοτε ἡ ἐπῳδὸς «τὸ ρούβλιον κυριαρχεῖ», σήμερον μετεβλήθησαν οἱ ὅροι καὶ ὡς ἐπῳδὸς ἰσχύει «τὸ Βαλκανικὸν Κομιτᾶτον σκευωρεῖ».

Πάντως ἠθικώτεραι παρ' ὅ τι αἱ προθέσεις τῶν ποτε διανομέων τῶν ρωσσικῶν ρουβλίων εἶνε αἱ προθέσεις τῶν μελῶν τοῦ Βαλκανικοῦ Κομιμάτου Ἄγγλων, ἡ ἐνέργεια ὅμως εἶνε ἡ ἰδία: δολοφονίαι, ἐμπρησμοὶ καὶ ὅλαι αἱ Ἐρινύες τοῦ Ἅδου.

Ἕπεται ἡ δημοσίευσις τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος ὄντος λίαν ἐκτενοῦς καὶ οὗτινος τούτου ἕνεκεν παραθέτομεν μόνον τὰ σπουδαιότερα μέρη, ταῦτα ὅμως ἐπὶ λέξει:

✕

«Πρὸ δεκαετίας μέχρι δεκαπενταετίας ἤδη εἰργάσθησαν τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἀνακύψαντα βουλγαρικὰ κομιτᾶτα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀρχηγῶν κατεχομένων ὑπὸ ὑπερτάτης φιλοπατρίας, ἐπὶ μακρὰ μὲν ἔτη, παρὰ τὰς ἀπειραρίθμους δυσχερείας, ἀνενδότως πρὸς προπαρασκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτε τέλος οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ ἐν ἔτει 1903 ἐξηγέρθησαν, διήγειραν τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν διαμαρτυριῶν των κατὰ τοῦ ἀνυποφόρου τρόπου τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν ἀπανθρώπων βιωτικῶν ὅρων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ταύτης.

«Ἐπῆλθεν ὅθεν ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος ἢ προώρως:

«Ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ δώσῃ ἡ ἱστορία, τό γε δὲ νῦν τοῦτο μένει ἄλυτον. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, ἥτις, ἂν μὴ τελείως ἐπέτυχεν, οὐχ ἧττον ἐπαφῆκεν εἰς τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ σφοδροτάτην ἐντύπωσιν, προβάλλεται τὸ ἐρώτημα, ἐὰν τὰ κομιτᾶτα δέον καὶ ἐφεξῆς νὰ ὑφίστανται ἢ μή. Δύο ὑπάρχουσιν ἀπόψεις ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ: κατὰ τὴν μίαν τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα ἐπετέλεσαν τὸ ἔργον αὐτῶν, διότι ἡ Εὐρώπη ἀνέλαβεν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος ἐν Μακεδονίᾳ.

«Τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα δὲν δύνανται νὰ σώσωσι τοὺς Βουλγάρους τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῆς ἐξολοθρεύσεως. Τούτου ἕνεκεν ἀρκεῖ ἡ ὑπόδειξις τοῦ καθήκοντος, νὰ καταβληθῇ πᾶσα ἐνέργεια, ὥστε διαφωτιζόμενοι οἱ βουλγαρικοὶ πληθυσμοὶ νὰ ἐργωσθῶσιν εἰρηνικῶς καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Εὐρώπης. Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν δευτέραν ἄποψιν, ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον τῇ πρώτῃ. Ἡ ἐφεξῆς διατήρησις τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων ὡς κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐν πρωτευούσῃ μοίρᾳ συνεργατῶν πρὸς λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαία.

«Ἡ ἀτομικὴ γνώμη μου εἶνε, ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη ἄποψις εἶνε ἀσφαλεστέρα καὶ προτιμητέα. Εἶνε ἐπάναγκες, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀτυχοῦς ἐπαναστάσεως τοῦ

1903, νὰ βελτιώσωμεν τὸν ἐπαναστατικὸν ὀργανισμὸν καὶ νὰ καταστήσωμεν αὐτὸν ἱκανόν, ἵνα ἐπετελέσῃ ἐκεῖνα τὰ ἔργα, ἅτινα ἐν τῷ μέλλοντι ταῦτα προώρισται νὰ ἐπιτελέσωσιν. Ἡ ἰδέα αὕτη δέον νὰ ἐνισχυθῇ καὶ οἱ ἀριστεῖς ὅλης τῆς Βουλγαρίας δέον νὰ ἑνωθῶσιν ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ.

«Θὰ ἐπεθύμουν ἤδη νὰ μνημονεύσω, ὅ τι παρακατιὼν θέλω ἐκθέσῃ, ὅτι δηλονότι καὶ μόνη ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὀργανισμοῦ ἐγγυᾶται ἐπαρκῶς περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἐν Τουρκίᾳ. Ἐφ' ὅσον ἡ κατάστασις αὕτη παρατείνεται, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὰ κομιτᾶτα δέον νὰ ὑφίστανται. Πᾶσα ἀπόπειρα καταστροφῆς αὐτῶν θέλει ναυαγήσῃ πρὸ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀριστέων τῆς χώρας, ἤθελε λάβῃ μάλιστα ἔκβασιν, οἵαν οὐδεὶς θὰ προέβλεπε. Προσέτι ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἑπομένοις ἀναφερομένων λόγων καταφαίνεται, ὅτι ἡ ἰδέα περὶ τῆς συγκροτήσεως κομιτάτων οὐδαμῶς δύναται ν' ἀφεθῇ κατὰ μέρος.

Δέον ποτὲ νὰ διαλυθῶσι τὰ κομιτᾶτα ;

1) «Ἡ τουρκικὴ ὡς καὶ αἱ ξέναι Κυβερνήσεις, αἵτινες βραδύτερον ἐγένοντο προστάτιδες Δυνάμεις θέλουσιν ἐκθέσῃ ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἐπανέστρεψεν ἡ τάξις ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι δὲν παρίσταται ἀνάγκη τῆς ἐφαρμογῆς μεταρρυθμίσεων καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Ἐλέγχου.

«Τοῦτο ὅμως ἤθελε σημάνῃ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν προηγηθεῖσαν κατάστασιν καὶ οὐδεὶς θὰ ἠδύνατό ποτε νὰ προΐδῃ, ἐὰν ποτε πάλιν ἤθελε δυνηθῇ ἡ Βουλγαρία ν' ἀναλάβῃ εἰς χεῖράς της τὸν διακανονισμὸν τῶν ὑφισταμένων ὅρων.

«Πράγματι ἡ Ἀδριανούπολις καὶ ἡ Μακεδονία ἀπετέλουν ἤδη τὸ ἀντικείμενον τῶν βλέψεων τῆς ἀρχαιοτέρας βουλγαρικῆς φυλῆς, τῆς πρὸ τῆς ἀνακύψεως τῶν κομιτάτων. Ὑπενθυμίζουσιν οὕτως εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶνε ἡ κραταιοτάτη πολιτεία ἐπὶ τῆς τοῦ Αἵμου Χερσονήσου καὶ ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ὑπερτερεῖ τῶν λοιπῶν ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένων χριστιανικῶν φυλῶν κατ' ἀριθμὸν καὶ ἐνεργητικότητα.

«Ἡ Τουρκία βλέπει, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀδριανουπόλει συνδέονται μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Ἡγεμονίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης, ὅτι φύσει ῥέπουσι πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ διαβλέπει συνεπῶς ἐν τῇ βουλγαρικῇ φυλῇ λίαν ἐπικίνδυνον δι' αὐτὴν ἐθνότητα.

2) «Ἡ ὕπαρξις τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων εἶνε ἀπαραίτητος διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀδριανουπόλει μεσοβασιλεία καὶ διὰ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ὁ πληθυσμὸς δὲν εἶνε εὐχαριστημένος μὲ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Τὰ κομιτᾶτα θέλουσι καταδείξῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, πόσον ὁ λαὸς πάσχει ὑπὸ διοίκησιν στερουμένην δικαιοσύνης. Ἐπειδὴ εἶνε σπάνιαι αἱ πολιτικαὶ ἐπεμβάσεις ἐκ μόνου τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλανθρωπίας, κατὰ βάθος μόνος ὁ φόβος, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἐκ τῶν εἰρημένων χωρῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπέκεινα πρὸς τὴν Εὐρώπην, προκα-

λεῖ τὴν προσοχὴν τῶν Δυνάμεων ἐπὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καταστάσεως καὶ προάγει ταύτην εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων.

«Ὅθεν τὰ κομιτᾶτα ἀποτελοῦσι τὸ μέσον, δι' οὗ ἡ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ διατελεῖ πάντοτε ἐν ἐγρηγόρσει ἀναφορικῶς τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς ἣν εὕρηνται ἐκτεθειμένοι οἱ χριστιανικοὶ τῆς Τουρκίας πληθυσμοί.

3) «Προσέτι ἡ ὕπαρξις τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαία ἵνα διατηρήσῃ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὰ δίκαια αὐτοῦ ἐναντίον τῶν τυραννουσῶν αὐτὸν τουρκικὸν ληστρικῶν βιαιοτήτων και διὰ νὰ παρέξῃ ἀντιστάθμισμα ἐναντίον τῶν σερβικῶν καὶ ἑλληνικῶν συμμοριῶν, αἵτινες προσπαθοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν οἰκείων αὐτῶν Κυβερνήσεων νὰ μεταβάλωσι τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἐθνογραφικὸν χαρακτῆρα τῆς χώρας.

4) «Τέλος ἡ ὕπαρξις τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων εἶνε σπουδαία καὶ ἀναγκαία, ἵνα προαγάγῃ τὰς ἀναγκαίας καλὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν κατοικούντων Βουλγάρων ἑκατέρωθεν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ρήλου, ἐπὶ τῷ τέλει, ἵνα οὗτοι συνεργασθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τὴν πραγματοποίησιν μεγαλειτέρων τοῦ μέλλοντος ἐλπίδων καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν γνωστῶν πόθων τῆς αὐτονόμου ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας περὶ τῆς Μακεδονίας.

«Προβάλλεται ὅθεν τὸ ἐρώτημα, ποίαν ἐπαναστατικὴν μέθοδον δέον τὰ κομιτᾶτα νὰ προσαρμόσωσιν εἰς τὴν νῦν ὑφισταμένην κατάστασιν; Ἄλλοτε διὰ νὰ προκαλέσωσι ταραχὰς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀδριανουπόλει τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κάμωσι χρῆσιν ποικιλοτάτων μέσων.

«Προτάσσομεν, ὅτι θέλουσι συναντήσῃ πλείστας δυσχερείας ἐν τῇ εὐγενεστάτῃ αὐτῶν προσπαθείᾳ, νὰ προλειάνωσι τὸ ἔδαφος διά τινα γενικὴν ἐπανάστασιν, ἥτις ἤθελε προκαλέσει τὴν ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης καὶ διὰ ταύτης θὰ ἐπετέλει τὴν ἔναρξιν τῆς ἱδρύσεως αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ.

«Αἱ διὰ δυναμίτιδος γενόμεναι ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπόπειραι τῆς ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων [1], ἀντὶ νὰ ἀποβῶσιν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν κομιτάτων, ἀπέβησαν ἐπὶ ζημίᾳ αὐτῶν.

«Τὸ πρόωρον τοῦ κινήματος δὲν ἀφῆκε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον δι' ὥριμον σκέψιν καὶ στάθμισιν τῶν πραγμάτων καὶ συνήγαγε σειρὰν ὅλην ἀκουσίων σφαλερῶν διαβημάτων. Οὕτω δὲ συνέβησαν ἱκανοὶ φόνοι ἐν ὀνόματι τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου καὶ ἐξεβιάσθησαν χρηματικαὶ παροχαὶ παρὰ τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ. Οὐχ ἧττον, ἵνα μὴ διακινδυνεύσωμεν τὴν ἀσφάλειαν τοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῶν ἐνδιαφερομένων, ὀφείλομεν νὰ τονίσωμεν, ὅτι ἡ θλιβερὰ ἐκείνη κατάστασις ἦτο μεμονωμένη συνέπεια τῆς χρονικῆς ἐκείνης περιόδου ἐξ ἀπολύτου ἀνάγκης προ-

1 Σημείωσις τῆς «Ἐφημερίδος Φός». Δηλονότι ἐκβιασμῶν καὶ δολοφονιῶν.

κληθεῖσα. Πᾶς τις γιγνώσκει, ὅτι δεῖ δὴ χρόνου μακροῦ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἀδίκου τουρκικῆς διοικήσεως. Ἔχων δὲ ὑπ' ὄψει τὴν σημερινὴν κατάστασιν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐν πρώτοις αἱ ἑξῆς μεταβολαί.

1) «Ἐκ τοῦ προγράμματος τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κομιτάτου δέον νὰ διαγραφῶσιν αἱ φονικαὶ ἀπόπειραι, διότι αὗται ἐρεθίζουσι τὴν Εὐρώπην καὶ καταλήγουσιν αὐτόθι εἰς σφόδρα ἐσφαλμένην παράστασιν περὶ τοῦ εἴδους τῆς ἐπαναστάσεως, ἀντὶ νὰ σχηματίσωσι καὶ νὰ ἑδραιώσωσι τὴν πεποίθησιν περὶ τοῦ δικαίου τῶν παραπόνων κατὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως.

«Καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν τὴν ἀνάγκην τῆς εὐμενείας τῆς Εὐρώπης, ὀφείλομεν νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ πάσης πράξεως, ἥτις ἀντίκειται ἀμέσως εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Εὐρωπαίων.

2) «Ὁ ὀργανισμὸς τῶν συμμοριῶν, ὧν εἶνε ἀναγκαία ἡ σύστασις διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως, δέον νὰ προσαρμοσθῇ πρός τε τὴν κεκτημένην πεῖραν καὶ τοὺς νῦν ὑφεστῶτας ὅρους.

«Ἡ συγκρότησις μεγάλων συμμοριῶν, δυσκινήτων ἄλλως οὐσῶν, εἶνε ἐπικίνδυνος καὶ ἐπιζημία διὰ τὸν ἐπαναστατικὸν ὀργανισμόν.

«Ἐξ ἄλλου ἡ συγκρότησις μικρῶν ἀτάκτων στιφῶν, καθ' ἑαυτὰ δὲ λίαν εὐκινήτων ὄντων, εἶνε λίαν εὐχερής. Βεβαίως ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλλήλων ἀνδρῶν, τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ τῆς ἐπιμελητείας ἤθελε παρουσιάζῃ πάντως δυσχερείας τινάς.

«Οὐδὲν ἧττον ὅλως σμικραί, ἐκ πέντε ἢ ὀλιγωτέρων προσώπων ἀποτελούμεναι συμμορίαι δραστηρίως ἐνεργοῦσιν, εἶνε δὲ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν προτιμητέαι τῶν μεγάλων συμμοριῶν.

«Εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅπου ἐπαπειλοῦνται Βούλγαροι ἐγκάτοικοι παρὰ σερβικῶν ἢ ἑλληνικῶν συμμοριῶν δέον αἱ ἡμέτεραι νὰ ὑπερέχωσιν ἀριθμητικῶς, νὰ ὦσιν κάλλιον ἐξωπλισμέναι καὶ πλουσιοπαρόχως ἐφωδιασμέναι.

«Τἀνάπαλιν δὲ εἰς τὰ λοιπὰ τμήματα δέον νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὸν ὅσον οἷόν τε ἐλάχιστον ἀριθμόν. Τοιουτοτρόπως ὁ πληθυσμὸς ἑνὸς τοιούτου τμήματος θὰ ἔδει νὰ συντηρήσῃ μόνον μίαν ὀλιγάριθμον συμμορίαν καὶ ἤθελεν εἶσθαι αὕτη ὀλιγώτερον ἐκτιθειμένη εἰς τὰς καταδιώξεις τῶν ἐπιχωρίων τουρκικῶν ἀρχῶν.

«Ἔτι δὲ δέον νὰ συγκεντρωθῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων ἐπὶ τοῦ ἑξῆς ἰδιαζόντως σπουδαίου σημείου, ἤτοι : κατ' ἀφανῆ τρόπον νὰ συμπληρώσωσι τὰς συμμορίας, ἐφαρμόζοντα τὸ σύστημα τῆς ἐνόπλου ἐθνοφυλακῆς. Ἐὰν ἤθελεν ἐπιτευχθῇ ὥστε νὰ ἐξοπλισθῶσιν ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ 10 ἕως 20 ἄνδρες, αἱ συμμορίαι, ὡς τοιαῦται, ἤθελον καταστῇ καθόλου περιττεύουσαι καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἤθελε προσλάβῃ μορφήν, ἥτις ἤθελεν ἀπολαύσῃ ἀσφαλῶς τῶν γενικῶν συμπαθειῶν· διότι τότε τοῦτο δὲν ἤθελε λογίζεσθαι πλέον ὡς προκαλούμενον ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς ἡγεμονίας ἐξαπολυομένων συμμοριῶν, ἀλλ' ὅτι ἀπορρέει ἐκ τῆς θελήσεως τῶν ἐγκατοίκων τῆς Μακεδονίας. Τούτου ἕνεκεν δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῇ ἡ σύ-

στασις συμμοριῶν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ ἐκ τῶν συνόρων αὐτῆς ἔξοδος· διότι τῆς συγκροτήσεως τῶν συμμοριῶν, μὴ δυναμένης νὰ γίνηται κρύφα, ἐκλαβάνεται αὕτη γενικῶς ὡς ἐχθροπραξία τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Τουρκίας. Τούτου ἕνεκεν δέον μέλη καὶ ἡγέται τῶν συμμοριῶν νὰ προσλαμβάνωνται ἐκ τοῦ οἰκείου ἐπιχωρίου πληθυσμοῦ. Μόνον ἐὰν παρίστανται ὡς ἀρχηγοὶ λίαν ἱκανοὶ καὶ πεπειραμένοι ἄνδρες ἐκ τῆς ἡγεμονίας δέον οὗτοι νὰ προσλαμβάνωνται.

«Οἱ τοιοῦτοι θ' ἀποβῶσιν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὠφελιμώτεροι παρὰ οἱ βοεβόδαι, οἵτινες ἐν πλήρει ἡμέρᾳ εἰσελαύνουσιν διὰ τῶν βουλγαρικῶν μεθορίων. Προσέτι δὲ ἐὰν οὗτοι ἤθελον περιπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων οὔτε τὴν ἡγεμονίαν δύνανται νὰ καταστήσωσιν ὑπεύθυνον, οὔτε τὴν Ἐξαρχείαν νὰ ἐπιβαρύνωσιν.

3) «Ἡ μέθοδος αὕτη ἤθελεν ἀπαλλάξῃ τὸν ἐγχώριον πληθυσμὸν τοῦ καθήκοντος τοῦ νὰ διατρέφῃ τὰς συμμορίας καὶ τούτου ἕνεκεν ἤθελε διαθέσῃ αὐτὸν εὐνοϊκῶς πρὸς τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτάτα.

4) «Προσέτι ὁ διοικητικὸς ὀργανισμὸς θὰ ἦτο ἀπηλλαγμένος τῆς ἀνάγκης νὰ ἐκδίδῃ ὡρισμένας διαταγάς. Οὗτος δὲν θὰ εὑρίσκετο πλέον εἰς τὴν ἀνάγκην, μετὰ λεπτομερῆ προηγηθεῖσαν ἔρευναν τῆς καταστάσεως, νὰ διατάσσῃ ὡρισμένας ἐκτελέσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσιν οὐδὲν ἔλασσον ἢ τὴν ἐξολόθρευσιν ὡρισμένων ὁλοκλήρων οἰκογενειῶν, ὅπερ ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ πληθυσμοῦ.

5) «Τὸ Κομιτᾶτον, ἀντὶ ν' ἀντιταχθῇ ἐναντίον τῶν μελῶν καὶ τῶν μέσων τῆς Ἐξαρχείας, ἤθελε πράξῃ κάλλιον, ἐὰν τῇ ὑπεβοήθει τὸ ἔργον αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπόψεως, ὅτι κοινὴ ἐστιν εἰς ἀμφότερα ἡ ὑπόθεσις κἂν ἔτι ὁ σκοπὸς μόνον διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς συνεργασίας πάντων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ.

6) «Οἱ ἐμπορικοὶ πράκτορες ἡμῶν ὀφείλουσι νὰ ὑποστηρίζωσι πᾶν βουλγαρικὸν κομιτᾶτον. Εἶνε καθόλου προφανές, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἦτο ἐξόχως ἐπωφελές. Ἀλλὰ δυστυχῶς πολλοὶ ἐκ τῶν ἐμπορικῶν πρακτόρων ἡμῶν ἀγνοοῦσι τέλεον τὸν ὀργανισμόν. Τούτου ἕνεκεν ἀποφεύγουσι τὰ κομιτᾶτα νὰ μυήσωσι περὶ τούτου. Ἐν ἔτει 1906 ὁ ἐμπορικὸς πράκτωρ ἀπέστειλεν εἰς τὸ Νευροκόπιον-Κερασλὶκ ὑπάλληλόν τινα, ἵνα προβῇ εἰς ἀνάκρισιν, ἀντὶ ὅμως νὰ τὸν βοηθήσωσι, τὸν ἠπείλησαν διὰ θανάτου, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἐπιστρέψῃ ἀμέσως ὅθεν ἀφίκετο.

7) «Εἰς μέρη, ὅπως ἡ Καστορία καὶ τὸ Μελένικον, ἔνθα ὑπάρχουσι πλείονες Ἕλληνες καὶ Σέρβοι παρὰ Βούλγαροι, δὲν κατορθώνουσιν οἱ τελευταῖοι οὗτοι νὰ πωλῶσι τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν προϊόντα, καὶ οἱ ἕτεροι ἀποκομίζουσι τὰς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας. Οἱ Βούλγαροι δύνανται νὰ συναγωνισθῶσιν ἐμπορικῶς ἐκεῖ, ἔνθα εὕρηνται ἐν τῇ πλειοψηφίᾳ.

8) «Πρέπει τις ν' ἀποφεύγῃ ἐκ παντὸς τρόπου καὶ παντὶ σθένει οἱασδήποτε βιαιοπραγίας ἐναντίον τοῦ πληθυσμοῦ, οὐδὲ νὰ ἐπιβάλλῃ περιορισμόν τινα εἰς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ. Τὸ Κομιτᾶτον θὰ ἔπρεπε μόνον ἐπὶ τῇ ἐκπεφρασμένῃ ἀπαιτήσει τοῦ πληθυσμοῦ ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πράγματα αὐτοῦ. Ἐπίσης εἶνε ἐπαναγ-

κες ν' ἀπολάβῃ τις πλήρους ἐλευθερίας νὰ συμμετέχῃ κατὰ βούλησιν ἢ μὴ τοῦ Κομιτάτου ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἵνα τοῦτο μένῃ τέλεον ἀπηλλαγμένον στοιχείων, ἅτινα προσκολλῶνται εἰς αὐτὸ μόνον ἐξ ἀνάγκης. Τότε δὲ θέλει καταστῇ εἰς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν πολὺ δυσκολώτερον ἢ νῦν νὰ συλλάβῃ εἰς χεῖράς της τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου.

9) «Ἐὰν ἤθελε ληφθῇ ἀπόφασις νὰ παραφυλάττωνται ἐντὸς ἑρμητικῶς κλειομένων θυλακίων τὰ πρακτικὰ τοῦ Κομιτάτου καὶ τὰ λοιπὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς συμμετοχῆς εἰς ταῦτα, ἅτινα ἤδη φυλάσσονται ἐντὸς σπηλαίων, δὲν θὰ ἠδύνατο ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις νὰ καταλάβῃ ταῦτα εἰς χεῖράς της καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν συμπατριωτῶν μας δὲν ἤθελον ριφθῆ εἰς τὰς φυλακάς, οὐδὲ ἐξορισθῆ.

10) «Τέλος ἐὰν θέλῃ τὸ Κομιτᾶτον νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντά του καὶ κομίσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους τὴν ποθουμένην ἐλευθερίαν, δέον αὐτόθεν νὰ κατάρξηται καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ μεταρρυθμίσεως καὶ νὰ ἀποδιώξῃ ἐκ τῶν κόλπων του ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα, ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, ἐπιδιώκουσι καὶ θεραπεύουσι τὰ προσωπικὰ ἑαυτῶν συμφέροντα καὶ προξενοῦσι βλάβην εἰς τὸ Κομιτᾶτον. Δύναταί τις μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τούτους προὐξένησαν περισσότερον κακὸν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ὑπόθεσιν παρ' ὅσον οἱ Τοῦρκοι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες ὁμοῦ. Ὁ θάνατος τῶν Ντέλτσεφ, Δάμιαν, Γρούγεφ, Γιάγκωφ, Δαβίδωφ, Ὀζότωφ, Λουκᾶ, Ἰβάννωφ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἡ ἐξαφάνισις—ἀντὶ δολοφονία—τῶν Σαράφωφ, Μάτωφ, Πέρα, Τόσιεφ, Γκαρμπάνωφ ἐξήσκησαν ἐπὶ τῆς ὅλης ὑποθέσεως τῆς ἐπαναστάσεως ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν καὶ ἡ διοίκησις τῶν συμμοριῶν περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀπείρων, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ διακρίνωσιν ἐὰν πράγματι τὸ ἔργον εἶνε ἢ δὲν εἶνε ἐπωφελὲς διὰ τὸ ἔθνος. Εἰς πολλὰ μέρη ἀνέλαβον ἐγκληματίαι τὴν διοίκησιν τῶν συμμοριῶν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὴν δύναμιν πρὸς τοῦτο, ἵνα ἐκτελέσωσιν ἐγκλήματα καὶ βλάψωσι πάντας ἀδιακρίτως. Τὰ ἑπόμενα παραδείγματα θέλουσι καταδείξῃ τὸ ἐπιβλαβὲς τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ἐργάζονται ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ φιλοπάτριδος.

«Ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλει καταδειχθῇ, ὅτι αἱ σκευωρίαι τῶν συμμοριῶν ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρξαν ἐν τῇ μέχρι τοῦδε μορφῇ τῆς συγκροτήσεώς των ἐπωφελεῖς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βουλγαρικῆς ἐθνότητος, ἀλλὰ ἀπεναντίας ὑπῆρξαν τὰ μέγιστα ἐπιβλαβεῖς εἰς ταύτην.

«Ἐξ οὗ προκύπτει, ὅτι δέον ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ εἰς χεῖράς της τὸν ὀργανισμὸν τῶν συμμοριῶν, καὶ τὴν ὁμοιόμορφον αὐτῶν κατάρτισιν, ἵνα διευθύνῃ καὶ χρησιμοποιήσῃ ταύτας κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῆς βλέψεις.

«Πρὸ τοῦ ἀναγνώστου θέλει παρελάσῃ ὁλόκληρος σειρὰ τῶν ἐγκληματικῶν μέσων τοῦ χειρίστου εἴδους, ἅτινα αἱ συμμορίαι θέτουσι πρὸς ἐκφοβισμὸν εἰς ἐνέργειαν, κατὰ τίνα τρόπον προδίδουσι ληστεύουσι καὶ τυραννοῦσι τὸν πληθυσμόν,

τοῦ ὁποίου ἐπαγγέλλονται τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὡσαύτως δὲ περὶ τῶν διαφωνιῶν καὶ τῶν ἐρίδων τῶν συμμοριῶν μεταξύ των, ἐξ ὧν ἁπάντων συνέπεται, ὅτι ἀλληλοσφάζονται οἱ ὁμόφυλοι.

«Αἱ παρὰ τοῦ συντάκτου τοῦ ὑπομνήματος ἐκτιθέμεναι περιπτώσεις εἶνε καὶ τούτου ἕνεκεν λίαν διδακτικαί, διότι ἔκ τινων μεταξὺ αὐτῶν προκύπτει, ὅτι οἱ Βούλγαροι χωρικοὶ τῆς Μακεδονίας, διὰ νὰ σωθῶσιν ἀπὸ τοὺς δῆθεν «σωτῆρας», ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν εὑρίσκουσιν ἄλλο καταλληλότερον μέσον ἢ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν προστασίαν τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Πλεῖστα ἐκ τῶν παραδειγμάτων θὰ ἠδύναντο νὰ φανῶσιν ἀστεῖα, ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο διὰ τόσον σοβαρὰν καὶ σφόδρα θλιβερὰν ὑπόθεσιν, διότι αἱ ἐπεμβάσεις τῶν κομιτατζήδων ἐπεκτείνονται μέχρι καὶ τῶν ἐρωτικῶν, συζυγικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων τῶν παρ' αὐτῶν προστατευομένων πληθυσμῶν, ὡς ἄλλως ἀπεδείχθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δολοφονίας τοῦ Σαράφωφ διὰ τοῦ Πανίτσα τοῦ ὀπαδοῦ τοῦ Σανδάνσκη.

«Ὁ Πανίτσας ἀνέλαβε ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν ἁμαρτωλὴν καὶ ἐγκληματικὴν ταύτην ἐκτέλεσιν, διότι, καίτοι ὢν ἀρχηγὸς συμμορίας, προσῆλθεν εἰς γάμου κοινωνίαν, ὅπερ συμφώνως μὲ τὸ καταστατικὸν ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζομέους. Ἀπεδίωξε μὲν τῷ ὄντι τὴν νεαρὰν σύζυγόν του ἐπὶ ἀπειλῇ θανάτου, οὖσαν καὶ διδασκάλισσαν βουλγαρικοῦ τινος χωρίου ἐν Μακεδονίᾳ, εὐθὺς ὡς ἐγίνοντο παρ' αὐτῷ δριμεῖαι καὶ ἐνεργητικαὶ παρατηρήσεις. Συνῃσθάνετο ὅμως ἑαυτὸν πάντοτε ὡς ἔνοχον ἀπέναντι τοῦ Κομιτάτου του, ὑπελάμβανεν, ὅτι ἤθελεν ἀποπλύνῃ τὴν ἐνοχήν του ταύτην τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς κατὰ τοῦ Σαράφωφ θανατικῆς ἐκτελέσεως, καθὸ ὄντος ἀρχηγοῦ τοῦ ἀντιθέτου Κομιτάτου. Διὰ τῶν ἐν τῷ ὑπομνήματι παρὰ τοῦ συντάκτου αὐτοῦ ἀνακινουμένων περιπτώσεων λαμβάνει τις βαθεῖαν ἐντύπωσιν οὐ μόνον τῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεως τῶν κομιτάτων.

«Οὗτος ἀφηγεῖται, ὅτι οἱ αὐτοὶ ἀρχηγοί, οἵτινες ἐξετέλεσαν τὴν ἀπόπειραν τῆς Δράμας, ἐξαπέστειλαν συμμορίαν τινα κατὰ τοῦ χωρίου Ντόλακ, ἥτις ἐνέπρησε τὴν οἰκίαν τοῦ μόνου αὐτόθι κατοικοῦντος Ἕλληνος. Ἡ συμμορία δὲν κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ τὸν Ἕλληνα, ἐδέησε μάλιστα νὰ φύγῃ προτροπάδην, ἐφ' ᾧ δέκα ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων καὶ εὐφυεστέρων Βουλγάρων τοῦ χωρίου τούτου συνελήφθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς πενταετῆ εἱρκτήν.

«Τὸ μόνον δὲ δι' ἡμᾶς εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα τῆς μωρᾶς ταύτης ἐνεργείας ὑπῆρξεν ὁ ἐμπρησμὸς μιᾶς μικρᾶς ἑλληνικῆς καλύβης.

«Διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν τρόμον εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Δράμας τὸ Κομιτᾶτον ἀπέστειλε τρεῖς φανατικοὺς ἐκ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἔρριψαν βόμβας ἐν τῇ πόλει, θυσιάσαντες ἑαυτούς, μόνον διὰ νὰ φονεύσωσιν ἕνα Τοῦρκον, ἕνα Ἕλληνα καὶ τραυματίσωσιν ἕνα Ἰουδαῖον.

«Οἱ Βούλγαροι ἐξ ἄλλου μόνον διότι ὕψωσαν τὴν χεῖρα κατὰ τὴν ἀθώαν (!)

ταύτην πρᾶξιν κατεδικάσθησαν εἰς τριακονταετῆ καταναγκαστικὰ ἔργα. Ὅλοι οἱ Βούλγαροι τῆς Δράμας συνελήφθησαν οἱ πλεῖστοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς ἢ ἐξωρίσθησαν καὶ ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες ἀπελύθησαν ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν. Τούτου δ' ἕνεκεν δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τῇ πόλει βουλγαρικὴ Κοινότης.

«Μετὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ντόλαα ἐγένετο ἐπίθεσις κατὰ τοῦ χωρίου Κλεπούσσνας, παρὰ τὴν Ζίχνας, ἐκ τῶν ἑπτὰ Ἑλλήνων κατοίκων αὐτοῦ ἐφονεύθησαν οἱ πέντε, αἱ οἰκίαι καὶ τῶν ἑπτὰ ἐνεπρήσθησαν καὶ δύο βρέφη ἕως τριῶν ἐτῶν ἐφονεύθησαν. Αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ ἔρριψαν εἴκοσιν ἑπτὰ Βουλγάρους εἰς τὰς φυλακάς, πλὴν τούτου δὲ ἐσχηματίσθησαν ἐν τῷ χωρίῳ, πρὸς μεγάλην βλάβην τῶν Βουλγάρων ἑλληνικαὶ συμμορίαι.

«Αἱ αὐταὶ βουλγαρικαὶ συμμορίαι τῇ 18ῃ Ἰουλίου 1907,ἐπεχείρησαν τὴν μοιραίαν ἐκείνην ἐγκληματικὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ συνταγματάρχου Ἔλλιοτ.Τούτου ἕνεκεν κατεδικάσθησαν δέκα ἑπτὰ Βούλγαροι εἰς κάθειρξιν 3 μέχρι 12 ἐτῶν.

«Τὴν 15ην Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπετέθη ἔν τινι παρὰ τὸ Πράβεδιν δάσει τῆς περιφερείας Τίκφες κατὰ τεσσάρων Ὀθωμανῶν, καθ' ὃν χρόνον ἔκοπτον ξύλα, ἵνα τοὺς φονεύσωσιν. Ἡ Κυβέρνησις ἐπωφελήθη τοῦ γεγονότος τούτου ἵνα καταστήσῃ τοὺς Βουλγάρους τοῦ Ρεσόβου ὑπολόγους τούτου καὶ καταδικάσῃ δύο Βουλγάρους εἰς πενταετῆ εἱρκτήν.

«Τῇ 30ῇ Ἰουλίου ἐπὶ εὐκαιρίᾳ τοῦ φόνου γηραιοῦ τινος ἑβδομηκοντούτου Ἕλληνος ὑπό τινος βουλγαρικῆς συμμορίας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης· εἰς τὴν Στρωμνίτσαν, ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς πλεῖστοι Βούλγαροι ἐκ Ροΐβου, Μορτίνου, Σιτσέβου καὶ Μοννοσίτου ἐπὶ τῇ ὑποβληθείσῃ παρὰ τῶν Ἑλλήνων καταγγελίᾳ, καὶ μόλις ἠδυνήθησαν ν' ἀπελευθερωθῶσιν ἀφοῦ ὑπεβλήθησαν εἰς βαρείας ὑλικὰς θυσίας.

«Πρὸ ἐννέα μηνῶν τὸ βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον ἐξετέλεσε διὰ τῶν ὀργάνων του τὸν φόνον ἐννέα Βουλγάρων ἐκ Κρουτελόβου, διότι οὗτοι ὑπέκειντο τῇ ἑλληνικῇ ἐπιρροῇ καὶ ἀνεγνώριζον τὸ Πατριαρχεῖον.

«Ἐπὶ τούτῳ οἱ συγγενεῖς τῶν φονευθέντων παρέδωκαν εἰς τὰς ἀρχὰς 526 ἐναρίθμους ἐπιστολὰς ὑπὸ ψευδώνυμα, προερχομένας ἐκ τοῦ Κομιτάτου. Εἰς τὰς κατοικίας τῶν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς κατονομαζομένων Βουλγάρων εὑρέθησαν καὶ ἄλλαι διακόσιαι τοιαῦται ἐπιστολαί.Τούτου ἕνεκεν ἑξήκοντα Βούλγαροι συνελήφθησαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἕτεροι δὲ ἑκατὸνΒούλγαροι, οἵτινες, πρὶν ἢ αἱ ἐπιστολαὶ περιπέσωσιν εἰς χεῖρας τῆς Κυβερνήσεως,εἶχον μεταναστεύσῃ εἰς Ἀμερικήν, κατεδικάσθησαν ἐρήμην εἰς πολυετῆ φυλάκισιν διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπανόδου των.

«Ἐκ τῶν ἑξήκοντα φυλακισθέντων εἴκοσιν ἓξ κατεδικάσθησαν καὶ ὁ Χρῆστος Κνιδώρωφ, ὅστις εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν καταδεδικασμένων, ηὐτοκτόνησεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ διὰ δηλητηρίου. Παρὰ τὴν Γκουμένιτσαν, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος,

ἀνηγγέλθη εἰς τὰς ἀρχὰς ὑπὸ Βουλγάρων ἡ παρουσία συμμορίας τετραμελοῦς.

«Ἡ συμμορία ἐξωλοθρεύθη καὶ ἐπειδὴ μεταξὺ ταύτης εὑρίσκετο καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ βοεβόδα Ἀποστόλου, πάντα τὰ ἔγγραφα τούτου περιέπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἐπὶ τούτῳ ἐπηκολούθησαν κατ' οἶκον ἔρευναι μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ἀναφερομένων Βουλγάρων, ἔνθα καὶ εὑρέθησαν ἑκατὸν συνθηματικαὶ ἐπιστολαί.

«Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Στόϊκωφ Χασσιρτζιὲφ ἐκ Τόμπας εὗρεν ἡ Κυβέρνησις ὅλα τὰ δικαστηριακὰ πρακτικὰ τοῦ Κομιτάτου καὶ μίαν βόμβαν. ἐφ' ᾧ καὶ ἐφυλακίσθησαν 80 Βούλγαροι. 60 δὲ ἐξ αὐτῶν κατεδικάσθησαν.

«Τὰ δικαστηριακὰ ταῦτα πρακτικὰ τοῦ Κομιτάτου εἶνε εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ἰδιόρρυθμα καὶ πρωτότυπα.

«Τὸ ἔγγραφον. ὅ περ περιεῖχε τὰς πράξεις τοῦ Κομιτάτου, ἐφυλάσσετο ἄνευ ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Στόϊκωφ.

«Ἰδοὺ μερικαὶ ἐκ τῶν πράξεων τούτων: Χωρικός τις κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Κομιτάτου εἰς χρηματικὴν ποινὴν δύο μεδζητίων, διότι εὑρέθη παρ' αὐτῷ ξύλον καρυᾶς, ὅ περ δὲν τῷ ἀνῆκεν. Ἕτερός τις χωρικός. ὅστις εἶχε ῥαπίσῃ τὸν υἱόν του, διότι ἔδιδε παρὰ-πολὺ σανὸν εἰς τοὺς βόας του. κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον 15 γροσίων.

«Τῇ 30 Μαρτίου 1907 ἐφονεύθη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Μπογδάντζας ὁ βοεβόδας Ζαφεὶρ μὲ τέσσαρας ἀνθρώπους. Εὑρέθησαν παρ' αὐτῷ 120 ἐπιστολαί, ἐφ' ᾧ ἐφυλακίσθησαν 102 πρόσωπα. ἐξ ὧν 50 κατεδικάσθησαν εἰς διαφόρους ποινάς.

«Ὁ διδάσκαλος Μιχαὴλ Πόπωφ ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ἡ διδασκάλισσα Σοφία Ζιράβα καὶ εἷς χωρικὸς κατεδικάσθησαν εἰς τριετῆ φυλάκισιν, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς πενταετῆ εἱρκτήν.

«Μετὰ τὴν σύγκρουσιν τοῦ βοεβόδα Τάσκου μετὰ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν κατεσχέθησαν 65 ἐπιστολαί. Ὁ Χιλμῆ πασσᾶς διέταξε νὰ πολυγραφηθῶσιν αὗται καὶ διανεμηθῶσι μεταξὺ τῶν ξένων προξένων, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι εὑρηται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταδιώξῃ τοὺς Βουλγάρους. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ἐγίνετο λόγος μόνον περὶ φόνων καὶ ἀπαγωγῶν. Ἐπὶ τούτῳ 43 Βούλγαροι ἐκ Σερρῶν καὶ 3 διδάσκαλοι κατεδικάσθησαν εἰς δεκαετῆ εἱρκτήν, χωρικὸς δέ τις εἰς τετραετῆ φυλάκισιν. Παρὰ τῷ Ἰβὰν-Βεϊσκαλίσκῃ βοεβόδᾳ, τῆς Τίκφες, ὅστις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχε φονευθῇ, ἀνευρέθη ὁλόκληρος ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς βουλγαρικῆς σχολῆς Τίκφες ἀλληλογραφία.

«Κατὰ τὴν γενομένην ἔρευναν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν διδασκάλων εὑρέθησαν πολλαὶ ἐνοχοποιητικαὶ ἐπιστολαί. Πλέον τῶν 20 Βουλγάρων ἐφυλακίσθησαν καὶ 3 διδάσκαλοι ὡς καὶ ἡ Εὐθυμία Μποσκόβα κατεδικάσθησαν εἰς εἱρκτήν. Τὸ Κομιτᾶτον τοῦ Τίκφες ἀπήτει παρὰ τῶν κατοίκων τοῦ τόπου τούτου 200 λίρας Τουρκίας, ἵνα ἀγοράσῃ ὅπλα.

«Οἱ κάτοικοι ὅμως ἐξ ἄλλου δὲν ἤθελον νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸ ἀπαίτημα τοῦτο, διότι καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχον δώσῃ ἤδη χρήματα, χωρὶς νὰ ἀγορασθῇ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν τουφέκιον. Τὸ Κομιτᾶτον διὰ νὰ τοὺς ἐκφοβίσῃ λοιπὸν διέταξε τὸν ἐν πλήρει ἡμέρᾳ φόνον τοῦ Ἀθανασίου Τσεχώφ. Μεταξὺ τῶν συνεπείᾳ τοῦ γεγονότος τούτου συλληφθέντων εὑρίσκετο καὶ ὁ φονεὺς Τέκο Τάσσεφ, ὅστις καὶ ἐπρόδωκεν ὅλα τὰ μυστικὰ τοῦ Κομιτάτου καὶ αὐτὸς μὲν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς δέκα μέχρι δεκαπέντε ἐτῶν δεσμά.

«Ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ Κομιτᾶτον ἀπήτησε παρὰ τοῦ διδασκάλου Κώτσιου Ματσάνωφ 3 λίρας Τουρκίας. Οὗτος ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ μὲ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν προσλάβωσιν ὡς μέλος τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὀργανισμοῦ. Βραδύτερον ἐδήλωσεν ἑαυτὸν πρόθυμον νὰ πληρώσῃ καὶ τὸ Κομιτᾶτον ἔλαβε τὸ χρῆμα.—Ἤρξατο ὅμως μετὰ τοῦτο ὁ Ματσάνωφ νὰ ἐπικρίνῃ τὰς πράξεις τοῦ Κομιτάτου, ἐξ οὗ προέκυψε σοβαρὰ διαφωνία, διαρκέσασα ἐπὶ ἓν ἔτος.—Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς ἐπιστολῆς περιπεσούσης εἰς χεῖρας αὐτῶν, προέβησαν εἰς κατ' οἶκον ἔρευναν τοῦ Ματσάνωφ καὶ ἀνεῦρον τετράδιον περιέχον εἰς 180 σελίδας ὅλας τὰς πράξεις τοῦ Κομιτάτου. 28 ἄτομα ἐφυλακίσθησαν μεταξὺ δὲ τούτων 10 ἕως 13 διδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν γυμνασίων, ἐξ ὧν τινες μὲν κατεδικάσθησαν, ἄλλοι δὲ ἀπέθανον ἐν ταῖς φυλακαῖς, οἱ δὲ λοιποὶ μετὰ ἐννεάμηνον ἐν ταῖς ἀνακριτικαῖς φυλακαῖς διαμονὴν ἠθωώθησαν.

«Οὕτω τὸ Κομιτᾶτον ἐπλήρωσε τὸ κέρδος τῶν 3 τουρκικῶν λιρῶν διὰ ζημίας ὑπὲρ τὰς 2000 λιρῶν ἀνεξαρτήτως τῶν εἰς ἄνδρας ἀπωλειῶν.

«Ἡ ἀπώλεια τῆς διδασκαλίσσης Ρακόζας ἐν Ρόδῳ οὐδαμῶς δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἐπαρκῶς.

«Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους Σουγέτος τις, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Στογιὰν Δημήτρωφ, εἶχε καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου ἐν Κρουσσόβῳ εἰς θάνατον. Οὗτος ὅμως ἐξώμοσε, γενόμενος Μωαμεθανός· παρεδόθη αὐτοπροαιρέτως εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐπρόδωκεν εἰς αὐτὴν ὅλα τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου καὶ τὰ μέρη, ἔνθα ὅπλα καὶ πολεμοφόδια εὑρίσκοντο κεκρυμμένα. Μετὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις εὗρεν εἰς σπηλαιώδεις κρύπτας, παρὰ τὸ Γκέρμαν, 300 βόμβας καὶ μίαν μηχανὴν ῥίπτουσαν τοιαύτας, ἥτις εἶχε στοιχίσῃ τέσσαρας χιλιάδας φράγκων, ὡς ἐπίσης καὶ ἱκανὰ κιβώτια φυσιγγίων, δυναμίτιδος καὶ 50 περίπου τουφέκια.

«100 περίπου κάτοικοι ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς οἰκίας των καὶ νὰ φυγαδευθῶσι, 40 δὲ περίπου πρόσωπα ἐτιμωρήθησαν σκληρότατα. Τῇ 4 Μαΐου 1907 ὁ Μίτκος Κοκόλεφ ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν ἀγροφύλακα τοῦ χωρίου Ἀνφονάγιεφ ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ νεαρὰ κόρη τούτου δὲν ἤθελε νὰ τὸν συζευχθῇ ὁ Μίτκος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ Κομιτάτου.

«Τὸν τελευταῖον τοῦτον τὸν κατεδίκασαν ἐπὶ τούτῳ εἰς πρόστιμον ἡμισείας λίρας Τουρκίας, τὴν ὁποίαν ὅμως οὗτος δὲν ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ πληρώσῃ.

«Ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ Κομιτᾶτον διέταξε νὰ τὸν τιμωρήσωσιν ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ σωματικῶς. Εἷς λοχαγὸς τῆς χωροφυλακῆς, ὅστις ἀκριβῶς κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐνήργει τὴν περιπολίαν του, ἐπληροφορήθη περὶ τοῦ πράγματος τούτου καὶ διέταξε νὰ συλλάβωσιν 8 Βουλγάρους. Δύο ἐξ αὐτῶν κατεδικάσθησαν εἰς δεκαπενταετῆ καὶ οἱ 6 εἰς τετραετῆ εἱρκτήν.

«Ἐν Γκόρτι Μπρόδι τῆς περιφερείας Σερρῶν, συνεπείᾳ διαφωνιῶν, τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου ἐχωρίσθησαν εἰς δύο κόμματα.

«Ὁ Ἴλγεφ καὶ ὁ διδάσκαλος Δημήτριος Τρασαφίλωφ, οἵτινες ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ πρώτου κόμματος, παρήγγειλαν τὴν δολοφονίαν, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη κατὰ τοῦ Χρίστου Στοϊμένωφ, τοῦ Γεώργη Χρήστου καὶ κατὰ τοῦ ἱερέως Μιχάλη Χρήστωφ.

«Ὁ Γεώργιος Κατίκωφ, ἡγέτης τοῦ δευτέρου κόμματος, ἐξοργισθεὶς διὰ τὸν φόνον τοῦ γαμβροῦ του, κλέπτει λάθρα τὰ ὅπλα τοῦ Κομιτάτου καὶ ἀπεπειράθη νὰ σχηματίσῃ συμμορίαν κατὰ τούτου.

«Ὅτε τῇ 19 Μαΐου εὑρίσκετο ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἱερέως Ἀναστάση, οἱ ἐχθροί του περιεκύκλωσαν τὴν οἰκίαν. Κατώρθωσεν οὐδὲν ἧττον νὰ διαφύγῃ.

«Ἐπειδὴ ὅμως διέβλεπεν ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον ἤθελε φονευθῇ, ἀπετάθη κρυφίως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τῇ ὑπεσχέθη, ὅτι ἐὰν τῷ ἀπενέμετο χάρις ἠδύνατο νὰ προδώσῃ ὅλα τὰ μυστικὰ τοῦ Κομιτάτου.

«Τῇ 4 Ἰουνίου ἐκοινοποιήθη ἡ ἀπονεμηθεῖσα αὐτῷ αὐτοκρατορικὴ χάρις.

«Ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ φίλου του Ἀντωνίου Ἀντώνωφ προσῆλθεν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ κατωνόμασε πλεῖστα μέλη τοῦ Κομιτάτου ὡς καὶ τὰ μέρη, ἔνθα τοῦτο προεφύλαττεν ἐν κρυπτῷ τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας καὶ τὰ πολεμεφόδια.

«32 Βούλγαροι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς, δύο δὲ ἐργαστήρια πολεμικῶν εἰδῶν ἀνεκαλύφθησαν, τὸ ἓν παρὰ τὸ Λέσκον καὶ τὸ ἄλλο παρὰ τὸ Γκόρτι-Μπρόδι.

«Καὶ εὑρέθησαν μὲν ταῦτα ἀμφότερα κενά, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἀνθρώπων τοῦ Κατίκωφ, ἐν αἷς οἰκίαις διενεργήθη ἔρευνα, εὑρέθησαν παρὰ τῷ Χρήστῳ Γεώργιεφ κιβώτιον περιέχον 25 βόμβας, ὁ δὲ Χρῆστος Γεώργιεφ καὶ ὁ Ἰβὰν Μέτσκωφ κατέθηκαν, ὅτι ὁ Τριαντάφυλλος καὶ ὁ Ἴλγιεφ εἶνε οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Κομιτάτου τοῦ Γκόρτι-Μπρόδι. Μετὰ τοῦτο δὲ ἀμφότεροι οὗτοι συλληφθέντες ἀπηγχονίσθησαν ἐν Σερβίοις.

«Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1907 τὸ Κομιτᾶτον τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς διέταξε τὸν Στέφανον Στόϊτσωφ καὶ τὸν Μάρκον Νικόλωφ, ἵνα εἰσπράξωσι παρὰ τοῦ πληθυσμοῦ 200 λίρας διὰ συνεισφορᾶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Οὗτοι δὲ ἐδήλωσαν, ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ καταβάλωσι τὸ ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς αὐτοὺς ἀναλογοῦν μέρος, ἀλλ' ὅτι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐνεργήσωσι παρὰ τοῦ πληθυσμοῦ τὴν εἴσπραξιν.

«Τὸ Κομιτᾶτον, ὠργισμένον, καθ' ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Παντὲς δὲν εἶχον δυνηθῆ νὰ εἰσπράξωσι τὸ παρ' αὐτοῦ ζητηθὲν χρηματικὸν ποσόν, ἐξαπέστειλε τὸν βοεβόδαν Πετράκην ἐκεῖσε ἵνα τιμωρήσῃ τὸ χωρίον.

«Ὁ ἄφρων οὗτος βοεβόδας μετέβη καὶ συμμορφούμενος πρὸς τὴν διαταγήν, ἣν εἶχε λάβῃ, ἀπήγαγε τοὺς Νικόλαον Χρήστωφ, Σπὰς Γιάννεφ, Γιάννην Μέτρεφ, Κόλλεν Γκόσιεφ, Ἰ. Στόϊτσωφ καὶ Ἄγγελ Στόϊτσωφ καὶ τοὺς μετήγαγε, παρασύρων αὐτοὺς βιαίως χειροδεσμίους, εἰς τὸ ἐγγὺς εὑρισκόμενον δάσος, μετά τινας δὲ ἡμέρας ἀνευρέθησαν ἐν αὐτῷ τὰ πτώματα τῶν ἀτυχῶν τούτων.

«Τὸ Κομιτᾶτον ὅμως δὲν ἠρκέσθη ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ, ἀλλὰ διέταξε τὸν ῥηθέντα βοεβόδαν νὰ φονεύσῃ ἐν τοῖς χωρίοις Παντὲς καὶ Γελτρίτζε πάντα, ὅστις δὲν ἤθελε συμμορφωθῆ πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Κομιτάτου.

«Τῇ 11 Ἰουλίου 1907 ἐφονεύθησαν δύο ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου τούτου. Ἐννέα ὅμως ἐκ τῶν κατοίκων αὐτοῦ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου καὶ τῆς τρομοκρατίας ἀνεκοίνωσαν τοῦτο εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

«Ἐπὶ τούτῳ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς ὁ ἀρχειοφύλαξ τοῦ Κομιτάτου ἱερεὺς Ἀναστάσιος Τρίκωφ, ὁ ἱερεὺς Δημήτριος Ἀλέξιεφ καὶ πολλοὶ ἄλλοι χωρικοί.

«Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ὡσαύτως φυλακισθέντος Δημητρίου Ἀγγέλωφ ἀνευρέθη τετράδιόν τι, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσημειοῦντο λεπτομερῶς τὰ παρ' ἑκάστου ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου καταβληθέντα εἰς τὸ Κομιτᾶτον, ἀνερχόμενα δὲ ὁμοῦ εἰς 8,000 λίρας καὶ διαρκούσης τῆς δίκης οἱ μάρτυρες κατέθηκαν, ὅτι πάντων τούτων ὑπαίτιος ἦτο τὸ Κομιτᾶτον.

«Ἡ δίκη μόλις πρὸ ὀλίγου ἔληξεν, ἐφ' ᾗ ἐπηκολούθησαν πλεῖσται καταδίκαι.

«Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μελενίκου αἱ ἔριδες μεταξὺ τῶν δύο βουλγαρικῶν Κομιτάτων, ἤτοι τοῦ τῶν Κεντρικῶν καὶ τῶν Βερχοβιστῶν, προσέλαβον τοιαύτην ἔντασιν, ὥστε οὐδὲν χωρίον ὑπάρχει, εἰς τὰς οἰκίας τοῦ ὁποίου νὰ μὴ ἐτέθη τὸ πῦρ ἢ νὰ μὴ ἐφονεύθη εἷς τοὐλάχιστον κάτοικος.

«Τὰ Κομιτᾶτα οὕτω διὰ τοῦ φόνου ἑκατοντάδων ἀνθρώπων ἐξηνάγκασαν τὸν πληθυσμὸν εἰς ἐξέγερσιν κατ' αὐτῶν καὶ εἰς σύμπραξιν μετὰ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν. Μεταξὺ τῶν χωρίων τούτων συγκαταλέγεται καὶ τὸ χωρίον Λοχόϊκα, ἐν τῷ ὁποίῳ, πλὴν τῶν ἀνδρῶν, ἐδολοφονήθησαν καὶ πλεῖσται γυναῖκες καὶ παιδία.

«Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μπαβοΐτσι, ἀποτελουμένου ἐξ ὀγδοήκοντα οἰκιῶν, καταγίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Αἱ καταστροφαὶ καὶ αἱ ζημίαι, ὧν ἐγένετο πρόξενος τὸ Κομιτᾶτον, εἶνε ἀπερίγραπτοι. Πτωχότατός τις χωρικός, ὀνόματι Μέτρε Λαζάρωφ, ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Κομιτάτου, εἶχε σχηματίσῃ μεγίστην περιουσίαν.

«Ὁ βοεβόδας Λαζάρ, ὅστις ὑπεστήριζε τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, καὶ ὁ βοεβόδας Ἀποστόλ, ὅστις κατεφέρετο κατ αὐτοῦ, περιῆλθον εἰς ἔριδα μεταξύ των, μεταδοθεῖσαν καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ χωρίον, διαιρεθὲν οὕτω εἰς δύο κόμματα. Ἐν διαστή-

ματι 35 ἡμερῶν ἐξετελέσθησαν αὐτόθι ἑπτὰ δολοφονίαι. Ἐν τέλει ἡ Κυβέρνησις ἐφυλάκισε τὸν Μέτρεφ καὶ τὸν Γκάτσεφ.

«Ὁ βοεβόδας τῶν Σερρῶν Μπακάλωφ ἐνήργησε τὸν φόνον πλείστων ἀθώων Βουλγάρων. Τῇ 3 Ἀπριλίου 1907 ἐφόνευσε τὸν Δημήτριον Ἠλίεφ, κάτοικον τοῦ χωρίου Ἡγουμένης, τῇ δὲ 6 Ἀπριλίου εἰσήλασεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως Γεώργη Νίκωφ καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του.

«Ὁ βοεβόδας οὗτος Μπακάλωφ, παραδοθεὶς βραδύτερον οἰκειοθελῶς εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, κατεπίεζεν, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν εὑρισκόμενος, ὁλόκληρον τὸν πληθυσμόν. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐξεγερθῇ ἐκ νέου κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ Κομιτάτου τῶν Βερχοβιστῶν.

«Οἱ Βούλγαροι κάτοικοι τῆς περιφερείας Μελενίκου καὶ Ἄνω Τζουμαγιᾶς ἀπέστειλαν ἐπιτροπήν τινα πρὸς τὸν ἐμπορικὸν πράκτορα τῆς Βουλγαρίας ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Σιόπωφ καὶ τῷ ἀνεκοίνωσαν,ὅτι οὐδὲ ἓν χωρίον ὑπάρχει ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν, ἐν ᾧ δὲν εἶχον φονευθῇ παρὰ τοῦ Κομιτάτου δέκα ἕως δέκα πέντε πρόσωπα, συνεπείᾳ τῆς ἀρνήσεώς των νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτὸ διὰ χρημάτων. Οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι τῆς ἐπιτροπῆς παρεκάλεσαν τὸν πράκτορα νὰ θέσῃ ἓν τέρμα εἰς τὰς καταχρήσεις, καὶ ἀνεκοίνωσαν εἰς τὰς συμμορίας, ὅτι ὁ πληθυσμὸς δὲν ἐπεθύμει πλέον τὴν παρουσίαν αὐτῶν, ἀπετάθησαν δὲ καὶ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἣν κατέστησαν προσεκτικὴν εἰς τὰς παρὰ τῶν συμμοριῶν γενομένας καταχρήσεις καὶ δολοφονίας, ζητοῦντες παρ' αὐτῆς προστασίαν.

«Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξαποστείλῃ στρατιώτας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα, μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, νὰ ἐξοπλισθῶσι καὶ ἀμυνθῶσι μόνοι των. Οὕτω δὲ ἔλαβον τὸ δικαίωμα καὶ ἔτυχον τῆς προστασίας τῆς Κυβερνήσεως τὰ χωρία Μετσκότ, Κιντισὲ-Μαχαλέ, Ὀστόβα, Μπλάχι, Βράϊτσεφ, Ἰλόσκα, Λιλιανόβα, Στόγερ, Λέσκι, Καλίμ, Βακούφ, Μπάτσωφ, Λομπόβκα καὶ Μπράτσι.

«Ὡσαύτως δὲ οἱ κάτοικοι τοῦ Μενελίκου, τῆς Ἄνω Τζουμαγιᾶς, τοῦ Πετριτσίου, τοῦ Ραντζλὶκ καὶ τοῦ Νευροκοπίου ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸ Κομιτᾶτον, ὅτι δὲν εἶχον πλέον ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ.

«Ἡ αὐτὴ λαϊκὴ ἐξέγερσις καὶ δυσθυμία ἐκδηλοῦνται κατὰ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων καὶ ἐν Κιοπρουλοῦ, Ἰστὶπ καὶ Θεσσαλονίκῃ.

«Ὡσαύτως δὲ ὁ πληθυσμὸς τοῦ Τίκφες ἐδήλωσεν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν συμμοριῶν τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅτι οὐδόλως θὰ ἐπλήρωνον ἐφεξῆς χρήματα εἰς τὸ Κομιτᾶτον.

«Μετὰ τοῦτο τὸ Κομιτᾶτον ἠπείλησε τὸν πρόκριτον τοῦ Τίκφες καὶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου Ἀθανάσιον Τσεχώφ, εἶτα δὲ διέταξε καὶ τὸν ἐφόνευσαν ἐπὶ δημοσίας ὁδοῦ. Ὁ φονεὺς Σέφος Γίρεφ ὡμολόγησεν ἐπὶ δικαστηρίου, ὅτι

ἐφόνευσε τὸν 'Αθανάσιον, διότι δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ χρήματα, καὶ ὅτι θὰ ἐφόνευε καὶ ἄλλους, ἂν μὴ συνελαμβάνετο. 'Αρχομένου τοῦ ἔτους 1907 οἱ 'Οθωμανοὶ βέηδες τοῦ Τίκφες, διὰ νὰ προφυλαχθῶσι κατὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἐπεζήτησαν νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῶν σερβικῶν μὲν ὁμάδων ἀπὸ μέρους τοῦ Περλεπέ, μετὰ τῶν ἑλληνικῶν δὲ συμμοριῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Βοδενῶν καὶ τοῦ Μοριχόβου.

«'Επὶ τούτῳ ἔντρομος ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ ὑποστηρίξῃ πλέον οὐδεμίαν βουλγαρικὴν συμμορίαν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ μὴ συνενωθῶσι μετὰ τῶν 'Ελλήνων καὶ τῶν Σέρβων ἀπὸ κοινοῦ καθ' ἑαυτῶν. Τότε ἠπείλησεν αὐτοὺς διὰ θανάτου ὁ βοεβόδας Ντόβρι Ζαχαρίας, ὃν εἶχον παρακαλέσῃ νὰ ἀποσυρθῇ.

«Οἱ κάτοικοι μικροῦ τινος χωρίου ἐξ εἴκοσι τριῶν οἰκιῶν, ὀνόματι Κἰζ—Πετκισί, μολονότι πτωχοί, κατέβαλον εἰς τὸ Κομιτᾶτον τριάκοντα λίρας τουρκικὰς πρὸς ἀγορὰν τουφεκίων.

«Τῇ 2 Μαρτίου ἦλθεν ὁ βοεβόδας Κωνσταντῖνος Γιάντσεφ εἰς τὸ χωρίον καὶ ἐζήτησε δι' ἀπειλῶν ἑτέρας ὀγδοήκοντα λίρας δι' ἀγορὰν τουφεκίων. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ντόλτι—Καμήλα τῆς περιφερείας Σερρῶν εἶχον καταβάλῃ τῷ 1906 εἰς τὸ Κομιτᾶτον πεντήκοντα δύο λίρας, μολονότι ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ Πατριαρχείου. Κατ' 'Ιούλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους τὸ Κομιτᾶτον ἀπήτησε παρ' αὐτῶν ἑτέρας ἑβδομήκοντα λίρας. 'Επτὰ οἰκογένειαι ἐδέησεν ἔκτοτε νὰ φύγωσιν εἰς Σέρρας, καὶ φαίνονται ἤδη αὐτόθι ζῶσαι ὡς ἑλληνικαί.

«Οἱ κάτοικοι τοῦ παρὰ τὰς Σέρρας Δρενόβου ἔδωκαν εἰς τὸ Κομιτᾶτον πρὸς ἀγορὰν τουφεκίων ἀρχικῶς μὲν ἑβδομήκοντα, ἔπειτα δὲ ἑτέρας ἑκατὸν λίρας. Οἱ κάτοικοι τοῦ παρὰ τῷ Δεμὶρ—Χισάρ, χωρίου Σιγκελόβου, ἐξηναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου νὰ πληρώσωσιν εἰς αὐτὸ εἴκοσι πέντε λίρας καὶ νὰ ἀρνηθῶσι τὸ εἰς ἴσον ποσὸν ἐξ εἴκοσι πέντε λιρῶν ἀνερχόμενον ἀντίτιμον τῶν ἐτησίων φόρων τοῦ χωρίου τούτου εἰς τὸν ἐνοικιαστὴν τοῦ φόρου 'Αχμὲτ-πασσᾶν, καθ' οὗ καὶ ἤγειραν ἀγωγὴν ἐπὶ τῷ προσχήματι, ὅτι δῆθεν ἤθελε δὶς νὰ εἰσπράξῃ τοὺς αὐτοὺς φόρους. Οἱ κάτοικοι ἀπώλεσαν τὴν δίκην καὶ κατέβαλον διπλοῦς φόρους καὶ ἔξοδα δικαστικὰ προσέτι.

«'Ο Πέτρος Τικόλωφ, κάτοικος τοῦ χωρίου Ρόπεν, τῆς περιφερείας Δεμὶρ-Χισὰρ προσεκλήθη ἵνα πληρώσῃ ἀνὰ πέντε γρόσια δι' ἕκαστον ἐκ τῶν 500 κριῶν, οὓς ἐκέκτητο, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο ἐγκαίρως νὰ ἐξεύρῃ καὶ καταβάλῃ τὸ ποσὸν ἐφονεύθη. Τούτου ἕνεκεν δώδεκα Βούλγαροι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς.

«'Εν τῷ χωρίῳ Μπαϊρακλῆ Τζιουμαγιᾶ ἐτιμωρήθη ἡ διδασκάλισσα Ὄλγα, διότι δὲν ἐπεσκέφθη κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματός του τὸν διδάσκαλον Γεώργιον 'Ιβάννωφ, ὅστις ἠγάπα αὐτὴν καὶ ἦτο μέλος τοῦ Κομιτάτου.

«'Ο ἐφημέριος τοῦ παρὰ τὸ Δεμὶρ-Χισάρ, χωρίου Τεσιρούψας, ὅστις ηὐλόγησε

γάμον τινά, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κομιτάτου, κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον πέντε λιρῶν.

«Νέος τις ἐκ τοῦ παρὰ τὰς Σέρρας, χωρίου Τσετσελίκωφ, ὅστις εἶχε κάμη εἰς τὴν νεόνυμφον σύζυγόν του ἀπηγορευμένον τι δῶρον, κατεδικάσθη εἰς πέντε λιρῶν πρόστιμον.

«Ἡ κυρία Πέτρου Χατζαντίκωφ, ἥτις διήγαγεν οἰκογενειακῶς τὴν νύκτα παρά τινι Ἕλληνι φίλῳ αὐτῆς, κατεδικάσθη εἰς τρεῖς λίρας πρόστιμον, καὶ ἐπειδὴ ὁ σύζυγός της δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τοῦτο ἐγκαίρως, τὸ Κομιτᾶτον διέταξε νὰ φονεύσωσι δύο βουβάλους τοῦ συζύγου της.

«Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κομιτάτου Χρῆστος Μπέγωφ, ἐκ Γκράτσιν τῆς περιφερείας Ζίχνης, ἀπῄτει παρὰ τοῦ πληθυσμοῦ ὑπηρεσίας ὡσὰν νὰ ἦσαν δοῦλοί του, προκειμένου νὰ καλλιεργήσῃ τοὺς ἀγρούς του ἢ νὰ προμηθευθῇ ξυλείαν, ὅτε δὲ ἐξηνάγκαζεν ἵνα τῷ προσαγάγωσι γυναῖκας καὶ κοράσια, ὁ πληθυσμὸς κατήγγειλε τοῦτο εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ μετέστη εἰς τὸ ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον.

«Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Κομιτάτου τοῦ χωρίου Γιουρετζίκ τῆς περιφερείας Δράμας ἔδερεν ἀνὰ πᾶσαν νύκτα κοράσιόν τι μέχρις ἀπωλείας τῶν αἰσθήσεών του, διότι τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ νυμφευθῇ τὸν γραμματοκομιστὴν τοῦ χωρίου καὶ διέταξε τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου νὰ μὴ συζεύξῃ αὐτὴν μετ' οὐδενός.

«Ὁ βοεβόδας τῆς Δράμας Ντοκτόρας ἀπέστειλέ τινα πρὸς τὸν πρόκριτον Ντίμκωφ εἰς τὸ χωρίον Μιγλέν, καὶ τὸν διέταξε νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του Κίδραν σύζυγον εἴς τινα τῶν ὀπαδῶν του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Κίδρα ἦτο μεμνηστευμένη μετά τινος Νικολάου, ἀντέστη εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Ντίμκωφ. Οὗτος δέ, ἐπειδὴ ἠπειλήθη, ἔφυγεν ἐκ φόβου μετὰ τῆς θυγατρός του εἰς τὰς Σέρρας, καί, μολονότι ἀρχῆθεν ὑπηρέτησεν εἰς τὸ Κομιτᾶτον, θὰ γείνῃ βαθμηδὸν Ἕλλην, καὶ θέλει δώσῃ πληροφορίας περὶ τοῦ Κομιτάτου εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Ἐκ τούτων βλέπει τις πόσοι φόνοι, χρηματικαὶ ἐκβιάσεις, πρόστιμα καὶ πολλαὶ ἄλλαι παράνομοι πράξεις προέρχονται ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν συμμοριῶν, οἵτινες ἔχουσι πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως, ἰδίᾳ δὲ παρὰ τῶν ἀρχηγῶν Σανδάνσκυ, Τσερνοπέεφ, Δάεφ καὶ Μπακάλωφ. Δυστυχῶς τοιαῦται βιαιοπραγίαι ἐκτελοῦνται εἰς τὰ κέντρα καὶ ἐπὶ ἁπλῇ διαταγῇ τῶν μελῶν τοῦ Κομιτάτου.

«Ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα πρέπει νὰ ἀφεθῶσι κατὰ μέρος, καθ' ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει τὸ συντελεστικώτερον τούτου, ἵνα ἀποξενωθῇ τὸ Κομιτᾶτον ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν πληθυσμῶν τῶν χωρίων».

Διὰ νὰ καταδείξῃ ὁποίας δυνάμεις διαθέτει ἡ ἐπαναστατικὴ βουλγαρικὴ Ὀργάνωσις ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ συντάκτης τοῦ ὑπομνήματος ἀπαριθμεῖ ἐν πλήρει λεπτομερείᾳ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν μελῶν, ὡς καὶ τὰ κρησφύγετα

αὐτῶν. Ἡ «Ἐφημερὶς τοῦ Φῶς» δὲν προβαίνει εἰς ἀναδημοσίευσιν αὐτῶν, φειδομένη τῶν συμμοριῶν, ἃς δὲν θέλει νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ τουρκικὸν ξίφος.

Ἐκ τῶν τηλεγραφικῶν πληροφοριῶν τοῦ ἐν Σόφιᾳ ἀνταποκριτοῦ τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Φῶς» καταφαίνεται, ὅτι καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐμπορικὸς πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας Σιοπῶφ συμμερίζεται πληρέστατα τὴν γνώμην τοῦ συντάκτου τοῦ μυστικοῦ τούτου ὑπομνήματος περὶ τοῦ ἐπιβλαβοῦς. τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κομιτάτου.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν παρὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν διαπραχθεισῶν κακουργιῶν τὸ μυστικὸν ὑπόμνημα ἐκθέτει τὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν συμμοριῶν.

Αὐτόθεν προκύπτει ὁποία τις ἡ διαίρεσις τῆς Μακεδονίας κατ' ἐπαναστατικὰ τμήματα, καὶ ὁποῖος ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῶν συμμοριῶν, τῶν κρησφυγέτων αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχηγῶν καὶ προεξεχόντων μελῶν.

«Ἀναφέρομεν διὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τὰ κύρια ὀνόματα μόνον: Κ. Δ. τριακοντούτης, πρώην διδάσκαλος ἀπὸ τετραετίας ζῶν εἰς τὰ ὄρη· εἰς αὐτὸν ἔχει ἀνατεθῇ ἡ δικαιοδοσία ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς Βὶτς-Μπλάνγιας. Παρ' ὅλην τὴν εὐφυΐαν του, ὁ πληθυσμὸς τὸν μισεῖ ἕνεκα τοῦ αἱμοχαροῦς αὐτοῦ. Ἐπίσης εἶνε γυναικοθήρας, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ βοεβόδαι.

«Εἷς ἐκ τῶν προηγουμένων βοεβοδῶν ἐκ Κ., ὀνόματι Β. Π. λιποτάκτης Βούλγαρος ἀξιωματικός, ἐπετέθη κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Βουλγαρίαν κατὰ βουλγαρικοῦ τινος καραβανίου καὶ ἐλήστευσε παρ' αὐτοῦ λίρας τουρκικὰς 48. καί τις Κ. Κ., ὅστις διέδιδεν, ὅτι εἶνε καὶ διάδοχος τοῦ ῥηθέντος ὁπλαρχηγοῦ, εἰσέπραξεν ἐν Σόφιᾳ παρὰ τοῦ Κομιτάτου καὶ ἐξώδευσε δι' ἑαυτὸν ἀσώτως 2,000 φράγκα.

«Αἱ συμμορίαι, αἵτινες ἐν τῇ περιφερείᾳ Κ. διαρκῶς σταθμεύουσι, σχηματίζουσιν ὁμάδας, ἀποτελουμένας ἀπὸ πλέον τῶν τριάκοντα ἀνδρῶν.

«Οἱ ἐκ Βουλγαρίας ἐπανακάμπτοντες Μακεδόνες πολλαπλασιάζουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν συμμοριῶν τούτων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν.

«Ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἠδύναντο νὰ σχηματισθῶσι συμμορίαι, ἀποτελούμεναι ἐκ πλέον τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν, στρατολογούμεναι κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐθνοφυλακῆς ἐκ τοῦ χωρικοῦ πληθυσμοῦ.

«Ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Στρωμνίτσης εἶνε ὁ Χρῆστος Τσερνοπέεφ. Ἀναφέρομεν τὸ ὄνομά του, διότι εἶνε λίαν γνωστός, ὡς καὶ ἡ περιφέρεια τῆς κακούργου δράσεώς του. Κατάγεται ἐκ Πλέβνης, εἶνε 44 ἐτῶν καὶ προϋπηρέτησεν ὡς λοχίας ἐν τῷ βουλγαρικῷ στρατῷ. Εἶνε ἀπόλυτος ἀρχηγός, καὶ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἐπαναστατικὴν Ἐσωτερικὴν Ὀργάνωσιν.

«Τὸ ἐπαναστατικὸν Συμβούλιον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀνδρῶν ἐπιβλεπόντων ὁλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν.

«Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν εἶνε ὁ Γιάννης Σανδάνσκης, ἐκ Βλαχίας, ἐτῶν τριάκοντα

ἔξ, ὅστις δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπαναστατικῆς Ὀργανώσεως, ἡ δὲ βλάβη, τὴν ὁποίαν προὐξένησεν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος, εἶνε ἀνυπολόγιστος. Τῷ 1906 διαβαίνων τὰ βουλγαρικὰ σύνορα ἀπέδειξε τὴν ἀγριότητά του διὰ τοῦ φόνου δέκα ἐννέα Βουλγάρων.

«Καίτοι ὁ Σανδάνσκης εἶνε βοεβόδας τῶν Σερρῶν, οὐχ ἧττον λυμαίνεται διὰ τῆς ἐκ τριάκοντα ἀνδρῶν ἀποτελουμένης συμμορίας του καὶ τὸ διαμέρισμα τοῦ Μελενίκου.

«Ἀρχηγὸς τοῦ διαμερίσματος Δράμας εἶνε ὁ Δάεφ, ἐτῶν 28 ἐκ Μπαλτσίκ· οἱ ὀπαδοί του εἶνε Βούλγαροι σοσιαλισταί. Εἶνε ἀντίθετος τοῦ Σανδάνσκη καὶ ἀρχίζει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν Ὀργάνωσιν. Τοῦτο δὲ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀφορμὴ τοῦ τελευταίως ἐπελθόντος βιαίου θανάτου του.

«Ἀφοῦ ἐξέλιπεν ὁ Δάεφ, ὅλοι οἱ ὀπαδοί του καὶ ὁ βοεβόδας τῆς Δράμας συνενώθησαν μετὰ τοῦ Σανδάνσκη. Εἰς τὰς πέντε ἐπαναστατικὰς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας ἐργάζονται πεντακόσιοι πεντήκοντα ὀκτὼ ἄνδρες καὶ πεντήκοντα ἑπτὰ συμμορίαι.

«Φυσικὰ δὲν πρέπει νὰ νομίζῃ τις, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν συμμοριῶν καὶ τῶν μελῶν μένει πάντοτε ὁ αὐτός, διότι ὁτὲ μὲν μέρος αὐτῶν φονεύεται, ἕτερον δέ, προκειμένου νὰ συλληφθῇ παρὰ τῶν Τούρκων, αὐτοκτονεῖ ἢ εἰσέρχεται εἰς τὴν τουρκικὴν κατασκοπείαν ἐὰν μὴ καὶ ὁλοσχερῶς ἐξισλαμίζεται ὡς ὁ Τιοντσέτο. Πάντως ὅμως αἱ συμμορίαι αὗται καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὴν πολεμικὴν ἐπαναστατικὴν Ὀργάνωσιν ἐν Μακεδονίᾳ.

«Εἰς τόπους, ἔνθα τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα εἶνε λίαν διαδεδομένον καὶ ἰδιαίτατα ἔνθα τὸ σύστημα τῆς ἐθνοφυλακῆς ἐφηρμόσθη, αἱ συμμορίαι αὗται ἀναπτύσσονται τόσον ταχέως, ὥστε ἑκάστη ἐξ αὐτῶν κατὰ κρίσιμόν τινα στιγμὴν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀριθμῇ πολλὰς ἑκατοντάδας χωρικῶν μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς. Βραδύτερον θέλει καταδειχθῇ ὁποίας δυνάμεις δύνανται νὰ διαθέσωσιν καθ' ἡμῶν αἱ ἑλληνικαὶ καὶ αἱ σερβικαὶ συμμορίαι.

«Θεωρῶ περιττὸν νὰ προσθέσω, ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπαναστατικὴ Ὀργάνωσις ἤθελεν ἐπιθυμήσῃ νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν συμμοριῶν τούτων τελεσφόρως, δέον αὗται νὰ βελτιωθῶσι κατὰ τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ θὰ δυνηθῇ ὅσον οἷόν τε τάχιον ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις νὰ δράξηται τῆς ἐπαναστατικῆς Ὀργανώσεως καὶ νὰ συνενώσῃ ὅλους τοὺς ὁπλαρχηγοὺς ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν. Πάντες, ὅσοι εἰλικρινῶς ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν βουλγαρικῶν συμφερόντων, εὑρίσκουσι τὸ μέτρον τοῦτο ὡς ἀπαραίτητον.

«Ἀκριβῶς ἤδη εἶνε ἡ πρόσφορος στιγμὴ πρὸς τοῦτο, καθόσον νῦν τὰ κομιτᾶτα ἀδυνατοῦσι ν' ἀντιστῶσι κατὰ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας.

«Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει εἰς ὁποίαν κρίσιν εὕρηται ἡ Βουλγαρία, καὶ ἰδίως ὁποίας ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς θυσίας κατέβαλεν ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις πρὸς τὸν

σκοπὸν τοῦτον, εἶνε χρέος ἡμῶν νὰ συγκεντρώσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τῆς κρισίμου ταύτης καταστάσεως καὶ νὰ εὕρωμεν λύσιν τινὰ διὰ τὸ σπουδαιότατον τοῦτο πρόβλημα. Διότι ἡ βουλγαρικὴ ἡγεμονία δὲν εἶνε πρέπον ν' ἀνεχθῇ νὰ ἄρχωσιν οἱ βοεβόδαι ἐν Μακεδονίᾳ καὶ νὰ ἐξωθῶσι τὴν βουλγαρικὴν ἐν Μακεδονίᾳ πολιτικὴν εἰς ἣν κατεύθυνσιν προαιροῦνται.

«Ἐὰν ἡ βουλγαρικὴ ἡγεμονία ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστατικῆς Ὀργανώσεως καὶ ἐπιφέρῃ τὰς βελτιώσεις,ὧν δεῖται αὕτη, τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ συστήματα θέλουσι προσλάβῃ μορφὴν χρησιμοποιήσιμον, ὥστε νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ὅταν ἤθελεν ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου».

Τὸ τέταρτον κεφάλαιον τοῦ ὑπομνήματος ἀπασχολεῖται μὲ τὴν ἐπαναστατικὴν Ὀργάνωσιν τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμούνων. Δοκιμαστικῶς ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς :

«Ὁ συντάκτης ἐκθέτει, ὅτι οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατεστημένοι Σέρβοι, Ἕλληνες καὶ Ρωμοῦνοι, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν Βουλγάρων προσεπάθησαν τελευταίως καὶ οὗτοι, πρὸ τῆς λύσεως τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος, ὅσον οἷόν τε μᾶλλον νὰ ἐπεκτείνωσιν τὴν σφαῖραν τῆς πολιτικῆς ἐπικρατήσεώς των, καὶ ν' ἀντιταχθῶσι κατὰ πάσης οἱασδήποτε μεταρρυθμίσεως, οὕτως ὥστε ἡ μέχρι τοῦδε βελτίωσις τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ὑπῆρξεν ἀσήμαντος, μολονότι αἱ προρρηθεῖσαι ἐθνότητες προσεποιοῦντο, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ ὦσιν εὐχάριστοι εἰς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν, ἡ ἀληθὴς ὅμως προσπάθεια αὐτῶν τείνει νὰ ὑποσκάψωσι καὶ ἀναχαιτίσωσι τὴν πρόοδον τῶν Βουλγάρων.

«Πράγματι ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ σερβικὴ Κυβέρνησις οὐδεμίαν παραλείπουσιν εὐκαιρίαν, δημοσίᾳ μὲν νὰ ἐγκωμιάζωσι τὴν πολιτικὴν τῶν μεταρρυθμίσεων ἐκ μέρους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μυστικῶς δὲ νὰ παρασκευάζωσι κατ' αὐτῶν παντοειδεῖς δυσχερείας. Ὁ πρώην Ἕλλην ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἤδη δὲ ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργειῶν,ἐζωγράφισε τελευταίως διὰ τῶν μελανωτάτων χρωμάτων τὴν δημιουργηθεῖσαν διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων κατάστασις καὶ ἐξέφρασεν ὅλως ἀνυποκρίτως τὴν εὐχαρίστησίν του περὶ τούτου, ἤτοι ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ αὐτῶν. Παραπλησίας σκέψεις ἐπανειλημμένως ἐξέφρασεν ὅ τε ἑλληνικὸς καὶ ὁ σερβικὸς τύπος. Ἀμφότεραι αἱ μικραὶ αὗται Δυνάμεις ἀπεύχονται νὰ εἰσαχθ
διοίκησις ἐν Μακεδονίᾳ, καθότι αὕτη ἀναμφιβόλως ἤθελε διανοίξῃ τὰς πύλας
αὐτονομικὴν τὴν βουλγαρικὴν ἐπιρροήν. Ἀκριβῶς ἐκ τούτων τῶν λόγων
ἀνθίστανται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἀπαιτοῦσι τὴν
ρησιν τοῦ καθεστῶτος, ἵνα δύνανται ἀκωλύτως νὰ ἐξακολουθῶσι τὰς
κους μηχανορραφίας αὐτῶν.

«Οἱ Σέρβοι φιλοπάτριδες συνέστησαν κομιτάτα, ὑποβοηθούμενα παντοιοτρόπως ὑπὸ τῶν διοικητικῶν καὶ ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων τῆς Τουρκίας.

«Ἐφ' ὅλων τῶν ἐκ Μακεδονίας εἰς Βουλγαρίαν καὶ Εὐρώπην ἀγουσῶν ὁδῶν περιοδεύουσι Σέρβοι, ἵνα σπουδάσωσι καὶ γνωρίσωσι τὴν αὐτόθι ἐπικρατοῦσαν πολιτικὴν κατάστασιν. Τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀπεσταλμένων τούτων ἐπεχείρησέ ποτε ὁ Ἀναστάσιος Στρέλοβιτς μακρὸν ταξείδιον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέχρι Κουμανόβου, ἔνθα καὶ φανερὰ ἐδήλωσεν, ὅτι εἶνε Σέρβος. Οἱ ὀπαδοί του ἐδολοφόνησαν τὸν μουχτάρην τοῦ χωρίου Ἀσελικοῦ, καὶ ἀπεπειράθησαν διὰ τῆς βίας νὰ ἐκσερβίσωσι τοὺς κατοίκους τῆς περιφερείας ταύτης.

«Ἐν ἑτέρῳ τινὶ χωρίῳ εἰσέπραξαν ἀναγκαστικῶς ὀκτακόσια χρυσᾶ εἰκοσάφραγκα. Τὰ νέα δὲ ταῦτα μέλη τοῦ σερβικοῦ Κομιτάτου ἐφόνευσαν τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὁμοφύλους καὶ κατέλαβον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ποίμνια, μὴ ἀρκεσθέντα δὲ εἰς ταῦτα πάντα κατήγγειλαν εἶτα εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τοὺς Βουλγάρους ὡς ἐνόχους τῶν ἐγκληματικῶν τούτων πράξεων.

«Τὰ παρὰ τὸ Κιοπρουλοῦ καὶ Καρασοὺδ χωρία ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ. μερικὰ δὲ ἐξ αὐτῶν λαμβάνουσι μηνιαίως ἀμοιβὴν ἐξ ἑξήκοντα φράγκων. ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν σερβικὴν κίνησιν.

«Τὰ σερβικὰ ἐπαναστατικὰ συστήματα, ἕνεκα τῆς μεγάλης φιλοπατρίας των. ἐν σχετικῶς βραχεῖ χρόνῳ,ἐπεξετάθησαν μέχρις ἐφ' ἑκάστης γωνίας τῆς Μακεδονίας, ἰδιαίτατα δὲ ἐν τῷ βορείῳ τμήματι τοῦ βιλαετίου τοῦ Μοναστηρίου. καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τοῦ βιλαετίου Σκοπίων.

«Ταῦτα ἐνεργοῦσιν αὐτόθι ἐπὶ τῇ βάσει ἐκ τῶν προτέρων λεπτομερῶς διαγεγραμμένου προγράμματος, τηρουμένου αὐστηρῶς.

«Αἱ σερβικαὶ συμμορίαι ὑφίστανται κυρίως ἐν τῷ βιλαετίῳ τῶν Σκοπείων, κατὰ περιφέρειαν Ἐγρῆ-Παλάγκα, Κουμανόβου καὶ Κιοπρουλοῦ.

«Ἐντὸς μόνον τοῦ διαστήματος τῶν 2 $^1/_2$ τελευταίων ἐτῶν κατεστράφησαν πλησίον μὲν τῆς Παλάγγας 24, παρὰ δὲ τὸ Κιοπρουλοῦ 17 καὶ παρὰ τὸ Κουμάνοβον 9 χωρία.

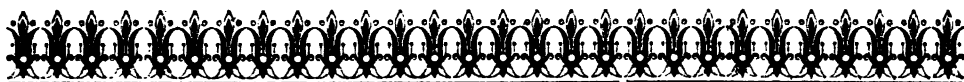
«Παρὰ τὸ Σιτοβάρι δὲν ἐνεφανίσθησαν δημοσίᾳ συμμορίαι, ἐπικρατοῦσιν ὅμως μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου σφόδρα ἔμμανεῖς ἐπαναστατικαὶ τάσεις, αἱ δὲ σχέσεις μεταξὺ Σέρβων καὶ Ἀλβανῶν εἶνε αὐτόθι λίαν τεταμέναι.

«Μολονότι οἱ Σέρβοι μόλις πρὸ ὀλίγου χρόνου ἤρξαντο αὐτόθι τῆς ἐνεργείας των, ἀφεῖλον ἀπὸ τῶν Ἀλβανῶν μεγάλην ἔκτασιν τῆς ποτε δικαιοδοσίας αὐτῶν.

«Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Σέρβων ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου, ἐπίσης εἰς τὰ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ κείμενα χωρία Κουρατσίτο καὶ Φέρσοβα εἶνε σφόδρα ἀξιόλογοι.

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐν Ἀχρίδι, Σερόσκῳ καὶ Μοναστηρίῳ, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκταθῶ εἰς μείζονας λεπτομερείας.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΣ

ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑι

Τὴν 11)24 λήξαντος μηνὸς Ἰουλίου, κατόπιν στάσεως τοῦ 3ου ἐν Μακεδονίᾳ στρατιωτικοῦ Σώματος κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Σουλτάνου, τῆς καταστησάσης τὸν ἐν Τουρκίᾳ βίον οὐχὶ μόνον τῶν ὑποτελῶν αὐτοῦ μὴ Μωαμεθανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τούτων τῶν Μωαμεθανῶν ἀβίωτον, ὁ Σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ θέσῃ ἐν ἰσχύϊ τὸ λεγόμενον Σύνταγμα τοῦ ἐν ἐξορίᾳ ἀποθανόντος Μιδχὰτ πασσᾶ, ὅ περ, ἀνακηρυχθὲν τὴν 11)23 Δεκεμβρίου 1876 ἐτέθη ἐν ἀχρηστίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1877, μὴ συγκληθείσης τὴν 1ην Νοεμβρίου, ὡς ἔδει, τῆς τουρκικῆς Βουλῆς.

Ἡ δημιουργηθεῖσα αὕτη νέα κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Τουρκίᾳ, ὅπου βιοῦσι τὰ 4)5 τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δὴ Ἑλληνισμοῦ γηγενοῦς καὶ οὐχὶ ἐποίκου, ἀλλάσσει τέλεον τὴν ὄψιν τῶν μέχρι τοῦδε ἐθνικῶν κινδύνων, ὡς καὶ τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τῆς μέχρι τοῦδε ἐθνικῆς ἡμῶν ἀμύνης. Ἡ 11η Ἰουλίου 1908 δὲν εἶνε ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα, καθ' ἣν ἔπαυσαν πλέον τὰ δεινὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, καθ' ἣν δὲν ἰσχύουσι πλέον κατ' αὐτῆς αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν ποικιλωνύμων αὐτῆς ἐχθρῶν, ὧν οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν καὶ θὰ εἶνε πάντοτε οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Σλαῦοι, ἀλλὰ σταθμὸς νέου προσανατολισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ὅ περ ὀφείλει νὰ μὴ φενακισθῇ ὑπὸ τούτων ἢ ἐκείνων τῶν παροχῶν τοῦ νέου καθεστῶτος, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα τῆς ἑνότητος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐφ' ὅσον ἡ Ἤπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Μικρὰ Ἀσία, αἱ Νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, ἡ Κύπρος, καὶ ἡ Κρήτη δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν ὅλον, ἀλλὰ τελοῦσιν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον ἢ τὴν ἐποπτείαν ξένων ἐθνῶν.

Ὁ Ἑλληνισμός ὅστις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, δυστυχῶς, ὅλως ἀκαίρως καὶ ὅλως ἐπιπολαίως, ὡς μὴ ὤφελεν, ἐνεθουσιάσθη, ἔδει νὰ τηρήσῃ ἐπιφυλακτικὴν θέσιν, ἀφοῦ μάλιστα τὸ σύνθημα τῆς ἐπιφυλακτικότητος ἐδόθη ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν γένει κεφαλῆς, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ ἔπρεπε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι τὸ τουρκικὸν Σύνταγμα δὲν ἀνεκηρύχθη ἵνα σώσῃ τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν Σλαυϊσμὸν ἢ τὸν Ἀρμενισμόν, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ἵνα σώσῃ τὴν Τουρκίαν ὡς κράτος καὶ τοὺς Τούρκους ὡς ἔθνος.

Τὸ παρασχεθὲν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας Σύνταγμα περιέχει ἄρθρα (8ον, 11ον, 16ον κλπ.) μονονουχὶ ἐπιβουλευόμενα τὴν ἐθνικὴν ὕπαρξιν τῶν μὴ τουρκικῶν πληθυσμῶν καὶ τὴν συγχώνευσιν αὐτῶν μετὰ τῆς τουρκικῆς πλειονότητος, εἰς χεῖρας τῆς ὁποίας τὸ Σύνταγμα τοῦτο δὲν θὰ εἶνε ἢ ὄργανον ὅπως ἐκτελῇ τοὺς σκοποὺς αὐτῆς κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς τουρκικῆς φυλῆς, καὶ οὐχὶ κατὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἐναντίων αὐτῆς, οἱ σπουδαιότεροι τῶν ὁποίων εἶνε καὶ θὰ εἶνε οἱ Ἕλληνες.

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐν τῇ τουρκικῇ Αὐτοκρατορίᾳ κατοικοῦσιν ἀνὰ ἑπτακόσιαι χιλιάδες Σλαῦοι καὶ Ἀρμένιοι καὶ ἑπτὰ περίπου ὅλα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων, θὰ ἐννοήσωμεν καλῶς, ὅτι ἐκείνους, οὓς κυρίως ἐνδιαφέρει τὰ μέγιστα ἡ νέα τῶν πραγμάτων ἐν Τουρκίᾳ κατάστασις εἴμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες καὶ μόνον οἱ Ἕλληνες. Τὸ τοιοῦτον γνωρίζουσι κάλλιστα οἱ τὰς ἡνίας τῆς Νέας Τουρκίας κρατοῦντες Νεότουρκοι, οἵτινες ἤρξαντο ἤδη κινούμενοι κατά τε τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου.

Ὁ κίνδυνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμερον, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος, εἶνε πολὺ μείζων ἢ μέχρι τοῦδε, ἐναπόκειται δὲ εἰς τοὺς διέποντας τὰς τύχας αὐτοῦ, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς ἐθνικῆς νάρκης, ἐν ᾗ εὑρίσκονται μέχρι σήμερον, ν' ἀφήσωσι τὴν ῥαστώνην καὶ τὰς παλαιὰς μεθόδους, νὰ χαράξωσι νέον πρόγραμμα ἐθνικῆς ἀμύνης, νὰ εἰσαγάγωσι νέους ἄνδρας εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποδειχθέντων ἀνικάνων, καὶ ν' ἀμυνθῶσι κρατερῶς κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἑνότητα. Δὲν πρέπει νὰ δειλιάσωμεν ἢ νὰ βαυκαλισθῶμεν μὲ ψευδεῖς ὑποσχέσεις. Ὁ ἀγών, ὁ εὐγενὴς ἀγὼν ἦτο ἀείποτε ὁ κλῆρος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἄλλως θὰ καταδικασθῶμεν εἰς βεβαίαν καταστροφὴν οὐχὶ διὰ τῆς μαχαίρας τοῦ βαρβάρου Τούρκου κατακτητοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ πεπολιτισμένου καὶ συνταγματικοῦ Νεοτούρκου !

Κρούομεν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ οἱ ἔχοντες ὦτα ἀκουέτωσαν !

ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝ

ΤΗ: 7 ΖΙΛΧΙΔΖΕ 1293 (11)23 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1876)

Περὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους

Ἄρθρ. 1. Τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος περιλαμβάνει τὰς ἐνεστώσας χώρας καὶ κτήσεις καὶ προνομιούχους ἐπαρχίας. Ἀπαρτίζει δ' ἓν ὅλον ἀδιαίρετον, οὗτινος οὐδὲν οὐδέποτε μέρος δύναται νὰ ἀποσπασθῇ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ.

Ἄρθρ. 2. Πρωτεύουσα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους εἶνε ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ πόλις αὕτη οὐδενὸς ἀποκλειστικῶς τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπολαύει ἰδιάζοντος προνομίου ἢ ατελείας.

Ἄρθρ. 3. Ἡ ὀθωμανικὴ κυριαρχία, περιβεβλημένη τὴν ὑπερτάτην χαλιφείαν τοῦ Ἰσλασμισμοῦ, ἀνήκει τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν γόνων τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν, συνῳδὰ πρὸς τὰ ἀρχαιόθεν κεκανονισμένα.

Ἄρθρ. 4. Ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος, καθὸ Χαλίφης, εἶνε προστάτης τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας. Εἶνε δὲ κυριάρχης καὶ παδισὰχ ἁπάντων τῶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων.

Ἄρθρ. 5. Τὸ βασιλικὸν πρόσωπον τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου εἶνε ἱερὸν καὶ ἀνεύθυνον.

Ἄρθρ. 6. Τὰ ἐκ τῆς ἐλευθερίας ἀπορρέοντα δικαιώματα τῶν μελῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορικῆς δυναστείας, ἡ προσωπικὴ αὐτῶν περιουσία, κινητή τε καὶ ἀκίνητος, καὶ ἡ ἐπιχορήγησις αὐτῶν καθ' ἅπαντα αὐτῶν τὸν βίον διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐγγύησιν.

Ἄρθρ. 7. Τὸ διορίζειν καὶ παύειν τοὺς ὑπουργούς, τὸ ἀπονέμειν βαθμούς, ὑπουργήματα καὶ παράσημα, τὸ ἐπικυροῦν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν προνομιούχων ἐπαρ-

χιῶν κατὰ τοὺς ὅρους τῶν προνομίων αὐτῶν, τὸ χαράσσειν νομίσματα, τὸ μνημονεύεσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τοῖς τεμένεσι κατὰ τὰς δημοσίους προσευχάς, τὸ συνομολογεῖν συνθήκας μετὰ τῶν ξένων Δυνάμεων, τὸ κηρύττειν τὸν πόλεμον καὶ συνάπτειν εἰρήνην, τὸ ἄρχειν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων, τὸ διατάσσειν τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις, τὸ ἐφαρμόζειν τὰς διατάξεις τοῦ *Σιερί* καὶ τῶν νόμων, τὸ διατάσσειν τὴν σύνταξιν τῶν κανονισμῶν τῆς δημοσίας διοικήσεως, τὸ ἐλαττώνειν ἢ χαρίζειν τὰς κατὰ τοὺς νόμους καταγινωσκομένας ποινάς. τὸ κηρύττειν τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λῆξιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, τὸ διαλύειν ἐν ἀνάγκῃ τὴν Βουλήν, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ γίνῃ νέα ἐκλογὴ ἀντιπροσώπων, ταῦτά εἰσιν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἱερῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου.

Περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ὀθωμανῶν

Ἄρθρ. 8. Πάντες οἱ ὑπήκοοι τοῦ Κράτους ἄνευ ἐξαιρέσεως καλοῦνται Ὀθωμανοί, οἱονδήποτε καὶ ἂν ᾖ τὸ θρήσκευμα αὐτῶν.

Ἡ ἰδιότης τοῦ Ὀθωμανοῦ ἀποκτᾶται ἢ ἀπόλλυται κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιστάσεις.

Ἄρθρ. 9. Πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπολαύουσι τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας· ὀφείλουσι δὲ νὰ μὴ προσβάλλωσι τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων.

Ἄρθρ. 10. Ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία εἶνε ὅλως ἀπαραβίαστος· οὐδεὶς ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει δύναται νὰ ὑποστῇ ποινήν, εἰμὴ ἕνεκα τῶν αἰτίων καὶ ὑπὸ τοὺς τύπους, οὓς ὁρίζει ὁ νόμος.

Ἄρθρ. 11. Θρησκεία τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους εἶνε ὁ Ἰσλαμισμός. Σὺν τῇ τηρήσει δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης τὸ Κράτος προστατεύει τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν πάντων τῶν ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀνεγνωρισμένων θρησκευμάτων καὶ τήν, ὡς μέχρι τοῦδε, τήρησιν τῶν εἰς τὰς διαφόρους Κοινότητας χορηγηθέντων προνομίων, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ μὴ προσβάλληται ἡ δημοσία τάξις καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη.

Ἄρθρ. 12. Ὁ τύπος εἶνε ἐλεύθερος ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγραφομένων.

Ἄρθρ. 13. Οἱ Ὀθωμανοὶ χαίρουσι τὸ δικαίωμα τοῦ σχηματίζειν οἱασδήποτε ἐμπορικάς, βιομηχανικὰς καὶ γεωγικὰς ἑταιρείας ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διαγραφομένων ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῶν κανονισμῶν.

Ἄρθρ. 14. Εἷς ἢ πλείονες Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, ὅπως χαίρουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι εἰς ἁρμοδίους ἀρχάς, ἐν περιπτώσει παραβιάσεων νόμων καὶ κανονισμῶν, αἵτινες ἐγένοντο πρὸς ἀτομικὴν αὐτῶν ἢ δημοσίαν βλάβην, οὕτω δύνανται, ὡς ἐνάγοντες, ν' ἀπευθύνωσιν ἐνυπογράφους ἀναφορὰς καὶ πρὸς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν καὶ διατυπῶσι παράπονα κατὰ τῆς διαγωγῆς τῶν λειτουργῶν τοῦ Κράτους.

Ἄρθρ. 15. Ἡ διδασκαλία εἶνε ἐλευθέρα. Ἕκαστος Ὀθωμανὸς δύναται νὰ διδάσκῃ εἴτε ἰδίᾳ, εἴτε δημοσίᾳ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ συμμορφοῦσθαι πρὸς τοὺς σχετικοὺς νόμους.

Ἄρθρ. 16. Πάντα τὰ σχολεῖα διατελοῦσιν ὑπὸ ἐπιτήρησιν τοῦ Κράτους. Ληφθήσονται δὲ τὰ κατάλληλα μέτρα ὅπως ἡ πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους διδασκαλία ἐνεργῆται κατὰ σύστημα ὁμοιόμορφον καὶ κανονικόν. Οὐδόλως ὅμως παραβλαφθήσεται ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία τῶν διαφόρων Κοινοτήτων.

Ἄρθρ. 17. Πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ τόσον ἐνώπιον τοῦ νόμου, ὅσον κατὰ τὰ ἀναφορικῶς πρὸς τὴν χώραν δικαιώματα καὶ καθήκοντά εἰσιν ἴσοι. ἐξαιρουμένων τῶν ἀφορώντων τὸ θρήσκευμα.

Ἄρθρ. 18. Διὰ τὴν παραδοχὴν τῶν Ὀθωμανῶν ὑπηκόων εἰς τὰ δημόσια λειτουργήματα, ἀπαιτεῖται ἡ γνῶσις τῆς τουρκικῆς, ἥτις εἶνε ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους.

Ἄρθρ. 19. Πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰς ἁρμοδίας δημοσίας θέσεις κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ ἱκανότητα αὐτῶν.

Ἄρθρ. 20. Οἱ φόροι ἐπιβάλλονται καὶ διανέμονται μεταξὺ τῶν φορολογουμένων κατὰ τοὺς εἰδικοὺς περὶ τούτου νόμους, ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἑνὸς ἑκάστου.

Ἄρθρ. 21. Ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία ἑνὸς ἑκάστου, ἡ κανονικῶς κεκτημένη, εἶνε ἀσφαλής. Οὐδενὸς ἡ ἰδιοκτησία δύναται ν' ἀπαλλοτριωθῇ, εἰμὴ ὅταν δεόντως ἀποδειχθῇ ἀναγκαία διὰ τὴν δημοσίαν ὠφέλειαν καὶ ἀφοῦ προπληρωθῇ ἡ ἀξία αὐτῆς, συμφώνως τῷ νόμῳ.

Ἄρθρ. 22. Ἐν τῷ ὀθωμανικῷ Κράτει ἡ κατοικία καὶ ἡ οἰκιακὴ ἑστία εἰσὶν ἀπαραβίαστοι. Ἡ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς βίας εἰς οἱανδήποτε κατοικίαν ἢ οἰκιακὴν ἑστίαν εἰμὴ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιστάσεις.

Ἄρθρ. 23. Οὐδεὶς δύναται νὰ βιασθῇ ὅπως παραστῇ ἐνώπιον δικαστηρίου ἄλλου παρ' ἐκεῖνο, εἰς ὃ κατὰ τὸν νόμον ὑπάγεται συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς ἐκδοθησομένης δικονομίας.

Ἄρθρ. 24. Ἀπαγορεύονται ἡ δήμευσις τῆς περιουσίας, ἡ ἀγγαρεία καὶ ὁ δζερεμὲς (καταναγκαστικὸν πρόστιμον)· ἐξαιροῦνται ὅμως τῆς διατάξεως ταύτης οἱ φόροι οἱ κανονικῶς ὁρισθησόμενοι καὶ τὰ ληφθησόμενα μέτρα ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἄρθρ. 25. Οὐδὲν χρηματικὸν ποσὸν δύναται νὰ ληφθῇ λόγῳ φόρου ἢ δασμοῦ ἢ ὑπὸ ἄλλην τινὰ ἐπωνυμίαν εἰμὴ δυνάμει νόμου.

Ἄρθρ. 26. Παντελῶς καὶ ἀπολύτως ἀπαγορεύονται τὰ βασανιστήρια καὶ αἱ παντὸς εἴδους ἐκβιάσεις.

Περὶ τῶν ὑπουργῶν

Ἄρθρ. 27. Ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος περιβάλλει διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Σαδρα-

ζάμη καὶ τοῦ Σέϊχ-οὺλ-Ἰσλάμη τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ ἐμπιστοσύνη θεωρεῖ κατάλληλα.

Ὁ διορισμὸς τῶν λοιπῶν ὑπουργῶν γίνεται δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ.

Ἄρθρ. 28. Τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον συνέρχεται ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σαδραζάμη.

Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπάγονται ἅπασαι αἱ σπουδαῖαι ἐσωτερικαί τε καὶ ἐξωτερικαὶ ὑποθέσεις τοῦ Κράτους.

Ὅσαι τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ δέον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου γίνονται ἐκτελεσταὶ δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ.

Ἄρθρ. 29. Ἕκαστος ὑπουργὸς ἐκ τῶν εἰς τὸ τμῆμα αὐτοῦ ἀναγομένων ὑποθέσεων, διεκπεραιοῖ, κατὰ τὰ κεκανονισμένα, ἐκείνας, τῶν ὁποίων ἡ διεξαγωγὴ εἶνε ἐπιτετραμμένη αὐτῷ.

Τὰς δὲ ὑποθέσεις, τῶν ὁποίων ἡ διεκπεραίωσις δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένη αὐτῷ, ἀναφέρει εἰς τὸν Σαδραζάμην.

Ἐκ τῶν ὑποθέσεων τούτων ὁ Σαδραζάμης διεκπεραιοῖ ἐκείνας, αἵτινες δὲν χρήζουσι συσκέψεως ἢ ὑποβάλλει αὐτὰς εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου· τὰς δὲ συσκέψεως δεομένας εἰσάγει εἰς τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ ἐκπληροῖ τὰ δέοντα συμφώνως πρὸς τὸν ἐκδοθησόμενον σχετικὸν αὐτοκρατορικὸν ἰραδέν.

Εἰδικὸς κανονισμὸς θέλει ὁρίσῃ τὴν φύσιν καὶ τὰς διαφόρους κατηγορίας τῶν ὑποθέσεων τούτων.

Ἄρθρ. 30. Οἱ ὑπουργοί εἰσιν ὑπεύθυνοι διὰ τὰς πράξεις καὶ τὴν διαχείρισιν αὐτῶν.

Ἄρθρ. 31. Ἐὰν ἓν ἢ πλείονα τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων ἐγείρωσι παράπονα συνεπαγόμενα εὐθύνην κατά τινος τῶν ὑπουργῶν καὶ διὰ γεγονότα ἀναγόμενα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλῆς, ἡ τὴν ἔγκλησιν περιέχουσα αἴτησις ἐπιδίδεται εἰς τὸν πρόεδρον, ὅστις παραπέμπει αὐτήν, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν τὸ πολύ, εἰς τὸ τμῆμα τὸ ἐπιτετραμμένον, δυνάμει τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ, ἵνα ἐξετάζῃ τὴν ἔγκλησιν καὶ ἀποφαίνηται ἐὰν ὑπάρχῃ ἢ δὲν ὑπάρχῃ λόγος ὅπως ὑποβληθῇ αὕτη εἰς τὴν σύσκεψιν τῆς Βουλῆς. Ἀφοῦ δὲ ληφθῶσι παρὰ τοῦ τμήματος τούτου αἱ ἀναγκαῖαι πληροφορίαι καὶ δοθῶσιν αἱ ἀποχρῶσαι ἐξηγήσεις παρὰ τοῦ καθ' οὗ ἡ ἔγκλησις ὑπουργοῦ, ἡ ἔκθεσις, ἡ κατὰ πλειονοψηφίαν συνταχθησομένη καὶ περιέχουσα τὴν ἀπόφασιν, δι' ἧς ἡ αἴτησις θεωρεῖται ἀξία νὰ ὑποβληθῇ εἰς σύσκεψιν, ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Βουλῇ. Ἐὰν δὲ ἡ Βουλή, ἀφοῦ ἐν ἀνάγκῃ προσκαλέσῃ τὸ ἐγκαλούμενον πρόσωπον καὶ ἀκούσῃ τὰς ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας ἤθελε δώσῃ τοῦτο αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπου αὐτοῦ, ψηφίσῃ διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς τὴν παραδοχὴν τῆς ἐκθέσεως, τό περὶ ἀγωγῆς εἰς δίκην τοῦ ἐγκαλουμένου ὑπουργοῦ πρακτικὸν αὐτῆς διαβιβάζεται εἰς τὸν Σαδραζάμην, ὅστις ὑποβάλλει αὐτὸ εἰς τὴν

κύρωσιν τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου· ἀκολούθως δέ, κατὰ τὸν ἐκδοθησόμενον ἰραδέν, ἡ ὑπόθεσις παραπέμπεται ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου.

Ἄρθρ. 32. Εἰδικὸς νόμος θέλει ὁρίσῃ τὸν τρόπον τῆς διαδικασίας τῶν κατηγορουμένων ὑπουργῶν.

Ἄρθρ. 33. Οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἰδιωτικὰς καὶ τὰς ἀνεξαρτήτους τῶν ὑπουργημάτων αὐτῶν δίκας. Αἱ τοιαῦται δίκαι δικάζονται εἰς τὰ ἁρμόδια κοινὰ δικαστήρια.

Ἄρθρ. 34. Ὅταν τὸ τὴν κατηγορίαν ἐντεταλμένον τμῆμα τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου παραδεχθῇ δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ τὴν κατὰ ὑπουργῶν κατηγορίαν οὗτοι ἐκπίπτουσι τῶν ὑπουργημάτων αὐτῶν ἄχρις οὗ ἀθωωθῶσιν.

Ἄθρ. 35. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὑπάρχει διαφωνία ἐπί τινος ἀντικειμένου μεταξὺ τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῆς Βουλῆς, καὶ τὸ μὲν Ὑπουργεῖον ἐπιμένει εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς δι' ᾐτιολογημένης καὶ ἀκριβοῦς ψήφου ἤθελεν ἀπορρίψῃ αὐτὸ ὁριστικῶς καὶ ἐπανειλημμένως, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀλλάσσειν τὸ Ὑπουργεῖον ἢ διαλύειν τὴν Βουλήν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νέων ἐκλογῶν ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένης προθεσμίας, ἀνήκει ἀποκλειστικῶς τῇ Α. Μ. τῷ Σουλτάνῳ.

Ἄρθρ. 36. Ἐν καιρῷ, καθ' ὅν, μὴ συνεδριαζούσης τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, παρουσιασθῇ κατεπείγουσα ἀνάγκη, ὅπως προφυλαχθῇ τὸ Κράτος ἐναντίον κινδύνου ἢ περιφρουρηθῇ ἡ δημοσία ἀσφάλεια, δὲν ὑπάρχει δὲ καὶ ὁ ἀπαιτούμενος καιρὸς πρὸς συγκάλεσιν τῆς Βουλῆς ὅπως ψηφίσῃ τὸν ἐπὶ τούτῳ ἀναγκαῖον θεωρηθησόμενον νόμον, αἱ ἀποφάσεις, αἵτινες ἤθελον ληφθῇ παρὰ τῶν ὑπουργῶν, ἐπὶ τῷ ὅρῳ πάντως τοῦ νὰ μὴ ἀντίκεινται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, θέλουσιν ἔχῃ δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ προσωρινῶς ἰσχὺν νόμου, ἄχρις οὗ ἡ Βουλὴ τῶν Ἀντιπροσώπων συγκληθεῖσα ἀποφασίσῃ τὰ δέοντα.

Ἄρθρ. 37. Ἕκαστος ὑπουργὸς ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ παρευρίσκηται, ὁπόταν θέλῃ, εἰς ἕκαστον τῶν δύο Σωμάτων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, ἢ νὰ ἐκπροσωπῆται ἐν αὐτοῖς ὑφ' ἑνὸς τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ· ἔχει ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ ὁμιλεῖν πρὸ παντὸς ἄλλου τῶν μελῶν. ὅ περ ἤθελε ζητήσῃ τὸν λόγον.

Ἄρθρ. 38. Ὁπόταν, συνεπείᾳ ἀποφάσεως, ληφθείσης ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων κατὰ πλειονοψηφίαν, εἷς τῶν ὑπουργῶν καλῆται ἵνα παραστῇ ἐν αὐτῇ ὅπως δώσῃ ἐξηγήσεις ἐπί τινος ἀντικειμένου, δέον ἵνα ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀπευθυνθησομένας αὐτῷ ἐρωτήσεις εἴτε αὐτοπροσώπως παρουσιαζόμενος, εἴτε ἀποστέλλων ἀνώτερόν τινα ὑπάλληλον τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ. Ἔχει ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἀναβάλλῃ τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ, ἐὰν κρίνῃ τοῦτο ἀναγκαῖον, ἀναλαμβάνων αὐτὸς τὴν εὐθύνην τῆς ἀναβολῆς ταύτης.

Περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ἄρθρ. 39. Διὰ νὰ διορισθῇ τις εἰς δημοσίαν θέσιν, δέον νὰ ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἀξίαν καὶ ἱκανότητα, συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ ἐπὶ τούτῳ συνταχθησομένου νόμου.

Πᾶς ὑπάλληλος, οὕτω διοριζόμενος, δὲν δύναται νὰ παυθῇ ἢ ἀντικατασταθῇ, ἐὰν δὲν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ διαγωγὴ αὐτοῦ δικαιολογεῖ νομίμως τὴν παῦσιν αὐτοῦ, ἐὰν δὲν δώσῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἢ ἐὰν ἡ παῦσις αὐτοῦ δὲν κριθῇ ἀπαραίτητος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Οἱ ὑπάλληλοι, οἵτινες ἤθελον ἀποδείξῃ καλὴν διαγωγὴν καὶ χρηστότητα, ὡς καὶ ἐκεῖνοι, οὓς ἡ Κυβέρνησις ἤθελε κρίνῃ ἀπαραίτητον νὰ θέσῃ εἰς διαθεσιμότητα, ἔχουσι δικαίωμα εἴτε εἰς προαγωγήν, εἴτε εἰς σύνταξιν, εἴτε εἰς μισθὸν διαθεσιμότητος, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις, αἵτινες ὁρισθήονται ὑπὸ εἰδικοῦ κανονισμοῦ.

Ἄρθρ. 40. Ἡ δικαιοδοσία τῶν διαφόρων ὑπουργημάτων θέλει ὁρισθῇ δι' εἰδικοῦ κανονισμοῦ. Ἕκαστος δὲ ὑπάλληλος εἶνε ὑπεύθυνος ἐν τῷ κύκλῳ τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 41. Πᾶς ὑπάλληλος εἶνε ὑπόχρεως νὰ σέβηται καὶ νὰ τιμᾷ τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ὑπακοὴ ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς διαταγάς, τὰς διδομένας ἐντὸς τῶν ὁρίων, τῶν διαγραφομένων ὑπὸ τοῦ νόμου. Ἡ ὑπακοὴ εἰς τὸν ἀνώτερον ἐπὶ ἀντικειμένων τῷ νόμῳ πράξεων δὲν δύναται νὰ ἀπαλλάξῃ τῆς εὐθύνης τὸν ὑπακούσαντα ὑπάλληλον.

Περὶ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως.

Ἄρθρ. 42. Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις σύγκειται ἐκ δύο Σωμάτων, ἐκ τῆς Γερουσίας καὶ ἐκ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων.

Ἄρθρ. 43. Τὰ δύο Σώματα τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως συνέρχονται τῇ 1ῃ Νοεμβρίου ἑκάστου ἔτους. Ἡ ἔναρξις γίνεται δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ. Ἡ δὲ λῆξις αὐτῶν κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου ἐπιόντος, κηρύσσεται ἐπίσης δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ.

Οὐδέτερον τῶν Σωμάτων τούτων δύναται νὰ συνέλθῃ ἐκτὸς τοῦ χρόνου τῆς συνόδου τοῦ ἑτέρου Σώματος.

Ἄρθρ. 44. Η Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος, εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἤθελε κυβερνητικῶς κριθῇ ἀναγκαῖον, δύναται νὰ ἀνοίξῃ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐνάρξεως, ὡς ἐπίσης καὶ νὰ συντάμῃ ἢ παρατείνῃ τὸν ὡρισμένον χρόνον τῆς συνόδου.

Ἄρθρ. 45. Ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως γίνεται εἴτε παρι-

σταμένου τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, εἴτε ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ Σαδραζάμη καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν μελῶν τῶν δύο Σωμάτων. Ἀναγινώσκεται δὲ αὐτοκρατορικὸς λόγος, ἐκτιθεὶς τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σχέσεων κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ ὑποδεικνύων τὰ μέτρα, ὧν ἡ ἀποδοχὴ διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος κρίνεται ἀναγκαία.

Ἄρθρ. 46. Πάντα τὰ μέλη τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως ὁρκίζονται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως ἐνώπιον τοῦ Σαδραζάμη, τὰ δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπόντα ὁρκίζονται ἀκολούθως ἐνώπιον τοῦ προέδρου τοῦ Σώματος, εἰς ὃ ἀνήκουσι, καὶ ἐν δημοσίᾳ συνεδρίᾳ, ὅτι ἔσονται πιστοὶ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὴν πατρίδα, ὅτι θέλουσι τηρήσῃ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολὴν καὶ ἀπέχῃ ἀπὸ πάσης πράξεως ἀντικειμένης εἰς ταῦτα.

Ἄρθρ. 47. Τὰ μέλη τῆς Γενικῆς Συνελεύσεώς εἰσιν ἐλεύθερα εἰς τὸ ἐκφράζειν τὴν γνώμην καὶ ἐκφέρειν τὴν ψῆφον αὐτῶν. Οὐδὲν τούτων δύναται νὰ δεσμευθῇ ὑπὸ ὑποσχέσεων ἢ ὁδηγιῶν, οὔτε νὰ ἐπηρεασθῇ ὑπὸ ἀπειλῶν. Οὐδόλως δὲ δύναται νὰ καταδιωχθῇ, δι' ἣν ἐξήνεγκε γνώμην ἢ ψῆφον κατὰ τὸ διάστημα τῶν συζητήσεων τοῦ Σώματος, οὗ ἀποτελεῖ μέλος, ἐκτὸς ἐὰν παραβῇ τὸν ἐσωτερικὸν κανονισμὸν τοῦ Σώματος τούτου· ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ἐφαρμόζονται αὐτῷ αἱ διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ.

Ἄρθρ. 48. Πᾶν μέλος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, ὅπερ διὰ τῆς ἀπολύτου πλειονοψηφίας τῶν $^2/_3$ τοῦ Σώματος, εἰς ὃ ἀνήκει, ἤθελε κατηγορηθῇ ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀποπείρᾳ παραβιάσεως ἢ καταργήσεως τοῦ Συντάγματος ἢ ἐπὶ δωροδοκίᾳ ἢ καταδικάσθη κατὰ νόμον εἰς ποινὴν συνεπαγομένην φυλάκισιν ἢ ἐξορίαν, ἀπόλλυσι τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως. Ἡ διαδικασία δὲ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ποινῆς ἀπόκεινται τῷ ἁρμοδίῳ δικαστηρίῳ.

Ἄρθρ. 49. Ἕκαστον μέλος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως δίδει τὴν ψῆφόν του αὐτοπροσώπως καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀποχῆς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ψηφοφορίας.

Ἄρθρ. 50. Οὐδεὶς δύναται νὰ εἶνε ταὐτοχρόνως μέλος τῶν δύο Σωμάτων.

Ἄρθρ. 51. Οὐδέτερον τῶν δύο Σωμάτων δύναται νὰ προβῇ εἰς σύσκεψιν, ἂν μὴ ὦσι παρόντα τὰ ἡμίση τῶν μελῶν αὐτοῦ πλέον ἑνός. Ἐκτὸς τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται ἡ πλειονοψηφία τῶν δύο τρίτων, πᾶσα ἀπόφασις λαμβάνεται δι' ἀπολύτου πλειονοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν. Ἐν περιπτώσει δὲ ἰσοψηφίας ὑπερισχύει ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου.

Ἄρθρ. 52. Πᾶσα ἀναφορά, ἥτις, ἀφορῶσα ἰδιωτικὰ συμφέροντα, ἤθελε παρουσιασθῇ εἰς ἓν τῶν δύο Σωμάτων, ἀπορρίπτεται, ἐὰν ἀποδειχθῇ, ὅτι ὁ ἀναφερόμενος δὲν ἀπετάθη κατὰ πρῶτον πρὸς τοὺς ἁρμοδίους δημοσίους ὑπαλλήλους, ἢ πρὸς τὴν ἀρχήν, ἐξ ἧς οὗτοι ἐξαρτῶνται.

Ἄρθρ. 53. Ἡ πρωτοβουλία τῆς προτάσεως νέου νόμου ἢ τῆς τροποποιήσεως νόμου ὑπάρχοντος ἀνήκει τῷ Ὑπουργείῳ.

Ἡ Γερουσία καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων ἔχουσιν ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ ζητῆσαι τὴν ψήφισιν νέου ἢ τὴν τροποποίησιν ὑπάρχοντος νόμου ἐπὶ ἀντικειμένων ὑπαγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἡ αἴτησις ὑποβάλλεται προηγουμένως διὰ τοῦ Σαδραζάμη εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Σουλτᾶνον.

Ἐγκριθείσης δὲ τῆς αἰτήσεως ταύτης δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ, τὸ Συμβούλιον τοῦ Κράτους ἐπιφορτίζεται νὰ προπαρασκευάσῃ τὰ ἀναγκαῖα νομοσχέδια, ἀφοῦ λάβῃ τὰς δεούσας πληροφορίας καὶ διασαφήσεις παρὰ τῶν ἁρμοδίων τμημάτων.

Ἄρθρ. 54. Τὰ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους ἐπεξεργασθέντα νομοσχέδια καθυποβάλλονται τὸ πρῶτον εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γερουσίαν.

Τὰ νομοσχέδια ταῦτα ἔχουσιν ἰσχὺν νόμου μόνον, ὅταν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν δύο Σωμάτων ἀποδοχὴν αὐτῶν ἐκδοθῇ αὐτοκρατορικὸς Ἰραδές, ἐπικυρῶν αὐτά. Πᾶν νομοσχέδιον, ὁριστικῶς ἀπορριπτόμενον ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν Σωμάτων, δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἰς νέαν συζήτησιν ἐντὸς τῆς Συνόδου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἄρθρ. 55. Πᾶν νομοσχέδιον δὲν θεωρεῖται ὡς παραδεκτὸν γενόμενον, ἐὰν δὲν ψηφισθῇ ἄρθρον πρὸς ἄρθρον πρῶτον ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων καὶ κατόπιν ὑπὸ τῆς Γερουσίας διὰ πλειονοψηφίας, καὶ ἐὰν τὸ σύνολον τοῦ νομοσχεδίου δὲν τύχῃ τῆς πλειονοψίας ἐν ἑκάστῳ τῶν δύο Σωμάτων.

Ἄρθρ. 56. Ἐκτὸς τῶν ὑπουργῶν, τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισήμως προσκεκλημένων ὑπαλλήλων, οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον Σῶμα ὅπως ποιήσηται κοινοποίησίν τινα εἴτε ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, εἴτε ὡς ἀντιπρόσωπος ὁμάδος ἀτόμων.

Ἄρθρ. 57. Αἱ συζητήσεις τῶν δύο Σωμάτων γίνονται τουρκιστί.

Τὰ νομοσχέδια, ἐκτυπούμενα, διανέμονται εἰς τὰ μέλη πρὸ τῆς ὡρισμένης διὰ τὴν συζήτησιν ἡμέρας.

Ἄρθρ. 58. Ἡ ψηφοφορία εἰς τὰ δύο Σώματα γίνεται δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως, διὰ σημείων ἐξωτερικῆς δηλώσεως ἢ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας. Διὰ νὰ γίνῃ μυστικὴ ψηφοφορία, ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο ἀπόφασις τοῦ Σώματος, λαμβανομένη διὰ πλειονοψηφίας.

Ἄρθρ. 59. Τὴν ἐσωτερικὴν ἀστυνομίαν ἑκάστου Σώματος ἐνασκεῖ ὁ πρόεδρος αὐτοῦ.

Περὶ Γερουσίας

Ἄρθρ. 60. Ὁ πρόεδρος καὶ τὰ μέλη τῆς Γερουσίας διορίζονται κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Γερουσιαστῶν δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ τρίτον τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων.

Ἄρθρ. 61. Ὅπως διορισθῇ τις γερουσιαστής, δέον νὰ καταστῇ διὰ τῶν πρά-

ξεων αὐτοῦ ἄξιος τῆς δημοσίου ἐμπιστοσύνης καὶ νὰ προσήνεγκεν εἰς τὸ Κράτος ἀξιολόγους ὑπηρεσίας καὶ νὰ ἔχῃ ἡλικίαν τοὐλάχιστον τεσσαράκοντα ἐτῶν.

Ἄρθρ. 62. Οἱ γερουσιασταὶ διορίζονται ἰσόβιοι.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ γερουσιαστοῦ δύναται νὰ ἀπονεμηθῇ εἰς διαθέσιμα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐχρημάτισαν ὑπουργοί, γενικοὶ διοικηταί, ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων, καζασκέρηδες, πρέσβεις ἢ πληρεξούσιοι ὑπουργοί, πατριάρχαι, ἀρχιρραβῖνοι, ἀντιστράτηγοι τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν στρατῶν καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς καταλλήλους ἐκ τῶν ἐχόντων τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα.

Τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, διοριζόμενα ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν εἰς ἄλλην θέσιν, ἀποβάλλουσι τὴν ἰδιότητα τοῦ γερουσιαστοῦ.

Ἄρθρ. 63. Ὁ μισθὸς τοῦ γερουσιαστοῦ ὁρίζεται εἰς δέκα χιλιάδας γροσίων κατὰ μῆνα. Ὁ γερουσιαστής, ὁ λαμβάνων παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου μισθὸν ἢ χορηγείαν ὑπὸ ἄλλον τίτλον, δικαιοῦται μόνον εἰς συμπλήρωσιν, ἂν τὸ ποσὸν εἶνε ἴσον ἢ ἀνώτερον τῆς μισθοδοσίας τοῦ γερουσιαστοῦ, ἐξακολουθεῖ λαμβάνων αὐτό.

Ἄρθρ. 64. Ἡ Γερουσία ἐξετάζει τὰ σχέδια τῶν νόμων και τῶν προϋπολογισμῶν, τὰ διαβιβαζόμενα αὐτῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων.

Ἂν κατὰ τὴν συζήτησιν νομοσχεδίου τινὸς ἡ Γερουσία ἀπαντήσῃ διάταξίν τινα ἀντικειμένην εἰς τὰ θρησκευτικὰ ἐν γένει, εἰς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὸ Σύνταγμα, εἰς τὴν χωρογραφικὴν ἀκεραιότητα τοῦ Κράτους, εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας, εἰς τὸ συμφέρον τῆς ἀμύνης τῆς πατρίδος, εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, ἢ ἀπορρίπτει αὐτὸ ὁριστικῶς δι' ἠτιολογημένης ψήφου ἢ τὸ παραπέμπει, συνωδευμένον ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων αὐτῆς, εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων ὅπως τροποποιηθῇ καὶ διορθωθῇ.

Τὰ ὑπὸ τῆς Γερουσίας παραδεκτὰ γενόμενα νομοσχέδια ἐπικυροῦνται ὑπ' αὐτῆς καὶ διαβιβάζονται εἰς τὸν Σαδραζάμην.

Ἡ Γερουσία ἐξετάζει τὰς ὑποβαλλομένας αὐτῇ ἀναφορὰς καὶ διαβιβάζει εἰς τὸν Σαδραζάμην ἐκείνας ἐξ αὐτῶν, ἃς κρίνῃ ἀξίας τῆς τοιαύτης παραπομπῆς, συνοδεύουσα αὐτὰς διὰ τῶν παρατηρήσεων αὐτῆς.

Περὶ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων

Ἄρθρ. 65. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀντιπροσώπων τῆς Βουλῆς ὁρίζεται ἐπὶ τῇ βάσει ἑνὸς βουλευτοῦ ἐπὶ πεντήκοντα χιλιάδων ἀρρένων ἀνηκόντων εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ὑπηκοότητα.

Ἄρθρ. 66. Ἡ ἐκλογὴ γίνεται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας· ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς ὁρισθήσεται δι' εἰδικοῦ νόμου.

Ἄρθρ. 67. Ἡ ἐντολὴ τῶν Ἀντιπροσώπων τῆς Βουλῆς εἶνε ἀσυμβίβαστος μετὰ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

α' [illegible]

β' [illegible]

γ' [illegible]

δ' [illegible]

ε' [illegible]

ς' [illegible]

ζ' [illegible]

η' [illegible]

θ' [illegible]

ι' [illegible]

[illegible]

Ἄρθ. 70. Αἱ γενικαὶ ἐκλογαὶ τῶν Ἀντιπροσώπων γίνονται κατὰ τετραετίαν. Ἡ ἐντολὴ ἑκάστου Ἀντιπροσώπου διαρκεῖ ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, [illegible] καὶ [illegible]

Ἄρθ. 71. Αἱ γενικαὶ ἐκλογαὶ τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων ἄρχονται τὸ βραδύτερον τέσσαρας μῆνας πρὸ τῆς [illegible] Νοεμβρίου, ὅτε συνέρχεται ἡ Γενικὴ Συνέλευσις.

Ἄρθ. 72. Ἕκαστον μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων ἀντιπροσωπεύει τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς τὴν ἐκλέξασαν αὐτὸν περιφέρειαν.

Ἄρθ. 73. Οἱ ἐκλογεῖς ὀφείλουσι νὰ ἐκλέγωσι τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας εἰς ἣν [illegible]

Ἄρθ. 74. Ἐν περιπτώσει διαλύσεως τῆς Βουλῆς δι' [illegible] αἱ γενικαὶ ἐκλογαὶ δέον νὰ ἄρχωνται ἐν καιρῷ, ὥστε ἡ Βουλὴ δυνηθῇ νὰ συνέλθῃ [illegible] τὸ βραδύτερον ἓξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς διαλύσεως.

Ἄρθ. 75. Ἐν περιπτώσει θανάτου, διαρκοῦς ἀπαγορεύσεως, παραιτήσεως [illegible], ἀπωλείας τῆς ἰδιότητος τοῦ ἀντιπροσώπου, συνεπείᾳ καταδίκης ἢ ἀποδοχῆς δημοσίας θέσεως, ἐνεργεῖται ἡ ἀναπλήρωσις συμφώνως ταῖς διατάξεσι τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου καὶ ἐντὸς τοιούτου χρονικοῦ διαστήματος, ὥστε ὁ νέος

Ἀντιπρόσωπος νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ τὸ βραδύτερον ἐντὸς τῆς ἐπιούσης συνόδου.

Ἄρθρ. 75. Ἡ ἐντολὴ τῶν Ἀντιπροσώπων, τῶν ἐκλεγομένων πρὸς ἀναπλήρωσιν κενῆς θέσεως, διαρκεῖ μόνον μέχρι τῶν προσεχῶν γενικῶν ἐκλογῶν.

Ἄρθρ. 76. Χορηγηθήσονται ὑπὸ τοῦ δημοσίου Ταμείου ἑκάστῳ τῶν Ἀντιπροσώπων εἴκοσι χιλιάδες γροσίων διὰ τὴν σύνοδον ἑκάστου ἔτους καὶ τὰ ὁδοιπορικά των ἔξοδα διά τε τὴν ἔλευσιν καὶ τὴν ἐπιστροφήν.

Τὰ ἔξοδα ταῦτα ὁρισθήσονται συνῳδὰ ταῖς διατάξεσι τοῦ Κανονισμοῦ, τοῦ διέποντος τὰς ὁδοιπορικὰς ἀποζημιώσεις, τὰς χορηγουμένας εἰς τοὺς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους καὶ ὑπολογιζομένας ἐπὶ τῇ βάσει μηνιαίου μισθοῦ πεντακισχιλίων γροσίων.

Ἄρθρ. 77. Ὁ πρόεδρος καὶ οἱ δύο ἀντιπρόεδροι τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων ὁρίζονται κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου ἐκ καταλόγου ἐννέα ὑποψηφίων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ πλειονοψηφίας, ὧν οἱ τρεῖς διὰ τὴν προεδρίαν, τρεῖς διὰ τὴν πρώτην ἀντιπροεδρίαν καὶ τρεῖς διὰ τὴν δευτέραν ἀντιπροεδρίαν.

Ὁ διορισμὸς τοῦ προέδρου καὶ τῶν ἀντιπροέδρων γίνεται δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ.

Ἄρθρ. 78. Αἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων γίνονται δημοσίᾳ. Ἐν τούτοις ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων δύναται νὰ συνεδριάζῃ μυστικῶς, ἐὰν γίνῃ τοιαύτη πρότασις ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν ἢ ὑπὸ δεκαπέντε μελῶν, ἡ δὲ πρότασις αὕτη ψηφισθῇ ἐν μυστικῇ συνεδρίᾳ

Ἄρθρ. 79. Οὐδεὶς ἀντιπρόσωπος δύναται, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς συνόδου, νὰ συλληφθῇ ἢ καταδιωχθῇ, ἐκτὸς ἂν ἡ Βουλὴ ἀποφασίσῃ κατὰ πλειονοψηφίαν, ὅτι ὑπάρχει λόγος ἀποχρῶν πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ, ἢ συλληφθῇ οὗτος ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐγκλήματι ἢ πλημμελήματι ἢ μετὰ τὴν διάπραξιν αὐτῶν.

Ἄρθρ. 80. Ἡ Βουλὴ τῶν Ἀντιπροσώπων συζητεῖ τὰ ὑποβαλλόμενα αὐτῇ νομοσχέδια. Παραδέχεται, τροποποιεῖ ἢ ἀπορρίπτει τὰς ἀφορώσας εἰς τὰ οἰκονομικὰ ἢ τὸ Σύνταγμα διατάξεις, ἐξετάζει λεπτομερῶς τὰς γενικὰς δαπάνας τοῦ Κράτους, τὰς περιλαμβανομένας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ καὶ ὁρίζει τὸ ποσὸν αὐτῶν μετὰ τῶν ὑπουργῶν· ὁρίζει ἐπίσης ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ὑπουργῶν τὴν φύσιν, τὸ ποσὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς εἰσπράξεως τῶν πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν προσόδων.

Περὶ δικαστηρίων

Ἄρθρ. 81. Οἱ δικασταί, οἱ διοριζόμενοι κατὰ τὸν εἰδικὸν ἐπὶ τούτῳ νόμον καὶ ἐφοδιαζόμενοι διὰ διπλώματος (βερατίου), εἰσὶν ἀμετάθετοι· ἀλλ' ἡ παραίτησις αὐτῶν γίνεται δεκτή. Ὁ προβιβασμὸς τῶν δικαστῶν κατὰ ἱεραρχικὴν τάξιν, ἡ μετάθεσις αὐτῶν, τὸ εἰς σύνταξιν δικαίωμα αὐτῶν, ἡ παῦσις αὐτῶν, ἕνεκα ποινικῆς καταδίκης, ὑπόκειται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ αὐτοῦ νόμου.

Ὁ νόμος οὗτος ὁρίζει καὶ τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα τῶν δικαστῶν καὶ τῶν λοιπῶν δικαστικῶν λειτουργῶν.

Ἄρθρ. 82. Πᾶσαι αἱ συνεδρίαι τῶν δικαστηρίων εἰσὶ δημόσιαι.

Ἐν τούτοις εἰς περιστάσεις, ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας, τὸ δικαστήριον δύναται νὰ συνεδριάσῃ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων.

Ἡ διὰ τύπου δημοσίευσις τῶν ἀποφάσεων ἐπιτρέπεται.

Ἄρθρ. 83. Πᾶν ἄτομον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ὅσα μέσα ἤθελε θεωρήσῃ πρόσφορα καὶ τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπει ὁ νόμος.

Ἄρθρ. 84. Οὐδὲν δικαστήριον δύναται ν' ἀρνηθῇ ὑφ' οἱανδήποτε πρόφασιν, ἵνα δικάσῃ ὑπόθεσιν τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ. Δὲν δύναται ἐπίσης ν' ἀναστείλῃ ἢ ἀναβάλῃ τὴν δίκην μετὰ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς ἢ ἀφοῦ προβῇ εἰς τὰς ἀπαιτουμένας προκαταρκτικὰς ἐξετάσεις, ἐκτὸς ἐὰν ὁ ἐνάγων ἤθελε παραιτηθῇ τῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων ἡ ἀγωγὴ τοῦ δημοσίου ἐξακολουθεῖ συνῳδὰ τῷ νόμῳ καὶ ἐν ᾗ ἔτι περιπτώσει ὁ ἐνάγων ἤθελε παραιτηθῇ τῆς δίκης αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 85. Πᾶσα ὑπόθεσις δικάζεται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου.

Αἱ μεταξὺ ἰδιωτῶν καὶ τοῦ Κράτους δίκαι ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν κοινῶν δικαστηρίων.

Ἄθρ. 86. Οὐδεμία ἀνάμιξις δύναται νὰ ἐξασκηθῇ ἐν τοῖς δικαστηρίοις.

Ἄρθρ. 87. Αἱ ὑποθέσεις αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὸ *Σιερὶ* δικάζονται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων τοῦ *Σιερί*. Ἡ ἐκδίκασις τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια.

Ἄρθρ. 88. Αἱ διάφοροι τάξεις τῶν Δικαστηρίων, ἡ ἁρμοδιότης καὶ ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν καὶ ἡ μισθοδοσία τῶν δικαστῶν κανονίζονται ὑπὸ τῶν νόμων.

Ἄρθρ. 89. Ἐκτὸς τῶν ὡρισμένων δικαστηρίων δὲν δύνανται νὰ συστηθῶσιν ὑφ' οἱανδήποτε ἐπωνυμίαν ἔκτακτα δικαστήρια, ἢ ἐπιτροπαὶ πρὸς ἐκδίκασιν καὶ διεξαγωγὴν εἰδικῶν τινων ὑποθέσεων.

Ἐν τούτοις ἡ διαιτησία καὶ ὁ διορισμὸς *μουβελλὰ* (ἐπιτροπικῶς πεμπομένων δικαστῶν) ἐπιτρέπεται κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένα.

Ἄρθρ. 90. Οὐδεὶς δικαστὴς δύναται νὰ κατέχῃ συγχρόνως καὶ ἑτέραν θέσιν μισθοδοτουμένην ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Ἄρθρ. 91. Διορισθήσονται εἰσαγγελεῖς, πρὸς οὓς ἐπιτραπήσεται ἡ ὑπεράσπισις τῶν δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου.

Ἡ δικαιοδοσία καὶ ἡ ἱεραρχία αὐτῶν ὁρισθήσεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

Περὶ τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου

Ἄρθρ. 92. Τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα μελῶν, ὧν δέκα γερουσιασταί, δέκα σύμβουλοι τοῦ Κράτους καὶ δέκα μέλη ἐκλεγόμενα

μεταξὺ τῶν προέδρων καὶ τῶν μελῶν τοῦ 'Ακυρωτικοῦ καὶ τοῦ 'Εφετείου. Ἅπαντα τὰ μέλη ἐκλέγονται διὰ κλήρου.

Τὸ 'Ανώτατον Δικαστήριον συγκαλεῖται, ὅταν εἶνε ἀνάγκη, δι' αὐτοκρατορικοῦ ἱραδὲ καὶ συνέρχεται ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Γερουσίας. Ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸ δικάζειν:

Τοὺς ὑπουργούς·

Τὸν πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τοῦ 'Ακυρωτικοῦ· καὶ

Πάντα κατηγορούμενον ἐπὶ ἐγκλήματι κατὰ τοῦ προσώπου ἢ τῶν δικαιωμάτων τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, ἢ ἐπιβουλῇ κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους.

Ἄρθρ. 93. Τὸ 'Ανώτατον Δικαστήριον σύγκειται ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ τμήματος τῆς κατηγορίας καὶ τοῦ δικαστικοῦ τμήματος.

Τὸ τμῆμα τῆς κατηγορίας ἀπαρτίζουσι ἐννέα μέλη, ἐκλεγόμενα διὰ κλήρου μεταξὺ τῶν τριάκοντα μελῶν τῶν ἀποτελούντων τὸ 'Ανώτατον Δικαστήριον καὶ τῶν ὁποίων τρεῖς μὲν εἰσι γερουσιασταί, τρεῖς δὲ σύμβουλοι τοῦ Κράτους καὶ τρία μέλη τοῦ 'Ακυρωτικοῦ καὶ τοῦ 'Εφετείου.

Ἄρθρ. 94. Ἡ εἰς τὸ δικαστικὸν τμῆμα παραπομπὴ ἀποφασίζεται ὑπὸ τοῦ τμήματος τῆς κατηγορίας διὰ τῆς πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν αὐτοῦ. Τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ τμῆμα τῆς κατηγορίας δὲν δύνανται νὰ συμμετάσχωσι τῆς συνδιασκέψεως τοῦ δικαστικοῦ τμήματος.

Ἄρθρ. 95. Τὸ δικαστικὸν τμῆμα σχηματίζεται ἐξ εἴκοσι καὶ ἑνὸς μελῶν, ὧν ἑπτὰ γερουσιασταί, ἑπτὰ σύμβουλοι τοῦ Κράτους καὶ ἑπτὰ μέλη τοῦ 'Ακυρωτικοῦ καὶ τοῦ 'Εφετείου.

Δικάζει διὰ πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ συνῳδὰ τοῖς ἐν ἰσχύϊ νόμοις, τὰς δίκας, ἃς παραπέμπει αὐτὸ τὸ τμῆμα τῆς κατηγορίας.

Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ δὲν ὑπόκεινται οὔτε εἰς ἔφεσιν, οὔτε εἰς ἀναίρεσιν.

Περὶ τῶν οἰκονομικῶν

Ἄρθρ. 96. Οὐδεὶς δημόσιος φόρος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ, διανεμηθῇ καὶ εἰςπραχθῇ ἢ μόνον ὅταν ὁρισθῇ δυνάμει νόμου.

Ἄρθρ. 97. Ὁ προϋπολογισμὸς εἶνε ὁ περιέχων τὰς προβλέψεις τῶν προσόδων καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ Κράτους. Οἱ δημόσιοι φόροι διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμόν, τὴν διανομὴν καὶ τὴν εἴσπραξιν αὐτῶν.

Ἄρθρ. 98. Ἡ ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως ἐξέτασις καὶ ἐπιψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ γίνεται κατ' ἄρθρα. Οἱ προσηρτημένοι πίνακες, οἱ περιέχοντες ἐν λεπτομερείᾳ τὰς προσόδους καὶ τὰς δαπάνας διαιροῦνται εἰς τμήματα, κεφάλαια καὶ ἄρθρα, συμφώνως πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν κανονισμῶν ὁριζόμενον πρότυπον.

Οἱ πίνακες οὗτοι ἐπιψηφίζονται κατὰ κεφάλαια.

Ἄρθρ. 99. Τὸ νομοσχέδιον τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς κοινοβουλευτικῆς συνόδου, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως, εἰς ἣν ἀναφέρεται.

Ἄρθρ. 100. Οὐδεμία δαπάνη ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ δύναται νὰ γίνῃ ἀπὸ τῶν δημοσίων χρημάτων εἰμὴ δυνάμει νόμου.

Ἄρθρ. 101. Ἐν κατεπειγούσῃ ἀνάγκῃ, δικαιολογουμένῃ ὑπὸ ἐκτάκτων περιστάσεων, οἱ ὑπουργοὶ ὑπ' εὐθύνην αὐτῶν δύνανται, ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, νὰ ἐξεύρωσι, δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ, τοὺς ἀναγκαιοῦντας πόρους καὶ νὰ προβῶσιν εἰς δαπάνην μὴ προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ ὑποβάλωσι περὶ τούτου νομοσχέδιον εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς προσεχεστέρας αὐτῆς συνόδου.

Ἄρθρ. 102. Ὁ προϋπολογισμὸς ἐπιψηφίζεται δι' ἓν ἔτος· ἔχει δὲ ἰσχὺν νόμου μόνον διὰ τὸ ἔτος, εἰς ὃ ἀναφέρεται.

Ἐν τούτοις, ἄν, ἕνεκα ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, ἡ Βουλὴ τῶν Ἀντιπροσώπων διαλυθῇ πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, οἱ ὑπουργοὶ δύνανται δι' ἀποφάσεως αὐτῶν, κυρουμένης δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ, νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ προηγουμένου ἔτους μέχρι τῆς προσεχοῦς συνόδου, χωρὶς ὅμως ἡ προσωρινὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προϋπολογισμοῦ τούτου νὰ δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ χρονικὸν διάστημα ἑνὸς ἔτους.

Ἄρθρ. 103. Ὁ νόμος τῆς ὁριστικῆς διακανονίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἤτοι ὁ ἀπολογισμὸς ἀναφέρει τὸ ποσὸν τῶν γενομένων εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων καὶ δαπανῶν τοῦ ἔτους, εἰς ὃ οὗτος ἀναφέρεται.

Ὁ τύπος καὶ αἱ διαιρέσεις αὐτοῦ δέον νὰ ὦσιν ἀκριβῶς αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἄρθρ. 104. Τὸ νομοσχέδιον τῆς ὁριστικῆς διακανονίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων τὸ πολὺ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἰς ὃ ἀναφέρεται.

Ἄρθρ. 105. Συστηθήσεται Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, ἐντολὴν ἔχον νὰ ἐξελέγχῃ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐπὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων οἰκονομικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τοὺς ἐτησίους λογαριασμοὺς τοὺς συντασσομένους ὑπὸ τῶν διαφόρων ὑπουργικῶν τμημάτων.

Τοῦτο θέλει ὑποβάλλῃ κατ' ἔτος εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων εἰδικὴν ἔκθεσιν, περιλαμβάνουσαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ καὶ συνωδευομένην ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων παρατηρήσεων.

Εἰς τὸ τέλος ἑκάστης τριμηνίας θέλει παρουσιάζῃ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Σουλτᾶνον διὰ τοῦ προέδρου τοῦ Ὑπουργείου ἔκθεσιν, περιέχουσαν τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν.

Ἄρθρ. 106.—Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον συνίσταται ἐκ δώδεκα μελῶν, διοριζομένων δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ.

Οὐδεὶς αὐτῶν δύναται νὰ παυθῇ, χωρὶς ἡ τὴν ἀνάγκην τῆς παύσεως αὐτοῦ αἰτιολογοῦσα πρότασις νὰ ἐπιδοκιμασθῇ δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων, λαμβανομένης διὰ πλειονοψηφίας.

Ἄρθρ. 107. Τὰ προσόντα καὶ τὰ καθέκαστα τῆς δικαιοδοσίας τῶν μελῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, αἱ ἐφαρμοστέαι διατυπώσεις, ἐν περιπτώσει παραιτήσεως, ἀντικαταστάσεως, προβιβασμοῦ καὶ ὑπὸ σύνταξιν καταστάξεως αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ διοργανισμὸς τῶν γραφείων τοῦ Συνεδρίου ὁρισθήσονται ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου.

Περὶ ἐπαρχιακῆς διοικήσεως (βιλαετίων)

Ἄρθρ. 108. Ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν ἔχει ὡς βάσιν τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀποκεντρώσεως καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν δικαιοδοσιῶν.

Τὰ καθέκαστα τῆς διοργανώσεως ταύτης ὁρισθήσονται διὰ νόμου.

Ἄρθρ. 109. Ἡ ἐκλογὴ τῶν μελῶν τῶν διοικητικῶν Συμβουλίων τῶν βιλαετίων, σανδζακίων καὶ καζάδων, ὡς καὶ ἡ τῶν μελῶν τοῦ γενικοῦ Συμβουλίου, ὅ περ κατ' ἔτος συνέρχεται ἐν τῇ ἕδρᾳ ἑκάστου βιλαετίου, κανονισθήσεται δι' εἰδικοῦ νόμου ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων.

Ἄρθρ. 110. Ἡ δικαιοδοσία τῶν γενικῶν Συμβουλίων τῶν βιλαετίων ὁρισθήσεται ὑπὸ τοῦ συνταχθησομένου εἰδικοῦ νόμου, ἐν ᾧ θὰ περιλαμβάνηται τὸ δικαίωμα τοῦ συνδιασκέπτεσθαι περὶ ἀντικειμένων δημοσίας ὠφελείας, οἷον περὶ συστάσεως ὁδῶν καὶ μέσων συγκοινωνίας, περὶ σχηματισμοῦ πιστωτικῶν γεωργικῶν ταμείων, περὶ διευκολύνσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας καὶ περὶ τῆς διαδόσεως τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διατυπόνειν παράπονα καὶ διαβιβάζειν αὐτὰ εἰς τὰς ἁρμοδίους ἀρχὰς πρὸς ἐπανόρθωσιν γεγονότων ἢ πράξεων διαπραχθεισῶν παρὰ τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανονισμούς, εἴτε ἐν τῇ διανομῇ καὶ εἰσπράξει τῶν φόρων, εἴτε ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει.

Ἄρθρ. 111. Ἐν ἑκάστῳ καζᾷ θὰ ὑπάρχῃ συμβούλιον ἑκάστης Κοινότητος.

Τῷ συμβουλίῳ τούτῳ ἀνατίθεται τὸ ἐποπτεύειν:

α') Τὴν διοίκησιν τῶν προσόδων τῶν βακουφικῶν ἀκινήτων κτημάτων καὶ κεφαλαίων κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἱδρυτῶν καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἀρχαιόθεν εἰθισμένα.

β') Τὴν χρῆσιν τῶν εἰς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς ὡρισμένων περιουσιῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ἐν ταῖς διαθήκαις διαγραφομένους ὅρους·

γ') Τὴν διοίκησιν τῶν ὀρφανικῶν περιουσιῶν συνῳδὰ τῷ ἐπὶ τούτῳ εἰδικῷ κανονισμῷ.

Ἕκαστον τούτων τῶν συμβουλίων σύγκειται ἐκ τῶν μελῶν τῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς οἰκείας Κοινότητος, συνῳδὰ τοῖς συνταχθησομένοις εἰδικοῖς κανονισμοῖς.

Τὰ συμβούλια ταῦτα θέλουν ὑπάγεσθαι εἰς τὰς ἐπιτοπίους ἀρχὰς καὶ τὰ γενικὰ Συμβούλια τῶν βιλαετίων.

Ἄρθρ. 112. Αἱ δημοτικαὶ ὑποθέσεις διευθύνονται ἔν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὸ τῶν κατ᾽ ἐκλογὴν συγκροτηθησομένων δημαρχιακῶν συμβουλίων. Ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν αὐτῶν θέλουσιν ὁρισθῇ δι᾽ εἰδικοῦ νόμου.

Διάφοροι διατάξεις

Ἄρθρ. 113. Ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελον παρατηρηθῇ γεγονότα ἢ ἔνδειξις προμηνύουσαι στάσιν εἴς τι μέρος τοῦ Κράτους, ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις δικαιοῦται νὰ κηρύξῃ εἰς τὸ μέρος τοῦτο τὸν στρατιωτικὸν νόμον. Ὁ στρατιωτικὸς νόμος συνίσταται εἰς τὴν προσωρινὴν ἀναστολὴν τῶν πολιτικῶν νόμων.

Ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως τῶν ὑπὸ τὸν στρατιωτικὸν νόμον μερῶν ὁρισθήσεται δι᾽ εἰδικοῦ κανονισμοῦ.

Εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Σουλτᾶνον ἀπόκειται ἡ ἀποκλειστικὴ ἐξουσία τοῦ ἀποβάλλειν ἢ ἀπομακρύνειν ἐκ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐκείνους, ὅσοι κατ᾽ ἀξιοπίστους πληροφορίας τῆς ἀστυνομίας ἀναγνωρισθῶσιν ὡς διαταράττοντες τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους.

Ἄρθρ. 114. Ἡ πρωτοβάθμιος ἐκπαίδευσις εἶνε ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντας τοὺς Ὀθωμανούς. Τὰ καθέκαστα τῆς ἐφαρμογῆς θέλουσιν ὁρισθῇ δι᾽ εἰδικοῦ νόμου.

Ἄρθρ. 115. Οὐδεμία διάταξις τοῦ Συντάγματος δύναται ν᾽ ἀνασταλῇ ἢ περιέλθῃ εἰς ἀχρηστίαν ἐφ᾽ οἱαδήποτε προφάσει.

Ἄρθρ. 116.—Ὅταν, ἕνεκα τῶν ἀπαιτήσεων τῶν περιστάσεων, καταδειχθῇ δεόντως καὶ ὁριστικῶς ἡ ἀνάγκη τῆς τροποποιήσεως διατάξεών τινων τοῦ Συντάγματος, αὕτη δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον :

Πᾶσα πρότασις τροποποιήσεως ὑποβαλλομένη, εἴτε ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου σώματος τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, δέον νὰ ὑποβληθῇ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν συζήτησιν τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων.

Ἐὰν ἡ πρότασις αὕτη ἐγκριθῇ διὰ πλειονοψίας τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν, τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων, τότε παραπέμπεται εἰς τὴν Γερουσίαν.

Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ προταθεῖσα τροποποίησις ἤθελε γείνῃ ἀποδεκτὴ καὶ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας, κυρωθῇ δὲ καὶ δι᾽ αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ, τότε λαμβάνει αὕτη ἰσχὺν νόμου.

Πᾶσα διάταξις τοῦ Συντάγματος, περὶ ἧς ὑπεβλήθη πρότασις τροποποιήσεως, διατελεῖ ἐν ἰσχύϊ μεχρισοῦ ἡ περὶ τροποποιήσεως πρότασις συζητηθεῖσα ὑπὸ τῶν δύο σωμάτων τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως ἐπικυρωθῇ δι᾽ αὐτοκρατορικοῦ ἰραδέ.

Ἄρθρ. 117. Ἡ ἑρμηνεία τῶν νόμων ἀνήκει :

Εἰς τὸ Ἀκυρωτικὸν δικαστήριον, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς περὶ τὰ δικαστικὰ νόμους·
Εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Κράτους, διὰ τοὺς διοικητικοὺς νόμους· καὶ
Εἰς τὴν Γερουσίαν, διὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος.

Ἄρθρ. 118. Οἱ ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ νόμοι, κανονισμοὶ καὶ τὰ ἔθη καὶ ἔθιμα θέλουσι διατελῇ ἐν ἰσχύϊ, ἐνόσῳ δὲν ἤθελον τροποποιηθῇ ἢ ἀκυρωθῇ ὑπὸ μεταγενεστέρων νόμων ἢ κανονισμῶν.

Ἄρθρ. 119. Αἱ προσωριναὶ ὁδηγίαι τῆς 10 Σεββὰλ 1293 (16/28 Ὀκτωβρίου 1876), αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν, ἥτις μόνον ἅπαξ θέλει συνέλθῃ, νὰ παύσωσιν ἰσχύουσαι εὐθὺς μετὰ τὴν λῆξιν τῆς πρώτης κοινοβουλευτικῆς συνόδου.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

ΥΠΟ Ν. Α. ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

1453—1821

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ε΄

Ἡ προσχεδιασθεῖσα σημαία τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας

Οὕτω διεθρύπτοντο συνεχῶς τὰ χρυσᾶ ὄνειρα τῆς βαυκαλιζομένης μὲ τὴν ἐλευθερίαν ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ὑπὸ τοιαύτας σημαίας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αἴφνης ἠκούσθη διὰ μίαν εὐοίωνον ἡμέραν ἡ ἁγία καὶ περίτρανος φωνὴ τοῦ Ρήγα.

«Ὡς ποτε παληκάρια, θὰ ζοῦμε στὰ στενά,
Μονάχοι, σὰν λιοντάρια στὴς ράχες στὰ βουνά ;

Ὁ Ρήγας, ὁ σπείρας τόσον καρποφόρως τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν, εἶχε προσχεδιάση καὶ τὴν ἱερὰν σημαίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπάλαιε τὸ ἔθνος μετὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὡρίμανσιν τῆς ἰδέας τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας. Μετὰ τὰ οὐράνια ἐκεῖνα

σαλπίσματα, τὰ ἐνθουσιώδη ἐκεῖνα ᾄσματα τοῦ ἐμπνευσμένου ποιητοῦ, τὰ ὁποῖα εὕρισκον τὴν ἰσχυροτέραν ἠχὼ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἑλληνικῆς καρδίας καὶ διετήρουν ἐν διαρκῇ ἐγρηγόρσει ὅλον τὸν δεσμευμένον ἐκεῖ μεγαλοπρεπῆ κόσμον τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων τοῦ ὑποδούλου Ἕλληνος, θὰ ἐζήτει τὸ ἔθνος ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ῥήγα εὐτόλμως καὶ ἐμμόνως τὴν ἐπὶ τόσους αἰῶνας ὀνειροπολουμένην ἐλευθερίαν του.

Ἐπὶ τῆς σημαίας τοῦ Ῥήγα ἐσημειοῦντο τὸ ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τρεῖς σταυροί. Ἦτο δὲ αὕτη ἐρυθρά, λευκὴ καὶ μέλαινα.

Ὁ Θεσσαλὸς πρόδρομος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας διέβλεπεν ἐν ταύτῃ τὰς ἑκατόμβας τῶν ἑλληνικῶν θυμάτων, ὅλον ἐκεῖνον τὸν αἱματοχείμαρρον, ὅστις καὶ μόνος ἦτο προωρισμένος νὰ φέρῃ ἐπιπλέουσαν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ ἐπεξηγῶν, ἀναλόγως μὲ ταῦτα, τὰ ἐκλεγέντα ὑπ' αὐτοῦ χρώματα τοῦ πρώτου συμβόλου τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἔγραφεν :

«Τὸ κόκκινον σημαίνει τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν καὶ αὐτεξουσιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ ἐμεταχειρίζοντο οἱ προπάτορές μας ὡς ἔνδυμα πολέμου, θέλοντες νὰ μὴ φαίνωνται αἱ πληγαί, ὅπου ἔτρεχεν αἷμα, διὰ νὰ μὴ δειλιῶσιν οἱ στρατιῶται.

«Τὸ ἄσπρον σημαίνει τὴν ἀθωότητα τῆς δικαίας ἡμῶν ἀφορμῆς κατὰ τῆς τυραννίας.

«Τὸ μαῦρον σημαίνει τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἡμῶν θάνατον».

Τὴν ἰδεώδη ταύτην σημαίαν, ἀπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ὁποίας θὰ ἐξεχείλιζε μίαν ἡμέραν ἡ αὐστηροτέρα ἀπαίτησις τοῦ ὑπερτάτου πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος, ὠνειροπόλει ὁ Ῥήγας μὲ ἄσβεστον πόθον νὰ ἴδῃ αἴφνης κυματίζουσαν ὑπερηφάνως ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν, καὶ καταλαμπρυνομένην ἀπὸ τὴν ἀείζωον ἑλληνικὴν δόξαν. Καὶ ὅμως ἀντὶ τούτων ἡ μοιραία φορὰ τῶν πραγμάτων εἰς μὲν τὸν ὑψιπετῆ εἰς τὰς ἰδανικὰς σφαίρας τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου ποιητὴν προσέφερε τὸν μαρτυρικὸν ἐν Βελιγραδίῳ θάνατον, τὴν δὲ σημαίαν ταύτην ἔθηκε μὲν ὡς ἐντάφιον τῶν χρυσῶν πόθων τοῦ Ῥήγα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνέστησε μετ' ὀλίγον εἰς τὰς βεβρεγμένας δακικὰς χώρας ἀπὸ τὸ ἁγιώτερον αἷμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, εἰς τὰ ζωπυροῦντα χρώματα τῆς πρώτης σημαίας τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀθανάτου σημαίας τῶν Ὑψηλαντῶν.

Τὴν ἀκάματον ἐργασίαν τοῦ Ῥήγα διεδέχθη τὸ μέγιστον γεγονός, τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα, ἡ νευρώδης ἐνσάρκωσις τῆς ἰδέας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ ἵδρυσις τῆς ἐλευθεροδότου Φιλικῆς Ἑταιρείας, γενομένη τὸ 1814 ἐν Ὀδησσῷ.

Καὶ ὅταν τέλος ἀνέτειλε τὸ 1821, αἱ πανάγιαι αὐγαὶ τῆς ἐξεγέρσεως ὑπέφωσκον, χρυσιζόμεναι ἀπὸ τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας, τὰ δὲ ἐπαναστατικὰ σώματα ἦσαν καθ' ὅλα ἕτοιμα, προπαρασκευασθέντα ὑπὸ τὰς μεγαλεπηβόλους σημαίας

τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν καὶ δὲν ἀνέμενον εἰμὴ τὴν ἐπιδέξιον ὀργανωνικὴν χεῖρα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως.

Δὲν ὑπελείπετο πλέον παρὰ ἡ φαιδρὰ ἤχησις τοῦ παραδεισείου σαλπίσματος τῆς ἑλληνικῆς ἀναστάσεως.

Καὶ ἰδοὺ αἴφνης περὶ ἓν ὁμιχλῶδες δειλινὸν τοῦ βορρᾶ, τὴν 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1821, διέβαινε τὸν Προῦθον ὁ πρίγκιψ ἡμῶν Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τὰ ὡραιότερα τῶν ὀνείρων.

Ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ σημαία ἐπρόκειτο πλέον νὰ ὑψωθῇ!

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΙ ΣΗΜΑΙΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

1821—1828

Α΄.

Ἡ πρώτη σημαία τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας

Ἡ πρώτη σημαία τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ὑψώθη τὴν 26 Φεβρουαρίου 1821 ἐν Μολδαυίᾳ.

Ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἤρξατο ἡ Ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀτυχοῦς μονόχειρος ἡγεμονόπαιδος, τοῦ ἀγηράτου εἰς τὴν ἑλληνικὴν μνήμην πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

Ὑψώθη ἐν τῇ μονῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (παρὰ τὸ Ἰάσιον) εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Βενιαμίν, καὶ ἀφοῦ ἔλαβον χώραν δοξολογία καὶ περίλαμπρος τελετή, παρευρεθέντων τοῦ Ὑψηλάντου καὶ σύμπαντος τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ.

Ἦτο τρίχους.

Λευκή, ἐρυθρὰ καὶ μέλαινα.

Ἔφερε δὲ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως τὰ ὁμοιώματα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης καὶ τὸ «ἐν τούτῳ νίκα», ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὸν φοίνικα καὶ τὸ «ἐκ τῆς κόνεώς μου ἀναγεννῶμαι».

Ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην, τὴν περιπτύξασαν ὑπὸ τὰς αἰσιωτέρας ἑλληνικὰς

δοξασίας τὸν ἐκ τῆς τέφρας του ἀναγεννώμενον φοίνικα, διεξήγαγεν ὁ ἀτυχὴς Ὑψηλάντης τὰς πρώτας τραγικὰς σκηνὰς τοῦ αἱματηροτέρου τῶν ἀγώνων καὶ ὑπέστη ὅλας τὰς περιπετείας καὶ ὅλους τοὺς ἠθικοὺς κλονισμοὺς τοῦ ἀτυχήσαντος στρατάρχου.

Ὑπὸ τοιαύτην σημαίαν ἐξετυλίχθη ἐν Δραγατσανίῳ τὸ φρικιαστικὸν δρᾶμα τῶν μαυροφόρων Ἱερολοχιτῶν, τῶν ἱερῶν αὐτῶν σφαγίων, ἐπὶ τοῦ ἀκορέστου βωμοῦ τῆς πατρίδος.

Ὑπὸ ὁμόχρουν καὶ ὁμοιόμορφον σημαίαν, ἐμπεπηγμένην ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου τῆς μονῆς τοῦ Σέκου, εὗρεν ἐκεῖ τὸν ἐνδοξότερον τῶν θανάτων, ὁ γενναιότερος, ὁ ἱπποτικώτερος, ὁ μᾶλλον μεγαλόψυχος καὶ χρηστοήθης τῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀγωνισθέντων ὁπλαρχηγῶν, ὁ ἐνθερμότερος ὀπαδός, ὁ ἀληθέστερος φίλος τοῦ Ὑψηλάντου, ὁ ὑπεραγαπητός του, ὁ θαρραλέος του σωτήρ, ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος.

Ἡ τόσον περιούσιος καὶ καλαισθητικὴ ἔμπνευσις τῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον κατασκευῆς τῆς πρώτης ἀναγεννητικῆς σημαίας δὲν πρέπει ν᾽ ἀποδοθῇ ἀκεραία εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, καθότι ὀφείλεται κατὰ πολὺ αὕτη καὶ εἰς τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον, τὸν καὶ πρῶτον ἐκ τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλαντῶν μυηθέντα τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1820 ὁ Νικόλαος Ὑψηλάντης ὑπέβαλε πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον, ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἐν δύο αὐτοῦ ἄρθροις, καθώριζεν ἐν λεπτομερείᾳ τὸν χρωματισμὸν καὶ τὰς παραστάσεις τῶν σημαιῶν, μὲ τὰς ὁποίας θὰ ἐφωδιάζετο μετ᾽ ὀλίγον ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης.

Τὰ δύο ταῦτα ἄρθρα ΙΑ´ καὶ ΙΒ´ τοῦ διασωθέντος ἐγγράφου, βραχύλογα ἄλλως τε, τόσον διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι λεπτομερεστέραν συγγραφὴν τοῦ πράγματος, ἣν ἐπιδιώκω ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ, ἀλλ᾽ ὅσον καὶ διὰ τὸ ἀξιοπερίεργον καὶ αἰσθηματολογικὸν τοῦ περιεχομένου των, ἀναφέρω ὧδε ἀμέσως καὶ ἐπὶ λέξει.

«ΙΑ´. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία, τόσον εἰς τὰ τῆς ξηρᾶς στρατεύματα, ὅσον καὶ εἰς τὰ τῆς θαλάσσης πρέπει νὰ εἶνε κατεσκευασμένη ἐκ τριῶν χρωμάτων, ἄσπρου, μαύρου καὶ κοκκίνου. Τὸ ἄσπρον σημαίνει τὴν ἀθωότητα τῆς δικαίας ἡμῶν ἐπιχειρήσεως κατὰ τῶν τυράννων· τὸ μαῦρον τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας θάνατον ἡμῶν καὶ τὸ κόκκινον τὴν αὐτεξουσιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν χαρὰν αὐτοῦ, διότι πολεμεῖ διὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος.

ΙΒ´. Αἱ τῆς ξηρᾶς σημαῖαι νὰ παριστάνωσιν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τὸν φοίνικα καιόμενον μὲ τὸν ἀόρατον ἀκτινοβολοῦντα ὀφθαλμὸν καὶ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «ἐκ τῆς στάκτης ἀναγεννῶμαι», ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸν σταυρὸν καὶ ἕνα στέφανον ἀπὸ δάφνην καὶ κάτωθεν αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ νίκα»,

Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Νικολάου ἐτροποποιήθη ἐν μέρει, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἀποδεχθέντος ὅμως τούτου ἐνθουσιωδῶς τὸν φοίνικα.[1]

Ἐκ τούτου τοῦ ἐγγράφου ὁρμώμενος ὁ ἱστορικὸς Ἰωάννης Φιλήμων ἀποδίδει εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἔμπνευσιν τοῦ Νικολάου Ὑψηλάντου τὸν ἐπιτυχῆ συμβολισμὸν τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας διὰ τοῦ ἐκ τῆς τέφρας του ἀναγεννωμένου φοίνικος, τὸν ὁποῖον κατόπιν ἐνεστερνίσθη καὶ ὑπεράγαν ἐξετίμησεν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἀφοῦ μάλιστα τὸν ἐπέθηκε καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων νομισμάτων τῆς ἀρτισυστάτου ἑλληνικῆς πολιτείας.

Δὲν ἔχει δίκαιον.

Τῷ 1800, ὅτε αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι κατήρτισαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν, ὑποκειμένην τίτλῳ κυριαρχίας πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ ἐδικαιοῦντο ἰδίαν σημαίαν, εἰσηγήθη παρά τινων Ἰονίων νὰ τεθῇ ἐπ' αὐτῆς ὁ φοῖνιξ ὡς σύμβολον ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ ὡς προάγγελος ἐλπίδων πρὸς ἀνάστασιν ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο οὗτος δεκτός, χαρακτηρισθεὶς ὡς ἰδέα νεωτερίζουσα καὶ τοιουτοτρόπως ἐτέθησαν ἀντ' αὐτοῦ ἕτερα σύμβολα.[2]

Τοιαύτη ἐν λεπτολογίᾳ ἡ πρώτη σημαία τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.[3]

Β'.

Αἱ σημαῖαι τοῦ Βλαδιμηρέσκου καὶ τοῦ Σάββα

Ὁ ἐν Μολδαυΐᾳ ἀγὼν ἀπέδειξεν ὅμως καὶ δύο ἑτέρας σημαίας ἀλλοίας ὅλως μορφῆς.

Ὑπὸ τὴν μίαν ἠγωνίσθη ὁ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκος καὶ ὑπὸ τὴν ἑτέραν ὁ Καμινάρης Σάββας Φωκιανός.

1. Ὁ φοῖνιξ εἶνε μυθολογικὸν πτηνὸν τῆς Ἀραβίας, ἑρμηνευόμενον ποικιλοτρόπως. Τὸ πτηνὸν τοῦτο παριστάνεται κατά τινας ὡς ἀετὸς μὲ πτερὰ κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν ἐρυθρά, κατὰ τὸ ἥμισυ δὲ χρυσᾶ, ἀναγεννώμενον ἐκ τῶν λειψάνων του, ἅτινα καὶ ἔκαιεν ἵνα καὶ πάλιν ἀναγεννηθῇ. Κατὰ μίαν δὲ παράδοσιν ὁ φοῖνιξ ἔζησεν 7,000 ὁλόκληρα ἔτη.

2. Τὴν περιγραφὴν τῆς ἰονίου σημαίας, ὡς συντρεξάσης καὶ ταύτης εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, παρέχω κατωτέρω καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει. Κεφ. Η'.

3. Τὰ τρία χρώματα τῆς φοινικοφόρου ὑψηλαντείου, τὸ ἐρυθρὸν δηλαδή, τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, ἀπετέλεσαν καὶ τὸ τρίχρουν ἐθνόσημον τῶν ἀτυχῶν Ἱερολοχιτῶν, οἱ ὁποῖοι, μὲ τόσην ζέσιν σπεύσαντες νὰ συγκεντρωθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτὴν καὶ περιστοιχίσωσι τὸν Ὑψηλάντην, ὡς οἱ πειθαρχικώτεροι καὶ οἱ εἰλικρινέστεροι τῶν ὀπαδῶν του, προεγράφησαν ὑπὸ τῆς Μοίρας δι' ἓν θλιβερὸν ἀλλὰ τρισένδοξον τέλος, οἱ εὐθαλεῖς οὗτοι βλαστοὶ τοῦ εὐάνδρου ἑλληνικοῦ δένδρου τῆς γενεᾶς τοῦ 21.

Ἔφερον τὸ ἐθνόσημον τοῦτο εἰς τὸν πῖλόν των, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπῆρχε, κατὰ μέτωπον, κρανίον σκελετοῦ ἐπὶ δύο ὀστῶν, ἐν χιαστῷ σχήματι, ὑπὸ τοῦτο δὲ ἐπιγραφὴ «ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες οὗτοι συμμετέσχον τοῦ δακικοῦ κινήματος ὡς ἐπιφανεῖς ὁπλαρχηγοὶ τοῦ Ὑψηλάντου, τοὺς ὁποίους καὶ περιέβαλεν οὗτος ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος μὲ ἄκραν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀνωτέραν ἐκτίμησιν.

Τὴν 17 Μαρτίου 1821 ἐπαναστάτησε τὸ Βουκουρέστιον.

Ἐνῷ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Βέλλιου ἀνεβιβάζετο ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἱστοῦ ἡ τρίχρωμος τῶν Ὑψηλαντῶν σημαία καὶ τὸ συνθροισθὲν ἐκεῖ πλῆθος ὁπλοφόρων αὐτοχθόνων (Δακῶν) καὶ Ἑλλήνων ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ μᾶλλον ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ εὐοδώσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ὀλίγον ἔξω τῆς πόλεως καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Κοτροτσανίου ὁ Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκος ἀνύψου πομπωδῶς ἐντελῶς ἑτερόμορφον καὶ παράδοξον σημαίαν.

Ἦτο αὕτη κυανῆ.

Καὶ ὡς σύμβολα μὲν ἔφερε τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἀριστερῶν τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, γράμματα δὲ χρυσοκεντημένα κάτωθι τούτων «Ζήτω ἡ Ἐλευθερία».

Ὁ Βλαδιμηρέσκος, Βλάχος τὴν καταγωγήν, σκληρός, αἱμοβόρος καὶ ὕπουλος, δοξομανὴς δὲ καὶ ὑπερβαλόντως φίλαυτος, ἀλλὰ καὶ συνάμα εἰς ἄκρον φιλαυτόχθων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπεκρίνετο τὸν ζηλωτότερον τοῦ Ὑψηλάντου ὑφιστάμενον, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἀντενεργῶν κρύφα εἰς τοῦτον, μυρίας ὅσας κατέβαλλε προσπαθείας, ὅπως ἀποτινάξῃ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας νὰ ἱδρύσῃ τὸ βλαχικὸν κράτος, ὅπου συνέλαβε τὴν παράβολον ἰδέαν νὰ αὐθεντήσῃ συνεχῶς, σκεπτόμενος καὶ ῥεμβάζων μὲ τὰ ἡδέα ὄνειρα τῆς ταχείας πραγματοποιήσεως.

Ἐπιορκήσας οὕτως ἤγειρε καὶ τοιαύτην σημαίαν, ἵνα καὶ τὸν Ὑψηλάντην ἐξαπατήσῃ, ἰσχυριζόμενος πονηρῶς ὅτι τὰ ἐπὶ ταύτης σύμβολα, ὡς τοπικά, ἦσαν τὰ μόνα, τὰ ὁποῖα θὰ προσείλκυον καὶ θὰ ἐστρατολόγουν περισσοτέρους αὐτόχθονας, αὐτοθυσιαζομένους οὕτω διὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πιστοποιήσῃ συγχρόνως εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι μάχεται ὑπὸ ἀποστατικὴν σημαίαν ἀποκλειστικῶς κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ οὐχὶ κατ' αὐτῶν.

Τὴν 8ην Μαΐου ὕψωσεν ἀκόμη παραδοξοτέραν σημαίαν ὁ Σάββας Φωκιανός.

Ἦτο λευκὴ καὶ ἀπεικονίζετο ἐπ' αὐτῆς μόνον ὁ Ἐσταυρωμένος, οὐδενὸς ἑτέρου συνθήματος ὑπάρχοντος.

Ἕλλην ὁ Σάββας, δυστυχῶς, Πάτμιος, ἀπεδείχθη εἷς ἐκ τῶν αἰσχροτέρων χαρακτήρων, φανεὶς ὡσαύτως καὶ οὗτος ἄπιστος πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.

Ἐπέδειξε δὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτὴν σημαίαν, ὅπως ἀποδοκιμάσῃ πλέον ἀναφανδὸν τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἀπολαύσῃ οὕτω πλειοτέρας ἐμπιστοσύνης παρὰ τοῖς Τούρκοις, δηλῶν εἰς αὐτοὺς ἀπροκαλύπτως διὰ τῆς ἰδιαιτέρας του σημαίας, ὅτι ἀπο-

κρούει ἄρδην τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, ἀλλὰ προσέτι ὅπως καταδηλώσῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν Βλαδιμηρέσκον, ὅτι δὲν συμμερίζεται, ἀλλὰ καταφρονεῖ τὰς ἀρχάς του. Διότι τὸ περιεργότερον τῆς ποταπωτάτης ἀγυρτείας τῶν δύο τούτων ὁπλαρχηγῶν, ἥτις τοὺς διέκρινεν εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἀγῶνος, εἶνε, ὅτι ἀλληλεμισοῦντο καὶ ἀντεπιβουλεύοντο, ἀνθυποβλεπόμενοι πάντοτε μὲ τοὺς δολιωτέρους δεσμοὺς μιᾶς λυκοφιλίας.

Ὑπὸ τὴν ἀνοσίαν του ταύτην σημαίαν ὁ Σάββας Φωκιανὸς προὐχώρησε καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ μελετήσῃ καὶ προδοσίαν κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ὅταν κατεῖδε τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα συντριβόμενον εἰς ἓν τρομερὸν ναυάγιον, καὶ ταῦτα ὅλα ἔπραττεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ τύχῃ πλειοτέρας χάριτος παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ, θεωρηθεὶς ἀπ' ἀρχῆς ὡς ἐπαναστάτης.

Δι' ὅλους τοὺς λόγους τούτους αἱ δύο αὗται ἐξαιρετικαὶ σημαῖαι, αἱ προστατεύσασαι μὲ τὰς ἀνιέρους πτυχάς των τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν προδοσίαν, δὲν ἔχουσι βεβαίως θέσιν εἰς τὸ πάναγνον καὶ πολυδοξασμένον μωσαϊκὸν τῶν ἑλληνικῶν σημαιῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔπρεπε δικαίως ν' ἀσχοληθῇ περὶ αὐτῶν τὸ σημαιολόγιόν μου. Συμπεριελήφθησαν ὅμως ἐνταῦθα ἀμφότεραι μόνον καὶ μόνον ἵνα καταφανῇ ἡ οὐσιωδεστέρα αἰτία, ἥτις κατέγραψεν εἰς τὰς δέλτους τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας τὴν ἄσπιλον τῶν Ὑψηλαντῶν σημαίαν ὡς τὸ πρῶτον μὲν σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ὡς τὸ πρῶτον σύμβολον ἐπαναστατικῆς ἀποτυχίας.

Ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας σημαίας ἐξετυλίχθη ἐπὶ ἑπτάμηνον ὁ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἑλληνικὸς ἀγών, ἤτοι ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1821 μέχρι 22 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. [1].

Γ΄.

Ἡ πρώτη ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστατικὴ σημαία

Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων θεωροῦσι μετ' ἀσαλεύτου πίστεως, ὅτι ἡ πρώτη σημαία τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ὑψώθη τὴν 25 Μαρτίου τοῦ 1821, ἁγίαν ἡμέ-

1. Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ἐπῆλθον μεταβολαί τινες εἰς τὴν φοινικοφόρον ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ὡς μὴ ὑπαρχούσης τότε τῆς ἀπολύτου ἐκείνης στρατιωτικῆς πειθαρχίας, ὥστε νὰ ὑποχρεωθῶσι τὰ σώματα εἰς τὴν πλήρη συμμόρφωσίν των πρὸς τὰ κεκανονισμένα. Οὕτως ἔθετόν τινες ἐπὶ τῶν σημαιῶν τὴν εἰκόνα τῆς γλαυκός, ὅπως παραστήσωσι τοιουτοτρόπως τὴν φρόνησιν, μετὰ τῆς ὁποίας θὰ διεξήγαγον τὸν ἀγῶνα. Ἄλλοι δὲ πάλιν παρέλειπον σύμβολά τινα, οὐδέποτε ὅμως ἠνώχλουν τὸν φοίνικα. Ἔνιοι μάλιστα, στερούμενοι τῶν ἀπαιτουμένων μέσων, ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, προέβαινον εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοσχεδίων σημαιῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐκ τούτου, ἐπαρουσίαζον μορφὴν ἁπλουστάτην. Συνέκειντο ἀπὸ ἓν πανίον, λευκὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μ' ἕνα σταυρὸν εἰς τὸ μέσον.

Περὶ ὅλων τούτων μαρτυρεῖ ἐν λεπτομερεῖ περιγραφῇ αὐτόπτης μάρτυς τῶν ἐν Δακίᾳ πολεμικῶν γεγονότων, ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς ἐν Βιέννῃ ἐκδιδομένης τῷ 1821 ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος».

ραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου καὶ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας ὑπὸ τοῦ πανκρέτου καὶ μεστοῦ ἀμιγοῦς φιλοπατρίας μητροπολίτου Π. Πατρῶν Γερμανοῦ.

Πολλαὶ μάλιστα εἰκόνες λαϊκῆς ἐκδόσεως εὐαισθήτων ἀγνώστων ζωγράφων ἀναπαριστῶσι τὸ βαρυσήμαντον αὐτὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν ἐθνικωτέραν ἐκδήλωσιν. Εἰκονίζουσι τὸν ἐνθουσιώδη ἡμῶν ἱεράρχην ἐν μέσῳ φουστανελλοφορούντων ὁπλοφόρων, ὑψοῦντα ἐνθουσιωδῶς τὴν κυανόλευκον ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστέρᾳ ψυχικῇ ἀγαλλιάσει, τὴν ἐξωτερίκευσιν τῆς ὁποίας ἠδυνήθη ὁ ὁ ζωγράφος ν' ἀποτυπώσῃ εὐδιάκριτόν πως εἰς τὰ ἡλιοκαῆ πρόσωπα ὅλων τῶν πολεμιστῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀτενίζουσι, τόσον ὑπερήφανοι ἐν τῇ ἁπλότητί των, τὸν ὑψηλόφρονα ἱεράρχην.

Ἀκόμη δὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν ταύτην ἰδέαν ἐνισχύουσι καὶ στερεοποιοῦσιν ἑκάστοτε πολλοὶ ἱστοριομαθεῖς, πολιτειολόγοι καὶ ἐθνολόγοι, οἵτινες, πιστεύοντες ἀκραδάντως εἰς ταύτην εἰς διαφόρους συγγραφάς των καὶ εἰς παντοίους λόγους των, εὑρισκόμενοι εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀναπολήσωσι τὸ πολυσέβαστον γεγονὸς τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας, ἀναφέρουσι μετὰ στοργῆς τὴν πασίγνωστον Μονὴν καὶ τὴν πανευλογημένην ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.

Τώρα εἰς ὅλα ταῦτα ὁλόκληρος φάλαγξ ἱστορικῶν συγγραφέων ἡμετέρων καὶ ξένων προσερχομένων μὲ ἀκατάβλητον θάρρος, ὡς ἐκ τῆς ἱστορικῆς των ἀσυλίας, προσπαθεῖ εἰς ἕνα πολύμορφον συμφυρμὸν γνωμῶν ν' ἀποδείξῃ ὡς πλάνην τὸ ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους πιστευόμενον, ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας εἶνε ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος τόπος τῆς ἀνυψώσεως τῆς πρώτης ἐπαναστατικῆς σημαίας καὶ ζητεῖ τοιουτοτρόπως ν' ἀναστηλώσῃ τὴν πρώτην σημαίαν τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ἀνεξαρτησίας ἐντελῶς εἰς ἄλλους τόπους. Ἀξιοῖ νὰ καταρρίψῃ πᾶν ὅ τι τρισένδοξον ἐθεμελίωσε καὶ ἀνήγειρεν εἰς τὴν πανίερον ἐκείνην γωνίαν μία ἱερωτάτη παράδοσις, ἠσφαλισμένη τώρα εἰς τὰ μυχιαίτατα τῆς ἑλληνικῆς καρδίας.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΣΗΜ. «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ». Εἰς τὸ ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει (μηνὸς Ἰουλίου) δημοσιευθὲν πρῶτον μέρος τῆς «Ἑλληνικῆς Σημαίας» παρεισέδυσαν οὐσιώδη παροράματα θέσαντα αὐτὸ εἰς ἀσυμφωνίαν μετὰ τοῦ χειρογράφου τοῦ συγγραφέως ἐν πολλοῖς. Οὕτως :

Ἐν σελίδι	435	ἐτέθη	ἢ μᾶλλον ἀραβιστὶ	ἀντὶ	ἢ μᾶλλον περσιστὶ
»	»	»	»	λαϊκῶν ἡγεμόνων	»	ἡγεμόνων
»	»	436	»	Μικρᾶς Ἀσίας	»	Ἀσίας
»	»	»	»	λεπτὰ (ἄσπρα)	»	λεπτὰ
»	»	»	»	νὰ ζήσῃ	»	νὰ μὴ ζήσῃ
»	»	438	»	φιλοπάτριδος θέρμης του	»	θέρμης τῆς φιλοπατρίας του
»	»	442	»	ἐπιγραφὴν	»	περιγραφὴν
»	»	443	»	φιλοπάτριδος οἰστρηλατισμοῦ	»	ἐθνικοῦ οἰστρηλατισμοῦ
»	»	»	»	Πῶχω χιλιάδες δυὸ κορφὲς κι' ἀμέτρητες βρυσοῦλες	»	Πῶχω σαράντα δυὸ κορφὲς κι' ἑξῆντα δυὸ βρυσοῦλες

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ποῖον ζῆλον, ποίαν προθυμίαν νὰ περιμένῃ τις ἀπὸ τοιούτους ἀξιωματικοὺς ἐπὶ τοῦ παιδίου τῆς μάχης; Πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ἐπίσης ὑπ' ὄψει καὶ τὴν σωματικὴν ρώμην. Δὲν εἶνε μικρὸν πρᾶγμα νὰ ζητῶμεν ἀπὸ ἕνα ἄνδρα, ἀπὸ ἕνα οἰκογενειάρχην 50ούτην καὶ πλέον νὰ ὁρμᾷ προθύμως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἰλῶν του, διὰ μέσου τάφρων καὶ δασῶν, ὑπὸ τὰς σφαίρας. Ἂς κάμωμεν τὴν πρότασιν αὐτὴν εἰς τοὺς καλοὺς μας ἐμπόρους, κτηματίας, τοκιστὰς τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ ὅλους αὐτοὺς τοὺς καλοπερνῶντας. Πόσους θὰ εὕρωμεν διατεθειμένους νὰ τὸ δεχθῶσι, χωρὶς νὰ τὸ θεωρήσωσιν ὡς τρέλλαν, ἥκιστα ἁρμόζουσαν πρὸς τὴν ἡλικίαν των;

Β'.—Ἡ ἀρχηγία τῶν στρατῶν. Ἡ ἱστορία μᾶς δίδει μίαν ὑπέροχον ἰδέαν τῆς σπουδαιότητος, τῆς ἀποδιδομένης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχιστρατήγου. Βλέπομεν τοὺς Μακεδόνας νικῶντας ἐχθροὺς δεκάκις ὑπερτέρους των κατ' ἀριθμόν, καὶ δὲν ὑποπτεύομεν, ὅτι θὰ συνετρίβοντο, ἐὰν ἄλλος καὶ ὄχι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς των. Ὁ Ἀννίβας κατέστησε πρὸς στιγμὴν τοὺς Καρχηδονίους νικητὰς τοῦ πρώτου στρατιωτικοῦ λαοῦ τοῦ κόσμου. Μόνη ἡ μεγαλοφυΐα ἑνὸς Καίσαρος ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερισχύσῃ εἰς τὴν Ἀλεσίαν, εἰς τὰ Φάρσαλα καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Φρειδερῖκος ἀντέστη εἰς τὸν κόσμον ὁλόκληρον, καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν ἀκόμη λαμπρῶν στρατευμάτων μετὰ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀρχίσῃ τὸν πόλεμον, ἐνῷ πρὸ πολλοῦ τὰ στρατεύματά του ταῦτα εἶχον ἀποδεκατισθῇ ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης, ἢ διασκορπισθῇ εἰς τὰ νοσοκομεῖα, καὶ εἶχε περιέλθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσλαμβάνῃ εἰς τὰς τάξεις του πάντα ὅστις ἤθελε νὰ καταταχθῇ ὑπὸ τὰς ἀπειλουμένας σημαίας του. Οἱ Γάλλοι τοῦ Ρόσμπαχ διέσχισαν νικηφόρως τὴν Εὐρώπην ὅταν εἷς Ναπολέων Βοναπάρτης ὑπῆρχεν ἐπὶ κεφαλῆς των.

Μεγάλοι στρατηγοὶ κατώρθωσαν, ὑπηρετοῦντες ἔθνη δορυάλωτα καὶ παρηκμακότα, νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν λαῶν τούτων τὴν ἀρχαίαν αἴγλην των, ὡς ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα ἑνὸς Ἀριστομένους, ἑνὸς Βελισσαρίου, ἑνὸς Ναρσῆ καὶ ἑνὸς Ἀετίου. Καὶ αὐτὸς ὁ περσικὸς λαὸς ἀκόμη, παρ' ὅλην τὴν παρακμήν του ἐπεχείρησεν ἐν τούτοις περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μεγάλους κατακτητικοὺς πολέμους, προχωρήσας μέχρι Δέλχη, ὅταν ὁ Σάχης Ναδὴρ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς του.

Ὁ θάνατος ἢ ἡ ὑποχώρησις ἑνὸς μεγάλου στρατηγοῦ πολλάκις ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν στρατιωτικὴν δόξαν ἑνὸς λαοῦ. Μόλις ὁ Ἀλκιβιάδης ἔπαυσε διοικῶν αὐτούς, οἱ στρατοὶ τῶν Ἀθηναίων κατεστράφησαν. Ἡ Καρχηδὼν δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑποκύψῃ ὁπόταν ὁ Ἀννίβας τὴν ἐγκατέλειψεν εἰς ἑαυτήν. Αἱ μογγολικαὶ ὀρδαί, τὸ φόβητρον τοῦ κόσμου, εὐκόλως διεσκορπίσθησαν ὅταν ὁ Τσένγκις Χὰν καὶ ὁ Ταμερλᾶνος δὲν ὑπῆρξαν πλέον ἐπὶ κεφαλῆς των. Ἐπίσης ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ἐνέσπειραν οἱ τουρκικοὶ στρατοί, συνεξέλιπε μετὰ τῆς σειρᾶς τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων Σουλτάνων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τυρέννου, τὸν ἐπελθόντα ἐν μέσῳ εὐτυχοῦς τινος πολέμου, ὀλίγον ἔλειψεν οἱ διάδοχοί του νὰ δοκιμάσουν ἐντελῆ πανωλεθρίαν· πᾶν ὅ τι ἠδυνήθησαν νὰ πράξωσιν ἦτο νὰ σώσωσιν ἐκ τοῦ ὀλέθρου ἕνα στρατὸν ἕως τότε νικηφόρον, ἐπαναφέροντες αὐτὸν ὄπισθεν τοῦ Ρήνου.

«Ἐπλήσσεταί τις—γράφει ὁ Μέγας Φρειδερῖκος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων του—παρατηρῶν πόσον τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου Ε' ὑπολείπεται τῆς ἀρχῆς κατὰ τὴν αἴγλην. Ἡ αἰτία τούτου πρέπει ἀποκλειστικῶς ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρός, οὐδεὶς παρουσιάσθη διὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ».

Τὸ παραδοξότερον ἀκόμη εἶνε, ὅτι κατὰ τὰ 1813 καὶ 1814 οἱ Γάλλοι ἡττῶντο διαρκῶς πανταχοῦ, ὅπου ἀπουσίαζεν ὁ Ναπολέων, ἐπανήρχετο δὲ εἰς αὐτοὺς ἡ νίκη εὐθὺς ὡς ὁ αὐτοκράτωρ ἐτίθετο καὶ πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς των.

Τὰ ἱστορικὰ αὐτὰ παραδείγματα δύνανται νὰ ἀγάγωσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὀλίγον ἐνδιαφέρει ἡ σύστασις τῶν στρατῶν, τὸ πᾶν δὲ εἶνε, τοὐναντίον, ἡ μεγαλοφυΐα ἐκείνου, ὅστις τοὺς διοικεῖ.

Βεβαίως δυνάμεθα ἀκόμη σήμερον νὰ θεωρῶμεν τὴν ἀξίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου ὡς τὸν σπουδαιότερον ὅρον τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πολέμου. Ἡ δύναμις τῆς μεγαλοφυΐας θὰ εἶνε ἀκόμη αἰσθητὴ εἰς τοὺς πολέμους τοῦ μέλλοντος. Οὐχ ἧττον αἱ συνθῆκαι μετεβλήθησαν, ἀπαιτοῦνται δὲ σήμερον ἰδιότητες ὅλως εἰδικαὶ διὰ νὰ φθάσῃ τις ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς, ἐκ τοῦ σημείου τῶν ὁποίων αἱ ἔκτακτοι ἱκανότητες πρὸς διοίκησιν στρατῶν ἀρχίζουσι νὰ ἀποκαλύπτωνται καὶ νὰ δύνανται νὰ ἐξασκῶνται ἐπωφελῶς. Ἔχομεν δίκαιον νὰ λέγωμεν, ὅτι ὁ χαρακτὴρ κάμνει τὸν ἀρχιστράτηγον. Οἱ ἰσχυροὶ δὲ χαρακτῆρες ἐκδηλοῦνται συνήθως κατὰ τρόπον μᾶλλον ἐπιβλαβῆ παρὰ εὐνοϊκὸν ἐν καιρῷ εἰρήνης.

Ἂν δὲν ἐγίνετο ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις ὁ Βοναπάρτης καὶ ὁ Καρνὼ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἐτελείωνον τὸ στάδιόν των ὡς ἀντισυνταγματάρχαι ἢ τὸ πολὺ συνταγματάρχαι. Ἐπίσης ἐὰν δὲν ἐγεννᾶτο εἰς τὰς βαθμίδας ἡγεμονικοῦ θρόνου ὁ Μέγας Φρειδερῖκος ὡρισμένως θὰ ἀπεστρατεύετο μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Ἐὰν δὲ ὁ πατήρ του διέτασσε νὰ τὸν τουφεκίσωσι μετὰ τὴν ἀπόπειράν του ἀποδράσεως κατὰ τὸ 1729, ὁ ἁπλοῦς «πρίγκιψ Φρειδερῖκος» θὰ ἐθεωρεῖτο ἀκόμη σήμερον ὡς διεστραμμένη κεφαλή, ὡς ἐπικίνδυνος οὐτιδανός, ἐκτεθηλυμένος, πεπωρωμένος, μὴ ἔχων κλίσιν πρὸς οὐδεμίαν ἐργασίαν, ἄχρηστος.

Οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ τότε μόνον ἠδυνήθησαν νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ — ἀνεξαρτήτως τοῦ περιβάλλοντος — ἐφ' ὅσον οἱ στρατοί, παρουσιάζοντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὸν χαρακτῆρα ἐθνικῆς στρατολογίας, ἑκουσίας, εἶχον τὴν σφραγῖδα νατουραλισμοῦ τινὸς πρωτογενοῦς. Τοιαῦται περιστάσεις εἶνε καταλληλόταται πρὸς ἀνάπτυξιν ἰσχυρῶν ἀτομικοτήτων. Ἡ τάξις, οἱ κανόνες καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ ἐμπόδια, τὰ δημιουργούμενα ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ, τροποποιοῦσι τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων. Ἡ Γερμανία τῶν ἡμερῶν μας θὰ ἐνέκλειε τὸν μέγαν Σάχην Ναδὴρ εἰς φρενοκομεῖον, διότι τὴν ἔναρξιν τοῦ ἐνδόξου στρατιωτικοῦ του σταδίου ἔκαμεν ὁ Πέρσης οὗτος ὡς ἀρχιλῃστής.

Ἡ ἀξία τοῦ στρατεύματος καὶ ἡ ἀξία τῶν ἀρχηγῶν παρουσιάζουσι μεταξύ των σχέσιν πολὺ μᾶλλον στενωτέραν σήμερον ἢ ἄλλοτε. Μόνον ὑγιὴς στρατὸς δύναται νὰ ἔχῃ ἐπὶ κεφαλῆς του καλοὺς στρατηγούς. Οὗτοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ κομματισμὸς καὶ αἱ εὔνοιαι, ὅπου ἡ εὐστροφία ἔχει μεγαλειτέραν ἰσχὺν ἀπὸ τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν σταθερότητα τῶν πεποιθήσεων.

Ἡ παράδοσις τῶν γενναίων στρατῶν, τῶν ἡττηθέντων ἐκ μόνων τῶν σφαλμάτων ἀνικάνων ἀρχηγῶν, ἔχασε πολὺ ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῆς σήμερον. Πῶς κακοὶ στρατηγοὶ θὰ ἐσχημάτιζον καλὰ στρατεύματα! Πῶς ἀφ' ἑτέρου οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο ἐν καιρῷ εἰρήνης νὰ σχηματίσωσι στρατὸν στερεόν, θὰ ἠρνοῦντο πᾶσαν καλὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν πόλεμον! Ἡ μεγαλοφυΐα κάμνει ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος κατὰ τοῦτο, ὅτι γνωρίζει νὰ συντελῇ μεγάλα πράγματα διὰ μέσων ἀπροσίτων εἰς τοὺς ἄλλους θνητούς. Ἀλλά, γενικῶς, δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι καλοὶ στρατοὶ καὶ καλὴ διοίκησις εἶνε ἓν καὶ τὸ αὐτό.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ περιοριζώμεθα εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ποίας ἰδιότητας ὀφείλει νὰ συγκεντρώνῃ ὁ ἀρχιστράτηγος σήμερον διὰ νὰ πράξῃ μεγάλα, ἀλλὰ πρέπει συγχρόνως νὰ βλέπωμεν ποίους ὅρους ὀφείλει νὰ ἐκπληρῇ ὁ στρατὸς διὰ νὰ δίδῃ ἀφορμὴν εἰς τὸ τάλαντον νὰ ἐκδηλοῦται.

Ὁ ἀρχιστράτηγος ὀφείλει κατὰ τὰς ὥρας τοῦ κινδύνου νὰ ὑποτάσῃ τοὺς ὄχλους ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς θελήσεώς του. Συνεπῶς πρέπει νὰ ἔχῃ πλασθῇ μᾶλλον διὰ νὰ διοικῇ ἀνθρώπους παρὰ διὰ νὰ τοὺς εὐαρεστῇ. Ὅσοι ἐγεννήθησαν

μὲ τὸ δῶρον τῆς ἐπιβολῆς εἶνε ἐπίσης ἀρχηγοί, ἔχοντες μεγάλην ἀξίαν, καὶ εἶνε εὐνόητον, ὅτι οἱ μεγαλείτεροι στρατηγοὶ ὀφείλουσι νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τῶν θρόνων.

Ἡ θέλησις εἶνε ἡ πρώτη βάσις τῆς ἐπιβολῆς, τῆς ἀσκουμένης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν ὁμοίων του. Τὰ παιδικὰ παίγνια παρέχουσι μίαν τρανὴν περὶ τούτου ἀπόδειξιν. Ἐκεῖνος ὁ παῖς, ὅστις γνωρίζει νὰ ἐξωτερικεύῃ ἀσφαλέστερον καὶ ἐντονώτερον τὴν θέλησίν του, γίνεται ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἄλλων. Οἱ μὲν ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ τοῦτο τοῖς φαίνεται καλόν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπειδὴ ἀμφιβάλλουσι περὶ τῶν ἰδίων των δυνάμεων. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παράγεται βραδύτερον κατὰ τὴν πορείαν τοῦ βίου των. Θέλησις, ρητῶς διατυπωθεῖσα, σπανίως συναντᾷ ἀντιλογίαν. Ἐπιβάλλεται, καὶ οἱ ὄχλοι τὸ θέλουσι νὰ τοῖς ἐπιβάλληταί τις ἀρχηγὸς διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσωσιν: εἶνε δι' αὐτοὺς ὅρος ἐμπιστοσύνης, τὸ θάρρος των ἐνδυναμοῦται, προδιατίθενται καλλίτερον πρὸς δρᾶσιν.

Ἰσχυρὰ θέλησις δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τοῦ συναισθήματος τῆς *αὐτοπεποιθήσεως*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο αἴσθημα προϋποθέτει καὶ αὐτὸ πνεῦμα κάπως ἀποκλειστικόν. Χρειάζεται τοῦτο εἰς τὸν πολεμιστήν. Τὰ ἐμφορούμενα ἀρίστων ἀρετῶν πνεύματα ἔχουσι τὴν τάσιν νὰ περιλαμβάνωσι τὴν γενικότητα τῶν πραγμάτων καὶ ἡ τάσις αὐτὴ εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ ζῆν.

Ἐμβαθύνουσιν ὑπὲρ τὸ δέον, αἰσθάνονται ἰσχυρότερον τῶν ἄλλων τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους· ἐκ τούτου ἡ ἀμφιβολία, ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς τῆς προσωπικῆς ἐμπιστοσύνης, ὁ θανάσιμος αὐτὸς ἐχθρὸς πάσης ἐπιτυχίας. Κατὰ τὸ πολυάριθμον πολεμικὸν συμβούλιον, τὸ συγκροτηθὲν εἰς τὸ γενικὸν ἀρχηγεῖον τοῦ Ἔρφουρτ τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1806, ὁ Σαρνχὸρστ ἔκαμε τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην δήλωσιν, ὅτι εἰς τὸν πόλεμον τὸ πᾶν εἶνε ἡ ἑνότης τῆς πράξεως καὶ ἡ ἰσχυρότης, μεθ' ἧς αὐτὴ ἐκτελεῖται. Ἡ γνώμη του αὐτὴ δὲν ἠκούσθη καί, ἂν καὶ τὸ συμβούλιον αὐτὸ δὲν ἐστερεῖτο καλῶν πνευμάτων, οὐχ ἧττον κατέληξεν εἰς ἀσημάντους ἀποφάσεις. Τὰ μεγάλα πνεύματα χάνουσιν ἐν γένει πολὺν χρόνον ἀναζητοῦντα τὴν καλλιτέραν λύσιν· λησμονοῦσιν, ὅτι πρόκειται πρὸ παντὸς νὰ λαμβάνηται *ἐγκαίρως* ἀπόφασις *κατάλληλος*. Ἡ συνήθης ἔκβασις ὅλων τῶν πολεμικῶν συμβουλίων δεικνύει πόσον αἱ ἀρεταὶ τοῦ πνεύματος, αἵτινες εἶνε αἱ μᾶλλον ἐκτιμώμεναι ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἐξαφανίζονται ἐν καιρῷ πολέμου, ἀπέναντι τῶν ἀρετῶν τοῦ χαρακτῆρος.

Εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι αὐτὰ τὰ συμβούλια, εἰς τὰ ὁποῖα συναντῶνται οἱ μᾶλλον αὐθεντικοὶ καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες, παρουσιάζουσι τὴν μεγαλειτέραν δυνατὴν ποσότητα εὐφυΐας. Καὶ ἐν τούτοις Φρειδερῖκος ὁ Μέγας εἶχε δίκαιον, ὅταν ἀπηγόρευσε ρητῶς εἰς τοὺς στρατηγούς του τὴν συγκρότησιν οἱουδήποτε πολεμικοῦ συμβουλίου. Ὁ μέγας οὗτος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἤξευρε πολὺ καλά, ὅτι ἐκ τῶν συμβουλίων δὲν προκύπτει ἄλλο τι ἢ ἡ λύσις τοῦ «δειλοῦ μέρους». Ὅλη αὐτὴ ἡ συγκεντρουμένη εὐφυΐα δὲν χρησιμεύει κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς ἄλλο τι παρὰ εἰς τὸ νὰ ἐξακριβώνῃ τὰς δυσχερείας τῆς καταστάσεως καὶ νὰ καταδεικνύῃ

τοὺς κινδύνους, τοὺς ἐνυπάρχοντας εἰς ἕκαστον πολεμικὸν σχέδιον. Πάντα ταῦτα δὲν πράττουσιν ἄλλο τι εἰμὴ νὰ ταράττωσι καὶ νὰ ἐξασθενίζωσι περισσότερον ἀκόμη τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχιστρατήγου. Τὰ πολεμικὰ συμβούλια προεκλήθησαν πάντοτε ὑπὸ τῆς προαισθήσεως ἐπικειμένης τινὸς καταστροφῆς καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀρχιστρατήγου νὰ μερισθῇ μετ' ἄλλων τὴν εὐθύνην. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται, εἶνε ὄχι μεγάλα πνεύματα, ἀλλὰ ἄνδρες ἐνεργητικοὶ καὶ βέβαιοι περὶ ἑαυτῶν.

Ἡ θέλησις εἶνε ἀρετὴ λαμπρά, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη μεγάλων ὑποχρεώσεων. Ἐπιβάλλει εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τὴν ἔχει, πελώριον βάρος εὐθύνης.

Τὸ **θάρρος, ὁ ἔρως τῆς εὐθύνης** εἶνε δῶρον ἀναγκαῖον εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον. Εἶνε δῶρον σπάνιον. Πολλοὶ ἄνθρωποι εἶνε διατεθειμένοι νὰ ἀντιμετωπίσωσιν ἀδιστάκτως τοὺς μεγαλειτέρους κινδύνους, ὅταν ἄλλοι ἔχωσι τὴν εὐθύνην. Οἱ αὐτοὶ ὅμως ἄνθρωποι καθίστανται περιδεεῖς, εὐθὺς ὡς ἡ εὐθύνη περιέλθῃ εἰς αὐτούς. Ἡ ἀναζήτησις τῆς εὐθύνης, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, εἶνε ἴση πρὸς τὴν ἀνάληψιν τοῦ σφάλματος. Ὅταν τὰ παιδία πράξωσί τι κακόν, ἕκαστον σπεύδει νὰ εἴπῃ εἰς τὸ ἄλλο: «σὺ τὸ ἔκαμες»· τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν πόλεμον. Ὅταν τὸ βλέμμα διατρέχῃ μίαν πεδιάδα πλήρη πτωμάτων, ἕκαστος λέγει συνήθως: «Ἐγὼ εἶμαι ἀθῶος». Εἶνε μία ἐκ τῶν γενναιοφρονεστέρων ἰδιοτήτων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ νὰ φοβῆται μᾶλλον τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως παρὰ τὴν ἀτυχίαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὸ θάρρος πρὸς τὴν εὐθύνην εἶνε δῶρον πολύτιμον· αὐτὸ καὶ μόνον δίδει εἰς ἕνα ἀνώτερον διοικητὴν τὴν ἱκανότητα νὰ συντελέσῃ μεγάλα πράγματα, διότι, ἐὰν στερῆται πείρας ἢ εὐφυΐας, εὐκόλως θὰ εὕρῃ εἰς αὐτὸ βοήθημα ἱκανὸν νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ κενὰ αὐτά.

Τὸ θάρρος τῆς εὐθύνης πηγάζει ἐκ τῆς εὐγενείας ἐκείνης τοῦ χαρακτῆρος, ἥτις πρέπει νὰ εἶνε ἰδιότης ἀπαραίτητος τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἥτις ἐξευγενίζει αὐτὸν καθ' ὅλα. Εἶνε ἡ συνείδησις ποιᾶς τινος ὑπεροχῆς, ἐξυψώνουσα τὸν ἄνθρωπον ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ θνητοῦ, *χωρὶς ἀλαζονείαν*. Αὐτὴ ἡ ἠθικὴ εὐγένεια δύναται νὰ εἶνε φυσικὸν δῶρον, ὡς δύναται ἐπίσης νὰ ἀποκτηθῇ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ βίου. Αἱ μεγάλαι δοκιμασίαι διαπλάττουσιν ἕνα γενναῖον χαρακτῆρα. Αὐταὶ διδάσκουσι νὰ ἀψηφῇ τις καὶ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν δυστυχίαν, νὰ ἀποβλέπῃ ἀφόβως εἰς νέας ἀτυχίας, νὰ ὑφίσταται τὴν ἀνθρωπίνην ἀδικίαν, τὰς ἀρὰς τοῦ ὄχλου, τὴν δυσμένειαν τῶν ἰσχυρῶν.

Ἡ μάθησις εἶνε καὶ αὐτὴ κατάλληλος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἰδιότητος. Ἡ σπουδὴ δεικνύει, εἶνε ἀληθές, πόσον αἱ ἀνθρώπιναι ἰδιότητες εἶνε ἐν γένει περιωρισμέναι, ἀλλὰ διδάσκει ἐπίσης, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶνε πρόβλημα ἄλυτον καὶ ὅτι τοὐναντίον ἡ ἁπλῆ χρῆσις τῆς φυσικῆς εὐφυΐας ἀρκεῖ εἰς ὅλα. Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη δὲν περικλείει κανὲν μυστήριον. Ἡ μάθησις ἐπαυξάνει τὴν βε-

δαιότητα, ἐνῷ ἡ ἄγνοια εἶνε ἡ πηγὴ ἠθικῶν ἀποδυσπετήσεων. Λέγει εἰς τὸν κεκτημένον αὐτήν: «Ὅ τι ἔπραξαν ἄλλοι, δύνασαι νὰ τὸ πράξῃς καὶ σύ».

Τὸ θάρρος τῆς εὐθύνης καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ χαρακτῆρος εἶνε πολὺ ἀναγκαιότερα σήμερον ἢ ἄλλοτε.

Τὸ καλλίτερον βοήθημα, ὁ ἐνεργητικώτερος μοχλὸς τῆς θελήσεως εἶνε ἡ φιλοδοξία. Πρέπει ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς νὰ ἐμφορῆται μεγάλης φιλοδοξίας. Βλέπομεν ἄνδρας μὲ χαρακτῆρα καὶ μὲ ἀξίαν νὰ μένωσιν ἀφανεῖς, ἐπειδὴ στεροῦνται τῆς ἐπιθυμίας νὰ προοδεύσωσι, νὰ διακριθῶσι, νὰ εἶνε πρῶτοι, νὰ τεθῶσιν ἐπὶ κεφαλῆς. Τινὲς ἐξ αὐτῶν τυχαίως, καὶ μόνον ἐκ τῶν περιστάσεων, σχεδὸν δὲ ἄκοντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναπτύξωσι τὸ τάλαντόν των. Παραδείγματα ὁ Κρόμβελ καὶ ὁ Βάσιγκτων.

Ἡ ἀληθὴς ὅμως φιλοδοξία δὲν εἶνε τὸ πολλάκις συγχεόμενον μὲ αὐτὴν ῥαδιουργικὸν πνεῦμα, ἀλλ' εἶνε ἓν ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ πόθου, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος τείνει νὰ παρατείνῃ τὴν ὕπαρξίν του καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ θανάτου, νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν ἓν μόριον ἀθάνατον τοῦ εἶνέ του. Χωρὶς τὸν ἰσχυρότατον αὐτὸν μοχλόν, καὶ ἡ ἐνεργητικωτέρα θέλησις κινδυνεύει εὐκόλως νὰ ἐξατμισθῇ ἐπὶ τέλους. Χωρὶς φιλοδοξίαν οὐδὲν μέγα ἔγινεν. Ὁ ἔρως πρὸς τὴν δόξαν εἶνε ὁ συνεχὴς πόθος τοῦ παραδῶσαι τὸ ὄνομά μας εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τοῦ ἐπιτελέσαι πρὸς τοῦτο θαύματα. Ὁ ἔρως πρὸς τὴν δόξαν ἐνεψύχωνε τὸν Φρειδερῖκον, ὅταν ἀνεχώρησε πρὸς κατάκτησιν τῆς Σιλεσίας διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος του.

Σκληρόταται δοκιμασίαι προσβάλλουσι τὸν ἀρχιστράτηγον κατὰ τὰς ἀτυχεῖς ἡμέρας. Πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἰδιαίτερον δῶρον νὰ ὑποφέρῃ γενναίως τὰς ἀπογοητεύσεις, τὰς παντοειδεῖς ἀτυχίας. Βλέπομεν ἰσχυροὺς χαρακτῆρας νὰ χάνωσι τὴν ἡσυχίαν, τὴν κρίσιν καὶ τὴν ὑπομονήν, ὅταν ἀτυχήσωσιν. Ἡ ἀρετὴ αὐτή, ἥτις ἀντέχει νικηφόρως εἰς τὰς δοκιμασίας τῆς δυστυχίας, εἶνε ἡ μεγαλοψυχία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἕπεται, ὅτι σειρὰ μεγάλων *ἀνθρωπίνων* ἀρετῶν ἀποτελοῦσι συγχρόνως καὶ τὰς μεγάλας *στρατιωτικὰς* ἀρετάς.

Μεταξὺ τῶν λοιπῶν δώρων τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, ἀρκεῖ, νομίζομεν, νὰ κατατάξωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χρήζουσι ποιᾶς τινος ἀναπτύξεως. Ἐννοεῖται, ὅτι ὀφείλει νὰ εἶνε συνετός, θαρραλέος, τολμηρός, ἐπιχειρηματικός, προβλεπτικός, ὅτι ὀφείλει νὰ ἔχῃ ταχεῖαν ἀντίληψιν, ἐπιμονήν, πεποίθησιν κ.λ.π. Ὅλα ταῦτα εἶνε προφανῆ ἀφοῦ εἶνε ἀναγκαῖα διὰ πάντα καλὸν στρατιώτην.

Εἶνε ἀπαραίτητον νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος ὁ ἀρχιστράτηγος ὅλα τὰ ἀπόρρητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ στρατὸς εἶνε ὄγκος κατ' οὐσίαν αἰσθητικός, δὲν εἶνε καθόλου ὄργανον ἀναίσθητον, δὲν εἶνε καθόλου πεσσοὶ ζατρικίου, τοὺς ὁποίους σπρώχνομεν ἐμπρὸς κατόπιν ὑπολογισμοῦ, ἕως ὅτου αἰχμαλωτισθῇ ὁ βασιλεύς. Ὁ

στρατὸς ὑπόκειται εἰς πλείστας ψυχολογικὰς ἐπιρροάς, καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διαθέσεις τῆς στιγμῆς, ἡ ἀξία του ὑπόκειται εἰς μεγάλας μεταβολάς.

Αἱ ἀποτυχίαι χαλαρώνουσι τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην· τοὐναντίον δὲ ἡ παραμικρὰ ἐπιτυχία, ἀσήμαντος αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἐξάπτει τὴν ἐλπίδα καὶ κρατύνει τὰς καρδίας. Τὰ αὐτὰ στρατεύματα εἶνε ἀγνώριστα κατὰ διαφόρους περιστάσεις. Αἱ αὐταὶ ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐκδηλώσῃ ζωηρότατα τὴν απόφασίν των εἰς δοθεῖσαν στιγμήν, εἰς ἄλλην διέρχονται τὸ στράτευμα χωρὶς ν' ἀφήσωσι τὸ ἐλάχιστον ἴχνος.

Ἕκαστον ἔθνος καὶ ἕκαστος στρατὸς ζητεῖ νὰ διοικῆται κατὰ τρόπον ἰδιαίτερον ἀναλόγως τῆς ἰδιοσυγκρασίας των. Ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι εἰς ἑκάστην περίπτωσιν αἱ δεσπόζουσαι ἰδιότητες τοῦ ἀρχιστρατήγου πρέπει νὰ διαφέρωσι. Μὲ ὀλίγους ἤχους μουσικῆς, παράφορος ὁ μεσημβρινὸς ἀνὴρ παρασύρεται καὶ κάμνει θαύματα, ἐνῷ ἡ αὐτὴ γλῶσσα εἶνε ἀκατάληπτος δι' ἄνδρα τοῦ βορρᾶ. Τὴν καλὴν ὁδὸν θὰ εὕρῃ ὁ ἀρχηγὸς στρατεύματός τινος μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐννοῇ καλῶς τὸν τόπον του καὶ τὸν στρατόν του. Ὡσαύτως ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν ἀνδρῶν του θὰ ἀνακαλύψῃ τοὺς καλλιτέρους ἐργάτας διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεώς του, ἡ ὁποία θὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς ἑκάστην τῶν ὑφισταμένων ὑπηρεσιῶν του τὴν ἀποστολήν, τὴν μᾶλλον ἁρμόζουσαν εἰς τὰς δυνάμεις της καὶ τὴν ἱκανότητά της.

Συνήθως δὲν ἐκτιμᾶται κατ' ἀξίαν ἡ σπουδαιότης *καλῆς* τινος *μνήμης*, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὁ ἀρχηγός. Ὁ Ναπολέων συνέκρινε τὸν πλήρη πνεύματος, ἀλλὰ στερούμενον μνήμης ἄνθρωπον, μὲ ὡραίαν οἰκίαν, ἀλλ' ἄνευ ἐπίπλων, μὲ φρούριον χωρὶς φρουράν. Ὁ πόλεμος μᾶς θέτει συνεχῶς εἰς ἀντίθεσιν πρὸς χιλίας δυσχερείας, τὰς ὁποίας μᾶς παρεμβάλλει ἢ τοὐλάχιστον ζητεῖ νὰ μᾶς παρεμβάλῃ ὁ ἐχθρός. Τὸ πρόβλημα λοιπόν, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐνώπιόν μας ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, εἶνε τὸ πῶς νὰ ἀπαλλαγῶμεν αὐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀνάμνησις παρομοίων περιπτώσεων ἢ τὰ ἱστορικὰ παραδείγματα ἔχουσι πολύτιμον ἀξίαν. Καὶ τὸ ἐφευρετικώτερον πνεῦμα θὰ ἦτο ἀνεπαρκές, ἐὰν δὲν ἐξυπηρετεῖτο ὑπὸ καλῆς μνήμης. Τὰ μαθήματα τῆς πείρας τότε μόνον ἀποφέρουσι τοὺς καρπούς των, ὅταν παρεμβαίνῃ ἡ μνήμη.

Ἡ λογικὴ ὑποδεικνύει, ὅτι αἱ καταλληλότεραι καὶ αἱ μεγαλοφυέστεραι στρατηγικαὶ ἰδέαι πρέπει νὰ ἐκκολάπτωνται ἐν τῇ σιωπῇ καὶ τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ γραφείου, ἐκτὸς πάσης ἀμέσου ἐπιδράσεως τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου, ἐν τῇ γαλήνῃ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐργασίας. Φαίνεται, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ ἀρχιστρατήγου εἰς τὸν στρατὸν δὲν εἶνε ἀναγκαία εἰμὴ κατὰ τὰς κρισίμους μάχας, καὶ μάλιστα καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη, ὁ ἀρχαιότερος διοικητὴς δύναται νὰ ἀσκήσῃ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν. Εἴδομεν ἓν παράδειγμα τούτου. Τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἐνήργησεν οὕτω κατὰ τὸ 1870. Ἐκ Τοὺρ καὶ Μπορδὼ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς

στρατηγοὺς σχέδια ἐκστρατείας ἐπεξειργασμένα ἐν τῇ σιωπῇ τοῦ γραφείου, συχνάκις χωρὶς ἄλλην συνάφειαν μὲ τὰ στρατεύματα ἐκτὸς τοῦ τηλεγράφου. Ἡ ἀξίωσις ὅμως τοῦ διευθύνειν ἀπὸ τοῦ γραφείου τὴν τύχην τῶν μαχῶν ὡδήγησε πάντοτε εἰς συμφοράς. Τὰ στρατιωτικὰ σχέδια τοῦ Γαμβέττα καὶ τοῦ Φρεϋσινὲ ἐστεροῦντο διαρκῶς τῆς ἀναγκαίας σχέσεως μεταξὺ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μέσων, μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων τοῦ προβλήματος: θέλειν καὶ δύνασθαι. Ὅλα τὰ σχέδια ἔσφαλλον κατὰ τὴν παραγνώρισιν τῆς ἀκριβοῦς ἀξίας τῶν νέων στρατευμάτων τῆς Δημοκρατίας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀνωτέρα διοίκησις πράττῃ καλῶς, παραμένουσα ἐν γένει εἰς ποιάν τινα ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν θεάτρων τῶν μαχῶν, ἡ ἀπόστασις αὐτὴ δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ἀφαιρῇ τὴν ζωογόνον συνάφειαν τῶν στρατευμάτων. Ὁ στρατηγὸς πρέπει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ δύναται νὰ σφυγμομετρήσῃ τὸν στρατόν του. Ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων συγκινήσεων, αἵτινες ταράττουσι τὸν τελευταῖον τοῦτον, αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ ἀντιλαμβάνηται εἰμὴ ὅ τι χρειάζεται διὰ νὰ μὴ ταράττηται προσωπικῶς, αἰσθανόμενος ὅμως ἐπακριβῶς τὸ τί δύναται ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ στράτευμα. Ἡ παρουσία τοῦ γενικοῦ ἀρχηγείου ἐπὶ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτὸ ὅπως κατὰ τὰς συλλήψεις τῶν ἰδεῶν του μένῃ πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πραγματικότητος.

Ὅσον ὁ ἀρχιστράτηγος ἔχει ἀνάγκην νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ διευθύνῃ διὰ τῆς νοημοσύνης του τὴν πορείαν τῆς μάχης, τόσον ὀφείλει νὰ ἵσταται ἀπομεμακρυσμένος τῆς ζώνης τοῦ πυρός. Διὰ τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ καλλιτέρα θέσις εἶνε ἐκείνη, ἐκ τῆς ὁποίας δύναται νὰ βλέπῃ τὰ σώματα καὶ νὰ περιλαμβάνῃ συγχρόνως τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν τῆς μάχης.

Εἶνε δὲ κακῶς ἐννοούμενον καθῆκον τιμῆς τὸ νὰ στερῆται τοιαύτης θέσεως. Περιφρονῶν ἐπιδεικτικῶς τὸν θάνατον, ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν θὰ παραγάγῃ κατὰ γενικὸν κανόνα ἄλλο ἀποτέλεσμα διὰ τοῦ παραδείγματός του, ἢ ὅσον εἷς κατώτερος ἀξιωματικός. Ἐνῷ διὰ τῆς σαφηνείας καὶ τῆς ψυχραίμου περισκέψεως τῶν ἀποφάσεών του θὰ γείνῃ εὐεργέτης ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνδρῶν.

7. Οἱ ὅροι τῆς ἐπιτυχίας ἐν πολέμῳ. — Θὰ ἦτο χρησιμώτατον νὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀπαριθμήσωμεν τοὺς ὅρους τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶνε ἀπεριόριστος. Σημειοῦμεν μόνον τοὺς σπουδαιοτέρους.

Ὁ πρώτιστος ὅλων, ὅστις, ἐν γένει, δὲν ἔχει τὰς συμπαθείας τοῦ στρατιώτου εἶνε ἡ πολιτική.

Ὁ πόλεμος εἶνε ἡ συνέχισις τῆς πολιτικῆς διὰ τῶν ὅπλων· ἐκ τούτου ἡ ἐπιρροὴ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν διεξάγεται ὁ πόλεμος. Κακὴ πολιτικὴ θὰ ἀσκήσῃ φυσικὰ ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πολέμου.

Δὲν πρέπει, ἐννοεῖται, νὰ λαμβάνωμεν τὴν πολιτικὴν ἐν τῇ στενῇ σημασίᾳ τῆς

λέξεως, ἐν μόνῃ τῇ ἐννοίᾳ τῆς «ἐξωτερικῆς πολιτικῆς» : ἡ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ἔχει καὶ αὐτὴ τὴν σπουδαιότητά της. Ὥστε περὶ τῆς ἐν γένει πολιτικῆς εἶνε ὁ λόγος.

Ἡ γενικὴ κατάστασις ἔθνους τινος, ἡ κοινὴ γνώμη, ἡ σύστασις, ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθική του δύναμις, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ οἱ διάφοροι αὐτοὶ λόγοι ἐπηρεάζουσι καὶ οὗτοι τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεξάγεται ὁ πόλεμος. Ὁ Κλάουζεβιτς εἶπεν: «Ἡ καταπληκτικὴ ἐνέργεια τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δὲν ὀφείλεται βεβαίως τόσον εἰς τὴν χρῆσιν νέων πολεμικῶν μεθόδων, ὅσον εἰς τὸ ἐντελῶς μεταμορφωθὲν πολιτικὸν καὶ διοικητικὸν καθεστώς, εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς κυβερνήσεως, εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους κλπ. Ἔσφαλαν δὲ αἱ ἄλλαι κυβερνήσεις μὴ θελήσασαι νὰ ἐκτιμήσωσιν ὀρθῶς αὐτοὺς τοὺς ὅρους».

Σήμερον νέοι λόγοι προστίθενται ἀκόμη. Ὁ πόλεμος δὲν ἐχειραφετήθη μὲν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ τείνει νὰ ἁπλοποιηθῇ.

Αἱ *αἰτίαι* τοῦ πολέμου εἶνε φύσεως πολιτικῆς. Μόνον μεγάλα πολιτικὰ συμφέροντα δύνανται νὰ ἀποφασίσωσι τὸν πόλεμον. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐνίοτε τὰ συμφέροντα αὐτὰ προσλαμβάνουσι παράδοξον πρόσχημα. Ἡ ρῆξις μεταξὺ τῶν ἐθνῶν δύναται νὰ ἔχῃ ὡς φαινομενικὴν αἰτίαν ἀσήμαντα πράγματα. Ἀλλὰ εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ καὶ φαινομενικὴ αἰτία δὲν χρησιμεύει εἰμὴ ὡς ἀφορμὴ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν πολιτικοῦ μίσους, παραχθέντος ὑπὸ παρατεταμένων ψυχροτήτων.

Ὁ πόλεμος, εἶνε ἀληθές, ἐνέχει χαρακτῆρα τόσον ἀποφασιστικόν, ὥστε εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης βολῆς τηλεβόλου ἡ σπουδαιότης αὐτῆς ἐλαττοῦται πολὺ περισσότερον ἢ ἄλλοτε. Κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ τελευταίου αἰῶνος αἱ δυνάμεις διετήρουν ἐν ἐφεδρείᾳ, κατὰ τὴν διάρκειαν ἀκόμη τοῦ ἀγῶνος, μέρος τοῦ στρατοῦ των καὶ ἡ πολιτικὴ ἀπεφάσιζεν, ἐὰν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ αὐτὸ ἢ ὄχι. Σήμερον ὁλόκληροι οἱ στρατοὶ λαμβάνουσιν ἐξ ἀρχῆς μέρος καὶ ἡ τύχη τοῦ πολέμου κρίνει περὶ αὐτῶν. Ἡ πολιτικὴ τότε μόνον ἀναλαμβάνει τὰ δικαιώματά της, ὅταν εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο μερῶν ἡ ἀνάγκη τῆς εἰρήνης ὑπερισχύῃ τῆς θελήσεως τοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ ἀγών.

Ὁ σκοπὸς τοῦ πολέμου εἶνε καθ' ἑαυτὸν τοσοῦτον σπουδαῖος, ἐξασκεῖ τοσαύτην κρίσιμον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μεγάλης δραστηριότητος, μεθ' ἧς τὸ ἔθνος ζητεῖ νὰ τὸν φθάσῃ, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ λόγου ἀγόμεθα νὰ τάξωμεν τὴν πολιτικὴν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν ὅρων τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πολέμου. Ἀλλά, ὡς εἴπομεν ἤδη, πολλοὶ ἄλλοι λόγοι συντρέχουσι νὰ τῇ δώσωσιν αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ δυνάμεθα ἀδιστάκτως νὰ διακηρύξωμεν τὴν ἑξῆς ἀλήθειαν: «Ἄνευ καλῆς πολιτικῆς, ὁ πόλεμος ἥκιστα ἀποβαίνει αἴσιος».

Ὡμιλήσαμεν μέχρι τοῦδε περὶ πλούτου τῶν στρατῶν εἰς μαχητὰς καὶ εἰς

μέσα μάχης, ἤδη ἂς ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ ὑλικοῦ καὶ πραγματικοῦ πλούτου, ὅστις εἶνε καὶ αὐτὸς εἷς ἐκ τῶν ὅρων τῆς ἐπιτυχίας.

Ὁ πόλεμος ἀπαιτεῖ χρῆμα, χρῆμα, χρῆμα. Ὁ νεώτερος πόλεμος, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ἡ ἄμετρος χρῆσις ὅλων τῶν διαθεσίμων μέσων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τῆς νεωτέρας ἀρχῆς τῶν δανείων.

Ὁ στρατὸς μεγάλης τινὸς Δυνάμεως, ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει, στοιχίζει καθ' ἑκάστην ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου μεχρι δύο ἑκατομμυρίων φράγκων. Οὐδὲν δὲ κράτος τοῦ κόσμου εἶνε τόσον πλούσιον, ὥστε νὰ ἀντεπεξέρχηται εἰς τὴν συντήρησιν ἑνὸς τοσούτου στρατοῦ ἐπὶ ἔτη. Μόνον διὰ πιστώσεων. Καὶ δύναται νὰ λεχθῇ μετ' ἀκριβείας, ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ χρηματιστικὴ πίστις ἑνὸς κράτους δὲν ἐξαντλεῖται, ἡ ἧττά του δὲν εἶνε κρίσιμος. Ἐν πολέμῳ ἡ Γερμανία δύναται νὰ παρατάξῃ δύο περίπου ἑκατομμύρια ἀνδρῶν καλῶς ὠργανωμένων. Δεδομένου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ὅστις ἀνέρχεται εἰς 50 ἑκατομμύρια κατοίκων, εἶνε φανερόν, ὅτι ἀπομένει εἰσέτι εἰς τὸν τόπον μέγας ἀριθμὸς ἀνδρῶν, ἱκανῶν νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐν ἀνάγκῃ, διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰς λοιπὰς Μεγάλας Δυνάμεις καὶ δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ, ὅτι αἱ χρηματικαὶ δυνάμεις, ἐκεῖναι τοὐλάχιστον, τὰς ὁποίας διαθέτει τὸ κράτος, ἐξαντλοῦνται ταχύτερον ἀπὸ τὰς εἰς ἄνδρας δυνάμεις. Ὅστις ἔχει ὅπλα καὶ χρῆμα δὲν ἀπωλέσθη ἀκόμη, καίπερ ἡττηθείς.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ μόνον τὸ χρῆμα, πρέπει καὶ νὰ χρησιμοποιῆται καλῶς. Κράτος, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ ἐν πολέμῳ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν, εὑρίσκει διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν οἰκονομικήν του πίστιν, πᾶσαν ἄλλην ἀγορὰν ἐκτὸς ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ λιμένες ἀπεκλείσθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς.

Διὰ νὰ περατώσωμεν τὸ κεφάλαιον αὐτό, ἔπρεπε νὰ ἐξετάσωμεν ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ἐπιτυχίας, τοὺς συνδεομένους μὲ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἀλλ' ἡ ἐργασία αὕτη θὰ εὕρῃ καλλίτερον τὴν θέσιν της εἰς τὸ ἀκόλουθον κεφάλαιον, τὸ ἀφιερούμενον εἰς τὴν μελέτην τῶν πορειῶν καὶ μαχῶν.

8. Πορεῖαι καὶ μάχαι.—Ὅταν φαντασθῇ τις τὰς ἀναλογίας τῶν νεωτέρων στρατῶν, δικαίως ἀπορεῖ πῶς δύνανται νὰ ὁδηγηθῶσι τόσον μεγάλοι ὄγκοι. Εἶνε ἡ πειθαρχία, ἡ ὁποία τοὺς καθιστᾷ εὐκινήτους καὶ διοικησίμους. Δὲν ὑπάρχει καλλιτέρα λύσις τοῦ προβλήματος. Ἀλλ' ἡ λέξις «πειθαρχία» περιλαμβάνει τόσας ἐκδοχάς, ὥστε ἀπαιτεῖ ἐξακρίβωσιν.

Διὰ τῆς λέξεως «πειθαρχία» ἐννοοῦμεν γενικῶς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν ἑνὸς νόμου αὐστηροῦ, ἐξασφαλίζοντος τελείαν τάξιν. Ἀλλὰ δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸν ὁρισμὸν αὐτόν, ὅτι ἡ ἐπιτευχθεῖσα τάξις δὲν διατελεῖ εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων. Δὲν ὑπῆρξάν ποτε στρατοὶ πειθαρχικώτεροι τῶν γερμανικῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἐκστρατείας μας. Καὶ ὅμως ἦσαν ὑποβεβλημένοι εἰς τὴν ἠπιωτέραν στρατιωτικὴν νομοθεσίαν, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισάν ποτε στρατοὶ

ἐν πολέμῳ. Ἡ νομοθεσία αὐτὴ ἐφηρμόζετο μετὰ τῆς μεγαλειτέρας φιλανθρωπίας. Τοὐναντίον ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα ἱστορία παρέχουσι πλεῖστα παραδείγματα δρακοντείου αὐστηρότητος καὶ πλήρους ἀπειθαρχίας. Ἡ Δημοκρατία τῆς 4ης Σεπτεμβρίου εἶχεν ἑτοίμην ἀπὸ μίαν σφαῖραν διὰ πάντα στρατιώτην ἔνοχον ἀνυπακοῆς, αἱ δὲ ἄνευ δίκης θανατικαὶ ἐκτελέσεις ἦσαν πρᾶγμα συνηθέστατον. Καὶ ἐν τούτοις ἡ πειθαρχία παρέμεινεν ὁποία ἦτο, δηλαδὴ μηδαμινή.

Γενικῶς εἰπεῖν, ὅλα αὐτὰ εἶνε φυσικώτατα· ὅλοι οἱ νόμοι γεννῶνται ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἀναγκῶν μιᾶς γενικῆς καταστάσεως καὶ μόνον βραδύτερον ἀντιδρῶσι καὶ αὐταὶ ἐπὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἥτις τοὺς προεκάλεσεν. Ἀφ' ἑτέρου δὲν πρέπει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι εἰς λαὸν πολιτισμένον ἡ πειθαρχία εἶνε φυσικωτάτη, καὶ ὅτι ἀπορρέει ἁπλῶς ἐκ τῆς ἠθικοποιήσεως τοῦ πολίτου. Ἡ πειθαρχία συνεπάγεται σκληρὰς ὑποχρεώσεις. Εἶνε βέβαιον, ὅτι εἰς τὸν στρατὸν ἑνὸς πολιτισμένου ἔθνους τὰ ἐγκλήματα ὀφείλουσι νὰ εἶνε σπανιώτερα παρὰ εἰς τὰς βαρβάρους ὀρδὰς λαοῦ πρωτογενοῦς. Ἀλλ' ἡ πειθαρχία δὲν ἀρκεῖται εἰς ἀξίας ἀρνητικάς. Ζητεῖ παρὰ τοῦ στρατιώτου νὰ διακυβεύσῃ τὴν ζωήν του ὑπὲρ τῆς νίκης. Τῷ ἐπιβάλλει καθήκοντα ὑπερφυσικά. Ὀφείλει νὰ ᾖ οὗτος, δυνάμει τῆς πειθαρχίας, τόσον ἐμπεφορημένος αὐτῶν τῶν καθηκόντων, ὥστε νὰ τὰ θεωρῇ ὡς ἀκράδαντα καὶ μάλιστα φυσικά.

Ὁ καλλίτερος ὁρισμὸς τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν θαυμασίων ἀποτελεσμάτων της ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου εἰς τὸ περίπυστον ἔργον του περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἀνθρωπότητος. «Ἡ ὑπεροχὴ στρατοῦ τινος πειθαρχοῦντος ἀπέναντι ἀτάκτων ὄγκων ἔχει τὴν κυριωτέραν αἰτίαν της ἐν τῇ ἐμπιστοσύνῃ ἑκάστου πρὸς τοὺς συναδέλφους του. Ἡ ἀπόλυτος αὐτὴ ἐμπιστοσύνη, εἶνε ὁμολογουμένως ὁ καλλίτερος παράγων πειθαρχίας, καθορίζει καλῶς ὅ τι ἐννοοῦμεν διὰ τῆς τόσον συχνοχρησιμοποιουμένης ταύτης λέξεως.

Εἶνε βέβαιον, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νόμος τις ἐπιβάλλεται, καὶ νόμος ἀρκετὰ αὐστηρός, ὥστε ἡ συντέλεσις τοῦ καθήκοντος νὰ φαίνηται ἀναπόδραστος. «Ἡ βία τῶν παθῶν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ κατασταλῇ ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν νόμων» εἶπεν ὁ Σάρνχορστ. Ἡ ἀνυπακοή, παντοῦ, ὅπου ἐμφανίζεται, δέον νὰ ἀκολουθῆται κανονικῶς ὑπὸ τιμωρίας ἀρκούντως αὐστηρᾶς. Τὸ πιστεύειν, ὅτι δύναταί τις νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τοῦ κώδικος, εἶνε πλάνη ὀλεθρία. Ἡ αὐστηρὰ αὐτὴ ἐφαρμογὴ εἶνε αὐτὴ αὕτη ἡ βάσις τῆς πειθαρχίας. Ἡ ἰσότης τῆς ὑπακοῆς, τῆς ἐπιβαλλομένης καὶ εἰς τοὺς μικροὺς καὶ εἰς τοὺς μεγάλους, συντελεῖ ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς πειθαρχίας ὑπὸ τοῦ στρατοῦ.

Τὸ παράδειγμα εἶνε πολὺ λυσιτελέστερον ἑνὸς κειμένου ἢ ἑνὸς λόγου. Ὁ στρατιώτης ὑπακούει, βλέπων τοὺς ἀρχηγούς του ὑπακούοντας. Ἀλλὰ τὸ καθῆκον δὲν συνίσταται μόνον ἐν τῇ παθητικῇ ὑπακοῇ πρὸς τὰς ἀλληλοδιαδόχως λαμβανομένας διαταγάς· πρέπει πρὸ παντὸς ἡ ὑπακοὴ αὐτὴ νὰ ἀφορᾷ εἰς τὰ συμφέροντα

αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπηρεσίας. Διὰ τὸν στρατιώτην τίποτε δὲν ὀφείλει νὰ εἶνε ἱερώτερον τοῦ καλοῦ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν. Ὁ ἁπλοῦς στρατιώτης ἐννοεῖ καλλίτερον τὰ ἁπλᾶ καθήκοντα, παρὰ τὰς ἀνωτέρας περιωπῆς διαταγάς. Ἡ σπουδαιότης, ἡ ἀποδιδομένη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς λεγομένης *μικρᾶς ὑπηρεσίας*, δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα συνηθείας ἢ ματαίου σχολαστικισμοῦ. Ἡ παράδοσις αὐτὴ στηρίζεται ἐπὶ ἠθικῆς ἰδέας· πρόκειται περὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν στρατιώτην τοῦ αἰσθήματος τοῦ καθήκοντος διὰ τῶν μέσων τῶν μᾶλλον συμφώνων πρὸς τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις.

Αὐτὸς ὁ ἰδιαίτερος χαρακτὴρ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνέπτυξεν εἰς τὸν γερμανικὸν στρατόν, πλὴν τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος, τὸ αἴσθημα τῆς ἀπολύτου ἀλληλεγύης. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον τὴν δύναμιν τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. Ἡ τακτικὴ συνεργασία πρὸς ἓν μέγα ἔργον ἠδραίωσε μίαν συγχώνευσιν καὶ μίαν ἀφομοίωσιν μεταξὺ ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν.

Πᾶς ὁπλίτης γνωρίζει ἐκ πείρας, ὅτι ὁ ἀξιωματικός του δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ ποτὲ τὸ στράτευμά του, ὅτι αὐτὸ τὸ στράτευμα ὁμοιάζει πρὸς οἰκογένειαν, ἔχουσαν τὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ συνηνωμένην διὰ δεσμῶν ἀρρήκτων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου. Ἐντεῦθεν αὐτὴ ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη, περὶ ἧς ἀναφέρει ὁ Δαρβῖνος, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ μέγας αὐτὸς γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διαβλέπει τὴν ὑπεροχὴν τῶν πειθαρχουμένων στρατῶν. Ὁ στρατιώτης φέρεται ψυχραίμως πρὸ τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν, ἐπειδὴ εἶνε πεπεισμένος, ὅτι ὁ παραστάτης του κάμνει τὸ αὐτό, ὅτι οἱ ἀρχηγοί του προηγοῦνται καὶ ὅτι δὲν ὀφείλει νὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ.

Τὸ αἴσθημα αὐτὸ τῆς ἀλληλεγγύης ἐξακολουθεῖ νὰ συνεπάγηται τὴν σωτήριον ἐνέργειάν του καὶ ὅταν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ταραχῆς καὶ τῆς συγχύσεως τῆς μάχης, τῆς καθιστώσης πάντα ἔλεγχον ἀδύνατον, ἡ πειθαρχία, ἡ βασιζομένη ἐπὶ μόνου τοῦ φόβου τῆς ποινῆς, παύει ἐξασκοῦσα τὸ κράτος της. Ὑπὸ τὴν διπλῆν ὤθησιν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς τιμῆς, ὁ στρατιώτης φιλοτιμεῖται νὰ μὴ ὑστερῇ τῶν ἄλλων.

Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ ὅτι, κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους τῆς Γερμανίας, οἱ στρατηγοί μας οὐδέποτε ἐδίστασαν νὰ προσβάλωσι μεμονωμένως τὸν ἐχθρόν, ἔστω καὶ ἀνώτερον κατ' ἀριθμόν, ὁσάκις τὸ γενικὸν συμφέρον τοῦ στρατοῦ ἐφαίνετο, ὅτι τὸ ἀπήτει, ἢ εὐνοϊκή τις περίστασις παρουσιάζετο. Λαμβάνοντες τοιαύτην ἀπόφασιν, ἦσαν βέβαιοι, ὅτι θὰ ἔβλεπον τὰ σώματα νὰ σπεύδωσι πρὸς τὸ τηλεβόλον. Ἤξευρον, ὅτι, ἐν ἀνάγκῃ, τὸ ἔργον, τὸ καλῶς ἀρξάμενον ὑπ' ἐκείνων, θὰ συνετελεῖτο ὑπὸ τῶν συναδέλφων των, ἐὰν αἱ ἴδιαι αὐτῶν δυνάμεις ἀπεδεικνύοντο ἀνεπαρκεῖς. Ὅλοι οἱ ἀρχηγοί, ἀπὸ τῶν στρατηγῶν μέχρι τοῦ νεαρωτέρου ἀνθυπολοχαγοῦ, τοῦ βαδίζοντος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς διμοιρίας του, ἠδύναντο νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ πράττωσι τοιουτοτρόπως.

Ἐκ τούτου ἐννοεῖται ποῖον στοιχεῖον δυνάμεως ὑπῆρχε διὰ τὸν γερμανικὸν

στρατόν. Ἐπίσης ἐννοεῖται, πῶς ἡ ἀνωτάτη διοίκησις, ἐνῷ ἐλαχίστην μόνον ἐπιρροὴν εἶχεν ἐπὶ τῆς πορείας τῶν μαχῶν, ἠδύνατο, ἐν τοσούτῳ, νὰ ἀντιμετωπίζῃ μετ' ἐμπιστοσύνης πᾶν κρίσιμον ἐνδεχόμενον. Ἤξευρεν, ὅτι, ἐὰν τὰ χρησιμοποιούμενα μέσα ἠδύναντο νὰ ποικίλλωσιν, ὅλαι ὅμως αἱ μαχόμεναι δυνάμεις συνέτρεχον μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας πρὸς τὸν κοινὸν σκοπόν: τὸν ἐχθρόν! Ἠδύνατο νὰ εἶνε πεπεισμένος, ὅτι οὐδεὶς ἀρχηγὸς θὰ ἔμενεν ἑκουσίως ἀπομακρυσμένος τοῦ αἱματηροῦ θεάτρου τοῦ ἀγῶνος: ἡ πειθαρχία τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἦτο ἀσφαλὴς περὶ αὐτοῦ ἐγγύησις.

Ἡ πειθαρχία λοιπὸν εἶνε ὁ ἀληθὴς ὅρος τῆς εὐκινησίας τῶν στρατῶν. Ὅσῳ οὗτοι εἶνε πολυάριθμοι, τόσῳ ἔχουσιν ἀνάγκην πειθαρχίας. Ἀλλὰ διὰ νὰ παραγάγῃ ὅλα τὰ ἀποτελέσματά της, ἡ πειθαρχία, πρέπει νὰ ἐννοῆται πρεπόντως· πρέπει νὰ ταὐτίζηται μετ' ἀλληλεγγύης ἀπολύτου, ἑνούσης ὅλα τὰ μέλη τοῦ στρατοῦ εἰς μίαν ἰδεώδη σκέψιν, εἰς ἓν κοινὸν αἴσθημα πίστεως πρὸς τὸ καθῆκον, ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πατρίδος.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

1) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ ἀγγλιστί, ἐκδίδεται γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐξεδόθη ἤδη ἑλληνιστὶ ἐνταῦθα.

Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ῥωμυλίᾳ τελευταίου διωγμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μετὰ τῆς συνεχοῦς δράσεως τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ.

Περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὡμίλησεν ὁλόκληρος ὁ ἀγγλικὸς τύπος καὶ τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς καὶ πωλεῖται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἑταιρείας.

2) Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐξεδόθησαν ἑλληνιστὶ αἱ πέρυσι γενόμεναι διαλέξεις ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν Γαλλικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Παρελαύνει ἐντὸς εἴκοσι καὶ πλέον τυπογραφικῶν φύλλων διὰ τῶν σπουδαιοτέρων ῥητόρων τῶν Παρισίων ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα τε καὶ δουλεύουσα ἐν γλαφυρωτάταις διαλέξεσι.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

3) Ἡ Φιλοπατρία ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Φιλοσοφικώτατον ἐθνικώτατον, διδακτικώτατον καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατον ἔργον.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

"ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ,,

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩι 1900

Διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

*Ἕκαστον ἔτος τῶν «**Παναθηναίων**» ἀποτελεῖται ἐκ δύο τόμων, ἤτοι ἐξ* **800** *σελίδων μὲ 120—150 εἰκόνας ἐξ ὧν 20 καὶ πλέον ἐκτὸς τοῦ κειμένου ἐπὶ λευκοῦ καὶ χρωματιστοῦ χάρτου.*

ΕΓΓΡΑΦΗ ΕΤΗΣΙΑ

Ἐν Ἑλλάδι....... δρ. 25.—Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 25.
Ἑξάμηνος......... » 13.—Ἑξάμηνος........ » » 13.

Αἱ ἐγγραφαὶ ἄρχονται τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἢ Ἀπριλίου

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ
Ἐσωτερικοῦ δραχμὰς 8.—Ἐξωτερικοῦ φράγκα χρυσᾶ 8.
Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.
Γραφεῖα: ὁδὸς Σοφοκλέους ἀριθ. 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1) *Ν. Καζάζη.*—Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . Δρ. 0.20
2) » Γουλιέλμος Γλάδστων . . . » 1.—
3) » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . . . » 2.—
4) » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια . . . » 1.—
5) » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας . . . » 0.20
6) » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ . . . » 0.10
7) » Ἔθνος καὶ Στρατὸς . . . » 0.10
8) » L'Hellénisme et la Macédoine . . . » 1.—
9) » *Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα* . . . » 5.—
10-12) » Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα, ἀγγλιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί . . . » 1.—
13) » Ἡ Φιλοπατρία . . . » 1.—
14) » Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ) . . . » 1.—
15) *Χ. Χρηστοβασίλη.*—Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθὲν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας . . . » 2.—
16) » Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλῆας, ποίημα ἐπικολυρικὸν . . . » 0.10
17) » Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις . . . » 1.—
18) Ἐθνικὰ ᾄσματα Α' ἔκδοσις . . . » 0.50
19) Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ . . . » 1.—
20) *Γ. Ν. Χατζηδάκη.*—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . . . » 1.—
21) *Τοῦ αὐτοῦ*—Du Caractère hellénique des Anciens Macédoniens . . . » 1.—
22) *Π. Καρολίδου.*—Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . . » 2.—
23) Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . . » 3.—
24) *Ι. Νικολάρα.*—Πατρίς, τραγῳδία . . . » 1.—
25) A. Z. Stephanopoli.—Le Facteur Grec dans le problème oriental . . . » 0.50
26) O. de Berobrazow.—Notes sur la Question d'Orient . . . » 0.50
27) *Τερτίου Φιλιππόφ.*—Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί) . . . » 0.50
28) *Ρώσσου Εὐσεβίου.*—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί) . . . » 0.—
29) Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου . . . » 9.—
30) *Κ. Παπαρρηγοπούλου.*— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . . » 5.—
31) *Ἡρακλ. Βασιάδου.*—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν . . . » 1.50
32) Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας 1517-1900 . . . » 2.—
33) Ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς . . . » 0.10
34) *Ν. Δουρνοβό.*—Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή . . . » 1.—
35) Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους . . . » 1.—
36) *Γ. Στρατήγη.*— Μακεδονικὰ Τραγούδια . . . » 1.—
37) *Ἰ. Καλοσγούρη.*—Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος Δρᾶμα . . . » 1.—

κ. Χαρ. Παπαϊωάννου, καθηγητὴν
Λευκωσίαν (Chypre)

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' Τεῦχος 129ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1908 Σεπτέμβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»
1 — Ὁδὸς Σοφοκλέους — 1
1908

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

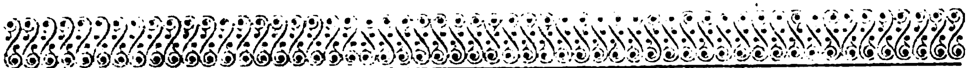
ΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ

(Μετάφρασις Δρος ΑΛΦΡΕΔΟΥ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ, δικηγόρου)

(Συνέχεια καὶ τέλος)

«Ἐξ ἄλλου αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Σέρβων ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης δὲν εἶνε καὶ τόσον ἀξιόλογοι, οὐδὲ ἐνθαρρυντικαί. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης εἶνε οὐχὶ πάντη ἀσήμαντοι.

«Τὸ σερβομακεδικὸν Κομιτᾶτον περιλαμβάνει ἐν τῷ συνόλῳ 16 περίπου συμμορίας, ἀποτελουμένας ὁμοῦ ἐξ 160 μέχρις 170 ἀνδρῶν, οὐχ ἧττον δέον νὰ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ περιλαμβάνεται ὁ πυρὴν μόνον τῶν συμμοριῶν, αἵτινες, ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε ἀνάγκης, δύνανται νὰ ἐπαυξηθῶσιν.

«Συνήθως στρατολογοῦνται ἐν ταῖς συμμορίαις ἄνδρες ἐκ Σερβίας, καὶ ἰδίως ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφυπηρετήσαντες στρατιῶται.

«Αἱ συμμορίαι ἐξασκοῦνται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων παρ' ἀξιωματικῶν τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ καὶ ὑποστηρίζονται διὰ χρημάτων τῆς ἐν Βελιγραδίῳ Κυβερνήσεως».

Ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως λίαν ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ μυστικοῦ Ὑπομνήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ δίδονται πληροφορίαι περὶ τῶν βλέψεων καὶ τῶν γνωμῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐν ἐνεργείᾳ ὑπαλλήλων ἐπὶ τῶν μεταρρυθμίσεων.

Δημοσιεύομεν δὲ κατὰ πρῶτον τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀγγλικὰς βλέψεις.

Δέον ὅμως πρὸ τούτου νὰ ἐκτεθῶσιν ὀλίγα περὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμουνικῆς Προπαγάνδας.

«Οἱ Ἕλληνες, ἐπίσκοποι καὶ πρόξενοι, ἀνέλαβον τὴν ἡγεσίαν αὐτῆς.

«Ἡ ἐνέργεια αὐτῶν συνίσταται ἐν πρώτῃ μοίρᾳ, τὸ μὲν εἰς τὸ νὰ συνάξωσι χρήματα, τὸ δὲ εἰς τὸ νὰ σχηματίζωσι συμμορίας καὶ νὰ ἐξοπλίζωσι ταύτας.

«Μετὰ τοῦτο αἱ συμμορίαι τίθενται ὑπὸ τὴν διοίκησιν διατελούντων ἐπ' ἀδείᾳ ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐξαποστέλλονται εἰς τὴν Μακεδονίαν.

«Αἱ συμμορίαι αὗται διὰ τῆς ὠμότητος καὶ βιαιότητος αὐτῶν ἀπέκτησαν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι οἵαν θλιβερὰν ὀνομαστότητα καὶ οἱ Ἀλβανοὶ λησταί.

«Κατὰ μόνα τὰ ἔτη 1904—1906 ἐκάησαν ζῶσαι 71 Βουλγαρίδες, (43 ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίῳ καὶ 28 ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης).

«Εἴκοσι τέσσαρα δὲ ἄνηβα παιδία διετρυπήθησαν διὰ τῆς ξιφολόγχης καὶ ἐψήθησαν ἐπὶ τοῦ πυρός.

«Ἐν μόνῳ τῷ διαμερίσματι τῶν Σερρῶν κατὰ τὰ τελευταῖα δύο ἥμισυ ἔτη αἱ ἑλληνικαὶ προπαγάνδαι ἐξήγειραν κατὰ τῶν Βουλγάρων 16 μεγάλα χωρία.

«Ἐντὸς δὲ αὐτῶν τῶν Σερρῶν εἰς οὐδένα ἐπετράπη ἀκώλυτος ἡ εἴσοδος.

«Ἤδη ζῶσιν ἐν τῇ πόλει ὑπολειπόμενοι, εἰσέτι δύο Βούλγαροι ὑποδηματοποιοί, ἐν δὲ τῇ περιφερείᾳ, τῇ ἐκτὸς αὐτῆς, ὀλίγισται βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι καὶ δὴ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ βουλγαρικοῦ σχολείου.

«Εἶνε λίαν ἐνδιαφέρον τὸ γεγονός, βεβαιούμενον ἄλλως ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἀνακοινώσεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ συμμορίαι σχηματίζονται παρὰ πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις μεγίστης ἐπιρροῆς ἀπολαυόντων, καὶ ἐξαποστέλλονται εἰς τὴν Μακεδονίαν τῇ μεσολαβήσει αὐτῶν.

«Σήμερον αἱ ἑλληνικαὶ συμμορίαι ἀνέρχονται εἰς χιλίους περίπου ἄνδρας καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ αὐτῶν, ἐπὶ τῇ ἀποφάσει τῶν ἑλληνικῶν ἐπαναστατικῶν κομιτάτων, αὐξάνεται διαρκῶς.

«Αἱ ἰσχυρότεραι ἑλληνικαὶ συμμορίαι ἀπαντῶσιν ἐν τῷ βιλαετίῳ Μοναστηρίου παρὰ τὴν Καστορίαν, Φλώρίναν καὶ Μορίχοβον.

«Ἐν δὲ τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης παρὰ τὰ Βοδενὰ καὶ τὴν Βέρροιαν, ἀπαντῶσιν οὐχ ἧττόν τινες καὶ ἐν τοῖς σαντζακίοις Σερρῶν καὶ Δράμας.

«Ἐν τῇ πόλει τῶν Σερρῶν ὑπάρχει ἰσχυρῶς συγκροτημένον ἑλληνικὸν κομιτᾶτον.

«Τὰ παρ' Ἑλλήνων κατὰ Βουλγάρων διαπραττόμενα κακουργήματα σπανίως ἀνακαλύπτονται, διότι οἱ ἐγκληματίαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔρχονται εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐπισκόπους καὶ προξένους.

«Οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, ἰδίως ὁ συνταγματάρχης Βεράν, ἐξέφρασαν σφοδρὰ παράπονα κατὰ τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ Κομιτάτου ἀπέναντι τῶν ἀλητῶν τούτων.

«Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ὁ Ἕλλην πρόξενος μοὶ ἐξέφρασε τὴν λύπην του δι' ἅπαντα τὰ ἐπισυμβάντα ἐν τῇ περιφερείᾳ κακουργήματα καὶ μὲ διεβεβαίωσεν,

ὅτι πάντοτε συγκρατεῖ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν φιλικὴν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων· τὴν αὐτὴν ὅμως ταύτην ἡμέραν Ἕλλην τις, ὅστις πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου εἶχε φονεύσῃ ἕνα Βούλγαρον, ὁ φονεὺς ἐσώθη, καταφυγὼν κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τοιαύτας περιστάσεις τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον.

«Ἐνῷ πρώην τὰ χωρία πέριξ τῶν Σερρῶν ὑπέκειντο ὑπὸ τὰ ἡμέτερα βουλγαρικὰ κομιτᾶτα, ἀπεσπάσθησαν βαθμιαίως καὶ εὑρηνται ἤδη εἰς ἑλληνικὰς χεῖρας. Ἐξ ἐναντίας δὲ 22 περίπου χωρία πρὸς νότον τῶν Σερρῶν, πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τακιανοῦ, ἅτινα ἀπὸ τοῦ 1904 εὑρηνται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, διετηρήθησαν μέχρι σήμερον βουλγαρικά, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεις τῶν ἑλληνικῶν συμμοριῶν.

«Ἡ βουλγαρικὴ ἐκκλησία μετὰ χαρᾶς ἀπεδέχθη τὴν προσέλευσιν τῶς Ρωμούνων καὶ περιεποιήθη αὐτοὺς ὄντας προσηλωμένους εἰς τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν καὶ κτησαμένους βουλγαρικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα.

«Καὶ ὡς ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτο ἐσήμαινεν ἐξασθένησιν τοῦ Φαναρίου.

«Βραδύτερον ὅμως ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ μετάστασις αὕτη, ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, ἔβλαψε τοὺς Βουλγάρους. Ἀφοῦ δηλονότι, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας, αἱ δυνάμεις τοῦ βλαχικοῦ στοιχείου εἶχον αὐξήσῃ, τοῦτο ἀπήτησε παρὰ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἐθνικὰ δικαιώματα καὶ τὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων.

«Ἔκτοτε ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἀντετάχθη κατὰ τῶν ρωμουνικῶν ἐπεκταστικῶν τάσεων, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ ἀναχαιτίσῃ πλέον τὴν πρόοοδον καὶ ἐξέλιξιν αὐτῶν...

«Ἀναμφιβόλως αἱ ἐθνικαὶ βλέψεις τῶν Βλάχων ἐνισχύθησαν σοβαρῶς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ ἐπικράτησις τῆς βλαχικῆς Προπαγάνδας θὰ ἐπεκταθῇ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ βλάβῃ τῆς βουλγαρικῆς ὑποθέσεως.......

«Τὸ συντηρητικὸν ὑπουργεῖον τοῦ Βουκουρεστίου εἶχεν ἐπιψηφίσῃ καὶ συστήσῃ ρωμουνικὸν Κομιτᾶτον, οὗτινος ὑπάλληλοι ἦσαν ἐν Σόφιᾳ ὁ Τερρικόκκωφ καὶ ὁ Τακιλιόπωφ.

«Συνεστήθησαν δύο συμμορίαι, ἐκ δέκα ἀνδρῶν ἑκάστη, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία μὲν τῷ 1906 ὑπὸ τὸν Γεώργιον Κασαμουτζῆν Τσουφῆν μετέβη εἰς Κουρτζιέταν, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Κοσκατῆν ἐξαπεστάλη ἐν ἔτει 1907 εἰς Ἤπειρον πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ Βλάχους. Βραδύτερον συνέστη καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικὸν ἐπαναστατικὸν κομιτᾶτον.

«Προέκυψαν ὅμως διαφωνίαι μεταξὺ τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργουσῶν βουλγαρικῶν καὶ ρωμουνικῶν συμμοριῶν, αἱ δὲ τελευταῖαι, ὑποχωρήσασαι πανταχοῦ, ἀπεσπάσθησαν ἀφ' ἡμῶν.

«Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπέσχε κατ' ἀρχὴν ἀπὸ πάσης ἐπαναστατικῆς ἐνεργείας,

ἐξαπέλυσε δὲ μόνον ἐπιθεωρητὰς τῶν σχολείων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀκολουθεῖ πολιτικὴν καθόλα τουρκόφιλον.

«Εἶνε εὔλογος καὶ ὀρθὴ ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τοῦ ρωμουνικοῦ ὑπουργείου;

«Τὸ μέλλον θὰ τὸ ἀποδείξῃ.

«Ἐν πάσῃ περιπτώσει πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας οἱ Βλάχοι, ἅτε μὴ ἔχοντες πλέον ἴδιον κομιτᾶτον, προσηρτήθησαν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὸ ἡμέτερον ἐπαναστατικὸν Ὀργανισμόν.

«Τὸν παρελθόντα Αὔγουστον ἔστειλαν μερικὰ πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης των εἰς Βουκουρέστιον, ἵνα καταδείξωσι καὶ ἐξηγήσωσι τὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως ρωμουνικῶν συμμοριῶν ἐν Μακεδονίᾳ.

«Τίνα ἐπιτυχίαν ἔσχεν ἡ ἀποστολή των δὲν ἐγνώσθη εἰσέτι».

Ὁ συντάκτης τοῦ Ὑπομνήματος ἀναφέρει εἶτα, ὅτι οὐδὲν ἧττον, ὑπάρχουσι καὶ μερικαὶ τουρκικαὶ συμμορίαι, αἱ ὁποῖαι, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν εἶνε εἰ μὴ ληστρικαὶ συμμορίαι, χρησιμοποιοῦνται ὅμως παρὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸ ἐνὸν ὡς ἀντιστάθμισμα ἐναντίον τῶν συμμοριῶν τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων.

Μετὰ τοῦτο πραγματεύεται ἐν εἰδικῷ κεφαλαίῳ περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων, περὶ ὧν ἐπὶ λέξει λέγει, ὅτι κατὰ τὰ τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἡ κατάστασις ἐν Μακεδονίᾳ διαρκῶς ἐχειροτέρευσεν.

Συχνὰ καὶ κατ' ἐπανάληψιν ἐξετέθησαν λεπτομερῶς ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τοῦ Φός» οἱ λόγοι τῆς χειροτερεύσεως ταύτης κατὰ τὰ τέσσαρα ἢ πέντε τελευταῖα ταῦτα ἔτη, ἀποδοτέοι δὲ εἰς τὸ ὅτι αἱ ἐθνότητες ἀπὸ προμεμελετημένου σχεδίου συντόνως ἀπειργάσαντο τὴν χειροτέρευσιν, καθότι ἐν τῷ ἔργῳ τῶν μεταρρυθμίσεων οὐδὲν ἄλλο διαβλέπουσιν, εἰ μὴ μόνον, ὅτι διηνέωξαν ρῆγμα διὰ τῆς ἐφόδου των ἐν τῷ τουρκικῷ πολιτειακῷ ὀργανισμῷ. Πᾶσα ἐπέκτασις τῶν μεταρρυθμίσεων, οἵα ἤδη σχεδιάζεται παρὰ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, θεωρεῖται ὑπ' αὐτῶν ὡς ἐπέκτασις τοῦ ρήγματος τούτου, καὶ οὕτως ὡς μία νέα ἐπιτυχία τῶν δολοπλόκων σκευωριῶν αὐτῶν.

Ἐν ἑκάστῃ σελίδι αὐτοῦ τούτου τοῦ μυστικοῦ Ὑπομνήματος ἔχομεν τὴν ἀπόδειξιν τούτου. Καθ' ἃ δὲ ἔφθημεν εἰπόντες, αἱ προτάσεις αἱ διαλαμβανόμεναι ἐν τῷ μυστικῷ Ὑπομνήματι, καθ' ὅσον ἀφορῶσιν εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις, ταὐτίζονται τέλεον μὲ τὸ αγγλορρωσσικὸν πρόγραμμα τῶν μεταρρυθμίσεων.

Εἶνε ὅμως ἀξιοσημείωτον, ὅτι τὸ Ὑπόμνημα ἐνοχοποιεῖ ἐξ ἴσου μωρῶς τὴν Αὐστρίαν δι' αἰτιάσεων, αἵτινες ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου κυκλοφοροῦσιν ἐν ταῖς στήλαις τοῦ ἀντιγερμανικοῦ καὶ ἀντιαυστριακοῦ τύπου τῆς ἀλλοδαπῆς, οὕτως ὥστε σφόδρα καταφανὲς τυγχάνει ποῦ εὑρηται ἡ πηγὴ τῶν δολοπλόκων τούτων κατηγοριῶν. Ἡ μέχρις ὑπερβολῆς νομιμόφρων στάσις τοῦ κόμητος Γουλουχόφσκη ἀπέναντι τῆς Ρωσσίας, διαρκοῦντος τοῦ ἐν τῇ Ἄπω Ἀσίᾳ πολέμου ἐπικρίνεται ὡς μωρὰ καὶ ἠλιθία.

Τὸ Ὑπόμνημα ὅμως ἐκτίθησι ὅλως ἀναληθῶς τὰ ἑξῆς :

«Αἱ αὐστριακαὶ καὶ αἱ ρωσσικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐξετροχίασαν τελείως τὴν Μακεδονίαν ἐκ τῆς κανονικῆς αὐτῆς τροχιᾶς. Ἐκ τῆς ἁμίλλης ταύτης ἐκέρδισεν ἔδαφος ἡ Αὐστρία.

«Ἐπωφελήθη τῆς περιστάσεως, ὅτι ἡ Ρωσσία ἦτο τότε περιπεπλεγμένη ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ, καὶ ἀνέπτυξε σφόδρα ἰσχυρὰν καὶ ἔντονον δραστηριότητα.

«Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐσεβάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς μεταξὺ τῶν ἐθνοτήτων, ἀνῆψε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν χριστιανικῶν φυλῶν μεταξύ των.

«Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ τό γε νῦν ἄλλως πάντη ἀποκρουσθεῖσα ἀγγλικὴ πρότασις τοῦ διορισμοῦ Χριστιανοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ἔσχε βουλγαρικὴν τὴν προέλευσιν καὶ ἀπαρχήν, καθὰ προκύπτει ἐκ τοῦ μυστικοῦ ὑπομνήματος.

«Κατὰ τὴν γνώμην μου», λέγει ὁ συντάκτης τοῦ Ὑπομνήματος, «Χριστιανὸς γενικὸς διοικητής, διοριζόμενος παρὰ τῶν Δυνάμεων, ἀντὶ τοῦ Χιλμῆ-πασσᾶ ἤθελε σφόδρα ὠφελήσῃ τὸ ἔργον τῶν μεταρρυθμίσεων».

Πῶς ἀντελήφθησαν τὸ ζήτημα τοῦτο αἱ ἀγγλικαὶ κεφαλαί, ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὸ μυστικὸν Ὑπόμνημα μετὰ πληρεστάτης σαφηνείας.

Εἰς τὸ τελευταῖον πόρισμα τοῦ εἱρμοῦ τῶν ἀγγλικῶν ἰδεῶν δὲν εὑρηται ἡ εἰρήνη, καθὰ ἐν Ἀγγλίᾳ προσποιητῶς ἰσχυρίζονται, ἀλλὰ ὁ πόλεμος.

«Λίαν ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ ἑξῆς πληροφορίαι τοῦ μυστικοῦ Ὑπομνήματος περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου : Ὁ πρῴην ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἄγγλος πρόξενος, ἤδη δὲ οἰκονομικὸς ἐπίτροπος κ. G. ἐξεφράσθη κατά τινα διαλεξίν του λίαν ἀπαισιοδόξως περὶ τῶν μεταρρυθμίσεων. Ὅτε πρό τινων ἐτῶν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς κ. Ὀκόνωρ, ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ πληροφορίας περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, οὗτος ἀπήντησεν, ὅτι ἡ Εὐρώπη δέον νὰ μεριμνήσῃ, ἵνα ἡ χώρα αὕτη λάβῃ σύνταγμα, ἄλλως ἀγνοεῖ νὰ ἐξεύρῃ ἢ γνωρίσῃ ἕτερον μέσον.

«Φυσικῷ τῷ λόγῳ ὁ πρεσβευτὴς ἐθεώρησε τοῦτο ὡς ὄντως σφόδρα καλὴν ἰδέαν καὶ ὑπέβαλε σχετικὴν πρότασιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν.

«Θὰ ἤθελον εἶσθαι δὲ μεγάλη πολιτικὴ ἐπιτυχία ἐὰν ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία ἤθελον ἐπίσης ἀπὸ συμφώνου ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην. Αἱ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας προταθεῖσαι εἰς τὴν Πύλην μεταρρυθμίσεις ἤθελον ἀπομείνῃ ἄνευ ἐξεγερτικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ συναισθήματος τῆς ἀντιζηλίας τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων.

«Ἡ Αὐστρία, ἥτις ἐσωτερικῶς εἶνε ἀσθενὴς καὶ διῃρημένη εἰς πλεῖστα κόμματα, δὲν ἀπετόλμησε τοιαύτην ἀπροκάλυπτον πολιτικήν.

«Ἠρέμα, ὡς ὄφις, ἕρπουσα προσήγγισε τὸν σκοπὸν αὐτῆς, καὶ μόλις κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ αὐστριακὴ διπλωματία ἀπέδειξε θάρρος καὶ ἀποφαστικότητα.

«Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κυρίου G. ἡ κατάστασις τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε σφόδρα ἐπικίνδυνος. Ἡ Πύλη εἶνε ἑτοίμη καὶ διατεθειμένη νὰ ἐξεγείρῃ

κατὰ τῶν Βουλγάρων τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους, ὄλεθρος δὲ ἐξ ἄλλου ἐπαπειλεῖ τὸν Βουλγαρισμὸν καὶ ἐκ μέρους τοῦ Σανδάνσκυ καὶ τοῦ Τσερνοπέεφ.

«Ἵνα κατευνασθῶσι τὰ πνεύματα τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ διορισθῇ ἐπὶ κεφαλῆς Χριστιανὸς γενικὸς διοικητής.

«Οὗτος ἢ ἤθελεν ἐφαρμόσῃ τὰς προταθείσας μεταρρυθμίσεις ἢ ἤθελε κηρύξῃ τὸν πόλεμον.

«Ἐπειδὴ διὰ τὴν πρώτην ἐκ τῶν προτάσεων τούτων ἡ συνεννόησις μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶνε ἀνέφικτος, δὲν ὑπολείπεται εἰμὴ ἡ δευτέρα πιθανότης.

«Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὡμίλησα ἐπὶ μακρὸν μετὰ τοῦ κ. G.

«Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ρηθέντων μέσων, ἤτοι ὁ διορισμὸς Χριστιανοῦ γενικοῦ διοικητοῦ εἶνε ἀδύνατος, ἕνεκα τῆς διαφωνίας τῶν Δυνάμεων, δὲν ὑπολείπεται εἰμὴ τὸ τελευταῖον μέσον πρὸς διέξοδον ἐκ τῆς καταστάσεως, ὁ πόλεμος.

«Ὁ κ. G. μοὶ εἶπεν, ὅτι ἐπαρκῶς ἐπεξήγησε καὶ διεφώτισε τὸ θέμα τοῦτο ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐπρότεινεν ὅπως ἀντὶ τοῦ σὶρ Ὀκόνορ ἀποσταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν διπλωμάτης ἰσχυροτέρου χαρακτῆρος ἢ οὗτος. Τὴν αὐτὴν γνώμην μοὶ ἐξέφρασαν καὶ οἱ Ἄγγλοι κ. Σ. ἐν Σκοπείοις, κ. Χ. ἐν Μοναστηρίῳ καὶ ὁ ἐν Σέρραις τοιοῦτος.

«Ἐν Σκοπείοις συνήντησα τυχαίως τὸν κ. Λίμψων (προφανῶς τὸ ὄνομα ἀναφέρεται ἐσφαλμένως Σ. Ε. Φ.), μέλος τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, καὶ μέγαν Ἄγγλον γαιοκτήμονα, ὅστις ἐνησχολήθη μὲ τὸ ἀρμενικὸν καὶ μακεδονικὸν πρόβλημα, ἐταξείδευσεν ἀνὰ τὴν ἀσιατικὴν Τουρκίαν καὶ ἐδημοσίευσε τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ. Κατὰ τὴν γνώμην του οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι ὑπέπεσαν εἰς σειρὰν ἀσυγγνώστων σφαλμάτων. Λυπεῖται διότι ἡ ἐναντία δημοσία γνώμη δὲν ἀπασχολεῖται ἐντονώτερον μὲ τὰ ἀφορῶντα τὴν Μακεδονίαν.

«Ταῦτα μοὶ ἔλεγε καὶ ἕτερον μέλος τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου (ὁ περίπυστος πρόεδρος τοῦ ἀγγλικοῦ Βαλκανικοῦ Κομιτάτου).

«Οὗτος φρονεῖ, ὅτι, ἐκρηγνυομένης αἱματηρᾶς ἐνόπλου συρράξεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας αἱ συμμορίαι θὰ ἠδύναντο λίαν ἐπωφελῶς νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Καὶ δὴ δὲν θεωρεῖ μὲν ἡ Ἀγγλία ὡς πρόσφορον νὰ ὑποστηρίξῃ ὑλικῶς τὴν Βουλγαρίαν, οὐδὲν ἧττον ἀποτελοῦσιν ἠθικὸν στήριγμα καὶ βοήθημα δι' αὐτὴν αἱ ἀγαθαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου καὶ τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου».

Ἐκ τῶν πολλαπλῶν διαλέξεων τοῦ συντάκτου τοῦ μυστικοῦ Ὑπομνήματος μετὰ προξένων, πολιτικῶν πρακτόρων, ὑπαλλήλων τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς, μάτην θὰ ἀνεζήτει τις νὰ συναγάγῃ ἑνιαῖόν τινα πυρῆνα.

Ὅσαι κεφαλαὶ τόσαι καὶ γνῶμαι.

Οὔτε δύο ἐκ τῶν ἐρωτηθέντων ἀνδρῶν δὲν κατέχονται ἐκ τῶν ἰδίων σκέψεων.

Ὁ εἷς εἶνε αἰσιόδοξος, ὁ ἕτερος ἀπαισιόδοξος, ὁ τρίτος ἀπογοητευμένος, ὁ τέταρτος ὀργίλος. Ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν διπλωματῶν ἀποκαλοῦσι τοῦτο συναυλίαν (!) Ὡραῖα ἐκδηλοῦται τὸ τοιοῦτο ἐν τῇ μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἄγγλων ἐπικρατούσῃ σχέσει.

Ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλει καταφανῇ πῶς Γάλλος τις συνταγματάρχης κατὰ μόνας ἐπερωτηθείς, ἐκφέρει τὴν γνώμην, ἥτις συμπτωματικῶς ὑπετυπώθη καὶ ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς προσφάτως ἐγερθείσης συζητήσεως περὶ τοῦ ταξειδίου τοῦ Φαλλιὲρ εἰς Λονδῖνον, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἄγγλοι εἶνε διαβολικῶς λογικοὶ ἄνθρωποι,οἵτινες ἀποβλέπουσιν εἰς τοῦτο,πῶς ἄλλοι ἀντ' αὐτῶν νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τοῦ πυρὸς τὰ ἀνημμένα κάστανα διὰ νὰ δύνανται οὗτοι εἶτα νὰ καθήσωσιν, ὁπόταν ἤδη οἱ ἄλλοι θὰ ἔχωσι καύσῃ τοὺς δακτύλους αὐτῶν. Σκέπτονται ἄρα οὕτω καὶ ἐν Ρωσσίᾳ; Περὶ τούτου τὸ μυστικὸν Ὑπόμνημα ἀδυνατεῖ νὰ δώσῃ ἡμῖν ἀπάντησιν, διότι ἡ ρωσσοαγγλικὴ φιλία εἶνε εἰσέτι σφόδρα πρόσφατος. Ἐξ ἐναντίας ἀπαντῶμεν ἐν τῷ μυστικῷ Ὑπομνήματι ἔκφρασιν Ρώσσου συνταγματάρχου, ἀποκαλύπτοντος μίαν μυστικὴν γωνίαν τῆς καρδίας του: «Ἐὰν ὑμεῖς ἄρξησθε τῆς ἐπιθέσεως, λέγει περίπου οὗτος εἰς τοὺς Βουλγάρους, τότε ἡμεῖς οἱ Ρῶσσοι θέλομεν βοηθήσῃ ὑμᾶς. Ἡ Αὐστρουγγαρία βεβαίως θέλει ἐξοργισθῇ διὰ τοῦτο. Ἀλλὰ τί σᾶς πειράζει αὐτό, παρακαλῶ:»

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἐξεφράζετο ἡ σκέψις αὕτη ἡ αὐστρορρωσσικὴ ἐπὶ τοῦ Αἵμου συνεννόησις εὕρητο εἰσέτι ἐν τῷ ζενὶθ αὐτῆς. Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ κατατριβώμεθα εἰς πλατωνικὰς πλαστὰς φιλίας καὶ συναδελφότητας; Ὁ κύριος συντάκτης τοῦ μυστικοῦ Ὑπομνήματος ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὸν λόγον. Συνεταξείδευσεν ἐκ Σκοπείων μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ γενικοῦ προξένου τῆς πόλεως ταύτης κ. Μ. Μ.

«Εἶνε ἔνθερμος ζηλωτὴς τῆς βουλγαρικῆς ὑποθέσεως, καὶ διαρκούσης τῆς ἐπ' ἀδείᾳ διαμονῆς του ἐν Ρώμῃ, ἐπρότεινεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Τιτόνι, ὅτι, πλὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιτρόπων, δέον νὰ διορισθῶσι καὶ τρεῖς τοὐλάχιστον Εὐρωπαῖοι ὑπάλληλοι ὡς δικαστικοὶ ἐπιθεωρηταί. Ἡ μεταρρύθμισις τῆς χωροφυλακῆς εἶνε ἐπειγόντως ἀναγκαία, ἄλλως τὰ μέχρι τοῦδε ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ἤθελον καταστῇ προβληματικά. Ὁ Μ. ἐξέφρασεν, ὅτι ἐδυσφόρει σφόδρα διὰ τὴν μὴ ἐπικρατοῦσαν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων.

«—Ἤθελεν εἶσθαι, εἶπε, λίαν ἀξιοπρεπέστερον, ἐὰν αἱ Δυνάμεις μετεῖχον μόνον ὡς θεαταὶ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐκτυλισσομένου δράματος».

«Τόσῳ αὐτὸς οὗτος, ὅσῳ καὶ ὁ Ἄγγλος συνάδελφός του ἐθεώρουν τὴν δρᾶσιν τῶν πολιτικῶν πρακτόρων ὡς ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐὰν αἱ τὴν βερολίνειον Συνθήκην ὑπογράψασαι Δυνάμεις ἐπεθύμουν ὄντως τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων, θὰ ἔδει νὰ λάβωσι μέριμναν καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Εἶνε ἀξιοκατάκριτον, ὅτι ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις προφανῶς ὑποστηρίζει τὰς σερβικὰς καὶ τὰς ἑλληνικὰς συμμορίας. Ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλά-

δος συνάντησις τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1907 θέλει ἐνασκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς στάσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ρωμουνίας. Κατά τινα συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ πρό τινος ἀποθανόντος Ἰταλοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν μεταρρυθμίσεων χωροφυλακῆς Δὲ Τζώρτζη πασσᾶ, μοὶ ἔλεγεν οὗτος, ὅτι ἡ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐκ τετρακισχιλίων καὶ ἑξακοσίων ἀνδρῶν ἀποτελουμένη χωροφυλακὴ δέον νὰ αὐξηθῇ τοὐλάχιστον κατὰ 1200 ἄνδρας. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν σχεδιασθεισῶν μεταρρυθμίσεων καθίσταται δυσχερὴς ἐφ' ὅσον αὐτὸς οὗτος ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας προβάλλει ἀντίστασιν εἰς ταύτας. Οἱ κληρικοί, οἱ διδάσκαλοι καὶ πάντα καθόλου τὰ μορφωμένα στοιχεῖα θὰ ὤφειλον νὰ ἐπεξηγήσωσιν εἰς τὸν πληθυσμόν, ὅτι αἱ ἐπαναστατικαὶ τάσεις μόνον ἐπὶ ζημίᾳ αὐτοῦ ἤθελον ἀποβῇ.

«Ὁ Δετζώρτζης ἐφρόνει μάλιστα, ὅτι διὰ τῶν σχεδιαζομένων δικαστικῶν μεταρρυθμίσεων ἡ κατάστασις ἤθελεν ἔτι μᾶλλον περιπλακῇ.

«Μολονότι ὁ Δετζώρτζης εἶχεν ἐπιτρέψῃ, ἵνα ἐξ ἑκάστου χωρίου ὁπλισθῶσιν ἄνδρες τινὲς ὡς φύλακες, ἐπέμενεν ἔτι ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς αὐξήσεως τῆς χωροφυλακῆς. Εὐνοήτως δὲ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔδει νὰ αὐξηθῇ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν θέσεων τῶν ἀξιωματικῶν. Τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου τούτου ηὐνόει καὶ ὁ Χιλμῆ πασσᾶς, καίτοι θὰ ἐπεθύμει νὰ χρησιμοποιήσῃ τακτικὰ στρατεύματα κατὰ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Τέλος μοὶ διηγήθη ὁ Δετζώρτζης, ὅτι ὑπὸ τύπον ὑπομνήματος ἐπέδωκεν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὰς τὰ σχεδιαγράμματα αὐτοῦ περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς χωροφυλακῆς καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἀποδοχῆς τῶν σχεδίων τούτων ἤθελεν ἐξαρτήσῃ τὴν περαιτέρω διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῇ θέσει του. Ὁ Ρῶσσος στρατηγὸς Σ. θεωρεῖ ἀναγκαῖον ἀνὰ πάντα 10 χιλιόμετρα νὰ τοποθετηθῶσιν ἀνὰ 8 ἕως 10 χωροφύλακες· ἀνάγκη ἐπαυξήσεως τῶν ἀξιωματικῶν δὲν παρίσταται, περίπου δὲ τρεῖς τοιοῦτοι ἐξαποστελλόμενοι ἐκ Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας ἤθελον ἐπαρκέσῃ.

«Ὁ Σ. παραπονεῖται, ὅτι καὶ ἀφοῦ ἔτι ἡ οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ ἐνέκρινε τὴν διὰ τὴν μεταρρύθμισιν τῆς χωροφυλακῆς καθορισθεῖσαν πίστωσιν, οὐδὲν ἧττον διὰ πᾶσαν πληρωμὴν προσαπαιτεῖται καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ἐντολὴ τοῦ Χιλμῆ πασσᾶ.

«Τὸ ἄριστον τῶν μέσων πρὸς εἰρηνοποίησιν τῆς Μακεδονίας εἶνε, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Σ., ἡ συμμαχία μεταξὺ Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Σερβίας.

«Μόνον οὕτως ἤθελον ἐπιτύχῃ τὴν ἔξωσιν τῶν Τούρκων ἐξ Εὐρώπης, μεθ' ὃ τὰ τρία ταῦτα κράτη θὰ ἔδει νὰ διανεμηθῶσι μεταξὺ αὐτῶν τὴν Μακεδονίαν.

«Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐκδοχὴ αὕτη στηρίζεται ἐπὶ πεπλανημένων προϋποθέσεων, δὲν ὑπολείπεται εἰ μὴ πόλεμος μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας, καθ' ὃν οἱ Βούλγαροι ἤθελον ἀποβῇ νικηταί. Ἐὰν εἶτα οἱ Βούλγαροι βαθμιαίως ἤθελον ἐξαχθῇ εἰς ὑψηλοτέραν βαθμίδα πολιτισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, τοῦτο ἤθελεν ἀποτελέσῃ μεγάλην ἐπαύξησιν δυνάμεων διὰ τὴν Βουλγαρίαν.

«Ἐν ἐνδεχομένῳ πολέμῳ ἡ Βουλγαρία ὀφείλει νὰ βασίζηται ἐπὶ τῆς ρωσσι-

κῆς βοηθείας, ὅ περ φυσικὰ ἤθελε χολώσῃ τὴν αὐστρουγγρικὴν πολιτικήν.

«Συνωμίλησε καὶ μετὰ τῶν Ἰταλῶν ἀξιωματικῶν τῆς χωροφυλακῆς ἐν Μοναστηρίῳ. Ὁ λοχαγὸς Μ. ὅστις ἦτο προσηρτημένος εἰς τὸ τμῆμα Φλωρίνης ἐξέφραζε τὴν λύπην του διὰ τὴν συχνὴν ὅλως ἄσκοπον ἡρωϊκὴν προθυμίαν αὐτοθυσίας τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Ὡμίλησε μετ' ἐμοῦ περὶ τῶν συμμοριῶν ἐν Καστορίᾳ, Δουλνάγια καὶ Ντολασιότῳ.

«Ὡς ἤκουσα, εἶνε λίαν φιλοβούλγαρος καὶ ἀπολαύει μεγάλων συμπαθειῶν παρὰ τῷ πληθυσμῷ, εὑρηται εἰς στενὰς σχέσεις μετὰ προσώπων εὐρείας ἀπολαυόντων πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Λονδίνῳ, μεθ' ὧν καὶ ἀλληλογραφεῖ ἐνθέρμως περὶ τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος. Μεταξὺ ἄλλων συνδέεται διὰ προσωπικῆς φιλίας μετὰ τοῦ σὶρ Ἐδουάρδ Γρέϋ.

«Ὡς ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἡ ἀνάκλησις τοῦ Μ. ἐκ τῆς Μακεδονίας ἀποτελεῖ διὰ τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον βαρὺ πλῆγμα.

«Ἡ Τουρκία ἐπέτυχεν, ἵνα εἷς βοηθὸς αὐτοῦ μετατεθῇ ἐκ τοῦ τμήματος τῆς δικαιοδοσίας του εἰς Σέρβια.

«Ἐν Σέρραις ἐγνώρισα τοὺς Γάλλους ἀξιωματικοὺς τῆς χωροφυλακῆς, οἵτινες οὐδαμῶς ἀπέκρυπτον τὴν ἀποστροφήν των ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν συμμοριῶν καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βουλγάρους συμπαθείας των.

«Ὁ Γάλλος ἀξιωματικὸς Φ. ἐξεφράσθη λίαν δυσμενῶς περὶ τῆς ἐπαναστατικῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Κομιτάτου.

«Ὁ Γάλλος πρόξενος ὑπεστήριξε λίαν τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ συνεπείᾳ καταγγελίας τοῦ διαληφθέντος Φ. ἀνεκλήθη. Ὁ αὐτὸς Φ. ἠμπόδισεν ἵνα οἱ Ἕλληνες πρόξενοι, ἐπίσκοποι καὶ τὰ κομιτᾶτα διαπράττωσι τὰς ἐπαναστατικὰς σκευωρίας αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς τριχρώμου. Συνεπείᾳ τούτου καὶ ἐπικρατεῖ ἤδη μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ πολλῷ μείζων ἡσυχία. Ἡ Τουρκία διὰ τῶν μεταρρυθμίσεών της παίζει πολύπρακτον κωμῳδίαν.

«Ἐὰν μὴ ἤθελον τύχῃ ἀποδοχῆς αἱ ὑποδείξεις καὶ τὰ αἰτήματα τοῦ Δεγζώρτζη πάντες οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ τῶν μεταρρυθμίσεων ἤθελον δώσει τὴν παραίτησίν των. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι, ἃς ἔκαμεν ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς Constans ἵνα δοθῇ συνταγματικός τις χάρτης ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος. Τῆς προσοχῆς τῶν Γάλλων εὑρισκομένης ἤδη ἀλλαχόσε ἐν περισπασμοῖς, δὲν δύναταί τις πλέον αὐτόθεν νὰ ἀναμένῃ καὶ ἕτερα σχετικὰ διαβήματα.

«Ἡ Γαλλία ἄλλως καὶ ἐκ φόβου πρὸς τὴν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ παράσχῃ ἡμῖν σχετικῶς ἀξιολόγους ὑπηρεσίας.

«Ἐπίσης καὶ ἡ Ρωσσία εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει ἀνὰ πᾶν βῆμα τὴν γερμανικὴν πολιτικήν.

«Ἐξ ὅλων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μόνον τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου προβαίνει δραστικῶς ἐν τῷ μακεδονικῷ προβλήματι.

«Ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐπανειλημμένως ἔλαβε πικρὰν πεῖραν τούτου.

«Ἐξωθήθη παρὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ προέβη μὲν ὄντως λίαν μακράν, ἐγκατελείφθη ὅμως ὑπὸ ταύτης, ἀποσυρθείσης ἐκ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐγκαταλιπούσης τὴν Γαλλίαν εἰς δυσχερῆ θέσιν.

«Ἡ Ρωσσία τόγε νῦν ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἀδυνατεῖ νὰ βοηθήσῃ τὴν Βουλγαρίαν.

«Τούτου ἕνεκεν ὁ μακεδονικὸς πληθυσμὸς ὀφείλει κατ' ἀνάγκην—παραθέτομεν αὐτόχρημα τοὺς λόγους τοῦ συνταγματάρχου Β—νὰ ἀπεκδυθῇ εἰς τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα. Ταῦτα ἔλεγέ μοι ὁ Φ ἐν Σέρραις».

Ὁ ἐπίλογος τοῦ μυστικοῦ Ὑπομνήματος εἶνε ὅλως σύντομος, ἀποτελούμενος ἐξ ὀλίγων σειρῶν.

Καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνεται μετ' ἐπιτάσεως ἡ βασικὴ διὰ τοῦ ὅλου Ὑπομνήματος διήκουσα ἰδέα: «Αἱ συμμορίαι, οἷαι μέχρι τοῦδε ὑπῆρξαν, δέον νὰ ἐκλίπωσι, διότι ἐξ αὐτῶν ὁ Βουλγαρισμὸς οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἀρύεται. πολλῷ δὲ μᾶλλον βλάβην ἔχει· ἀντὶ τῶν συμμοριῶν δέον νὰ ὑποκατασταθῇ ἐπαναστατικὸς ὀργανισμός, διευθυνόμενος παρὰ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως· τὸν πυρῆνα πρὸς τοῦτο δέον νὰ παράσχωσι, καθὰ καὶ ἐκ τῶν προεκτεθέντων προκύπτει, οἱ ἐξωπλισμένοι ἀγροφύλακες, τὸ μέγα τοῦτο δῶρον, ὅ περ διὰ τοῦ ἀγγλορωσσικοῦ προγράμματος τῶν μεταρρυθμίσεων προσφέρεται πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐπὶ πίνακι· ὡς βάσις τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου δέον νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ σύστημα τῆς ἐθνοφυλακῆς, προσηκόντως καλλιεργούμενον καὶ εὐκόλως ἐξελισσόμενον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς ἀγροφυλακῆς ἐν Μακεδονίᾳ. Μὴ δὲν εἶνε κατὰ ταῦτα αἱ περὶ τῆς εἰρήνης βλέψεις τοῦ ἀγγλορρωσσικοῦ προγράμματος τέλεον ἱκανοποιητικαί;»

Ὁ τόσῳ ἀξιοπερίεργος λογικὸς οὗτος σύνδεσμος εὕρηται ἐν πλήρει συνεπείᾳ μεταξὺ τῶν εἰρηνικῶν λόγων τῶν προπόσεων τῆς Ρεβάλης καὶ τῶν ἐν Σόφιᾳ κρατουσῶν ἰδεῶν.

Ὁ ἐπίλογος καταλήγει ὡς ἑξῆς:

«Μετὰ τὰ προεκτεθέντα, ἔρχεται ἡ σειρὰ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Βουλγάρους. Ὁποίαν στάσιν δέον νὰ λάβῃ ἡ πολιτικὴ τῆς Βουλγαρίας ἀπέναντι τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶνε σαφῶς ἐνδεδειγμένη.

«Ἐὰν ὄντως ἐπιθυμῇ τις νὰ δώσῃ τέρμα εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ θλιβερὰν κατάστασιν, θὰ ἔδει κατὰ πρῶτον νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα, ἐνταφιάσῃ ταῦτα, καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν στήσῃ σταυρόν.

«Ἔπειτα θὰ ἔδει νὰ τεθῶσιν αἱ βάσεις νέας πολιτικῆς ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἐξημερωμένων ἠθῶν διὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ δρᾶσιν.

«Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐκτίθενται τὰ σχέδια τῆς δράσεως ἡμῶν κατὰ τὸν μνησθέντα τρόπον ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 200 ἀπὸ δεκάτης Μαρτίου ἐ. ἔ. (1907) ἐκθέσει μου.

«Ὑπάρχει εἰσέτι καιρὸς ἵνα γένηται ὥριμος σκέψις ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων καὶ ληφθῶσιν ἐπ' αὐτῶν ὁριστικαὶ ἀποφάσεις.

«*Ἐὰν δὲ ἤθελε προκύψῃ, ὅτι ὑπάρχει ὄντως ἀνάγκη σχηματισμοῦ ἐπαναστατικῶν σωματείων, τότε ὀφείλομεν οἱ ἴδιοι νὰ ἀναλάβωμεν τὴν συγκρότησιν αὐτῶν.*

«Τότε δὲ μόνον ἐὰν παρ' ἡμῶν θὰ ἔχωσιν οὗτοι ὀργανισθῇ δύνανται καὶ νὰ μᾶς χρησιμεύσωσιν. Ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις κυριαρχῇ καὶ διευθύνῃ τὰ κινήματα τῶν συμμοριῶν, τότε ἡ ενιαία δρᾶσις αὐτῶν θὰ ἐπιφέρῃ τὴν τελειωτικὴν λύσιν εἰς τὸ μακεδονικὸν πρόβλημα.

«Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμοριῶν δέον νὰ ὦσιν ἀμέσως ὑπόλογοι ἀπέναντι τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν, καὶ νὰ ἐκθέτωσι ποῦ καὶ πῶς ἐχρησιμοποίησαν τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ μέρους τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως διατεθείσας πιστώσεις.

«Πρὸς τοῦτο δὲ θὰ ἔδει νὰ προστεθῇ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ κονδύλιον πιστώσεων τεσσάρων μέχρι πέντε ἑκατομμυρίων φράγκων διὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ὀργάνωσιν τῆς Μακεδονίας.

«Καθ' ὅτι ἐλλειπούσης τῆς ἑνιαίας διοικήσεως, αἱ συμμορίαι μόνον ἀλληλοκτονοῦνται.

«Αἱ σημεριναὶ συμμορίαι ἐξ ἄλλου ὑφίστανται στερήσεις, ἐλλείψει ἐπαρκοῦς ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως.

«Ἐὰν δὲ οὕτω ἡ ἡμετέρα ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας ἀνακηρυχθῇ ὡς ταὐτιζομένη μὲ τὴν μακεδονικὴν ἐπαναστατικὴν πολιτικὴν καὶ οὕτως ἡνωμέναι συμβαδίζωσιν ἥ τε ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἡμῶν πολιτική, θέλουσι διανοιχθῇ εὐρεῖς ὁρίζοντες λαμπροῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος μας.»

*

(*Ὑστερόγραφον σημειώσεως*): Τὴν ἀντίθεσιν τῆς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μυστικῷ ὑπομνήματι ἐκτιθεμένης στατιστικῆς περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ *ἐνόπλων σωμάτων* τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων, ἀποτελεῖ ἡ περὶ *αὐτῶν*, διαλυθέντων μετὰ τὴν ἐν Τουρκίᾳ ἐπακολουθήσασαν μεταπολίτευσιν, ἀκόλουθος ἐπίσημος στατιστική, ἣν κατὰ πρόσφατον ἐκ Βιέννης ἀπὸ 23 Αὐγούστου 5 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. τηλεγράφημα τοῦ Πρακτορείου τῆς «Πολιτικῆς Ἀνταποκρίσεως» δέχονται καὶ δημοσιεύουσιν αἱ βουλγαρικαὶ ἐφημερίδες: «Παρεδόθησαν εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς 75 βουλγαρικαὶ συμμορίαι, ἀποτελούμεναι ἐξ 810 ἀνδρῶν, 40 ἑλληνικαί, ἀποτελούμεναι ἐκ 496 ἀνδρῶν, 8 σερβικαί, ἀποτελούμεναι ἐξ 108 ἀνδρῶν καὶ 2 ρουμανικαί, ἀποτελούμεναι ἐξ 7 ἀνδρῶν. Παρεδόθησαν δὲ καὶ 1199 Ἀλβανοὶ λησταί». Καὶ τώρα τί λέγουσιν οἱ φιλάνθρωποι τοῦ Λονδίνου καὶ ὁ κ. Μπάουτσερ;

Ταὐτοχρόνως ἀνηγγέλθη τέλος ἐκ Λονδίνου ἡ μοιραία διάλυσις τοῦ *Βαλκανικοῦ Κομιτάτου*, ἅτε λήξαντος τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, ὡς φυσικὴ συνέπεια τῆς ἐν τῇ γείτονι μοναρχίᾳ συντελεσθείσης μεταπολιτεύσεως.

Εὐνόητον μεθ' οἵας ἀνακουφίσεως θ' ἀναπνεύσωσιν οἱ ἐν Τουρκίᾳ *χριστιανικοὶ πληθυσμοί*, ἀπαλλασσόμενοι τοῦ μακαρίᾳ τῇ λήξει ἀκουσίου αὐτῶν προστάτου τούτου, ὅστις ἐξ ἀρχῆς ἔκρινε διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ πρίσματος μὲ τόσην πάντοτε ἔμμονον προκατάληψιν περὶ τῶν συμφορῶν *των*.

Η αἴσθησις, ἣν ἐνεποίησεν ἡ δημοσίευσις τοῦ ἀνωτέρω ὑπομνήματος παρὰ τῇ παγκοσμίᾳ δημοσίᾳ γνώμῃ ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι ἡ δημοσία γνῶσις τοῦ ὑπομνήματος τούτου οὐχὶ ἥκιστα συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἀναστηλώσεως καὶ ἀνακηρύξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος, εἰς τὴν πρόσφατον ἱστορίαν τοῦ ὁποίου καὶ ἀδιστάκτως ἀνήκει.

ΝΕΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΤΟΥ Κου Θ. ΣΟΦΟΥΛΗ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11η Ἰουλίου 1908.

Πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσσίας

Ἐξοχώτατοι,

Τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὰ ἐν Σάμῳ λυπηρὰ γεγονότα τῆς 12/25ης Μαΐου, νομίζω, ὅτι ἱκανῶς διεφωτίσθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 23ης Μαΐου ὑπομνήματός μου.

Ἐὰν δὲ ὑπολείπωνται ἀμφιβολίαι τινὲς περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν αἰτίων τοῦ κινήματος, αἱ ἀμφιβολίαι αὗται αἴρονται ἐκ τῶν μετέπειτα γεγονότων καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν διακοινώσεων τῶν ἐπισήμων κύκλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διότι καὶ ἐκ τοῦ γενικοῦ καὶ ἀσαφοῦς ὕφους τῶν εἰρημένων διακοινώσεων διαφαίνεται τοὐλάχιστον ὡς τὸ μόνον σαφὲς καὶ ὡρισμένον νόημα, ὅτι σκοπὸς τῆς εἰς Σάμον ἀποστολῆς τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἦτο ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἡγεμόνος Κοπάση ἐφέντη πρὸς ἀνατροπὴν τῶν καθεστηκυιῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἀπέρρευσαν ἐκ τῆς ἐτυμηγορίας τῆς λαϊκῆς ψήφου καὶ διετέλουν περιβεβλημέναι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν νομίμων ἀντιπροσωπειῶν τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ.

Καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς Μεγάλης Βεζυρίας δὲν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα γενικωτέρας πολιτικῆς, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπιδιωκομένης, ἀλλὰ προσωρινὸν μέτρον πρὸς τὸν ὡρισμένον σκοπὸν τῆς ἀνατροπῆς τῶν τέως νομίμων ἀρχῶν τῆς ἡγεμονίας τῆς Σάμου, ἡ ἐνέργεια αὕτη ἀποτελεῖ καὶ πάλιν ἐπέμβασιν, παραβιάζουσαν τοὺς αὐτονόμους θεσμοὺς τῆς Σάμου, τοὺς διεθνῶς ἠγγυημένους καὶ παρέχοντας τελείαν διοικητικὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὴν νῆσον.

Ὁ ἰσχυρισμὸς δὲ τῶν ἐπισήμων διακοινώσεων, ὅτι ὑπῆρχον δῆθεν τινα τὰ πλημμελῶς ἔχοντα ἐν τῇ διοικήσει τῆς Σάμου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ οὔτε ὡς

δικαιολογία ἱκανή, οὔτε ὡς εὔλογος ἀφορμὴ πρὸς βιαίας ἐπεμβάσεις, ἐφ' ὅσον δὲν παρεβιάζοντο ὑπὸ τῶν σαμιακῶν Ἀρχῶν αἱ διεθνεῖς συμβάσεις τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ δὲν διεσαλεύετο ἡ ἡσυχία καὶ ἡ τάξις κατὰ τρόπον ἀντικείμενον εἰς τὰ καθήκοντα τῆς πολιτικῆς ὑποτελείας πρὸς τὸ ἐπικυρίαρχον Κράτος.

Δὲν εἶνε δυσχερὲς νὰ ἀποδείξω πόσον ἄδικοι εἶνε οἱ ἐν ταῖς ἐπισήμοις διακοινώσεσιν ὑπαινιγμοὶ καὶ αἱ αἰτιάσεις κατὰ τῶν τέως σαμιακῶν Ἀρχῶν, βασιζόμεναι ἐπὶ ἀνειλικρινῶν καὶ ἰδιοτελῶν καταγγελιῶν τῶν ἐν Σάμῳ δῆθεν μεριμνώντων περὶ τῶν συμφερόντων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ παρόντος δὲν εἶνε ἡ ἀπολογία ὑπὲρ τῆς πολιτείας τῆς τέως ἡγεμονικῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν νομίζω ὅμως καὶ περιττὸν νὰ διαμαρτυρηθῶ κατὰ τῆς προφανῶς ἀδίκου μομφῆς, τῆς ἐπιρριπτομένης ὑπὸ τῶν ἐπισήμων κύκλων εἰς τὴν τέως Κυβέρνησιν τῆς Σάμου, ὅτι δηλαδὴ συνετέλεσεν αὕτη εἰς τὴν διασάλευσιν τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου διὰ τῆς ἐπιδιώξεως συχνῶν ἡγεμονικῶν μεταβολῶν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι μετὰ τὸν ἀείμνηστον Ἀλέξανδρον Καραθεοδωρῆν, ὁ σαμιακὸς λαὸς εἶχε τὸ σπάνιον καὶ ἀμφίβολον εὐτύχημα νὰ ὑποδεχθῇ καὶ προπέμψῃ ὀκτὼ ἀλλεπαλλήλους ἡγεμόνας ἐντὸς 12 μόνον ἐτῶν. Δύο ὅμως εἶνε κυρίως τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὰς συχνὰς ἡγεμονικὰς μεταβολάς, αἴτια ἀνεξάρτητα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῆς θελήσεως τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ.

Τὸ πρῶτον εἶνε ἡ ἀτυχὴς ἐκλογὴ τῶν προσώπων ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἐφ' ὅσον ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θεωρεῖ ὡς μόνον προσὸν τῶν ἡγεμόνων τὴν πίστιν αὐτῶν πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἐμπιστεύεται τὴν διοίκησιν ἑνὸς λαοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐστερημένους τῆς στοιχειώδους μορφώσεως καὶ τῆς στοιχειώδους κοινωνικῆς ἀνατροφῆς, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ θαῦμα, ὅτι ὁ σαμιακὸς λαὸς δὲν εὑρίσκεται εἰς πλήρη πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἁρμονίαν πρὸς τοιούτους ἄρχοντας.

Δεύτερος λόγος τῶν συχνῶν μεταβολῶν εἶνε, ὅτι οὐκ ὀλίγοι τῶν ἡγεμόνων, οἷος ὁ προκάτοχος Γεωργιάδης ἐφένδης, ἀκολουθοῦντες τυφλῶς ῥητὰς ὁδηγίας καὶ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὄχι ὡς ἄρχοντας αὐτονόμου ἡγεμονίας, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦς κομμισσαρίους τῆς Μ. Βεζυρίας, ἔρχονται κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς νομίμους ἀντιπροσωπείας τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ, ἀμυνομένας ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν θεσμῶν τοῦ τόπου.

Μεταξὺ ὅμως τῶν ἡγεμόνων τῆς τελευταίας δωδεκαετίας ὑπῆρξαν ὁμολογουμένως τινές, οἷοι οἱ Βέροβιτς, Μαυρογένης, Κ. Καραθεοδωρῆς καὶ ἄλλοι, οἵτινες κατὰ τὸν ἴδιον ἕκαστος χαρακτῆρα, ὑπῆρξαν ἀγαθοὶ ἄρχοντες, οἱ δύο δὲ μάλιστα τελευταῖοι, συνδυάζοντες ὑπέροχον μόρφωσιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἤθους μετὰ εἰλικρινοῦς ἀγάπης πρὸς τὸν τόπον, ὑπῆρξαν ἀληθεῖς ἀναμορφωταί, ἐπιδιώξαντες καὶ τὴν ἠθικὴν πρόοδον καὶ τὴν ὑλικὴν εὐπραγίαν τῆς Σάμου ἐν ἄκρᾳ εὐλαβείᾳ πρὸς τοὺς αὐτονόμους θεσμοὺς τοῦ τόπου. Ἀλλ' ὁ μὲν Βέροβιτς μετετέθη ἄνευ οὐ-

δεμιᾶς ἐκ Σάμου ἀφορμῆς εἰς ἄλλην θέσιν. οἱ δὲ δύο ἄλλοι ἐν δυσμενείᾳ ἀνεκλήθησαν ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, παρὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐκδηλωθεῖσαν ἀπροκάλυπτον εὐαρέσκειαν καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ.

Οἷοι δήποτε ὅμως καὶ ἂν ὑπῆρξαν οἱ λόγοι τῶν συχνῶν ἡγεμονικῶν μεταβολῶν, εἶνε βέβαιον, ὅτι ἡ μομφὴ τῆς ὑποκινήσεως τῶν ζητημάτων τούτων, ἡ ἀποδιδομένη ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισήμων κύκλων εἰς τὴν τέως ἐν Σάμῳ κρατοῦσαν πολιτικὴν μερίδα αἴρεται ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Εἶνε εὔκολον νὰ πεισθῇ ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης ὁ μέγας βεζύρης ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ τμήματος τῶν αὐτονόμων ἐπαρχιῶν, ὅτι, πλὴν τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Βιθυνοῦ ἐφένδη, τῆς ζητηθείσης ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ, οὐδεμίαν ἡγεμονικὴν μεταβολὴν ἐπεδίωξεν ἡ πολιτικὴ μερίς, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ τέως ἡγεμονικὴ Κυβέρνησις. Τοὐναντίον μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1900, ὅτε τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη τὸ κόμμα τοῦτο, δὲν ἔπαυσε καὶ ἐπὶ Γρηγοριάδου καὶ Βαϊάνη καὶ Μαυρογένη καὶ Καραθεοδωρῆ, ὑποδεικνύον δι' ὑπομνημάτων πρὸς τὴν Μεγάλην Βεζυρίαν τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς μονιμότητος τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας, ὑπομνημάτων ὑποβληθέντων τὸ 1906 καὶ πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὰς τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Καὶ αὐτοῦ τοῦ προκατόχου ἡγεμόνος Γεωργιάδου ἐφένδη δὲν ἐπεδιώξαμεν τὴν ἀντικατάστασιν, ἀλλ' ἀπητήσαμεν παρ' αὐτοῦ, ὡς εἴχομεν δικαίωμα καὶ καθῆκον, ἐνάσκησιν ἡγεμονικῆς ἐξουσίας, σύμφωνον πρὸς τοὺς φιλελευθέρους καὶ αὐτονόμους θεσμοὺς τῆς χώρας.

Συνεπεῖς δὲ πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐφάνημεν καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν, κακῇ τῇ μοίρᾳ, ἡγεμονεύοντος ἐν Σάμῳ. Ἐξ ἀφορμῆς τῆς μὴ ἐγκαίρου συγκλήσεως τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος, διαμαρτυρηθέντες διὰ τηλεγραφήματος ἡμῶν τῆς 9ης Μαΐου πρὸς τὴν Μ. Βεζυρίαν ἐπὶ τῇ παραβιάσει τοῦ ὀργανικοῦ Χάρτου, δὲν παρελίπομεν καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ νὰ δηλώσωμεν πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην, ὅτι ἡ διαμαρτυρία ἡμῶν αὕτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς εὐχὴ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἡγεμόνος.

Τὴν μονιμότητα τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας νομίζοντες ἀπαραίτητον βάσιν τῆς ἀσφαλοῦς προόδου τοῦ τόπου, ἀνεπιφυλάκτως ἀπεδοκιμάσαμεν, πλειονοψηφοῦντες ἢ μειονοψηφοῦντες ἐν τῷ νομοθετικῷ Σώματι, ἅπαντα τὰ ἀπὸ τοῦ 1900 ἀναφυέντα προσωπικὰ ἡγεμονικὰ ζητήματα, ἐνδιαφερόμενοι μόνον περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ ὀργανικοῦ Χάρτου τοῦ 1832 καὶ τῆς ἀνελλιποῦς ἐνασκήσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ τόπου.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰς ἄκρον συντηρητικὴ πολιτεία δὲν δύναται ἢ νὰ εἶνε γνωστὴ εἰς τὴν Μ. Βεζυρίαν ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ὑπομνημάτων ἡμῶν, διὰ τοῦτο μένει εἰς ἡμᾶς ἀνεξήγητος ἡ πλάνη αὕτη τῶν ἐπισήμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κύκλων, οἵτινες πρὸς δικαιολογίαν τῶν ληφθέντων βιαίων παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μέτρων ἀποδίδουσι τὴν αἰτίαν τῶν συχνῶν ἡγεμονικῶν μεταβολῶν εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν τέως ἡγεμονικὴν Κυβέρνησιν.

Ὁ σκοπὸς ὅμως δὲν εἶνε, ὡς εἴπομεν, νὰ ἀπολογηθῶμεν ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν σύντονον προσοχὴν περὶ τοῦ σαμιακοῦ ζητήματος, οἷον παρουσιάζεται, ὄχι πρὸ τῶν γεγονότων τῆς 12ης Μαΐου, ἀλλὰ μετ' αὐτά.

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διαβεβαιοῖ, ὅτι διὰ τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς ἐν Σάμῳ ἐνεργειῶν δὲν ἀποσκοπεῖ ἢ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ ὅτι τὰ προνόμια τῆς νήσου θὰ παραμείνωσιν ἀλώβητα. Εἰς τὴν διαβεβαίωσιν δὲ ταύτην φαίνονται πιστεύουσαι καὶ αἱ προστάτιδες Δυνάμεις.

Ἀνταποκρίνεται ὅμως ἡ νέα δημιουργηθεῖσα ἐν Σάμῳ κατάστασις πρὸς τὰς διαβεβαιώσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περὶ τοῦ ἀθίκτου τῶν προνομίων καὶ πρὸς τὰς προθέσεις αὐτῆς περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως; Τοῦτο ἐξεταστέον.

Τὰ σημεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται σήμερον τὸ σαμιακὸν ζήτημα, εἰσὶ τέσσαρα, ἤτοι α') τὸ ζήτημα τῆς ἐν Σάμῳ ὀθωμανικῆς φρουρᾶς· β') τὸ ζήτημα τοῦ ἡγεμόνος Κοπάση· γ') τὸ ζήτημα τῆς ἀμνηστείας καὶ δ') τὸ ζήτημα τῶν προνομίων ἐν γένει.

Α΄.

Τὸ ζήτημα τῆς ὀθωμανικῆς φρουρᾶς

Κατ' ἀνακοινώσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπεφασίσθη νὰ αὐξηθῇ κατὰ ἕνα λόχον ἡ ἐν Σάμῳ προσωρινῶς καὶ πρότερον παραμένουσα ὀθωμανικὴ φρουρά, ἀποτελουμένη τοῦ λοιποῦ ἐκ 420 ἀνδρῶν. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶνε, ὅτι μέχρι τοῦδε παραμένουσιν ἐν Σάμῳ 1250 Ὀθωμανοὶ στρατιῶται. Δὲν κεῖται ἐν τούτοις ἡ κυριωτέρα σπουδαιότης τοῦ ζητήματος ἐν τῇ ἀριθμητικῇ δυνάμει τῆς φρουρᾶς, ἀλλ' ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῆς παρουσίας τῆς σταθμευούσης ἐν Σάμῳ ὀθωμανικῆς φρουρᾶς παρεβιάζετο, μέχρι τοῦδε, τὸ γράμμα τοῦ ὀργανικοῦ Χάρτου τοῦ 1832, ἀπαγορεύοντος τὴν παραμονὴν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων ἐν Σάμῳ. Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται, ξένοι καθόλου πρὸς τὸν ἐν Σάμῳ πολιτειακὸν βίον, ἐχρησίμευον μόνον ὡς νεκρὸν σύμβολον, ἐμφανίζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐπὶ τῆς νήσου, οὐδέποτε ἀναμιχθέντες εἰς τὰ τῆς διοικήσεως ἢ εἰς οἱανδήποτε ἐξέλιξιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τοῦ τόπου. Σήμερον ὅμως ὁ ἐν Σάμῳ ὀθωμανικὸς στρατός, πολὺς ἢ ὀλίγος, εἶνε τὸ ὄργανον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἐκπληρῶν χρέη ἀστυνομίας καὶ χωροφυλακῆς καὶ ἐν γένει ἀσκῶν δικαιώματα καὶ ἐκτελῶν καθήκοντα, οἷα καὶ ἐν οἱαδήποτε ἄλλῃ ἀμέσῳ ἐπαρχίᾳ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Τὴν μεταβολὴν δὲ τῶν σχέσεων τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν αὐτόνομον ἡγεμονίαν χαρακτηρίζει ἐπαρκῶς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν μέγαρον, τὸ συμβολίζον τὴν ὑψίστην ἔννοιαν τῆς αὐτονομίας τῆς νήσου, φρουρεῖται ὄχι πλέον παρὰ τῆς ἡγεμονικῆς καὶ μόνης χωροφυλακῆς, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρα-

των ἀπόσπασμα τοῦ ὁποίου, ἐξ ὀγδοήκοντα ἀνδρῶν, καταυλίζεται ἐν τῷ ἡγεμονικῷ μεγάρῳ.

Ἡ συμμετοχὴ αὕτη τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς ἡγεμονίας αἴρει ἐκ θεμελίων τὴν ἔννοιαν τῆς ἐσωτερικῆς διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας, διότι παρέχει εἰς τὸν ἡγεμόνα τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλλη διὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως, μὴ διεπομένης ὑπὸ τῶν νόμων τῆς χώρας καὶ μὴ εὐθυνομένης ἀπέναντι αὐτῆς, νὰ ἐπιβάλλη εἰς πᾶσαν στιγμὴν τὴν αὐθαίρετον θέλησίν του ἐναντίον τῶν ὀργανικῶν θεσμῶν καὶ τῶν κειμένων νόμων τῆς ἡγεμονίας.

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι αἱ προθέσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ἡσυχίας ἐν Σάμῳ εἶνε εἰλικρινεῖς. Ἀλλ' ὅμως εἶνε βέβαιον, ὅτι, ὅπως ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἐν ᾧ χρόνῳ ἀπόλυτος ἡσυχία ἐβασίλευεν ἐν τῷ τόπῳ, ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἀφορμὴ τῶν λυπηρῶν γεγονότων τῆς 12ης Μαΐου, οὕτως εἶνε καὶ φανερόν, ὅτι, ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία, ἡ ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ἐκ μέρους τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ ἐξ ἴσου ποθουμένη, θὰ ἀποκατασταθῆ ἀφ' ἑαυτῆς διὰ μόνης τῆς ἐκ Σάμου ἀνακλήσεως τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων.

Ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει δὲν εἶνε δύσκολον νὰ μαντεύσῃ τις ὁποῖον ἔσται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας πολυαρίθμου ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἀνεπιφυλάκτου ἀναμίξεως αὐτοῦ εἰς τὰ πράγματα τῆς ἡγεμονίας. Ἢ θὰ καταπνιγῇ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς στρατιωτικῆς βίας πᾶσα ἐκδήλωσις τοῦ αὐτονόμου βίου ἐν Σάμῳ, ἢ θὰ ἀποτελῇ ἡ παρουσία τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται ἔστω καὶ τυπικῶς οἱ θεσμοὶ τῆς χώρας, κίνδυνον διαρκῆ νέων ἀνησυχιῶν εἰς τὸ μέλλον.

Β'. καὶ Γ'.

Ὁ ἡγεμὼν Κοπάσης ἐφένδης.—Τὸ ζήτημα τῆς ἀμνηστείας

Ἐξ ὅλης τῆς ὑποθέσεως τοῦ σαμιακοῦ ζητήματος τὸ μόνον ἀναμφισβήτητον σημεῖον εἶνε, ὅτι ὁ Κοπάσης ἐφένδης ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος ὑπεύθυνος καὶ τὸ ἀποκλειστικὸν ὄργανον τῶν τελευταίων αἱματοχυσιῶν καὶ καταστροφῶν τῆς Σάμου.

Παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὡς ἀσφαλῶς καὶ αὐθεντικῶς γνωρίζομεν, καὶ ἄλλοτε πρότερον ἐζητήθη παρά τινων ἡγεμόνων ἡ διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ ἐνίσχυσις τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας ἐν χρόνοις μάλιστα ἀνωμάλου καταστάσεως ἐν Σάμῳ. Ἡ ἰδέα ὅμως τοῦ κινδύνου, τοῦ συμφυοῦς πρὸς πᾶσαν ἀπόπειραν βιαίας στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως, ἀπέσοβει πάντοτε τοιαύτην ἀπόφασιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἐὰν δὲ σήμερον κατωρθώθη νὰ πεισθῇ ἡ Μεγάλη Βεζυρία περὶ τοῦ ἀκινδύνου τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἐλαφρὰν ἀντίληψιν ἢ κακὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων ἐκ μέρους τοῦ Κοπάση ἐφέντη.

Τοὐναντίον ὁ Κοπάσης ἐφέντης δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀναίμακτον κατάλυσιν

τοῦ καθεστῶτος, ἀλλ' εἶχεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἀπροσδόκητος ἀποβίβασις ὀθωμανικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ στρατιωτικὴ κατάληψις τοῦ τηλεγραφείου, γινομένη καθ' ὃν χρόνον ἐπεκράτει πλήρης ἡσυχία καὶ γαλήνη ἐν τῷ τόπῳ, θὰ προεκάλει ἐρεθισμὸν κινδυνεύοντα νὰ καταλήξῃ εἰς αἱματηρὰς συγκρούσεις.

Καὶ ὄχι μόνον εἶχεν ὑπ' ὄψει, ἀλλὰ καὶ ἐπεζήτει τοῦτο, διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου παρείχετο εἰς αὐτὸν μοναδικὴ ἀφορμὴ νὰ ἐπιδείξῃ τὸν ἄκρον αὐτοῦ ζῆλον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ παγιώσῃ εἰς ἀνταμοιβὴν μόνιμον δικτατορίας θρόνον ἐν Σάμῳ. Διέπραξεν ἄρα ἐν ἐπιγνώσει διττὴν προδοσίαν: προδοσίαν πρὸς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον ἄνευ οὐδεμίας ἀνάγκης καὶ ἀφορμῆς ὑπέβαλεν εἰς θυσίας αἵματος καὶ θυσίας χρήματος, καὶ προδοσίαν πρὸς τὸν σαμιακὸν λαόν, εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὁποίου ἐζήτησε νὰ καταπνίξῃ τὰς ἐλευθερίας αὐτοῦ, ἐλευθερίας δι' αἵματος ἐπίσης κτηθείσας.

Εἶνε φανερόν, ὅτι ἐκ τούτου ἀδύνατος πλέον κατέστη οἱαδήποτε εἰρηνικὴ συμβίωσις τοῦ Κοπάση ἐφέντη μετὰ τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ, καὶ μόνη δὲ ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν Σάμῳ κυοφορεῖ σοβαροὺς καὶ διαρκεῖς κινδύνους.

Διότι καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς μεγάλης εὐθύνης, ἡ ὁποία βαρύνει αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ τόπου διὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ὁ Κοπάσης ἐφέντης, μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 12ης Μαΐου, ἀνέλαβεν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς προσωπικὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἑτέρας τῶν ἐν Σάμῳ πολιτικῶν μερίδων, τῆς τέως νομίμως κρατούσης, ἤτοι κατὰ τοῦ ἡμίσεος τοὐλάχιστον τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ. Παρασυρόμενος δὲ ὑπὸ ἀκατανικήτου πάθους ἀπέβαλε πᾶσαν σκιὰν ἡγεμονικῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἀξιπρεπείας, ἀσκῶν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὄχι ὡς εὖ ἡγμένος ἄρχων νομίμως ὠργανωμένης πολιτείας, ἀλλ' ὡς ἀγρίας φυλῆς ἀτίθασσος ἀρχηγός, τοῦ ὁποίου ἡ ταπεινότης τῶν σκέψεων καὶ ἡ χυδαιότης τῶν ὕβρεων ἁμιλλῶνται μόνον εἰς τὴν ἀγριότητα τῶν παθῶν.

Ἐπικαλοῦμαι ὡς μαρτύρια τὸν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Συνελεύσεως ἡγεμονικὸν λόγον, πάντα τὰ ἀπὸ τῆς 12ης Μαΐου ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἡγεμονικὰ διατάγματα, πάντα τὰ νομοσχέδια τὰ ὑποβληθέντα καὶ ἐπιβληθέντα εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συντασσομένην καὶ ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τυπογραφείῳ ἐκτυπουμένην ἐφημερίδα «Νέαν Σάμον».

Εἶνε δὲ φανερόν, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας οὔτε σκιὰ δικαιοσύνης, οὔτε ἀσφάλεια ἐλευθερίας, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἡσυχία καὶ τάξις δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν εἶνε κεκηρυγμένος καὶ ἀμείλικτος διώκτης τοῦ ἡμίσεος τοὐλάχιστον τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον καθυβρίζει διὰ λόγων καὶ κατατυραννεῖ δι' ἔργων.

Ἐν Σάμῳ βασιλεύει ἀληθῶς σήμερον ἀπαραδειγμάτιστος τρομοκρατία καὶ ὁ λαὸς τῆς Σάμου στενάζει ὑπὸ τὴν ἀφόρητον τυραννίαν μανιακοῦ ἀνθρώπου.

Διακόσιοι πεντήκοντα πολῖται κρατοῦνται ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἀφοῦ πρότερον

ἐκακοποιήθησαν παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπικινδύνως καὶ ἐξυβρίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κοπάση, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὰ δύο μέλη τῆς τέως Κυβερνήσεως κ. κ. Σολούνιας καὶ Δηλανᾶς καὶ ὄχι ὀλίγοι δήμαρχοι καὶ πληρεξούσιοι ἐκ τῶν αὐθαιρέτως καθαιρεθέντων ἢ ἐξαναγκασθέντων εἰς παραίτησιν. Τριακόσιοι περίπου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθῶσι καὶ μείζων ἀριθμὸς προκρίτων κρύπτονται, φεύγοντες τὴν ἀπηνῆ δίωξιν τοῦ Κοπάση ἐφέντη.

Ἡ ἡμίσεια τοὐλάχιστον Σάμος διατελεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν ἀπηνεῖ διωγμῷ.

Ἀντὶ δὲ τῶν ἀπόντων καταδιωκομένων φυλακίζονται οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, πατέρες ἀντὶ τῶν υἱῶν καὶ τἀνάπαλιν, καὶ ἀδελφοὶ ἀντὶ ἀδελφῶν.

Ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία παντὸς πολίτου, καὶ τοῦ μᾶλλον φιλησύχου, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν διάθεσιν τοῦ Κοπάση ἐφέντη, τοῦ ὁποίου ἡ θέλησις ὑποκατέστησε καὶ πολίτευμα καὶ νόμους.

Ὄχι μόνον δὲ τὸ διὰ λόγου ἐπικρίνειν τὴν πολιτείαν τοῦ Κοπάση ἐφέντη θεωρεῖται ἀδίκημα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου καὶ αἱ ἐνδόμυχοι σκέψεις τοῦ πολίτου ὑποβάλλονται εἰς ἔλεγχον καὶ τιμωρίαν. Τὸ σπουδαιότερον δὲ εἶνε, ὅτι τὰ γεγονότα τῆς 12ης Μαΐου χρησιμεύουσιν εἰς πᾶσαν στιγμὴν ὡς διαρκὴς ἀφορμὴ πρὸς καταδίωξιν παντὸς πολίτου μὴ ἀρεστοῦ πρὸς τὸν Κοπάσην ἐφέντην.

Ἀπέναντι τῆς φοβερᾶς ταύτης τρομοκρατίας καὶ τυραννίας, ὁ λαὸς τῆς Σάμου ἀναγκάζεται νὰ σιγᾷ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ νὰ κρύπτῃ εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν, ἧς ἡ ἔκρηξις, κατ' ἀπαράβατον ἱστορικὸν κανόνα, θὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τῆς ἀπελπισίας τῶν καταδιωκομένων ἐπίσης ἀγρίαν καὶ φοβερὰν τὴν ἐκδίκησιν.

Ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας ἐν Σάμῳ ἀποτελεῖ βεβαίως τὸ κυριώτερον μέλημα τῶν ἐνδιαφερομένων. Ἀλλὰ νόμιμος τάξις δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἐφ' ἴσον τὴν σαμιακὴν Πολιτείαν διευθύνει ἡ ἀποκλειστικὴ θέλησις ἀφηνιάσαντος τυράννου καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ἥμισυ τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ ἀμειλίκτως καταδιώκεται, ἐξωθούμενον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν.

Ἕνεκα τούτου ἡ ἄμεσος ἀνάκλησις τοῦ Κοπάση ἐφέντη καὶ ἡ παροχὴ ἀμνηστείας δὲν εἶνε μόνον ἀνάγκη πολιτικὴ καὶ ὅρος ἀπαραίτητος πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας ἐν τῷ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπιτακτικὴ ἀπαίτησις τῆς στοιχειώδους φιλανθρωπίας.

Δ'.

Τὰ προνόμια καὶ ἡ Συνέλευσις

Πᾶσαι αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσημοι ἢ ἀνεπίσημοι ἀνακοινώσεις παρέχουσι τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι τὸ αὐτόνομον τῆς ἡγεμονίας Σάμου πολί-

τευμα θὰ μείνῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀλώβητον καὶ ἀναλλοίωτον. Εἰς πλήρη ὅμως ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς λόγους εὑρίσκονται αὐτὰ τὰ πράγματα, διότι τὰ νῦν ἐν Σάμῳ συμβαίνοντα ἀποτελοῦσι πλήρη κατάλυσιν τῶν προνομίων τῆς νήσου. Τότε δὲ μόνον θὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἔργῳ εὐλάβεια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς τοὺς ὀργανικοὺς θεσμοὺς τῆς Σάμου, ὅταν κηρυχθῶσιν ἄκυροι πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ ἀποφάσεις τῆς παρανόμως συγκροτηθείσης Συνελεύσεως, μὴ ἀναγνωριζομένου τοῦ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας καὶ διὰ τῆς λόγχης ἱδρυθέντος νέου καθεστῶτος.

Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι τὰ μέτρα τὰ χρησιμοποιηθέντα πρὸς δημιουργίαν τοῦ νέου καθεστῶτος οὐδὲν ἔχουσι τὸ κοινὸν πρὸς τὴν νόμιμον καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν ἀληθὲς πραξικόπημα, παραβιάζοντα πάντα μέχρι τοῦδε ἰσχύοντα θεσμὸν τῆς ἡγεμονίας.

Ἡ κυρίαρχος ἐν τῷ τόπῳ ἐξουσία εἶνε τὸ νομοθετικὸν Σῶμα, ἡ γνώμη καὶ ἀπόφασις τοῦ ὁποίου προσδίδει τὸ νόμιμον κῦρος εἰς πᾶσαν ἔκφανσιν τοῦ αὐτονόμου βίου τῆς σαμιακῆς Πολιτείας. Ἡ δεδηλωμένη ὅμως πλειονοψηφία τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος δὲν ἐφαίνετο πιθανῶς πρόθυμος νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ σχέδια καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἡγεμόνος. Ἐὰν ὁ Κοπάσης ἐφέντης πρὸ πάσης στρατιωτικῆς βίας καὶ στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως διέλυε τὴν Συνέλευσιν ἐκκαλούμενος τὴν ἐκ νέου ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ, θὰ ἀπετέλει μὲν τοῦτο βεβαίως ὑπερβασίαν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἡγεμονικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ μέλλουσα ἐκ τούτου νὰ συγκροτηθῇ Συνέλευσις, ἀπορρέουσα ἐκ τῆς νομίμου ἐναaσκήσεως τῆς λαϊκῆς ψήφου, θὰ ἦτο κατ' οὐσίαν καὶ ἡ νόμιμος ἔκφανσις τοῦ φρονήματος τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ.

Ἡ νῦν ὅμως συγκροτηθεῖσα Συνέλευσις οὐδεμίαν ἔχει νόμιμον ὑπόστασιν: α') διότι *ἐπαύθησαν* δι' ἡγεμονικοῦ διατάγματος μέλη τοῦ νομοθετοῦ Σώματος, παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ Χάρτου καὶ τῶν κειμένων νόμων· β') διότι δι' ἀπειλῶν καὶ διὰ φυλακίσεως *κατηναγκάσθησαν* ἄλλοι εἰς παραίτησιν, γενομένην ἀπ' εὐθείας ἀποδεκτὴν *δι' ἡγεμονικοῦ διατάγματος*, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς παραιτήσεως τῶν ἀντιπροσώπων ἀπόκειται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα καὶ ἀπόφασιν *μόνου τοῦ νομοθετικοῦ σώματος* καὶ γ') διότι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐξελέγησαν εἰς ἀντικατάστασιν τῶν καθαιρεθέντων ἕνδεκα νέοι πληρεξούσιοι, παραβιασθέντος τελείως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ὅστις ἐπέχει τόπον συνταχτικῆς διατάξεως. Διότι ὁ ἐκλογικὸς νόμος ὁρίζει ῥητῶς δεκαπενθήμερον προθεσμίαν ὡς τὸ τελευταῖον χρονικὸν ὅριον ὑποβολῆς αἰτήσεων πρὸς ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων πληρεξουσίων. Καὶ ὅμως εἶνε γνωστόν, ὅτι τὸ ἡγεμονικὸν διάταγμα δι' οὗ καθωρίσθησαν αἱ ἐκλογαὶ αὗται ἐξεδόθη δύο μόνον ἡμέρας πρὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐκλογῆς.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ οὕτως παρανόμως συγκροτηθέντος σώματος αἱ ἀποφάσεις δὲν

εἶνε ἀπόρροιαι τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τῶν πληρεξουσίων, ἀλλ' ἀποφάσεις κατηναγκασμέναι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου καὶ τῆς ἐσχάτης ψυχολογικῆς καὶ πραγματικῆς βίας. Διότι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ κρατοῦνται ἐν ἐκκρεμεῖ ὑποδικίᾳ συγγενεῖς τῶν πληρεξουσίων ἢ ἄλλως στενῶς μετ' αὐτῶν συνδεόμενοι, εἰς πᾶσαν δὲ στιγμὴν προσείεται καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς πληρεξουσίους ἔνταλμα συλλήψεως πρὸς πειθαναγκασμόν. Οἱ δὲ πληρεξούσιοι κύριοι Ζαχαρίας Βοντζαδίδης καὶ Κλεάνθης Γεωργιάδης, τολμήσαντες ἅπαξ νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῶν παρανόμως ἐν τῇ Συνελεύσει διαπραττομένων, ἀπειληθέντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπανέλθωσι πλέον εἰς τὰς συνεδρίας αὐτῆς.

Τὸ σπουδαιότατον δὲ εἶνε, ὅτι ἡ παράνομος καὶ ἀντισυνταγματικὴ αὕτη Συνέλευσις ἔλαβεν ἀποφάσεις *καθ' ὑπέρβασιν τῶν δικαιωμάτων της*, ἀναφερομένας ὄχι μόνον εἰς τὴν κανονικὴν τῆς διοικήσεως πορείαν, ἀλλ' ἀποφάσεις γενικωτέρας σημασίας, δυναμένας νὰ ἔχωσι σοβαρὰς συνεπείας καὶ νὰ ἐπηρεάσωσιν ἐπιβλαβῶς τὴν τύχην καὶ τὸ μέλλον τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ.

Τῇ ἀπαιτήσει τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὡς σαφῶς ἐδηλώθη ἐν αὐτῇ τῇ Συνελεύσει, ἐψηφίσθη ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 1996 νόμος, δι' οὗ τροποποιεῖται τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, καθισταμένης ἐμμέσου τῆς ἐκλογῆς τῶν πληρεξουσίων καὶ τῶν δημάρχων καὶ περιοριζομένου τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου. Διὰ τοῦ νέου ἐκλογικοῦ νόμου καταργεῖται ἡ ἐλευθερία τῆς ψήφου καὶ χορηγεῖται εἰς τὴν ἡγεμονικὴν Κυβέρνησιν ἡ δύναμις νὰ διευθύνῃ καὶ ρυθμίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν κατ' αὐθαίρετον αὐτῆς βούλησιν. Διότι οἱ ἐκλογικοὶ κατάλογοι τῶν ἐχόντων τὸ δικαίωμα ψήφου θὰ συντάσσωνται καὶ θ' ἀνασυντάσσωνται κατὰ πᾶσαν ἐκλογὴν ἀνευθύνως καὶ ἀνεξελέγκτως ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεργουμένης ἄλλως τῆς ἐκλογῆς κατὰ τρόπον ὅλως φανερόν.

Ὁποία δὲ δικαιοσύνη θὰ ἐπικρατήσῃ ἐν τῇ συντάξει τῶν ἐκλογικων καταλόγων καὶ ὁποία ἐλευθερία συνειδήσεως ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ δικαιώματος τῶν ἐκλογέων εἶνε εὔκολον νὰ μαντεύσῃ ἕκαστος, ὅταν λάβῃ ὑπ' ὄψει πόσην ὀλίγην δυσχέρειαν αἰσθάνεται ὁ Κοπάσης ἐφέντης πρὸς ἐκλογὴν τῶν μέσων καὶ τῶν μέτρων, ἅτινα χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ διοικήσει του.

Ὁ νῦν ψηφισθεὶς ἐκλογικὸς νόμος ἐλειτούργησε καὶ ἄλλοτε ἐπὶ πολλὰ ἔτη, εἰς αὐτὸν δὲ καὶ μόνον ὀφείλονται καὶ ἡ ἀνεπαρκὴς πρόοδος τοῦ τόπου καὶ ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ τῶν πολιτευομένων. Τὴν κατάργησιν τοῦ ἀνελευθέρου αὐτοῦ νόμου κατ' ἐπανάληψιν ἡ σαμιακὴ Συνέλευσις εἶχεν ἐπιδιώξῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀρνουμένης ἑπομένως τῆς Πύλης, κατάργησιν ἐπιτευχθεῖσαν τέλος τῷ 1899 ἐπὶ ἡγεμόνος Βαϊάνη ἐφέντη.

Διὰ τῆς νέας μεταβολῆς τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος ἀποσκοπεῖται καὶ πάλιν ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ εἰς πλήρη δουλείαν, ἡ ἐγκαθίδρυσις ἡγεμονικῆς

τυραννίας καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄμεσος καὶ ὑποτακτικὴ ἐξάρτησις τῆς διοικήσεως τῆς χώρας ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βεζυρείας.

Δὲν εἶνε μικροτέρας σημασίας καὶ ἡ διατυπωθεῖσα εὐχὴ ἐκ μέρους τῆς Συνελεύσεως περὶ μονίμου ἐγκαταστάσεως πολυαρίθμου ὀθωμανικῆς φρουρᾶς ἐν Σάμῳ.

Δὲν εἶνε βεβαίως ὁ πρὸς τὴν δουλείαν πόθος ὁ ἐμπνεύσας εἰς τὴν σαμιακὴν Συνέλευσιν τοιαύτην ἀπόφασιν.

Θεωρῶν καὶ ταύτην μᾶλλον ὡς προϊὸν βίας καὶ ἀπειλῆς, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀποδώσω μομφὴν εἰς τοὺς ἀτυχεῖς ἐκείνους Σαμίους, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευσαν ὡς ἀκούσια ὄργανα τῆς ἀτιμώσεως τῆς πατρίδος των καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν καταισχύνης.

Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ σαμιακὴ Συνέλευσις, ἐνεργοῦσα ὡς ἐνήργησεν, ὑπερέβη ὄχι μόνον τὰ ἠθικὰ ὅρια τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ νομικὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῆς ἁρμοδιότητός της.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον Ε' τοῦ ὀργανικοῦ Χάρτου τοῦ 1832 δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐγκατάστασις ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ. Κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Συνελεύσεως ἀντικειμένη εἰς τὸ ῥητὸν γράμμα τοῦ Συντάγματος τῆς νήσου, οὐδὲν ἔχει κῦρος, οὐδὲ τὴν δύναμιν νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν θεμελιωδεστάτων διατάξεων τοῦ Χάρτου.

Ὑπὸ τῆς αὐτῆς Συνελεύσεως ἐψηφίσθη ἐπίσης, εἰσηγουμένου τοῦ Κοπάση ἐφέντη, νόμος περὶ *δημεύσεως τῆς περιουσίας* πάντων τῶν μετασχόντων εἰς τὰ γεγονότα τῆς 12 Μαΐου πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν φονευθέντων Ὀθωμανῶν. Τὸ δὲ ἀπίστευτον εἶνε, ὅτι διὰ τοῦ νόμου τούτου δὲν ἀναγνωρίζονται *οὔτε τὰ κεκτημένα παρ' ἄλλων δικαιώματα διὰ προτέρας ἐγγραφῆς ἐπ' αὐτῶν, οὔτε αὐτὰ τὰ δικαιώματα τῶν συζύγων ἐπὶ τῆς προικῴας αὐτῶν περιουσίας.*

Διὰ τῶν ὑπ' ἀριθμοὺς 1972 καὶ 1979 νόμων καταργοῦνται ἢ τροποποιοῦνται ἄρθρα τῆς ποινικῆς δικονομίας *εἰδικῶς διὰ τὰ γεγονότα τῆς 12 Μαΐου* καὶ συντέμνονται αἱ καθιερωμέναι δικαστικαὶ προθεσμίαι εἰς τρόπον, ὥστε ἀφαιρεῖται παρὰ τῶν ὑποδίκων τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα τῆς ἀμύνης καὶ τῆς ἀπολογίας καὶ τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ ἐν γένει ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀστικῆς καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτου.

Κατὰ παράδοξον δὲ ἀντίληψιν τῆς ἐξουσίας τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος ἡ Συνέλευσις *ἐνομιμοποίησεν ἐκ τῶν ὑστέρων* πάσας τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ Κοπάση ἐφέντη καὶ πᾶσαν *παράνομον* ἐνέργειαν τῶν ὀργάνων αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀκολούθου ὑπ' ἀριθμὸν 1974 νόμου:

«Ψηφισάμενοι κτλ.

«Ἄρθρον 1.—Αἱ συλλήψεις καὶ αἱ προφυλακίσεις, αἱ γενόμεναι ἄνευ προσήκοντος ἐντάλματος κτλ., νομιμοποιοῦνται.

«Ἐγένετο καὶ ἐξεδόθη κτλ.

Ἀνδρέας Κοπάσης»

Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1981 νόμου νομιμοποιοῦνται ἐπίσης συλλήβδην τὰ ἡγεμονικὰ διατάγματα, δι' ὧν ἀσυστόλως παρεβιάσθη τὸ πολίτευμα καὶ ἀνετράπη τὸ πρώην καθεστὼς διὰ τῆς καθαιρέσεως τῆς ἡγεμονικῆς Κυβερνήσεως, τῶν πληρεξουσίων καὶ τῶν δημάρχων.

Ἄνευ οὐδενὸς σχολίου παραθέτω καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 845 νομοσχέδιον, τὸ ὑποβληθὲν τῇ 23ῃ Ἰουνίου εἰς τὴν Συνέλευσιν παρὰ τοῦ Κοπάση ἐφέντη.

»Ἄρθρον 1. . . . .

»Ἄρθρον 2. Ὁ βουλόμενος νὰ ἱδρύσῃ ἐργοστάσιόν τι ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν ἡγεμόνα αἴτησιν περὶ ἐκδόσεως ἀδείας κ.τ.λ.

»Ἄρθρον 3. Διὰ τὰ νῦν ἄνευ ἀδείας λειτουργοῦντα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια δέον νὰ ζητηθῇ ἄδεια καὶ νὰ ὁρισθῶσιν ὑπεύθυνοι διευθυνταὶ κ.τ.λ. Τὰ ἐργοστάσια, δι' ἃ δὲν ἤθελε ζητηθῇ ἡ τοιαύτη ἄδεια ἐντὸς τριμήνου προθεσμίας, *θὰ κλείωνται ὑπὸ τῆς διοικήσεως.*

»Ἄρθρον 4. *Ἡ διοίκησις θὰ ἐξασκῇ διὰ τῶν ὀργάνων αὐτῆς τὴν δέουσαν ἐπίβλεψιν ἐν τοῖς βιομηχανικοῖς ἐργοστασίοις.*

»Ἄρθρον 5. Διὰ πᾶσαν ἐκδιδομένην ἄδειαν λαμβάνονται γρόσια κ.τ.λ.

Ἀνδρέας Κοπάσης»

Δὲν νομίζω δὲ περιττὸν νὰ σημειώσω πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν ἀνυπολογίστων συνεπειῶν τοῦ νόμου τούτου, ὅτι βιομηχανικὰ ἐργοστάσια κατὰ τὸν ἀνωτέρω γενικὸν καὶ ἀόριστον νόμον δύνανται βεβαίως νὰ χαρακτηρισθῶσι καὶ τὰ βυρσοδεψεῖα καὶ τὰ σιγαροποιεῖα, ἀποτελοῦντα τὴν σπουδαιοτέραν πλουτοπαραγωγὸν δύναμιν τῆς χώρας.

Εἶνε δὲ φανερόν, ὅτι τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τοιαύτης νομοθετικῆς ἐργασίας εἶνε ἡ ἔμμεσος μέν, ἀλλὰ καὶ τελεία τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος κατάλυσις διὰ τῆς βαθμιαίας νομοθετικῆς ἀφομοιώσεως τῆς ἡγεμονίας πρὸς τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τῆς συγκεντρώσεως δικτατορικῆς ἐξουσίας εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἡγεμόνος, προστατευομένου καὶ ὑπὸ ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Διὰ πάντας τοὺς προμνημονευθέντας λόγους θεωρεῖται ἐπιβαλλομένη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀκυρώσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως: 1) διότι ἡ Συνέλευσις αὕτη εἶνε παρανόμως συγκεκροτημένη καὶ 2) διότι αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς, ληφθεῖσαι καθ' ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας της καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας, ἀντίκεινται πᾶσαι εἰς τὸ ῥητὸν γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ὀργανικοῦ Χάρτου, ἄλλαι δὲ ἀντίκεινται εἰς πᾶσαν θεμελιώδη ἔννοιαν τοῦ δικαίου καὶ τῆς φιλανθρωπίας, παραβιάζουσαι τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς περιουσίας τοῦ πολίτου.

Δὲν δύναται δὲ νὰ χρησιμεύσῃ τὸ συντετελεσμένον ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ

παρανόμως δημιουργηθέντος νέου καθεστῶτος, διότι ὑπάρχει καὶ προηγούμενον ἀκυρώσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος.

Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ὁ πληρεξούσιος, γενόμενος σύμβουλος τῆς ἡγεμονίας, ἀποβάλλει τὴν ἰδιότητα τοῦ πληρεξουσίου». Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν Σύνοδον τοῦ 1901 παρεκάθησαν ἐν τῇ Συνελεύσει καὶ οἱ τότε τέσσαρες σύμβουλοι τῆς ἡγεμονίας, ψηφίζοντες ὡς πληρεξούσιοι, διετάχθη δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ ἡ ἀκύρωσις τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης, ὡς *συγκεκροτημένης παρὰ τὰς ρητὰς διατάξεις τοῦ Ὀργανικοῦ Χάρτου καὶ τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου.*

Τὸ πόρισμα, ἐν ὀλίγοις συγκεφαλαιούμενον, εἶναι, ὅτι διὰ τῆς νέας δημιουργηθείσης καταστάσεως ἐν Σάμῳ κατελύθη τέλεον τὸ αὐτόνομον αὐτῆς πολίτευμα, ἐμπαθὴς δὲ καὶ ἀχαλίνωτος τυραννία ἀσκεῖται νῦν ὑπὸ τοῦ Κοπάση ἐφέντη, ἐξωθοῦντος διὰ τῶν ἀκατονομάστων αὐτοῦ ὕβρεων καὶ τῶν ἀμειλίκτων καταδιώξεων καὶ προγραφῶν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν.

Ὁ λαὸς τῆς Σάμου ἀφ' ὅτου ἀπεδέχθη τὸ αὐτόνομον πολίτευμα οὐδέποτε ἠρνήθη τὴν ὀφειλομένην πολιτικὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον.

Ἅπαξ μόνον τὸ 1849 διεσαλεύθη ἡ τάξις, ἀλλὰ καὶ τότε, ὅπως καὶ νῦν, αἰτία καὶ ἀφορμὴ εἶνε ὄχι ἡ κακὴ θέλησις τοῦ σαμιακοῦ Λαοῦ, ἀλλ' αἱ ἀνειλικρινεῖς καὶ ἰδιοτελεῖς πρὸς τὴν Πύλην εἰσηγήσεις κακοβούλου ἡγεμόνος.

Καὶ τώρα ὁ λαὸς τῆς Σάμου, ἐμμένων εἰς τὰ καθήκοντα τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ, οὐδὲν ἄλλο διακαέστερον ἐπιθυμεῖ ἢ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς νομίμου τάξεως καὶ τὴν ἀναστύλωσιν τῶν βίᾳ καταλυθέντων προνομίων αὐτοῦ.

Διὰ μὲν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ Κοπάση ἐφέντη ἐπανέρχεται ἡ ἡσυχία καὶ ἡ γαλήνη ἐν τῷ τόπῳ, διὰ δὲ τῆς ἀκυρώσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς παρανόμου Συνελεύσεως ἀποκαθίσταται ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ Πολιτεύματος.

Ἡ λύσις αὕτη δὲν εἶνε ἡ μόνη ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῶν προνομίων τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη σύμφωνος καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν εἶνε δύσκολον νὰ προΐδῃ τις, ὅτι ἡ νῦν δημιουργηθεῖσα ἐν τῷ τόπῳ κατάστασις δὲν εἶνε τὸ τέλος, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ συχνῶν, σοβαρωτέρων καὶ λίαν προεχόντων κινδύνων.

Ἐντοπιζομένου χρονίως τοῦ κακοῦ καὶ παγιουμένου τοῦ παρανόμως δημιουργηθέντος νέου καθεστῶτος, δημιουργεῖται ἀπὸ τοῦδε καὶ χρόνιον σαμιακὸν ζήτημα.

Δέξασθε, παρακαλῶ, τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἄκρου πρὸς Ὑμᾶς σεβασμοῦ μου

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΣΟΦΟΥΛΗΣ

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Τὴν 11 Φεβρουαρίου 1826.

Μεγάλην φθορὰν ἐπροξενήσαμεν σήμερον εἰς τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς πυροβολικῆς μας· πολλοὺς εἴδομεν ὀφθαλμοφανῶς πίπτοντας, ἐνῷ, καταβαίνοντες ἀπὸ τὰς σκηνὰς εἰς τὰ νέα των ὀχυρώματα, μετεκόμιζον ἐκεῖσε τὰ πολεμοφόδια.

Τρία τῶν ἐν τῇ Ἁλικῇ πλοιαρίων τοῦ ἐχθρικοῦ στολίσκου ἐξέπλευσαν τοῦ αὔλακος καὶ περιέρχονται τὸ νησίδιον τῆς Σκύλλας· μεταξὺ αὐτῶν καὶ μιᾶς ἡμετέρας ἐνόπλου πάσαρας ἔγινε σήμερον ἀκροβολισμὸς ἱκανὴν ὥραν.

Ὁ ἐχθρὸς κατεσκεύασε κανονοστάσια καὶ εἰς τὰ ἐντεῦθεν τῆς Ἄσπρης Ἁλικῆς παράλια, ἀντικρὺ τοῦ νησιδίου τῆς Σκύλλας, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του.

Τὴν 12ην τοῦ αὐτοῦ.

Ἀφοῦ ἤδη ὁ ἐχθρὸς ἐτελειοποίησε μ' ὅλην τὴν γαλλικὴν ἐπιτηδειότητα τὰ κανονοστάσιά του, καὶ τὰ κατέστησε τόσον ὀχυρά, ὥστε νὰ εἶνε ἀδιαχώρητα ἀπὸ τὰς μικρὰς σφαίρας μας, τὴν παρελθοῦσαν ταύτην νύκτα μετέφερε τὰ πυροβόλα του, καὶ ἐνῷ σήμερον ἤρχισεν ὁ ἥλιος νὰ χύνῃ τὰς ἀκτῖνάς του εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἤρχισε τὸν πυροβολισμόν του μανιωδέστατα ὁριζοντίως καὶ κατὰ κάθετον· εἰς κάθε τέταρτον τῆς ὥρας μεταχειρίζεται εἴκοσι τέσσαρας βολάς, τουτέστι 9 κανονίων, 12 ὅλμων καὶ 3 ὀβουζίων. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν σφαιρῶν του εἶνε τῶν 60 λιτρῶν, αἱ δὲ βόμβαι του ὡσαύτως καὶ αἱ γρανάται εἶνε ὑπερμεγέθους ὄγκου. Προσπαθεῖ νὰ κάμῃ χαλάστραν εἰς τὰ κανονοστάσια τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, το ἀνορθωθέντος Φραγκλίνου, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ Μακρῆ, τοῦ Μοντάλεμπερτ καὶ εἰς τὸ προτείχισμα (tour bastion) τοῦ Μπότσιαρη· τὸ τελευταῖον τοῦτο πυροβολεῖ μᾶλλον ὁ ἐχθρὸς μὲ βόμβας· ρίπτει ὡσαύτως πολλὰς βόμβας καὶ εἰς τὴν πόλιν· ὅθεν τέσσαρες γυναῖκες, τρία κοράσια καὶ τρία ὁμοίως νήπια ἔγιναν θῦμα τῆς

ἐκρήξεώς των· ἀπὸ δὲ τὴν φρουράν μας ἐφονεύθησαν δύο, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἦτο πυροβολητής, ὁ δὲ στρατιώτης.

Ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς ἐπυροβόλησεν, ὡς εἴρηται, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἀντιπυροβολούμενος καὶ ἀπὸ μέρους μας, τὸ ἑσπέρας ἔβαλε τὴν πυροβολικήν του μίαν περίπου ὥραν εἰς ἀνάπαυσιν.

Περὶ δὲ τὴν α' ὥραν τῆς νυκτὸς πάλιν ἐπανέλαβε τὸ πῦρ του μὲ τρόπον ἀλλοῖον· εἰς κάθε τέταρτον τῆς ὥρας ἔρριπτεν ὀκτὼ μόνον ἢ δώδεκα βολάς· τουτέστι τρεῖς ἢ πέντε κανονίων, τρεῖς ἢ τέσσαρες ὅλμων καὶ δύο ἢ τρεῖς ὀβουζίων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηκολούθησε πυροβολῶν δι' ὅλης τῆς νυκτός.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις διαφόρων, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τὴν περιέργειαν νὰ μετρῶσι τὰς ἐχθρικὰς βολάς, ἐξάγεται, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ρίπτει τὸ νυχθήμερον πλέον ἢ 2,000 σφαίρας κανονίων, βομβῶν καὶ γρανατῶν.

Καὶ πάλιν σήμερον ἔγινε ναυμαχικὸς ἀκροβολισμὸς μεταξὺ τῶν περὶ τὴν Σκύλλαν πλεόντων ἐχθρικῶν πλοιαρίων καὶ τῆς ἐκεῖσε φυλαττούσης ἐνόπλου πάσαράς μας.

Τὴν 13 τοῦ αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μετέβαλεν αὖθις ὁ ἐχθρὸς τὸ πῦρ του, ὡς συνήθως, μεταχειριζόμενος δηλαδὴ 32 βολὰς εἰς ἕκαστον τέταρτον τῆς ὥρας. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ πυροβοληταὶ τοῦ ἐχθροῦ σημαδεύουν μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα καὶ βέβαια πῶς εἶνε δυνατόν, **ἄνθρωποι διδαγμένοι τὴν ἐπιστήμην των εἰς τὰς ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης,** νὰ πυροβολῶσιν ἀδέξια ; Ἀπαραδειγμάτιστος εἶνε ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἡ σταθερότης καὶ ἡ καρτεροψυχία τῆς φρουρᾶς μας· χωρὶς ποσῶς νὰ ψηφᾷ τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτῆς πιπτόντων κεραυνῶν, ἵσταται εἰς τοὺς προμαχῶνάς της θαρραλέως καὶ μὲ ἀπόφασιν ἀμετάθετον, ἢ νὰ σώσῃ τὸ μὲ τοσαῦτα αἵματα ποτισμένον καὶ τόσον ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν ἐπαπειλούμενον τοῦτο τῆς πατρίδος προπύργιον, ἢ νὰ ταφῇ εἰς τὰ ἐρείπιά του.

Ἐξαιρέτως βομβοβολεῖ ὁ ἐχθρὸς καὶ τὸ νησίδιον τῆς Μαρμαροῦς, ἀφιερωμένον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιναυάρχου Σαχτούρη· ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ ἀπτόητος φρουρὰ ἐπιμένει νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν θέσιν της ἕως τῆς τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός της.

Οἱ ἐχθροὶ μᾶς περιεκύκλωσαν αὖθις καὶ διὰ θαλάσσης· δώδεκα πλοῖα τοῦ Αἰγυπτίου σατράπου ἄραξαν ἀπέναντι τοῦ Βασιλαδίου. Αἱ ἡμέραι λοιπὸν τῆς ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐφόδου ἐγγίζουν, καὶ ἄμποτε ὁ μοναδικὸς ἡμῶν Προστάτης νὰ μᾶς ἀναδείξῃ καὶ τώρα θριαμβευτὰς ἐναντίον τῶν ἀπηνῶν τυράννων, οἵτινες τόσον ὠμὰ καὶ θηριώδη δεινὰ καθ' ἡμῶν ἐμελέτησαν !

Ἀφοῦ ὁ ἐχθρὸς ἐκεραυνοβόλησεν ὡς καὶ χθὲς δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ἐλθούσης τῆς νυκτός, ἠλάττωσεν, ὡς καὶ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, τὸ πῦρ του, πυροβολῶν ἐκ διαλειμμάτων ἕως τῆς αὐγῆς.

Τὴν 14 τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς κατεσκεύασε τὴν παρελθοῦσαν νύκτα σειρᾶς γερρῶν μεταξὺ τῶν

κανονοστασίων του, εἰς τρόπον ὥστε κατεστάθησαν ἤδη συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα. Ὄπισθεν τῶν γερρῶν τούτων στέκονται οἱ βάρβαροι ὡς ὑπὸ προμαχῶνας, καὶ ἅμα ὅτε καταπαύεται ὁ πυροβολισμός, κενώνουν τὰ τουφέκιά των· ἡ δὲ φρουρά μας ἀντιτουφεκίζει ἐπίσης.

Ὁ ἐχθρὸς ἐπηύξησε τὴν ποσότητα τῶν πυροβόλων του σήμερον. Τεσσαράκοντα στόματα πύρινα ἐκρεύγουν ἤδη καθ' ἡμῶν τοὺς κεραυνούς των. Παρατηρεῖται ὅμως, ὅτι μετέβαλεν ὁ ἐχθρὸς τὸν τρόπον τοῦ πυροβολεῖν· καὶ ὁτὲ μὲν ρίπτει σωρηδὸν βόμβας καὶ γρανάτας, ὁτὲ κανονοβολεῖ ἐκ διαλειμμάτων, ὁτὲ δὲ ἠρεμεῖ μίαν ὁλόκληρον ὥραν, καὶ ἄλλοτε ἀκαταπαύστως κεραυνοβολεῖ δύο καὶ τρεῖς ὥρας.

Οἱ βάρβαροι ἐξακολουθοῦν νὰ βομβοβολοῦν τὴν πόλιν· τέσσαρες λοιπὸν γυναῖκες ἐξεμελίσθησαν ἀπὸ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν τῶν κεραυνῶν τούτων, δύο ἄνδρες ὑπέπεσαν εἰς τὸ αὐτὸ δυστύχημα, καὶ ἕτεροι δύο ἐπληγώθησαν.

Εἴκοσιν ἐχθρικὰ καράβια προσωρμίσθησαν τὸ πρωῒ εἰς τὸν λιμένα μας.

Τρεῖς πάσσαραι ἔνοπλοι ἐπλησίασαν εἰς τὰ ἐχθρικὰ ἐντεῦθεν τῆς Ἁλικῆς νέα κανονοστάσια καὶ ἐπυροβόλησαν αὐτὰ δύο περίπου ὥρας, ἀντιπυροβολούμεναι ἐξ αὐτῶν ὡσαύτως.

Τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ.

Οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐμετρίασαν σήμερον τὸν πυροβολισμόν των, καὶ ἐνασχολοῦνται εἰς τὸ νὰ πολυπλησιάζωσι τοὺς προμαχῶνάς των, προσερχόμενοι εἰς τὰ τέφρας τοῦ τείχους μας. Ἀπὸ τῆς Λουνέττας τοῦ Ὀράγγεν ἕως τοῦ κανονοστασίου τοῦ Φραγκλίνου κατεσκευάσθησαν ἀπέναντι διάφοροι σειραὶ γερρῶν, αἱ μὲν ἐν εἴδει ἡμικυκλίου, αἱ δὲ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, καὶ ἄλλαι ἑλικοειδεῖς· ἐπλησίασαν δὲ διὰ τοῦ γεμίσματος τῶν καλαθίων ποῦ μὲν εἴκοσι βήματα, ποῦ δὲ ὀλιγώτερα. Ἡ ἀκούραστος φρουρά μας ἀνθίσταται ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς τὰς ἐχθρικὰς ταύτας προόδους καὶ ἐλπίζει διὰ τῆς ὑπερτάτης βοηθείας νὰ ματαιώσῃ τὰ αἱμοσταγῆ τῶν ἀπηνῶν τούτων Γαλλοαράβων σχέδια.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολισμοῦ (12 τοῦ τρέχοντος) καὶ ἕως τῆς σήμερον, ὁ ἐχθρὸς ἐκεραυνοβόλησε τὴν πόλιν μας μὲ 8,000 περίπου σφαίρας κανονίων, γρανάτας, ὀβούζια καὶ βόμβας.

Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος, συγκείμενος ἀπὸ 22 πλοῖα, εἶνε ἀραγμένος εἰς τὸν λιμένα μας.

Τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ.

Ἐνῷ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐξηκολούθει πυροβολισμὸς ἀδιάκοπος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, περὶ τὴν 8 ὥραν (2 δηλαδὴ μετὰ τὰ μεσάνυκτα) οἱ εἰς τοὺς πλησιεστέρους προμαχῶνας ἐχθροί, ὥρμησαν ἐνώπιον τοῦ περιτειχίσματος τοῦ ἀειμνήστου Μάρκου Μπότσιαρη, ρίπτοντες πολλοτάτας γρανάτας τῆς χειρὸς ἔσω τοῦ τείχους· ἦλθον καὶ ἐστερεώθησαν ἐπὶ τοῦ προφυλακτικοῦ δρόμου (chemin-couvert) τοῦ διαληφθέντος προτειχίσματος, καὶ ἤρχισαν ἐκεῖθεν νὰ τουφεκίζωσι τὴν φρουράν μας.

μὲ μανίαν· ἐνῷ συγχρόνως τὸ ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν κανονοστασίων πῦρ ἐγίνετο ἀλλεπάλληλον. Τότε ἤρχισε καὶ ἀπὸ μέρους μας κανονιοβολισμὸς συνεχὴς καὶ τουφεκισμὸς ἀδιάκοπος. Ἡ ἀνδρεία φρουρά μας, ἱσταμένη εἰς τοὺς προμαχῶνάς της μὲ σταθερότητα καὶ εὐτολμίαν, ἐνήργει τὰ θαυμασμοῦ ἄξια πατριωτικὰ χρέη της μὲ τὴν πλέον στερεὰν ἀπόφασιν, καταφρονοῦσα τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρικῶν σφαιρῶν, βομβῶν καὶ γρανάτων, αἱ ὁποῖαι ἀπ' ἐμπρὸς καὶ ἀπὸ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλευρὰν ἐσύροντο ἐναντίον της. εἰς ἄλλο δὲν ἐπρόσεχεν, εἰμὴ ποῦ νὰ ἴδῃ σάρκα ἐχθρικὴν διὰ νὰ συμμαδεύσῃ καὶ νὰ σύρῃ τὰ σφαιρίδια τῶν τουφεκίων της. Οἱ ἄπιστοι ἀφ' ἑτέρου μέρους, πλησιάσαντες, ὡς εἴρηται, ἐξηκολούθουν νὰ ρίπτουν σωρηδὸν ἔσω τοῦ τείχους μας γρανάτας τῆς χειρὸς καὶ νὰ ἀπολύουν τὰ βόλια τῶν τουφεκίων των ὡς χάλαζαν. Τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ τὸ μέγα νέφος τοῦ καπνοῦ τῆς πυρίτιδος δὲν ἐσυγχώρουν νὰ διακρίνεται ἄλλο τι, εἰμὴ ἡ λάμψις τῶν πυροβόλων ριπτομένων καὶ τῶν βομβῶν καὶ τῶν γρανατῶν ἐκρηττομένων. Τότε ὀκτὼ λόχοι γαλλοαραβικοί, βαδίζοντες κατὰ τάξιν, ἤρχοντο εἰς βοήθειαν τῶν προτέρων, ὄντων ἐπὶ τοῦ προφυλακτικοῦ δρόμου. Ὁ ἐνθουσιασμὸς λοιπὸν τῆς φρουρᾶς μας καὶ ἡ καταφρόνησις τοῦ θανάτου ἐπολυπλασιάσθη, καί, ὅταν ὁ ἥλιος διέχυνε τὰς ἀκτῖνάς του, οἱ ἀθάνατοι οὗτοι ἥρωές μας, ἐξελθόντες ἀπὸ τὸ φρούριον, ἐπέπεσον εἰς τοὺς ἐχθρικοὺς προμαχῶνας καὶ εἰς τοὺς ὄπισθεν τοῦ προφυλακτικοῦ δρόμου συσσωρευμένους Γαλλοάραβας, Χαλντούπιδες καὶ Ἀλβανούς, καὶ μὲ εὐθαρσίαν ἀνέκφραστον ξιφήρεις ἐπέφερον τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀσεβεῖς τυράννους. Ἐφόνευσαν λοιπὸν τόσους, ὥστε τὸ μέρος ἐκεῖνο κατεκαλύφθη ἀπὸ πολλοὺς σωροὺς πτωμάτων ἐν σχήματι τόσων πυραμίδων, πλὴν περὶ τῆς ποσότητος αὐτῶν ἡμεῖς οὐδεμίαν ἀκριβῆ πληροφορίαν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν· ἠχμαλώτισαν προσέτι καί τινας, ἐκυρίευσαν ἱκανὰς σημαίας καὶ ἀναρίθμητα ἐργαλεῖα τῆς ὀχυρωματικῆς, ἀφήρπασαν ὅπλα πάμπολλα, καὶ ἐξαιρέτως τουφέκια ἀραβικὰ μὲ λόγχας, κατασκευασμένα εἰς τὰ τεχνουργεῖα τῆς σοφῆς καὶ πολιτισμένης Εὐρώπης, ἔκαμαν λάφυρα πλουσιώτατα, ἐνίκησαν δὲ καὶ κατεδίωξαν τοὺς ἀπίστους ἕως εἰς τὰ προτερινά των ὀχυρώματα, καὶ τελευταῖον ἐπέστρεψαν εἰς τὸ φρούριον, φέροντες τὰ τρόπαια τῶν προοιμιακῶν θριάμβων ἐναντίον τῶν Γαλλοαφρικανῶν.

Ἐν τούτοις τὰ ἐχθρικὰ κανονοστάσια ἐκαίοντο, καὶ ἤστραπτον ἀπὸ τὸν ἀδιάλειπτον πυροβολισμόν· κατελευκάνθησαν ἀπὸ τὸν καπνὸν τὰ γέρρα καὶ τὰ δεμάτια, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὰ εἶνε κατασκευασμένα.

Οἱ σατράπαι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς ἄφησαν τὰς σκηνάς των καὶ κατέβησαν εἰς τὰ κανονοστάσια, διὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τὰς ὑποκειμένας ὀρδάς των, καὶ νὰ τὰς ἐρεθίσωσι καθ' ἡμῶν καὶ ἐκ δευτέρου.

Διὰ τὴν ἀπτόητον λοιπὸν καὶ ἔνδοξον ταύτην φρουρὰν ἡτοιμάζοντο δόξαι ἐπὶ δόξας καὶ στέφανοι ἐπὶ στεφάνους, ὅταν οἱ ἀσεβεῖς Μουσουλμᾶνοι ἐφώρμησαν καὶ πάλιν εἰς τὸν προφυλακτικὸν δρόμον τοῦ περιτειχίσματος τοῦ Μπότσαρη, καὶ ἡ

μάχη ἐπηύξησε καὶ ἔγινε πεισματικωτέρα. Τότε λοιπὸν ἡμεῖς ἐβάλαμεν πῦρ εἰς μίαν μικρὰν ὑπόνομον (fougace), προπαρασκευασμένην ὑποκάτω τοῦ προφυλακτικοῦ δρόμου, καὶ δι' αὐτῆς ἐκάμαμεν νὰ πετάξουν εἰς τὸν ἀέρα ὄχι ὀλίγα σώματα βαρβάρων.

Τὸ θέαμα τοῦτο ἐτρόμαξε τοὺς διασωθέντας ἀπὸ τὴν ἔκρηξιν, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ τραπῶσιν εἰς φυγήν· ἀλλ' ἡ φρουρὰ τῶν σατραπῶν, ὄχι μόνον αὐτοὺς διὰ τῆς μάστιγος ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλιν εἰς τὸν προφυλακτικὸν δρόμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἔστειλεν εἰς βοήθειάν των· ὅθεν οἱ ἐχθροὶ ἐπεσωρεύθησαν πάλιν εἰς τὴν διαληφθεῖσαν θέσιν· ὁ δὲ ἀμοιβαῖος πυροβολισμὸς καὶ τουφεκισμὸς δὲν ἔκαμε παῦσιν. εἰμὴ τὴν μεσημβρίαν.

Μετὰ δὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐξῆλθε πάλιν ἀπὸ τὸ φρούριον ἡ μεγαλόψυχος φρουρά μας, καὶ ὥρμησεν εἰς τὸν σωρὸν τῶν ἀπίστων. Ποία ψυχὴ δὲν ἤθελε μείνῃ ἐκστατική, βλέπουσα τὸ ἀδάμαστον θάρσος, τὴν παρουσίαν τοῦ πνεύματος, τὸ ὁρμητικὸν καὶ τὴν ἀπερίγραπτον καρτεροψυχίαν τῶν ἡρώων τούτων ; Χωρὶς νὰ ψηφίσουν διόλου τὸ πολυάριθμον τῶν ἀγελῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιατικῆς Τουρκίας, χωρὶς νὰ λογαριάσουν τὸ τακτικὸν τῶν ἀραβικῶν φαλάγγων, χωρὶς νὰ ὑποπτευθοῦν τὴν μάθησιν τοῦ Βοαϊέρου καὶ τῶν λοιπῶν Γάλλων, καὶ τελευταῖον καταφρονοῦντες τὸ πλῆθος τῶν κεραυνῶν, τοὺς ὁποίους ὅλους διηύθυνεν ὁ ἐχθρὸς κατὰ τοῦ μέρους τούτου, ἐμβῆκαν εἰς τὸ μέσον τῶν Ἀγαρηνῶν, τουφεκίζοντες, σφάζοντες καὶ ἀπολλύοντες. Καὶ πάλιν λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ διασκορπίζονται, πάλιν δίδονται εἰς φυγήν. καὶ πάλιν καταδιώκονται ἀπὸ τοὺς ἀδαμάστους ἥρωάς μας ἕως εἰς τὰ ὀχυρώματά των. Τὸ σκότος τῆς διαδεχθείσης νυκτὸς δίδει καιρὸν εἰς τὴν φρουράν μας διὰ νὰ βάλῃ ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς ἐνέργειαν τὰ συμφέροντά της· ἐνῷ λοιπὸν μέρος αὐτῆς ἐστάθη εἰς τὴν γραμμὴν τῆς δευτέρας ἐχθρικῆς παραλλήλου καὶ ἐτουφέκιζε, μέρος ὡσαύτως ἐβάλθη νὰ κρημνίζῃ καὶ νὰ ἀνατρέπῃ τὰ γέρρα καὶ τὰς λοιπάς, ἐγγὺς οὔσας, ἐργασίας των. Συνάζουν λοιπὸν πάλιν οἱ νικηταὶ ὅπλα, λόγχας ἀραβικάς, ἐργαλεῖα, διάφορα πολεμεφόδια καὶ ἄλλα λάφυρα, ὄχι ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰ πρῶτα, καὶ καθαρίσαντες τὴν θέσιν ἐκείνην ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, τροπαιοφόροι ἦλθον εἰς τὰς ἀνηκούσας θέσεις των. Ὁ ἐχθρὸς κυριευμένος ἀπὸ πανικὸν φόβον, καὶ κατωνειδισμένος ἔπαυσε πλέον τὸν πυροβολισμόν του, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας τὰ κανονοστάσιά μας ἐκεραυνοβόλουν δι' ὅλης τῆς νυκτός.

Καὶ ἰδού, ἐνῷ οὐδεμία ἀμφιβολία δὲν μένει, ὅτι τὰ κινήματα καὶ αἱ παρασκευασίαι αὗται τοῦ ἐχθροῦ δὲν ἀπέβλεπον, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ κάμῃ ἔφοδον κατὰ τοῦ τείχους μας, αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ προοίμια τῶν γαλλοαραβικῶν ἐφορμήσεων, δόξα τῷ ἐν ὑψίστοις ΘΕΩ ! ματαιοῦνται. Καὶ ἰδοὺ νέοι θρίαμβοι καὶ δόξαι ἀλλεπάλληλοι καταλαμπρύνουν εἰς τὸν κόσμον τὴν φρουράν μας· εἴθε δέ, **οἵα ἡ ἀρχή, τοιόνδε καὶ τὸ πνεῦμα !**

Ἤδη δὲ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι χεὶρ Κυρίου ὁδηγεῖ τοὺς ἀνδρείους στρα-

τιώτικούς μας, καθότι εἰς μίαν τόσον πεισματικὴν καὶ διαρκῆ μάχην πολλὰ ὀλίγοι εἶνε οἱ φονευμένοι καὶ πληγωμένοι μας· τούτων δὲ τὰ ὀνόματα ὑποσχόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν ἑπομένως.

Τὴν 17 τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ ἐχθρὸς ἕως τῆς μεσημβρίας ἠρεμεῖ παντάπασι καὶ φαίνεται, ὅτι βουλεύεται μὲ στεναγμοὺς τὴν χθεσινὴν ἧττάν του. Μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν εἴδομεν τὸν ἐν τῇ λίμνῃ μας ἐχθρικὸν στολίσκον, συγκείμενον ἀπὸ 32 λαντζόνια, ὅστις, ἐκπλεύσας τῆς Ἁλικῆς, διευθύνετο πρὸς τὴν πόλιν μας. Τὸ σχῆμα τῶν πλοιαρίων τούτων μετήλλαξεν ὁ ἐχθρός· οὔτε κατάρτια ἔχουν, οὔτε πανιά, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων· καὶ ἐπειδὴ τὰ εἴδομεν πλέοντα καὶ εἰς νερὰ ἐλαχίστου βάθους, συμπεραίνομεν, ὅτι δὲν ἔχουν οὔτε καρίναν. Τρεῖς ἡμέτεραι πάσαραι, μόλις τὸν εἶδον καὶ ἔδραμον εἰς ἀπάντησίν του. Μετὰ ἱκανῆς δὲ ὥρας ἀμοιβαῖον πυροβολισμόν, ἀπεχωρίσθησαν πάλιν οἱ δύο ἀντιμαχόμενοι, καὶ ὁ μὲν στολίσκος τοῦ ἐχθροῦ ἀπεσύρθη πρὸς τὴν νῆσον Σκύλλαν, αἱ δὲ ἡμέτεραι πάσσαραι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν.

Προσετέθησαν σήμερον εἰς τὸν λιμένα μας καὶ ἕτερα 27 ἐχθρικὰ πλοῖα ἐλθόντα ἀπὸ νότον· ὥστε ὁ λιμὴν μας ἤδη περικυκλοῦται ἀπὸ 49 καράβια τῶν βαρβάρων.

Μετὰ τὰς 20 Φεβρουαρίου 1826 δὲν ἐξεδόθησαν πλέον τὰ **«Ἑλληνικὰ Χρονικά»**, διότι αἱ γαλλοαιγυπτιακαὶ βόμβαι εἶχον κατακρημνίσῃ τὸ τυπογραφεῖον, καὶ ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία, παραιτήσαντες πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν ἐγρηγόρουν εἰς τὰ κανονοστάσια.

. . . .

. . . .

(Ἐκ τῆς Ἱστορίας Παπαρρηγοπούλου)

Τὴν 18 τοῦ αὐτοῦ.

Ἀποτυχὼν ὁ ἐχθρὸς τοῦ νὰ κατορθώσῃ τοὺς σκοποὺς του διὰ τῆς ἀνδρείας, ἤδη καταφεύγει πάλιν εἰς τὰ μηχανήματα Τὸν βλέπομεν σήμερον νὰ πολυπλασιάζῃ τοὺς προμαχῶνάς του, νὰ σκάπτῃ καὶ νὰ πλησιάζῃ διὰ τῶν γερρῶν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ μέρους ἐμετρίασεν εἰς ὑπερβολὴν τὸ πῦρ του, καὶ μολονότι τὰ κανονοστάσιά μας δὲν παύουν νὰ ἐμποδίζουν τὰς προόδους του διὰ βομβῶν καὶ μιδραλλίων, ἐκεῖνος κωφαίνει. Ὁ τουφεκισμὸς ἐν τοσούτῳ ἐνεργεῖται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη νύκτα καὶ ἡμέραν.

Ὁ ἐχθρικὸς στολίσκος παραμένει εἰς τὸ νησίδιον τῆς Σκύλλας.

Τὴν 19 τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ πρωῒ περιῆλθεν ὁ ἐχθρικὸς στολίσκος τὸν Προκοπάνιστον, καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς Σκύλλαν· ὁ δ' ἐχθρὸς τῆς ξηρᾶς, ἡσυχάζων δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, περὶ τὸ ἑσπέρας ἐπανέλαβε τὸ πῦρ του, ἐξακολουθῶν αὐτὸ δι' ὅλης τῆς νυκτός.

Ἐπιμένουν οἱ ἐχθροὶ νὰ ἐπαυξάνουν τοὺς προμαχῶνάς των, καὶ νὰ πλησιάζουν διὰ τοῦ γεμίσματος τῶν καλαθίων.

Μέρος τοῦ ἐν τῷ λιμένι μας ἐχθρικοῦ στόλου εἰσέπλευσεν εἰς Πάτρας, μέρος διηυθύνθη πρὸς νότον καὶ μέρος ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ εἰς λιμένα μας.

Τὴν 20 τοῦ αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἡ φρουρά μας ἐτουφέκιζε τοὺς εἰς τοὺς πλησιεστέρους προμαχῶνας βαρβάρους, ἀντιτουφεκιζομένη. Ὀλίγας τινὰς κανονίων σφαίρας ἔρριψε σήμερον ὁ ἐχθρὸς κατὰ τοῦ φρουρίου μας. Ὁ ἐχθρικὸς στολίσκος, πλησιάσας πρὸς τὸ Βασιλάδι, ἐκανονοβόλησεν αὐτό, ἀντικανονοβολισθεὶς ἀπὸ τὴν φρουρὰν ταύτης τῆς θέσεως, καὶ μετὰ ἡμισείας περίπου ὥρας μάχην ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ. Τὸ πλειότερον μέρος αὐτοῦ ἐπέστρεψεν αὖθις εἰς τὸ νησίον τῆς Σκύλλας, ὅπου ἦλθεν ὁ ἐπίλοιπος, ὅστις ἀποχωρισθεὶς εἶχε διευθυνθῇ πρὸς τὸ νησίδιον τῆς Κλεισόβας διὰ νὰ βολίσῃ πιθανῶς τὰ νερά.

«Ὁ Μιαούλης ἐπεφάνη μὲν αὖθις εἰς τὸν ὁρίζοντα· ἀλλὰ 57 μὲν φρεγάδες, δρόμωνες καὶ πάρωνες ἀντιπαρετάχθησαν κατ' αὐτοῦ ἐν πελάγει, πολυάριθμοι δὲ βάρεις καὶ ἄλλα ὡπλισμένα πλοιάρια ἔφρασσον ἐπιμελῶν πάντα τὰ στενά. Οἱ θαλασσινοί μας ἠγωνίσθησαν ὡς πάντοτε, ἀδύνατον ὅμως ἀπέβη νὰ παρεισδύσωσι. Ῥαγδαία δὲ βροχὴ πυρὸς κατέπιπτεν ἀδιαλείπτως ἐπὶ τοῦ Μεσολογγίου· καὶ τὸ ἔτι δεινότερον, οἱ ἄνθρωποι ἐτρέφοντο μὲ γάτας, ποντικούς, δέρματα, φύκη· οὐδεμία δὲ ὑπῆρχεν ἰατρικὴ θεραπεία. Ἡ μὲν ἐκ τοῦ πολέμου ζημία τῆς φρουρᾶς δὲν ἐγένετο μεγάλη· ὀλίγαι τινὲς ἑκατοστύες ἀνδρῶν εἶχον πέσει ἐνῷ χιλιάδες Τούρκων κατέκειντο ἐν τῇ λίμνῃ καὶ ὑπὸ τοὺς προμαχῶνας τῆς πόλεως· ἀλλ' ἐκ τῶν 12,000 κατοίκων, 3,000 ἐξέλιπον ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν νόσων μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πυρός. Ἀνώτερος Ἄγγλος ἀξιωματικὸς παρευρεθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν ἔλεγε βραδύτερον εἰς τὸν ναύαρχον Δερινιύ· «δὲν ἠξεύρω τί μᾶλλον ἔπρεπε νὰ θαυμάσῃ τις, τὸ πεῖσμα τῶν ἐφορμώντων ἢ τὴν ἀνδρείαν τῶν ἀμυνομένων». Ἀλλ' ἡ τελευταία ὥρα τοῦ φοβεροῦ τούτου δράματος προσήγγιζεν- «Ἠξεύρετε δέ, ἔλεγε πρὸς τοὺς Γάλλους εἷς τῶν διερμηνέων τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος εὑρισκόμενος, ὁ ἀρμένιος Κωνσταντῖνος, ἠξεύρετε ὅτι οἱ Σουλιῶται δὲν παραδίδονται ποτέ». Καὶ δὲν παρεδόθησαν, ἀλλὰ ἐξῆλθον· τὸ πῶς ἐξῆλθον ἤθελον εἶναι μάταιον νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ περιγράψωμεν διὰ μακρῶν. Τὴν νύκτα τῆς 10 ἀπριλίου, οἱ περιλιπόμενοι 3,000 μαχηταὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκβιάσωσι τὴν δίοδον, ἐλπίζοντες ἔτι, ὅτι οἱ κάτοικοι, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς καταπλήξεως τοῦ ἐχθροῦ, θέλουσι δυνηθῇ νὰ τοὺς παρακολουθήσωσι. Δὲν εὗρον ὅμως τὸν Ἰβραΐμην ἀπαράσκευον. Οὐδὲν ἧττον διηρημένοι εἰς τρεῖς στήλας, καὶ ἐκβαλόντες κραυγὴν τρομεράν, ἐξώρμησαν ξιφήρεις. Οὔτε τὲ γιαταγάνια τῶν Ἀλβανῶν, οὔτε αἱ λόγχαι τῶν Ἀράβων ἠδυνήθησαν νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ἀκατάσχετον ἐκείνην καταιγίδα. Οἱ ἀπαράμιλλοι οὗτοι τῆς ἐλευθερίας πρόμαχοι ἐπήδησαν δι' ἑνὸς ἅλματος τάφρους, διαδοχίδας (traverses), θωράκια (parapets), ἅπαντα τὸν πολύπλοκον λαβύρινθον τῶν πολιοοκητικῶν γραμμῶν. Ἀλλ' ἐνῷ ἐσάρωνον ἐνώπιόν των τοὺς τελευταίους

ἀντιπάλους, ὅσοι ἐπέμενον εἰσέτι ν' ἀντιταχθῶσι κατ' αὐτῶν, ἕτερα τάγματα ἐξώθησαν τὰ γυναικόπαιδα ὀπίσω πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἐτελέσθη τότε ἐν τῇ πόλει θυσία δαιμονιώδης. Ἡ ἀπόγνωσις τῶν ἡττηθέντων καὶ ἡ μανία τῶν νικητῶν συνεπλάκησαν ἐν τελευταίῳ καὶ φρικώδει ἀγῶνι, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ Ἕλληνες ἄλλον τρόπον ἀμύνης μὴ ἔχοντες, ἐνέβαλλον πῦρ εἰς τὰ σωζόμενα ἔτι ἐφόδια καὶ ἀνέτρεπον ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὕτως ἔπεσεν ἐν τῇ μεγάλῃ πυριταποθήκῃ ὁ ἡρωϊκὸς Καψάλης· οὕτω γέρων τις, ὅστις καθήσας παρὰ τὴν ὑπόνομον καὶ ἰδὼν ἑαυτὸν περικυκλωθέντα ὑπὸ πολεμίων, ἀνετίναξεν αὐτήν. 2,000 οὕτω ἐπυρπολήθησαν ἄνθρωποι, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι· 3,000 δὲ ἐκόπησαν ἑλληνικαὶ κεφαλαὶ καὶ τὰ περισωθέντα γυναικόπαιδα ἐξηνδραποδίσθησαν.

Οἱ δ' ἐξελθόντες ὑπέστησαν εἰσέτι δεινὰς δοκιμασίας· κατεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ ἐνέπεσον εἰς ἐνέδρας ἐπιτηδείως παρασκευασθείσας· καὶ ἀφοῦ διέφυγον ἅπαντας αὐτοὺς τοὺς κινδύνους, δὲν εὗρον ἄρτον ἵνα φάγωσι, δὲν εὗρον καλύβην ἵνα ἀναπαυθῶσιν· ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς ἦτο ἔρημος καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον πλανηθέντες εἰς τὰ ὄρη, ὅτε ἔφθασαν τελευταῖον εἰς Σάλωνα μόλις ἠρίθμουν 1,300 μαχητάς. Κατὰ τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην νύκτα τῆς ἐξόδου καὶ κατόπιν, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἀπέθανον ὁ ἐπίσκοπος Ῥωγῶν Ἰωσήφ, ὁ χρηστὸς Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, πολιτικὸς τῆς πόλεως διοικητής, οἱ στρατιωτικοὶ Νικόλαος Στορνάρης, Κωνσταντῖνος Σαδήμας, Ἀθανάσιος Ῥαζῆς· ὁ πλεῖστον συντελέσας εἰς τὴν ἄμυναν μηχανικὸς Μιχαὴλ Κοκκίνης, ὁ φιλέλλην Μάγερ, ὅστις ἔγραφε καὶ ἐξέδιδεν ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς τὰ *ἑλληνικὰ χρονικά*. Οἱ δὲ ὀνομαστότεροι τῶν περισωθέντων ἦσαν ὁ Νότη Βότσαρης καὶ ὁ Μήτσο Κοντογιάννης, πρεσβῦται ῥωμαλέοι, δυνηθέντες ν' ἀνθέξωσιν εἰς τηλικαύτας δοκιμασίας· ὁ Δημήτριος Μακρῆς, ὁ Κίτσος Τζαβέλλας, ὁ Χρῆστος Φωτομάρας· καὶ τὸ παραδοξότερον κατώρθωσαν νὰ διέλθωσι καὶ γυναῖκές τινες καὶ παῖδες.

ΤΕΛΟΣ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΥΠΟ ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΘΕΣΤΩΣ[1]

ΥΠΟ ΝΕΟΚΛ. ΚΑΖΑΖΗ

"Οτε πρό τινων ἐτῶν ὁ Ἑρβέρτος Σπένσερ ἐπεσκέφθη τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὁμιλῶν πρός τινα Ἀμερικανὸν δημοσιογράφον, διεκήρυξε τ' ἀκόλουθα:

—«Ἔχετε τὰ κατάλληλα ἐκπαιδευτήρια, ὄχι ὅμως καὶ τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες πρέπει νὰ ἵστανται εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων. Διὰ νὰ τὰ κάμητε νὰ λειτουργήσωσι κανονικῶς εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐργασθῆτε, ἵνα προικίσητε ταῦτα δι' ἀνδρῶν ἐπαξίων τῆς καταστάσεως». Λέγων ταῦτα ὁ περίφημος καὶ ἐμβριθὴς Ἄγγλος ἐφαίνετο, ὅτι ἐσχολίαζε καὶ σχεδὸν συνεπλήρωνε τὸν Ἀριστοτέλην, ὅστις εἶπεν ἐν τοῖς «Πολιτικοῖς» του, ὅτι «οἱ καλλίτεροι χαρακτῆρες καθιστῶσι πάντοτε καλλιτέραν τὴν πολιτείαν».

Αἱ παλαιαὶ καὶ παγκόσμιοι αὗται ἀλήθειαι μοὶ ἐπανῆλθον ἐν τῇ μνήμῃ, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ τηλέγραφος ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ δεσποτικώτερος τῶν μοναρχῶν, ὁ Σουλτὰν-Ἀβδοὺλ-Χαμὶδ ἐπανέφερε καὶ πάλιν ἐν ἰσχύϊ τὸν συνταγματικὸν Χάρτην, τὸν ὁποῖον ἐκήρυξε καὶ κατήργησε πρὸ τριάκοντα δύο ἐτῶν. Παρόμοιαι σκέψεις πρέπει νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν νοῦν ὅλων τῶν περιεσκεμμένων, ὅλων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡ ἱστορία ἐδίδαξεν, ὅτι τὰ σχολεῖα εἶνε μικρόν τι καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶνε τὸ πᾶν. Ἐπανελήφθη πολλάκις, καὶ πρέπει πάλιν ἴσως νὰ ἐπαναληφθῇ, ὅτι οἱ σοφώτεροι νόμοι δὲν ἔφερον ἀποτελέσματα, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰ ἤθη τῶν κοινωνιῶν, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐκυβέρνων καὶ ὅτι πᾶσα ἐκ-

[1] Ἐξεδόθη ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις, διανεμηθέντι δωρεὰν εἰς ἅπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ αὐτόθι «Hellénisme», ὀργάνῳ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας.

παίδευσις ἔμφροντις, ἴσως ἡ μᾶλλον πάτριος, ἡ μᾶλλον εὐεργετική, ἐπὶ μόνῳ τῷ ὅρῳ τοῦ ὅτι εὑρίσκει εὐνοϊκὸν ἔδαφος πρὸς ῥιζοβόλησιν, εὐδοκιμεῖ καὶ ἐπιφέρει ἀρίστους καρπούς.

Ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος μέλλει νὰ ἀναστατώσῃ, σήμερον ἢ αὔριον, ὅλας τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς συνθήκας τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Πιστοὶ καὶ ἄπιστοι, κατακτηταὶ καὶ ἡττημένοι εἰσὶ πάντες ἴσοι. Διὰ μιᾶς κινήσεως τῆς γραφίδος ὁ Χαλίφης παραχωρεῖ εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους του τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν αὐτῶν βαρῶν. Δὲν ὑπάρχει πλέον οὔτε γκιαούρ, οὔτε ραγιᾶς, οὔτε Ἰουδαῖος· εἰσὶ πάντες πολῖται περιβεβλημένοι μὲ τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ὁ Χριστιανὸς δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην νὰ γείνῃ ἀποστάτης διὰ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς Πολιτείας, μέχρις αὐτοῦ τοῦ βαθμοῦ τοῦ μεγάλου βεζύρου. Μεταβολὴ μαγική, ἥτις μετέχει τοῦ θαύματος καὶ τοῦ ὀνείρου. Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι εἶνε μῦθος τῶν *Χιλίων καὶ Μιᾶς Νυκτῶν*.

Δυστυχῶς πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ἐν Τουρκίᾳ λαβόντα χώραν γεγονότα μετὰ ὀλιγωτέρας αἰσιοδοξίας. Μέχρι σήμερον τὸ ἐγχείρημα τῆς γενναίας ὀθωμανικῆς Νεότητος ἐπέτυχε θαυμασίως. Κατάστασις ἐπιβεβαρυμένη ὑπὸ τῆς κατάρας τῶν πολυαρίθμων λαῶν ἐκάμφθη ὑπὸ τὸ βάρος τῶν παρανομιῶν της. Τὸ ἔργον τῶν Νεοτούρκων ἐξελίχθη θαυμασίως. Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι ἀντήλλαξαν τὸν ἀσπασμὸν τῆς εἰρήνης. Αἱ φυλαί, αἱ διῃρημέναι διὰ διαρκῶν ἐχθροτήτων, ἠδελφώθησαν. Ἀλλὰ ἡ περίοδος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐξάψεως παρῆλθεν ἤδη, καὶ εἶνε καιρὸς νὰ ἐξετασθῶσι ψυχραίμως αἱ πραγματικότητες τῆς αὔριον.

Δὲν θέτω ἐν ἀμφιβόλῳ οὔτε τὴν καλὴν θέλησιν τῶν Νεοτούρκων οὔτε τὴν εἰλικρίνειαν τῶν αἰσθημάτων των, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς μὴ μουσουλμανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας. Κύριοι τῆς καταστάσεως, θὰ προσπαθήσωσιν ἀναμφιβόλως νὰ παγιώσωσι τὴν πραγματικὴν ἰσότητα, ἣν ἐγκατέστησαν· ἀλλ' εἶνε δυστυχῶς βεβαιωμένον, ὅτι τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα δὲν εἶνε ἀρκετὸν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐημερίαν λαοῦ τινος. Πολλοὶ εἶνε οἱ φρονοῦντες, ὅτι ἡ εἰρήνευσις καὶ ἡ ἀναγέννησις τῶν λαῶν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας θὰ προκύψῃ φυσικώτατα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Βουλῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἄς τὸ ἐλπίσωμεν, ἄς τὸ εὐχηθῶμεν διαπύρως. Ἀλλὰ καὶ ἄς ἀναμείνωμεν τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων, χωρὶς ν' ἀφεθῶμεν εἰς ὑπερβολικὰς ἐλπίδας.

Τίς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ἡμᾶς πρὸς τὸ παρόν, ὅτι τὸ ἐξωτικὸν τοῦτο φυτόν, τὸ μεταφυτευθὲν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν καὶ ἰσλαμικὴν γῆν θὰ δυνηθῇ νὰ ῥιζοβολήσῃ καὶ εὐημερήσῃ ; Δύναταί τις ἐπ' ἄπειρον νὰ μεταβάλλῃ τοὺς νόμους, ἀλλ' εἶνε δυσχερέστερον νὰ μεταβάλῃ τις τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν λαῶν.

«Ὁ Τοῦρκος εἶνε προωρισμένος νὰ διοικῇ καὶ ὁ ραγιᾶς νὰ ὑπακούῃ.» Ἰδοὺ τὸ ἀξίωμα τὸ συναφὲς ἀφότου ὑπάρχει Τουρκία» ἔγραψε πρό τινων ἡμερῶν βαθὺς γνώστης τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Ὁ ραγιᾶς τῆς χθὲς ἦτο ἄξιος νὰ ἀγγαρευθῇ καὶ νὰ φονευθῇ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πέντε αἰώνων, ἀπεγυμνώθη, ἐφορολογήθη παρανόμως καὶ κατεπιέσθη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου οἱ Μουσουλμᾶνοι ἤρχοντο εἰς συνάφειαν μὲ τοὺς Χριστιανοὺς μόνον διὰ νὰ τοὺς ἀγγαρεύωσι καὶ νὰ εἰσπράττωσι τοὺς φόρους. Καὶ ἰδού, ὅτι ἀποτόμως ὑψώθησαν οὗτοι εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐκείνων καὶ ὅτι ὁ ἄρχων τῶν πιστῶν, ἡ σκιὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ γῇ, ἐξεμηδένισεν ἕνα τῶν θεμελιωδῶν νόμων, ἐφ' ὧν μέχρι σήμερον ἐβασίσθη ἡ ἰσχύς του, δηλαδὴ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνισότητα μεταξὺ τῶν τέκνων τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τῶν ἀπίστων. Τοῦτο εἶνε πολὺ ὡραῖον. Δὲν δύναταί τις εἰμὴ ν' ἀποδώσῃ σεβασμὸν εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν γενναίαν ἀπόφασιν τῶν φιλοπατρίδων Νεοτούρκων, τῶν πρωτουργῶν τῆς νέας ἱστορικῆς περιόδου. Εἶνε ὡσαύτως δίκαιον ν' ἀναγνωρίσῃ τις, ὅτι ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας τῆς ἰσότητος, βασιζομένη ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου δικαιοσύνης, τιμᾷ τὰ αἰσθήματά των ὡς καὶ τὴν πολιτικὴν νοημοσύνην των. Ἀλλά, πρὶν ἐκφρασθῶμεν περὶ τόσον σοβαρᾶς ἠθικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀναμείνωμεν τὰς πράξεις καὶ τὰ γεγονότα.

Καὶ νῦν ἂς ἐπιτραπῇ εἰς ἕνα Ἕλληνα, καταγόμενον ἐκ Τουρκίας, νὰ ἐκφράσῃ τὸ αἴσθημά του ἐπὶ ζητήματος ἐνδιαφέροντος πέντε ἑκατομμύρια Ἑλλήνων, ἐγκατεστημένων ἐν Αὐτοκρατορίᾳ, τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν πάλαι ποτὲ οἱ κύριοι καὶ οἵτινες διακρίνονται τῶν ἄλλων διὰ τὴν πνευματικήν των ὑπεροχὴν ὡς καὶ διὰ τὴν οἰκονομικήν των εὐημερίαν. Εἶνε ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐπιζητοῦμεν καὶ εὐχόμεθα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πραγματικὴν δικαιοσύνην γόνιμον εἰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς προόδους, ὄχι μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ δι' ὅλους τοὺς λοιποὺς λαούς της; Οἱ Ἕλληνες διαφέρουσι πρός τινας τῶν λαῶν τούτων κατά τε τὴν πίστιν καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' αἱ διαφοραὶ αὗται οὐδὲν σημαίνουσι πρὸ τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρωπίνου δικαίου. Ἄλλως τε αὗται δὲν ἀποκλείουσι ποσῶς τὴν κοινότητα τῶν συμφερόντων, ἅτινα εἰς τὴν πραγματικότητα καθιστῶσι κατά τινα τρόπον ἀλληλεγγύους τοὺς Ἕλληνας τῆς Τουρκίας πρὸς τοὺς συμπολίτας των Τούρκους κατὰ τῶν κοινῶν ἀνταγωνιστῶν.

⁘

Δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἀποπειρᾶται ν' ἀναγεννηθῇ καὶ συγχρόνως νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς μὴ Μουσουλμανικοὺς πληθυσμούς της τὰ δίκαια καὶ τὰς ἐλευθερίας, ἅς τινας ἐπιζητοῦσιν οὗτοι ἐκτὸς τῆς Αὐτοκρατορίας. Θεμελιωδῶν μεταρρυθμίσεων ἐγένετο ἀπόπειρα ἐπὶ τῶν Σουλτάνων Μαχμούτ, Ἀβδοὺλ-Μετζήτ, Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλεύοντος Ἀβδοὺλ-Χαμὴδ τοῦ Β'.

Βεζύραι ὡς ὁ Ῥεσσὴτ, ὁ Ἀαλῆς, ὁ Φουὰτ καὶ Μιδὰτ, ματαίως προσεπάθησαν νὰ προικίσωσι τὴν Τουρκίαν διὰ νεωτέρων ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὑπερεμάχησαν τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσότητος μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν. Τόσαι ὑποσχέσεις ὅσαι καὶ διαψεύσεις. Χωρὶς νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1876, ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει ὁποῖα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ *Τανζιμὰτ* καὶ πῶς ἐξετελέσθησαν τὸ *Χάττι-Σερίφ* τοῦ 1826 καὶ τὸ τοῦ 1839 καὶ τὸ Χάττι-Χουμαγιοὺν τοῦ 1856, ἅτινα παρεχώρουν εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας ἀδιακρίτως τὰς ἐλευθερίας καὶ τὰς πανηγυρικὰς ἐγγυήσεις. Ὅ τι παρεχώρουν ταῦτα διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ ἀπέσυρεν ἡ Πύλη διὰ τῆς ἑτέρας. Καὶ ἡ ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἔβαινε ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς τὴν ἀναρχίαν. Ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει ὁποῖαι καταστροφαί, ὁποῖαι φρικαλεότητες καὶ ὁποῖαι ἑκατόμβαι ἐσημείωσαν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀβδοὺλ-Χαμὶδ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου. Ἀπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἡ Τουρκία, ἀπογυμνουμένη σημαντικῶν χωρῶν, παραδιδομένη εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τοὺς φόνους, ἔβαινε μοιραίως πρὸς τὸν ὄλεθρον. Τιθεμένη περιοδικῶς ὑπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν κηδεμονίαν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Δυνάμεως, ἐπιζητούσης νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῇ, ὑποκειμένη ἐσωτερικῶς εἰς τὸν πλέον ἀπαίσιον δεσποτισμόν, κατέστη αὕτη λεία ὅλων τῶν ἐποφθαλμιώντων. «Καταπολεμοῦμεν, ἔλεγε πρό τινος εἰς ἀνταποκριτὴν τοῦ «*Χρόνου*» εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς στρατιωτικῆς ἐπαναστάσεως, ἀπὸ πέντε ἐτῶν ὅλας τὰς συμμορίας, ἀλλ' ἤρκει νὰ θέσωμεν τὴν χεῖρα ἐπί τινος κομιτατζῆ διὰ νὰ ἐπέμβῃ ὁ πρόξενος ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Δυνάμεως πρὸς ἀπελευθέρωσίν του.» Οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ μουσουλμανικοί, βεβαρυμένοι ἀπεχθοῦς ζυγοῦ, ἐξηγέρθησαν κατὰ περιόδους· αἱ σφαγαί, ὁ πολιτικὸς πόλεμος καὶ ἡ φρίκη ἐπανήρχοντο ἀγριώτεροι. Ἐν τῷ μακεδονικῷ δράματι καὶ ταῖς φρικταῖς περιπετείαις αὐτοῦ συγκεφαλαιοῦται ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ μυσαροῦ τούτου καθεστῶτος. Ἡ Εὐρώπη, ἐὰν ὑπάρχῃ Εὐρώπη, θὰ ἔλεγε μετὰ πλειοτέρας δικαιοσύνης σήμερον ὁ κόμης Beust, ὀφείλει νὰ ἀναλάβῃ μέγα μέρος τῆς εὐθύνης ταύτης.

Ἡ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δράσεως εἴσοδος τῆς Νέας Τουρκίας ἀποτόμως διέκοψε τὴν αἱματηρὰν ταύτην τραγῳδίαν καὶ ἀπέκοψε τοὺς ἐπικρεμαμένους κινδύνους ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ἄλλων. Τόσον ἡ χαμιδικὴ τυραννία ὅσον καὶ ἡ διστακτικὴ στάσις καὶ αἱ διφορούμεναι διαιτησίαι τῆς Εὐρώπης ἔφερον μοιραίως τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Αἱ πλέον συντηρητικαὶ τάξεις τῆς ὀθωμανικῆς κοινωνίας καὶ αὐταὶ ἀκόμη προσηλυτίσθησαν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς κατὰ τῆς ἀφορήτου ταύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐνεργείας. Ἡ ἐπαναστατικὴ ἰδέα ἐκέρδισεν ἔδαφος μέχρι αὐτῶν τῶν ὑψηλοτέρων βαθμούχων τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἰσέδυσε μέχρις αὐτῶν τῶν ἀντιθαλάμων τοῦ Γιλδίζ.

×

Εἶνε γνωστὸν σήμερον, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ ἐπανάστασις ἐξερράγη πρὸ τῆς ὑπὸ

τῶν διοργανωτῶν ὁρισθείσης ἐποχῆς. Τὰ νεοτουρκικὰ Κομιτᾶτα δὲν ἔσχον τὸν κατάλληλον χρόνον νὰ διασπείρωσιν ἀνὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν τὰς περὶ ἐλευθερίας ἰδέας. Τὸ κτηθὲν διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ἰδέας ἔδαφος δὲν ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν ἑδραῖον. Ἐν τοῖς μακεδονικοῖς βιλαετίοις ἡ κίνησις τῶν συμμοριῶν καὶ τὰ πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν ἐπιφορτισμένα ἀποσπάσματα ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς νὰ προσηλυτισθῶσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου» καὶ νὰ κυκλοφορῶσιν ὑπὸ συνθήκας σχετικῆς ἐλευθερίας, ἥτις κατὰ πολὺ ηὐνόησε τὴν ἐπέκτασιν τῆς θαρραλέας ταύτης προπαγάνδας· ἀλλ' ἡ Μικρὰ Ἀσία ἦτο δυσκινητοτέρα. Ἤλπιζον κατὰ Σεπτέμβριον νὰ εἶνε τὰ πράγματα ἕτοιμα εἰς τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς χώρας. Ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν περιστάσεων ἠναγκάσθησαν οἱ ἐπαναστᾶται ἐπιβοηθητικῶς νὰ ἐπισπεύσωσι τὰ γεγονότα. Ἰδίᾳ ἡ συνάντησις τοῦ Ρεβὰλ κατειργάσατο τὸ συνταγματικὸν θαῦμα. Οἱ Νεότουρκοι δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνεντεύξεως τῶν δύο μοναρχῶν. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσσία συνεννοήθησαν περὶ διακανονισμοῦ τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος, ὅπερ δικαίως ἀνησύχησε τὴν Τουρκίαν. Κατὰ βάθος δὲν ἐπρόκειτο εἰμὴ περὶ ἐκτοπίσεως τῶν Τούρκων ἐκ τῶν τριῶν βιλαετίων πρὸς ὄφελος τῶν Βουλγάρων, οὓς ἡ Ρωσσία δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῇ πελάτας καὶ προφυλακὴν χιμαιρικῶν κατακτήσεων, ἐνῷ ἐξ ἑτέρου ἡ Ἀγγλία ἐπέμενεν εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τὴν διὰ τῆς Μακεδονίας μεγαλυνομένην Βουλγαρίαν ὡς φραγμὸν τῆς καθόδου τοῦ Γερμανισμοῦ. Καὶ μετὰ τὴν Μακεδονίαν ἀναμφιβόλως ἤρχετο ἡ σειρὰ τῆς Θράκης, τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀλβανίας. Ἦτο ἐπεῖγον νὰ κατακρημνισθῇ τὸ χαμιδικὸν καθεστὼς καθολοκληρίαν καὶ τὰ ἀπειλητικὰ σχέδια τῆς ἀγγλορρωσσικῆς βαλκανικῆς δυάδος. Οἱ Νεότουρκοι εἶπον εἰς τὴν Εὐρώπην: «Θέλεις μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Μακεδονίαν; Θὰ τὰς ἔχῃς. Ὄχι μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν. Καὶ μάλιστα θὰ ὦσιν αὗται ριζικαί, λογικαὶ καὶ περισσότερον δίκαιαι ἀπὸ ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐζήτησας». Ἀναμφισβητήτως τὸ πλῆγμα ἦτο καίριον. Κυβερνήσεις τινές, τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμεναι, ἐφάνησαν ηὐχαριστημέναι ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ καθεστῶτος. Ἡ Εὐρώπη ἀπέσυρε τὸ μεταρρυθμιστικόν της ἐν Μακεδονίᾳ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σχεδίου τῶν γενικῶν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ μεταρρυθμίσεων. Ἐν αὐταῖς ὑπάρχει γεγονὸς ἀξιοθαύμαστον, ὅταν σκεφθῇ τις εἰς ὁποῖα ἀξιοθρήνητα ἀποτελέσματα κατέληξαν ἐπεμβάσεις τινές, τῶν ὁποίων τὸ φιλάνθρωπον πρόσχημα δὲν ἐχρησίμευεν εἰμὴ εἰς τὸ νὰ καλύψῃ τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνομολογήτους βλέψεις. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ ἐρωτηθῇ, ἐὰν ἡ ἐν Τουρκίᾳ συνταγματικὴ μεταβολὴ θὰ εἶνε ἱκανὴ νὰ λύσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ τὰ συναφῆ περίπλοκα προβλήματα· ζήτημα μακεδονικόν, ζήτημα ἠπειρωτικόν, ζήτημα ἀρμενικόν, ζήτημα ἀλβανικόν, ζήτημα ἀραβικόν.

Διὰ τοῦ προκηρυχθέντος Συντάγματος ἐγκατέστη ἐλευθερία τοῦ τύπου,

ἐκτήθη ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι· οἱ πολυάριθμοι κατάσκοποι ἐξηφανίσθησαν· οἱ καταχρασταί, οἱ ἀνόσιοι, οἱ συνεργοὶ τῆς τυραννίας εἰσὶ φυλακισμένοι καὶ ἀναμένουσι ν' ἁρπαγῶσιν ὑπὸ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς. Τὸ Γιλδὶζ καὶ ἡ Πύλη ἐκαθαρίσθησαν· ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου ἐβασίλευεν ὁ ὠχρὸς τρόμος, ἀποτέλεσμα σκοτίας καὶ ἀνωνύμου συνεργασίας πολλῶν, ἤδη πᾶς τις δύναται ἐλευθέρως νὰ ὁμιλῇ καὶ ἐλευθέρως νὰ παρατηρῇ. Ἀναπνέουσι, αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἐλευθέρους. Πάντες δύνανται ἐλευθέρως νὰ συζητήσωσι περὶ τῶν δικαίων των. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα εἶνε θαυμαστά, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν δύναταί τις εἰμὴ νὰ χειροκροτήσῃ. Ἀλλ' ἔπρεπεν εἰς τὴν ὀλεθρίαν καμαρίλλαν τοῦ Γιλδὶζ νὰ ὑποκατασταθῇ ἡ μυστικὴ δύναμις τῶν Κομιτάτων, νομικῶς ἀνευθύνων. Τὸ ὅτι τὰ νεοτουρκικὰ Κομιτᾶτα ποιοῦσι χρῆσιν τῆς ἰσχύος τόσον στιβαρῶς ὅσον μία Κυβέρνησις παγία, τοῦτο ἐννοεῖται. Ἀλλὰ τὸ ὅτι ἡ δρᾶσίς των ἐξέρχεται πέραν τοῦ ὁρίου τούτου, ἰδοὺ τί δύναται νὰ προξενήσῃ ἀνησυχίαν.

Ἐξ ἄλλου, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφεθῇ εἰς τὰς ἀντιδραστικὰς τάξεις νὰ ὑπερισχύσωσιν :

Οἱ Οὐλεμάδες καὶ οἱ Σοφτάδες, τὰ θεοκρατικὰ ταῦτα στοιχεῖα ἐκ συστήματος ἐχθρὰ πρὸς πάντα ὠφέλιμον διὰ τοὺς Χριστιανοὺς νεωτερισμόν, εἰσὶν ἀκόμη πανίσχυρα καὶ πρέπει οἱ φιλελεύθεροι Τοῦρκοι νὰ προφυλάξωσι τὴν χώραν των κατὰ τῶν ἀντιδραστικῶν ἀποπειρῶν των, διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν εἰς τὰς χειροτέρας ἡμέρας τοῦ παρελθόντος ἐπάνοδον. Δὲν ἔπρεπε τέλος, ἵνα τὸ ἔργον τῶν Κομιτάτων, βασιζομένων ἐπὶ στρατοῦ, συνισταμένου ἀποκλειστικῶς ἐκ Μουσουλμάνων, νὰ περιορισθῇ εἰς κατάστασιν πραγμάτων ὠφέλιμον ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον. Τοῦτο θὰ ἦτο χονδροειδὴς καὶ ὀλεθρία πλάνη, τῆς ὁποίας τὰς συνεπείας πρώτιστα πάντων θὰ ὑφίστατο αὐτὴ ἡ Τουρκία. Οὕτω τὰ γεγονότα δυνατὸν νὰ διαψεύσωσι τοὺς σκεπτικιστάς. Ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν δὲν δικαιούμεθα νὰ εἴμεθα ἐπιφυλακτικοί, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις, παρὰ τὰς βεβαιώσεις, παρὰ τὰς ἐνδείξεις τῆς καλῆς θελήσεως ἐνίων φιλελευθέρων Νεοτούρκων ;

Ἡ νεοτουρκικὴ ἰδέα δὲν ἐφύτρωσε μόνη εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Τούρκων ἐθνικοφρόνων. Ἐνεπνεύσθησαν οὗτοι ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς νέας Ἰταλίας καὶ τῆς νέας Γερμανίας. Ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως, ἡ Νέα Τουρκία ἤντλησε τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἁγνοτέρας θεωρίας τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, αἵτινες ἰσχύουσιν εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Ἀλλὰ πάντες οἱ συνεργάται των ἐνεπνεύσθησαν πράγματι ὑπ' ἀληθοῦς φιλελευθερίας καὶ ἐξ ἄλλου ὑπείκουσιν εἰς θετικὰς γνώσεις, καλῶς καθωρισμένας περὶ τῆς φύσεως τοῦ κακοῦ, ὑφ' οὗ πάσχει ἡ χώρα των καὶ τὰ φάρμακα, δι' ὧν εἶνε δυνατὸν νὰ καταπολεμηθῇ τοῦτο ; Ἰδοὺ ἓν σημεῖον, ἐφ' οὗ μόνον τὸ μέλλον εἶνε δυνατὸν ν' ἀποφανθῇ.

Ἐν τούτοις συμπτώματά τινα ἀνελευθερίων διαθέσεων ἐσημειώθησαν παρά τισι

Τούρκοις. Εἶνε γνωστόν, ὅτι πᾶσα ἐθνότης τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας—οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Σλαῦοι, οἱ Ἰσραηλῖται—ἀπολαύουσιν ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ νὰ διοικῶσι τὰς ἐκκλησίας των, τὰ σχολεῖά των, τὰ νοσοκομεῖά των καὶ νὰ κανονίζωσι τοὺς γάμους καὶ τὰς κληρονομίας τῶν παρ' αὐτῶν ἐξουσιαζομένων.

Πᾶσα ἐκ τῶν ἐθνοτήτων τούτων, ἀντιπροσωπευομένη διὰ τῆς Ἐκκλησίας της, εἶνε προικοδοτημένη δι' εἴδους τινὸς αὐτονομίας ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ τὴν προσωπικὴν κατάστασιν, αὐτονομίαν, ἥτις δικαιοῖ τὰς θεμελιώδεις διαφορὰς μεταξὺ τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μουσουλμάνων. Διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἐλευθερίαν, σχολικὴν καὶ κοινωνικήν, τὴν ὁποίαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας διεφύλαξαν διὰ μέσου τῶν χειροτέρων ἀτραπῶν τῆς τύχης, δικαίως εἰσὶ ζηλόφθονοι. Φαίνεται, ὅτι ἐπιζητοῦσι κατά τινα τρόπον οἱ Νεότουρκοι νὰ θέσωσι χεῖρα ἐπ' αὐτῶν. Κατ' οὐσίαν ἐθνικισταὶ οἱ ἀναμορφωταὶ οὗτοι, ὀνειρεύονται τὸν θρίαμβον ἀπεχθοῦς συστήματος, τοῦ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν Χριστιανῶν, συστήματος ἀναλόγου πρὸς τὸ ἰσχύον ἐν Ρωσσίᾳ, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ξένας ἐθνότητας πρὸς τὴν κυριαρχοῦσαν ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων φυλήν. Ἤδη ἐκυκλοφόρησαν ἀνησυχίαι τινὲς ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς βλέψεις μελῶν τινων τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου». Οὕτω π. χ. θέλουσι νὰ καταρτίσωσι πρόγραμμα ἐκτουρκεύσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς, ἀρμενικοῖς καὶ σλαυϊκοῖς σχολείοις. Θὰ ἀνεχθῶσι ν' ἀπομείνῃ ἡ κατωτάτη ἐκπαίδευσις ἐθνική. Ἀλλὰ ἡ μέση καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις θὰ ἦνε κατ' ἀνάγκην ἀποκλειστικῶς τουρκική. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ βουλγαρική, ἡ σερβική, ἡ ἀρμενικὴ θὰ προγραφῶσιν ἐξ ὅλων τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐκτὸς τῶν τῆς κατωτέρας παιδεύσεως. Ἐν ἐκείνοις θὰ γείνῃ ἀποδεκτὴ μόνον ἡ τουρκικὴ γλῶσσα. Πάντα ταῦτα πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὀθωμανικῆς ἑνώσεως καὶ τῆς ὀθωμανικῆς προόδου. Βραδύτερον θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ σειρὰ τῆς προγραφῆς τῶν ὑπολοίπων σχολείων, ἅτινα θὰ ὑποκατασταθῶσι διὰ τουρκικῶν τοιούτων. Ἤδη τὸ ἄρθρον 16 τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος τοῦ 1876, ἀναφέρει: «Πάντα τὰ σχολεῖα τίθενται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κράτους. «Θέλει γείνῃ σκέψις περὶ τῶν καταλλήλων τρόπων, διὰ νὰ ὁμοιομορφοποιηθῇ καὶ νὰ κανονισθῇ ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ παρεχομένη εἰς ὅλους τοὺς Ὀθωμανούς». Οὕτω λοιπὸν ὅλα τὰ χριστιανικὰ σχολεῖα καὶ πρὸ παντὸς τὰ ἑλληνικά, ἅτινα ἀναμφισβητήτως εἰσὶ πολυαριθμότερα, τιθέμενα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, θέλουσι διοικεῖσθαι παρ' ἐπιτροπῶν συνισταμένων ἐκ Μουσουλμάνων. Ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἀρμενικῆς, τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς σερβικῆς νεότητος θ' ἀπομείνῃ εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων. Οὕτω γεννᾶται ζήτημα μεγίστης σοβαρότητος. Ἐὰν αἱ βλέψεις τῆς νέας Τουρκίας ἤθελον πραγματοποιηθῇ τοῦτο, θὰ ἐπετυγχάνετο εἰς βάρος τῶν μὴ μου-

σουλμανικῶν ἐθνοτήτων. Σὺν τῷ χρόνῳ μοιραίως θ' ἀπορροφηθῶσιν αὗται ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ὄγκου. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς Νέας Τουρκίας. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὗτος εἶνε ἀπολύτως ἀποκρουστέος.

Σημειωτέον, ὅτι δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν γίνονται ἀπόπειραι ἐπιβουλῆς εἰς τοὺς μὴ μουσουλμανικοὺς λαοὺς τῆς σπουδῆς καὶ τῆς γνώσεως ἀποκλειστικῶς τῆς τουρκικῆς γλώσσης. Ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινῶν, οἱ Χριστιανοί, ἰδίᾳ οἱ Ἕλληνες, ἀντέταξαν πείσμονα καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν κατὰ τῆς τοιαύτης ἀποπείρας. Ρητόν τι λέγει χαριέντως: «Ὁ μὴ γνωρίζων τὴν τουρκικὴν δὲν φοβεῖται τὸν Θεόν» (Τούρτσιε μπιλμέγεν Ἀλαχτὰν κορκμάζ). Τοῦτο βεβαίως εἶνε ἀστειότης. Ἀλλ' ἡ ἀστειότης αὕτη εἶνε σημαντική. Ἐπιζητοῦσιν ἆρά γε σήμερον νὰ καθιερώσωσι τὸ τοιοῦτον ὡς ἐθνικὸν δόγμα;

Εἶνε καλῶς γνωστόν, ὅτι τὸ ὀθωμανικὸν Σύνταγμα θεσπίζει, ὅτι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τῆς Αὐτοκρατορίας θὰ εἶνε ἡ τουρκική, προσέτι ὅτι εἶνε ἀναγκαῖον νὰ γίνωσι καὶ ἐξαιρέσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ διαμερίσματα καὶ τὰς ἐπαρχίας—ὡς ἐκείνη τοῦ Αἰγαίου πελάγους—αἵτινες δὲν περικλείουσι ποσῶς τουρκικὸν πληθυσμόν. Ἀλλ' ἐκ τούτου μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ θέλωσι νὰ καταργήσωσι τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν, ἰδοὺ τί εἶνε οὐ μόνον ὑπερβολικόν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀδύνατον, χιμαιρικὸν καὶ κινδυνῶδες.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἡ ἀπαίτησις αὕτη καθίσταται ἀληθῶς τερατώδης. Τὸ νὰ ἐπιζητῆται ἡ θυσία τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πηγῆς παντὸς πολιτισμοῦ, εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, εἶνε παραλογισμός! Ἀγνοοῦσι λοιπὸν οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἐλευθερίας, ὅτι δὲν εἶνε ἐμπνευσμένου λαοῦ νὰ περικόψῃ μίαν τάξιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ἅτινα ἤντλησαν καὶ αὐτὰ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ κλασικοῦ ὡραίου; Τὸ γνωρίζουσιν οἱ Ἄραβες, οἵτινες ἐδανείσθησαν παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὰ φῶτα, τὰ διασκορπισθέντα βραδύτερον ἐν τῇ Δύσει, βυθισμένῃ τότε εἰς τὰ σκότη τῆς ἀμαθείας.

Οἱ Τοῦρκοι μεγάλως θὰ ὠφεληθῶσιν ὄχι μόνον σεβόμενοι τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ διαδίδοντες ταύτην μεταξὺ αὐτῶν καὶ εἰσάγοντες αὐτὴν ἐν εὐρείᾳ κλίμακι εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἐκπαιδευτήρια.

Οἱ Ἕλληνες ἐξ ἄλλου ἔχουσι τὸ συμφέρον νὰ σπουδάζωσι τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν λαοῦ, μεθ' οὗ ἀνατρέφονται καὶ θὰ ἀνατρέφωνται ἀναμφιβόλως πλειότερον εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ τὸ νέον καθεστώς.

Ἐξ ὅλων τῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ὀνειρεύονται οἱ ἀνελεύθεροι Νεότουρκοι, αὕτη εἶνε ἡ πλέον ἀφόρητος καὶ ἡ προδίδουσα τὸν ἀδυσώπητον ἐθνικισμόν των. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο τὸ πᾶν· παραλλήλως πρὸς τὴν εὐσχημον ταύτην δήμευσιν τῶν μὴ μουσουλμανικῶν σχολῶν· ἐπιζητοῦσι νὰ θέσωσι χεῖρα καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν λοιπῶν προνομιούχων χριστιανικῶν Κοινοτήτων.

Δὲν εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ μέγας βεζύρης διεκήρυξεν, ὅτι πᾶν προνόμιον ἀντιβαῖνον εἰς τὸ Σύνταγμα θὰ καταργηθῇ; Τί σημαίνει ἡ σιβυλλικὴ αὕτη γλῶσσα;

Ἀναμφιβόλως δὲν θὰ εἶνε πλέον δυσχερὲς εἰς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν Νεοτούρκων, νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον μεγάλην πλειονοψηφίαν εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς αὔριον. Εἶνε πιθανόν, ὅτι ἡ πλειονοψηφία αὕτη δὲν θὰ τολμήσῃ οὔτε ἀποτόμως, οὔτε συλλήβδην νὰ θέσῃ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀφεύκτως θὰ διακινδυνεύσῃ τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶνε βέβαιον, ὅτι Τοῦρκοί τινες ἐθνικόφρονες, καὶ οὐχὶ οἱ ὀλιγώτεροι, εὐνοοῦσι τὰ τοιούτου εἴδους σχέδια. Καὶ ὅταν βραδύτερον ὑπερπηδήσῃ ἡ Νέα Τουρκία τὰ κωλύματα, ἅτινα θὰ συναντήσῃ ἐν τῇ ὁδῷ, ἡ ὥρα τῆς συμπληρώσεως θὰ σημάνῃ διὰ πραξικοπήματος, καὶ τὸ ἔργον ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ συντελεσθῇ. Θὰ λεχθῇ τότε εἰς τὰς χριστιανικὰς Κοινότητας:—«Δὲν δυνάμεθα ν' ἀνεχθῶμεν κράτος ἐν κράτει. Σύ, λόγου χάριν, οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, δὲν εἶσαι μόνον πνευματικὸς ἀρχηγός, ἀλλὰ καὶ ἀρχηγὸς ἐγκόσμιος καὶ ἐθνικός. Σφετερίζεσαι δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Σὺ καὶ ὁ κλῆρός σου ἀποτελεῖτε ἓν εἶδος ὑπουργείου. Συμμετέχετε εἰς διαδικασίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς κληρονομίας, κανονίζετε τὰ ζητήματα τῶν διαθηκῶν, ἀπαγγέλλετε τὰ διαζύγια, δικάζετε τὸν κλῆρόν σας. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν τοῦτο». Τὴν αὐτὴν γλῶσσαν θὰ μεταχειρισθῶσι καὶ πρὸς τὸν ἔξαρχον καὶ πρὸς τὸν ἀρμένιον πατριάρχην καὶ πρὸς τὸν μέγαν ραββῖνον.

Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἕτερον· Τὸ ἄρθρον 8 τοῦ Συντάγματος λέγει: «Πάντες οἱ ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας καλοῦνται ἀδιακρίτως Ὀθωμανοί, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ θρησκεία, ἣν πρεσβεύουσι....» Μέχρι τοῦδε εἰς τὰς ἐπισήμους πράξεις, ὁ ἐθνικὸς χαρακτηρισμὸς τῶν μὴ μουσουλμανικῶν ἐθνικοτήτων εἰδικῶς ἀνεγνωρίζετο. Οἱ Ἕλληνες καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἐχαρακτηρίζοντο ὡς Ρούμ, οἱ Ἀρμένιοι ὡς Ἐρμενῆ, οἱ Βούλγαροι, Μπουλγκάρ, οἱ Ἰσραηλῖται ὡς Μουσσεβῆ. Ἡ διακριτικὴ τῆς ἐθνικότητος ἰδιότης ἀνεγράφετο ἐπισήμως ἐπὶ τοῦ πιστοποιητικοῦ ἑκάστου ἀτόμου μὴ Μουσουλμάνου. Τοῦ λοιποῦ πάντες θὰ ὦσιν Ὀσμανλῆδες, Ὀθωμανοί, καὶ ἐὰν τις θελήσῃ νὰ διαμαρτυρηθῇ θὰ τῷ ἀπαντηθῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπε πρό τινος Νεότουρκος ἀξιωματικός: «Ἐκεῖνος ὅστις θὰ θελήσῃ νὰ ὀνομάζηται Ἕλλην, Βούλγαρος, Σέρβος, δὲν ἔχῃ εἰμὴ νὰ διέλθῃ τὰ σύνορα! Ἐνταῦθα πάντες εἴμεθα Ὀθωμανοί. Εἴμεθα ἴσοι καὶ ζῶμεν ὡς ἀδελφοί».

Καὶ σὺν τῷ χρόνῳ θὰ κατεργασθῇ βαθμηδὸν τὴν ἀφομοίωσιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν στοιχείων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον εὐκολώτερον καθ' ὅσον ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ἐν ᾗ προτίθενται νὰ δεχθῶσι καὶ μὴ Μουσουλμάνους, θὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τοῦτο, ἐφ' ὅσον δύναται. Ἐξ ἄλλου, καταργοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν προσωπικὴν κατάστασιν, θὰ καταργήσωσι τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ γάμου τῶν Χριστιανῶν, ὅστις οὕτω θὰ μετατραπῇ εἰς καθα-

ρῶς πολιτικὸν συμβόλαιον καὶ θὰ διευκολύνῃ τὴν ἕνωσιν τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μουσουλμάνων—πρὸς ὄφελος, ἐννοεῖται, τῆς ἰσλαμικῆς κοινωνίας, ἥτις εἶνε ἡ κυρίαρχος—τοῦ Σερῆ ἐπιτρέποντος τὸν γάμον τοῦ Μουσουλμάνου μετὰ Χριστιανῆς ὄχι ὅμως καὶ τοῦ Χριστιανοῦ μετὰ Μουσουλμανίδος. Καὶ μὴ λησμονῶμεν: «Ὁ Ἰσλαμισμός, λέγει τὸ Σύνταγμα, (ἄρθρον 11), εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ κράτους».

Τὸ αὐτὸ ἄρθρον ὑπόσχεται τὴν διατήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων τῶν Κοινοτήτων, ἀλλὰ τὸ εὐεργέτημα τοῦτο φαίνεται, ὅτι ἀπειλεῖται ὑπὸ ἑτέρου τινος ἄρθρου περιοριστικοῦ, ἀλλὰ καὶ σημαντικοῦ. Πράγματι τὸ ἄρθρον 2 τελειώνει ὡς ἑξῆς: «Πρὸς διαφύλαξιν τῆς ἀρχῆς ταύτης, τὸ κράτος προστατεύει τὴν ἐλευθέραν ἐνάσκησιν ὅλων τῶν ἀνεγνωρισμένων ἐν τῷ κράτει θρησκειῶν καὶ διατηρεῖ τὰ θρησκευτικὰ προνόμια τῶν διαφόρων Κοινοτήτων, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ μὴ ἀντιβαίνωσι ταῦτα εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη.»[1]

Αὐταπόδεικτον, ὅτι οἱ συντάκται τοῦ Συντάγματος τοῦ 1876 ἠθέλησαν διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ διαφυλάξωσι τὸ μέσον τοῦ ν' ἀμφισβητήσωσιν, ἐν δεδομένῃ περιστάσει, εἰς τὰς μὴ μουσουλμανικὰς Κοινότητας τὴν ἐνάσκησιν κεκτημένων τινῶν προνομίων, ὑπὸ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο πρόσχημα. Εἰς πάσας τὰς νομοθεσίας ἡ πεῖρα δεικνύει ὁπόσον ἐπικίνδυνον εἶνε τὸ νὰ δίδηται εἰς νόμους τινὰς χαρακτὴρ ἐλαστικός, παρέχων ἀφορμὴν εἰς ποικίλας ἑρμηνείας.

*

Τοιαῦται εἶνε αἱ κυριώτεραι προθέσεις τοῦ συνταγματικοῦ Χάρτου, ὥστε νὰ γεννῶσι δικαίαν ἀνησυχίαν εἰς τὰ μὴ μουσουλμανικὰ στοιχεῖα τῆς Αὐτοκρατορίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ἕλληνες κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν κατὰ τὸν ἀριθμόν, τὸν βαθμὸν τῆς καλλιεργείας τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν, καὶ τὴν οἰκονομικὴν σπουδαιότητα. Παρὰ τὴν ὕπαρξιν προνομίων τινῶν, γνωρίζουσι

---

1 Ἰδοὺ πλῆρες τὸ κείμενον τῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος τοῦ 1876, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ σύντομος αὕτη ἀνάλυσις:

Ἄρθρον 8. Ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας καλοῦνται ἀδιακρίτως Ὀθωμανοί, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ θρησκεία, ἣν πρεσβεύουσιν. Ἡ ὀθωμανικὴ ὑπηκοότης κτᾶται καὶ ἀπόλλυται συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρίζοντας τὰ κατ' αὐτὴν νόμους.

Ἄρθρον 11. Ὁ Ἰσλαμισμὸς εἶνε θρησκεία τοῦ Κράτους.

Τὸ Κράτος, διατηροῦν τὴν ἀρχὴν ταύτην, προστατεύει τὴν ἐλευθέραν ἄσκησιν τῶν ἀνεγνωρισμένων θρησκευμάτων ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ καὶ ἀναγνωρίζει τὰς θρησκευτικὰς προνομίας, τὰς ἐκχωρηθείσας εἰς τὰς διαφόρους Κοινότητας, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μὴ διασαλευθῇ ἡ δημοσία τάξις καὶ νὰ μὴ προσβληθῶσι τὰ καλὰ ἤθη.

Ἄρθρον 16. Πάντα τὰ σχολεῖα τίθενται ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Κράτους. Σκέψις γενήσεται περὶ τῶν καταλλήλων μέτρων πρὸς ἀφομοίωσιν καὶ τακτοποίησιν τῆς διδασκαλίας, τῆς διδομένης εἰς πάντας τοὺς Ὀθωμανούς, οὐδαμῶς ὅμως προσβληθήσεται ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία τῶν διαφόρων Κοινοτήτων.

πάντες τί σημαίνει ὁ ὅρος *ραγιᾶς* κατὰ τὸ παλαιὸν καθεστώς. Σήμερον οἱ ραγιᾶδες ὑψώθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μὲ τοὺς Μουσουλμάνους πολιτικοῦ ἐπιπέδου. Κατ' ἀρχὴν καὶ κατὰ θεωρίαν τὸ τοιοῦτον εἶνε τέλειον καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι τὴν φορὰν ταύτην πρόκειται περὶ ἀληθοῦς ἰσότητος, θέτοντες κατὰ μέρος πᾶσαν ὑπερβολικὴν φαντασιοκοπίαν.

Ἀναμένομεν πρὸ παντὸς νὰ ἴδωμεν πῶς θὰ διεξαχθῶσιν αἱ ἐκλογαί. Τὸ προηγούμενον τοῦ 1876 δὲν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἐκλογαὶ ἐγένοντο ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν ἀντιπροσωπείαν δυσανάλογον πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν σπουδαιότητα τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων. Οἱ Χριστιανοὶ βουλευταὶ δὲν εἶχον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου ἐν τῇ Βουλῇ, ἥτις παρουσίαζεν ὄψιν γελοίαν καὶ οὐχὶ κοινοβουλευτικήν. Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε δυνατὸν πλέον νὰ ἐπαναληφθῇ σήμερον, ἀλλὰ τὸ φοβίζον εἶνε μὴ αἱ νέαι ἐκλογαὶ διοργανωθῶσιν οὕτως, ὥστε νὰ παρουσιάσωσιν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ ἐλαχιστότητα Χριστιανῶν καὶ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τοὺς *ἐθνικιστὰς* Τούρκους μεγάλην πλειονοψηφίαν. Αἱ συνέπειαι τοιαύτης τινὸς ἀδικίας εἶνε πρόδηλοι. Θὰ εἶνε πλήρεις κινδύνων. Τὸ Κοινοβούλιον τοῦτο θὰ ἀποβῇ ἡ προκρουστικὴ κλίνη τῶν μὴ τουρκικῶν ἐθνοτήτων.

Οἱ Ἕλληνες εἶνε πρόθυμοι νὰ συντρέξωσι τὸ ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ὁποίας τοὺς καλλιτέρους καρποὺς αὐτοὶ πρῶτοι θὰ δρέψωσιν. Οὐδὲν ζητοῦσιν καλλίτερον ἀπὸ τοῦ νὰ ἑνωθῶσιν ἀποφασιστικῶς καὶ εἰλικρινῶς πρὸς τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἀρμενίους, τοὺς Ἑβραίους—καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς Σλαύους, ἐὰν περιορίσωσιν οὗτοι τὰς ἀξιώσεις των—ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς κοινῆς εἰρηνικῆς ἐργασίας. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας πολλάκις συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς συνεννοήσεως καὶ τῆς συμπράξεως ταύτης.

Ἐν τούτῳ ὑπάρχει τὸ γενικὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῷ συμφέροντι μιᾶς ἑκάστης τῶν ἐθνοτήτων τούτων. Ἀλλὰ δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπαιτήσῃ τις παρ' αὐτῶν νὰ προσκολληθῶσιν εἰς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων μετὰ πεποιθήσεως, ἐφ' ὅσον κινδυνεύουσι νὰ μὴ διατηρήσωσι τὸν ἐθνικόν των χαρακτηρισμόν, τὰ κεκτημένα καὶ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένα δίκαιά των. Ὁ τουρκικὸς ἐθνικισμὸς δὲν φαίνεται διατεθειμένος νὰ λάβῃ ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς ἔν τε τῷ ἐθνισμῷ καὶ τῇ θρησκείᾳ, αἵτινες διαχωρίζουσι τὰς μὲν ἀπὸ τὰς δὲ τὰς διαφόρους ἐθνικότητας τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἕκαστος εἰς τὴν γλῶσσάν του, εἰς τὰς σκέψεις του, εἰς τὰς παραδόσεις του, εἰς τὰ ἔθιμά του. Φαίνεται, ὅτι οἱ Νεότουρκοι, παραφερόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπιτευχθείσης νίκης, κατὰ καθεστῶτος εὑρισκομένου ἐν ἀμηχανίᾳ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς πρώτης στιγμῆς, δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἐθνικὴ αὕτη τουρκικὴ ἑνότης, ἣν θέλουσι νὰ ἐγκαταστή-

σωσιν, εἶνε καθαρὰ οὐτοπία καὶ μέλλει νὰ φέρῃ εἰς σύγκρουσιν τὰ ἱερώτερα αἰσθήματα τῶν πέριξ ἐθνοτήτων. Πολιτικὴ μεταμόρφωσις, ὡς ἡ συντελουμένη σήμερον ἐν Ἀνατολῇ, διὰ νὰ εἶνε μόνιμος καὶ βιώσιμος, πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τῆς καταστάσεως καὶ ἀνταποκρίνηται εἰς τοὺς διαφόρους παράγοντας τοὺς ἐκ ταύτης ἐκφαινομένους. Καὶ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό, πρέπει νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἐρευνήσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐθνολογικὴν σύνθεσιν τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὸν χαρακτῆρα, τὴν φύσιν καὶ τὰς διαθέσεις τῶν λαῶν, χάριν τῶν ὁποίων γίνεται. Εἶνε τὸ μόνον μέσον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ λύσῃ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, καὶ νὰ τὸ λύσῃ κατὰ τρόπον θετικόν, πραγματικὸν καὶ ἀποφασιστικὸν καὶ νὰ ἀποφύγῃ οὕτω πᾶσαν ξενικὴν ἐπέμβασιν, ἣν δὲν δύναται νὰ διαφύγῃ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δοκιμάσῃ νὰ σφετερισθῇ τὰ κεκτημένα δίκαια τῶν μὴ μουσουλμανικῶν καὶ μὴ τουρκικῶν λαῶν καὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῶν τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν.

Ἡ Τουρκία εἶνε Κυβέρνησις καὶ οὐχὶ ἔθνος. Δὲν δύναται νὰ ὀνειρεύηται τὴν σύστασιν ἐθνικῆς ὁλότητος, ὡς θὰ ἐπεθύμουν οἱ ἱδρυταὶ τῆς νέας καταστάσεως. Ἡ Πύλη πολλάκις ἐδοκίμασε ν' ἀφομοιώσῃ τοὺς ὑπ' αὐτῆς δεσποζομένους λαούς, νὰ τοὺς συγχωνεύσῃ, ν' ἀφομοιώσῃ τὸ μέγα αὐτὸ ἐθνολογικὸν μωσαϊκόν, ὁποῖα ἡ αὐτοκρατορία τῶν Σουλτάνων. Ἐν τῷ μέσῳ μυρίων μεταβολῶν αἱ φυλαὶ αὗται διετήρησαν τὴν αὐτονομίαν των, τὴν ἐθνικήν των συνείδησιν. Αἱ περιοδικαί των ἐξεγέρσεις κατέληξαν, μετ' ἀγῶνας πολλάκις ἡρωϊκοὺς καὶ φοβερούς, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν, εἴτε καθ' ὁλοκληρίαν, εἴτε κατὰ μέρος, οὕτω δὲ ἱδρύθησαν μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη. Σήμερον δὲν πρόκειται πλέον περὶ αὐτοῦ. Ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς λαοὺς τούτους ἀσφάλειαν καὶ ἐλευθερίαν, εἰς ἣν ἀπέβλεπον ἀπ' αἰώνων. Ἡ ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἣν σύμπας ὁ κόσμος ἐκήρυττεν ἀθεραπεύτως πάσχουσαν, ἐγκαινίζει ὅλως νέαν πολιτικὴν ζωήν. Ἡ μουσουλμανικὴ μάζα, ἡ μέχρι σήμερον τοσοῦτον συντηρητική, προσηλωμένη εἰς τὰ δόγματα ὀπισθοδρομικῆς θεοκρατίας, ἐξεγείρεται τοῦ ληθάργου, ρίπτεται ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ζωὴν τῆς προόδου καὶ ἐπιλαμβάνεται τοῦ ἔργου τῆς ἐξυγιάνσεως καὶ τῆς γενικῆς ἀνορθώσεως. Ἡ γηραιὰ Ἀνατολή, εἰς τὸ φύσημα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως, τείνει νὰ ζωογονηθῇ καὶ νὰ μεταμορφωθῇ ριζικῶς. Εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ συμπαθήσῃ τις τοὺς πρωτουργοὺς τόσον εὐγενοῦς ἀποπείρας. Οἱ Ἕλληνες ἔδωκαν, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, δείγματα ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν νέαν κατάστασιν. Προσέβλεψαν εἰς ταύτην μετὰ χαρᾶς, σχεδὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ συνδρομή των ἐνέχει σπουδαιότητα, ἥτις δὲν πρέπει νὰ διαλάθῃ τοὺς Τούρκους. Τὰ πέντε ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἶνε ἐγκατεστημένα πανταχοῦ, ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ, Θράκῃ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν τοῖς παραλίοις τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ τοῦ Αἰγαίου, ὡς καὶ ἐν ταῖς νήσοις αὐτοῦ. Ἀποτελοῦσι τὸ ἀρχαιότερον στοιχεῖον τῆς χώρας, ἥτις κατῳκήθη ὑπὸ τῶν προγόνων των.

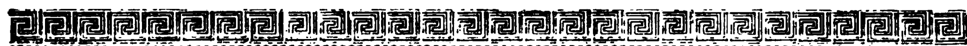
Εἶνε τέλος, ὁ λαὸς ὁ μᾶλλον προηγμένος ἐν τῇ ὁδῷ τῆς καλλιεργείας τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν πρόθυμοι νὰ συνεργασθῶσι μὲ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ὑπερασπισθῶσιν, ἐν ἀνάγκῃ, κατὰ κοινῶν ἐχθρῶν τὴν κοινὴν πάτριον γῆν. Ἀλλ' ἡ καλή των θέλησις δὲν συνήντησεν ἀκόμη ἀρκοῦντα δείγματα ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τῆς νέας καταστάσεως. Μόλις εἷς Ἕλλην ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ὑπουργεῖον· ἐν τῇ διοικήσει τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἀσθενῶς ἀντιπροσωπεύεται· ἐπίσης ἐν τῇ διπλωματίᾳ, καίτοι διὰ τῆς ἐπιδεξιότητός του εἶνε τὸ μᾶλλον ἐνδεδειγμένον διὰ νὰ καταλάβῃ μέρος ἐν αὐτῇ. Καὶ ὄχι μόνον οἱ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας δὲν ἐπέτυχον ἐν τούτῳ τὰς ἱκανοποιήσεις, ἃς ἐδικαιοῦντο νὰ ἀναμένωσιν, ἀλλ' ἐπιζητοῦσι διαφοροτρόπως οἱ Νεότουρκοι νὰ καταργήσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ σχολικὴν των αὐτονομίαν καὶ τὰ προνόμιά των, ἅτινα εἶνε τὸ σύμβολον καὶ ἡ σωτηρία ἐθνότητός τινος, καὶ ἅτινα οἱ Ἕλληνες περὶ πολλοῦ ποιοῦνται. Βάρβαρον καθεστὼς καὶ μισητὴ τυραννία δὲν θὰ ἐτόλμων τοιοῦτόν τι καὶ οὐχὶ οἱ φιλελεύθεροι Τοῦρκοι ἢ οἱ τοιοῦτοι λεγόμενοι. Δὲν δύνανται, ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ σκεφθῶσι τοιοῦτόν τι. Ἡ νέα πολιτειακὴ τάξις πρέπει νὰ βασίζηται ἐπὶ ἀληθῶς φιλελευθέρων νόμων, δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ νεωτέρου μεγάλου δόγματος τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων.

«Ἡ ἑνότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ. Εἶνε ἡ μόνη ἀρχή, ἥτις δύναται νὰ σώσῃ τὴν Τουρκίαν, νὰ τὴν ἐνισχύσῃ, νὰ τὴν στερεοποιήσῃ, νὰ τὴν εἰσαγάγῃ ὁριστικῶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου. Τὸ κατ' ἐμέ, μόνον ὁ τύπος τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας ἁρμόζει εἰς τὴν Τουρκίαν. Συντεθειμένη ἀπὸ διάφορα κατὰ θρησκείαν καὶ κατ' ἐθνότητα στοιχεῖα, ἡ Αὐστροουγγαρία, ἐχορήγησεν εἰς τὰς ἐπαρχίας της εἰδικὸν ὀργανισμόν, ἰδιαιτέραν αὐτονομίαν εἰς τὰς δίαίτας, αἵτινες εἶνε τοπικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ σώματα. Δὲν θὰ ἦτο καταλληλότερον καὶ πολιτικώτερον, ἡ νέα Τουρκία νὰ ἐνεκολποῦτο σύστημα κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον, ὅτι δήποτε καὶ ἂν λεχθῇ, δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ δώσῃ εὐάρεστα ἀποτελέσματα; Αἱ μεγάλαι διοικητικαὶ περιφέρειαι, τὰ βιλαέτια, νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς νέαν ὁροθεσίαν καὶ νὰ μεταποιηθῶσιν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ περιλάβωσιν ἐν ὁλότητι τὰς ἐθνότητας, νὰ προικισθῶσι δι' ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος, ὅ περ ν' ἀσχολῆται εἰς ὅλα τὰ τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος ζητήματα, νὰ ἔχωσι τὸν ἰδιαίτερον προϋπολογισμόν των, ἀνταποκρινόμενον ἐντελῶς εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας καὶ ὅστις δὲν θ' ἀρνηθῇ συνδρομήν, ἐν ἐξαιρετικαῖς περιστάσεσι καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ζητήμασιν, εἰς τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους. Ἐξ ἄλλου αὐτονοεῖται, ὅτι ἑκάστη τῶν ἐπαρχιῶν δέον ν' ἀντιπροσωπευθῇ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅ περ θὰ εἶνε καὶ τὸ πραγματικὸν νομοθετικὸν σῶμα. Ἡ κεντρικὴ διοίκησις, εὑρισκομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ γενικῇ πρωτευούσῃ τῆς Αὐτοκρατορίας, νὰ ἐνασκῇ ἔλεγ-

χον ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἰδιαιτέρων Βουλῶν καὶ ὅλης τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως. Παρομία λύσις, βασιζομένη ἐπὶ τῆς εὐρείας ἀποκεντρώσεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἄκρας ἐλευθερίας, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς θὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῶν λαῶν, ἀφ' ἑτέρου θὰ δημιουργῇ τὴν ἀπαιτουμένην ἰσορροπίαν εἰς τὸ βιώσιμον τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Μακεδονία (βιλαέτια Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου), τὸ Κοσσυφοπέδιον (Παλαιὰ Σερβία), ἡ Ἤπειρος, ἡ Ἀλβανία, ἡ Θράκη (βιλαέτιον Ἀδριανουπόλεως), τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ἡ Ἀρμενία, ἡ Ἀραβία, κτλ. θὰ ἔχωσιν ἰδίους ὀργανισμούς, προσηρμοσμένους εἰς τὸν γενικὸν ὀργανισμὸν τῆς Αὐτοκρατορίας ὄχι μόνον διὰ τῶν πολιτικῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἠθικῶν δεσμῶν, οὓς δημιουργοῦσιν ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ταὐτότης τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν συμφερόντων. Τοῦτο ὄχι μόνον θὰ εἶνε ἔργον δικαιοσύνης, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐθνικότητας, ἀλλὰ θὰ δημιουργήσῃ ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ἰσχυράν, εἰρηνικὴν καὶ ἐλευθέριον, ἐπιβάλλουσαν τὸ σέβας εἰς τοὺς λαούς, ἱκανὴν τέλος ν' ἀποκρούσῃ ὅλα τὰ σχέδια καὶ ὅλας τὰς κατακτητικὰς ἀποπείρας.

Οὐδεὶς τῶν λαῶν τῶν ἀποτελούντων σήμερον τὴν ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ἔχει συμφέρον ν' ἀπορροφηθῇ ὑπὸ μεγάλου τινὸς πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ. Οὐδεμία χώρα εἶνε περισσότερον προωρισμένη ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων νὰ ἐξελιχθῇ ὑπὸ ὁμοσπονδιακὸν πολίτευμα, ὅπερ, ἔχον ὡς βάσιν τὴν πολιτικὴν ἑνότητα τῆς Αὐτοκρατορίας, θὰ ἱκανοποίει ὅλας τὰς νομίμους ἀπαιτήσεις ἑκάστης ἐθνότητος. Ὁ ἀπολυταρχισμὸς δύναται νὰ καταθλίψῃ τὸ ἰδεῶδες λαοῦ τινός, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα. Ἐξ ἄλλου πολιτεία, οὕτω συντεθειμένη, οὐδεμίαν ἀνησυχίαν θὰ ἐμπνεύῃ εἰς τοὺς γείτονας, οἵτινες πάλιν δὲν θὰ δύνανται νὰ ὑποπτεύωνται, ὅτι τρέφει αὕτη σχέδια ἐπεκτάσεως καὶ κατακτήσεως. Ὁποίαν τότε δύναμιν δὲν θὰ προσκτήσηται ἡ εὐρεῖα αὕτη ἀνατολικὴ ὁμοσπονδία; καὶ ὁποίαν βαρύτητα δὲν θὰ ἐνέχῃ αὕτη ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν γεγονότων τῆς Εὐρώπης; Τὸ δημιουργεῖν Τουρκίαν ὁμόσπονδον δὲν εἶνε μόνον ἔργον δικαιοσύνης, ἀναφορικῶς πρὸς ὅλας τὰς ἐθνότητας· τὸ τοιοῦτον θὰ δημιουργήσῃ ἀκόμη ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ἰσχυράν, εἰρηνικὴν καὶ φιλελεύθερον, ἐπιβάλλουσαν τὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς λαούς, ἱκανήν, τέλος, ν' ἀποκρούσῃ ὅλα τὰ σχέδια καὶ τὰς κατακτητικὰς ἀποπείρας.

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΩι ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΝΑΩι ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΕΛΧΙΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ

Κου ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ ΚΑΤΤΑΝ

Ὁ ἐξ Ἀθηνῶν διελθὼν Μελχίτης ἱερεὺς κ. Πολύκαρπος Καττάν, ὅστις, ἱερούργησεν ἑλληνιστὶ ἐν τῷ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καθολικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ὡμίλησε περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν τυχῶν τῶν ἐν Συρίᾳ Ἑλλήνων Μελχιτῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, εἰς ἣν οὗτος ἀνήκει, ὁ δὲ λόγος του ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἑξῆς :

«Γνωστὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐν Συρίᾳ Ἑλληνισμοῦ, μεγίστην ἰδίᾳ λαβόντος ἐξάπλωσιν διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀνατείλαντος τοῦ φωτὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν βραχεῖ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς τῆς Συρίας μετατρέπεται εἰς ἑλληνικὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν, ὅστις αναδεικνύει Ἐκκλησίαν πλήρη αἴγλης. Εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ ἐξελληνισθέντα στοιχεῖα, τὰ κατοικοῦντα τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον δίδεται τὸ ὄνομα «Μελχῖται». Πῶς τοῦτο, ἡ ἱστορία διευκρινίζει σαφῶς. Κατὰ τὸ ἔτος 451 ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανός, ὁ μέγας τῆς Ὀρθοδοξίας πρόμαχος, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ πάπα, συγκαλεῖ τὴν οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος. Τότε οἱ Εὐτυχιανοί, οἱ Μονοφυσῖται καὶ οἱ Νεστοριανοί, βαρέως φέροντες τὴν κηδεμονίαν τοῦ Βυζαντίου, δράττονται τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἀποτινάξωσιν αὐτήν· οὕτω δὲν ἀποδέχονται τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου καὶ εἰς τοὺς ἀποδεχθέντας αὐτὰς ἀπονέμουσι τὴν προσωνυμίαν **«Μελχῖται»**, ἤτοι ἐν συριακῇ γλώσσῃ **αὐτοκρατορικοί.** Τὸν τίτλον τοῦτον ἐτήρησαν μεθ' ὑπερηφανείας, ὡς δηλοῦντα τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Ἔκτοτε ἡ διάστασις καὶ ἡ διάκρισις αὕτη ἔμεινεν ἀμείωτος μεταξὺ Μελχιτῶν καὶ Σύρων ὡς τεκμήριον τῆς διαφορᾶς τῶν δύο λαῶν. Οἱ Σῦροι, πολέμιοι τῶν Ἑλλήνων, ἠδυνήθησαν τότε νὰ εἴπωσι μεταξὺ Μελχιτῶν καὶ Σύρων, ὡς τεκμήριον

τῆς διαφορᾶς τῶν δύο λαῶν. Οἱ Σῦροι, πολέμιοι τῶν Ἑλλήνων, ἠδυνήθησαν τότε νὰ εἴπωσι μετὰ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν Βαρεβραίου : «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀπηλευθέρωσεν ἡμᾶς τοῦ ζυγοῦ τοῦ Βυζαντίου διὰ τῶν Ἀράβων». Μεθ' ὅλας ὅμως τὰς ἀντιξόους περιστάσεις, θείᾳ ἀρωγῇ, ὁ αὐτόθι Ἑλληνισμὸς ἔζησεν ἄχρι τοῦδε. Ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Συρίας ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἀραβικήν, τὴν τῶν νέων κατακτητῶν.

«Καὶ ἡ ἡδυτάτη πάτριος γλῶσσα, ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ λαοῦ, εὗρεν ἄσυλον εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ θυσιαστήρια. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τέλος ἐπέβαλε τὴν σιγὴν αὐτῆς ἡ δυσμένεια τῶν καιρῶν. Ὁ λαὸς ἠδυνάτει πλέον νὰ ἀκροᾶται τῶν ἱεροτελεστιῶν ἐν τῇ πατρίῳ γλώσσῃ, ἀκαταλήπτῳ καταστάσῃ. Κατ' ἀνάγκην τὰ ἱερὰ βιβλία μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας. Οὕτω νῦν διακόσιαι χιλιάδες καθολικῶν Ἑλλήνων Μελχιτῶν καὶ τετρακόσιαι χιλιάδες Ἀνατολικῶν λαλοῦσι τὴν ἀραβικήν. Ἀλλὰ διὰ τῆς προόδου τῶν χρόνων καὶ τῆς σχετικῆς νῦν ἐλευθερίας ἐν Συρίᾳ πνοὴ νέας ζωῆς προσπνέει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀποξενωμένων τούτων τέκνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαός, οὐδαμῶς ἐπιλανθανόμενοι τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς, ἐνὶ κατέχονται πόθῳ, νὰ ἴδωσιν ἀναβιοῦντας τοὺς πάλαι ποτὲ εὐκλεεῖς τῶν προγόνων χρόνους, τοὺς χρόνους τοῦ Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Δαμασκηνοῦ· ἐλπίζουσι δὲ τοῦτο πρὸ παντὸς διὰ τῆς σπουδῆς καὶ τῆς διαδόσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Οὕτω, αἱ ἐλπίδες ἡμῶν εἰσι μεγάλαι, ὡς εἶνε μεγάλη ἡ στοργὴ ἡμῶν καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς πᾶν ὅ τι συνδέεται πρὸς τοῦ ἔθνους τούτου τὴν δόξαν. Πρὸς πραγμάτωσιν τῶν δικαιῶν ἡμῶν πόθων ἐπικαλούμεθα καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι θέλομεν τύχῃ τῆς ἠθικῆς ἀρωγῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀδελφῶν, ὅπως δυνηθῶμεν παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῶν μιᾷ ψυχῇ ν' ἀγωνισθῶμεν τὸν εὐκλεᾶ ἀγῶνα, δι' ὃν προώρισεν ὁ Θεὸς τὸ ἔθνος ἡμῶν».

ΑΝΕΥΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΦΕΚΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΠΑ—ΘΥΜΙΟΥ ΜΠΛΑΧΑΒΑ

Εἶνε γνωστὸς ὁ τραγικὸς καὶ μαρτυρικὸς θάνατος, ὃν ὑπέστη ἐν Ἰωαννίνοις ἀκριβῶς πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, τῷ 1808, ὁ Παπᾶ-Εὐθύμιος Μπλαχάβας. Συλληφθεὶς παρὰ τὴν Αἰκατερίνην καὶ δέσμιος ἀπαχθεὶς εἰς Ἰωάννινα, ὑπέστη ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἠπείρου τὸν φρικωδέστερον τῶν θανάτων.

Δεθεὶς τοὺς πόδας καὶ ἐκ τῆς οὐρᾶς κέλητος ἐσύρθη, ἀνὰ τὰ λιθόστρωτα τῶν Ἰωαννίνων ὁ μέγας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος μυσταγωγός, εἶτα διεμελίσθη καὶ τὰ ἅγια αὐτοῦ τεμάχια βορρᾶ κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ τυράννου ἐρρίφθησαν τοῖς κυσὶν «οἰωνοῖσί τε πᾶσιν».

Ἀλλ' ὁ τύραννος δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν σύλληψιν καὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ Παπᾶ-Εὐθυμίου.προεγράφη καὶ ὁλόκληρος αὐτοῦ ἡ οἰκογένεια, αὕτη δέ, ὡς γνωστόν,ἀπετελεῖτο ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν του, τοῦ Θεοδώρου, ὅστις διὰ τοῦ αἵματός του ἔβαψε τοὺς βράχους τῆς Καλαμπάκας, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Θεσσαλίας τῷ 1808, καὶ τοῦ Δημητρίου.Ἕνεκα τῆς προγραφῆς.τὰ ἐναπομείναντα μέλη τῆς οἰκογενείας Μπλαχάβα δὲν ἠδύναντο νὰ μένωσιν ἐν Χασίοις,καταδιωκόμενα ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀλῆ, οἵτινες καὶ δημίων ἔργα ἐξετέλουν, ἐγκατέλιπον τὰ προσφιλῆ τοῦ Μπλαχάβα ἐνδιαιτήματα καὶ ἐζήτησαν καταφύγιον ἐν Πηλίῳ, ὅπου εἶχε τὸ ἁρματωλίκιόν του ὁ Μπασδέκης, φίλος καὶ συμμαχητὴς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας Παπᾶ-Εὐθυμίου.Ἡ Δράκεια δὲ ἦτο τὸ χωρίον τοῦ Πηλίου, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ δεχθῇ ἐν τοῖς κόλποις της, νὰ φιλοξενήσῃ καὶ προστατεύσῃ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος τὴν καταδιωκομένην τοῦ Μπλαχάβα οἰκογένειαν· τῷ 1809 ἡ οἰκογένεια, καταλλήλου τυχοῦσα εὐκαιρίας, ἀπῆλθεν εἰς Βλαχίαν, ἑλληνικὴν τότε ἡγεμονίαν· εἰς ἀνάμνησιν ὅμως τῆς ἐν Δρακείᾳ φιλοξενίας καὶ διαμονῆς της. ἐδώρησεν εἰς τὸν Χατζηγιάννην Σφύραν, ἕνα τῶν προκρίτων τότε τοῦ χωρίου, τὸ τουφέκιον τοῦ Μπλαχάβα, γνωστὸν ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παπᾶς»! Τὸ ὅπλον, τοῦτο. ὂν κειμήλιον, φυλάττεται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Χατζηγιάννη Σφύρα.Εἶδον αὐτὸ καὶ μόλις τὸ ἔλαβον εἰς τὰς χεῖράς μου, ῥῖγος συγκινήσεως διέ-

δραμε τὰς φλέβας μου· τὴν στιγμὴν ἐκείνην κόσμος ὁλόκληρος διῆλθε πρὸ τῶν ὀμμάτων μου, ὁ κόσμος τῶν Κλεφτῶν καὶ τῶν Ἀρματωλῶν, τῶν προμάχων τούτων τῶν πατέρων ἡμῶν κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους, τῶν Κλεφτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τετρακόσια ὅλα ἔτη διετήρησαν ἐν τοῖς κρησφυγέτοις αὐτῶν, τοῖς περιωνύμοις «λημερίοις».λίαν ἐπιμελημένως τὸ ζώπυρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν δᾷδα τῆς ἐλευθερίας· τὸ ὅπλον τοῦτο τοῦ Μπλαχάβα μοὶ ἀνέμνησε τοὺς ἀγῶνάς του ἐν Χασίοις, ἐν Ὀλύμπῳ, ἐν οἷς πολλάκις ἤστραψε καὶ ἐβρόντησε, στόχον καὶ σκοπὸν θέμενος κεφαλὰς Τούρκων.

Ἀλλὰ θὰ μοὶ εἴπῃ τις : Πῶς εἶνε γνωστὸν ἐν Δρακείᾳ, ὅτι τὸ ὅπλον τοῦτο, τὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Χατζηγιάννη ὑπάρχον,εἶνε ὅπλον τοῦ Παπᾶ-Εὐθυμίου Μπλαχάβα : Εἶνε γνωστὸν τὸ μὲν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὅ περ φέρει τὸ ὅπλον, καλούμενον κοινῶς «Παπᾶς» (ὑπὸ τοῦ Χατζηγιάννη δέ, ὡς πολλοὶ ἀξιόπιστοι μὲ ἐβεβαίωσαν, ἐκαλεῖτο πληρέστερον καὶ Παπᾶ-Θύμιος), τὸ δὲ ἐκ μαρτυριῶν καὶ ἄλλων μὲν ἀνθρώπων πάσης πίστεως ἀξίων, ἰδίως δὲ τοῦ Ὀδυσσέως Προύνη, ἀνδρὸς ἐκ τῶν νοημόνων τοῦ χωρίου, τὰ μάλα δὲ ἀξιοπίστου.

Κατὰ τούτους λοιπόν, τὸ ὅπλον ἐδωρήθη τῷ 1808· παρῆλθον τρεῖς ἐτῶν δεκάδες καὶ τὸ ὅπλον ἐλέγετο μὲν «Παπᾶς», σχεδὸν ὅμως ἐλησμονήθη ὁ λόγος, δι' ὃν ἐκαλεῖτο οὕτω. Ἀλλὰ τῷ 1830 μετέβη εἰς Ρωμουνίαν πρὸς ἐργασίαν ὁ πατὴρ τοῦ κ. Ὀδυσσέως Προύνη, τὸ εἰκοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων τότε, ὁ ὁποῖος οὐδὲν ἐγνώριζεν, οὔτε περὶ τοῦ ὅπλου, τοῦ «Παπᾶ», οὔτε περὶ τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς τῆς οἰκογενείας τοῦ Μπλαχάβα. Ἐν Ἰασίῳ ὅμως, ἔνθα εἰργάζετο κατὰ τῷ 1835, ἐγνωρίσθη μετὰ γυναικός τινος ἐκ Θεσσαλίας.

Ἀλλ' ὁποία ἡ χαρὰ τῆς γυναικὸς ταύτης, γραίας πλέον, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ Προύνης εἶνε ἐκ Δρακείας. Εἶχεν ἡ γραῖα ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς Δρακείας· διότι ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἡ γυνή,νύμφη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ Μπλαχάβα,ἥτις μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν διέτριψεν ἐν Δρακείᾳ ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος τῷ 1808. Ἐν Δρακείᾳ εὗρε τὴν ἡσυχίαν καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν προστασίαν τῶν κατοίκων της καὶ δακρύουσα ἐκ χαρᾶς διηγήθη εἰς τὸν Προύνην τὴν διαμονήν της ἐν Δρακείᾳ, προσθεῖσα, ὅτι εἰς ἀνάμνησιν ἐδώρησαν καὶ τὸ τουφέκιον, ὅ περ ἔφερε, τοῦ Μπλαχάβα εἰς τὸν Χατζηγιάννην Σφύραν. Ὅτε δὲ μετὰ πέντε ἔτη, κατὰ τῷ 1840, ἐπανῆλθεν ἐκ Μολδαυΐας ὁ Προύνης, διηγήθη ἐνταῦθα τὴν γνωριμίαν του μετὰ τῆς γραίας καὶ πάνθ' ὅσα εἶπεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀγαθὴ γυνὴ περί τε τῆς διαμονῆς καὶ τοῦ ὅπλου.

Ἔκτοτε ἐξηγήθη καλλίτερον ὁ λόγος, δι' ὃν τὸ ὅπλον ἐλέγετο «Παπᾶς», ἔκτοτε ἐκαλεῖτο καὶ πληρέστερον ὁ «Παπᾶ-Θύμιος» ἔκτοτε περιζήτητος ἐγένετο ὁ «Παπᾶς» εἰς τοὺς γάμους,τὰς πανηγύρεις καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ ἰδίως τὸ μέγα Πάσχα.

Μοὶ διηγήθησαν μάλιστα τὸ ἑξῆς : Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος καὶ σήμερον, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς δουλείας, ἑωρτάζετο ἐν Δρακείᾳ πανηγυρικώτατα

Τὸ μεσονύκτιον καθ' ὅλην τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα τὸ χωρίον ἀντήχει ἐκ τῶν βροντῶν τῶν ὅπλων, δι' ὧν οἱ κάτοικοι τὴν χαράν των ἐξεδήλουν ἐπὶ τῇ τοῦ Σωτῆρος Ἀναστάσει· αἱ δὲ συνοικίαι ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλας τίς θὰ ρίψῃ περισσότερα ὅπλα καὶ τὰ μᾶλλον βροντερά· καὶ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ συνοικία, ἐν ᾗ κατῴκει ὁ Χατζηγιάννης, ὁ κάτοχος τοῦ «Παπᾶ», ἐφαίνετο ἡττημένη, ὁ Λογοθέτης, πρόσωπον μέγα τότε σημαῖνον καὶ πολὺ ἰσχῦον παρά τε τοῖς Χριστιανοῖς καὶ τοῖς Μωαμεθανοῖς, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἧτταν τῆς συνοικίας του, ἐφώναζεν ἐκ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του πρὸς τὸν Χατζηγιάννην «Ρίξε τὸν Παπᾶ-Θύμιον» καὶ ἐβρόντα ὁ «Παπᾶς» καὶ ἐσίγων ἤδη ἐκ σεβασμοῦ τὰ ὅπλα τῆς ἄνω συνοικίας, καὶ ἀντήχουν αἱ ὀξυαὶ τοῦ Ηλίου ἐκ τῆς βροντῆς τοῦ «Παπᾶ».

Χωρεῖ λοιπὸν ἀμφιβολία,ὅτι τὸ ὅπλον τοῦτο,ὁ«Παπᾶς»,εἶνε γνήσιον τοῦ Μπλαχάβα,ὅτι εἶνε αὐτότατον τοῦ Παπᾶ-Εὐθυμίου ; Κατόπιν τοιούτων ζωηρῶν παραδόσεων ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν,πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ὅπλου ;

Ἀλλ' ἐὰν ἄλλοτε ὁ «Παπᾶς» ἦτο περιζήτητος εἰς πανηγύρεις καὶ ἑορτάς, σήμερον οὐδεμίαν ἔχει θέσιν μεταξὺ τῶν Γκρᾶ καὶ τῶν Μάνλιχερ· καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ δεκάδων ἤδη ἐτῶν δὲν ἀντήχησαν αἱ βῆσσαι καὶ αἱ νάπαι τῆς Δρακείας ἐκ τῆς βροντῆς τοῦ «Παπᾶ». Ἀλλαχοῦ ὁ «Παπᾶς» ἐπίζηλον καὶ περίβλεπτον δύναται νὰ καταλάβῃ θέσιν.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔχει Πάνθεον,τὰ ὀστᾶ τῶν ἀπειργασμένων τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἔθνους ἐμπερικλεῖον, δὲν ἵδρυσεν εἰσέτι ἡρῷον ὑπὸ ἀνδριάντων τῶν μεγάλων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀνδρῶν κοσμούμενον, ὡς ἐφαντάσθη αὐτὸ ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν Βικέλας· εὐγενῆ ὅμως καὶ φιλοπάτριδα τῆς Ἠπείρου τέκνα ἤγειραν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων καλλιπρεπὲς μέγαρον ἐκ λευκότητος ἀπαστράπτον, τὸ Πολυτεχνεῖον, ἐν ταῖς εὐρείαις τοῦ ὁποίου αἰθούσαις ὑπάρχει τὸ ἐθνολογικὸν Μουσεῖον. Ἐκεῖ εἶνε ἡ θέσις τοῦ «Παπᾶ»· ἐκεῖ ὁ «Παπᾶς» περιφανῆ δύναται νὰ καταλάβῃ θέσιν· ἐκεῖ, παρὰ τὸ κράνος τοῦ Κολοκοτρώνη, παρὰ τὴν σπάθην τοῦ Καραϊσκάκη πρέπει καὶ ἀξίζει νὰ ἀναρτηθῇ τὸ ὅπλον τοῦ Μπλαχάβα.

Καὶ πρὸς τοῦτο ποιοῦμαι ἔκκλησιν πρὸς τὸν κ. δήμαρχον Νηλείας, πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ λογίους τοῦ χωρίου καὶ πρὸς πάντας τοὺς φιλοτίμους τῆς Δρακείας κατοίκους νὰ ἐνεργήσωσιν, ἔστω καὶ μὲ μικρὰν ἀποζημίωσιν, εὐλαβῶς νὰ κατατεθῇ ἐν τῷ ἐθνολογικῷ Μουσείῳ τὸ ὅπλον τοῦ Μπλαχάβα. Ἡ Δράκεια,ἡ ὁποία ἀκριβῶς πρὸ ἑνὸς αἰῶνος ἐφιλοξένησε καὶ περιέθαλψε τὴν καταδιωκομένην τοῦ Μπλαχάβα οἰκογένειαν,ὡς εἷς ἄνθρωπος νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ ἐξαγοράσῃ ἵνα κατατεθῇ εἰς τὸ Μουσεῖον τὸ ὅπλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τῇ 5ῃ Μαΐου 1908 ἐβρόντησεν ἀπὸ τῶν ὑψικαρήνων τῆς Καλαμπάκας βράχων, εἰς ἐξέγερσιν καλοῦν σύμπαντας τοὺς Θεσσαλούς, νὰ ἀξιώσῃ δέ, ὅπως ἐπὶ τοῦ ὅπλου τεθῇ πινακίς, ἐφ' ἧς νὰ εἶνε γεγραμμέναι αἱ λέξεις «Ὅπλον τοῦ Μπλαχάβα. Δράκεια 1908».

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Γ. ΓΡΙΒΑΣ (Σχολάρχης)

Ο ΕΞΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΝΟΤΙΩΝ

Ἀνέκδοτος ἱστορικὴ παράδοσις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος

Α'.

Τὰ *Νότια* εἶνε χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τῆς Γευγελῆς, ἀπέχει δὲ περὶ τὰς εἴκοσιν ὥρας τῆς Φλωρίνης, τῆς νῦν ἐκκλησιαστικῆς ἕδρας τῆς ἐπαρχίας Μογλενῶν.

Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ (5000) πρεσβεύουσι τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ποιοῦνται δὲ χρῆσιν τῆς κουτσοβλαχικῆς, προσωνυμούμενοι *Καρατζοβαλῆδες* (ἐκ τοῦ διαμερίσματος *Καρατζόβας*).

Τὰ Νότια εἶνε συνοικισμὸς μόλις 200 ἐτῶν, οὐδεμίαν δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ χωρίον θὰ εὕρισκε θέσιν, ἂν μὴ κατὰ τὸ ἔτος 1759 συνετελεῖτο ἐν αὐτῷ πρᾶξις, ἥτις λαμπρῶς χαρακτηρίζει τὴν πάλην Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰσλαμισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τῆς ἐπὶ πέντε ὅλους αἰῶνας βιαίας τῶν ἰσχυρῶν κατακτητῶν ἐξισλαμίσεως Χριστιανῶν πολλὰ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τόπους ἐξόχως συγκινητικὰ ἐπεισόδια· σπάνια δὲ δεν εἶνε τὰ παραδείγματα καὶ *ἀναγνωρισμοῦ* ἀδελφῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν : συγγενεῖς μικροὶ τὴν ἡλικίαν βίᾳ ἀποχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων καί τινες μὲν ἐξισλαμίζονται, ἄλλοι δέ, κατὰ Θεοῦ εὐδοκίαν ἀνεξερεύνητον, καταλείπονται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν πατέρων παραδεδομένην πίστιν· προβεβηκότες δὲ τὴν ἡλικίαν, μήτηρ ἀναγνωρίζει υἱὸν καὶ ἀδελφὸς ἀδελφήν, ἀναμιμνήσκοντες οὕτως ἡμῖν τὰ θαυμασίως ὑπὸ τοῦ Σταγειρίτου φιλοσόφου ἐν τῷ περὶ τῆς τραγῳδίας κεφαλαίῳ τῆς «Ποιητικῆς» περιφιλοσοφημένα.

Τῶν Νοτίων ὁ ἐξισλαμισμὸς ἔχει κεφάλαιον κατ' ἐξοχὴν τραγικόν. Τὸ χωρίον εἶχεν ἀπομείνῃ ἡ μόνη μικρὰ χριστιανικοῦ βίου ἑστία ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἄλλων πέριξ συνοικισμῶν, τούτων πάντων ἐξισλαμισμένων. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ βέλη τῆς

παντοίας καταθλίψεως ὑπό τε τῶν κατακτητῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀρνησιθρήσκων, ὧν τινες (ὡς εἰκὸς) καὶ τῶν γνησίων Μωαμεθανῶν ἐγένοντο δεινότεροι, ἐστράφησαν κατὰ τῶν κατοίκων τῶν Νοτίων. Ὁ μητροπολίτης Μογλενῶν Ἰωάννης, ὅστις τὴν ἕδραν κατ' ἀνάγκην εἶχε μετοικήση εἰς τὰ Νότια, συνεῖδεν ἐν τέλει, ὅτι οὐδεὶς τῆς τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ σωτηρίας ὑπελείπετο τρόπος ἄλλος ἢ ἡ ἑκουσία εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰσλὰμ προσχώρησις αὐτοῦ.

Τὴν σκληρὰν ταύτην γνώμην αὐτοῦ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ μακρὸν ἐφύλαξε μυστικὴν ἐν τῇ ψυχῇ, μόλις δὲ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἑβδομάδα ἀνεκοίνωσεν αὐτὴν εἰς μόνον τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Δημήτριον, γεωργόν.

Ἦτο ἡ Μεγάλη Πέμπτη, ἡμέρα τῆς ἀναμνήσεως τῆς Σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, οἱ δὲ Νοτιῶται περὶ δυσμὰς ἡλίου ἀθρόοι συνέρρεον εἰς τὴν μόνην τοῦ χωρίου αὐτῶν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Δύο ἱερεῖς, ὁ ἐφημέριος καὶ ὁ πνευματικός, ἀνέγνωσαν πρὸς τὸ πλῆθος ἀπὸ τῆς ὡραίας πύλης τοῦ ἁγίου βήματος ἐκ τῶν νενομισμένων δώδεκα τῶν Εὐαγγελίων περικοπῶν τὰς πέντε πρώτας. Ἐν τῇ πύλῃ ἐπιφαίνεται νῦν ὁ ἀρχιερεύς· τοῦ κατεσκληκότος ὠχροῦ αὐτοῦ προσώπου αἱ γραμμαὶ ἔτι μᾶλλον ἀναδεικνύονται ὑπὸ τοῦ φέγγους τῶν μεγάλων λαμπάδων, τῶν ἀνημμένων ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν δύο κηροστατῶν. Συντετριμμένος ἀνέγνω αὐτὸς τὴν ἕκτην τῶν Εὐαγγελίων περικοπήν, τὴν ἱστοροῦσαν τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδίκης.

«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου, ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας....», τὰ λόγια ταῦτα ἀντηχοῦσιν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἱερέως, ὅστις ἐκ τῆς βορείας τοῦ ἁγίου βήματος πυλίδος ἐξέρχεται, αἴρων τὸ ἄνω ξύλινον ὁμοίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένου Χριστοῦ. Πάντες προσκυνοῦσι τὸν περιφερόμενον σταυρόν· ὁ ἀρχιερεύς, γονυπετῶν πρὸ αὐτοῦ, ἐκφωνεῖ τὰ λόγια: «Προσκυνοῦμέν σου τὰ πάθη, Χριστέ, δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἁγίαν Ἀνάστασιν», τούτοις δὲ ἐπιφέρει τά: «Μνήσθητι, Κύριε, ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ δούλου σου καὶ τῶν περιεστώτων δούλων σου πάντων, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τῆς ἐκκλησίας ὁ κώδων προσεκάλει τοὺς πιστοὺς ὅπως ἑορτάσωσι τοῦ Σωτῆρος τὴν Ἀνάστασιν· ἦτο ἡ τελευταία ἑορτή.

Ὁ Μητροπολίτης ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις μόλις ἐχώρει τὰς χιλιάδας τῶν ἀνθρώπων, ἀνέγνω τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Ἀναστάσεως, πάντες δὲ ἔπειτα φαιδροί, τὰς λαμπάδας αὐτῶν ἀνημμένας ἔχοντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὅπως ἀπὸ ἀπὸ τῆς ὡραίας πύλης κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Οἱ κάτοικοι προσέφερον εἰς ἀλλήλους τῆς χαρᾶς τὸν ἀσπασμόν, ἐκφωνοῦντες «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἀπέλθωσιν, ὅτε ὁ μητροπολίτης, στραφεὶς πρὸς τὰ τέκνα, ἠμπόδισεν αὐτά, ἀποροῦντα ἐπὶ τῷ πράγματι. Τῶν κατοίκων

μόνος ὁ Δημήτριος ἐγίνωσκε τὸ μυστικόν, πάντες οἱ λοιποὶ ἠγνόουν, ὅτι καὶ ὁ δεύτερος μετ' ὀλίγον θὰ ἠκολούθει ἀσπασμὸς... λύπης καὶ δακρύων.

Τρέμων ἐκ τῆς συγκινήσεως ὁ Ἰωάννης ἀνέπτυξε πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα τοὺς λόγους, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ προσχώρησιν: «Ὁ μέγας Θεός», προσέθηκεν ἐν τέλει «καὶ ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, οὗ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἐπανηγυρίσαμεν σήμερον, αὐτοὶ μόνοι γινώσκουσι τὰ πάντα καὶ δὲν θὰ θεωρήσωσιν ἡμᾶς ἀναξίους τῆς χάριτος».

Ἡ ἐκκλησία ἀντήχει ἐκ τοῦ θορύβου καὶ τῆς καταπλήξεως, πάντες δέ, κλαίοντες, ἠσπάζοντο ἀλλήλους, ἀγνοοῦντες τὰς μελλούσας αὐτῶν περιπετείας. Ἡ πρᾶξις τῆς ἐξωμοσίας ἐνεγράφη εἰς ἀρχαῖον πολύτιμον Εὐαγγέλιον, ὅ περ καὶ σήμερον ὡς τὸ ἱερώτερον τῶν κειμηλίων τῆς Κοινότητος νομιζόμενον φυλάσσεται ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰσπράκτορος.

Τῆς ἐκκλησίας τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ αἱ εἰκόνες κατεστράφησαν ἅπασαι, πλὴν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς πολιούχου τῶν Νοτίων, ἣν οἱ κάτοικοι βαθέως ἐνετείχισαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ σήμερον ἔτι οἱ Νοτιῶται ἑορτάζουσι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἁγίας προστάτιδος. Καὶ ἐνῷ ἐν τῷ τζαμίῳ ἀκούεται νῦν ἡ φωνὴ τοῦ ἰμάμη ἀναγινώσκοντος τὸ Κοράνιον, αἱ γυναῖκες κατὰ τὰ ψυχοσάββατα ἀνάπτουσι κηρία ἐπὶ τῶν τάφων τῶν συγγενῶν αὐτῶν.

Β'.

Ὁ Ἀλῆς (οὕτω μετωνομάσθη ὁ μητροπολίτης Ἰωάννης) ἐγένετο ἱεροδικαστής, ὡς τοιοῦτος δὲ μετά τινα ἔτη μετετέθη εἰς Λάρισσαν.

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὁ Ἀλῆς, διατρίβων ἐν καφενείῳ, ἐνόμισεν, ὅτι διέκρινε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἠπατᾶτο· ἦτο ὁ Δημήτριος, ὅστις, μὴ δυνάμενος νὰ συμμεθαρμοσθῇ πρὸς τὰ τῆς νέας θρησκείας, κατέλιπε διὰ παντὸς τὰ Νότια. Προπαρεσκευάσθη μυστικὴ τῶν ἀδελφῶν συνάντησις, καθ' ἣν ὁ Ἀλῆς σπουδαίαν εἰς τὸν ἀδελφὸν ἀνεκοίνωσε γνώμην: — «Εἶμαι ἕτοιμος καὶ νὰ μαρτυρήσω ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μου», εἶπε, καὶ μεταβὰς εἰς τὸ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πηνειοῦ τζαμίον τοῦ Τουρχάν, ὅ περ ἔβριθε πιστῶν, προσκυνούντων τὸν Μωάμεθ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεσημβρίας, ἀνελθὼν εἰς τὸν ἄμβωνα ἤρξατο ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀναγινώσκων περικοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου.

«Εἷς καὶ μόνος εἶνε ὁ ἀληθὴς Θεός, υἱὸς δὲ αὐτοῦ μονογενὴς ὁ Χριστός...», δὲν ἔφθασε νὰ συμπληρώσῃ ταῦτα καὶ τὸ μωαμεθανικὸν πλῆθος κατέσφαξε τὸν ἱεροδίκην αὐτοῦ ἐν αὐτῷ τῷ τζαμίῳ.

Γ'.

Ὁ Δημήτριος, ὃν κατάσκοπός τις κατήγγειλεν εἰς τὰς ἀρχάς, ἀπηγχονίσθη. Τὰ δύο σώματα ἐρρίφθησαν εἰς βόθρον, πρὸ ἐτῶν δὲ πολλῶν ἔκειτο ἐκεῖ λίθος γνωστὸς ἐκ τῆς προσωνυμίας «νὲ σιζίν, νὲ μπιζίμ», οὔτε ὑμέτερος — Χριστιανός, οὔτε ἡμέτερος — Μωαμεθανός.

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος)

Ὁ στρατηγὸς von der Goltz, ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ ὁποίου ἐτεχνολογήθησαν αἱ προηγούμεναι σελίδες, διετύπωσεν ἄριστα τὴν σημασίαν ἐθνικοῦ στρατοῦ. Πρὸς ὕπαρξιν πραγματικοῦ τοιούτου πρωτίστως ἀπαιτεῖται φρόνημα. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τῷ στρατεύματι, δηλαδὴ παρὰ τοῖς ἀποτελοῦσιν αὐτὸ ἀνδράσι, θέλησις πρὸς νίκην διὰ πάσης θυσίας. Ὁ στρατὸς δέον νὰ ἔχῃ πίστιν εἰς ἑαυτὸν καὶ πεποίθησιν εἰς τοὺς ὁδηγοῦντας αὐτόν. τοὺς στρατηγούς. «Τὴν θέλησιν τοῦ νικῆσαι. λέγει Γάλλος συγγραφεύς. ἐμπνέει ἡ φιλοπατρία καὶ δημιουργεῖ μικρὰ ἠθικὴ παίδευσις. ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν παραδόσεων τῆς φυλῆς καὶ εὑρίσκουσα ἐν τοῖς μυχιαιτάτοις τῶν κληρονομικῶν ἐνστίκτων πρόσφορον καλλιεργείας ἔδαφος».

Ἀλλ' ὅ τι ἰδίᾳ ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἰσχὺν στρατοῦ τινος. τὸ φρόνημα αὐτοῦ, εἶνε ἡ φιλοπατρία. Αὕτη εἶνε ἡ θρησκεία τῶν Ἰαπώνων, παρ' ὧν τοσαῦτα ἐδιδάχθημεν καὶ διδασκόμεθα οἱ σύγχρονοι ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τούτων τῆς κιτρίνης φυλῆς. Τὸ πνεῦμα τοῦ θρησκεύματος τούτου, εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ὁποίου προσφέρει θυσίαν καὶ ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ κράτος, ἔγκειται ἐν τῇ λατρείᾳ. τῷ ἀπολύτῳ σεβασμῷ τῶν προγόνων. ἡ δὲ συγκινητικωτάτη τῶν τελετῶν τοῦ θρησκευτικοῦ ἐν Ἰαπωνίᾳ βίου εἶνε μεγάλη τις ἑορτή. καθ' ἣν προσφέρεται λατρεία πρὸς τὰς σκιὰς τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων. Ἐν τῇ λατρείᾳ ταύτῃ καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῆς θρησκευτικῆς φιλοπατρίας ἐπικαλεῖται. συνενοῦται στενῶς ὁλόκληρον τὸ ἔθνος. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐκαλλιεργήθη ἀείποτε μετὰ μεγίστου ζήλου ὑπὸ τῶν διδασκάλων, οἵτινες παρέσχον τῇ νεολαίᾳ ὡς πρότυπον τὸ «Βοσίδον», ὅ ἐστι κατὰ λέξιν μεθερμηνευόμενον «τὴν ὁδὸν τῶν ἱπποτῶν». Ἀφηγεῖται δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο

τὰ ἤθη καὶ τὰς ἕξεις τῶν Σαμουραίων, τῶν ἀρχαίων δηλονότι ἱπποτῶν τῆς Ἰαπωνίας. Οὐδεὶς Ἰάπων διστάζει νὰ προτιμήσῃ τὸν θάνατον μᾶλλον ἢ νὰ παραβιάσῃ τὸ καθῆκον τῆς φιλοπατρίας. Ἡ λατρεία αὕτη τῶν προγόνων, ἧς πάντες ἐμφοροῦνται, ἤγαγε τὸν ἰαπωνικὸν λαὸν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀξίωμα, τὸ δεσπόζον πάσης πράξεως: «Ὁ βίος εἶνε ἀτύχημα, ὅ περ ὁ θάνατος θεραπεύει». Εἰς ψυχὴν, ὑπὸ τοιούτων ἐμφορουμένην αἰσθημάτων, μία μόνον πρᾶξις ανανδρίας ἀρκεῖ νὰ δηλητηριάσῃ τὸν βίον, τοιοῦτος δὲ τότε βίος δὲν εἶνε ἄξιος νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχων. Εἰς τὴν δύναμιν τοιούτου ψυχικοῦ φρονήματος προστίθεται ἡ δύναμις, ἣν δίδει ἡ μυχία εὐφροσύνη, ἣν πᾶς τις πάντοτε αἰσθάνεται, οἵα δήποτε κἂν ᾖ ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ τάξις, ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι εἶνε ἀπολύτως ἀνδρεῖος. Ἐν τούτῳ κεῖται πηγὴ ἀσφαλοῦς διὰ τὴν ψυχὴν παραμυθίας, ἧς στεροῦνται τὰ ἐν ἐκλύσει διατελοῦντα ἔθνη, διότι ὁ ὑλισμός, ἐν ᾧ κατατρίβονται, φθείρει τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα διὰ τῆς ἐξαγρειώσεως τῶν χαρακτήρων. Ἄμεσοι ἀκολουθίαι τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῆς ἰαπωνικῆς ψυχῆς εἶνε, ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ἐρείδονται μετ' ἀσφαλείας ἐπὶ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατευμάτων καὶ ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀκλόνητον στήριγμα παντὸς ὑπολογισμοῦ τῆς στρατηγικῆς ἢ τῆς ἐν πολέμῳ τακτικῆς των.

Ἀνέκδοτόν τι, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἰάπωνος τούτου συνταγματάρχου, θὰ καταδείξῃ ἐναργέστερον τὰ αἰσθήματα, ἀφ' ὧν ἐμπνέονται οἱ συμπατριῶταί του. Ἐν Ἰαπωνίᾳ ἰσχύει συγκινητικὸν ἔθιμον. Ὅταν μέλος οἰκογενείας τινὸς μέλλει νὰ ἀπέλθῃ εἰς μακρυνὴν καὶ κινδυνώδη ἀποδημίαν, συνέρχονται οἱ συγγενεῖς, ἵνα ἀποχαιρετίσωσιν αὐτόν. Προσάγεται πλῆρες ὕδατος ἀγγεῖον, δι' οὗ ἕκαστος ἐκ περιτροπῆς διαβρέχει τὰ χείλη του. Ἀποτελεῖ εἶδος κοινωνίας, ἥτις θὰ ἀφήσῃ ἐν τῇ μνήμῃ ἑκάστου βαθεῖαν ἀνάμνησιν. Κατὰ τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ Φεβρουαρίου (1904) οἱ Ἰάπωνες ἀπεφάσισαν νὰ ἀποκλείσωσιν ἐν τῷ Λιμένι Ἀρθούρου τὸν ρωσσικὸν στόλον διὰ μεταγωγικῶν ἀτμοπλοίων, προσαγομένων ἐπὶ τὸν πορθμὸν καὶ βυθιζομένων δι' ἀνατινάξεως, καθ' ἣν ὥραν θὰ ἔφθανον εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων προσδιωρισμένον μέρος. Πέντε πρὸς τοῦτο ἐξελέχθησαν ἀτμόπλοια χωρητικότητος ποικιλλούσης ἀπὸ τόννων 2766 (οἷον ἡ «Χοκοκουμαρου») καὶ 1249 (οἷον ἦτο ἡ «Βουσουσρου»). Τῇ 19 Φεβρουαρίου ἐπέβαινον τῶν πλοίων τούτων 77 ἐθελονταί, ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦται, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πλωτάρχου Ἀρίμα. Πρὸ τῆς ἐκκινήσεως ἡ τελετὴ τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῶν πλοίων ἅτινα οἱ γενναῖοι οὗτοι ἄνδρες κατέλειπον, ἵνα πορευθῶσι πρὸς βέβαιον σχεδὸν θάνατον. Ἐπὶ τοῦ θωρακτοῦ «Ἀσάμα» ὁ πλοίαρχος Ταsίρος, λαβὼν μέγα ποτήριον, δοθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος διαδόχου τῆς Ἰαπωνίας, καὶ πληρώσας αὐτὸ ὕδατος, εἶπε πρὸς τοὺς ἐθελοντάς:

«Ἐμπιστευόμενος ὑμῖν τὴν ἀποστολὴν νὰ ἐμφράξητε τὴν εἴσοδον τοῦ Λιμένος Ἀρθούρου, ἀποστολήν, ἥτις δὲν παρέχει ὑμῖν, οὐδ' ἅπαξ ἐπὶ τοῖς χιλίοις τὴν

ἐλπίδα νὰ ἐπανέλθητε ζῶντες, αἰσθάνομαι τὴν αὐτὴν συγκίνησιν, ὡσεὶ ἀπεχωριζόμην τῶν ἰδίων μου τέκνων. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἑκατὸν εἶχον τέκνα, θὰ ἔστελλον αὐτά, ὅπως ὑποστῶσιν ἔνδοξον ἅμα καὶ τολμηρὰν περιπέτειαν, οἷα ἡ ὑμετέρα, καὶ ἐὰν ἕνα μόνον εἶχον υἱόν, θὰ ἀπέστελλον αὐτὸν καὶ τότε. Ἐκπληροῦντες τὸ ἀνατεθὲν ὑμῖν καθῆκον, ἐὰν ἀπολέσητε τὴν ἀριστεράν, μεταχειρίσθητε τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ἐὰν ἀποκόψωσιν ὑμῖν ἀμφοτέρας, μεταχειρίσθητε τοὺς πόδας. Ἐὰν καὶ τούτους ἀπολέσητε ἀμφοτέρους, ἐνεργήσατε διὰ τῆς κεφαλῆς σας καὶ ἐκπληρώσατε εὐόρκως τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ σας. Σᾶς ἀποστέλλω πρὸς τὸν θάνατον καὶ οὐδὲ τὸ παράπαν ἀμφιβάλλω, ὅτι εἶσθε ἕτοιμοι νὰ ἀποθάνητε. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι πρέπει νὰ περιφρονήσητε τὴν ζωήν σας καὶ ὅτι δικαιοῦσθε νὰ ἀδιαφορήσητε πρὸς τὸν κίνδυνον ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου ἢ ἁπλῶς διὰ τοῦ ὀνόματός σας τὴν δόξαν. Ζητῶ μόνον παρ' ὑμῶν νὰ ἐκπληρώσητε τὸ καθῆκόν σας, χωρὶς νὰ ἀναλογισθῆτε τὴν ζωήν σας. Τὸ ποτήριον, τὸ πλῆρες τοῦ καθαροῦ ὕδατος, ὅπερ ὁμοῦ πίνομεν, δὲν σκοπεῖ νὰ δώσῃ ὑμῖν θάρρος, διότι τούτου δὲν ἔχετε ὑμεῖς ἀνάγκην, ἀλλὰ καθιερώνει ὑμᾶς ὡς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀνδρείας τοῦ πληρώματος τῆς «Ἀσάμας». Νῦν ἀτενίζω πρὸς τὴν εὐτυχῆ ἡμέραν, καθ' ἣν ἴσως μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν των θὰ ἐπανίδω ὑμῶν ἐνίους. Καθιερώσατε τὴν ζωήν σας εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα καὶ ἤρεμοι ἐπιτελέσατε τὸ τραγικὸν ὑμῶν καθῆκον».

Γνωστὸν εἶνε τί ἀπέγινεν. Τῇ 22 Φεβρουαρίου, ὑπὸ τρομερὸν πῦρ, τὰ πέντε πλοῖα ἔπλευσαν ἐν πάσῃ ταχύτητι πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ Λιμένος Ἀρθούρου. Ἐβυθίσθησαν ἢ ἀνετινάχθησαν. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα οὐχ' ἧττον ἐπανελήφθη ἀπαραλλάκτως τῇ 3 Μαΐου, εἰς ὅμοιον ἀπολήξασα ἀποτέλεσμα. Αἱ ἡρωϊκαὶ πράξεις, ἐπιμελῶς συλλεγόμεναι, χρησιμεύουσιν οὕτω εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῆς νεότητος. Μεταδίδονται δὲ διά τε τοῦ βιβλίου καὶ τῶν εἰκόνων. Οὕτω ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ἐργάζεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνδρείας τῆς φυλῆς. Τὰ ἐκ τούτου δὲ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ παρίδωμεν, ὅτι φυλαὶ ἀνδρεῖαι πρότερον δύνανται νὰ καταστῶσι ἀσθενεῖς καὶ λιπόψυχοι, ὅταν ἡ ἀνατροφή, ἀντὶ νὰ διεγείρῃ τὴν φιλοπατρίαν, ἀγωνίζεται νὰ τὴν καταστρέψῃ. Τότε ὁ ἄνθρωπος ῥέπων πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐν εἰρήνῃ κατάπτωσιν, πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς εὐδαιμονίας ὡς βίου, ῥαστωνευούσης εὐημερίας, καθίσταται τότε ἄνανδρος καὶ ἀπόλλυται. Ἡ προνοητικὴ φύσις, ἡ ἐπιλέγουσα τὰ εἴδη, καταδικάζει τὸν ἄνανδρον ἀνοικτίρμων. Ὅπως ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν της ἀπαιτεῖ, ὅπως ὁ ἔχων ἀσθενῆ τὴν καρδίαν ᾖ ἀνίκανος εἰς ἄμυναν. Ὁ φόβος παραλύει τὰς κινήσεις του καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ὑποχείριον τοῦ ἐχθροῦ του. «Τὰ ὅπλα ἔπιπτον ἐκ τῶν χειρῶν των» λέγει ὁ Πολύβιος ὁμιλῶν περὶ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ὑπὸ πανικοῦ καταληφθέντες ἐν Κάνναις κατεσφάζοντο κατὰ μυριάδας ἄνευ ἀντιστάσεως.

«Ὁ φόβος ἄγει ἀσφαλῶς εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ εἴδους» λέγει ὁ ἰατρὸς

Μόσσος, ὁ ὑπέροχος Ἰταλὸς φυσιολόγος. Ἀποδεικνύει δέ, ὅτι «τὸ ἔνστικτον εἶνε ἡ φωνὴ τῶν παρακμασασῶν φυλῶν, ὅπερ ἀντηχεῖ ὡς μεμακρυσμένη ἠχὼ ἐν τοῖς ἱστοῖς τοῦ νευρικοῦ συστήματος». Τὸ ἀξίωμα τοῦτο καθιστᾷ ἐναργῆ τὴν θεμελιώδη σημασίαν, ἣν ἀσκεῖ ἡ ἀγωγὴ ἐπὶ τῆς γενναιότητος λαοῦ. Οὐαὶ δ' ἐκείνῳ, ὃν ἰδέαι παρηκμακότος ἀνθρωπισμοῦ ἤγαγον εἰς τὸ νὰ φοβῆται τὴν πάλην καὶ τὸν ἀγῶνα. Τὰ δραστήρια ἔθνη ἐξαλείφουσιν αὐτόν. Ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ εὐστάθεια τῆς γνώμης καὶ ἡ ἀνδρία, ἐγχαραχθέντα ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἰς τοὺς παῖδας, κατέστησαν τὴν Ἀγγλίαν ἔθνος πλούσιον καὶ ἰσχυρὸν ἐρεῖδον τὴν εὐημερίαν του εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων του. Ἐν αὐτῇ αἱ πύλαι τοῦ Ἰανοῦ οὐδέποτε κλείονται. Τούτων δ' ἕνεκα ὁ λαὸς αὐτῆς ἁπανταχοῦ κατὰ σμήνη κατασπειρόμενος βαδίζει πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς οἰκουμένης. Οἱ πρὸς τὴν εἰρήνην διθύραμβοί της ἐχρησίμευσαν ἀείποτε μόνον εἰς τὸ νὰ παρασκευάσωσι τὴν παγῖδα εἰς ἣν θὰ ἐμπέσῃ ὁ ἀντίπαλος κατὰ τὸν προσδιορισθέντα χρόνον . . . .

Ἐν τούτῳ εἶνε ἀξιοζήλευτος ἡ Ἀγγλία. Ἡ Γαλλία φαίνεται ἀδιάφορος εἰς τὸ νὰ ἔχῃ τέκνα τολμηρὰ καὶ γενναῖα, οὕτως ὥστε καὶ γονεῖς ἔτι ἀσυνείδητοι νὰ μεταχειρίζωνται τὸν φόβον ὡς βοηθόν, ὅπως ἐπιτύχωσι τὴν εὐπείθειαν καὶ καθιστῶσιν αὐτὰ δειμαλέα καὶ ἄνανδρα. Ἀλλ' ὅταν παρεμβαίνῃ ἡ πολιτεία διὰ τοῦ Πανεπιστημίου, προσπαθεῖ ν' ἀναπτύξῃ εἰς τοὺς μαθητάς του τὸ θερμουργὸν καὶ τὴν ἀνδρίαν ; Φεῦ ! ὄχι. Καὶ ὑπάρχουσι μὲν ἐξαιρέσεις, ἀλλὰ νῦν ὅ τε διδάσκαλος καὶ ὁ καθηγητὴς ἐμπνέονται ἄνωθεν ὑπὸ ἰδεῶν εἰρήνης, φιλανθρωπίας, παγκοσμίου ἀδελφότητος. Ἀποτελοῦσι ταῦτα παρασκευὴν πρὸς τὴν μάχην ; Εἰς τοὺς στρατευσίμους λοιπόν, οὓς τοιαύτη παρασκευάζει διδασκαλία, ὁ στρατὸς θὰ εὕρῃ ψυχικὰς διαθέσεις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀντιθέτους πρὸς τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ τοὺς ἀναγκαίους τῆς ὑπάρξεώς του ὅρους, οἷοι ἡ πειθαρχία καὶ ἡ ἀφοσίωσις. Θὰ ἐκλίπῃ δι' αὐτὸν ὁ χρόνος τοῦ λοιποῦ, ὅπως δημιουργήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὰς ἀρετὰς ταύτας.

Ἡ προσπάθεια αὐτοῦ ἔσται εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἄχαρις, διότι ἥκιστα πιθανὸν εἶνε, ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοῦ θὰ εὕρωσιν ἐν τῷ μέλλοντι ἐν τῇ ἐκτιμήσει, δι' ἧς ἔπρεπε νὰ περιβάλλωνται ὑπό τε τῶν δημοσίων ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ, τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων των. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα δὲν δικαιούμεθα τάχα ἐν ὀνόματι αὐτῶν τούτων τῶν ἀνθρωπιστικῶν θεωριῶν ν' ἀπαιτήσωμεν παρὰ τῶν ἡμετέρων ἐκπαιδευτηρίων, ἐὰν μὴ νὰ στομῶσι τὰς ψυχάς, νὰ προπαρασκευάσωσι τοὐλάχιστον εἰς τοὺς μόχθους τοῦ ὑποχρεωτικοῦ καταστάντος διὰ πάντας στρατιωτικοῦ βίου : Ὡς πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἐγένετο τὸ χρήσιμον μέχρι τοῦδε. Ἐν τοῖς λυκείοις εἴκοσι μέρη τοῦ χρόνου ἀφιεροῦνται εἰς τὴν διανοητικὴν ἀγωγὴν καὶ ἓν μόνον εἰς τὴν σωματικὴν ἄσκησιν. Οὕτω δὲ καταπίπτουσι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις τῆς νεότητος.

Ἡ Γερμανία δὲν ὑπερέχει ἄλλων λαῶν κατὰ τοῦτο, δηλ. κατὰ τὴν προση-

κουσαν ἐκπαιδευτικὴν μέθοδον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ φρονήματος. Καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ὁ ἐκφυλισμὸς καθίσταται ἀναπόφευκτος ἐκ τῆς φαύλης διδασκαλίας. Ὁ κίνδυνος οὗτος κατηγγέλθη πρὸ καιροῦ, ἀλλὰ τὸ πανεπιστήμιον, ἀτελῆ ἔχον τοῦ πράγματος συνείδησιν, ἐνασκοποῦν ζήτημα δευτερεῦον ὑπ' αὐτοῦ ὑπολαμβανόμενον, δὲν ἐνόησε νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις διὰ τῆς καταλλήλου γυμναστικῆς ἐν ὑπαίθρῳ καὶ οὐχὶ ἐν ἐστεγασμέναις παλαίστραις.

Ἡ προσοχὴ τῶν γυμναστῶν ἐστράφη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν μυώνων τῶν βραχιόνων καὶ παρημέλησαν τοὺς πνεύμονας καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὸ σύνολον τοῦ σώματος. Οὕτω δὲ αἱ στρατιωτικαὶ ῥοπαὶ ἔβλαψαν τὴν γυμναστικήν. Παρωράθη, ὅτι κυριώτερον ἦτο ἡ ἄσκησις τῶν κνημῶν καὶ οὐχὶ τῶν βραχιόνων. Διότι ἐν ταῖς κνήμαις ἑδρεύει μέρος τοῦ μυστηρίου τῶν ἐκστρατειῶν καὶ τῶν μαχῶν, καὶ τῶν κνημῶν πρέπει νὰ ἐπιμεληθῶμεν. Ἡ ῥώμη τοῦ ὀργανισμοῦ εἶνε ἡ συνισταμένη ἐκ πολλῶν λειτουργιῶν. Τὸ δέρμα, οἱ πνεύμονες, ἡ καρδία, τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ τὰ πεπτικὰ ὄργανα ἀναμφιβόλως εἶνε σπουδαιότερα τῶν μυώνων. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ σωματικῇ ἀγωγῇ δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν προέχουσαν σημασίαν εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν μυώνων. Αἱ ὑπαίθριοι πορεῖαι, αἱ παγοδρομίαι, τὸ κολύμβημα, ὁ δρόμος καὶ πᾶν ὅ τι ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κόπωσιν, τὴν βραδεῖαν κατανάλωσιν τοῦ ἡμετέρου ὀργανισμοῦ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ ὅρους ἀτμοσφαιρικοὺς εὐνοϊκωτέρους καὶ ἐν περιβάλλοντι, ὅ περ ἐρεθίζει τὴν δραστηριότητα τῆς ζωῆς, ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἀποτελῶσι τῆς ἀληθοῦς γυμναστικῆς τὰς βάσεις.

Ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλβετικοῦ στρατοῦ ἐδημοσίευσεν ἐν στρατιωτικῇ ἐφημερίδι σπουδαίαν ἔκθεσιν περὶ τῶν γενομένων παρατηρήσεων, ἀφορωσῶν εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὰς πορείας.

»Εἶχον, λέγει, ὑπὸ τὰς διαταγάς μου 46 κληρωτούς, πάντας προγυμναστὰς ὄντας ἄριστα ἠσκημένους. Κατὰ τὰς δύο ἢ τὰς τρεῖς πρώτας ἑβδομάδας τὸ ἄγημα τοῦτο ἦτο τὸ κράτιστον τοῦ λόχου. Ἀλλ' ὕστερον τὸ ἄγημα τῶν προγυμναστῶν τούτων ὑπερευδοκιμήθη ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐνωμοτιῶν, ὧν οἱ κληρωτοὶ καθίστανται ὁσημέραι ἐρρωμενέστεροι ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ τουφεκίου καὶ τοῦ σάκκου. Τελευταῖον ἡ ἐνωμοτία τῶν πορειῶν. Ἡ ἐνωμοτία τῶν κληρωτῶν προγυμναστῶν, οὓς βεβαίως δὲν ἐπέλειπεν ἡ προθυμία, ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τοῦτο. Ἐὰν ἡ ἐνωμοτία αὕτη δὲν εἶχε λάβῃ μακροτέραν τοῦ δέοντος γυμναστικὴν ἐκπαίδευσιν, θὰ ἀπετέλει ὑπόδειγμα, ἀλλ' ἡ γυμναστικὴ εἶχε διαφθείρῃ τὰ πάντα».

Ἆρά γε διὰ τί τὸ ἀνώτερον Συμβούλιον τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως θὰ ἀρνηθῇ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς διδασκάλους ἀκριβεῖς ὁδηγίας περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων τῶν παίδων;

«Ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο, προσθέτει ὁ Μόσσος, ὁ διδάσκαλος νὰ προπαρασκευάσῃ τοὺς παῖδας, ὥστε νὰ ἀντέχωσι πλειότερον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν καθηκόντων· οὐδὲ πρέπει νὰ νομίσῃ, ὅτι ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο

νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς νέους εἰς τὸ ἀναπεπταμένον πεδίον καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον. κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ τὴν σιδηρᾶν βακτηρίαν του. Πρέπει νὰ γινώσκῃ καὶ νὰ διαβαθμίζῃ τὸ ποσὸν τῆς ἐργασίας καὶ νὰ ποικίλλῃ αὐτὸ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ προσδοκώμενα ἐξ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἐντεῦθεν ἀπαραίτητος καθίσταται εἰδικὴ σπουδὴ καὶ μόρφωσις, ἣν πρέπει νὰ λάβῃ ἐν τοῖς διδασκαλείοις. Διότι οἱ νέοι δὲν πλάττονται ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ καὶ μάλιστα διαφοραὶ ὑπάρχουσιν ἑκάστου πρὸς τὸν ἕτερον. Διὰ τὰς πορείας καὶ τὰς ἀσκήσεις τῆς συνήθους γυμναστικῆς. οἱ νέοι πρέπει νὰ καταταχθῶσι κατὰ τὰς φυσικὰς αὐτῶν δεξιότητας, ὡς κατατάσσονται κατὰ τὴν διανοητικὴν ἑκάστου ἱκανότητα, Ἡ ἄσκησις τοῦ σώματος, ἧς οἱ ἐν τῇ παλαίστρᾳ ἀγῶνες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν, ἔπρεπε νὰ καταστῇ δημοσία ἐκπαίδευσις καὶ οἱ φιλάνθρωποι ὤφειλον νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ σώματος τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν. Ὁ ποθῶν ἔνοπλον τὸ ἔθνος ὀφείλει νὰ στρέψῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν πρὸς τοὺς ἀσθενικοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τῶν μειονεκτημάτων τοῦ ἀστικοῦ βίου, ὅστις φέρει τὴν μυωπίαν, τὴν νευρασθένειαν, ἐκλύει τὸν σκελετόν, καθιστᾷ ἀτροφικοὺς τοὺς μυῶνας καὶ μειοῖ τὴν ῥώμην πρὸς τὰς ἐν πολέμῳ ταλαιπωρίας».

Τίς σοφὸς στρατιωτικὸς ἢ βαθύνους πολιτικὸς ἐμελέτησε τὰ κεφαλαιώδη, ἀλλὰ καὶ λεπτότατα καὶ φιλοσοφικῆς μερίμνης ἅμα καὶ ἐπισκοπήσεως δεόμενα θέματα ταῦτα ; Φεῦ ! Τῶν μὲν στρατιωτικῶν, τῆς μεγίστης πλειονότητος αὐτῶν, αἱ γνώσεις δὲν ὑπερβαίνουσι τὸν συνήθη κύκλον τῶν ἀσκήσεων τοῦ κανονισμοῦ, τῶν δὲ πολιτῶν ἡ χυδαιότης τῶν δημοκοπικῶν φροντίδων δεσμεύει καὶ νοῦν καὶ καρδίαν εἰς τὰ χαμηλὰ πεδία τῆς φθορᾶς τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν ψευδολόγων ἐπαγγελιῶν. Εἰς τοὺς διατεθειμένους νὰ ἀρνηθῶσι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐπιδείξωμεν τὰς στατιστικὰς τῆς στρατολογίας, τὰς βεβαιούσας τὴν αὔξουσαν ἐλάττωσιν τῶν προσερχομένων καὶ τὰς φυσικὰς ἀτελείας. Προδήλως δὲ αἰτία τούτου εἶνε οἱ τεχνητοὶ ὅροι τοῦ συγχρόνου βίου.

Ὁ στρατός, ἐν τῇ παιδαγωγικῇ αὐτοῦ ἀποστολῇ, δὲν πρέπει νὰ ἀναμένῃ ἔδαφος προητοιμασμένον νὰ δεχθῇ τὸν ἀγαθὸν σπόρον. Ἐπὶ τί ἄρα θὰ δυνηθῇ νὰ βασίσῃ τὴν ἐνέργειάν του ; Δὲν θὰ ἀπομείνῃ σχεδὸν αὐτῷ ἢ ἡ ῥώμη καὶ ἡ ἀνδρία, αἵτινες ὑφίστανται λανθάνουσαι ἐν τῷ αἵματι τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους. Θὰ ἀφυπνισθῇ δὲ ἡ ἀνδρία αὕτη πρὸ γενναίων παραδειγμάτων. Ἐν τούτῳ δὲ πρέπει νὰ ἐπιζητηθῇ τὸ ἔρεισμα, ὅ περ θὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ἐπωφελῆ χρῆσιν τοῦ διετῆ ὑφισταμένου τὴν θητείαν στρατιώτου.

Πολυαριθμότερα ἄρα στελέχη εἶνε ἀπαραίτητα. Πρέπει δὲ τοῦ λοιποῦ νὰ περιλαμβάνωσιν ἀριθμόν τινα παλαιῶν στρατιωτῶν, οἵτινες θὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὑποδείγματα ἅμα καὶ ὁδηγοί.

Ὁ στρατιωτικὸς νόμος τῆς διετοῦς θητείας συνεπάγεται μείωσίν τινα τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος. Ἀλλ' ἡ ἄποψις αὕτη (ἡ μόνη ἐξεταστέα) εἶνε καὶ ἡ μόνη,

ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐξετασθῇ, διότι οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἐπιδιώκει ὁ νόμος οὗτος ἢ νὰ παράσχῃ προσωρινὴν ἱκανοποίησιν εἰς τὴν ἐκλογικὴν πελατείαν. Πρόκειται ἄρα ἀποκλειστικῶς νὰ μελετήσωμεν τὰς διατάξεις, δι' ὧν θὰ ἀποφύγωμεν ὡς οἷόν τε πλειότερα τῶν ἐκ τοῦ νόμου τούτου μειονεκτημάτων. Πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν χρειάζεται πρῶτον νὰ διατηρῶμεν ἐν τοῖς συνόροις ἱκανῶς ἠσκημένα στρατεύματα καὶ ἱκανῶς πολυάριθμα, ὥστε νὰ ἀντιστῶσι κατ' αἰφνιδίας ἐπιθέσεως κατὰ τὸν ἀναγκαῖον χρόνον εἰς ἐκστρατείαν καὶ συγκέντρωσιν στρατευμάτων· νὰ κατορθώσωμεν δ' ἔπειτα τὴν συνοχὴν τῶν ἐπιστρατευθέντων. συντάσσοντες τὰς στρατιωτικὰς ἡμῶν μοίρας (οἷα τὰ συντάγματα) κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ ἔφεδροι νὰ κατατάσσωνται εἰς τοὺς λόχους, τὰς ἴλας, τὰς πυροβολαρχίας, ἐν αἷς ἔλαβον τὴν στρατιωτικὴν αὐτῶν μόρφωσιν.

Ὁ κ. Ροῦσβελτ τῷ 1899 ἔλεγεν ἐν Σικάγῳ τὰ ἑπόμενα: Ὁ Δωδὲ ἔν τινι τῶν νευρωδῶν καὶ μελαγχολικῶν βιβλίων του ὁμιλεῖ περὶ τοῦ «*πρὸς τὴν μητρότητα φόβου*», τοῦ τρόμου, ὅστις καταβριβρώσκει τὴν κατὰ τοὺς νῦν χρόνους νεαρὰν σύζυγον. Ὅταν δύνανται τοιοῦτοι λόγοι νὰ γραφῶσιν ἐν ἀληθείᾳ περί τινος ἔθνους τὸ ἔθνος τοῦτο εἶνε σεσηπὸς μέχρι τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων. Ὅταν οἱ μὲν ἄνδρες φοβῶνται τὴν ἐργασίαν ἢ τὸν δίκαιον πόλεμον, αἱ δὲ γυναῖκες τὴν μητρότητα, ἐγγὺς εὑρίσκονται τῆς κολάσεως· προτιμότερον εἶνε νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἐφ' ἧς ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον περιφρονήσεως παρ' ἁπάντων τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν γενναίων καὶ τῶν ὑψηλοφρόνων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν». Ἆρά γε εἴμεθα τοιοῦτον ἔθνος; Εἴμεθα προωρισμένοι νὰ δουλωθῶμεν; Ἐκ κληρονομίας ὁ Γάλλος ὀφείλει νὰ εἶνε γενναῖος. Ἔφθειρε λοιπὸν αὐτὸν ἡ πρὸς τὰ δόγματα τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ μύησις εἰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ τὸν κίνδυνον καὶ νὰ πλανᾶται, νομίζων, ὅτι δὲν θὰ ἀναγκασθῇ νὰ πολεμήσῃ;

Ἀλλὰ μὴ ἀπελπιζώμεθα. Δυνάμεθα εἰσέτι νὰ ἀποσκορακίσωμεν μετ' ἀποστροφῆς τὰς ἀνάνδρους θεωρίας περὶ κτήσεως βίου εὐημέρου ἀντὶ πάσης θυσίας. Ἀλλὰ τὰ ἀτελῆ ἀλεξικέραυνα, ἀντὶ νὰ προφυλάττωσι, προσελκύουσι τοὐναντίον τὸν κεραυνόν. Χώρα μὴ διατεθειμένη νὰ προβῇ εἰς πάσας τὰς ἀναγκαίας θυσίας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἄριστα θὰ πράξῃ, διαλύουσα τὸν στρατόν της. Διότι αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἀπαιτοῦσιν ἕτερόν τι ἢ ἀπόδειξιν. Συντάγματα, ὧν ἡ μονιμωτέρα μονὰς εἶνε ἡ μουσική, οὐδένα ἐφόβισαν. Φέρεσθαι δέ, τούτων οὕτως ἐχόντων, ὡς μέγα ἔθνος εἶνε τοσούτῳ μᾶλλον γελοιώτερον, ὅσῳ δείκνυται πρόθυμον νὰ ὑποχωρῇ μᾶλλον ἢ νὰ μάχηται. Προτιμότερον εἶνε νὰ ἀφοπλισθῶμεν. Τείνωμεν τότε τὸν τράχηλον πρὸς τὸν κλοιὸν καὶ ἐξαγοράσωμεν τὴν ἡμετέραν ἡσυχίαν διὰ τοῦ τιμήματος τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας. Ἡ ἡμετέρα ταπείνωσις θὰ ἐπιτρέψῃ τότε νὰ ἀπαλλαγῶμεν τοῦ ἐνόπλου ὄχλου, τοῦ μεγάλας ἀπαιτοῦντος δαπάνας καὶ μηδεμίαν κεκτημένου ἀξίαν. Διότι, ἀρκεῖ αἰφνιδίως νὰ ἐνδύσωμεν στρατιωτικῶς πολίτας, ὅπως παράσχωμεν στρατὸν ἕτοιμον νὰ πολε-

μήσῃ : Ὅλος ὁ κόσμος γινώσκει, ὅτι δὲν ἀρκεῖ. Διατί λοιπὸν νὰ προσποιώμεθα, ὅτι πιστεύομεν εἰς τὸ ψεῦδος τοῦτο : Ἐπὶ κινδύνῳ καταστροφῆς πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς ἀείποτε ἐξασφαλιζούσας τὴν συνοχὴν τῶν στρατευμάτων, καὶ νὰ μὴ προσπαθῶμεν νὰ φέρωμεν εἰς τὰ σύνορα πλήθη ἀσύντακτα, ὧν ἡ ἐλαχίστη ἀποτυχία θὰ ἀποσυνθέτῃ τελειωτικῶς τοὺς καταπεπτωκὸς ἔχοντας τὸ φρόνημα ἄνδρας.

Ἐν δεινοῖς καιροῖς, θεῖαι πνοαὶ πνέουσαι ἐπί τινος ἔθνους, ἐξεγείρουσι, μεταμορφώνουσιν αὐτό. Διότι φέρει ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρχὰς πάσης ψυχικῆς ρώμης. Καλοῦνται δὲ αἱ πνοαὶ αὗται Θρησκεία, Φιλοπατρία, Ἐλευθερία. Οἱ λαοί, οἵτινες ἀποστρέφουσι τὸ πρόσωπόν των ἀπὸ τῶν ἀρετῶν τούτων, εἶνε ἀμετακλήτως καταδεδικασμένοι. Ταχέως κατακτώμενοι ἢ διαμελιζόμενοι, ἐξαφανίζονται ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου.

Αἱ φυλαὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶνε ἐξ ἴσου γενναῖαι, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσιν ἔθνη ἐντελῶς ἄνανδρα, διότι οἱ φυσικοὶ νόμοι ἐξαφανίζουσι τοιαῦτα ἔθνη. Οἱ ἐκθηλυνθέντες λαοί, εἴτε δι' ὑπερβάλλουσαν ὑλικὴν εὐημερίαν, εἴτε διὰ πολιτικὴν τυραννίαν, κατεστράφησαν ὡς ἔθνη, ἀναγκασθέντες νὰ ὑποκύψωσιν ὑπὸ τὴν ξένην βίαν. Τοιοῦτοι ἀπεδείχθησαν οἱ ὑπὸ τῆς Ρώμης κατακτηθέντες λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, τοιαύτη ἡ Σινικὴ σήμερον.

Ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ροῦσβελτ ἐξῆρε προσφάτως τὴν οἰκτρώδη κατάστασιν τῆς Σινικῆς ταύτης, ἀναγκαζομένης, παρὰ τὰ τετρακόσια ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων αὐτῆς, νὰ ἀνέχηται πᾶσαν τῶν ξένων βίαν, ἐπιδρομάς, ναῶν συλήσεις, ἁρπαγὰς ἀνακτόρων, τυμβωρυχίας, καὶ προσέθετε : «Τὸ ἔθνος, ὅπερ παρασκευάζει ἑαυτῷ βίον εὔμαρῆ καὶ ἀποστρέφεται τὸν πόλεμον, σήπεται. Εἶνε προωρισμένον εἰς τὴν καταισχύνην καὶ κέκληται νὰ καταστῇ δοῦλον εἰς ἔθνη μὴ ἀπολέσαντα τὰς ἀνδρικὰς ἀρετάς». Ὁ δὲ Jean Izoulet, ἐν τῷ προτασσομένῳ τοῦ βιβλίου *(ὁ δραστήριος βίος)* τοῦ κ. Ροῦσβελτ προλόγῳ αὐτοῦ, γράφει : «Ἡ Σινικὴ ἔσται δούλη, ἐκτὸς ἐὰν ἀπὸ τοῦ μακροῦ ληθάργου ἀνανήψῃ διὰ βιαίας ἀφυπνίσεως καὶ τραπῇ εἰς φοβερὰς ἀντεκδικήσεις... Ἐπὶ αἰῶνας ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἄνευ ἑνότητος καὶ ἄνευ συνόρων, ἄνευ κυβερνήσεως καὶ ἄνευ στρατοῦ, ὑπὸ παντοίων κατεπατοῦντο ἐθνῶν. Οὐδ' ἀρκοῦσι τὰ πλούτη καὶ ὁ πολιτισμός, αἱ ὄλβιαι Ἑνετίαι καὶ αἱ πεπαιδευμέναι Φλωρεντίαι. Δέκα καὶ πέντε ἑκατοντάδες ἐχρειάσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπὸ τοῦ Αὐγουστύλου μέχρι τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ, ὅπως ἀνέλθῃ ἀπὸ τοῦ Ἅδου τῆς ἀναρχίας καὶ τῶν ἐπιδρομῶν».

Ἡ ψυχικὴ κατάστασις φυλῆς τινος καθιστᾷ αὐτὴν ἢ ἔθνος ἀνδρῶν ἐλευθέρων ἢ λαὸν εἱλώτων. Τὸ φρόνημα τοῦτο εἶνε ἀποτέλεσμα τοσοῦτον τῶν κληρονομικῶν ἕξεων καὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, ὅσον καὶ τῆς διανοητικῆς καὶ φυσικῆς ἀναπτύξεως. Διότι γινώσκομεν τῷ ὄντι, ὅτι ἡ διανοητικὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, αἱ

δεξιότητες αὐτοῦ, τὰ αἰσθήματα ἐξαρτῶνται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν κληρονομικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων. Πρὸς τὴν ψυχικὴν ἡμῶν αὐτῶν τελείωσιν ἐργαζόμενοι, τείνομεν νὰ προσπορίσωμεν εἰς τοὺς ἀπογόνους ἡμῶν βαθμὸν διανοητικῆς καὶ ψυχικῆς τελειότητος ἀνώτερον τοῦ ἡμετέρου. Οὕτω δὲ σχηματίζονται αἱ πολεμικαὶ καὶ ἀνδρεῖαι φυλαί. Τὴν ἀπόδειξιν τούτου παρέχουσιν ἡμῖν σήμερον οἱ Ἰάπωνες. Ἀπ' αἰώνων οἱ μῦθοι αὐτῶν, τὰ ᾄσματα, ἡ σχολικὴ ἐκπαίδευσις ἀπετέλεσαν τὸν θρησκευτικόν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἱερὸν ὕμνον τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς τιμῆς. Στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία, ἐμπεποτισμένη τὴν εὐγενῆ ἰδέαν, ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς τιμῆς καθιστᾷ ἀφόρητον τὸν βίον, εὑρέθη προχειροτάτη, ὅπως σχηματίσῃ τὰ στελέχη, τὰ δόντα σῶμα καὶ ζωὴν εἰς τὰ στρατεύματα. Ὁ λαὸς οὗτος, ἀνατραφεὶς ἐν τῇ περιφρονήσει τοῦ θανάτου διὰ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ παραδόσεων καὶ τῆς φλογερωτάτης φιλοπατρίας του, ἔμελλεν εὐλόγως νὰ δειχθῇ ἀτρόμητος.

Οὐδεμία ἐν τούτῳ χωρεῖ ὑπερβολὴ λόγων. Ἐν τῷ ὑπερφρονήματι τούτῳ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν κυριωτάτην αἰτίαν τῶν ἀλλεπαλλήλων νικῶν τοῦ ἰαπωνικοῦ στρατοῦ. Λεπτομέρειαί τινες καθιστῶσιν ἡμῖν εὔκολον νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν σπουδαιότητα τῆς δυνάμεως ταύτης. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1904 ἐξεδόθη ἐν Τοκίῳ τὸ πρῶτον φύλλον τριμηνιαίας «Ἐπιθεωρήσεως», ἐν ᾗ ὁ διευθυντὴς αὐτῆς, ὁ συνταγματάρχης τοῦ Ἐπιτελείου Κινήοδος ἐξέθετε τὰς ἀφορμὰς τοῦ πολέμου καὶ παρέβαλλε τὰς δυνάμεις τῶν διαμαχομένων. Ἡ στατιστικὴ τῶν δύο ἐθνῶν ἐμποιεῖ αἴσθησιν διὰ τῆς ἀριθμητικῆς διαφορᾶς. Ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων κινοῦνται κατὰ τεσσαράκοντα τεσσάρων. Πέντε δισεκατομμύρια προϋπολογισμοῦ ἀντιτάσσονται κατὰ 775 ἑκατομμυρίων. Ἐτήσιαι στρατιωτικαὶ δαπάναι 750 ἑκατομμυρίων κατὰ 95. Στρατὸς ἐν εἰρήνῃ ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατὰ 175,000 ἀνδρῶν καὶ στρατὸς ἐν πολέμῳ 4,600,000 Ρώσσων κατὰ 675,000 Ἰαπώνων. Πρὸ τοιούτων ἀριθμῶν ἀπορεῖ τις πῶς ἡ Ἰαπωνία ἐτόλμησε νὰ ἀντιμετωπίσῃ οὕτω φοβερὸν ἀντίπαλον. Ἀλλ' ἔπραξε τοῦτο, διότι τὸ πᾶν δὲν ἔγκειται ἐν τῷ ἀριθμῷ. Ὑπάρχει τι, τὸ ὁποῖον ἡ στατιστικὴ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀναγράψῃ.

Στρατός τις ἔχει πλήρη τὸν χαρακτῆρα τῶν ὄχλων, διότι τὰ συγκροτοῦντα αὐτὸν ἄτομα εἶνε ξένα μὲν πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' εὑρίσκονται ἐν στενῇ ἐπαφῇ. Γινώσκομεν δέ, ὅτι ἐν τοῖς ὄχλοις οἱ μὲν ἀσκοῦσιν ἐπὶ τῶν δὲ ἀσυνείδητον καὶ ἀντανακλαστικὴν ἐπίδρασιν, ἧς ἡ ἐπενέργεια μειοῖ τὴν ἐλευθέραν κρίσιν, τὴν νοημοσύνην καὶ τὴν σκέψιν, ἐνῷ τὸ ἐγγενὲς ἑκάστῳ ἡμῶν ἔνστικτον ἀναπτύσσεται. «Πᾶν ὄν, εἶπεν ὁ Σπινόζας, τείνει νὰ συντηρηθῇ ἐν ἑαυτῷ». Ἐν περιπτώσει κινδύνου τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντηρησίας ὠθεῖ τὸ ἄτομον εἰς τὴν φυγήν. Ἐν ὄχλῳ τινὶ ἕκαστον ἄτομον τείνει εἰς τὸ νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τοῦ ἐνστίκτου αὐτοῦ, μὴ ἀναλογιζόμενον, λησμονοῦν μάλιστα συνήθως τὰ ἴδια αὐτοῦ αἰσθήματα. Τούτου δ' ἕνεκα τὰ πλήθη μεταπίπτουσιν αἰφνιδίως ἀπὸ τῆς ἠρεμίας εἰς τὴν μανίαν, ἐκτρέπονται ἐξαπίνης εἰς φρικαλεότητας, ἃς οὐδὲν τῶν συγκροτούντων αὐτὰ ἀτόμων θὰ ἐφαν-

τάζετο ἄνευ φρίκης, ἢ προσέτι εἰς ἀμετρίας. αἵτινες διεγείρουσιν ὕστερον τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν τούτων, οἵτινες τὰς διέπραξαν. Ἡ ψυχολογικὴ αὕτη τῶν ὄχλων κατάστασις δύναται νὰ προξενήσῃ μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος τὸν πανικὸν καὶ τὴν πανωλεθρίαν. Ἐὰν οἱαδήποτε αἰτία ἐμβάλῃ εἰς τὸ πλῆθος τοῦτο τὴν ὑπόνοιαν κινδύνου, φανταστικοῦ ἢ πραγματικοῦ, ἐὰν ἐπέλθῃ ἀπροσδόκητόν τι καὶ προκαταλάβῃ ἢ ἐκπλήξῃ, τὸ ἔνστικτόν του ἀναφαίνεται ἀκατάσχετον καὶ σχεδὸν ἀείποτε θὰ ὠθήσῃ εἰς τὴν φυγὴν τὸ πλῆθος. Ἐν τοιαύταις ὥραις ἀρκεῖ ὀλίγοι τινὲς νὰ ταραχθῶσιν ἢ καταληφθῶσιν ὑπὸ τρόμου, ὅπως σύμπαν τὸ πλῆθος μετὰ τῆς ταχύτητος τῆς σκέψεως συμμερισθῇ τὸν τρόμον καὶ πέσῃ εἰς τὴν πληρεστάτην ἀλλοφροσύνην. Ἐπέρχεται τότε τὸ κρίσιμον ἀποτέλεσμα, ὁ πανικός, κατάστασις, ἐν ᾗ τὸ ἄτομον, ἀπολέσαν τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ κρίσιν καὶ στερηθὲν τῆς συνειδήσεώς του, μιμεῖται ἔκφρον ὅ τι ὁ γείτων ποιεῖ.

Τὸ φαινόμενον εἶνε μεταδοτικώτατον καὶ ἐθεάθησαν πολλάκις ἄνδρες γνωστοὶ ἐπὶ γενναιότητι, παρασυρόμενοι ἀσυνειδήτως. Ὅταν ἐκρηγνύηται ὁ πανικός, καθίσταται ἡ ἐπίσχεσίς του ἀδύνατος. Ματαία πᾶσα προσπάθεια. Οἱ εὐσταθέστατοι τὴν ψυχὴν ἐξαντλοῦνται. Πᾶσα οἵα δήποτε ἀντίστασις καταβάλλεται. Ὁ τουφεκισμὸς καὶ αὐτὴ τοῦ τηλεβόλου ἡ ἐνέργεια εἶνε ἀνίκανοι νὰ σταματήσωσι τὴν ἔκφρονα κίνησιν τοῦ ἀλλοφρονοῦντος πλήθους. Βεβαιωμέναι ἀλήθειαι εἶνε ταῦτα καὶ πρόδηλον εἶνε, ὅτι συντάγματα, ὧν τὸ πολὺ πλῆθος σύγκειται ἐξ ἀνδρῶν, πάντοθεν συνελθόντων καὶ ἀγνώστων ἀλλήλοις, ἀποτελοῦσιν ὄχλους καὶ ἐνέχουσι τοὺς ἐκ τοιούτων κινδύνου.

ΤΕΛΟΣ

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

1) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ΄. καὶ Κ΄. αἰῶνα ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ ἀγγλιστί, ἐκδίδεται γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐξεδόθη ἤδη ἑλληνιστὶ ἐνταῦθα.

Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ τελευταίου διωγμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μετὰ τῆς συναφοῦς δρασεως τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ.

Περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὡμίλησεν ὁλόκληρος ὁ ἀγγλικὸς τύπος καὶ τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς καὶ πωλεῖται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἑταιρείας.

2) Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐξεδόθησαν ἑλληνιστὶ αἱ πέρυσι γενόμεναι διαλέξεις ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν Γαλλικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Περιλαμβάνει ἐντὸς εἴκοσι καὶ πλέον τυπογραφικῶν φύλλων διὰ τῶν σπουδαιοτέρων ῥητόρων τῶν Παρισίων ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα τε καὶ δουλεύουσα ἐν γλαφυρωτάταις διαλέξεσι.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

3) Ἡ Φιλοπατρία ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Φιλοσοφικώτατον ἐθνικώτατον, διδακτικώτατον καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατον ἔργον.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

„ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχμαὶ 8.—Ἐξωτερικοῦ φράγκα χρυσᾶ 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Κανονισμοῦ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

Γραφεῖα: ὁδὸς Σοφοκλέους ἀριθ. 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1) *Ν. Καζάζη.*—Ἐθνικὴ Κατήχησις	Δρ.	0.20
2) » Γουλιέλμος Γλάδστων	»	1.—
3) » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2.—
4) » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια	»	1.—
5) » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας	»	0.20
6) » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ	»	0.10
7) » Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0.10
8) » L'Hellénisme et la Macédoine	»	1.—
9) » *Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα*	»	5.—
10-12) » Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα, ἀγγλιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί	»	1.—
13) » Ἡ Φιλοπατρία	»	1.—
14) Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ)	»	1.—
15) *Χ. Χρηστοβασίλη.*—Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2.—
16) » Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλεᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν	»	0.40
17) » Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις	»	1.—
18) Ἐθνικὰ ᾄσματα Α' ἔκδοσις	»	0.30
19) Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ	»	1.—
20) *Γ. Ν. Χατζηδάκι.*—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1.—
21) Τοῦ αὐτοῦ—Du Caractère hellénique des Anciens Macédoniens	»	1.—
22) *Π. Καρολίδου.*—Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2.—
23) Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'	»	3.—
24) *Ι. Νικολάρα.*—Πατρίς, τραγῳδία	»	1.—
25) A. Z. Stephanopoli.—Le Facteur Grec dans le problème oriental	»	0.50
26) O. de Berobrazow.—Notes sur la Question d'Orient	»	0.50
27) *Τερτίου Φιλιππίδη.*—Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.50
28) *Ρώσσου Εὐσεβοῦς.*—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.—
29) Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0.—
30) *Κ. Παπαμηχοπούλου.*— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους	»	5.—
31) *Ἡρακλ. Βασιάδου.*—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1.50
32) Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας 1517-1900	»	2.—
33) Ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς	»	0.10
34) *Ν. Δουργοβώ.*—Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή	»	1.—
35) Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους	»	1.—
36) *Γ. Στρατήγη.*— Μακεδονικὰ Τραγούδια	»	1.—
37) *Ι. Κυλαστέση.*—Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος Δρᾶμα	»	1.—

κ. Χαρ. Παπαϊωάννου, καθηγητὴν
Λευκωσίαν (Chypre)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' Τεῦχος 130ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1908 Ὀκτώβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ,,
1 — Ὁδὸς Σοφοκλέους — 1
1908

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

ΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β΄ Ο ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

ΥΠΟ ΙΩ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, (καθηγητοῦ)

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Πρὸ τῆς βασιλείας (1222—1254)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἡ παιδικὴ ἡλικία

Θεόδωρος ὁ Β΄ Δούκας Λάσκαρης[1] ἐγεννήθη ἐν Νικαίᾳ[2] κατὰ τὸ 1222, τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀναρρήσεως τοῦ πατρός του. Ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος Γρηγορᾶς ἀναφέρει, ὅτι ὅτε ὁ Βατάτσης ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἡ σύζυγός του, ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη, ἤρξατο αἰσθανομένη τοὺς πόνους τῆς μητρότητος[3].

Ἀπὸ 18 ἤδη ἐτῶν, ἡ Νίκαια εἶχε καταστῇ ἡ ἕδρα τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα Θεοδώρου τοῦ Α΄[4] τοῦ Λασκάρεως, τὸ νέον τοῦτο κράτος, ἱδρυθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπείων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶχε λάβῃ ὑπεροχὴν ἐφ᾽ ὅλων τῶν γειτονικῶν κρατῶν.

Φροντίζων νὰ δείξῃ τὸ ἔργον του διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

1 Ὁ Θεόδωρος Β΄ ἔφερε τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του.

2 Ἐγκώμιον Νικαίας, Παρισ. sup. g 2. 472, Fol. 33 ro

3 Νικηφόρος Γρηγορᾶς, Τ. 1, 51.

4 Περὶ Κωνσταντίνου Λασκάρεως, ὡς πρώτου αὐτοκράτορος ἀναδειχθέντος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν παραμονὴν τῆς ἁλώσεως, ὅρα τὴν ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν Ξενοφῶντος Σιδερίδου. «Ἔλεγχος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ P. Louis le Petit τῆς περὶ τῶν προνομίων τοῦ μητροπολίτου Τραπεζοῦντος συνοδικῆς πράξεως». Ἱεροσόλυμα, 1907.

ὁ Θεόδωρος ὁ Α', ὥρισεν ὡς διάδοχον τὸν γαμβρόν του Ἰωάννην τὸν Δούκα, τὸν ἐπιλεγόμενον Βατάτσην, ἄνθρωπον μεγάλης ἀξίας. Ὀλίγα γνωρίζομεν περὶ τῆς προηγουμένης ζωῆς καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Κατήγετο ἐκ Διδυμοτείχου[1]· ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὰ πάντα συμβάλλονται εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ἦτο εὐγενής[2], καθότι ὁ Βατάτσης ἐπέτυχε τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοβισταίρου καὶ ἐνυφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Θεόδωρος Β' διῆλθε τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἐν Νυμφαίῳ, ὅπου ὁ Βατάτσης ἐγκατέστησε τὴν βασιλικήν του διαμονήν[3], ἀντὶ τῆς Νικαίας, ἣν ἀφῆκεν ὡς ἕδραν τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Νικαίας, οἵτινες σκοπὸν εἶχον τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐζήτουν μόνον ἀπὸ τὴν προσωρινήν των πρωτεύουσαν ἰδιότητας, δυναμένας νὰ καταστήσωσι πόλιν τινα καταφύγιον ἀσφαλές, ἐν περιπτώσει ἀμύνης, κέντρον ἐνεργείας, ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως· ἑπομένως δὲν εἶχον ποσῶς λόγους διὰ νὰ προτιμήσωσι πόλιν τινὰ ἀπ' ἄλλης. Ἀμ' ὡς κατέστη ἄρχων ὁ Βατάτσης παρετήρησεν, ὅτι τὸ Νύμφαιον[4], πόλις κειμένη μεταξὺ τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Σάρδεων, τῷ παρεῖχεν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα πλεονεκτήματα.

Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἦτο ἐπὶ τοσοῦτον συνετή, καθ' ὅσον, μὴ ἔχων οὐδὲν νὰ φοβηθῇ ἐκ τῶν γειτόνων τοῦ μέρους τούτου, ἔβλεπε τοὐναντίον νὰ αὐξάνῃ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν πέραν τῆς θαλάσσης ἐχθρῶν του. Ἐφοβεῖτο ἐπίσης ἐσωτερικὰς ταραχάς, ὑποκινουμένας κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Θεοδώρου τοῦ Α', Ἀλεξίου καὶ Ἰσαακίου. Οἱ πρίγκιπες οὗτοι πράγματι βαρέως ἔφερον τὴν απομάκρυνσίν των ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ροβέρτου[5] βοήθειαν, ἣν ἐπέτυχον διὰ χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων. Ἀλλ' ὁ Βατάτσης, ἐξελθὼν νικητὴς ἐκ τῶν συναφθεισῶν μαχῶν, ἐτιμώρησεν αὐστηρῶς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐτύφλωσε τοὺς δύο ἀδελφοὺς Θεοδώρου τοῦ Α'.

Δύο ἔτη βραδύτερον, κατὰ τὸ 1225, νέα συνωμοσία ἐσκευωρήθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ πόλει τῆς Νικαίας ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος[6]. Ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας ταύτης ἦτο ὁ ἐξάδελφος τοῦ Βατάτση Ἀνδρόνικος Νεστόγγος, ὅστις ἐπωφθαλμία τὸν θρόνον.

Εἰς τὸ Νύμφαιον λοιπόν, εἰς γραφικὸν τοπεῖον, παρὰ τὰς ὄχθας παραποτάμου τοῦ Ἕρμου καὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Σιπύλου ὄρους ἐμεγάλωσεν ὁ νέος Θεόδωρος

1 Ἀκροπολίτης, 26.
2 Βλεμμύδης 112, 4 : 115, 11 — Ι. Κανταχουζηνός, 11,3.
3 Βλεμμύδης 7.
4 Ἀκροπολίτης, 34, 24.
5 Ν. Γρηγορᾶς Τ. 1, 25.
6 Ἀκροπολίτης, 36, 19.—Acta et Dipl. T. IV, p. 211—224.

Λάσκαρης. Τὰ πολεμικὰ ᾄσματα καὶ ἡ φήμη τῶν νικῶν τοῦ πατρός του ἤρχοντο ἐκ μεμακρυσμένων μερῶν νὰ λικνίσωσι τὴν παιδικήν του ἡλικίαν, ἥτις διέρρεεν ἠρέμα ὑπὸ τοὺς ἀγρύπνους ὀφθαλμοὺς τῆς μητρός του, τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης.

Ἡ πριγκίπισσα αὕτη ἦτο ἡ μεγαλειτέρα θυγάτηρ Θεοδώρου τοῦ Α'. Χήρα τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου[1], ἐνυμφεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὸν Ἰωάννην Βατάτσην. Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁμοφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν ἔπαινον τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν της, τὸ καλλιεργημένον πνεῦμά της καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας[2]. Κόρη πριγκιπίσσης βυζαντινῆς[3], ἔλαβε παρὰ τῆς μητρός της τὴν ἐπιμεμελημένην καὶ λεπτὴν, ἀνατροφήν, δι' ὧν ἐπροίκιζον τὰς βυζαντινὰς πριγκιπίσσας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καλλίτερον παντὸς ἄλλου ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ οἰκογενείᾳ τοῦ Βατάτση διετήρησεν ἁγνὰ τὰ ἔθιμα τῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου. Συγχρόνως εἶχεν ἀκριβῆ συναίσθησιν τοῦ βασιλικοῦ της ἀξιώματος, καὶ ὁ Ἀκροπολίτης, ὁσάκις ὁμιλεῖ περὶ αὐτῆς, δὲν παύεται ἐπαινῶν τὸν ἀρρενωπόν της χαρακτῆρα καὶ τὴν συνετὴν ὀξυδέρκειάν της.

Αὕτη λοιπὸν ἡ πεπαιδευμένη μήτηρ διηύθυνεν αὐτοπροσώπως[4] τὴν πρώτην παίδευσιν τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος Λασκάρεως καὶ ἔρριψεν ἐν αὐτῷ τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ἀρετῆς, ἅτινα θὰ ἀναπτυχθῶσι βραδύτερον. Κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα, ὁ νεαρὸς πρίγκιψ περιεκυκλώθη ἀπὸ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας, ἀπὸ μικροὺς τῶν παιγνιδίων συντρόφους, ἀπὸ τὰ *παιδόπουλα*, ἅτινα ἔζων ἐν τοῖς ἀνακτόροις.

Ἓν τῶν παιδίων τούτων, ταπεινῆς καταγωγῆς[5], κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ νεαροῦ του κυρίου καὶ νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὸν χαρακτῆρά του· εἶνε ὁ Γεώργιος Μουζάλων, ὅστις βραδύτερον ἔσται ὁ ἐπιστήθιος αὐτοῦ φίλος.

Ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους ἐπίσης τῷ ἔδωκαν καὶ μίαν σύντροφον. Ὁ Βατάτσης ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ πάσῃ θυσίᾳ τὴν φιλίαν τῶν Βουλγάρων. Διὸ καὶ ἐσκέφθη νὰ νυμφεύσῃ τὸν υἱόν του Θεόδωρον μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως των Ἀσὰν τοῦ Β' καὶ νὰ συνάψῃ μετ' αὐτῶν στενὴν συμμαχίαν.

Πρὸς τοῦτο ἔπεμψεν ἐν ἔτει 1235 πρεσβείαν τῷ Ἀσὰν διὰ νὰ τῷ ἀνακοινώσῃ τὰ σχέδιά του. Ἅμ' ὡς ἔμαθεν, ὅτι ὁ Ἀσὰν παρεδέχετο τὰς προτάσεις του, διῆλθε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Καλλίπολιν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Βενετῶν, οἵτινες παρεδόθησαν ὀλίγον μετὰ ταῦτα.

---

1 Ἀκροπολίτης 26, 17.

2 Ἀκροπολίτης 67.—Νικ. Γρηγορᾶς 44.

3 Ἡ μήτηρ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης Ἄννα ἦτο θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ'. τοῦ Ἀγγέλου.

4 Ἀκροπολίτης 52, 14.

5 Ἐν τῇ «Κωμῳδίᾳ τοῦ Βαϊούλου» ὁ Θεόδωρος λέγει, ὅτι τὰ παιδία ταῦτα ἦσαν τέκνα πριγκίπων.

Ὁ Ἀσὰν ἦλθε μετ' ὀλίγον μετὰ τῆς συζύγου του Μαρίας τῆς Οὐγγαρικῆς καὶ τῆς τῆς θυγατρός των Ἑλένης, ἡλικίας 9 ἐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης, ὁ μὲν Ἀσσὰν ἔμεινεν ἐν Καλλιπόλει, ὁ δὲ Βοτάτσης, διελθὼν τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀσάν, μετέβη εἰς τὴν Λάμψακον, ὅπου τοὺς περιέμενον ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη καὶ ὁ πρίγκιψ Θεόδωρος.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑωρτάσθη ἡ γαμήλιος τελετή, εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου.

Ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἀσάν, καταστάντες οὕτω συγγενεῖς καὶ σύμμαχοι, ἥνωσαν τὰς δυνάμεις των καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Λατίνους ἐκ τῆς Θράκης, τῆς ὁποίας διεμοιράσθησαν τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς πόλεις.

Προὐχώρησαν μάλιστα μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐνέσπειραν τὸν τρόμον εἰς τοὺς Λατίνους τῆς πόλεως ταύτης[1].

Μετὰ τὴν διανομήν, ὁ Βατάτσης ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ὁ Ἀσὰν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κράτος του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ τελευταῖος οὗτος μετενόησε διότι ὑπέγραψε συνθήκην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος· τόσον ἐφοβεῖτο τὴν πρόοδον τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τούτου προσεπάθησε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν θυγατέρα του ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ του, τοῦ πρίγκιπος Θεοδώρου.

Ἐπὶ τῇ προφάσει τοῦ νὰ ἐπανίδῃ τὴν κόρην του καὶ νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ, παρεκάλεσε τὸν Βατάτσην διά τινος πρεσβείας νὰ τὴν στείλῃ παρ' αὐτῷ εἰς Ἀδριανούπολιν. Οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ, οὔτε ἡ Εἰρήνη ἠγνόουν τὰς προθέσεις τοῦ Βουλγάρου βασιλέως. Οὐχ ἧττον τῷ παρέδωκαν τὴν βασιλόπαιδα καὶ περιωρίσθησαν νὰ εἴπωσιν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἐτιμώρει πᾶσαν ἐπιορκίαν καὶ πᾶσαν τυχὸν ἀδικίαν.

Οἱ φόβοι των ἐδικαιώθησαν πληρέστατα. Ὁ Ἀσὰν ἐπανέλαβε τὸ παιδίον καὶ ἀπεσύρθη μετ' αὐτοῦ εἰς Τύρνοβον. Ἐπειδὴ ἡ μικρὰ πριγκίπισσα ἔκλαιε πικρῶς, ὁ Ἀσὰν τὴν ἐκτύπησεν ἰδιοχείρως σφοδρῶς κατὰ πρόσωπον καὶ τῇ ἀπηύθυνε τρομερὰς ἀπειλάς, ἐὰν δὲν ἤθελε συμμορφωθῇ μὲ τὴν θέλησίν του.

Οἱ Λατῖνοι ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐκαιρίας ταύτης διὰ νὰ συμμαχήσωσι μετ' αὐτοῦ ὡς καὶ μετὰ τῶν Κουμάνων (τοὺς Σκύθας τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων) καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἐβάδισαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπολιόρκησαν κατ' ἀρχὰς τὴν Τυρολόην (Τσορουλοῦν), πόλιν ὀχυράν, ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Ταρχανιώτου. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ὁ Ἀσὰν ἐδέχθη μήνυμα, ὅ περ τῷ ἀνήγγειλε συγχρόνως τὸν θάνατον τῆς συζύγου του Μαρίας τῆς Οὐγγαρικῆς, τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ ἐπισκόπου Τυρνόβου. Ἐν τῇ ταραχῇ του ἐξέλαβε τὸ συμβὰν ὡς θεομηνίαν, καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν ἐπέστρεψεν ἐν τάχει εἰς Τύρνοβον[2].

Πεισθεὶς νῦν, ὅτι ἡ ἐπιορκία του ἦτο αἰτία τῶν δυστυχιῶν του, ἔστειλεν εἰς

1 Ἀκροπολίτης, 52.
2 Ἀκροπολίτης 56.

τὸν Βατάτσην πρέσβεις, ἐξαιτούμενος τὴν συγγνώμην του καὶ ἀνανεῶν τὴν συνθήκην. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ αὐτοκράτειρα ἐδέχθησαν εὐμενῶς τοὺς πρέσβεις καὶ προθύμως ἀνενέωσαν τὴν συνθήκην. Ἡ νεαρὰ πριγκίσσα ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον καὶ ἐξηκολούθησεν, ὅπως προηγουμένως, τὴν ἐκπαίδευσίν της μετὰ τοῦ νεαροῦ συζύγου της, ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς αὐτοκρατείρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ Νικαία ἑστία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἡ Νίκαια κατέστη ἡ ἑστία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

«Προτιμᾷ μᾶλλον νὰ ὑπομένῃ τὴν ἀποδημίαν πέριξ τῶν ἀνακτόρων Ἕλληνος αὐτοκράτορος, παρὰ νὰ ζῇ εἰς πατρίδα κατατυραννουμένην ὑπὸ τῶν ξένων»[1] γράφει Μιχαὴλ ὁ Χωνιάτης, συνιστῶν εἰς Θεόδωρον τὸν Α' τὸν προὔχοντα τῆς Εὐβοίας Χαλκούτσην. Οἱ λόγοι οὗτοι μᾶς ἐξηγοῦσι θαυμασίως τὴν συρροήν, τὴν πάντοτε αὐξάνουσαν τοῦ ἐπιλέκτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Νικαίᾳ.

Μεταξὺ τῶν λογίων, οἵτινες ἀθρόοι ἔσπευσαν ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεκρίνοντο ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ ἱστορικός, ὁ Δημήτριος Καρύκης, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου Μοναστηριώτης, καθηγητὴς τῆς γραμματικῆς, μεγάλης ἀξίας, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀκροπολίτου Ἑξαπτέρυγος, καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ τὰ γράμματα ἦσαν πολὺ παρημελημένα ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, εἶνε φανερόν, ὅτι οἱ διδάσκαλοι οὗτοι, παρὰ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀφοσίωσίν των, δὲν ἠδύναντο νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς μαθητάς των τελείαν παίδευσιν.

Οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὴν γενεάν, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἡ ἀφύπνισις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐφαίνετο εὐεργετικωτάτη. Πάντες ἐνεψυχοῦντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ κάμωσι σπουδαίας μελέτας.

Ἀναφέρωμεν, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων νέων τῶν χρόνων τούτων, τὸν Νικηφόρον Βλεμμύδην, ὅστις βραδύτερον κατέστη διασημότατος. Ὁ Βλεμμύδης ἠναγκάσθη διὰ νὰ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του καὶ τελειοποιήσῃ τὴν ἐκπαίδευσίν του, νὰ διατρέξῃ πολλὰς πόλεις τῆς Βιθυνίας[2], ὅπου ἤλπιζεν, ὅτι θὰ συναντήσῃ καλόν τινα διδάσκαλον. Μετέβη μάλιστα μέχρι τῆς Σκαμάνδρου, ἥτις δὲν ἀνῆκε τότε εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας, διὰ ν' ἀκούσῃ ἐκεῖ τὰ μαθήματα τοῦ διασήμου διδασκάλου Προδρόμου[3].

1 Μηλιαράκης, 151.
2 Βλεμμύδης 55.
3 Βλεμμύδης 4.

Ὁ αὐτοκράτωρ Βατάτσης ἐπέφερε θεραπείαν εἰς τὰ ἄτοπα. Ἐπιθυμῶν ν' ἀναπτύξῃ τὸν λαόν του καὶ τὸ Κράτος του διὰ πνευματικῆς καλλιεργείας, ἵδρυσεν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ Κράτους του δημοσίας βιβλιοθήκας[1], ὅπου συνήθροισε βιβλία πάσης τέχνης καὶ πάσης ἐπιστήμης. Ἐξ ἄλλου ἵδρυσεν ἐν Νικαίᾳ ἀνωτέραν φιλοσοφικὴν σχολήν[2].

Οὕτω ἡ ἐκπαίδευσις ἔλαβε νέαν ἀνάπτυξιν καὶ ἡ Νίκαια κατέστη ἀληθὴς ἑστία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἀνεφέραμεν, ἐν παρόδῳ ὅλας τὰς δυσκολίας, ἃς συνήντησεν ὁ Βλεμμύδης διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ. Θὰ μελετήσωμεν νῦν πλησιέστερον τὸ πρόσωπον τοῦτο, ὡς καὶ τὸν μαθητήν του, τὸν ἱστορικὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν χρόνων των, ὑπῆρξαν ἀμφότεροι οἱ διδάσκαλοι καὶ ἀργότερον οἱ φίλοι καὶ ἀνταποκριταὶ Θεοδώρου τοῦ Β'.

Ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1197. Ὁ πατήρ του ἦτο ἰατρός. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸ 1204, οἱ γονεῖς του ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν ταύτην, καὶ νὰ καταφύγωσι μετ' ἄλλων Ἑλλήνων εἰς Νίκαιαν. Αἱ λαμπραὶ διὰ τὴν μάθησιν διαθέσεις του ἐξεδηλώθησαν ἀπὸ τῆς τρυφερᾶς του παιδικῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ἐμελέτησε τὴν γραμματικὴν μετὰ σπανίας ἐπιμελείας[1].

Μετὰ τὴν περίοδον τῆς γραμματικῆς, ἥτις διήρκεσε τέσσαρα ἔτη, ἐμελέτησε τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς. Ἐπεδόθη ἀκολούθως εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ Ἀφθονίου καὶ ἔμαθε τὴν τοῦ Ἑρμογένους ρητορικὴν καὶ τὴν λογικήν. Ἐν ἡλικίᾳ δέκα ἓξ ἐτῶν, εἶχεν ἤδη διανύσῃ ὅλους τοὺς σταθμοὺς τοῦ προγράμματος τούτου καὶ θέλων νὰ ἐκπαιδευθῇ περισσότερον, ἀλλὰ μὴ ἔχων ἁρμόδιον καθηγητήν, ἤρξατο μελετῶν τὴν ἰατρικήν[2].

Ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσιν ἐτῶν ἐπεδόθη εἰς τὰς διασκεδάσεις. Ἐν τούτοις τρία ἔτη ἀργότερον, ἀπεχωρίσθη τῆς νεκρᾶς κόρης, ἣν ἠγάπα καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰς σπουδάς του[3].

Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον, ἐσύχναζε τὴν αὐλήν, πάντοτε μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐκπαιδευθῇ περισσότερον· διότι τὸ φοιτᾶν τὴν αὐλὴν ἐθεωρεῖτο τότε ὡς ἡ κορωνὶς τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς εὐγενοῦς νεολαίας[4].

Ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι τριῶν ἐτῶν μετέβη εἰς τὴν Σκάμανδρον διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰ

1 Βλεμμύδης, 2.
2 Βλεμμύδης, 3.
3 Βλεμμύδης, 3.
4 Βλεμμύδης, 4.

μαθήματα τοῦ διασήμου Προδρόμου [1]. Ἐκεῖ, ὁ Βλεμμύδης ἠδυνήθη νὰ μάθῃ τὴν ἀριθμητικὴν τοῦ Νικομάχου, τὴν χρησμολογικὴν τοῦ Διοφάντου, ὅλα τὰ μέρη τῆς γεωμετρίας, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν συλλογιστικὴν καὶ μέρος τῆς φυσικῆς.

Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς Νύμφαιον, ὅπου ἐκ νέου ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς καὶ ἤρχισε τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας [2].

Ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσιν ἕξ ἐτῶν, μετέβη εἰς Νίκαιαν παρὰ τῷ πατριάρχῃ Γερμανῷ, ὅστις τῷ ἔδωκε θέσιν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος οὗτος, πεπροικισμένος διὰ τοσούτων ἀρετῶν, ὁ διάσημος οὗτος σοφὸς ἔσχε πολλοὺς ἐχθροὺς [3] καὶ ὑποχωρῶν εἰς τὸ μῖσος τὸ αὐξάνον πάντοτε, ὅ περ συνήντα, μετέβη εἰς τὴν νῆσον Λέσβον. Μετ' ὀλίγον ἄλλως τε ἐπανῆλθε, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν μοναστικὴν ζωήν, ἀφ' ἧς εἰς μάτην προσεπάθησεν ὁ πατριάρχης νὰ τὸν ἀποτρέψῃ.

Ὁ Βλεμμύδης ἐνεκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῶν δύο Ὀρέων ἐν Λάτμῳ [4] καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἔφεσον παρὰ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Μανασσῇ.

Δύο ἔτη βραδύτερον μετέβη εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Διερχόμενος διὰ τῆς Ρόδου, ἐγένετο δεκτὸς λίαν φιλοφρόνως ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τῆς νήσου ταύτης, Λέοντος Γαβαλᾶ, ὅστις τὸν κατέπεισε νὰ διέλθῃ ἐκεῖ ὅλον τὸν χειμῶνα.

Εἰς τὴν Ρόδον, ὁ Βλεμμύδης ἐνεκλείσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ ὄρους Ἀτταβύρου, ὅπου εὗρε πληθώραν καλῶν βιβλίων [5], καὶ νυχθήμερον ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν, ἀπολαύων ἀπαραμίλλου εὐχαριστήσεως, ἀλλ' ἥτις ὑπῆρξε, δυστυχῶς μικρᾶς διαρκείας.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορος Βατάτση κατὰ τοῦ καίσαρος Λέοντος Γαβαλᾶ, ἠνάγκασε τὸν σοφόν μας νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ εἰρηνικὸν καταφύγιόν του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἔφεσον.

Κατὰ τὸ 1237 διωρίσθη ἀρχιμανδρίτης τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ θαυματουργοῦ καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ αὐτοκράτωρ τῷ ἐνεπιστεύθη τὴν ἐκπαίδευσιν πέντε νεανιῶν [6]. Ὁ Βλεμμύδης παρεδέχθη, ἀλλ' ἄνευ ἀνταμοιβῆς [7].

Βραδύτερον ἐπεχείρησε ταξείδιον εἰς Ἅγιον Ὄρος, εἰς Θεσσαλονίκην, εἰς Λάρισσαν καὶ τὰ περίχωρα, ὅπου εὗρε καὶ ἐμελέτησεν ἄπειρα βιβλία [8]. Κατὰ τὴν

1 Κλεμμύδης, 4.
2 Βλεμμύδης, 6.
3 Ἀπέδιδεν ὁ ἴδιος τοῦτο εἰς τὸν ἀπότομον χαρακτῆρά του καὶ εἰς τὸ τῆς γνώμης σκληρόν».
4 Λάτρος ἢ Λάτμος, ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὸν Μαίανδρον. Krumbacher, 134.
5 Βλεμμύδης, 62.
6 Φαίνεται, ὅτι τότε ἀνέλαβε καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Θεοδώρου Β', ὅρα σελ. 175.
7 Βλεμ. 29.
8 Βλεμ. 36.

ἐπάνοδόν του εἰς Νίκαιαν, ἐγκαθιδρύθη ὁριστικῶς ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ὁ Βλεμμύδης εἶνε μορφὴ ἐκ τῶν μὴ ἀσυνήθων ἐν τῷ βυζαντιακῷ πολιτισμῷ· εἶνε σοφὸς Ἕλλην, ἐν ᾧ ἡ βέβηλος ἐπιστήμη ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας. Εἶνε Ἕλλην καὶ ἔχει πλήρη τούτου συνείδησιν. Ὁ Βλεμμύδης ἀποκαλεῖ τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, *Ἑλληνίδα ἐπικράτειαν* [1], καὶ διηγούμενος τὸ εἰς Σκάμανδρον ταξείδιόν του λέγει, ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἦτο ἀκόμη ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν σκῆπτρον. «*Οὐ γὰρ ὑπὸ τὰ τῶν Ἑλλήνων τῷ τότε σκῆπτρα ἡ Σκάμανδρος* [1].

Ὡς σοφὸς ὁ Βλεμμύδης περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν ἐποχήν του. Ἐμμανὴς διὰ τὴν σπουδήν, ἔσπευδε πανταχοῦ μὲ τὴν πρόθεσιν ν' αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του. Αἱ γνώσεις του εἶνε ποικίλαι καὶ βαθεῖαι· εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, πανεπιστήμων. Ἀλλ' ὁ Βλεμμύδης εἶνε μοναχὸς καὶ καθίσταται ἀσκητής, μάλιστα μετὰ τὰς πολυπληθεῖς καὶ ζωηρὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν του.

Ὀλίγον φροντίζει διὰ τὴν ἐπίγειον ζωήν. Ὀλίγον ἐνδιαφέρουσιν αὐτὸν τὰ ἐπίγεια ἀγαθά, παροδικὰ καὶ μάταια. Τὸ πᾶν εἶνε νὰ κερδήσῃ τὰς οὐρανίους τιμάς [2]. Διὸ καὶ κατέστη ἀδύνατον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ χριστιανικοῦ δογματισμοῦ.

Ἐὰν καταδικάζῃ τὴν ἀστρολογίαν καὶ τιμᾷ τὴν οὐράνιον ἀστρονομίαν [3], ἐὰν γράφῃ εἰς τελείαν γλῶσσαν ἐπιστολὰς καὶ σοφὰς πραγματείας ἐπὶ τῆς γεωγραφίας καὶ τῶν καθηκόντων τῶν βασιλέων, τὸ ἔργον του, ὅσον μέγα, ὅσον ποικίλον καὶ ἂν εἶνε, πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ τὸ πρωτότυπον, ὅ περ δύναταί τις νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ σοφὸν ὅπως αὐτόν.

Ἡ μεγάλη τοῦ Βλεμμύδου ἀξία εἶνε, ὅτι ὑπῆρξεν ἐκλαϊκευτὴς καὶ ἀκριβῶς ἐκλαϊκευτῶν ὑπῆρχεν ἀνάγκη τότε.

Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει 1217[4]. Ὁ πατήρ του, ἀρχηγὸς οἰκογενείας πολυπληθοῦς, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων προυχόντων Ἑλλήνων καὶ ἔμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὐχ ἧττον ἐζήτει τὴν περίστασιν νὰ φύγῃ καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλε τὸν υἱόν του Γεώργιον [5] εἰς Νίκαιαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Βατάτσης ἐδέχθη εὔνους τὸν νεαρὸν πρόσφυγα καὶ τῷ παρεχώρησε φιλοξενίαν ἐν αὐτῷ τῷ ἀνακτόρῳ του.

1 Βλεμ. 4.
2 Βλεμ. 62.
3 Βλεμ. 8.
4 Heisemberg, Acrop. préface IV.
5 Ἀκροπολίτης, 46.

Ὁ γέρων Ἀκροπολίτης, ὁ πατήρ, ἠσθένησε μετ' ὀλίγον σοβαρῶς καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανε, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρόν του νὰ μεταβῇ εἰς Νίκαιαν.

Καθ' ὃν χρόνον ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης ἦτο δέκα ἓξ ἐτῶν καὶ εἶχεν ἤδη ἀποπερατώσῃ τὰς πρώτας σπουδάς του[1].

Ἓν ἔτος βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ, βλέπων τὴν πρὸς τὰ γράμματα κλίσιν τοῦ νεανίου, τὸν ἔστειλε μὲ ἄλλους ὁμοῦ νεανίας νὰ σπουδάσῃ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ διδασκαλεῖον[2], ὅπερ ἵδρυσεν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διασήμου διδασκάλου Ἐξαπτερύγου. Ὅτε οἱ νέοι οὗτοι παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, οὗτος, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν Ἀκροπολίτην, τῷ εἶπε τοὺς λόγους τούτους, οἵτινες χαρακτηρίζουσι καλῶς τὰ αἰσθήματα, ἅπερ ὁ Ἰωάννης Βατάτσης εἶχε πρὸς τὰ γράμματα.

«Ἔλαβον τοὺς νέους τούτους ἐκ Νικαίας διὰ νὰ τοὺς στείλω εἰς τὸ σχολεῖον. »Ὅσον ἀφορᾷ σέ, ὀφείλεις νὰ δείξῃς διὰ τοῦ ζήλου σου καὶ τῆς ἐπιμελείας σου, »ὅτι ἐξέρχεσαι τῆς κατοικίας μου. Ἠδυνάμην νὰ σὲ κάμω στρατιώτην· θὰ εἶχες »τότε τὸν συνήθη μισθόν, ἢ ὀλίγον περισσότερον διὰ τὴν εὐγενῆ σου καταγωγήν. »Ἐὰν ὅμως διαπρέψῃς εἰς τὴν φιλοσοφίαν, θὰ ἀξιωθῇς μεγάλων τιμῶν καὶ ἀμοι»βῶν· μόνος ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ φιλόσοφος εἶνε διάσημοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων»[3].

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐξαπτερύγου, ὁ Ἀκροπολίτης ἐξηκολούθησε, περὶ τὰ 1238, τὰς σπουδάς του ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου[4], οὗτινος ἡ φήμη εἶχεν ἤδη ἀσφαλῶς ἐπικρατήσῃ.

Ὁ Ἀκροπολίτης ἠγαπᾶτο πολὺ ἐν τῇ αὐλῇ. Ἔζη διαρκῶς μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, καὶ ἐν ἐκστρατείᾳ ἠκολούθει τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ συντάττῃ τὰ ἐπίσημα γράμματα, δι' ὧν, κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν, οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἀνήγγελον τὰς νίκας των εἰς τὸν λαὸν τῆς πρωτευούσης[5]. Ἄλλως τε ὁ Βατάτσης εἶχε παρ' αὐτῷ ἰδιαιτέρους γραμματεῖς τοὺς Ἰωσὴφ Μεσοποταμίτην καὶ Νικηφόρον Ἀλυάτην διὰ τὴν συνήθη ἀλληλογραφίαν καὶ τὸν Ἀκροπολίτην καὶ τὸν Ἰωάννην Μακροτὸν διὰ τὴν ἐπίσημον τοιαύτην καὶ τὴν σύνταξιν τῶν συνθηκῶν[6].

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἀκροπολίτης συχνάκις ἐπεφορτίζετο μὲ λεπτὰς ἀποστολάς. Ἀπεστάλη μάλιστα καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ διαπραγματευθῇ μυστικήν τινα

---

1 Ἀκροπολίτης 46, (Γραμματικὴ ἢ ἐγκύκλιος παίδευσις, τὸ quadrivium τῶν Λατίνων.
2 Ἀκροπολίτης 49.
3 Ἀκροπολίτης, 49.
4 Ὁ Ἀκροπολίτης ἦτο εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν.
5 Ἀκροπολίτης, 79,1.
6 Ἀκροπολίτης, 91.

ὑπόθεσιν[1]. Ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ γ ε ν ι κ ο ῦ[2] λογοθέτου καὶ ἀκολούθως τοῦ μεγάλου λογοθέτου. Θεόδωρος ὁ Β', κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1257, τὸν ὠνόμασε διοικητὴν πάσης τῆς Δύσεως.

Ὁ Ἀκροπολίτης εἶνε μαθητὴς τοῦ Βλεμμύδου, τροποποιηθείς πως ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς αὐλῆς. Ἡ πολυμάθειά του εἶνε εὐρεῖα. Ὡς συγγραφεὺς εἶνε μᾶλλον ἑλκυστικὸς καὶ χαρίεις τοῦ διδασκάλου του Βλεμμύδου. Τὸ κυριώτατον ἔργον του ἡ «*Χρονικὴ συγγραφή*»[3] εἶνε ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἱστορικὴ πηγὴ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ του δηλοῖ, ὅτι θὰ εἶνε ἀμερόληπτος. Ἐπιτυγχάνει πάντοτε; Ἰδοὺ ζήτημα, ὅ περ πολλάκις θὰ λάβωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ παρόντος συγγράμματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Φιλολογικὴ ἐκπαίδευσις Θεοδώρου Β'. — Τὸ περιβάλλον

Ἐκ τῶν διακεκριμένων τούτων διδασκάλων ἔλαβεν ὁ Λάσκαρης τὴν ἐκπαίδευσιν τὴν ποικιλωτάτην, ἥτις ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους[4].

Εἰς ἐπιστολήν τινα[5], ἀπευθυνομένην εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἐφέσου Νικηφόρον, ὁ Θεόδωρος Β' ἀπαριθμεῖ μόνος του πᾶν ὅ τι ἔμαθεν. Ἐξήγησιν Ἑλλήνων συγγραφέων, μουσικήν, μαθηματικά, φυσικήν, γεωμετρίαν, ἀστρονομίαν, τὰ πάντα μετὰ ἐλαχίστας λεπτομερείας, «λεπτομερείας, ἃς σπανίως εὑρίσκει, ἢ αἵτινες εἶνε ἄγνωστοι[6] καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς συγχρόνους».

Ἐμελέτησε πρὸ πάντων καθ' ὅλα τὴν φιλοσοφίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν Θεοδώρου τοῦ Β' ἐκαλλιέργουν πολὺ τὴν φιλοσοφίαν· ἤδη

---

1 Ἐπιστολαὶ—LXXXII.

2 Heisemberg (proleg. VII).

3 Ἐκτὸς τούτου συνέγραψε καὶ δύο λόγους περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ποιήματα ὡς καὶ τὸν ὡραῖον ἐπιτάφιον τοῦ Βατάτση.

4 Ἐκτὸς τῶν διδασκάλων τούτων, ὁ Λάσκαρης εἶχε παιδαγωγόν τινα, ἐπιφορτισμένον νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῆς διαγωγῆς του. Ἦτο γέρων τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις οὐδαμῶς ἠδυνήθη νὰ κερδήσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ μαθητοῦ του. Φαίνεται, ὅτι τὸν συνεβούλευε νὰ μὴ ἐπιδίδηται πολὺ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Θεόδωρος ἐν τῇ σατύρᾳ, ἣν συνέθεσε βραδύτερον κατ' αὐτοῦ, ἐκπλήττεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ γονεῖς του, οἱ τόσον νοήμονες, τὸν ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦτο. «Ἔδωκαν, ἔλεγε, τὸν λύκον παιδαγωγὸν εἰς τὸ ἀρνίον». Ἀλλ' ὅμως συμφωνεῖ, ὥστε ἴσως ἡ μετὰ τοῦ παμπονήρου τούτου συναναστροφή, τῷ ὑπῆρξεν ὠφέλιμος εἰς τὸ νὰ μετριάσῃ τὴν ὑπερβολικὴν ἁπλοϊκότητά του. (Κωμῳδία εἰς τὸν Βαϊοῦλον αὐτοῦ. Paris sup. g. 2-37, Fol. 46 Vo.

5 Ἐπιστολαὶ CV.

6 » » σ. 144, 26.

δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος οἱ Βυζαντιακοὶ ἐμελέτων τὸν Πλάτωνα [1] καὶ τὸν Ἀριστοτέλη.

Ἐν τῇ Σατύρᾳ μᾶς δεικνύει ἀκριβέστατα τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν ὁ διδάσκαλός του (ὁ Ἀκροπολίτης ἴσως) τῷ ἔμαθε· τὴν ὁμηρικὴν μοῦσαν, τὴν σωκρατικὴν φιλοσοφίαν, τὴν πλατωνικήν, τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν θεολογίαν, τὰ μαθηματικά, τὴν τεχνολογίαν, τὸν Εὐκλείδη, τὴν ἁρμονίαν τοῦ Κλαυδίου, τὴν λεπτολογίαν τοῦ Ἰδιοφκύτου, τὴν ἀστρονομίαν τοῦ Πτολεμαίου.

Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ ταῖς πραγματείαις, ἃς βραδύτερον ἔγραψε, βλέπομεν πράγματι ἐκτιθέμενον τὸν πλοῦτον τῶν φιλοσοφικῶν γνώσεών του·[2] αἱ δὲ παραθέσεις χωρίων, ἐρρανισθέντων ἐκ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Σοφοκλέους, τῶν πυθαγορείων, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, αἵτινες αὐτομάτως σωρευόμεναι ὑπὸ τὴν γραφίδα του, μᾶς ἀποδεικνύουσι τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ γνῶσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Ὡς μαθητὴς ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἦτο πολὺ ἐπιμελής. Ἐνεκλείετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ εἰργάζετο νυχθημερόν, ἀκολουθῶν ἐν τούτῳ τὸ παράδειγμα τῶν συγχρόνων του, οἵτινες ἐκαίοντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ μάθωσι καὶ ἐκπαιδευθῶσιν.

Ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὰς παρὰ τοῖς διδασκάλοις σπουδάς του, ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζηται μόνος καὶ ὁσάκις περιέπιπτεν εἰς δυσκολίαν τινά, ἐζήτει παρ' αὐτῶν τὴν ἐξήγησιν. Ἐν τῇ LXVI ἐπιστολῇ, π.χ. παρακαλεῖ τὸν Ἀκροπολίτην νὰ τῷ ἐξηγήσῃ τί ἐστιν *ἡ ἀριθμητικὴ μεσότης, ἡ γεωμετρικὴ μεσότης*[3] κ.τ.λ.

Ὁ πόθος τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐξεδηλοῦτο ἐν τῷ περιβάλλοντι, ὅπου ηὔξανεν ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἐν τῇ αὐλῇ, ἥτις ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τῶν λογίων. Ἐκεῖ ἡ συνδιάλεξις ἐλάμβανε χαρακτῆρα σοβαρὸν καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ καὶ θεολογικαὶ συζητήσεις διεδέχοντο τὰς ἐπιστημονικὰς διαμάχας. Ὁ Βλεμμύδης ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του μᾶς δίδει ἰδέαν τινα τῶν συναθροίσεων τούτων.[4] Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τῆς Σκαμάνδρου, κατὰ τὸ 1224, μετέβη εἰς Σμύρνην, ὅπου εὑρίσκετο ἡ αὐλὴ παρεπιδημοῦσα καὶ παρουσιάσθη πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Βατάτσης, ὅστις περιεβάλλετο ὑπὸ πλήθους λογίων ἀρχόντων, ἀνέθηκεν εἰς τὸν Δημήτριον Καρύκην τὸν μέγαν φιλόσοφον νὰ ἐξετάσῃ τὰς φιλοσοφικὰς γνώσεις τοῦ νεαροῦ σοφοῦ. Ὁ Καρύκης, ἐπιθυμῶν νὰ συγχύσῃ τὸν νεαρὸν Βλεμμύδην καὶ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀμάθειάν του, τῷ παρουσίασε τὴν ἀκόλουθον πρότασιν:[5] «Ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσε-

1 Krumbacher, Histoire de la Litt. Byz., 429.

2 Paris sup. gr. 37, fol. 49 Vo.

3 Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰαμβλίχου «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν τοῦ Νικομάχου», ὅ περ ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὸν Θεόδωρον ὅλας τὰς περὶ *μεσοτήτων* πληροφορίας, δὲν ἦτο γνωστὸν φαίνεται. Ἐν τούτοις ὁ Θεόδωρος γνωρίζει τὸν Ἰάμβλιχον ἐξ ἄλλων ἔργων, διότι ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸ σύγγραμμα «Περὶ Κοινωνίας τῶν ἐν τῇ φύσει». Migne 140.

4 Βλεμμύδης, 55.

5 Βλεμμύδης, 55.

βῶν μακάριος ἀνήρ ἐστιν». Ἀλλ' ὁ Καρύκης ἠπατήθη εἰς τὰ σχέδιά του καὶ κακῶς κατεσκεύασε τὴν πρότασίν του. Ὁ Βλεμμύδης, τάχιστα ἀντιληφθεὶς τοῦ σφάλματος, ἀνεφώνησε: «Ἀκούσατε πάντες τὴν θαυμασίαν θεωρίαν τοῦ μεγάλου φιλο»σόφου! Ἀκούσατε πάντες τοὺς ἀνεπιδέκτους ἀνασκευῆς λόγους του! Διϊσχυρί»ζεται, ὅτι πᾶς ἵππος εἶνε *μακάριος ἀνήρ*, ὡς καὶ πᾶν πτηνὸν καὶ πᾶς ἰχθύς, ὁ »σίδηρος, ὁ σπόγγος κ.τ.λ. Ὑπάρχουσι λοιπόν τινα ἐξ αὐτῶν, ἅτινα δύνανται »νὰ πορεύωνται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν: Ἐὰν θέτῃς τὴν μείζονα ἐμπρός, ἐγὼ προ»τάσσω τὴν ἐλάττονα. Κατὰ τὴν δήλωσίν σου, ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἐπορεύθη ἐν τῇ »βουλῇ ἀσεβῶν, εἶνε ἀνὴρ μακάριος. Ποῖος λοιπόν; ὁ βοῦς; Ἐὰν μάλιστα συμπε»ράνῃς, ὅτι τὸ ζῶον, στερούμενον τοῦ λογικοῦ, εἶνε ὁμοῦ καὶ μακάριον λογικόν. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃς τινά, ἐξαιρέσει ἐμοῦ βεβαίως, ὤφειλες νὰ σχηματίσῃς τὴν πρότασίν σου ὡς ἑξῆς:

«Ὁ ἀνήρ, ὅστις δὲν πορεύεται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, μακάριός ἐστιν.

Ὁ Δαυὶδ δὲν θεωρεῖ μακάριον μόνον ἐκεῖνον, ὅστις δὲν πορεύεται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· ὅλος ὁ κόσμος ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνον, ὅστις, ἐκτὸς τοῦ ὅρου τούτου, ἐξεπλήρωσε τοὺς λοιπούς, τοὺς ἀπαριθμουμένους εἰς τοὺς πέντε ἑπομένους στίχους ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ.

Πρὸ πάντων ἡ αὐτοκράτειρα ἠγάπα τὸ εἶδος τοῦτο τῶν συζητήσεων. Ἡμέραν τινὰ ἡ αὐλὴ εὑρίσκετο ἐν Περικλύστροις, τοπίῳ μεταξὺ Σμύρνης καὶ Νυμφαίου. Ἔκλειψίς τις τοῦ ἡλίου προὐκάλεσε ζωηρὰν συζήτησιν μεταξὺ τῆς αὐτοκρατείρας, τοῦ Ἀκροπολίτου καὶ τοῦ ἰατροῦ Νικολάου. Ἡ αὐτοκράτειρα ἠρώτησε τὸν Ἀκροπολίτην τὴν αἰτίαν τῶν ἐκλείψεων[1]. Οὗτος, καίτοι ἀρχάριος ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, ἐπιστήμῃ, ἣν ἐσπούδαζε παρὰ τῷ Βλεμμύδῃ, ἠδυνήθη νὰ δώσῃ τὴν ἀκριβῆ ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου[2] (τὴν καὶ σήμερον παραδεδεγμένην).

Ἐπειδὴ ὁ ἰατρὸς Νικόλαος δὲν ἤθελε νὰ παραδεχθῇ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ συζήτησις ἐξήφθη. Ὁ ἰατρὸς οὗτος δὲν εἶχε φιλοσοφικὰς γνώσεις, ἀντὶ τούτου ὅμως ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὴν ἐπιστήμην του, μάλιστα τὸ ἐμπειρικὸν μέρος, ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ ἀκτουαρίου καὶ ἡ αὐτοκράτειρα τὸν ὑπελήπτετο πολύ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συζητήσεως, ἥτις καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον δριμεῖα, ἡ αὐτοκράτειρα ἀπεκάλεσε τὸν Ἀκροπολίτην μωρόν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, μεταμεληθεῖσα, εἶπεν, ἀποτεινομένη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἦτο παρών: «Ἔσχον ἄδικον νὰ τὸν ἀποκαλέσω μωρόν· δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζηταί τις οὕτω τοὺς διδάσκοντας τὴν φιλοσοφίαν.

1 Ἀκροπολίτης, 63.
2 Ἀκροπολίτης, 63, 7.

Τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν προὐκάλει ἄλλας συναθροίσεις, ὅπου οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα συνεζήτουν μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων ἐπὶ τῶν ἀμφισβητουμένων σημείων. Ἐν τῶν κυριωτάτων, ἅτινα τοὺς ἀπησχόλουν, ἦτο τὸ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς προσπαθείας τοῦ Βατάτση πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν ἔτει 1232, ὁ Δημήτριος Καρύκης ἐπεφορτίσθη νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν[1] εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ', ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡττήθη. Τότε τὸν ἀντικατέστησεν ὁ Βλεμμύδης καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνατρέψῃ ὅλας τὰς θεωρίας των [2].

Ἐξ ἄλλου αἱ ψυχαγωγίαι δι' ὑπαιθρίων ἀσκήσεων δὲν εἶχον ὀλιγωτέραν ὑπόληψιν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Νικαίας.

Οἱ νέοι μεγιστᾶνες συνηθροίζοντο πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πριγκίπων, ἐπεδίδοντο εἰς λίαν ἐνδιαφέροντα ἀγωνίσματα [3]. Ἡ αὐλὴ πρὸ πάντων ἠγάπα τὸ κυνήγιον καὶ εἰς μίαν τοιαύτην κυνηγεσίαν ἡ αὐτοκράτειρα, πεσοῦσα ἐκ τοῦ ἵππου καὶ παρασυρθεῖσα κατὰ γῆς εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, ὑπέστη ἐσωτερικὴν βλάβην, ἥτις τὴν κατέστησε στεῖραν [4].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ὁ χαρακτὴρ

Ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τόσων ἐπιδράσεων συμπιπτουσῶν, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ γίνῃ ὁ Λάσκαρις ἐμμανὴς σοφός.

Ὁ Βλεμμύδης πρὸ πάντων, ὁ αὐστηρὸς μοναχός, ὁ ἐμπεφορημένος ἐκ τῆς περιφρονήσεως τοῦ κόσμου, ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ πρίγκιπος. Ἄλλως τε, ἡ ἀσθενικὴ κρᾶσις τοῦ Θεοδώρου τοῦ Β' τὸν ἦγε πρὸς τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν μελέτην. Κεφαλαλγίαι [5], ὀδύναι τῆς γλώσσης καὶ τοῦ φάρυγγος [6], συχναὶ αἱμορραγίαι [7], ὑπενόμευον καὶ ἐξησθένουν τὴν ὑγιείαν του. Δύναταί τις ν' ἀποδώσῃ τὴν καχεξίαν [8] ταύτην εἰς κληρονομικὴν ἐκ μέρους τοῦ πατρὸς προ-

1 Βλεμμύδης, 63, 6.
2 Βλεμμύδης 70, 21.
3 Παχυμέρης, 65, 22.
4. Ν. Γρηγορᾶς, 44, 8.
5 Letres CXXXIV·
6 IX, 14.
7 Letres XVII, 8.
8 Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βλεμμύδην θὰ μᾶς ἔδιδε καὶ ἑτέρας λεπτομερείας. Δυστυχῶς δὲν περιεσώθη ὁλόκληρος, τελευτῶσα ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιγραφῆς τῆς νόσου.

διάθεσιν, ἐπιδεινωθεῖσαν τόσον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ὑπερκοπώσεως ὅσον καὶ τοῦ προώρου γάμου του.

Ἐπιτρέπεται νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὑπέφερεν ἐξ ἑλωδῶν πυρετῶν, οἵτινες λυμαίνονται ἀκόμη τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Ἀσκανίου (λίμνη τῆς Νικαίας) καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. «Οἱ ἰατροί, λέγει, φλυαροῦσι καὶ δὲν δύνανται τίποτε νὰ τῷ κάμωσι. Τὸν βασανίζουσι, δοκιμάζοντες τὰ ἰατρικὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην των [1]».

Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ προσέτι ἐνεκλείετο ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἀπεδίδετο εἰς ἐργασίαν, ἀφ' ἧς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τὸν ἀποσπάσῃ,

Καὶ αὐτὴ ἡ νὺξ ἐν μέρει προωρίζετο εἰς τὴν μελέτην, παρὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν ἰατρῶν. Ὁ Θεόδωρος τοὺς περιέπαιζεν : «Ἡ νύξ, ἔλεγε, γεννᾷ τὰς καλὰς ἰδέας. Πᾶς ὅστις ἐκ μικροψυχίας δὲν ὠφελεῖται τῶν ἀγαθῶν τῆς νυκτός, προδήλως ἀδικεῖται πολὺ» [2].

Εἰργάζετο λοιπὸν ἀκαταπαύστως νύκτα καὶ ἡμέραν, ἐνασχολούμενος μὲ τὸ μόνον ἀντικείμενον τῶν σπουδῶν του, τὴν φιλοσοφίαν.

Οἱ διδάσκαλοί του τὸν ἐξήσκησαν εἰς τοῦτο κάλλιστα. Ἀλλ' οὗτος δὲ ηὐχαριστεῖτο μὲ ὅ τι ἐπίστατο· ἐπεθύμει πάντοτε νὰ μάθῃ περισσότερα.

Ὥστε δὲν λέγει ὑπερβολήν, ὅταν γράφῃ : «Τίς μὲ εἶδε τιμῶντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄλλο τι ἢ τὴν ἀγαπητήν μοι φιλοσοφίαν;»

Τρυφερᾶς καὶ καλῆς φύσεως ὁ Λάσκαρης ἀγαπᾷ ὅλον τὸν κόσμον· τοὺς γονεῖς του, τοὺς διδασκάλους του, τοὺς φίλους του, τὴν πατρίδα του. Λατρεύει τὴν κατεστραμμένην ταύτην πατρίδα, ἥτις ἀνηγέρθη διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Λασκάρεως μόνου. Ἡ νεκρανάστασις αὕτη προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν του [3]

---

5 Letres XX, 28.

1 Letres LXX, 1.

2 «Ἀλλ' ὅ γε (πατήρ του) τοῦ χριστωνύμου λαοῦ βασιλεὺς ὑπὸ τῆς λατινικῆς καὶ περσικῆς καὶ βουλγαρικῆς καὶ σκυθικῆς καὶ ἑτέρας πολυαρχίας, ἐθνικῶς καὶ τυραννικῶς τὴν αὐσονίτιδα γῆν μερισθεῖσαν μυριαχῶς, εἰς ἓν τούτων συνήγαγε καὶ τοὺς ἅρπαγας ἐμαστίγωσεν...

«Ἐγκώμιον εἰς τὸν πατέρα του»

Paris. supp gr. 37, Fol. 12—supp gr. 472, fol. 13

Ἐν δὲ τῷ ἐγκωμίῳ τῆς Νικαίας λέγει : ... «Σὺ μόνη (ἡ Νίκαια) μέσον, ὥσπερ ὅπλον ἀγχέμαχον εἰσεπήδησας, τῆς ἰταλικῆς ἰσχύος τὴν στιβαρὰν ἀποκρουομένη καὶ ἀλυκότητι στρατηγίας δηλονότι καὶ εὐσεβείας, τὴν αὐτῶν σεσαθρωμένην ὀφρὺν ταπεινοῦσα καὶ ἀτιμάζουσα, ταῖς δὲ περσικαῖς ἐκδρομαῖς ἀντιταττομένη, καὶ τὴν ἧτταν αὐτοῖς ἀεὶ συναρμόττουσα, στρατηγοῦντος ἐκ σοῦ οἱονεὶ τοῦ πρωτουργοῦ τῆς ἀναλωθείσης Ρωμαίων ἀρχῆς, μεγαλοθύμου, ἀεικοδρόμου μεγάλου βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρη, νῦν δὲ τῷ θεμελίῳ τούτου ὁ γενναιόφρων βριαρόχειρ, μεγαλοφυὴς βασιλεὺς Δούκας ὁ χαριτώνυμος, μυριαχῶς αὔξων τὰ ὅρια τῆς ἀρχῆς, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐγγιστά πως αὐτὴν ἀνήγαγε μεγαλειότητα». (Paris, sup. gr. 472, fol. 30 Vo).

Ἡ τρυφερότης του συγκεφαλαιοῖ ὅλον του τὸν χαρακτῆρα· εἶνε τὸ ἀξίωμα ὅλων του τῶν ἔργων καὶ ὅλων τῶν πράξεών του.

Ἡ ἀσθένεια τοῦ φίλου του Μουζάλωνος τὸν καθιστᾷ δυστυχῆ,[1] ἡ τοῦ Βλεμμύδου τῷ προξενεῖ κεφαλαλγίαν.[2] Αὐτὸς ὁ Θεόδωρος συναισθάνεται τὴν εὐαισθησίαν του. Ὑπάρχει τις, ὅστις νὰ εἶνε ἄρρωστος, χωρὶς νὰ ἀσθενήσω ὁ ἴδιος; Τίς πάσχει, χωρὶς νὰ πάσχω ἐν τῇ καρδίᾳ μου;[3]

Τίθεται νῦν ζήτημά τι: Ὁ λεπτοφυὴς οὗτος ἄνθρωπος, ποιητὴς καὶ σοφός, θὰ εἶνε ἱκανὸς νὰ κρατήσῃ εἰς τὰς χεῖράς του τὰ ἡνία τοῦ κράτους καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον τοῦ προγόνου, τοῦ πατρός του; Δὲν δύναταί τις νὰ ἐκφέρῃ γνώμην πρὸ τῆς βασιλείας του, διότι ὁ χαρακτήρ του εὑρίσκεται εἰς συνεχῆ μόρφωσιν. Ὁ Θεόδωρος μελετᾷ ἀκόμη, ἐξελίσσεται καὶ θὰ ἐξελίσσηται μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἀναρρήσεώς του. Μελετᾷ ἐν τῇ μεγάλῃ σχολῇ τοῦ πατρός του. Ἐν τοῖς μετέπειτα κεφαλαίοις θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀκολουθήσωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἐξέλιξιν ταύτην. Οὕτω θὰ ἴδωμεν πῶς Θεόδωρος ὁ Β', ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πατρός του καὶ ἄλλων αἰτίων, ἐλευθεροῦται τῆς διδασκαλίας τῶν θεολόγων διδασκάλων του, πῶς ἀπαλλάσσεται τοῦ ἀσκητισμοῦ, πρὸς ὃν ἔρρεπε, καταπίπτει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν ἰδεωδῶν σφαιρῶν, ὅπου ἐπλανᾶτο, πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ σχηματίζει συγκεκριμένην ἰδέαν τοῦ κόσμου, ὅστις τὸν περιβάλλει, καὶ ἐκείνου, ὅ περ ὁ κόσμος θὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ.

Χάρις εἰς τὴν ἠθικότητα τοῦ χαρακτῆρός του, εἰς τὴν βαθεῖαν πολυμάθειάν του καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικήν του κλίσιν, θὰ σχηματίσῃ ὑψηλὴν τῆς ἀρχῆς ἀντίληψιν, τῆς θείας τοῦ βασιλέως ἀποστολῆς, καὶ ἀφικόμενος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ καταπεισθῇ, ὅτι ἔχει ἀκόμη ἀνάγκην ἐκπαιδεύσεως[4], αὐτός, «υἱὸς βασιλέων, πρίγκιψ, προπαρασκευαζόμενος διὰ τὴν βασιλείαν, εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ τὰς τύχας τῆς αὐτοκρατορίας, νὰ καταστῇ ἄγρυπνος τῶν πόλεων φύλαξ, ὁ παραμυθῶν τὸν λαὸν καὶ ὑπερμαχῶν τούτου». «....Ἡ φιλοσοφία, λέγει, καθιστᾷ τοὺς πρίγκιπας ἐναρέτους, τοὺς ὁπλίζει μὲ δικαιοσύνην, ὀξυδέρκειαν, μεγαλεῖον, ἐλευθεριότητα καὶ τοὺς ὑπαγορεύει μεγάλας πράξεις».

Προβλέπει τις, ὅτι ὁ Λάσκαρης, αὐτοκράτωρ γενόμενος, ἕνα μόνον σκοπὸν θὰ ἔχῃ: τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ του. Τῇδε κἀκεῖσε δύναταί τις νὰ εὕρῃ ἐν τῇ πρὸ τῆς βασιλείου ζωῆς ἐποχῇ του χαρακτηριστικά, ἅτινα ἀφίνουσι νὰ μαντεύσωμεν χαρακτῆρα ἀκέραιον μέχρι πείσματος καὶ ἅτινα διαβεβαιοῦσι τὴν ἀλήθειαν τῶν

1 Lettres CLXI, 1.
2 » XIII, 12.
3 » LIX, 38.
4 Κωμῳδία εἰς τὸν Βαΐουλον. Paris, sup gr. 37, fol. 52 Vo.

λόγων τούτων τοῦ Βλεμμύδου: «Ἐγνώριζον τὸν θερμὸν καὶ ὀργίλον χαρακτῆρά του, τὴν ἐπιμονήν του εἰς τὰς διαταγάς, τὰς ὁποίας ἔδιδε»[1].

Θ' ἀναφέρωμεν ἐξ αὐτῶν δύο χαρακτηριστικὰ παραδείγματα: Ὁ Θεόδωρος, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἐφέσου Νικηφόρον δι' ἀγρόν τινα, τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ ἀποσπάσῃ τῆς διοικήσεώς του διὰ νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Βλεμμύδου, ἀποδεικνύει χαρακτῆρα κυριαρχικόν. «Εἶμαι ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, λέγει· ἡ βασιλεία τὸ θέλει»[2].

Εἰς ἐπιστολήν τινα, ἐν ᾗ ζητεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐχθροῦ του Φιλῆ, γράφει πλήρης παραφορᾶς: «Ὁ πατήρ μου ὀφείλει νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἄλλως θὰ τὸν φονεύσω ἰδιοχείρως»[3].

Ἐν τῷ πρίγκιπι διαφαίνεται ἤδη ἡ ἰσχὺς τοῦ αὐτοκράτορος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Οἱ φίλοι Θεοδώρου τοῦ Β'.

Ἡ φιλία ὡς πολιτικὴ ἀρχή.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ CXI ὁ Θεόδωρος δηλοῖ, ὅτι μόνον τὴν συναναστροφὴν τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν καὶ τῶν φίλων του ἀγαπᾷ. Οἱ φίλοι του εἶνε ὅλοι οἱ πεδευμένοι τῆς ἐποχῆς του καὶ μόνον αὐτοί. Εἰς μάτην θὰ ἀνεζήτει τις μεταξὺ τῶν ἀνταποκριτῶν του ἓν μόνον μέλος τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐν Νικαίᾳ διατριβόντων. Τοῦτο δὲν εἶνε ἄμοιρον ἐνδιαφέροντος καὶ ὀφείλομεν νὰ ἴδωμεν ἐνταῦθα τὴν γέννησιν τῆς ἀποστροφῆς τοῦ πρίγκιπος κατὰ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος.

Εἶνε προφανές, ὅτι ὁ Θεόδωρος ἐν τούτῳ ἠκολούθει τὰς παραδόσεις τοῦ πατρός του, αἵτινες δὲν ἦσαν εἰς καλὰς μετὰ τῆς μερίδος τῶν ἀριστοκρατικῶν σχέσεις. Εἴδομεν, ὅτι μία τῶν αἰτιῶν, αἵτινες ἠνάγκασαν τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Νικαίας καὶ νὰ προτιμήσῃ ὡς πρωτεύουσαν τὴν πόλιν τοῦ Νυμφαίου, ἦτο ἡ πρὸς αὐτὸν ἧττον καθησυχαστικὴ στάσις τῶν εὐγενῶν. Ἐπιτρέπεται ἐξ ἄλλου νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ εὐγενεῖς ἐδείκνυον ὀλίγον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ὁ Θεόδωρος ἤχθη ὅλως φυσικῶς εἰς ἀναζήτησιν σχέσεων καὶ δημιουργίαν ἄλλου περιβάλλοντος, συγκειμένου ἐκ λογίων καὶ φιλοσόφων.

---

1 Βλεμμύδης, 45.

2 Ἐπιστολαὶ CVII. «*Ἡ βασιλεία μου*». Ὁ Θεόδωρος ἀποδίδει ἑαυτῷ τὸν τίτλον τοῦτον καὶ πρὶν βασιλεύσῃ.

3 Ἐπιστολαὶ LXXVIII, σ. 106, 35.

Ἐν τῷ περὶ τῆς Σοφίας λόγῳ του, λέγει, ὅτι προτιμᾷ νὰ περιφέρηται ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς φρονήσεως μᾶλλον ἢ νὰ ὑπερπληρωθῇ μὲ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, πλούτη ἐφήμερα. Ἀλλαχοῦ δὲ ἐν ἐπιστολῇ, ἀπευθυνομένῃ πρὸς τὸν Βλεμμύδην,[1] εὑρίσκομεν τοὺς λόγους τούτους: «Οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων ἐκτιμῶσι πράγματα μικρᾶς ἀξίας, τὴν ὕλην. Οἱ ἐκλεκτοί, τοὐναντίον, ἄνδρες περὶ πολλοῦ ποιοῦνται πράγματα, ἅτινα τοῖς πολλοῖς φαίνονται καθ' ὁλοκληρίαν ἀνωφελῆ. Οἱ μὲν θαυμάζουσι τοὺς πολυτίμους λίθους, τὸν χρυσόν, τοὺς μαργαρίτας, τὰ χρυσοῦφαντα, τὰ ᾄσματα καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ πᾶν ὅ τι ἀναφέρεται εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀσωτίαν. Οἱ δὲ ζῶσιν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ταῖς φιλοσοφικαῖς μελέταις. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑπὸ τῆς σταθερότητος τοῦ πνεύματός των καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἠθικῆς των ὡς μόνον ὁδηγὸν τῆς ζωῆς των ἔχουσι τὴν φιλοσοφίαν. Ἀποδέχονται οὕτω τὸν κάλλιστον τρόπον τοῦ ζῆν τῆς ἐμμονῆς εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον. Ὅσοι ἀγαπῶσι τὴν ἀληθῆ φρόνησιν ἐγκολποῦνται τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσοι φοβοῦνται τὸν Θεὸν ἐγκολποῦνται πράγματι τὴν φρόνησιν. Ἡ φρόνησις εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ».[2]

Ἀκολούθως[3] ἀποδεικνύει, ὅτι ὅσοι ἀγαπῶσι τὴν φρόνησιν ὀφείλουσι νὰ ἀγαπῶσι καὶ σέβωνται τοὺς φιλοσόφους καὶ ἐξηγεῖ οὕτω τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀγαπητόν του διδάσκαλον Βλεμμύδην ἐκτίμησιν. Ἄλλως τε, ἀρκεῖ νὰ ρίψωμεν ἓν μόνον βλέμμα εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του διὰ νὰ ἴδωμεν πόσον ὁ βασιλόπαις ἐξετίμα καὶ ὑπελήπτετο τοὺς διδασκάλους καὶ ἐν γένει πάντας τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ Βλεμμύδης καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ζῶσι μετ' αὐτοῦ διαρκῶς, καὶ ὅταν ἀπουσιάζωσιν ἀνταλλάσσει θερμὰς ἐπιστολὰς μετ' αὐτῶν.

Ὁ Μουζάλων εἶνε ὁ ἐπιστήθιος φίλος του. Δὲν ἔχομεν πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ προσώπου τούτου, ὅ περ βραδύτερον θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ πολύ. Κατήγετο ἐξ ἀσήμου οἰκογενείας τοῦ Ἀδραμυττίου. Εἰσῆλθεν, ἀπ' αὐτῆς τῆς τρυφερᾶς παιδικῆς του ἡλικίας, εἰς τὴν αὐλὴν ὡς *παιδόπουλον* διὰ νὰ παίζῃ μὲ τὸν μικρὸν βασιλόπαιδα Θεόδωρον. Ὁ Μουζάλων κατώρθωσε νὰ κερδήσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνος καὶ σὺν τῇ ἡλικίᾳ προϊούσῃ ἡ φιλία των διαρκῶς ηὔξανε, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθισταμένη στενή.

Ἐν τῷ XXIV ἐπιστολῇ (πρὸς Μουζάλωνα) ὁ Θεόδωρος μᾶς ἐκθέτει τοὺς λόγους τῆς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦτο φιλίας του:

«Ἀνετράφης ἀπὸ τῆς τρυφερᾶς παιδικῆς σου ἡλικίας μετ' ἐμοῦ καὶ συνήθισας νὰ ἀγαπᾷς ὅ τι ἀγαπῶ, σὲ ἐγαλουχήσαμεν μὲ τῆς φρονήσεως τοὺς λόγους καὶ ὅτε ηὔξανες, σὲ ἐθρέψαμεν μὲ τὴν ἀσφαλῆ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ τροφήν. Ὅταν κατέστης ἀνήρ, σοὶ ἐνεπιστεύθημεν ὅλας τὰς σκέψεις ἡμῶν. Οὕτω κατώρθωσας νὰ κερδήσῃς τὴν ἀπεριόριστον φιλίαν μας».

1 Ambros, c. 308 infer. fol. 58, 39.—2 Ἐπιστολαί, I 1. ἐπ.—3 Ἐπιστολαί, I 18.

Ὑπάρχει σειρὰ ἐπιστολῶν, ἐν αἷς ὁ Θεόδωρος μετ' ἐξαιρέτου τρυφερότητος ἐκφράζει τὴν πρὸς τὸν Μουζάλωνα φιλίαν του. Δὲν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ λέγῃ, ὅτι οὐδέποτε ὤφθη φιλίαν ὡς τὴν ἰδικήν των, ὅτι δὲν θὰ ἴδωσι παρομοίαν οὔτε εἰς τὸ μέλλον ἀκόμη ; [1]

Ἐπιστολή τις [2] τοῦ Θεοδώρου φαίνεται,ὅτι μᾶς δίδει μερικὰς διασαφήσεις ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Γεωργίου Μουζάλωνος καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων του. Ἐν ταύτῃ μανθάνομεν, ὅτι ἦτο νοήμων, πεπαιδευμένος καὶ εὔγλωττος : «Ἔχεις ὀξεῖαν τὴν ἀντίληψιν, ὀξύνοιαν, τὸν λόγον ταχύν [2]. Ἡ διάνοια σου εἶνε ἑδραία καὶ οἱ χείμαρροι τῆς ἐπιστήμης ἀναβλύζουσιν ἐκ ταύτης ὡς ἀπὸ πηγῆς διαυγοῦς καὶ ἀενάου.

Ἄλλως τε, ἐὰν ἡ φιλία τοῦ προσώπου τούτου ἠδύνατο ὁπωσδήποτε νὰ εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τὸν Θεόδωρον, ὁ Βατάτσης,οὗτινος τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ὀξυδέρκειαν πάντες ἐκ συμφώνου ἐπαινοῦσι,δὲν θὰ ἔλειπε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ του.

Ἄλλο πρόσωπον, μετὰ τοῦ ὁποίου στενῶς συνεδέετο Θεόδωρος ὁ Β', εἶνε ὁ Ἁγιοθεοδωρίτης, ὅστις βραδύτερον ἐγένετο *λογοθέτης τῶν ἀγελῶν* (troupeaux). Ὁ βασιλόπαις τὸν ἠγάπα πολὺ καὶ ἐν ἐπιστολῇ, ἣν ἀπηύθυνε τῷ Βλεμμύδῃ, τὸν ἀποκαλεῖ «θαυμάσιον γραφέα».

Βλέπομεν πέριξ του τοὺς γραμματικοὺς Φάϊκας, οἵτινες πρέπει νὰ εἶνε οἰκογένειά τις λογίων.

Ὁ Θεόδωρος εἶχεν ἀφ' ἑτέρου στενὰς σχέσεις μὲ τὸν κλῆρον. Ἔχει ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ πατριάρχου Μανουήλ, τοὺς μητροπολίτας Ἐφέσου, Σάρδεων, Κυζίκου, Φιλαδελφείας, Ἀδριανουπόλεως καὶ μὲ τοὺς ὑψηλοὺς λαϊκοὺς βαθμούχους τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς Ξιφίλινον καὶ Ἀργυρόπουλον.

Ἐξ ἄλλου ἔχει ἀλληλογραφίαν μὲ πλῆθος μοναχῶν καὶ γραμματιστῶν, οἷοι ὁ Ἄκακος, ὁ Νεῖλος Μανικαΐτης, ὁ Κάλλιστος κ.λ.

Ἠρέσκετο κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων σοφῶν νὰ τῷ ὑποβάλλωνται ζητήματα πρὸς ἐπίλυσιν καὶ ἀπεκρίνετο προθύμως · Ἰωάννης ὁ Φάϊξ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κουβουκλάριος [3],τῷ ζητοῦσιν ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ συνθέτει εἰς ἀπάντησιν εἰδικὴν πραγματείαν. Ὁ Μουζάλων τῷ ὑποβάλλει ζήτημα περὶ τῆς σχέσως τῶν δούλων καὶ τῶν κυρίων, ὁ Θεόδωρος δράττεται τῆς περιστάσεως καὶ ἐκθέτει τὰς πολιτικάς του θεωρίας ἐν τῷ λόγῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ : «*Ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς δούλους εἰς τοὺς κυρίους καὶ τοὺς κυρίους εἰς τοὺς δούλους*».

Εἶνε εὐτυχὴς ἀναγινώσκων τὰ φιλολογικὰ ἔργα τῶν φίλων του. Ἐπαινεῖ ὅσα εἶνε καλὰ καὶ δὲν κωλύεται νὰ σκώψῃ ἐλευθέρως ὅσα τῷ ἀπαρέσκουσι : «Ὁ

---

1 Ἐπιστολαί, IV (εἰς Μουζάλωνα).

2 Ὁ Παχυμέρης παραθέτει τὸ κείμενον ἑνὸς λόγου τοῦ Μουζάλωνος.

3 «Πρὸς τοὺς λογίους, τόν τε Κωνσταντῖνον τὸν Κουβουκλάριον καὶ Ἰωάννην τὸν Φάϊκα ἐρωτήσαντας.» Paris, gr. 1193, fol. 1.

λόγος, τὸν ὁποῖον μοὶ ἔπεμψας, λέγει, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν προὔχοντα Φιλαδελφείας Δημήτριον Ἰατρόπουλον, ἐγράφη μετὰ τῆς συνήθους σου εὐηθείας».[1]

Ἀποκαλεῖ εὐήθη τὸν Καλοθέτην Δομέστικον τῶν Σχολῶν καὶ εὑρίσκει, ὅτι οἱ λόγοι του εἶνε ἐξαιρετικῶς γελοῖοι. «*Σοὶ μὲν πρὸς τοὺς σοὺς κατακαγχάστους λόγους ἡ ἀντέκτισις ἁρμοδία.... ὦ τὰ πάντα καλῶς ἠσκημένε καὶ ἀρίστως συντεθειμένε, μεγαλεπίβουλε Καλόθετε, εὐηθέστατε*».[2]

Ἀγαπᾷ τοὺς φίλους του καὶ ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν συμφερόντων.[3] «Δὲν ἔπρεπε, γράφει[4] εἰς τὸν ἐπίσκοπον Σάρδεων, νὰ ἀποστείλητε τὴν ἐπιστολήν σας εἰς τὸν πατέρα μου, πρὶν τὴν δείξητε εἰς ἐμέ. Περιεῖχε λόγους, οἵτινες δὲν ἥρμοζον».

Ἐπιπλήττει τὸν ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας, ὅστις ἠθέλησε νὰ σφετερισθῇ δικαιώματά τινα ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ μητροπολίτου Σάρδεων, ἀπόντος τότε εἰς Εὐρώπην.

Ἰδοὺ τί τῷ λέγει ὁ Θεόδωρος ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ: «Δὲν ἐνηργήσατε καλῶς· ὅταν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σάρδεων ἐπιστρέψῃ, θὰ μὲ ἐπιπλήξῃ—καὶ δικαίως—ὅτι δὲν ἐπηγρύπνησα ἐπὶ τῶν συμφερόντων του καὶ θὰ εὕρῃ συγχρόνως, ὅτι ἡ Πανιερότης σας δὲν ἔχει ἀδελφικὰ πρὸς αὐτὸν συναισθήματα

Ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἀνυψοῖ τὴν φιλίαν καὶ τὴν πολιτικὴν δοξασίαν καὶ τὴν θεωρεῖ ὡς τὸν κάλλιστον τοῦ καλῶς κυβερνᾶν τρόπον[5]. Φιλοτίμως, ἀναφέρει τὸ παράδειγμα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἐξέλεξε πέντε πιστοὺς φίλους, μὴ ἔχοντας σκέψιν καὶ θέλησιν διάφορον τῆς ἰδικῆς του.

Ἰδού, διατί θέλει καὶ αὐτὸς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τῶν προσώπων, ἅτινα τὸν περιβάλλουσι, ἀλλὰ φιλίαν ἰσχυράν, εἰλικρινῆ, ὑψηλήν, ἰδεώδη.

Πάντα ταῦτα ἐπέτυχε· τὴν καλλιτέραν ἀπόδειξιν εὑρίσκομεν εἰς τὰ συμβάντα, τὰ ἐπακολουθήσαντα τὸν θάνατόν του. Βλέπομεν πράγματι νὰ ἐξελίσσωνται τότε σπάνια καὶ ἐκπληκτικὰ φαινόμενα τρυφερότητος, σεβασμοῦ καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μνήμην φίλου ἐκλιπόντος ἤδη.[7] Ἀκολουθεῖ)

1 Ἐπιστολαὶ CXL 97.—2 Ἐπιστολαὶ CXXXIX, 96.—3 Ἐπιστολαὶ—ὅρα τὰς ἐπιστολάς, τὰς πεμφθείσας τῷ Βλεμμύδῃ ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Β'.– 4 Ἐπιστολαὶ CVIII.

5 «Πέντε καὶ αὐτὸς τῆς αὐτοῦ βασιλικῆς ἀρχικῆς κεφαλῆς φίλους τῆς αὐτοῦ φιλίας ἀξιώσας τετίμηκεν ὁμοψύχους, ὁμογνώμονας ἰσορρόπους, ἴσα ἔχοντας τῃ αὐτοῦ εἰλικρινεῖ διανοίᾳ, τὰ τῶν λογισμῶν αὐτῶν διαβούλια. Καὶ γάρ, εἰ καὶ τῆς ἐκείνου κατὰ ψυχὴν ἀρεϊκῆς ἁρμονίας διΐσταντο, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἑρμαϊκῆς κεφαλῆς τὰ βουλητά, σὺν πάσῃ σπουδῇ διεπέρανον, καθὼς ἦν αὐτοῖς δυνατόν, οὓς καὶ φίλους ἐκάλεσε καὶ δόξῃ ἐσέμνυνε καὶ θεραπείᾳ περιεκάλλυνε καὶ παντοίως καὶ ἀδιαλείπτως, καὶ ἀδιαδόχως καὶ ἀκοινοτομήτως καὶ λαμπρῶς καὶ περιφανῶς αὐτοὺς ὡς οἷς αὐτοῦ ἀξίοις φίλοις τετίμηκε. Διὸ καὶ πλέον ἐκ τῆς τοιαύτης τιμῆς τῶν φίλων αὐτοῦ, ᾄδεται καὶ θαυμάζεται ἢ ἐκ τῆς τῶν κατορθωμάτων τούτου μεγαλειότητος καὶ θειότητος. Καὶ γὰρ πενταχῶς τὰ τούτων νοήματα τῇ ἐκείνου νοερᾷ διανοίᾳ συνᾳδόμενα καὶ ἑνούμενα καὶ τέλη τελοῦντα νοητῶς νοερὰ ἐξ ἄκρου Θρᾴκης τὰ τῆς Λιβύης διαδραμεῖν τοὺς δούλους σὺν τῷ δεσπότῃ ἠξίωσαν».—Paris, sup. gr. 472, fol. 62 r⁰ et v⁰.—7 Ὅρα τὴν εὐγενῆ καὶ ἡρωϊκὴν στάσιν τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου καὶ τῶν μητροπολιτῶν Σάρδεων καὶ Θεσσαλονίκης.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΝΟΜΙΩΝ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

'Από τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ὀθωμανικοῦ Συντάγματος ἱκανὸς ἤρξατο νὰ γίνηται λόγος περὶ τῶν λεγομένων προνομίων τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δοθείσης εἰς τοῦτο ἀφορμῆς ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὅστις, λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ Συντάγματος, προέβη εἰς ἐπιφυλάξεις τινάς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν καὶ τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου.

Αἱ ἐπιφυλάξεις αὗται τοῦ πατριάρχου, κακῶς μεταδοθεῖσαι ἢ παρεξηγηθεῖσαι, ἔδωκαν εἴς τινας τὸ ἐνδόσιμον νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον διεκδικεῖ καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα ἐξαιρετικὴν καὶ προνομιοῦχον θέσιν ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐπὶ βλάβῃ ἴσως τῶν λοιπῶν συνοίκων χριστιανικῶν ἐθνῶν καὶ ὅτι αἱ ἀξιώσεις αὗται τοῦ Πατριαρχείου, αἱ ἀντικείμεναι εἰς τὰς συνταγματικὰς ἀρχὰς καὶ εἰς τὰ δίκαια τῆς ἰσοπολιτείας ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ εἶνε δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν ὑπὸ τὸ νέον καθεστώς.

Πρὸς ἀναίρεσιν τῆς παρεξηγήσεως ταύτης, ἣν ὑποβοηθεῖ αὐτὸς οὗτος ὁ τίτλος **«Τὰ Προνόμια»** τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, οὐδὲν μέσον ἀποτελεσματικώτερον δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ τὴν παράθεσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ κειμένου τῶν λεγομένων προνομίων, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐξ αὐτῶν τῶν αὐθεντικῶν κειμένων.

Τὰ προνόμια λοιπὸν τοῦ Πατριαρχείου, διαιρούμενα κατὰ κεφάλαια, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Πίναξ συνοπτικὸς τῶν θρησκευτικῶν προνομιῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

(ἰμτιαζάτι μεζχεπιέ)

Αἱ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως μέχρι σήμερον ὑφ' ὅλων τῶν Σουλτάνων ἐπικυρωθεῖσαι θρησκευτικαὶ προνόμιαι τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δι' ὧν ἐξασφαλίζεται ἥ τε

θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἐθνικὴ ὕπαρξις ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, Ὀθωμανῶν ὑπηκόων, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν αὐτοδιοίκησις, καὶ αἵτινες, ἀναγραφόμεναι γενικώτερον μέχρι τοῦ ἔτους 1860 ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς βερατίοις, ἐν φιρμανίοις καὶ ἄλλοις ἐπισήμοις ἐγγράφοις, ἐκωδηκοποιήθησαν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο διὰ τῆς συντάξεως τῶν ἐθνικῶν Κανονισμῶν, τῶν συνταχθέντων μὲν ὑπὸ Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐπὶ τούτῳ προσκληθείσης, κυρωθέντων δὲ καὶ εἰς ἐνέργειαν ἔκτοτε τεθέντων δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, συνίστανται πρώτιστα εἰς τὰ ἑξῆς :

Α'. Πνευματικοὶ ἀρχηγοί.

Οὗτοι : 1) διορίζονται καὶ παύονται κατὰ τὰς διακελεύσεις τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς ὁρίζεται ἐν τῷ βερατίῳ καὶ τοῖς ἐθνικοῖς Κανονισμοῖς. — 2) Αἱ πρὸς ἐξορίαν καὶ παῦσιν αὐτῶν ὑπὸ πασσάδων, καδήδων καὶ ναΐπιδων γενόμεναι καταγγελίαι οὐδαμῶς λαμβάνονται ὑπ' ὄψει, ἐὰν δὲν ἐξετασθῶσιν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου καὶ δὲν βεβαιωθῶσιν ὑπ' αὐτῶν. — 3) Ἐπὶ ἀστικῶν ἀγωγῶν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ δικάζονται, κατὰ τὸ βεράτιον, ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης, θεωροῦνται δὲ αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἐνώπιον τῶν ἁρμοδίων δικαστηρίων καὶ αἱ κλήσεις διὰ τοῦ Πατριαρχείου κοινοποιοῦνται. — 4) Ἐπὶ ποινικῶν ἀγωγῶν δικάζονται ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ὑπὸ μικτῆς ἐκ μελῶν τῆς Συνόδου καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου ἐπιτροπῆς (Ἐθνικοὶ Κανονισμοί). — 5) Οἱ μητροπολῖται καὶ οἱ ἐπίσκοποι προσωποκρατοῦνται, ἐὰν δεήσῃ, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου (Βεράτιον). — 6) Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος ἐγκαλεῖται ἐπὶ κακουργήματι, ἡ δ' ἐνοχὴ αὐτοῦ ἀποδειχθῇ ἐνώπιον τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 4 ὁριζομένης ἐπιτροπῆς, τότε, ἀφοῦ πρῶτον καθαιρεθῇ, τιμωρεῖται εἶτα κατὰ τοὺς νόμους τοῦ κράτους (Ἐθνικοὶ Κανονισμοί). — 7) Αἱ ἀρχιερατικαὶ περιουσίαι κανονίζονται ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Β'. Ἱερεῖς καὶ κατώτερος κλῆρος

1) Διορίζονται καὶ παύονται ὑπὸ τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν. 2) Κλητεύονται ἐνταῦθα μὲν διὰ τοῦ Πατριαρχείου, ἔξω δὲ διὰ τῆς οἰκείας Μητροπόλεως. Τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Μητρόπολις ὀφείλουσιν, ἅμα λάβωσι τὴν κλῆσιν (δζελπ μουζακερεσί) νὰ παραδώσωσι τὸν κατηγορούμενον. Ἄλλως θέλει ἐνεργεῖσθαι ὅ τι κελεύει ὁ νόμος. (Τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος). 3) Ἐπὶ ποινικῶν δικῶν δικάζονται μὲν ἐν τοῖς κοινοῖς δικαστηρίοις, ἐν περιπτώσει ὅμως καταδίκης ὑφίστανται τὴν ἐπιβληθησομένην ποινὴν τῆς φυλακίσεως ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ἢ τῇ Μητροπόλει, προκειμένου περὶ πταίσματος ἢ πλημμελήματος. Ἐν περιπτώσει δὲ κακουργήματος, ἡ μὲν προσωποκράτησις (τεβκήφ) αὐτῶν γίνεται ἐν τῷ διοικητηρίῳ, ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ, (μερῆ οὐλ χαρὴρ ἀδασὴ) μετὰ δὲ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνοχῆς, ἀφοῦ πρῶτον ὁ ἔνο-

χος καθαιρεθῇ ἐκκλησιαστικῶς, εἶτα ἐκτίσῃ τὴν ποινὴν αὐτοῦ ὡς ἁπλοῦς ἰδιώτης ἐν ταῖς κοιναῖς φυλακαῖς. (Τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος). 4) Ἡ ὡς ἄνω τάξις, καθιερωθεῖσα ἐπὶ σκοπῷ προφυλακῆς τοῦ πρὸς τὸν κλῆρον ὀφειλομένου σεβασμοῦ, ἰσχύει καὶ ὅπου ἤθελε κηρυχθῇ στρατιωτικὸς νόμος. (Τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος). 5) Ἡ ὁρκωμοσία τῶν ἱερέων καὶ λοιπῶν κληρικῶν γίνεται μόνον ἐν τῷ Πατριαρχείῳ ἐνταῦθα, ἢ ἐν ταῖς Μητροπόλεσιν ἔξω, κατὰ τὴν θρησκευτικὴν τάξιν. (Τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος).

Γ'. Δικαιοδοσία πνευματικῶν ἀρχηγῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συμβούλων

Οἱ πνευματικοὶ ἀρχηγοὶ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια : 1) Δικάζουσι καὶ ἀποφασίζουσιν ἐπὶ τῶν ἑξῆς μεταξὺ Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ Κράτους διαφορῶν, ἤτοι μνηστείας, γάμου καὶ τῶν παρεπομένων, προικός, διατροφῆς, διαζυγίου, διαθηκῶν καὶ ἀφιερωμάτων. Ἡ ἐπιδίκασις τῶν διαφορῶν εἶνε τῆς ἀποκλειστικῆς αὐτῶν ἁρμοδιότητος (Βεράτιον. Ἐθνικοὶ Κανονισμοί, καὶ τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος).

2) Ἐποπτεύουσι τὰ ἐθνικὰ σχολεῖα, νοσοκομεῖα καὶ λοιπὰ κοινωφελῆ ἐθνικὰ καθιδρύματα, ἐλέγχουσι τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν, διορίζουσι καὶ παύουσι τοὺς ὑπὸ τῶν ἐνοριακῶν συνελεύσεων ἐκλεγομένους ἐπιτρόπους καὶ ἐφόρους αὐτῶν, συντάττουσι καὶ ἐπικυροῦσι τὰ προγράμματα τῶν σχολείων καὶ ἐπικυροῦσι τὰ διπλώματα τῶν διδασκάλων (Βεράτιον, Ἐθνικοὶ Κανονισμοὶ καὶ τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος).

3) Αἱ σχολαὶ τῶν Ὀρθοδόξων εἶνε ἀνοικταὶ εἰς τοὺς ἐπόπτας τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν διδάσκηται ἔν τινι σχολῇ μάθημά τι ἀπᾷδον, ἢ διδάσκαλός τις καὶ διδασκάλισσα δὲν ἔχουσιν ἐνδεικτικόν, ἐνταῦθα μὲν τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας διὰ τοῦ Πατριαρχείου, ἔξω δὲ αἱ κατὰ τόπους ἀρχαὶ διὰ τῶν Μητροπόλεων θέλουσι κωλύῃ τὰ τοιαῦτα μαθήματα ἢ θέλουσιν ἀντικαθιστᾷ τοὺς τοιούτους διδασκάλους.

4) Οἱ Χριστιανοὶ δικαιοῦνται νὰ διαθέτωσιν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν αὐτῶν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, πλὴν βακουφίων καὶ δημοσίων γαιῶν. Ὑπαρχούσης ἐγκύρου διαθήκης, οὐδεμία ὑπ' οὐδενὸς ἀνάμιξις ἐπιτρέπεται, ἡ δὲ ἐκδίκασις τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπορρεουσῶν ἀγωγῶν, ὡς καὶ τῶν περὶ κύρους καὶ αὐθεντίας αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὰ μητροπολιτικὰ συμβούλια, ὡς ἀνωτέρω.

Μόνον ὅταν τινὲς τῶν κληρονόμων ἀνήκωσιν εἰς ἑτέραν Κοινότητα, ἢ ὦσιν ὑπήκοοι ξένοι, ἢ ἐὰν ἡ ἐπικεκυρωμένη διαθήκη περιλαμβάνῃ βακούφια ἢ δημοσίους γαίας, ἢ ὑπὸ τρίτου, εἴτε ὑπηκόου Ὀθωμανοῦ, εἴτε ξένου, διαφιλονεικουμένην κινητὴν περιουσίαν ἢ ἀκίνητα μούλκια, ἡ ἐξέτασις τῶν ἐκ τοιούτων διαθηκῶν ἀπορ-

ρεουσῶν ἀγωγῶν ἀνήκει εἰς τὰ δικαστήρια τοῦ Κράτους. (Τελευταία βεζυρικὴ ἐγκύκλιος).

5) Τὰ ἐκτελεστικὰ τμήματα ὀφείλουσιν ἄνευ ἐνστάσεως νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἀποφάσεις, τὰς ὑπὸ τῶν μητροπολιτικῶν συμβουλίων ἢ δικαστηρίων ἐκδιδομένας.

Τὰ ὡς ἄνω προνόμια τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀναγράφονται ἐν τῷ πατριαρχικῷ βερατίῳ, ἐν τοῖς ἐθνικοῖς Κανονισμοῖς καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ βεζυρικῇ ἐγκυκλίῳ.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπί τινων ἐξ αὐτῶν ἠγέρθη ἄλλοτε διαμφισβήτησις, τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, ἤτοι οἱ κυβερνητικοὶ τεσκερέδες καὶ τὰ ἀπαντητικὰ τακρίρια καὶ τὰ ὑπομνήματα, ἐν οἷς διὰ μακρῶν ἀναπτύσσονται τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου, ἐξετυπώθησαν ἐν δυσὶ τομιδίοις, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐπιγράφεται : «Τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐκκλησιαστικῶν Προνομίων· ἔτος 1884», τὸ δὲ δεύτερον «Ἔγγραφα μεταξὺ Ὑψηλῆς Πύλης καὶ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀφορῶντα εἰς τὴν λύσιν τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, τοῦ τε προνομιακοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ 1891».

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τὰ λεγόμενα προνόμια ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι προνόμιόν τι ἢ δίκαιον ἐξαιρετικὸν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλ' εἰσὶν ἁπλῶς τὸ σύνολον τῶν δικαίων, τῶν ἀναγνωρισθέντων ὑπὸ τῆς μουσουλμανικῆς κατακτήσεως εἰς πάντας, *ἀδιακρίτως δόγματος καὶ φυλῆς*, τοὺς κατακτηθέντας χριστιανικοὺς λαούς· διὸ τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας Ὀρθοδόξους προνόμια χαίρουσι καὶ οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Σύριοι καὶ οἱ Ἰακωβῖται καὶ οἱ Μαρωνῖται καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι.

Τὰ προνόμια δὲ ταῦτα δὲν ἀπορρέουσιν ἀπὸ τοῦ Πορθητοῦ. Ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῶν πρώτων Ἀράβων Μουσουλμάνων κατακτητῶν, *ἀφ' ὡς οὗτοι ἐσχημάτισαν κράτη περιλαμβάνοντα καὶ μὴ Μουσουλμάνους ὑπηκόους*· διότι ἄνευ τῶν προνομίων τούτων ἡ συμβίωσις μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ μὴ Μουσουλμάνων ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατος καὶ ἔδει ἢ νὰ ἐκμουσουλμανισθῶσιν οὗτοι ἢ νὰ ἐξολοθρευθῶσι· καὶ ὁ λόγος εἶνε ἁπλούστατος.

Παρὰ τῷ μουσουλμανικῷ κόσμῳ τὰ πάντα περιλαμβάνονται ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ τὰ πάντα ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῆς. Τὸ Κοράνιον εἶνε ἡ μόνη βάσις σύμπαντος τοῦ μουσουλμανικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ μόνη πηγὴ τοῦ δικαίου τῆς ἠθικῆς, τῆς διοικήσεως, καθόσον τὸ Δίκαιον εἶνε κλάδος τῆς θεολογίας, ὑποτασσόμενον εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετ' αὐτῆς διατελοῦν, ἀφοῦ ἡ νομοθεσία εἶνε δῶρον τοῦ Θεοῦ καὶ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Κατὰ συνέπειαν, προκειμένου περὶ ζητημάτων, ἀφορώντων εἰς τοὺς προσωπικοὺς θεσμοὺς (statut personnel) τῶν κατακτηθέντων μὴ μουσουλμανικῶν λαῶν καὶ τὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ κλήρου καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, ὁ Μουσουλμᾶνος κατακτητής, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπ' αὐτῶν τὰς διατάξεις τοῦ Κορανίου, δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως, παρὰ νὰ ἐπαφήσῃ τὸν διακανονισμὸν τῶν προσωπικῶν

θεσμῶν τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων του εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν των, συνῳδὰ ταῖς διατάξεσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Κορανίου, τοῦ διατάσσοντος τὸν σεβασμὸν τῆς θρησκείας τοῦ κατακτηθέντος μονοθεϊστοῦ, τοῦ ὑποτασσομένου καὶ πληρώνοντος τὸν κεφαλικὸν φόρον.

Ἀλλά, θὰ εἴπῃ τις, διὰ τοῦ Συντάγματος καὶ τῆς ἰσοπολιτείας δὲν αἴρονται τὰ προσκόμματα ταῦτα :

Δὲν πρόκειται βεβαίως ἐνταῦθα περὶ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου, τῶν διαφόρων χριστιανικῶν λαῶν. ὧν τὴν πλήρη καὶ ἀνεξάρτητον ὀργάνωσιν προστατεύουσιν αἱ περὶ ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' οὔτε περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν προόδου καὶ ἀναπτύξεως ἐν ἰδίαις ἐθνικαῖς σχολαῖς, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀστικῆς φύσεως προνομίων τῶν Χριστιανῶν, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν κατάστασιν, οἷά εἰσι τὰ περὶ μνηστείας, γάμου, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτοῖς, προικός, διατροφῆς, διαζυγίων, διαθηκῶν.

Τὰ ζητήματα ταῦτα ἐν τοῖς πεπολιτισμένοις κράτεσιν ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων· ἀλλά, διότι ἁπανταχοῦ ἡ βάσις τῆς πολιτικῆς δικονομίας εἶνε μία καὶ ἡ αὐτή. ὁ γάμος εἶνε ἡ ἕνωσις δύο προσώπων, ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἕνωσις μόνιμος καὶ ἰσοβία, (πλὴν τινων σπανίων περιστάσεων ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένων), καὶ μόνα τὰ ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης γεννώμενα τέκνα εἰσὶ νόμιμα καὶ κληρονομοῦσι τοὺς ἰδίους γονεῖς. Ἐνῷ ὁ Μουσουλμᾶνος, κατὰ τοὺς μουσουλμανικοὺς νόμους, δύναται νὰ ἔχῃ τέσσαρας νομίμους συζύγους, πλὴν τῶν παλλακῶν Ἡ ἀποπομπὴ τῶν συζύγων διὰ τὸν Μουσουλμᾶνον εἶνε πρᾶγμα εὐχερέστατον, προβλεπόμενον κατ' αὐτὸ τὸ γαμικὸν συμβόλαιον διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ποσοῦ (μικροῦ 30, 50, 100, 200, 1000 τὸ πολὺ γροσίων) τῆς πρὸς τὴν σύζυγον ἐν περιπτώσει ἀποπομπῆς ἀποζημιώσεως (νικιάχ). Ἅπαντα τὰ τέκνα, τὰ ἐκ συζύγων ἢ παλλακῶν, εἰσὶ νόμιμα, ἔχοντα τὰ αὐτὰ δικαιώματα, διὸ καὶ παρὰ Μουσουλμάνοις θεσμὸς διαθήκης δὲν ὑφίσταται, ἁπλῶς δὲ μόνον ὁρίζεται, ὅτι δύναταί τις νὰ διαθέσῃ τὸ τρίτον τῆς περιουσίας του ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν. Ἡ τοιαύτη δὲ θεσμοθεσία ἀπορρέει ἐξ αὐτοῦ τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου, διὸ καὶ ὁ ἀστικὸς κώδηξ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους σιγᾷ περὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων, ὡς ὑπαγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἱερῶν μουσουλμανικῶν δικαστηρίων· καὶ ἐν τῷ συντάγματι δὲ ὁρίζεται, ὅτι τὸ Σεϊχουλισλαμᾶτον, ἡ ἀνωτάτη δηλαδὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τῶν Μουσουλμάνων, θὰ θεωρῇ ὅσας καὶ μέχρι τοῦδε ὑποθέσεις.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ συμπέρασμα ἀπορρέει ἀφ' ἑαυτοῦ. Εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ *κοινὴ νομοθεσία*, θεωροῦσα καὶ κανονίζουσα τὰ ζητήματα ταῦτα ; Ποῖον δὲ κώδηκα θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ πολιτικὴ αὕτη νομοθεσία : Τὸν κοινὸν σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου, τὸν εὐρωπαϊκὸν δηλαδή, τὸν ἔχοντα ὡς βάσιν τὸν χριστιανικὸν γάμον, ἢ τὸν μουσουλμανικόν, τὸν ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον πρὸς τοῦτον : Ἡ μή-

πως οἱ Μουσουλμᾶνοι Νεότουρκοι ἀξιοῦσι νὰ ὑπαγάγωσι τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὰ ἱερὰ μουσουλμανικὰ δικαστήρια διὰ νὰ δικάζωσι ταῦτα κατὰ τὸ Κοράνιον τὰ τοῦ γάμου τῶν Χριστιανῶν καὶ νὰ κανονίζωσι τοὺς ἐκ τοῦ γάμου ἀπορρέοντας προσωπικοὺς θεσμούς; Ὅταν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χριστιανικοῖς κράτεσιν, ἐν Ἀλγερίᾳ, Ρωσσίᾳ, Αὐστρίᾳ, τὰ ζητήματα ταῦτα τῶν Μουσουλμάνων ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν;

Κατ' ἀναπόδραστον λοιπὸν συνέπειαν τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς προσωπικοὺς θεσμοὺς τῶν μὴ Μουσουλμάνων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα, δὲν εἶνε δυνατὸν εἰμὴ νὰ παραμένωσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν. Ἐκτὸς ἂν οἱ Μουσουλμᾶνοι ἀσπασθῶσι τὴν σχετικὴν δικονομίαν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ παράσχωσιν ἐχέγγυα τῆς ἀκριβοῦς καὶ γενικῆς ἀφορμῆς. Ἀλλὰ τότε θὰ παύσωσιν ὄντες Μουσουλμᾶνοι καὶ θὰ καταργήσωσι τὸ Κοράνιον.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

ΥΠΟ Ν. Α. ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΙ ΣΗΜΑΙΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

1821—1828

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Γ΄.

Ἡ πρώτη ἐν Πελοποννήσῳ ἐπαναστατικὴ σημαία

Οἱ διάφοροι ἱστοριογράφοι, οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τῆς πρώτης πελοποννησιακῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας, πελαγώνοντες εἰς κυκεῶνα ἀντικρουομένων γνωμῶν, παραδέχονται ὡς τόπον καὶ χρόνον ἀνυψώσεως τοῦ πρώτου συμβόλου τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἄλλοι μὲν τὴν Ἁγίαν Λαύραν καὶ τὴν 21 ἢ 25 Μαρτίου, ἄλλοι δὲ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου (ἰδίᾳ τὰς Καλάμας), ἅτινα καὶ διεκδικοῦσι τὸ γέρας τῶν πρωτείων μὲ δυσκολολύτους ἔριδας καὶ διαφόρους χρονολογίας (22-25 Μαρτίου). Καὶ τέλος ἄλλοι θεωροῦσι τοὺς μὲν παραδεχομένους τὴν ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἀνύψωσιν ὡς πλανωμένους, τοὺς δὲ ἀσπαζομένους τὴν δευτέραν γνώμην ὡς παραμορφώνοντας τὴν ἱστορίαν καὶ ἀποφαίνονται, ὅτι ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ σημαία ἐν Πελοποννήσῳ ὑψώθη τὴν 22 Μαρτίου 1821 ἐν Πάτραις καὶ ὑπὸ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ἀνδρέου Λόντου, εὐλογηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.[1]

1 Οἱ ἀντιγνωμοῦντες οὗτοι συγγραφεῖς, εἶνε ἰδίως ἐκ τῶν παλαιοτέρων μὲν οἱ Φώτιος

Ἐξ ὅλων ἤδη τῶν ἀντικρουομένων τούτων γνωμῶν δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ὡς ἀληθῆ τὴν πρώτην, ὅτι ὑψώθη δηλαδὴ ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ σημαία ἐν Πελοποννήσῳ τῇ 21 Μαρτίου 1821 ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ. Διότι ὅλοι οἱ συγγραφεῖς, οἱ διηγούμενοι λεπτομερῶς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐξέγερσιν, συμφωνοῦσιν, ὅτι τὴν 21 Μαρτίου 1821 ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, ὁ Π. Φωτήλας, οἱ Β. καὶ Ν. Πετμεζαῖοι καὶ ἄλλοι τινὲς ὁπλαρχηγοί, μὲ ὅσους ἠδυνήθησαν νὰ συλλέξωσιν ὁπλοφόρους τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τοὺς Πύργους τῶν Καλαβρύτων. Συμφωνοῦσι δὲ πάλιν, ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο ἦτο ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ πρᾶξις, ἡ ἐνέχουσα τὸν χαρακτῆρα πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως [2]. Οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀναφέρει ἐν Καλαβρύτοις ὕψωσιν σημαίας.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι δὲν ὑψώθη σημαία ἐν Καλαβρύτοις τῇ 21 Μαρτίου; Τότε πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐπαναστάται, ἕτοιμοι νὰ θραύσωσι τὰς ἁλύσεις τῆς δουλείας, ν' ἀνατρέψωσι τὴν αἱμοσταγῆ ἡμισέληνον τοῦ Ἰσλὰμ καὶ νὰ μὴ ὑψώσωσιν ἐν θριάμβῳ τὴν εἰκόνα τοῦ Σταυροῦ, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τόσα ἔτη ὠνειροπόλησαν;

Ἄλλως τε, ὡς θὰ ἴδωμεν, οὐδὲ στιγμὴ ὑπῆρξέ ποτε νὰ συναθροισθῶσιν Ἕλληνες ὁπλοφόροι ἄνευ σημαίας, ἐξ οὗ καὶ τὸ πλῆθος τῶν αὐτοσχεδίων τοιούτων. Θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, ὅτι ὁσάκις ἐστεροῦντο καὶ τῆς κοινοτέρας ὀθόνης οἱ ἀμίμητοι ἐκεῖνοι γιγαντομάχοι μετεχειρίζοντο ἐν θαμβώδει ἐνθουσιασμῷ, ἀντὶ σημαιῶν, καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς εὐτελεῖς καλύπτρας τῶν κεφαλῶν τῶν γυναικῶν των.

Πολὺ δικαίως λοιπὸν ἔνιοι συγγραφεῖς, ἰδίᾳ ἡμέτεροι, σχετικῶν μονογραφιῶν (ὡς ὁ κ. Γ. Παπανδρέου 1890), διὰ ποικίλων ἐπιχειρημάτων ἀπέδειξαν, ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ ὁπλαρχηγοί, τοὺς ὁποίους προανέφερον, Χαραλάμπης, Πετμεζαῖοι καὶ λοιποί, συνῆλθον τὸ πρῶτον μὲ τὰ ἔνοπλα σώματά των ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ καὶ ἐκεῖ, ἀναπετάσαντες τὴν διασωζομένην μέχρι σήμερον ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ πανευλαβῆ σημαίαν ἐξεχύθησαν πρὸς τὰ Καλάβρυτα διὰ τὴν πολιορκίαν. [3]

Ἡ σημαία αὕτη, εἶνε ἡ ἰδία ἡ φυλασσομένη σήμερον ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ μετὰ τῆς μητρικωτέρας στοργῆς καὶ τοῦ θρησκευτικωτέρου σεβασμοῦ ὡς πάνσεπτον

Χρυσανθόπουλος ἢ Φωτάκος, Θ. Κολοκοτρώνης, Σ. Τρικούπης, Ι. Φιλήμων, Ν. Σπηλιάδης, Κ. Παπαρρηγόπουλος, T. Gordon, Κάρολος Μενδελσὼν Βαρθόλδης, Α. Φραντζῆς, καὶ Pouqueville, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ οἱ κ. κ. Χ. Ἠλιόπουλος καὶ Γ. Παπανδρέου.

2 Πρὸ τούτου συνέβησαν (κατὰ τὸ β' δεκαήμερον τοῦ Μαρτίου) φόνοι τινὲς καὶ ἁρπαγαί, προανακρούσματα τῆς ἐξεγέρσεως, ὡς ἀπόρροιαι τῆς ὡριμάνσεως τῆς ἐπαναστατικῆς ἰδέας. Καθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἀνεφάνη ἐπαναστατικὴ σημαία.

3 Ἡ μονογραφία τοῦ κ. Γ. Παπανδρέου, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνολογικῆς καὶ Ἱστορικῆς Ἑταιρείας, ἐβασίσθη ἐπί τε τῆς ἱστορίας καὶ ἐπὶ μαρτυριῶν ἐπιζώντων μέχρι τότε ἀξιοπίστων γερόντων, βεβαιούντων περὶ τῆς ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ὑψώσεως τῆς σημαίας τὴν 21 Μαρτίου 1821.

ἐθνικὸν κειμήλιον ἀμετρήτου ἀξίας, ὅ περ ἐπισύρει καὶ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ δέχηται τὸ γονυκλινὲς προσκύνημα καὶ τὸν παρθενικώτερον ἀσπασμὸν τοῦ εὐγνωμονοῦντος Ἕλληνος ἐπισκέπτου.

Εἶνε δὲ αὕτη πανίον κεντημένον δι' ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἀναμὶξ ἐκ κλαδωτοῦ δαμάσκου, χρώματος βαθέος πορφυροῦ, μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ μὲ κροσσοὺς θυσανώδεις πρὸς τὰ κάτω, πεποικιλμένους διὰ μαργαριτῶν· εἶνε μικρὰ καὶ πεπαλαιωμένη ἐν σχήματι ἐπιμήκους ὀρθογωνίου τετραπλεύρου. Δὲν κατεσκευάσθη τότε, ἀλλὰ πρότερον, χρησιμεύουσα ὅπως καλύπτῃ τὴν Ὡραίαν Πύλην τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς.

Ἀπεσπάσθη λοιπὸν ἐκ ταύτης καὶ ἀνεπετάσθη ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ὡς σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἀναστάσεως παρὰ τῶν ὑπ' αὐτὸ συσπειρωθέντων ὁπλαρχηγῶν τῶν Καλαβρύτων μετὰ τῶν ὁπλοφόρων των τὴν 21 Μαρτίου 1821. Ὅλοι δὲ οἱ ὀτρηροὶ οὗτοι πρόμαχοι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐν τρικυμιώδει ἀναβρασμῷ ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τὴν θείαν αἰγίδα τῆς σημαίας αὐτῆς, ὥρμησαν ἀκράτητοι καὶ ἐν ζητωκραυγαῖς πρὸς τὰ Καλάβρυτα.

Μὲ ὅλας ὅμως τὰς δικαιολογίας ταύτας, δύναταί τις νὰ προτείνῃ, πῶς ἐσχηματίσθη τότε ἡ ἐθνικὴ παράδοσις, ἡ ἀναγνωρίζουσα τὴν 25 καὶ οὐχὶ τὴν 21 Μαρτίου ὡς ἡμέραν ὑψώσεως καὶ ἡ κοινολογοῦσα τὸ τόσον εὔηχον ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου Γερμανοῦ, ὡς ὑψωτοῦ τῆς χρυσοκεντήτου σημαίας;

Περὶ τῆς 25 Μαρτίου εἶνε παγκοίνως γνωστόν, ὅτι αὕτη, καίτοι πανθομολογουμένη ὡς μὴ ἡμέρα ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος, ἐκηρύχθη ὅμως ὡς τοιαύτη καὶ καθωρίσθη ἡ ἐπέτειός της ὡς ἐπίσημος ἐθνικὴ ἑορτὴ τῷ 1838 ἐπὶ τοῦ μεγαλοϊδεάτου βασιλέως Ὄθωνος.

Περὶ δὲ τοῦ μητροπολίτου Γερμανοῦ καὶ τῆς συσχετίσεώς του μὲ τὴν σημαίαν βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ ἑπόμενον κεφάλαιον.

Τὸ ἱστορικὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ λαβάρου καὶ τὰ περὶ τῆς γνησιότητός του ἀποδεικτικὰ μέσα δύναται ὁ ἀναγνώστης ν' ἀναζητήσῃ εἰς τὰς «Χρυσᾶς ἐθνικὰς σελίδας» τοῦ κ. Χ. Ἠλιοπούλου. (Ἀθῆναι 1900)[1].

---

1 Ὁ κ. Ἠλιόπουλος προέβη τῷ 1898 εἰς ἐπιτόπιον εἰδικὴν μελέτην. Περὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ λαβάρου ἐγνωμοδότησεν, ὅτι ὑψώθη πραγματικῶς τοῦτο ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ὑπὸ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς τῶν Καλαβρύτων πολιορκίας καὶ ὅτι ηὐλογήθη ὑπὸ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ὑψώσεως δὲν ἀποφαίνεται ὡρισμένως, γράψας «κατὰ τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα». Ἀφίνει ὅμως νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι τὸ λάβαρον ἀνεπετάσθη μετὰ τὴν 23 (παραδεχόμενος ὡς πρώτην σημαίαν τῆς πελοποννησιακῆς ἐξεγέρσεως, τὴν ὑψωθεῖσαν ἐν Καλάμαις τῇ 22 Μαρτίου καὶ οὐχὶ τοῦτο. Τὴν γνώμην ταύτην δὲν ἠσπάσθην, διότι πολλὰ προβαλλόμενα ἐπιχειρήματα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως πρὸς ὑποστήριξίν της στηρίζονται μόνον ἐπὶ μαρτυριῶν μὴ αὐτοπτῶν καὶ μάλιστα συλλεγεισῶν μετὰ 77 ἔτη ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου γεγονότος.

Πάντες οἱ ἀσμενιζόμενοι διὰ τὸ ἀληθὲς τῆς ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἐπιτελεσθείσης εὐκλεοῦς μεγαλοτολμίας ὡς καὶ οἱ διὰ συγγραφῶν ὑποστηρίζοντες ταύτην δὲν δύνανται μόνον νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς εὐγενῶς διατιθέμενοι νὰ διασώσωσι τὸ γόητρον γηραιοῦ καὶ ἐθνωφελεστάτου θρύλου, ἐμψυχωτικῆς παραδόσεως φωταυγούσης ἐν μέσῳ τῶν ἐτῶν καὶ κινδυνευούσης ὑπὸ τὴν ὁρμητικὴν πνοὴν τοῦ ἱστορικοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ὅτι μὲ τὴν δᾷδα τῆς ἀληθείας πειρῶνται νὰ διαλύσωσι τὸ πυκνὸν σκότος, τὸ διαχυθὲν ἐπὶ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐκείνης ἱερωτάτης πράξεως.

Δ΄.

Ἡ σημαία τοῦ Ἀνδρέου Λόντου.

Μετὰ τὴν σημαίαν τῆς Ἁγίας Λαύρας ὑψώθη καὶ ἡ δευτέρα σημαία ἐν Πάτραις.

Τὴν 21 Μαρτίου ἐν Πάτραις συνέβη μικροσυμπλοκὴ μὲ ἐλαφρὰν αἱματοχυσίαν μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Τοῦρκοι ἔκριναν ὀρθὸν νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον. Τὴν ἐπομένην, 22 Μαρτίου, εἰσῆλθον καὶ οἱ ἔξω τῶν Πατρῶν συνηνωμένοι Ἀχαιοί. Πρῶτος εἰσῆλθεν ὁ Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, δεύτερος ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ κατόπιν οἱ λοιποὶ ὁπλαρχηγοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ τόσον τονώσας καὶ νευρώσας τὸ ἠθικὸν σθένος τῶν ἀνδρῶν ἐν τῷ πελοποννησιακῷ ἐκείνῳ ἐπαναστατικῷ κέντρῳ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ἐπὶ κεφαλῆς ὅλοι ἐνόπλων σωμάτων. Ὁ Λόντος, ἅμ' ὡς εἶδε τὴν πόλιν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἤχνιζεν εἰσέτι τὸ πρῶτον χυθὲν ἑλληνικὸν αἷμα, οἰστρηλατηθεὶς ἐκ τοῦ ὑπερβάλλοντος ἐνθουσιασμοῦ, συνέλαβε πρῶτος αὐτὸς ἐκ τῶν λοιπῶν συναδέλφων του, τὴν τόσον εὐφραίνουσαν τοὺς ἀρχηγοὺς ἰδέαν, νὰ ὑψώσῃ τὸ σύμβολον τῆς Ἐλευθερίας.

Αὐτοσχέδιος, ὡς ἦτο ἡ σημαία του, παρουσίασεν ἁπλουστάτην μορφήν, ἀλλὰ καὶ ἀρκούντως περίεργον. Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ τοιαύτη κατασκευὴ ὑπῆρξεν εὐφυεστάτη ἐπινόησις τοῦ πολυπείρου Λόντου.

Ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν ἐρυθρὰ καὶ εἶχεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐπὶ μιᾶς μόνον ὄψεως μέλανα σταυρόν.

Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Ὀθωμανοί, ἰδόντες τὸ ἐρυθρὸν αὐτὸ σῆμα, μὴ ἀντιληφθέντες δὲ τὸν σταυρόν, ἐνυπάρχοντα, ὡς εἴπομεν, ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ὄψεως, ἐξέλαβον τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Λόντου ὡς Αλλιώτας Τούρκους καὶ ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἠνώχλησαν, ἀλλὰ τοὐναντίον τοὺς ὑπεδέχθησαν καὶ διὰ κανονιοβολισμῶν...χαιρετισμοῦ.

Ἐκτὸς τούτων ὁ κ. Ἠλιόπουλος διέσωσε τὸ λάβαρον ἐκ βεβαίας καταστροφῆς καὶ πολλὰς ἄλλας μεγίστας ὠφελείας προσέφερεν εἰς τὴν Μονήν, ἀνακηρυχθεὶς διὰ ταύτας πολὺ δικαίως μέγας αὐτῆς εὐεργέτης.

Κατόπιν, συνελθόντων πάντων ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐν τῇ αἴγλῃ, ἥτις τὸν περιέβαλλε τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἱεράρχης Γερμανός, περιβληθεὶς τὴν κραταιοτάτην πανοπλίαν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως, ηὐλόγησε μὲ τὴν μελίρρυτον φωνήν του τὴν ἐρυθρὰν ἐκείνην σημαίαν, αἱ πτυχαὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐκάλυπτον καὶ θὰ ἐπροστάτευον ἐν μέσῳ τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἐν μέσῳ τοῦ ἀναβρασμοῦ τοῦ πολεμικοῦ μένους τὴν νίκην καὶ τὴν περιπόθητον ἐλευθερίαν.

Ἐνεπήχθη ἀμέσως ἐπὶ τῆς γῆς ξύλινος σταυρὸς καὶ ὅλοι, προσερχόμενοι, τὸν ἠσπάζοντο ὁρμητικῶς καὶ ὤμνυον ἐπὶ τῆς σιγιλῆς ἐκείνης μεγαλειότητος τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὅρκον καὶ ἔκλαιον ἐκ χαρᾶς καὶ προσεπάθουν ἐν γένει ν' ἀντλήσωσι τὴν χαλυβδίνην ψυχικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν μόνον ἡ ἐπιβάλλουσα ἐκείνη θεϊκὴ μορφὴ δύναται νὰ παράσχῃ εἰς τὸν στρατιώτην καθ' ὅλας τὰς μεγάλας καὶ ἀμφιβόλους ἐκείνας περιστάσεις. Εἰς ἕνα δὲ θόρυβον ἐθνικῆς ἀγαλλιάσεως καὶ μυριοστόμων ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μία ὁμότονος οὐρανομήκης φωνὴ ἐδόνει τὸ στερέωμα ἀπαύστως καὶ ἐγιγαντοῦτο καὶ ἠλέκτριζε καὶ ἐνεψύχου καὶ ἐνεθουσία ὅλους τοὺς ἀνδρείους ἐκείνους ἄνδρας: «*Ζήτω ἡ ἐλευθερία. Ζήτωσαν οἱ ἀρχηγοί. Καὶ στὴν Πόλη νὰ δώσῃ ὁ Θεός*».

Ἡ ἔνδοξος αὐτὴ σκηνὴ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς ἐκ τῆς ἐλαχίστης χρονικῆς διαφορᾶς τῶν δύο πρώτων κινημάτων (Ἁγίας Λαύρας καὶ Πατρῶν) συνεταύτισεν ἐν τῇ ἐθνικῇ παραδόσει τὰ δύο ἀρεστότερα τῶν ὀνομάτων *Ἁγίαν Λαύραν καὶ Γερμανόν*[1]

---

1 Διότι οὐδεμία μέχρι τοῦδε σχετικὴ συγγραφὴ καὶ οὐδεμία μελέτη ἐπιτόπιος ἠδυνήθη νὰ παρουσιάσῃ δι' ἱστορικῶν ἀποδείξεων, ἀλαθήτων *μνημείων*, τὴν εὐλογίαν τοῦ λαβάρου ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Γερμανοῦ οὔτε αὐτὸς οὗτος ὁ Γερμανὸς ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασί του ἀναφέρει τὸ τοιοῦτον.

Ἡ 25 Μαρτίου, ὡς καὶ ἐν τῷ κειμένῳ σημειοῦται, οὐδεμίαν ἐπιρροὴν δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τοῦ ἱστοριογράφου, ὡς προστεθεῖσα, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν τῷ 1838 ὁπότε καθιερώθη ὡς ἡ ἐπίσημος ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος. Ἡ ἐπισημοποίησις τοῦ ἀγῶνος διὰ τὸν ἱστορικὸν θεωρεῖται ἡ 26 Φεβρουαρίου 1821, ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὑψώθη ἡ φο νικοφόρος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, παρὰ τὸ Ἰάσιον. Ὡς ἐπισημοποίησις δὲ τῆς πελοποννησιακῆς ἐξεγέρσεως πρέπει νὰ λαμβάνηται ἡ πενθήμερος πολιορκία τῶν Καλαβρύτων (21—26). Διότι ἐνεργήθη αὕτη ὑπὸ ἓξ ὀνομαστῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παράδοσιν τῶν Ὀθωμανῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, δηλαδὴ τὴν ἀναστροφὴν τῶν ὅρων τῆς

Ε΄.

Αἱ πολυποίκιλοι σημαῖαι τοῦ Α΄ ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως

Μετὰ τὴν εὐλογίαν τῆς σημαίας τοῦ Λόντου ἔπρεπε πλέον ὅλα τὰ σώματα νὰ ἐφοδιασθῶσι διὰ σημαιῶν [1].

Πρὸς τοῦτο καὶ κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Γερμανοῦ παρηγγέλθη εἰς τοὺς ἱστοποιοὺς ἡ κατασκευὴ σημαιῶν λευκῶν καὶ μὲ σύμβολον τὸ *ἐφοδιαστικὸν* τῶν *ἱερέων* τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Ὁ *ἱερεὺς* ἦτο ὁ τρίτος τῶν ἑπτὰ βαθμῶν τῶν ἑταίρων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσήγοντο οἱ ἐπισημότεροι καὶ οἱ ἔχοντες ὁπωσδήποτε πεῖραν τῶν πραγμάτων [2].

Τὸ δὲ *ἐφοδιαστικόν των* ἐσχηματίζετο δι' ἑνὸς τετραγώνου παραλληλογράμμου, φέροντος ἔσω δεκαὲξ στήλας συνδεδεμένας μὲ δύο γραμμὰς χιαστοῦ σχήματος. Ἄνωθεν τοῦ τετραγώνου ὑπῆρχον κατὰ κάθετον μὲν ὁ σταυρός, πεφραγμένος μὲ κλάδον ἐλαίας, εἰς δὲ τὰς πλευράς του, ἐξεχούσας κατὰ πλαγίας γωνίας, δύο λογχοφόροι σημαῖαι, ἡ μὲν γράφουσα τὴν ἐλευθερίαν, ἡ δὲ τὸν θάνατον διὰ μόνον τῶν ἀρκτικῶν καὶ τῶν τελευταίων στοιχείων τῶν λέξεων.

Η. ΕΛ.—Η. ΘΣ.

Τοιαῦται σημαῖαι ἐδόθησαν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῆς τε Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀνεγνωρισμένης ἀνωτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς, εἰς ἣν καὶ ἔπρεπε νὰ ὑπάγηται πᾶσα ἐφορεία τῶν Κοινοτήτων καὶ πᾶσα στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ διοίκησις, δὲν κατέστη δυνατὸν ἀπ' ἀρχῆς νὰ ἐπικρατήσῃ ὁ αὐτὸς τύπος σημαιῶν καθ' ὅλην τὴν ἐπαναστατήσασαν ἑλληνικὴν χώραν.

κυριαρχίας. Καὶ διότι, πρωτοστατησάντων οὕτω τῶν Καλαβρύτων, εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἅπασα ἡ Πελοπόννησος ἐφλέγετο πλέον ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πυρὸς μέχρι τῆς ἀνατολῆς τῆς 25 Μαρτίου. Πάντως ὅμως ἡ εὐαγγελισθεῖσα αὕτη ἡμέρα δέον νὰ ἀσφαλισθῇ εἰς τὰ θερμότερα βάθη τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἅπαξ καθιερώθη, καὶ ἔλαβε περίοπτον θέσιν εἰς τὰς ἐμψυχωτικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις.

1 Μετὰ τὴν εὐλογίαν τῆς σημαίας τοῦ Λόντου, διενεμήθησαν δίχρωμα ἐθνόσημα εἰς τὸν στρατόν, ἐρυθρὰ καὶ μέλανα.

2 Οἱ ἓξ ἄλλοι βαθμοὶ ἦσαν: *τῶν βλάμηδων, (ἀδελφοποιητῶν), τῶν συστημένων, τῶν ποιμένων, τῶν ἀρχιποιμένων, τῶν ἀφιερωμένων, καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀφιερωμένων.*

Καὶ μετηγγίσθη μὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν ὁ ἐν Δακίᾳ ἀναφανεὶς φοῖνιξ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξαπλωθῇ ἀμέσως καὶ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὰς σημαίας ὅλων τῶν σωματαρχῶν. Διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἐσημείωσε σημαίας πολυειδεῖς, ποικιλλούσας καὶ κατὰ τὰ χρώματα καὶ κατὰ τὰς παραστάσεις, ἀναλόγως τῆς φαντασίας ἑνὸς ἑκάστου ἀρχηγοῦ σώματος, ἑνὸς ἑκάστου διοικητοῦ καὶ τῆς μικροτέρας ἀκόμη ἐπαναστατικῆς ὁμάδος, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν μίσους αὐτῶν καὶ τοῦ φανατισμοῦ των, τῶν ἱστορικῶν των γνώσεων, τῆς θρησκευτικῆς των εὐλαβείας, τῶν οἰκογενειακῶν των παραδόσεων, τῆς ἐπιθυμίας των, ἐπὶ τέλους, ὅπως εἴπωμεν περὶ Ἁρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν.

Παρετηρήθη οὕτω κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Λεβαδείας, ὅτε οἱ Ἕλληνες κάτοικοι, ἐξεγερθέντες κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 29—30 Μαρτίου 1821, συνήρχοντο κατὰ συνοικίας, ἑκάστη συνοικία ν' ἀκολουθῇ καὶ ἰδίαν σημαίαν. Καὶ εἰς ἄλλην μὲν ὑπῆρχεν ὡς σύμβολον ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας, εἰς ἄλλην ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ εἰς ἄλλην ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνομάρτυς ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, τὸ ἀγλάϊσμα τοῦτο τῶν νεωτέρων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐσχημάτισε τὴν τρισένδοξον σημαίαν του, χρῶμα μὲν ἔχουσαν λευκόν, ὡς σύμβολον δὲ φέρουσαν τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Ἀλλὰ προσέτι διὰ μεγάλων ψηφίων ἐχάραξεν ὁ ἀλησμόνητος οὗτος ἥρως καὶ τὴν μεγαλορρήμονα ἐπιγραφὴν «*Ἐλευθερία ἢ θάνατος*».

«*Ἐλευθερία ἢ θάνατος*», τὸ δυσκόλως συλλαμβανόμενον τοῦτο εἰς πάντα νοῦν ἀπόφθεγμα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐσημειοῦτο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς σημαίας

Μὲ τὰς δύο ταύτας λέξεις, αἱ ὁποῖαι προσδιωρίσθησαν ὡς καταπλεῖς εἰς τὰς φλογερὰς καὶ ὑψηλὰς ῥήσεις τοῦ ἀπαραβάτου ὅρκου τοῦ Ἕλληνος ἐπαναστάτου, ὡδηγήθησαν οἱ λεοντόκαρδοι ἐκεῖνοι πρόμαχοι τῆς *Ἐλευθερίας* εἰς τὰ ἐκλαμπρότερα τῶν μεγαλουργημάτων των, τὰ ὁποῖα συνεκλόνισαν τὴν πανίσχυρον ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἀπελύτρωσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπὶ τῶν δύο τούτων μόνον λέξεων, ὡς ἐπὶ ἀδιασείστων βάθρων, ἐστερεώθη ὁ ἀγὼν καὶ ἄνευ τῶν ὁποίων τὸ κραταιὸν φρόνημα, τὸ διατηροῦν τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἐσαεὶ ἀκμαίους, καὶ συνέχον αὐτοὺς ἀκλονήτους εἰς τὴν ἑδραιοτέραν πεποίθησιν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ μεγάλου ἔργου, ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐξεκαίετο ἀδιαλείπτως, ἀλλὰ καὶ θὰ κατεψύχετο παντελῶς καὶ θὰ κατεπνίγετο ἡ ἐπανάστασις εἰς μίαν ἀνωφελῆ αἱματοπλήμμυραν, ὅπως ἐξ ὅλου τοῦ τραγικοῦ τούτου δράματος ἀνεγερθῇ ἡ γονατισθεῖσα δουλεία, εἴπερ ποτε τυραννικωτέρα καὶ αἱμοχαρεστέρα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΟΥΣΑ

(Διάλεξις τοῦ κ. ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΕΛ)

Ἡ δευτέρα Διάλεξις τοῦ ἐν Παρισίοις **«Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ»**, ἐγένετο τὴν 4)17 Μαΐου ἐ. ἔ. αὐτόθι ὑπὸ τοῦ κ. Μαυρικίου Ἐμμανουὲλ περὶ τῆς «*Ἑλληνικῆς δημοτικῆς Μούσης*».

Ὁ πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου κ. Θ. Ὡμόλλ, εἰσάγων τὸν ὁμιλητὴν εἰς τὸ ἀκροατήριον, εἶπε τὰ ἑξῆς :

«Ὁ κ. Μ. Ἐμμανουέλ, περὶ τοῦ ὁποίου ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει τὰς σοβαρωτάτας μελέτας ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, εὐηρεστήθη νὰ πραγματευθῇ τὴν ἑσπέραν ταύτην περὶ τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς Μούσης. Οἱ παρευρεθέντες τελευταίως εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐν τῷ Palais d'Orsay ἀπήλαυσαν διὰ τῶν ἰδίων των ὤτων τὸ θέλγητρον καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν μελῳδιῶν. Ὁ κ. Ἐμμανουέλ, τῇ συνδρομῇ τοῦ κ. Ἄραμι καὶ τοῦ κ. Willaume, θὰ ἐκθέσῃ ἡμῖν τὴν ἱστορίαν τοῦ μέρους τούτου τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, πῶς κατέληξαν ἐκ τῆς ἀρχαίας μελῳδίας εἰς τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν καὶ εἰς τὸ σύγχρονον δημοτικὸν ᾆσμα. Ἀμφότεροι οἱ κύριοι, χάρις εἰς τὸ ᾠδικὸν καὶ βιολιστικὸν τάλαντόν των, θὰ καταστήσωσιν ὑμᾶς ἱκανοὺς νὰ κρίνητε οἱ ἴδιοι πᾶν ὅ τι εὐάρεστον καὶ ὡραῖον ἐγκλείει ἡ μουσικὴ αὕτη.

«Ὡδηγήθημεν εἰς τοῦτο ἐκ τῆς μερίμνης τοῦ νὰ παρουσιάσωμεν ὑμῖν ὑφ' ὅλας τὰς ἀπόψεις τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμὸν καὶ ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον δὲν ἀφῆκαν νὰ χαθῇ οὐδὲν ἐκ τῆς πατρῴας κληρονομίας».

Ἀνελθὼν εἶτα τὸ βῆμα ὁ καλλιτέχνης κ. Μαυρίκιος Ἐμμανουέλ, ἤρξατο ὡς ἑξῆς τῆς διαλέξεώς του :

«**Κυρίαι καὶ κύριοι,**

«Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, πρὸς τιμήν της καὶ πρὸς εὐτυχίαν της, κατοικεῖται παρ' ἔθνους, τὸ ὁποῖον γνωρίζει νὰ ψάλλῃ. Ἐὰν ηὐτυχήσατε νὰ διατρέξητε τὴν θαυμασίαν χώραν τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν μετέβητε εἰς τὰς νήσους, τὰς περικυκλούσας τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Κέρκυραν, εἰς τὴν Κεφαλληνίαν, εἰς τὰ Κύθηρα, εἰς τὴν Κρήτην· ἐὰν ἐπεσκέφθητε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὴν Εὔβοιαν, τὰς νήσους τῶν ἀσιατικῶν παραλίων· ἐὰν παρεμείνατε ἐν Σμύρνῃ καὶ ἔν τισιν ἄλλαις ἰωνικαῖς νήσοις· ἐὰν ὑπερεπηδήσατε τὰ πολὺ στενὰ ὅρια τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ εἰσεδύσατε εἰς τὴν Ἤπειρον, εἰς τὴν βόρειον Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, αἵτινες ἔπρεπε νὰ εἶνε ἑλληνικαί, ἐνῷ ἀκόμη δυστυχῶς δὲν εἶνε, πανταχοῦ θὰ ἠκούσατε τὴν ἰδίαν φωνήν.

«Κυριαρχεῖ μεγάλη ποικιλία μεταξὺ τῶν ᾀσμάτων τούτων πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν· ἀλλ' ἔχουσι βάθος κοινοῦ μουσικοῦ πλούτου, καὶ τὴν αὐτὴν ἀνεξάντλητον φαινομένην πηγήν. Τὰ θέματά των μετασχηματίζονται καὶ ποικίλλονται ὡς ζῶντες ὀργανισμοί. Ἐπίσης πανταχοῦ γίνεται χρῆσις τῶν αὐτῶν θεμάτων. Οἱ νεώτεροι ἀοιδοὶ φαίνονται, ὡς λαβόντες τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀρχαίων ἀοιδῶν, τοῦ ψάλλειν τὴν ζωὴν ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτῆς, τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὸν θάνατον. Παρὰ τὰ ᾄσματα ταῦτα, τὰ ἀναμιμνήσκοντα τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ζωῆς, ὑπάρχουσι καὶ τὰ δοξάσαντα τοὺς πλέον ἀσήμους ἐπαγγελματίας, ὡς τὰ τοῦ ὑφαντοῦ, τοῦ λεπτουργοῦ, τοῦ μυλωθροῦ, τοῦ χειρώνακτος τούτου, ὅστις, κρατῶν τὴν μυλοπέτραν ἀλέθει σήμερον, ὡς ἔκαμνε καὶ πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, τοὺς κόκκους τῆς κριθῆς καὶ τοῦ σίτου. Εἶνε ἐπίσης τὰ ᾄσματα, τὰ προκαλούμενα ἐκ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους, τοῦ νέου ἔτους, τοῦ Μαΐου, τοῦ θερισμοῦ, τοῦ βοτανισμοῦ μέχρι τῆς συγκομιδῆς τῶν σχοίνων, ἐξ ὧν συλλέγουσι τὸ σχοινέλαιον τὸν Σεπτέμβριον. Τὰ ποιμενικὰ ᾄσματά εἰσιν ὁτὲ μὲν ἡδέα βουκολικά, ὁτὲ δὲ θρηνώδη, ὡς μυρολόγια· τόσον ἔχουσι ταῦτα ἀποτετυπωμένον τὸν πόνον. Συμφωνίαι, χαρίεσσαι ἢ μελαγχολικαί, τέλος πολεμικὰ καὶ ἐπαναστατικὰ ᾄσματα.

«Εἶνε δυσχερὴς ἡ διάκρισις, εἰς τὰ διάφορα ταῦτα τεμάχια, τὸ τί εἶνε ἀρχαῖον καὶ τί νεώτερον. Φαίνεται, ὅτι ἀρκετὸς ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν προσηρμόσθη εἰς διαφόρους περιστάσεις καὶ ὅτι δι' ἀδιακόπων ἀληθῶς μεταβολῶν ἐξελίχθησαν ἐξυμνοῦντα, παραδείγματος χάριν, διάφορα πρόσωπα διὰ τῶν αὐτῶν στροφῶν. Εἶνε πιθανόν, ὅτι τὰ ἀρχαιότερα τῶν ᾀσμάτων εἶνε καὶ τὰ ἁπλούστερα καί, ἂν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, τὰ φυσικώτερα· ἀναφέρονται ταῦτα εἰς τὰ μετριόφρονα ἐπαγγέλματα τῶν χωρικῶν, τὰ ὁποῖα ἑκάστη γενεὰ κληροδοτεῖ εἰς τὴν ἐπερχομένην. Λόγου χάριν, τὸ ᾆσμα τῆς μυλοπέτρας, τὸ ὁποῖον μᾶς διέσωσεν ὁ Πλούταρχος: «Ἄλεθε, μυλοπέτρα, ἄλεθε, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Πιττακὸς ἀλέθει, αὐτός, ὅστις βασιλεύει τῆς

μεγάλης Μιτυλήνης». Ὁ κ. Hubert Pernot τὸ ἔχει συλλέξῃ ὑπὸ διάφορον μορφήν, ἀλλ' ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ παράδοσις οὐδόλως διεκόπη:

«Ἄλεθε μυλόπετρα, τὸ κριθάρι καὶ τὸ σιτάρι, γιὰ νὰ πανδρευθῇ ἡ γλήγορη κοπελλιά».

«Διὰ τῶν λέξεων ἠδυνήθη νὰ διασωθῇ ὁ ἐκ παραδόσεως «σκοπὸς» μεθ' ὅλην τὴν ἐπελθοῦσαν ἀφαίρεσιν ἐκ τῶν προελθουσῶν ἐκ διαφόρων ἐπηρειῶν μεταβολῶν.

«Τὰ ᾄσματα ταῦτα συνελέγησαν εἰς πολυπληθεῖς συλλογάς. Τὰ ἔργα ταῦτα δυστυχῶς, πολυτιμότατα ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, δὲν συνεισφέρουσι ποσῶς εἰς τὸν μουσικὸν τονισμόν. Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ περὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ᾀσμάτων, ἡ τοῦ Κανελλάκη περὶ τῶν ᾀσμάτων τῆς Χίου, ἡ τοῦ Γιανναράκη περὶ τῶν κρητικῶν ᾀσμάτων· παρ' αὐτὰ αἱ γενικώτεραι συλλογαὶ τοῦ Κοκκινάκη, τοῦ Πασσώβ, τοῦ Μανούσου, τοῦ Πολίτη, μᾶς παρέχουσι μόνον τὸ προφορικὸν κείμενον. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεγάλην συλλογὴν τοῦ Σιγάλα, αὕτη ἀφορᾷ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ (ὁ τονισμὸς) δὲν εἶνε πρᾶγμα εὐχερὲς διὰ τοὺς μουσικοὺς τῆς Δύσεως. Μόλις ἀπὸ τινων ἐτῶν ἤρχισεν ἡ Γαλλία νὰ ἐνδιαφέρηται ζωηρότερον διὰ τὰς συλλογὰς ταύτας τῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων. Θὰ ἀναφέρω χάριν τῆς μνήμης τοῦ ἀξιοτίμου Nepomucène Lemercier, ὅστις ἐδημοσίευσε τὰ ᾄσματα τῶν ναυτῶν, τὰ ὁποῖα εἶνε ἄκρως ἐλεύθεραι μεταφράσεις τῶν πρωτοτύπων καὶ τὰ ὁποῖα σχεδὸν δὲν ἀνεγνώσθησαν. Ὁ Napomucène Lemercier ἦτο θερμὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος· τινὲς ἐξ ὑμῶν γνωρίζουσιν ἴσως τὸ δρᾶμά του: «Οἱ μάρτυρες τοῦ Σουλίου» (1825), ἀφιερωμένον εἰς τὴν δόξαν ἐκείνων, οἵτινες ἠγωνίσθησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ δεσποτισμοῦ.

«Κατὰ τὸ 1874 ὁ κ. E. Legrand ἐξέδωκε δημοτικὰ ἑλληνικὰ ᾄσματα, ἀλλὰ μετὰ πολὺ ὀλίγης φροντίδος καὶ κριτικῆς. Τέλος, κατὰ τὸ 1877 ὁ κ. Bougolt Ducoudroay, ὁ ἔξοχος καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου, τοῦ ὁποίου θεωρῶ τιμήν, ὅτι ὑπῆρξα μαθητής, μετὰ διαμονὴν ἐν Ἑλλάδι ἔφερε μελῳδίας, συλλεγείσας ἐν Σμύρνῃ, αἵτινες ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τῶν μουσικῶν. Αἱ μελῳδίαι αὗται εἶνε χαρακτηριστικαί. Μετ' εὐχερείας μεγάλου καλλιτέχνου ὁ Bougolt Ducoudray κατώρθωσε νὰ φέρῃ τὴν συνάφειαν μεταξὺ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς τέχνης, διαφυλάττων καὶ τῆς μὲν καὶ τῆς δὲ τὰ δίκαια· εἰς τὴν ἑλληνικὴν μελῳδίαν ὅλην τὴν εὔστροφον χάριν, εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς Δύσεως ὅλον τὸ θέλγητρον τῶν συμφωνιῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων κινεῖται αὕτη σήμερον. Ὁ κ. Bourgolt Ducoudray συνεπλήρωσε τὴν δημοσίευσιν ταύτην δι' ὡρισμένων μελετῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ προσέφερεν εἰς τοὺς μουσικοὺς τῆς Δύσεως τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ νὰ τοῖς δοθῇ ἡ μετάφρασις (ὀφειλομένη εἰς τὸν κ. Μπουρνώφ) μιᾶς μεθόδου βυζαντινῆς μουσικῆς. Διὰ τῆς ἀξιολόγου ταύτης ἐργασίας περὶ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς τέχνης ὁ κ. Bourgolt Ducoudray διήνοιξε τὸ στάδιόν

του καὶ ἐθεμελίωσε τὴν φήμην του. Ὁ κ. Hubert Pernot, κατὰ τὴν τελευταίαν
ἀποστολήν του (1902), ἐφωνογράφησε μετὰ πολλῆς ἀκριβείας εἰς τὸ μηχάνημα
τοῦτο ἑκατὸν δέκα πέντε τεμάχια ἐνόργανα ἢ φωνητικά, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον
μετὰ πολλῆς φροντίδος ἀπέκτησε. Συνηρμολόγησε τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ἤκουε
συμφώνως πρὸς τὰς ἐξηγήσεις τὰς περιεχομένας εἰς τὰς ἄνω μνημονευθείσας συλλο-
γάς. Τοῦτο ἀποτελεῖ πολυτιμοτάτην ἐργασίαν.

«Πόθεν προῆλθον τὰ ᾄσματα ταῦτα; Δυνατὸν—καὶ παρακαλῶ νὰ πιστεύσητε
τὴν διαβεβαίωσίν μου ταύτην—μετὰ ἐπίσης πολλὰς συντόνους μελέτας τοῦ ὑλι-
κοῦ, ν' ἀναγάγῃ τις τὰ μελῳδικὰ ταῦτα ᾄσματα εἰς ἀριθμόν τινα προτύπων· ἐκ
τῶν θεμάτων τούτων ἐξῆλθον διὰ συνεχοῦς ἐξελίξεως ὅλαι αἱ ποικιλίαι, αἵτινες
κατέστησαν τὰ δημοτικὰ ταῦτα ᾄσματα ἀτέρμονα ἅλυσσιν. Τινὰ τῶν θεμάτων
τούτων προφανῶς ἐξῆλθον ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἥτις ὑπέστη συνεχεῖς
καὶ ἀνομοίους ἐπιδράσεις. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ὑπῆρξε καθ' ὅλας τὰς ἐπο-
χὰς ἐν Ἀνατολῇ τὸ κέντρον τῆς μουσικῆς τέχνης, καὶ ὁ κ. Ἄραμις, τὸν ὁποῖον
ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἀκούσητε, παρατηρεῖ δικαίως, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέν-
νητος, περιγράφων τὰς ἑορτὰς τῶν ἱπποδρομιῶν, ἔκαμε χρῆσιν τεχνικῶν ὅρων τῆς
ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, φρονῶν οὕτω, ὅτι θὰ κατανοηθῶσιν ὑφ' ὅλου τοῦ
κόσμου.

«Ἀλλὰ φρονῶ ἐπίσης, ὅτι μέγας ἀριθμὸς τῶν δημοτικῶν τούτων ᾀσμάτων ἐξῆλ-
θεν ἐξ αὐτῆς τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ· ἡ γενεὰ τῶν ἀοιδῶν οὐδέποτε ἐσβέσθη· τοὐ-
ναντίον ἐπολλαπλασίασε πανταχοῦ τὰς μελῳδίας της. Αὐτὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν
ᾆσμα περιέλαβεν ἀρκετὸν ἀριθμὸν τοιούτων. Παρήχθη ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ
τὸ αὐτὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ. Μεταξὺ τῶν ἐδαφίων καὶ τῶν
ἀντιφώνων ὑπάρχουσί τινα, τὰ ὁποῖα εἶνε δημιουργήματα τῆς δημοτικῆς μουσικῆς.

«Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία πράγματι ἐγένετο ἀποδεκτὴ εἰς τὴν μουσικὴν τῶν
διαφόρων λαῶν· δὲν ἦτο θρησκεία μιᾶς φυλῆς. Ἐγκαθιδρύθη αὕτη ἐν τῷ κόσμῳ
ὡς διεθνὴς πίστις—καθ' ἃ λέγει πολὺ δικαίως ὁ Bourgolt Ducoudray—συλ-
λέγουσα τὰ αὐτόχθονα ᾄσματα πανταχοῦ, ὅπου εὕρισκε ταῦτα ἐν χρήσει, καθαί-
ρουσα διὰ τῆς παραδόσεως πᾶν τὸ ἀπομένον ἐκ τῆς ἀρχαίας τέχνης.

«Κατέστη ἀλήθεια κοινή, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ὑπῆρξεν ἡ τροφὸς τοῦ κόσμου,
ἀλλ' εἶνε σχεδὸν παράδοξον, κατὰ τὸ φαινόμενον, τὸ νὰ ἐφαρμόσῃ τις τὸ ἀξίωμα
τοῦτο εἰς τὴν μουσικήν. Ποία σχέσις δύναται νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ τῆς μελῳδίας τῶν
ἀρχαίων, τῆς ἠχηρᾶς, τῆς παρατεταμένης, τῆς ἀπομεμονωμένης ἐν τῷ κενῷ, ὑπὸ
οὐδεμιᾶς ἁρμονίας ὑποστηριζομένης, καὶ τῆς βαθείας καὶ πυκνῆς ἁρμονίας τῶν νεω-
τέρων, τοῦ ἐκ πολλῶν θαυμασίως συμπεπλεγμένων νημάτων ἀπαρτιζομένου τούτου
ὑφάσματος; Ἐν τούτοις ἡ μεταξὺ τῶν δύο μουσικῶν συγγένεια εἶνε στενὴ καὶ φαίνεται,
ὅτι ἡ ἀρχαία τέχνη ἔχει προΐδῃ ὅλους τοὺς συνδυασμοὺς τοῦ μέλλοντος· δὲν
ἐπραγμάτωσε βεβαίως αὐτούς, ἀλλὰ δυνάμει ἐνέχει αὐτοὺς ἐν ἑαυτῇ.

Πρὸ τοῦ 1880 αἱ ἐργασίαι τοῦ Bellermann, τοῦ Westphal καὶ πρὸ πάντων τοῦ Gevært εἶχον ἀποκαλύψῃ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, ἡ *σύνοψις* ὅλων τῶν μουσικῶν κλιμάκων, ὧν χρῆσιν ποιοῦνται οἱ λαοὶ ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὅλων τῶν χωρῶν. Αἱ κλίμακες αὗται δύνανται νὰ συμπτυχθῶσιν εἰς ἐλάχιστον ἀριθμὸν τύπων. Ἐν πρώτοις εἶνε ἡ *διατονικὴ κλίμαξ*, ἥτις προβαίνει διὰ τόνων καὶ ἡμιτονίων διαδοχικῶν (δωρικὸς ρυθμός).

mi ré ut si la sol fa mi

«Ἔπειτα ἔρχεται ἡ *χρωματικὴ κλίμαξ*, τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι πολλαὶ μορφαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων λαμβάνω ὡς τύπον ἐκείνην, ἣν οἱ Ἕλληνες κοινῶς ἐξήσκησαν: mi ut (δίεσις) ut (ἐπαναγωγή) si la fa (δίεσις) fa (ἐπαναγωγή) mi.

«Ὑπάρχουσιν ἐπίσης μεταξὺ τῶν διαφόρων μουσικῶν τῶν διαφόρων λαῶν αἱ *ἐλλιπεῖς κλίμακες*, ἐν αἷς παράγονται κενὰ καὶ ὀπαί, οὕτως εἰπεῖν· τοιαῦται εἶνε παραδείγματος χάριν αἱ πεντάφωνοι κλίμακες, ἐν αἷς οἱ βαθμοὶ τῶν διαπασῶν εἶνε 5 ἀντὶ 7. Εἰς τοιοῦτο «διαπασῶν» κατήντα ἡ ἁρμονία τῶν Ἑλλήνων (mi ut si la fa mi), ὅτε ἐξετελεῖτο ὑπὸ χορικῆς συναυλίας.

«Ἐν τέλει πρέπει νὰ ἀναφέρω τὰς *ἁρμονικὰς κλίμακας*, συγκειμένας ἐκ φθόγγων, ἀποχωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων οὐχὶ κατὰ τόνον ἢ ἡμιτόνιον, ἀλλὰ κατὰ μικρότερα διαστήματα, κλάσματα τῶν κανονικῶν διαστημάτων. Αἱ κλίμακες αὗται δὲν δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου· ἀλλ' ἂν ὑποθέσῃ τις, ἐν ὅτι τῇ κλίμακι mi ut si la fa mi τὰ δύο ἡμιτόνια διαιροῦνται εἰς δύο σχεδὸν ἴσα μέρη, δύναται αν λάβῃ μίαν ἰδέαν τῶν διέσεων τούτων ἢ τετάρτων τοῦ τόνου, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρενέβαλλον ἐν τῇ μουσικῇ των καὶ αἵτινες επανευρίσκονται ἐν χρήσει, ὑπὸ μορφήν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, συγγενῆ, ἐν διαφόροις κλίμαξι καὶ σήμερον ἔτι ἐκτελουμέναις.

«Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις, ἐξετάζων τὰ μουσικὰ κειμήλια τῶν διαφόρων λαῶν, ἄλλας κλίμακας παρὰ ταύτας. Δὲν ἐλλείπουσιν αἱ παραλλαγαί, ἀλλ' οἱ γενικοὶ τύποι περιορίζονται εἰς τὰς τέσσαρας μορφὰς τῶν ἀρχαίων.

«Ἐν τούτοις τὸ χρωματικὸν τετράχορδον τῶν νεωτέρων Ἀνατολιτῶν ἐφαίνετο, ὅτι δὲν ἐπετέλει μέρος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς γλώσσης (la sol δίεσις fa mi). Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ Gevært διὰ πραγματικῆς δυνάμεως ἐμάντευσε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Αἱ ὑποθέσεις του ἐδικαιολογήθησαν. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ παπύρου Reiner τοῦ 1892, ἀλλὰ πρὸ πάντων αἱ θαυμάσιοι ἀνασκαφαὶ τοῦ κ. Homolle ἐν Δελφοῖς κατὰ τὸ 1893 ἔφερον εἰς φῶς κειμήλια, ἅτινα ἀπεκάλυπτον τὴν χρῆσιν τοῦ χρωματικοῦ τετραχόρδου la sol, (δίεσις) fa mi παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οὕτως ἀνεφάνησαν ἐξαίφνης μουσικὰ κείμενα, παρασχόντα ἡμῖν μορφὴν τῆς ἀρχαίας τέχνης, παρασιωπηθεῖσαν ὑπὸ τῶν θεωρητικῶν, μορφὴν δυναμένην νὰ ταυτισθῇ μετὰ τοῦ συγχρό-

νου ἀνατολικοῦ χρωματικοῦ μέλους. Οὕτως ὥστε, ὡς βλέπετε, τὸ φαινομενικὸν χάσμα πληροῦται ἤδη καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ μεγαλειτέρου διϊσχυρισμοῦ, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ προεῖδε τὸ πᾶν.

«Ναί, «τὸ πᾶν», παρὰ τὰς διαφορὰς τῆς *ὁμοφωνίας* καὶ τῆς *πολυφωνίας*, τῆς μελῳδικῆς καὶ τῆς ἁρμονικῆς τέχνης. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν ἁρμονίαν ἑκάστην ἐκ τῶν «διαπασῶν» αὐτῶν, δηλαδὴ ἑκάστην τῶν μελῳδικῶν διαδοχῶν τῶν χαρακτηριζουσῶν μίαν μορφήν. Εἶχον μαντεύσῃ δηλαδὴ ἐν μέρει τὰς σχέσεις τῆς ἁρμονικῆς διατάξεως, αἵτινες συνδέουσι τοὺς φθόγγους πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐὰν ἀναχθῇ τις εἰς τοὺς λογισμοὺς τῶν θαυμασίων πυθαγορικῶν, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ ζυγίσωσι μετὰ τελείας ἀκριβείας τὴν μείζονα καὶ τὴν ἐλάσσονα διὰ τριῶν παραλλαγῶν, τὰς βάσεις τῶν συμφωνιῶν μας, θέλει διαπιστώσῃ ὅτι τὰ σπέρματα τῆς νεωτέρας ἁρμονίας ὑπελάνθανον ἐν τῇ ἑλληνικῇ μουσικῇ. Ἡ ἀναγέννησις θέλει τὰ ἀναπτύξῃ.

«Δὲν θὰ ἤθελον ποσῶς διὰ μιᾶς εὐκόλου ἀπαριθμήσεως νὰ εἴπω, ὅτι τὰ δημοτικὰ ᾄσματα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶνε ἁπλῆ ἐπέκτασις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς δι᾿ ἀδιακόπου παραδόσεως. Πράγματι, ἐὰν ἡ Εὐτέρπη τῶν Ἑλλήνων φαίνεται, ὅτι παρήγαγε τὸ πᾶν ἐν τῇ σκέψει της καὶ ταῖς προβλέψεσί της, δὲν ἐδημιούργησεν ὅμως καὶ τὸ πᾶν. Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἑλληνικῇ τέχνῃ, καταγομένῃ ἐκ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, διαμέσου μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας τέχνης, σχέσεις ἐξωτερικαί, τὰς ὁποίας εἶνε ἐνδιαφέρον νὰ ἐξηγήσωμεν.

«Ὁμολογῶ, ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τὴν περὶ ἐμοῦ πρὸ ὀλίγου ἐκφρασθεῖσαν γνώμην τοῦ κ. προέδρου, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ἀνίκανον νὰ δεχθῶ τὰς ἐπηρείας ταύτας. Ἀγνοῶ πληθὺν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ γνωρίζω διὰ νὰ τολμήσω νὰ διϊσχυρισθῶ γνώμην παραπλησίαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ θὰ εἶμαι πολὺ εὐτυχής, ἐὰν δυνηθῶ νὰ ὑποκινήσω τοιαύτην ἐργασίαν μεταξὺ τῶν φίλων τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν Ἑλλήνων, ἱκανωτέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ Δύσει νὰ εἰσδύσωσι εἰς παρόμοια ζητήματα. Ἡ ἄμπελος εἶνε μεγάλη καὶ οἱ καρποί της ὡραῖοι, εἶνε ὅμως πολλάκις δυσχερὴς ὁ τρυγητός. Ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἐπιδράσεων εἶνε λίαν δυσχερής. Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ σημειώσω μίαν. Μοὶ φαίνεται οὐσιώδης. Ἡ τῆς Συρίας· χωρὶς νὰ γίνῃ λόγος περὶ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Ἀσιάτου ἐκ Καππαδοκίας, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, φαντασθῆτε, ὅτι ὁ περιφημότερος τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἐκκλησίας σας, Ἰωάννης ὁ ὁ Χρυσόστομος εἶνε Σύριος καὶ Σύριος πεπαιδευμένος. Πρὸ τῆς ἐποχῆς του ἡ Συρία ὑπέστη καθολοκληρίαν τὴν αἰγυπτιακήν, ἀσσυριακήν, ἑβραϊκήν, μακεδονικήν, ἀρμενικὴν καὶ ρωμαϊκὴν δεσποτείαν. Ὅθεν ὁ ἄνθρωπος, ὅστις εἰσέδυε μέχρι τοῦ βάθους τῶν ψυχῶν, ὁ ἐπίσκοπος, ὅστις διηρεύνα τὴν συνείδησιν τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας, ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἠγάπα ἐν τῇ θαυμαστῇ του ἐνεργητικότητι ν᾿ ἀσχο-

λῆται εἰς πάντα. Σχετικῶς πρὸς τὴν μουσικὴν τέχνην διεδραμάτισεν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ πρόσωπον, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν μέγαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

«Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἀναμορφωτὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σας ᾄσματος, εἶνε Σύριος ὡσαύτως, γεννηθεὶς ὑπήκοος τῶν χαλιφῶν Ὀμμιαδῶν κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Συρία, ὑπὸ τὰς ἄνω μνημονευθείσας ἐπηρείας, ὑπέστη τὴν περσικὴν τυραννίαν κατὰ δύο καταλήψεις. Ἐπὶ τῶν πεπαιδευμένων Συρίων, οἷοι ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἡ ἐπίδρασις ὅλων τῶν «προγονικῶν» μουσικῶν κατ' ἀνάγκην ἐξήσκησε, καὶ εἶνε πιθανὸν τοῦτο ἐν τῇ ὠθήσει, τῇ δοθείσῃ ὑπὸ τῶν προσώπων τούτων εἰς τὴν λειτουργικὴν τέχνην, κἄτι ἐκ τῶν συνηθειῶν καὶ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος.

«Χωρὶς νὰ κατέλθω εἰς οὐδεμίαν συζήτησιν, (καὶ ὡς ἀναρμόδιος, δὲν θὰ ἐπεθύμουν ἐξ ἄλλου νὰ ἀρχίσω οὐδεμίαν τοιαύτην) θέλω καταστήσῃ ὑμᾶς ἀκροατὰς ἐνίων ἐκ τῶν νεωτέρων ἑλληνικῶν ᾀσμάτων, τῶν τόσον ξενοτρόπων καὶ τόσον ὡραίων. Ὁ κ. Ἄραμις, συλλογεὺς ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, υἱὸς ἀνδρὸς γνωστοῦ ἐξ ἀξιολόγων ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου, θέλει προσφέρῃ ὑμῖν μετὰ τοῦ κύρους τοῦ ταλάντου αὐτοῦ πολλὰ ᾄσματα, ἅτινα ἔχει ἀκούσῃ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν, καὶ τὰ ὁποῖα εἶνε δι' αὐτὸν πράγματα ζωντανὰ καὶ οὐχὶ ἀρχαιολογικὰ κειμήλια.

«Ἀκούσατε ἓν μικρὸν τεμάχιον τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἀσπαῖρον ὁλόκληρον, καὶ τὸ ὁποῖον θέλομεν προσπαθήσῃ νὰ θέσωμεν οὐχὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα ὑμῶν, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὑμετέρων ὤτων.

«Τὸ πρῶτον ᾆσμα εἶνε ἐρωτικόν. (Τὸ Ἐρινάκι).

Ρίξε νερὸ στὴ θύρα σου
(Ἔρι-Ἐρινάκι μου)
Νὰ διάβω νὰ γλυστρήσω
(Μὰ τὸν Θιὸ—Ρίνα μ', Ρίνα μ' σ' ἀγαπῶ).
Νὰ βρῶ ἀφορμὴ τῆς μάννας σου
(Ἔρι-Ἐρινάκι μου)
Νὰ μπῶ νὰ σὲ φιλήσω

κ.τ.λ.

«Ἡ μετάφρασις αὕτη καὶ αἱ ἀκόλουθοι ὀφείλονται εἰς τὸν κ. Ἄραμιν.

«Τὸ δεύτερον τεμάχιον (16ος αἰών), «ὁ Μαγευμένος Ἀγαπητικός», εἶνε ἐκτενέστερον.

Ἐσεῖς πουλλιὰ τοῦ κάμπου καὶ τῆς Ρούμελης,
Γιὰ κλεῖστε τὰ φτερά σας, τ' ἔχω νὰ σᾶς πῶ,
Θαλὰ σᾶς δώσω γράμμα, γράμμα καὶ γραφή,
Νὰ πᾶτε τῆς Ἀγάπης, ποῦ μὲ καρτερεῖ,

Τὴν τύχη μου νὰ μάθῃ καὶ νὰ πικραθῇ.
Ἐδῶ στὰ ξένα πούρθα ν' ἐπαντρεύτηκα
Κι' ἐπῆρα μιὰ γυναῖκα, μάγισσας παιδί·
Μαγεύει τὰ καράβια καὶ δὲν περπατοῦν
Μ' ἐμάγεψε κι' ἐμένα καὶ δὲν ἔρχομαι
Σίντας κινάω νάρθω χιόνια καὶ βροχές,
Σίντας γυρίζω πίσω ἥλιος καστεριά.

«Ἰδοὺ ἓν πολὺ περίεργον ᾆσμα πρὸ τιμὴν τοῦ λῃστοῦ Λύγκου, ἀνερχόμενον μόλις εἰς τὴν πρὸ ἑξηκονταετίας ἐποχήν, καὶ τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως εἶνε ἡ μετασκευασία ἀρχαιοτέρου ᾄσματος. Γνωρίζετε, ὅτι οἱ Ἀρματωλοὶ ἢ οἱ Κλέφτες ἦσαν φυλαὶ χριστιανικαὶ πολεμικαὶ τῆς Ἑλλάδος, μείνασαι ἀνεξάρτητοι μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τούρκων. Συνέτειναν λίαν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ διετήρησαν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν χωρικῶν θαυμασίαν γοητείαν. Ὁ ἥρως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ᾄσματος εἶνε ἀρχηγὸς κοινῶν λῃστῶν, ὅστις ὑποκατέστησεν ἀρχαιοτέρους καὶ ἀξιωτέρους ἥρωας δι' ἀπάτης τῆς δημοτικῆς Μούσης.

— Μὴν τὸν εἴδατε, τὸν ἀπαντήσατε,
Τὸν Λύγκο τὸν λεβέντη, τὸν ἀρχιλῃστή ;
— Ψὲς τὸν εἴδαμε, τὸν ἀπαντήσαμε
Σὲ μιὰ βλαχοκαλύβα πῶτρωε κι' ἔπινε.
Τὸν κερνούσανε, τοῦ τραγουδούσανε
Πεντέξη βλαχοποῦλες, σὰν τὰ κρυὰ νερά,
Κι' ἡ μικρότερη, ν ἡ ὠμορφότερη,
Κρυφὰ τοῦ κουδεντιάζει :—Δὲν παντρεύεσαι ;
Δὲν παντρεύεσαι ; Δὲν προξενεύεσαι ;
Νὰ πάρῃς Βλαχοπούλα, σὰν κι' ἐμένανε,
Ἢ σὰν τὴν ἀδερφή μου τὴν μικρότερη ;
— Δὲν παντρεύομαι, δὲν προξενεύομαι,
Δὲν παίρω Βλαχοπούλα, σὰν κι' ἐσένανε,
Ἢ σὰν τὴν ἀδερφή σου τὴν μικρότερη.
Δὲν πατρεύομαι γιατ' ἔχω ἔνταλμα
Μὲς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι' ἀπ' τὸν βασιλειᾶ...
Θὰ μὲ πιάσουνε, θὰ μὲ κρεμάσουνε,
Καημένη Βλαχοπούλα, λίγη ἔχω ζωή.

«Ὁ κ. Ἄραμις, ὅστις ἔψαλε τοῦτο ἐν πρώτοις ἑλληνιστί, θέλει ἐπαναλάβῃ τὸ ᾆσμα τοῦτο καὶ γαλλιστί. Εἶνε περιττὸν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τοῦ ψαλμῳδικοῦ περιεχομένου, ὅ περ ἐνυπάρχει ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ, καὶ ὅ περ τόσον στενῶς ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ὅλου».

(Ἐνταῦθα ὁ κ. M. Willaume καὶ ὁ κ. M. Emmanuel ἐκτελοῦσιν ἐπὶ τετραχόρδου κλειδοκυμβάλου χορούς, συλλεγέντας ἐν Χίῳ παρὰ τοῦ κ. H. Pernot. Τὸ

χρωματικὸν τετράχορδον ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς χοροῖς τούτοις. Ὁ κ. Willaume παρέχει ἐξήγησιν τῶν τεμαχίων τούτων πλήρη χάριτος καὶ πνευματώδη.

«Ἀκούσατε μίαν περίεργον παράδοσιν, ἥτις φαίνεται οὖσα μεταφύτευσις τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῶν ἀδερφῶν του.

«Σαράντα παλληκάρια, ἀδερφοξάδερφα,
Βλέπουνε στὸ ὄνειρό τους ὄνειρο κακό,
Πῶς πᾶν νὰ πολεμήσουν μὲς στὰ μακρινά...
Τοὺς ἦρθε ἕνα φερμάνι ἀπὸ τὸν βασιλειᾶ
Νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν χρόνους δώδεκα...
Σελλώνουν-καλλιγώνουν, τρέμει ἡ μαύρη γῆ,
Φοροῦνε τ' ἅρματά τους λάμπει ἡ θάλασσα,
Ἀδειάζουν τὰ ντουφέκια τρέμουν τὰ βουνά.
Κινοῦνε-ξεκινοῦνε γιὰ τὸν πόλεμο
Σαράντα ἀκέριες μέρες ὅλο περπατοῦν
Κι' ἀπάνω στὲς σαράντα σώθη τὸ ψωμί,
Καὶ στὲς σαράντα πέντε σώθη τὸ νερό.
Βρίσκουν ἕνα πηγάδι ξῆντα ὀργυιὲς βαθὺ
Πεζεύουν ὅλοι ἀντάμα καὶ μαζώνονται
Λαχνίζουν-ξελαχνίζουν ποιὸς νὰ καταιβῇ
Μὲς στὸ βαθὺ πηγάδι γιὰ νὰ βρῇ νερό,
Στὸν Κωσταντῆ λαχαίνει, τὸν μικρότερο,
Μὲς στὸ βαθὺ πηγάδι γιὰ νὰ καταιβῆ,
Μὲ μιὰ τριχιὰ τὸν δένουν καὶ τὸν ἀπολοῦν
Μὲς στὸ βαθὺ πηγάδι, κι' ὅταν ἔφτασε
Στοῦ πηγαδιοῦ τὸν πάτο μπήγει μιὰ φωνή :
— Τραβᾶτέ μεν, ἀδέρφια, βγάλτέ με ἀπ' ἐδῶ...
Ἐδῶ νερὸ δὲν βρίσκω, μόνε θάνατο
Χιλιάδες μαῦρα φείδια μὲ δαγκάνουνε
— Τραβοῦμε, Κωσταντῆ μου, δὲν σηκόνεσαι
— Βᾶλτε καὶ τ' ἄλογό μου, νὰ τραβήσ' κι' αὐτό...
— Βάλεμε τ' ἄλογό σου, δὲν σηκόνεσαι
— Ἀφῆστέ μεν, ἀδέρφια, σύρτε στὸ καλό,
Καὶ ἂν σᾶς ρωτήσῃ ἡ μαύρη μάννα μου ποτὲ
— «Τὸν Κωσταντῆ τὸν γυιό μου τί τὸν κάνατε ;—
Νὰ πῆτε τῆς καημένης, πῶς παντρεύτηκα,
Πολὺ μακρυὰ στὸν μαῦρο, νεραϊδότοπο
Καὶ πῆρα μιὰ γυναῖκα, κόρη βασιλειᾶ».

«Ὁ κ. Ἄρχμις θὰ ψάλῃ μίαν παράδοξον μελοποιίαν, τὴν ὁποίαν ἤκουσε κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν. Αὕτη προέρχεται ἐκ τῶν ποιμένων τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπιγράφεται «ὁ Ἀετός».

(Μ ο ν ῳ δ ί α)

«Χρυσὸς ἀητὸς ἐκάθονταν σὲ κλέφτικα λημέρια
Καὶ βάσταε στὰ πόδια του ἀνθρώπινο κεφάλι...
Βολὲς-βολὲς τὸ τσίμπαε, βολὲς-βολὲς τοῦ λέει :

(Στροφή : Σηκόνεται στὸν κάμπο ἡ σκόνη σύννεφο
Μὴν τάχα νἆνε κλέφτες, νἆνε ἀρματωλοί ;)

— Κεφάλι κακοκέφαλο, κι' ἀνέγνωμο κεφάλι,
Σἂν τί ἐκκλησιὲς νὰ πάτησες, τί μαναστήρια πῆρες,
Καὶ βρίσκεσαι στὰ νύχια μου, στὰ νυχοπόδαρά μου ;
— Φάγε, πουλλί, τὲς σάρκες μου, φάγε τὴν ἀντρειά μου,
Νὰ κάνης πῆχες τὰ φτερὰ καὶ πιθαμὴ τὰ νύχια.

(Στροφή : Δὲν φαίνεται στὸν κάμπο ἡ σκόνη σύννεφο...
Μὴν χάθηκαν οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματωλοί ;)

Καμμιὰ ἐκκλησιὰ δὲν πάτησα, κανένα μαναστήρι,
Χιλιάδες Τούρκους σκότωσα καὶ ἑφτὰ μπουλουμπασιάδες
Καὶ τώρα στὰ γεράματα κακὸ μολύβι μ' ηὗρε
Καὶ βρίσκομαι στὰ νύχια σου, στὰ νυχοπόδαρά σου.

('Εκτελεῖται ἕτερος χορὸς παρὰ τοῦ κ. Willaume. Ἡ ἔννοια τῶν λόγων εἶνε ἡ ἑξῆς :)

«Πρέπει νὰ σφυρηλατηθῇ καρδία ἐκ σιδήρου καὶ ἧπαρ ἐκ μολύβδου διὰ νὰ «ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἔρωτα καὶ εἰς λόγους πλήρεις δηλητηρίου».

«Τελευταῖον τεμάχιον διὰ τετράχορδον καὶ κλειδοκύμβαλον· μῖγμα καὶ προσθήκη ᾄσματος βουλγαρικοῦ χοροῦ καὶ θέματος κλασσικοῦ τὸ μὲν πρῶτον συλλεγὲν ἐν Χίῳ, παρὰ τοῦ κ. Pernot, τὸ δὲ δεύτερον (ρυθμὸς καθαρῶς δωρικὸς) ἀνακοινωθὲν παρὰ τοῦ κ. Παύλου Λεμοσώφ.

«Θὰ εἴπω πρὸς συγκεφαλαίωσιν, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Emmanuel, ὅτι ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ τῇ σπουδῇ τῶν δημοτικῶν τούτων ᾀσμάτων τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος τὸ πᾶν εὑρίσκεται ἐν τῷ γίγνεσθαι. Δὲν εἶνε ὁ καιρὸς πρὸς ὑποστήριξιν θεωριῶν. Ἐν τούτοις δύναταί τις νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τοῦ κ. Ἄραμι, ὅτι αἱ τουρκικαὶ ἐπιδράσεις εἶνε σχεδὸν ἀνάξιαι λόγου. Δὲν ἐξησκήθησαν ἐπὶ τῆς δημώδους ἑλληνικῆς μουσικῆς εἰμὴ μόνον ἐν τοῖς μεγάλοις κέντροις· δὲν ἔθιξαν τὴν ἀληθῶς λαϊκὴν μουσικήν, περιορισθεῖσαι εὐτυχῶς δι' ἑαυτὴν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Θὰ ἦτο εὔκολον, πιστεύω, νὰ προσδιορίσῃ τις τὰς τουρκικὰς ταύτας ἐπιδράσεις, διότι αὗται ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων μελῳδιῶν κηλῖδας, αἵτινες εὐκόλως ἀποκαλύπτονται καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ἐξαφανισθῶσι.

«Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν ὀλιγώτερον τὴν ἐπίδρασιν τῶν Τούρκων παρ' ὅ τι ἠνέ-

χθησαν τὴν τῶν Ρωμαίων, Βισιγότθων, Βανδάλων, Σταυροφόρων καὶ Ἐνετῶν. Διέμειναν Ἕλληνες διὰ μέσου τῆς ἱστορίας. Ἔπρεπεν ἐν τούτοις, ὅσον δευτερευούσης σημασίας καὶ ἂν εἶνε, ἡ ξενικὴ ἐπίδρασις ν' ἀποτελέσῃ μέρος ἰδίᾳ ἐν τῇ ὀργανικῇ μουσικῇ τῶν ἔξωθεν προερχομένων μολυσμάτων.

«Ἐλέγομεν πρὸ ὀλίγου, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, καὶ τοῦτο δὲν εἶνε τὸ καλλίτερον τῆς τέχνης των, ἐξήσκησαν τοὺς προαρμονικοὺς τόνους, οἵτινες δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ζυγισθῶσιν ἀκριβῶς διὰ τῶν πυθαγορείων μεθόδων, τῶν ἀρχαίων τούτων μεθόδων, αἵτινες διατελοῦσιν ἀνυπέρβλητοι, προκειμένου νὰ κανονισθῇ πρακτικῶς ἡ μουσική. Ἀλλ' οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐξακολουθοῦσι ν' ἀγαπῶσι περιπαθῶς τοὺς προαρμονικοὺς τόνους. Οὐδὲν λέγει ἡμῖν, ὅτι ὅ τι οὗτοι οἱ ἐσφαλμένοι τόνοι δὲν ἔχουσιν εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν ἤδη ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ νῦν δὲν εἶνε ἀκόμη αὕτη, ἥτις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ τὴν θυσιάζει ἐν πολὺ βραδεῖ μέτρῳ εἰς τούτους τοὺς ὑποτρέμοντας τόνους;

«Ποῖα εἶνε τὰ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καταγόμενα ᾄσματα; Ποῖα δημοτικὰ ᾄσματα εἰσέδυσαν εἰς αὐτήν; Μοὶ φαίνεται ἀδύνατον ἰδίᾳ, ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐθεντικῇ μορφῇ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν ὑπάρχει ἀντανάκλασίς τις εὐθεῖα ἁπλοϊκῶν τινῶν θεμάτων. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀφίνω εἰς μᾶλλον ἐμοῦ ἁρμοδίους.

«Θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ κάμῃ τις σύγκρισίν τινα μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν ρυθμῶν καὶ τῶν ρυθμῶν, τῶν ὁποίων χρῆσιν ποιοῦνται οἱ λαϊκοὶ ἀοιδοί, ἵνα ἀνακαλύψῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀμοιβαίας ἐνεργείας. Τί μένει ἐν τοῖς μὲν καὶ ἐν τοῖς δὲ τοῦ ἀρχαίου ὕφους; Εἶνε βέβαιον,ὅτι τοῦτο διηωνίσθη, ἂν οὐχὶ ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς μορφαῖς, τοὐλάχιστον ἐν ἐνίαις ἐξ αὐτῶν.

«Πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ τις ἐν ταῖς Μοναῖς τοῦ Ἄθω καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὰ ἀρχαιότερα χειρόγραφα, νὰ κατατάξῃ αὐτὰ χρονολογικῶς καὶ νὰ ἀνέλθῃ οὕτως εἰς τὰς θεματικὰς πηγάς.

«Ἐπὶ τέλους εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι, ὅπως ὅλοι οἱ θησαυροὶ μεταγραφῶσιν εἰς τονισμὸν εὐρωπαϊκόν. Ὁ βυζαντινὸς τονισμὸς εἶνε σύστημα λίαν ἀτελές, οὐχὶ διὰ τὰς ἀρχαίας περιωρισμένας ἀνάγκας,ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς νέας ἀπαιτήσεις τέχνης, εὑρισκομένης εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μεταμορφώσεως καὶ ὑφισταμένης τὰς τῆς Δύσεως ἐπηρείας. Ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ἐξαπλώνει τὰ στελέχη της, μεγεθύνει τὰ σχήματά της καὶ καθίσταται εὐαίσθητος εἰς τὴν ἁρμονίαν. Ὁ βυζαντινὸς τονισμὸς θέλει εὑρεθῇ ἐν μεγάλῃ, πιστεύω, δυσχερείᾳ νὰ ἐκφράσῃ τὸ πλεῖστον τῶν ἠχηρῶν φαινομένων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἡ μουσικὴ τῆς Δυσεως κάμει ἡμᾶς νὰ ζῶμεν ἐν ἀνέσει.

«Εὐτυχεῖς θέλουσιν εἶσθαι οἱ καλλιτέχναι, οἵτινες θὰ ἀναλάβωσι τοιαύτας ἐρεύνας. Θὰ δυνηθῶσι νὰ ἀκούσωσιν ἐγειρομένην ἐν τῇ γαλήνῃ τῆς νυκτός, ἐν ταῖς

κοιλάσι τοῦ Ταϋγέτου ἢ τοῦ Παρνασσοῦ τὴν φωνὴν ποιμένος τινός,λέγουσαν πράγματα ἀφελῆ,ἢ τὴν φωνὴν παλαιοῦ τινος πολεμιστοῦ,ἐξυμνοῦσαν τοὺς Ἀρματωλούς.

«Εὐτυχὴς χώρα, ὅπου ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ἔμεινεν ἁπλῆ, ὅπου ἡ καρδία τείνει πρὸς τὰ ἄνω ! Φυλὴ ἄφθιτος, ἀπαιτοῦσα νὰ σεβασθῶσι τὴν διάρκειάν της καὶ νὰ ἀφήσωσι νὰ ἐκτελέσῃ ἐλευθέρως τὸν προορισμόν της ! Φυλὴ τέλος ἡρωϊκή, ἐν τῇ ὁποίᾳ θέλουσι πάντοτε ὑπάρχῃ οἱ Τυρταῖοι ἵνα ψάλλωσι τὴν δόξαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν».

✕

Ζωηραὶ ἐπευφημίαι ἐχαιρέτισαν τὴν ὡραίαν διάλεξιν τοῦ κ. Ἐμμανουέλ, ὅστις ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρων τιμῶν. Ὁ κ. Ὡμὸλλ ἐξέφρασε τῷ ὁμιλητῇ τὰς εὐχαριστίας του διὰ τὴν λαμπρὰν διάλεξιν καὶ προσέθηκε τὰ ἑξῆς πρὸς τὸ ἀκροατήριον :

—«Δὲν ἐφείσθητε τῶν χειροκροτημάτων ὑμῶν,οὔτε διὰ τὸν ὁμιλητήν,οὔτε διὰ τοὺς ἑρμηνευτάς του. Ἐπιτρέψατε νὰ προσθέσω ἁπλῶς μίαν λέξιν εἰς τὴν ὁμιλίαν, ἥτις ἔλαβε χώραν, ἢ μᾶλλον νὰ συνδέσω τοὺς τελευταίους λόγους πρὸς ἓν πρόσφατον γεγονός, ὅ περ πληροῖ χαρᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ πάντας τοὺς φίλους τῶν Ἑλλήνων.

«Ἡ Κρήτη, ἡ χώρα αὕτη τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἡ Κρήτη, ἥτις ἠγωνίσθη ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν, εὑρίσκεται εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ νὰ καταστῇ πραγματικῶς ἀνεξάρτητος ἢ τοὐλάχιστον τοῦ νὰ κάμῃ νέον βῆμα πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἐτέθη μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὴν προστασίαν φίλων Δυνάμεων, ἀλλ' οἱ φίλοι οὗτοι, οἱ φυλάσσοντες αὐτήν, ἦσαν ξένοι, εὐεργετικοί, εὐμενεῖς, ἐν τούτοις ὅμως ξένοι. Σήμερον θὰ ἴδῃ νὰ προσέλθωσιν αἱ κυαναῖ στολαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἵτινες ἦλθον ἅπαξ ἤδη πρὸς αὐτήν, ὡς σύμβολον καὶ ὑπόσχεσις τῆς ἐλευθερίας καὶ αἵτινες τὴν φορὰν ταύτην θὰ εἶνε ὁ ὁριστικὸς ἀρραβὼν προσεχοῦς ἀνεξαρτησίας». (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

ΤΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΟΘΩΜΑΝΟΙΣ

[Ἡ Α. Σοφολογιότης ὁ νέος ὑφυπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας Μαχμοὺτ Ἐσὰτ ἐφένδης, πρόεδρος τοῦ νεοσυστάτου Νομικοῦ Συλλόγου ἐποιήσατο κατ᾽ αὐτὰς τὴν κατωτέρω ἐνδιαφέρουσαν διάλεξιν ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ τῶν Μωαμεθανῶν, δι᾽ ἧς πειρᾶται ν᾽ ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ Σύνταγμα εἶνε σύμφωνον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Κορανίου].

Ἡ πρώτη διοίκησις, ἡ σχηματισθεῖσα παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς, εἶνε ἡ τῆς δυναστείας τῶν Ρασιτιδῶν, οἵτινες κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἐν Μεδίνῃ, ὕστερον δὲ ἐν Κιουφὲ ἐκυβέρνησαν 30 ἔτη. Πρὸ τούτων ὅμως, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Προφήτου, ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ 23 ἔτη, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὰ τρία ἔτη, καθ᾽ ἃ δὲν ἐγένετο ἡ ἀποκάλυψίς του, τὰ λοιπὰ εἴκοσιν ἔτη πρέπει νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο : δέκα ἔτη δηλαδή, κα᾽ θὰ διέμειναν οἱ Μωαμεθανοὶ ἐν Μέκκᾳ, δέκα δὲ ἕτερα ἐν Μεδίνῃ.

Τῆς τελευταίας δεκαετίας τὸ πρῶτον ἔτος σημειοῖ τὸ τέλος τῆς διοικήσεως τῶν Καρρίς, τὸ δὲ δεύτερον τὴν ἀρχὴν τῆς διοικήσεως τοῦ Ἰσλὰμ (Μωαμεθανισμοῦ). Ὁ ἱδρυτὴς τῆς διοικήσεως τῶν Καρρὶς εἶνε ὁ τέταρτος πρόγονος τοῦ ἡμετέρου Προφήτου, ὁ Καζζῆ, υἱὸς τοῦ Κελάπ. Πρὸ τούτου, ἡ Κιουφέ, ἥτις ἦτο ὁ εὐκτήριος οἶκος τῆς Χετζάζης, εὑρίσκετο εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Χετζαγῆ. Ὅταν δὲ τὰς κλεῖδας τῆς Κιουφὲ κατεῖχεν ὁ ἐκ τῶν προὐχόντων τῶν Χετζαγῆ Ἐμποῦ Ταπσάν, ὁ Καζζῆ κατώρθωσε νὰ ἀνταλλάξῃ ἐνώπιον μαρτύρων τὰς κλεῖδας τῆς Κιουφὲ ἀντὶ ἀσκοῦ οἴνου καὶ οὕτω ἤρξατο ἡ διοίκησις τῶν Καρρὶς ἐν Γάγιῳ (τὸ μέρος εἰς ὃ εὑρίσκεται ἡ Κιουφέ), καὶ τότε συναθροίσας περὶ ἑαυτὸν τὴν εἰς τὰ ὄρη καὶ τὴν πεδιάδα διεσπαρμένην φυλὴν τῶν Καρρὶς καὶ συμμαχήσας μετὰ τῆς φυλῆς Κενανέ, ἐξεδίωξε τοὺς Χετζαγῆ ἐκ Μέκκας.

Ἀλλὰ τότε ἡ Μέκκα δὲν ἀπετέλει εἰσέτι πόλισμα, διότι ἡ εὐγενὴς τῶν Ἀράβων γενεὰ δὲν ἐτόλμα νὰ σκηνώσῃ ἢ νὰ κτίσῃ κατοικίας ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ γῇ περὶ τὴν Κιουφέ, ἀλλὰ ἤρχοντο οὗτοι ἐκεῖ τὴν ἡμέραν πρὸς προσκύνησιν καὶ ἀνεχώρουν πρὸ τῆς ἑσπέρας.

Ὁ Καζζῆ λοιπὸν ἐσκέφθη πρὸ παντὸς νὰ ἱδρύσῃ ἐκεῖ πόλιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ δὲν ἐτόλμων διὰ τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου νὰ ἀποφλοιώσωσι τὸ ἔδαφος, διὰ νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα ὁ Καζζῆ, πρῶτος λαβὼν τὸν πέλεκυν ἀνὰ χεῖρας, ἤρχισε νὰ κόπτῃ καὶ νὰ καθαρίζῃ τὸν τόπον καὶ οὕτως ἱδρύθη ἡ πόλις Μέκκα· καθωρίσθησαν διάφορα μέρη διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν Καρρὶς καὶ ἐκτίσθη διὰ τὸν Καζζῆ ἰδιαίτερος πύργος, οὗτινος ἰδιαιτέρα αἴθουσα, ὀνομαζομένη Δὰρ-οὺλ νεδουβά, καθωρίσθη διὰ τὰς συνεδρίας τῆς φυλῆς, ὥστε ἡ διοίκησις τῶν Καρρίς, ἦτο ἕν εἶδος Κοινοβουλίου, ἔχουσα ἕδραν καὶ συνεντευκτήριον τὴν αἴθουσαν Δὰρ-οὺλ-νεδουβά.

Μεταξὺ τῶν Καρρίς, οἱ συμπληροῦντες τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἐδικαιοῦντο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Δὰρ-οὺλ-νεδουβά, καὶ νὰ ῥητορεύωσι περὶ τῶν κοινῶν, ὁ δὲ εὐγλωττότερος, φυσικῷ τῷ λόγῳ, ἔπειθε τοὺς λοιποὺς καὶ ἀπεφάσιζον διὰ πλειονοψηφίας ὅλα τὰ κοινῆς ὠφελείας ζητήματα· μεθ' ὃ, ὅταν ὁ μέγας Προφήτης μετέβη εἰς Μεδίναν, ἐγκαθίδρυσε τόσον φιλοδικαίαν διοίκησιν, ὁμοία τῆς ὁποίας οὐδεμία ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ. Αὐτὸς δὲν ἦτο μὲν κυβερνήτης, ἀλλὰ ὡς προφήτης καὶ δυνάμει τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ γνώμη του ἐπὶ ἑκάστου ζητήματος ἦτο ἡ κορωνὶς καὶ τὸ ἐπιστέγασμα, οὐχ' ἧττον, ὡς ἀποφαίνεται καὶ ἐν τῷ Κορανίῳ διὰ τῶν περὶ συσκέψεως ἰδιαιτέρων περικοπῶν, εἰς οὐδεμίαν ὑπόθεσιν ἀπεφαίνετο ἄνευ τῆς μετ' ἄλλων συσκέψεως καὶ μάλιστα εἶχε δύο προσφιλεῖς συμβούλους καὶ ἑταίρους, τὸν Ἐμποῦ Μπεκὶρ καὶ τὸν Ὀμέρ, οἵτινες μετ' αὐτόν, ὡς γνωστόν, τὸν ἀντικατέστησαν ἐν τῷ Χαλιφάτῳ.

Ὅταν εἰς ζήτημά τι διέτασσε νὰ ἀποφασίσωσιν οἱ περὶ αὐτόν, ἀφοῦ συσκεφθῶσιν, ἐκεῖνοι,δυσαρεστούμενοι, τῷ ἔλεγον: «Ὦ προφῆτα! ὅπως διατάξῃς σύ, οὕτω θὰ πράξωμεν ἡμεῖς». Ἐκεῖνος δὲ τοῖς ἀπήντα : «Τὰ κοσμικὰ ταῦτα ζητήματα γνωρίζετε σεῖς κάλλιον ἐμοῦ». Καὶ μάλιστα ἐὰν ἡ πλειονοψηφία ἀπεφαίνετο κατὰ τῆς γνώμης αὐτοῦ, ἐνήργει κατὰ τὴν γνώμην ἐκείνην, ὡς τοῦτο συνέβη, προκειμένου καὶ περί τινων πολέμων. Ἐν γένει, εἰς πάντα τὰ μὴ ἐξ ἀποκαλύψεως οὐρανόπεμπτα ζητήματα διέτασσε τὴν κατόπιν συσκέψεως καὶ συνεννοήσεως ἐκτέλεσιν, ὡς καὶ ἡ εἰς τὴν προσευχὴν πρόσκλησις (ἐζὰν μωχαμετὶ) ἐπὶ τῶν μιναρέδων, ἐγένετο κατόπιν τῆς τῶν πιστῶν συσκέψεως.

Ἐνῷ ὀφείλεται ἀπόλυτος ὑποταγὴ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Προφήτου, ὅστις εἶνε ἡ πηγὴ τῆς δόξης, καὶ ἐνῷ οὐ μόνον τὰς πράξεις καὶ τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν σιωπὴν ἔθετο ὡς θεμέλιον τοῦ ἱεροῦ Δικαίου, ἐν τούτοις τὸ ὅτι ἁπλῶς ἤθελε νὰ συσκέπτηται ἑκάστοτε μετὰ τῶν ἐνδιαφερομένων ἐφ' ὅλων τῶν μὴ θεοδότων ζητημάτων, τί ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι προτρέπει καὶ διατάσσει ἐν παντὶ τὴν σύσκεψιν ;

Ἑτέρα ἰσχυρὰ ἀπόδειξις τῆς τοιαύτης τοῦ Προφήτου γνώμης εἶνε, ὅτι καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ οὐδένα ὑπέδειξε χαλίφην (διάδοχον), ἀλλ' ἀφῆκεν εἰς τὴν ψῆφον τῶν πιστῶν (δηλ. εἰς τὴν πλειονοψηφίαν) τὴν λύσιν τῶν κοσμικῶν ζητημά-

των, ἐνῷ εἰς τὰ θρησκευτικὰ μόνον πρὸ τριῶν ἡμερῶν διώρισε χαλίφην τὸν πρῶτον αὐτοῦ βεζύρην Ἐμοῦ Μπεκήρ. Κατόπιν ὅμως οἱ ὀπαδοί του παρεδέχθησαν καὶ τὸ ἐπὶ τῶν κοσμικῶν χαλιφᾶτον.

Καὶ πράγματι ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς προφητείας, ἄλλος δὲ ὁ τῆς ἐγκοσμίου προεδρίας. Ἐὰν ὁ Προφήτης διώριζέ τινα ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ὡς χαλίφην, βεβαίως τὸ χαλιφᾶτον θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς προνόμιον τῆς οἰκογενείας τοῦ Προφήτου, ἀλλὰ ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ παρεξηγηθῇ ἡ ἰδέα του ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀφῆκεν ἐλευθέρους τοὺς πιστοὺς νὰ ἀποφασίζωσιν ὅ τι θέλουσι, σκεπτόμενοι. οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, ἐννοήσαντες ἐκ τῆς σιωπῆς του τὸν σκοπὸν τοῦ Προφήτου,ἀμέσως μετὰ πολλὴν καὶ θερμοτάτην συζήτησιν, παρεδέχθησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ διορισμοῦ καὶ κοσμικοῦ χαλίφου καὶ ὡς τοιοῦτον διώρισαν τὸν αὐτὸν Ἐμπου Μπεκήρ, ἐπονομασθέντα φιλοδίκαιον.

Οὗτος ἦτο ἔμπορος· μετὰ τὴν ἐκλογήν του ὡς χαλίφου, ἐγκατέλειψε τὸ ἐμπόριόν του, καθωρίσθη δὲ νὰ δίδηται αὐτῷ ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου ἐτησίως ποσὸν ὀκτὼ μόνον ἀκτσιέδων. Οὗτος εἰς τὸν πρῶτον λόγον του εἶπεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὰ ἑξῆς περίπου :

«Ἡ διοίκησίς σας ἀνετέθη εἰς ἐμέ, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ ἱκανώτερός σας· εὐτυχῶς ὅμως ἔχομεν τὸ οὐρανόπεμπτον Κοράνιον· ὁ μέγας Προφήτης ἀφῆκεν ἔγγραφά τινα· μᾶς ἐδίδαξε καὶ ἡμεῖς ἐμάθομεν, ὅτι ἡ μεγαλειτέρα δύναμις ἔγκειται εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἡ δὲ μεγαλειτέρα ἀδυναμία ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ. Νὰ τὸ γνωρίζητε· ὁ ἰσχυρότερος ἐνώπιόν μου εἶνε ἀσθενέστερος, διότι ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων λαμβάνω τὰ δίκαια τῶν ἄλλων, ὁ δὲ ἀσθενέστερός σας εἶνε παρ' ἐμοὶ ὁ ἰσχυρότερος, διότι ἐκδικῶ τὸ δίκαιόν του παρ' ἄλλων· ἐγὼ εἰμὶ ἁπλῶς ὁ εἰδοποιῶν, οὐδὲν ἐξ ἐμαυτοῦ ἐδημιούργησα· ἐὰν φέρωμαι καλῶς ὑποστηρίξατέ με, ἀλλ' ἐὰν παρεκτραπῶ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, φέρετέ με εἰς τὴν εὐθεῖαν».

Ἰδοὺ λοιπὸν τῆς μωαμεθανικῆς κυβερνήσεως ὁ πρῶτος διοικητής. Ἰδοὺ ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς του. Ἰδοὺ ἡ πρώτη ἀγόρευσις αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ἅπαντα τὰ κυβερνητικὰ ἀπεφασίζοντο διὰ συσκέψεως καὶ ἰδίᾳ συνεσκέπτετο ἐν πᾶσι μετὰ τοῦ Ὀμὲρ καὶ τοῦ Ἀλῆ. Ὁ φιλοδίκαιος Ἐμπου Μπεκὴρ κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἐγγράφως ἀφῆκεν ὡς χαλίφην τὸν Ὀμέρ, οἱ δὲ πιστοὶ τὸν παρεδέχθησαν. Εἰς τὸν Ὀμὲρ ἐδόθη ἡ ἐπωνυμία τοῦ «ἀρχηγοῦ τῶν πιστῶν».

Ὁ Ὀμὲρ ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἦτο λίαν ὀξύθυμος καὶ ὀργίλος, ἀλλ' ὡς κυβερνήτης ηὐχαρίστησε πάντας τοὺς πιστούς· διώρισεν ὡς καδῆν τὸν Ἀλῆ καὶ συνεσκέπτετο ἐν πᾶσι μετὰ τῶν ἀνωτέρων ἐκ τῶν πιστῶν, διὰ δὲ τὰς σπουδαιοτέρας ὑποθέσεις συνεκάλει γενικὴν τῶν πιστῶν συνέλευσιν. Αἱ ἀρεταὶ τοῦ ῥηθέντος δὲν εἶχον ὅρια, ἡ ἱκανότης αὐτοῦ νὰ προσελκύῃ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πίστιν καὶ κυβέρνησιν καὶ ἡ μετριοφροσύνη καὶ τὸ ἀπέριττον αὐτοῦ, νὰ φορῇ ἐμβαλωμένα φορέματα, δὲν ἐφάνη ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ εἰς ἄλλον κυβερνήτην.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βίου του, ἐπειδὴ ἐθεώρει μέγα φορτίον καὶ βάρος τῆς συνειδήσεως τὸν διορισμὸν διαδόχου, ἀνέθηκε τὸν διορισμὸν τοῦ χαλίφου εἰς ἑξαμελὲς συμβούλιον καὶ ἐνῷ ἔθεσε τὸν υἱόν του Ἀβδοῦλλαχ ὡς μέλος εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο, ἐν τούτοις ῥητῶς ἀπηγόρευσε τὴν ἐνέργειαν τοῦ υἱοῦ του. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἐξελέξατο ὡς χαλίφην ὁμοφώνως τὸν Ἀβδουρραχμὰν Ἀβέφ, ἐκεῖνος δέ, συνεννοηθεὶς κρυφίως μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν πιστῶν, ἐξελέξατο ὡς χαλίφην τὸν Ὀσμάν.

Ἐπίσης καὶ ὁ τέταρτος χαλίφης ὁ Ἀλῆς, ἐξελέγη διὰ τῆς ψήφου τῶν πιστῶν. Ὕστερον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Χασάν, μολονότι ἐγένετο χαλίφης, μετὰ παρέλευσιν ἓξ μηνῶν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐπιβλέπει τὴν συνένωσιν τῆς διαδοχῆς τοῦ Προφήτου καὶ τῆς τοῦ διοικητοῦ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ ἢ τῷ αὐτῷ προσώπῳ, ἐγκαταλείψας τὴν διοίκησιν, ἀνέθετο αὐτὴν εἰς βοηθὸν καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ σειρὰ τῶν χαλιφῶν ὥς τε θρησκευτικῶν καὶ κυβερνητικῶν ἀρχηγῶν.

Ἔκτοτε, μολονότι αἱ μουσουλμανικαὶ διοικήσεις κατέστησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κληρονομικαί, οὐχ' ἧττον ἐτηρήθη πάντοτε τὸ ἔθος τῆς ὑπὸ τῶν πιστῶν πανηγυρικῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν.

Ἀλλ' οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, καίπερ ἀσπασθέντες τὸν Μωαμεθανισμόν, μὴ ἐννοήσαντες ὅμως τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἐθεώρουν ἀνέκαθεν τοὺς κυβερνήτας αὐτῶν, ὡς ἔχοντας ὑπερανθρώπους ἀρετὰς καὶ δὲν ἤθελον ἑπομένως τὸν χαλίφην αὐτῶν νὰ βλέπωσιν ἀπέριττον, ὡς ἁπλοῦν θνητόν, ἀλλ' ἀνώτερον ἑαυτῶν καὶ μεγαλοπρεπῶς διάγοντα.

Οὗτοι δέ, ἐκ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς μαλθακότητος διεφθαρμένοι, ἐγκατέλειψαν τὰ τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ κοινοῦ τὰ συμφέροντα εἰς τοὺς προὔχοντας καὶ τοὺς ὑπαλλήλους αὐτῶν καὶ οὕτω μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ παρεισέφρησε μία τάξις προνομιοῦχος, ἥτις διὰ νὰ διαφυλάττῃ κυρίως τὰ ἑαυτῆς προνόμια, ἤρχισε νὰ παριστᾷ τὸν κύριόν της ὡς κατέχοντα ἰδιότητας ὑπερανθρώπους καὶ θείας· καὶ ἔκτοτε ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ τὸ ἱερὸν νομιζόμενον πρόσωπον τοῦ κυβερνήτου αὐτοῦ, οὐδὲ ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ νὰ φθάνῃ μέχρις ἐκείνου.

Καὶ ἰδοὺ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθη παρὰ τῷ Μωαμεθανισμῷ ἡ ἀπολυταρχία, κυρίως δ' αὕτη ὑφίστατο παρὰ τοῖς προὔχουσι. Βεβαίως πᾶν πρᾶγμα ἐγένετο μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἄρχοντος, ἀλλ' οὗτος ὑπεκινεῖτο ἑκάστοτε τεχνηέντως ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν.

Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Τὸ πρακτορεῖον Χαβᾶς ἐδημοσίευσε τὰ ἐννέα κεφάλαια τοῦ «προγράμματος τῆς Συνδιασκέψεως», περὶ ὧν συνεφώνησαν ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσσία. Κατόπιν ὅμως ἐλέχθη, ὅτι δὲν πρόκειται καθόλου περὶ προγράμματος, ἀλλὰ περὶ ἁπλῆς προτάσεως, ὑποβληθησομένης εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις καὶ ἐπιδεκτικῆς τροποποιήσεων, ἐλέχθη δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι τὰ δημοσιευθέντα ἐκεῖνα κεφάλαια δὲν εἶνε ἀκριβῆ, ἀλλὰ διαφέρουσιν ἐν πολλοῖς τῶν πράγματι συμφωνηθέντων. Ὡσαύτως ἐψέχθη σφόδρα ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἄκαιρος δημοσίευσις καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ πρακτορεῖον Χαβᾶς οὔτε ἐξ ἀγγλικῆς, οὔτε ἐκ ρωσσικῆς, οὔτε ἐκ γαλλικῆς, πηγῆς ἔλαβε τὰς πληροφορίας του. Ἐν τούτοις ἡ δημοσίευσις τοῦ δῆθεν «προγράμματος» ἐκείνου ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμά της, ὅ περ προφανῶς ἐσκόπει ὁ παρασχὼν τὰς πληροφορίας. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ γενικὴ δυσαρέσκεια πάντων τῶν ἀμεσώτατα ἐνδιαφερομένων, καὶ ἰδίως τῆς Τουρκίας. Τὰ ἐννέα ἐκεῖνα κεφάλαια ἀφεώρων τὰ ἑξῆς : 1ον. Τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας, τὸν καθορισμὸν τῶν χρηματικῶν ὑποχρεώσεών της πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἴσως δὲ καὶ τὴν διακανόνισιν τοῦ ζητήματος τοῦ κατασχεθέντος Σιδηροδρόμου. 2ον. Τὴν καταβεβαίωσιν τῆς εἰς τὴν Αὐστρουγγαρίαν προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης. 3ον. Τὴν ἀπόδοσιν τοῦ σαντζακίου Νόβι-Παζάρ. 4ον. Τὴν ἀναγνώρισιν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα προσαρτήσεως τῆς Κρήτης, σὺν τῷ καθορισμῷ τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑποχρεώσεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῇ δηλώσει, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ 23ου ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης διὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας καθίστανται ἀνίσχυροι, ὅταν ἡ Τουρκία ἐκδώσῃ ἱκανοποιητικὰς διατάξεις. 5. Τὸ αὐτὸ ρητέον περὶ τοῦ ἄρθρου 61, τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὰς ὑπ' Ἀρμενίων οἰκουμένας χώρας, ὡς καὶ περὶ τοῦ ἄρθρου 23 τῆς βερολινείου Συνθήκης. 6. Τὴν κατάργησιν τῶν περιορισμῶν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ Μαυροβουνίου. 7ον. Εὐκταῖον εἶνε νὰ ζητηθῇ ὅπως δοθῇ ἀντιστάθμισμα εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον

διὰ τῆς διορθώσεως τῶν συνόρων ἐπὶ ἐκείνου τοῦ μέρους τοῦ ἐδάφους τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, ὅ περ γειτνιάζει τῷ σαντζακίῳ Νόβι-Παζάρ. 8ον. Εὐκταῖον εἶνε νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν νῦν ἰσχυόντων κανονισμῶν τοῦ Δουνάβεως, παρεχομένων εἰς τὰ παρόχθια κράτη σημαντικωτέρων δικαιωμάτων. 9ον. Εἰς τὰς διομολογήσεις καὶ τὰ ξένα ταχυδρομεῖα ἀφορᾷ ἰδιαιτέρα δήλωσις, ὁρίζουσα, ὅτι, τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος προβλέποντος περὶ διοργανώσεως τῆς δικαιοσύνης καὶ μεταρρυθμίσεως τῆς τουρκικῆς νομοθεσίας, συμφώνως πρὸς τὰς εἰς εἰς τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἰσχυούσας ἀρχάς, αἱ Δυνάμεις εἶνε πρόθυμοι νὰ μελετήσωσι μετὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἅμα ὡς ἐφαρμοσθῶσιν αἱ μεταρρυθμίσεις, τὸν τρόπον πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν διομολογήσεων διὰ συνθηκῶν ἀναλόγων, οἷαι αἱ κανονίζουσαι τὰς σχέσεις τῶν συγχρόνων Δυνάμεων. Θὰ ἐμελετᾶτο ἐπίσης ἡ δυνατότης τῆς καταργήσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ λειτουργούντων ξένων ταχυδρομείων.

Ταὐτοχρόνως ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ λονδινείῳ «Χρόνῳ» ἡ ἑπομένη «συμφωνία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας» ἐκδοθεῖσα τῇ προτεραίᾳ ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν: «Ἡ ἀνταλλαγὴ γνωμῶν, ἡ γενομένη μεταξὺ τοῦ κ. Ἰσβόλσκη καὶ τοῦ σὶρ Ἐδουάρδου Γρέϋ ἀπέληξεν εἰς πλήρη συμφωνίαν περὶ τοῦ τί δέον γενέσθαι ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, τὴν προκύψασαν ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ ἐκ τῶν προσφάτων ἐκεῖ συμβεβηκότων.

«Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεφωνήθη,ὅτι συνδιάσκεψίς τις εἶνε ἀναγκαία.'Αλλ' ἵνα δυνηθῇ τελεσφόρως νὰ ἐμπεδώσῃ πάλιν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ νόμιμα τῶν ἐθνῶν καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς βλαβέντας ἐκ τῆς παραβιάσεως διεθνῶν συνθηκῶν, ἡ τοιαύτη συνδιάσκεψις ὀφείλει νὰ εἶνε περιωρισμένη κατὰ τὸ ἔδαφος τῆς ἐνεργείας της καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν πραγμάτευσιν ζητημάτων προκυψάντων ἐκ τῆς προσφάτου παραβιάσεως τῆς βερολινείου Συνθήκης. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀντικείμενα τῆς Συνδιασκέψεως, τὸ πρῶτον πρέπει νὰ εἶνε τὸ προνοῆσαι ὑπὲρ ἀποζημιώσεως τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ κεφαλαίῳ δὲ τούτῳ φαίνεται, ὅτι ὑπάρχει γενικὴ συμφωνία μεταξὺ τῶν Δυνάμεων· ὡσαύτως ἀνάγκη νὰ προνοηθῇ ὑπὲρ τελεσφόρου ἐνισχύσεως τοῦ ἐνεστῶτος ἐν Τουρκίᾳ πολιτεύματος, ὅ περ παρέχει τὴν ἀρίστην ἐγγύησιν περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης· ἐλπίζεται πρὸς τούτοις, ὅτι θὰ ἐξευρεθῶσι τρόποι ὅπως ἱκανοποιηθῶσιν αἱ ἔλλογοι ἐπιθυμίαι τῶν μικροτέρων κρατῶν τοῦ Αἵμου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ γίνῃ τοῦτο δαπάναις τῆς Τουρκίας· ὑπάρχει δ' ἰσχυρὸς λόγος νὰ πιστεύηται, ὅτι τὸ κρητικὸν ζήτημα θὰ διευθετηθῇ ἱκανοποιητικῶς, εἰ καὶ προβλέπεται, ὅτι θ' ἀποκλεισθῇ ἐκ τοῦ προγράμματος τῆς Συνδιασκέψεως, ἅ τε ὂν πρωτίστως ζήτημα συζητητέον μετὰ τῆς Τουρκίας ὑπὸ τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς Κρήτης Δυνάμεων.

Ἐλπίζεται, ὅτι αἱ γνῶμαι αὗται, ὡς ἐκ τοῦ μεμετρημένου, εὐλόγου καὶ ἀφιλοκερδοῦς χαρακτῆρός των, θὰ φανῶσιν εὐπρόσδεκτοι εἰς τὰς συνυπογραψάσας τὴν βερολίνειον Συνθήκην Δυνάμεις, πρὸς ἃς ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ὑπάρχῃ μὴ τυπικὴ ἀνταλλαγὴ γνωμῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

«Οὐδεμία ὑπάρχει πρόθεσις, ὅπως ὑποβληθῇ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν (τῶν Δαρδανελλίων). Τοῦτο εἶνε ζήτημα ἀφορῶν πρωτίστως εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Οὐδεμία δ' ὑπάρχει ἐπιθυμία ἐκ μέρους τῆς Ρωσσίας νὰ τὸ διευθετήσῃ ἐν πνεύματι ἐχθρικῷ πρὸς τὴν Τουρκίαν ἢ νὰ τὸ ζητήσῃ ὡς ἀντάλλαγμα, καθόσον ἡ Ρωσσία εἰσέρχεται εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν ὡς μία τῶν μὴ ὑποστηριζουσῶν ἴδια συμφέροντα Δυνάμεων».

Τὸ ἀνακοινωθὲν τοῦτο προσθέτει ἐν τέλει, ὅτι «μεταξὺ τοῦ Ἰσβόλσκη καὶ τοῦ Γρέϋ συνεζητήθησαν καὶ τὰ θέματα, τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς ἀγγλορρωσσικῆς Συμβάσεως» καὶ ὅτι «ἡ συζήτησις ἀπέδειξε τὴν ταὐτότητα τῶν γνωμῶν τῶν δύο ὑπουργῶν, ἥτις ὑπισχνεῖται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συνέχισιν τῆς ἐγκαρδίου καὶ ἁρμονικῆς συνεργασίας τῶν δύο Κυβερνήσεων ἐν τῇ διευθετήσει τοῦ ζητήματος τῆς Κεντρῴας Ἀσίας».

Αἱ ἀνακοινώσεις αὗται, πρὸ πάντων δὲ αἱ τοῦ πρακτορείου Χαβᾶς, ἀνακοινωθεῖσαι ὡς «πρόγραμμα τῆς Συνδιασκέψεως», προὐξένησαν μεγάλην δυσαρέσκειαν καὶ ἀπογοήτευσιν εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἵτινες ἴσως ἐπίστευον, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὸ καθεστώς, τὸ διαταραχθὲν διὰ τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς αὐστριακῆς παραβιάσεως τῆς βερολινείου Συνθήκης, τὴν δυσαρέσκειαν δὲ καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν ταύτην τῆς Τουρκίας ἔσπευσαν εὐθὺς νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ οἱ ἐν Βερολίνῳ ὅπως παραστήσωσιν ἑαυτοὺς μὲν ὡς μόνους ἀξιοπίστους φίλους καὶ προστάτας, τοὺς δὲ Ἄγγλους ὡς οὐδενὸς λόγου ἀξίους φίλους, παρ' ὧν οὐδεμίαν οὐδέποτε πραγματικὴν ὠφέλειαν δύναται νὰ προσδοκᾷ ἡ Τουρκία. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐμποιηθεῖσαν ἐκ τῶν ἄνωθι ἀνακοινώσεων ἐντύπωσιν, ὁ παρισινὸς «Χρόνος» ἐδημοσίευσε τὰς γνώμας τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Τουρκίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας, περὶ τοῦ δημοσιευθέντος «προγράμματος». Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Ναοὺμ πασσᾶς ἐδήλωσεν εὐθύς, ὅτι ἡ προσωπική του γνώμη εἶνε ἀποδοκιμαστικωτάτη. «Ὅτε (εἶπεν) ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀπηύθυνε τὴν ἐγκύκλιόν της πρὸς τὰς Δυνάμεις, τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα ἦτο τὸ μόνον ἐπισήμως καθωρισμένον. Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο καθίσταται σήμερον ἁπλοῦν στοιχεῖον ἑνὸς συνόλου γεγονότων, οὗτινος ἡ Τουρκία καταβάλλει πάσας τὰς δαπάνας. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐγίνετο λόγος περὶ ἀνταλλαγμάτων, ἅτινα ἥρμοζε νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ποῦ εἶνε τὰ ἀνταλλάγματα ταῦτα; Δὲν πιστεύω νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσι τὰ ἀνταλλάγματα

ταῦτα εἰς τὸ ἄρθρον, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ καταργήσεως τῶν διομολογήσεων. Ἡ παραχώρησις αὕτη εἶνε ἄνευ ἀξίας, διότι, ὅταν προγματοποιηθῶσιν αἱ ἡμέτεραι μεταρρυθμίσεις, αἱ διομολογήσεις αἴρονται, ὡς ἤρθησαν καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν, τοῦτο εἶνε εὐρωπαϊκὸν ζήτημα, ἄρα ἀποβαίνει ἀκατανόητον πῶς δύναται νὰ γίνῃ τοῦτο ἀντικείμενον διαπραγματεύσεων μόνον μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας». Ἀνακεφαλαιῶν ὁ Τοῦρκος πρεσβευτὴς ἀπεφήνατο, ὅτι τὸ δημοσιευθὲν πρόγραμμα δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ζήτημα, ὅ περ ἔθηκεν ἡ Τουρκία εἰς τὰς Δυνάμεις, ἀλλὰ ἀνακινεῖ ζητήματα, πρὸς ἃ ἡ Τουρκία ἀδυνατεῖ νὰ ἀπαντήσῃ.

Ὁ Βούλγαρος ἀντιπρόσωπος ἐτόνισε πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ «Χρόνου» τὸ αἴσθημα τῆς ὑπερηφανείας, ὅ περ ἡ Βουλγαρία θὰ αἰσθανθῇ, βλέπουσα ἑαυτὴν ἐν τῷ κέντρῳ τῶν μεριμνῶν τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ τὸ πρόγραμμα τῆς Συνδιασκέψεως ἄρχεται ὡς ἑξῆς: «Ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας». «Ἡ λέξις αὕτη ἀναγνώρισις», εἶπεν ὁ Βούλγαρος, «εἶνε ἀκριβῶς ἡ λέξις, ἣν ἀνέμενεν ἡ Βουλγαρία. Ἡ Βουλγαρία ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην καὶ δὲν ζητεῖ εἰμὴ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας της. Ὅθεν θεωρεῖ τὸ πρόγραμμα ὡς ἱκανοποιητικόν».

Ἐπίσης μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τοῦ προγράμματος ἐξεφράσθη καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος· ὁ πρέσβυς τῆς Σερβίας ἐδείχθη ἐπιφυλακτός. Τὸ ἐν Παρισίοις νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον,—οὗτινος ἐζήτησε τὴν γνώμην ἡ «Ἠχὼ τῶν Παρισίων»,—ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς: «Ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὰς διαθέσεις τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ δημοσιευθὲν πρόγραμμα. Οὐδέποτε ὅμως θὰ δεχθῶμεν τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ὅ περ ἀποτελεῖ βαρὺ κτύπημα κατὰ τοῦ γοήτρου οὐ μόνον τῆς συνταγματικῆς Τουρκίας, ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νέας Συνδιασκέψεως, ὅπως ἐκ νέου κατατμηθῇ ἡ Τουρκία. Ὅτε ἐγένετο λόγος περὶ συνδιασκέψεως, ὑπεθέσαμεν, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀνακληθῶσιν εἰς τὸν πρὸς τὸ δίκαιον σεβασμὸν αἱ δύο ἐκεῖναι Κυβερνήσεις, αἵτινες δὲν ἐδίστασαν χάριν τῶν ἰδίων ἑαυτῶν βλέψεων νὰ ἐκθέσωσιν εἰς κίνδυνον τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης. Τὰ προτεινόμενα ἡμῖν ἀνταλλάγματα εἶνε φανταστικά, φρονοῦμεν δὲ μετὰ σταθερότητος, ὅτι τὸ δημοσιευθὲν πρόγραμμα δὲν ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν τῶν Δυνάμεων. Αἱ ἐν Βερολίνῳ συμβεβλημέναι Δυνάμεις θὰ κατανοήσωσιν, ὅτι μόνον διὰ τῆς βίας εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔθνος».

Ἡ ἡμιεπίσημος «Ἐφημερὶς τῶν Ξένων», σχολιάζουσα τὸ ἀνακοινωθὲν τοῦτο, ἐδημοσίευσε κατανυκτικώτατα ὑπὲρ τῆς ἀδικηθείσης καὶ ἀποζημιωτέας Τουρκίας ἄρθρον, ἐν ᾧ, μετὰ πολλὰς ἀμεμπτοτάτας φράσεις περὶ τῆς Συνδιασκέψεως, ἐξετάζει

τὸ ζήτημα τῶν ἀξιώσεων τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου, τῶν μὴ συνυπογραψάντων τὴν βερολίνειον Συνθήκην. «Τὸ ζήτημα τοῦτο (λέγει) ἔχει καὶ ἄλλως μεγάλην σπουδαιότητα καὶ διότι καθίσταται ἤδη ἐμφανὴς ἡ κακή του ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ διαθέσεων. Αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς Συνδιασκέψεως, ἥτις κατ' ἀρχὰς ἦτο τόσον ἀρεστὴ ἐκεῖ, τώρα δὲν ἀρέσκει πλέον, μάλιστα δὲ καὶ ὅτι οἱ ἰθύνοντες τουρκικοὶ κύκλοι ἀσπάζονται τώρα τὴν γνώμην νὰ μὴ πέμψωσι καθόλου ἀντιπροσώπους τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἐὰν μὴ λάβωσι τὴν ἀσφαλῆ ἐγγύησιν, ὅτι θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει μόνον αἱ γνῶμαι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς. Ὅτι ἡ Τουρκία ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι ἔχει νὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον τυγχάνει αὐτονόητον, ἐπειδὴ ὅλη ἡ ἰδέα τῆς Συνδιασκέψεως βασίζεται εἰς τὴν φιλικὴν πρόθεσιν τοῦ εὐχαριστῆσαι τὴν Τουρκίαν· ἡ περὶ τοῦ Αἵμου Συνδιάσκεψις διοργανοῦται ὑπὲρ καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν τουρκικῶν συμφερόντων. Ὡς πρὸς τοῦτο καὶ τὸ λονδίνειον ἀνακοινωθὲν ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ὑπάρξῃ δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσι μέσα πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν πόθων τῶν μικροτέρων κρατῶν τοῦ Αἵμου, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν, ὅτι τοῦτο δὲν θὰ συνέβαινεν ἐπὶ ζημίᾳ τῆς Τουρκίας. Ἡ ὄντως προσεκτικὴ καὶ ἐν γενικῷ πνεύματι, σύνταξις τοῦ ἄρθρου τούτου φαίνεται ὑποδηλοῦσα, ὅτι αἱ ἐν Λονδίνῳ διαπραγματεύσεις ἤγαγον εἰς τὴν διάγνωσιν, ὅτι τὰ προμνημονευόμενα κράτη τοῦ Αἵμου οὐδένα ἔχουσι νὰ ἐπικαλεσθῶσι νόμιμον τίτλον πρὸς ὑποστήριξιν ἀξιώσεων ἀποζημιώσεως, ἡ διάγνωσις δ' αὕτη συμπίπτει πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν, καθ' ἣν ἡ ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ ἡμετέρα ἐνέργεια οὐδεμίαν ἐπέφερε μετακίνησιν τῆς ἐν τῷ Αἵμῳ ὑφισταμένης καταστάσεως τῶν Δυνάμεων. Πρὸς συγκρότησιν Συνδιασκέψεως καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐμπνευσθῇ εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ πεποίθησις, ὅτι ἐκ τῆς Συνδιασκέψεως οὐδεμία διὰ τὰ συμφέροντα αὐτῆς θὰ προκύψῃ ζημία. Προτοῦ ἀκόμη ἔλθῃ εἰς τὸ μέσον τὸ σχέδιον τῆς Συνδιασκέψεως, ἡ Αὐστρουγγαρία ἐποιήσατο σπουδαῖον διάβημα ὅπως ἐμπνεύσῃ τῇ Νέᾳ Τουρκίᾳ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν Εὐρώπην, πρὸς ἣν διὰ τῶν συνταγματικῶν αὐτῆς ἰδεωδῶν ζητεῖ νὰ προσεγγίσῃ, ἀποβλέπουσα δὲ νῦν ἡ ἡμετέρα πολιτικὴ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Δυνάμεων περὶ Συνδιασκέψεως διαπραγματεύσεις, δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἱκανοποιητικὸν συναίσθημα, ὅτι εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ἔχει δημιουργήσῃ ἀγαθὰς διαθέσεις καὶ σπουδαίας εὐκολίας, καθ' ὅσον διὰ τῆς ἑκουσίας ἀποδόσεως εἰς τὴν Τουρκίαν τοῦ Νόβι-Παζὰρ παρέσχεν εὔγλωττον ἀπόδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τὸ πολιτειακὸν τῆς Τουρκίας γόητρον. Τὴν ἱκανοποίησιν δὲ ταύτην αἰσθάνεται ἡ ἡμετέρα πολιτικὴ τοσούτῳ ζωηρότερον, ὅσῳ ἐκ τῆς καταπραΰνσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαθέσεων προσδοκᾷ τὴν περαιτέρω ἰσχυροποίησιν τοῦ τουρκικοῦ συνταγματικοῦ ἔργου, ὅ περ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔσχε πάσας ἡμῶν τὰς θερμοτέρας συμπαθείας

καὶ ὅ περ θεωροῦμεν ὡς ἀσφαλέστατον ἔρεισμα αἰσίου τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους μέλλοντος».

Ἔτι ἐπισημότερον καθώρισε τὴν στάσιν τῆς Αὐστρουγγαρίας ὁ τμηματάρχης κόμης Ἐστερχάζυ, λαβὼν τὸν λόγον ἐν ταῖς Ἐπιτροπείαις, ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως, τῇ εἰκοστῇ Σεπτεμβρίου. «Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Τουρκίαν» εἶπεν «οὐ μόνον ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀποφύγωμεν πᾶσαν πρὸς αὐτὴν διχόνοιαν, ἀλλὰ καὶ ἐμμένομεν πιστοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτικήν, τρέφοντες θερμοτάτην συμπάθειαν πρὸς τὸ ἀναγεννηθὲν ὀθωμανικὸν κράτος καὶ ὑποστηρίζοντες αὐτό, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατόν, πρὸς τὴν νέαν αὐτοῦ διεύθυνσιν. Δὲν θὰ φανῶμεν ἄπιστοι πρὸς τὴν ἡμετέραν πατροπαράδοτον πολιτικήν, ἥτις ἀνέκαθεν συνίστατο εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν εὐλόγων τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου προσπαθειῶν καὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν πρὸς τοὺς εὐλόγους σκοπούς των. Διὰ τὴν Συνδιάσκεψιν δὲν ἐλάβομεν εἰσέτι πρόσκλησιν, οὔτε εἶνε ἡμῖν γνωστὸν τὸ σχετικὸν πρόγραμμα. Αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις διεξάγονται, ὡς γνωστόν, μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων· αὐτονόητον ὅμως εἶνε, ὅτι εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν ταύτην θὰ προσηρχόμεθα μόνον, ἂν θὰ ἐτίθετο ἐκτὸς συζητήσεως τὸ βοσνιακὸν ζήτημα, ὅ περ εἶνε ζήτημα ἀποκλειστικῶς μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς Τουρκίας. Ἐξυπηρετοῦντες ἐν τῷ Αἵμῳ ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τὰ συμφέροντα τῆς εἰρήνης, προσπαθοῦμεν ὅπως ἀρθῇ ὡς τάχιστα ἐκ τοῦ μέσου ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας ἔντασις, ἥτις ἐξεδηλώθη ἤδη εἰς ἑκατέρωθεν ἐξοπλισμούς. Ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἐλάβομεν καὶ ἡμεῖς μέρος, ἐνεργοῦντες πρὸς εἰρηνικὸν τῆς ὑποθέσεως διακανονισμόν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν στάσιν ἡμῶν πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας, ὀφείλω νὰ δηλώσω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ανακήρυξιν τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας ἐστράφημεν πρός τινα τῶν ἀνακτοβουλίων, συνιστῶντες τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας, ἐφ' ὅσον τὸ κράτος τοῦτο θὰ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς ἑαυτοῦ ὑποχρεώσεις, ἐξ ὧν θὰ ἀναφέρω δύο: Τὴν ὑλικὴν ἱκανοποίησιν ἐν τῷ ζητήματι τῶν Ἀνατολικῶν Σιδηροδρόμων καὶ τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας διευκρίνισιν τοῦ ζητήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Εἰς τὴν Σερβίαν ἐπ' οὐδενὶ ὅρῳ δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὸ δικαίωμα τοῦ λαμβάνειν καθ' οἱονδήποτε τρόπον στάσιν πρὸς τὸ ζήτημα τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, καὶ δὴ καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο τοῦτο μέχρι τοῦδε ἐκ μέρους τῆς Σερβίας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς μέχρι τοῦδε σερβικὰς ὑπερβασίας ἐδέχθημεν ταύτας μετ' αὐτοπεποιθήσεως καὶ αταραξίας. Συνεστήσαμεν ὅμως εἰς τὴν σερβικὴν Κυβέρνησιν νὰ προσπαθήσῃ μετὰ μείζονος ἢ μέχρι τοῦδε ἐνεργητικότητος νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἔκτροπον κατάστασιν, ὁμοίας δὲ παραστάσεις ἐποιήσαντο ἐν Σερβίᾳ καὶ αἱ ἄλλαι Κυβερνήσεις, ὠθούμεναι ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν εἰρήνην». Ἀπαντῶν εἶτα ὁ Ἐστερχάζυ εἰς τὰς ἐν ταῖς Ἐπιτροπείαις καὶ ἐναντίον τῆς αὐστρουγγρικῆς διπλωματίας ἐξενεχθείσας μομφάς, ὅτι δὲν εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων γνῶσιν τῆς ἐκρήξεως τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος, εἶπε τὰ ἑξῆς ἐνδιαφέ-

ροντα: «Ἡ ἡμετέρα διπλωματία εὑρίσκεται ἐν τῷ προκειμένῳ μὲ *καλὴν συντροφίαν*, διότι καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν αἱ διπλωματίαι οὐδεμίαν εἶχον ἐκ τῶν προτέρων εἴδησιν. Ἂν δὲ διεθνές τι δικαστήριον ἀπεφαίνετο, ὅτι ἡ ἡμετέρα διπλωματία ἐδείχθη ἐν τῷ προκειμένῳ ἀτυχής, θὰ ἔπρεπε τὴν αὐτὴν νὰ ἐκφέρῃ ἀπόφασιν καὶ διὰ τὰς διπλωματίας τῶν ἄλλων χωρῶν. Δὲν εἶνε, ἄλλως, ἀκριβές, ὅτι ἤμεθα ἐν τελείᾳ τῶν παρασκευαζομένων ἀγνοίᾳ. Ἡ νεοτουρκικὴ κίνησις δὲν ἦτό τι νέον καὶ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐλάμβανεν ἐκθέσεις περὶ τῶν συμβαινόντων. Πότε ὅμως καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ἔμελλε τὸ κίνημα νὰ ἐκραγῇ, τοῦτο ἐγνώριζον μόνον οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος. Θὰ ἠδυνάμην νὰ ὀνομάσω διαπρεπῆ τινα καὶ σπουδαῖον Τοῦρκον πολιτικόν, ὅστις τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος, τρεῖς δηλαδὴ πρὸ τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἡμέρας, διεβεβαίου ἐμπιστευτικῶς ἕνα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματῶν, ὅτι ποτὲ δὲν ἦτο ὅσον τότε ἀσφαλὴς εἰς τὴν θέσιν του! Καὶ ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος ἦτο μεμυημένος καὶ ἄριστος καθ' ὅλα πολιτικός. Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζωμεν πότε τὸ κίνημα θὰ ἐξερρήγνυτο· καὶ ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει, δὲν γνωρίζω κατὰ πόσον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσδώσωμεν εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτικὴν ἀλλοίαν διεύθυνσιν· καὶ οὕτω θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξακολουθήσωμεν, ὑπολογίζοντες ἐπὶ τοὺς ὑπάρχοντας παράγοντας».

Εἰς τὰς δηλώσεις ταύτας ἐπηκολούθησαν νέαι δηλώσεις τοῦ Αἴρενταλ κατὰ τὴν εἰκοστὴν δευτέραν Σεπτεμβρίου, καθ' ἣν ὁ ὑπουργὸς ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἐξακολουθοῦσιν αἱ ἄμεσοι μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρουγγαρίας διαπραγματεύσεις. «Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἐξηκολούθησεν ὁ ὑπουργός, οὐδὲν ἔχομεν κατ' ἀρχὴν ἐναντίον τοῦ σχεδίου τούτου, ἐφ' ὅσον καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων τὸ πρόγραμμα καὶ ληφθῇ ὑπὸ σημείωσιν ὁ ἡμέτερος τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι· ὡς πρὸς τοῦτο διεξάγονται διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως αὗται εὑρίσκονται εἰς τὸ προκαταρκτικὸν στάδιον. ἔχουσιν αὐστηρῶς ἐμπιστευτικὸν χαρακτῆρα καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ποιά τις ἐπιφύλαξις. Ἐλπίζω—ἐπεῖπεν ὁ ὑπουργὸς—ὅτι ὁ ἐν Σερβίᾳ ἐρεθισμὸς θὰ καταπραϋνθῇ καὶ θὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς καθ' ἡμῶν ἐχθρικὰς ἐκδηλώσεις. Σήμερον ἀνεχώρησεν εἰς Βελιγράδιον ὁ ἐν Σερβίᾳ ἡμέτερος πρεσβευτὴς καὶ ἐλπίζω, ὅτι ἡ μεσολάβησις αὐτοῦ θὰ καταστήσῃ ἡμῖν δυνατὸν νὰ τηρήσωμεν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀπέναντι τῆς Σερβίας τὴν στάσιν, ἣν ἐτηρήσαμεν μέχρι τοῦδε».

Ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ, ὑποδεχόμενος τὸν παρὰ τῇ αὐλῇ του νέον πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας, ἀπηύθυνεν αὐτῷ τοὺς ἑξῆς λόγους: «Χαίρω, ἐπαναβλέπων ἐν ὑμῖν γνώριμον παλαιόν. Ἀλλὰ πρωτίστως χαιρετίζω ὑμᾶς ὡς ἀντιπρόσωπον Δυνά-

μεως, μεθ' ἧς συνδέομαι δι' ἀρχαίας φιλίας. Πρὸς ἔκπληξίν μου διεβεβαιοῦτο κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον χρόνον, ὅτι ἤλλαξα δῆθεν ὡς πρὸς τὴν Νέαν Τουρκίαν τὰ αἰσθήματά μου. Τὴν ὑπόνοιαν ταύτην διαψεύδω. Ἔστε βέβαιος, κύριε πρεσβευτά, ὅτι τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν αἰσθήματά μου εἶνε ἀπαράλλακτα, ὡς τὰ ἐξεδήλωσα ἐν Δαμασκῷ καὶ ὡς φίλος πιστὸς τοῦ ὀθωμανικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἀξίου αὐτοῦ μονάρχου εὔχομαι ὑπὲρ εὐημερίας τῆς συνταγματικῆς Τουρκίας».

Κατὰ τὸν λόγον δέ, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ αὐτοκράτωρ τῇ εἰκοστῇ Σεπτεμβρίου, κηρύσσων τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς πρωσσικῆς Διαίτης, εἰ καὶ δὲν εἴθισται εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ θίγωνται ζητήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἶπε τὰ ἑξῆς : «Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον χρόνον συνέβησαν ἐν τῇ ἐγγυτέρᾳ Ἀνατολῇ γεγονότα προσελκύσαντα τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης. Καίτοι ἐν τῷ προκειμένῳ ἔχομεν ὀλιγώτερον ἢ αἱ ἄλλαι Δυνάμεις πολιτικὸν ἐνδιαφέρον, δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ παρακολουθῶμεν τὰ εἰρημένα γεγονότα μετὰ σοβαρᾶς προσοχῆς. Τὸ γερμανικὸν κράτος ἐν πιστῇ πρὸς τοὺς συμμάχους αὐτοῦ συνοχῇ θὰ ἐργασθῇ πρὸς εἰρηνικὸν καὶ εὔλογον τῶν ἐνεστωσῶν περιπλοκῶν διακανονισμόν».

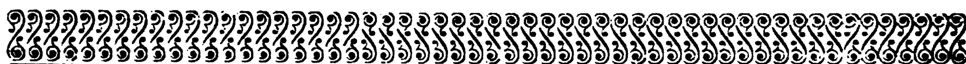

Ἡ δὲ «Ἡμερησία τοῦ Βερολίνου» ἐδημοσίευσε τὸ ἑξῆς ὀξύτατον ἄρθρον :

Ἡ «τουρκικὴ φιλία» εἶνε ἡ μόνη εὐτυχὴς σκέψις τοῦ μετὰ τὸν Βίσμαρκ κυβερνητικοῦ συστήματος καὶ ἡ παραχώρησις πρὸς κατασκευὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Βαγδατίου, τὸ μόνον πολύτιμον ἀντικείμενον, ὅ περ ἐκέρδησεν ἡ Γερμανία ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Γουλιέλμου Β'. Ὁ Βίσμαρκ, ἀντίθετος κατ' ἀρχὴν πρὸς πᾶσαν ἐνεργὸν ἡμῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ πολιτικήν, εἶχε δυσθύμως ἀποπέμψῃ τὸν Γεώργιον Σίμενς, ὅτε οὗτος παρέστη ἐνώπιόν του μὲ τὸ σχέδιον τῆς γραμμῆς τοῦ Βαγδατίου· εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου προέβη τὸ νέον σύστημα μεθ' ὑπερβολικοῦ, δυστυχῶς, θορύβου. Ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἡ γραμμὴ τοῦ Βαγδατίου δὲν θὰ συνήντα τόσα προσκόμματα, ἂν ἐθριαμβεύομεν μᾶλλον ἀθορύβως καὶ ἂν μή, παρακαίρως, διεσκορπίζομεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν εἰς τὸ τυχοδιωκτικὸν ἐν Μαρόκῳ ἐγχείρημα· ἀλλ' εὐτυχῶς, χάρις εἰς τὴν δεξιότητα τοῦ Μάρσαλ, κἄτι ἐξησφαλίσαμεν. Τὸ τελευταῖον, ὅ περ ἐπέτυχεν ὁ ἡμέτερος πρεσβευτής, ἦτο ἡ πολυτιμοτάτη παραχώρησις πρὸς γονιμοποίησιν τῆς πεδιάδος Ἰκονίου. Αἱ ὑπνώττουσαι χῶραι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας ἐπρόκειτο νὰ ἀφυπνισθῶσι βαθμηδὸν καὶ νὰ διανοιχθῶσιν ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ Σιδηροδρόμου εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ παραχώρησις τοῦ Σιδηροδρόμου τοῦ Ἰκονίου ἦτο, ἐν τῷ μεταξύ, ἡ τελευταία ἡμῶν ἐπιτυχία, διότι ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις μετεμόρφωσε τὰ πράγματα καὶ ἀνέτρεψε τὴν ἐπιρροὴν τοῦ *μπαξισίου*. Ἐπί τινας στιγμὰς οἱ παρ' ἡμῖν ἐθριάμβευον, διότι μετὰ τὴν μεταβολήν, ἡ μετὰ τῶν Νεοτούρκων συνδεδεμένη Ἀγγλία ἐδέησε νὰ ἀποσύρῃ τὰς ὀχληρὰς μακεδονικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ διότι, ἐν τῇ πατροπαραδότῳ αὐτῶν

μυωπίᾳ, παρεγνώρισαν οἱ παρ' ἡμῖν τὸ πνεῦμα τοῦ κινήματος. Μόνον ἡ πλήρης ἀνικανότης τῶν παρ' ἡμῖν ἰσχυόντων γραφειοκρατῶν τοῦ εἰσδύειν εἰς κύκλον ξένων αἰσθημάτων καὶ σκέψεων καθιστᾷ εὐεξήγητον, ὅτι ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ παραγνωρισθῶσι κατ' ἀρχὰς αἱ θεμελιωδῶς ἀντιγερμανικαὶ διαθέσεις τῶν φιλελευθέρων Νεοτούρκων καὶ ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως ἐγένετο πρὸς ἀλλοίωσιν τῶν διαθέσεων τούτων. Ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος εὗρε τὸν ἡμέτερον ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν βαρῶνον φὸν Μάρσαλ ἐν ἀδείᾳ καὶ πάντας τοὺς πολιτικοὺς ἡμῶν ἄνδρας ὀνειροπολοῦντας ὑπὸ τὰ κάλλη τῆς ἐξοχῆς· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διέφυγεν ἡμῖν τέλεον ἡ στιγμὴ τῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὸ κράτος τῶν Νεοτούρκων, ἡ ἤδη δ' ἀνὰ τὸν κόσμον διεσπαρμένη γνώμη, ὅτι ἡ πρωσσικὴ Γερμανία εἶνε ὁ προστάτης τῆς ἀντιδράσεως καὶ τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς, ἐχρησιμοποιήθη τεχνηέντως ἐναντίον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις, ἄλλως, τῶν ἡμετέρων «ἰθυνόντων κύκλων» ἐφαίνετο ἐνισχύουσα τὴν γνώμην ταύτην. Ἐνῷ πάντα τὰ ἐν τῷ λιμένι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ξένα σκάφη ἐσημαιοστολίζοντο πρὸς τιμὴν τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ συντάγματος, τὰ γερμανικὰ ὅμως σκάφη ἠρνήθησαν εἰς τὴν «ἐπανάστασιν» παντὸς εἴδους χαιρετισμόν! Ὁ δὲ ἡμέτερος ἡμιεπίσημος τύπος ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ, διότι δὲν ἦσαν ἀκριβῶς γνωσταὶ αἱ διαθέσεις τοῦ Γουλιέλμου Β'. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Διαδόχου τῆς Αὐστρουγγαρίας ἐκπονηθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου Αἴρενταλ ἐκτελεσθεῖσαν ἐνέργειαν ἐγένετο καὶ εἰς τοὺς ἐθελοτυφλοῦντας δῆλον τὸ πλῆθος τῶν καθ' ἡμῶν παρὰ τοῖς Νεοτούρκοις ἀντιπαθειῶν καὶ τὸ ἔδαφος, ὅ περ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἴχομεν ἀπολέσῃ. Ἡ αὐστριακὴ ἐνέργεια ἐχρησίμευσεν εἰς τὰς ἀντιπαθείας ταύτας μόνον ὡς ἐξωτερικὸν πρόσχημα ἐκρήξεως καὶ μόνον ὅπως διαπιστώσῃ ὅ τι οἱ ἡμιεπίσημοι κάλαμοι ἠρνοῦντο νὰ ὁμολογήσωσιν. Ὁ ἀνασκοπῶν τὴν πολιτικὴν τῶν τελευταίων ἐτῶν ἱστορίαν θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ ἡμετέρα διπλωματία εὑρίσκεται ἀδιακόπως ἐνώπιον ἀπροσδοκήτων κτυπημάτων καὶ ὅτι ὅλη αὐτῆς ἡ τέχνη συνίσταται εἰς ὕστερα *ἐμβαλώματα*. Ἀφ' ἧς οἱ διαδηλωταὶ ἐθορύβησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Πέραν καὶ ὁ νεοτουρκικὸς τύπος παρέστησε τὴν Γερμανίαν ὡς ὑποβολέα τῆς Αὐστρίας, γίνεται ἀληθῶς πυρετώδης προσπάθεια, ὅπως διορθωθῶσι τὰ σφάλματα τοῦ θέρους. Ὁ βαρῶνος φὸν Μάρσαλ ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας σαφηνίζει εἰς τοὺς Νεοτούρκους τὴν γερμανικὴν πολιτικήν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος δίδει διαβεβαιώσεις τῶν φιλικῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν «συνταγματικὴν Τουρκίαν» αἰσθημάτων. Ταὐτοχρόνως δὲ προσπαθοῦσι λίαν σωφρόνως κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις νὰ ἐπιδεικνύωσι τὸν φιλοτουρκισμὸν τῆς Γερμανίας. Καθ' ἃς ἐποχὰς ἡ παρ' ἡμῖν ἐσοδεία μεγαλοφυΐας εἶνε πενιχρά, ἀποτελεῖ παρηγορίαν ἡ παρατήρησις, ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ συμβαίνει τὸ αὐτό. Ὁλόκληρος ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ Γρέϋ καὶ ὁ Ἰσβόλσκης μεμονωμένοι προσεπάθησαν ἐν Λονδίνῳ νὰ ἐκπονήσωσι πρόγραμμα, δὲν ὑπῆρξε πολὺ δεξιός, καθ' ὅσον οὕτω πως οἱ δύο προειρημένοι κύριοι διηυκόλυναν τὴν ἄρνησιν εἰς πᾶσαν μὴ

προσκληθεῖσαν εἰς τὰς διασκέψεις των Δύναμιν. Οἱ ἐν Γαλλίᾳ, οἵτινες εὐχαρίστως θὰ συνεβάδιζον μετὰ τῆς Γερμανίας ἀκριβῶς ἐν τῷ τουρκικῷ ζητήματι, κατενόησαν τὸ διαπραχθὲν σφάλμα καὶ ἔδωκαν παραγγελίαν εἰς τὸν ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτὴν νὰ διατελέσῃ εἰς τὴν ὅσον ἔνιστι στενωτέραν πρὸς τὴν Γερμανείαν συνάφειαν. Αἱ συνεταὶ συστάσεις δὲν εἰσηκούσθησαν ἐν Λονδίνῳ καὶ οὕτως εἰς τὸν πρῶτον σφάλμα ἐπηκολούθησεν ἕτερον πολὺ σοβαρώτερον. Παρ' ὅλους τοὺς ἐξορκισμοὺς τοῦ Ἰσβόλσκη, ὁ Γρέϋ ἔθηκε κατὰ μέρος τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων, ἀλλ' ὅπως φανῇ ἀρεστὸς εἰς τοὺς Ρώσσους ἐθερμάνθη «ὑπὲρ τῶν πόθων τῶν μικρῶν τοῦ Αἵμου κρατῶν». Καίτοι ἡ σχετικὴ δήλωσις τοῦ Ρόϋτερ προσέθετε μετὰ προσοχῆς «οὐχὶ εἰς βάρος τῆς Τουρκίας», οἱ Τοῦρκοι, οὐχ ἧττον, διετέθησαν δυσθύμως καὶ ἡ δυσθυμία ηὐξήθη, ὅτε τὸ πρακτορεῖον Χαβᾶς περιέλαβε μεταξὺ τῶν κεφαλαίων τοῦ προγράμματος καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης. Οἱ ἐν Βερολίνῳ ἐπωφελήθησαν τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως πάραυτα διαμαρτυρηθῶσιν ἐναντίον πάσης νέας προσβολῆς τῶν τουρκικῶν κυριαρχικῶν δικαίων. Οἱ πόθοι τῶν μικρῶν τοῦ Αἵμου κρατῶν, εὐγενέστατε Σέρ, (ὁ ἀρθρογράφος ἀπευθύνεται ἐμπαικτικῶς πρὸς τὸν Γρέϋ) εἶνε ὀχληρότατον βάρος ἐν τῇ μεγάλῃ περὶ τὴν τουρκικὴν εὔνοιαν ἁμίλλῃ! Ἀναντιρρήτως ἄριστα πράττουσιν οἱ ἐν Βερολίνῳ, ἐκμεταλλευόμενοι τὰ σφάλματα τοῦ Λονδίνου καὶ ἀνθιστάμενοι πρὸς πᾶσαν νέαν περικοπὴν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἡ πολιτικὴ δ' ἡμῶν αὕτη πρέπει νὰ καταστῇ τοσούτῳ μᾶλλον ἔντονος, ἐπειδὴ εἴμεθα καὶ ἠναγκασμένοι νὰ συνηγορῶμεν ὑπὲρ τῆς βοσνιακῆς τῆς Αὐστρουγγαρίας πολιτικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἀκόμη ὑπάρχει ἓν σημεῖον ἄξιον πολλῆς προσοχῆς, ὅ περ ὑπερέβημεν ἤδη, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον πρέπει μετ' ἐπιμελείας νὰ ἀποφύγωμεν νὰ ὑπερβῶμεν περαιτέρω. Οὐδ' ἐπὶ μίαν στιγμὴν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἐσφαλμένη ἐντύπωσις, ὅτι ἡ πρὸς εἰρηνικὸν διακανονισμὸν μελετωμένη Συνδιάσκεψις θὰ ἠδύνατο νὰ ματαιωθῇ ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τῆς Γερμανίας. Δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα φιλοτουρκότεροι τῶν Τούρκων· πρέπει νὰ λέγωμεν πάντοτε: «*Ἡμεῖς ὑποστηρίζομεν τὴν γνώμην τῆς Τουρκίας*», οὐδέποτε ὅμως νὰ λεχθῇ, ὅτι εἴμεθα κατὰ τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης ἢ ἐναντίον τῶν ἀξιώσεων τῶν μικρῶν τοῦ Αἵμου κρατῶν. Οὐδεὶς δύναται σήμερον νὰ γνωρίζῃ, ἂν ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ ἑνωθῇ ἄνευ ἡμῶν μετ' ἄλλων Δυνάμεων ἢ ἂν δὲν θὰ ποιήσηται, χάριν ἑνὸς δανείου, τὴν δεῖνα ἢ τὴν δεῖνα παραχώρησιν. Ἡ Γερμανία δὲν πρέπει νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ καθήσῃ μεταξὺ δύο καθισμάτων καὶ νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ τέλους μόνη μὲ τὴν ἀγανάκτησίν της».

Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τὴν 24ην τοῦ παρελθόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου, γνωσθέντος ἐν Χανίοις τοῦ νέου βουλγαρικοῦ πραξικοπήματος, δι' οὗ ἐκηρύχθη ἡ Βουλγαρία εἰς βασίλειον, συνελθὼν ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἀκολούθου δημοψηφίσματος :

«Ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, συνελθὼν εἰς πάνδημον συλλαλητήριον ἐν Χανίοις καὶ συνεχίζων τὸ προαιώνιον ἀναλλοίωτον ἐθνικὸν πρόγραμμα,

«Κ η ρ ύ τ τ ε ι

«Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὅπως ἀποτελέσῃ ἐσαεὶ ἓν ἀναπόσπαστον καὶ ἀδιαίτερον κράτος μετ' αὐτῆς, προσκαλεῖ δὲ τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον Α' νὰ *καταλάβῃ* τὴν νῆσον διὰ στρατοῦ καὶ κυβερνήσῃ αὐτήν, τὴν δὲ κρητικὴν Κυβέρνησιν, ὅπως συγκαλέσῃ τάχιστα τὴν Βουλὴν καὶ διατάξῃ τὰς ἀρχὰς νὰ διοικῶσιν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

«Συνιστᾷ ἐπιτροπὴν εἰκοσαμελῆ ἐξ ἐπιφανῶν ὅπως διὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ τόπου διαβιβάσῃ τὸ ψήφισμα εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

«Ἡ ἰδία ἐπιτροπὴ ἐντέλλεται νὰ ἐπιδώσῃ τὸ ψήφισμα καὶ εἰς τοὺς ἐνταῦθα προξένους».

Τοῦ συλλαλητηρίου συμμετέσχε καὶ ὁ Δῆμος, μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων, πάντων ἀδελφωθέντων.

Παραυτα τὸ ψήφισμα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐτηλεγραφήθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν βασιλέα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπεδόθη εἰς τοὺς ἐν Χανίοις γενικοὺς προξένους τῶν τεσσάρων προστατίδων Δυνάμεων, καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου,

ἀμέσως δέ, ὡς ἡ εἴδησις τῆς ἑνώσεως διεβιβάσθη εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὁλόκληρος ἡ νῆσος ἤναψεν ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἀκρατήτου. Συνεκροτήθησαν καθ' ἅπασαν τὴν χώραν πάνδημα συλλαλητήρια, κηρύσσοντα τὴν ἕνωσιν, καὶ οἱ βουλευταὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν πρωτεύουσαν. Αὐθημερὸν ἡ κρητικὴ Κυβέρνησις συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν εἰς ἔκτακτον σύνοδον διὰ τὴν 28ην Σεπτεμβρίου, ἡ δὲ πρᾶξις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως κατεχωρίσθη ἐν ἐκτάκτῳ παραρτήματι τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως».

Ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ τῆς «Ἐφημερίδος Κυβερνήσεως» τῆς κρητικῆς Πολιτείας ἡ κρητικὴ Κυβέρνησις δημοσιεύει τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ καλεῖ τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ὅπως καταλάβῃ τὴν νῆσον. Συγχρόνως ἡ κρητικὴ Κυβέρνησις διατάσσει τὰς ἀπανταχοῦ τῆς νήσου ἀρχὰς ὅπως ἐνεργῶσι συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, τὰ δὲ δικαστήρια ἐκδίδωσι τὰς ἀποφάσεις των ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων.

Τὴν 29ην Σεπτεμβρίου συνῆλθεν ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδρίας ἦσαν παρόντες ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ βουλευταί, ἐξαιρέσει τῶν Ὀθωμανῶν, οἵτινες δὲν προσῆλθον.

Τὴν προεδρικὴν ἕδραν κατέλαβεν ὁ κ. Ἀϊνικολίτης, μεθ' ὃ ὁ μητροπολίτης Κυδωνίας ἤρχισε ψάλλων ἐν μέσῳ ἀρρήτου συγκινήσεως τὸν ἁγιασμόν.

Μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ ὁ γραμματεὺς ἀνέγνωσε τὸ ἑξῆς ψήφισμα, ἐνῷ ἡ μουσικὴ ἀνέκρουεν εἰς τὸν δημοτικὸν κῆπον τὸν ἐθνικὸν ὕμνον,

«Ἡ Βουλὴ τῶν Κρητῶν, συνελθοῦσα σήμερον εἰς ἔκτακτον Σύνοδον καὶ διερμηνεύουσα τὸ ἀναλλοίωτον φρόνημα τοῦ κρητικοῦ λαοῦ,

«Κηρύσσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κρήτης καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἰς μίαν ἀδιαίρετον συνταγματικὴν Πολιτείαν.

«Προσκαλεῖ τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου».

Τὸ ψήφισμα ἐγένετο ὁμοφώνως δεκτὸν ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν καὶ χειροκροτημάτων ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν ἀκροατηρίων.

Ἡ Βουλὴ ἀμέσως κατόπιν διέκοψε τὴν συνέχειαν τῆς συνεδρίας μέχρι τῆς ἐπαύριον.

Τοὺς βουλευτὰς ἐξελθόντας ὑπεδέχθησαν τὰ ἔξωθι συνηγμένα πλήθη διὰ ζητωκραυγῶν.

Τὴν ἐπαύριον ἡ κρητικὴ Βουλή, συνελθοῦσα καὶ πάλιν, ἀπεδέχθη τὸ ἑξῆς ψήφισμα, συνεχίζουσα τὴν διακοπεῖσαν συνεδρίαν τῆς προτεραίας :

«Διορίζει ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν κ.κ. Μιχελιδάκη, προέδρου, Βενιζέλου, Λογιάδου, Πετυχάκη καὶ Πολογεώργη ὡς μελῶν, ἥτις ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων θέλει κυβερνήσῃ προσωρινῶς τὴν νῆσον κατὰ τοὺς νόμους τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, ὁριζομένου διὰ διατάγματος τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος ἑκάστου αὐτῶν, μέχρι δὲ τούτου κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τῆς Κρήτης, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται οὗτοι πρὸς τὸ ἑλληνικὸν Σύνταγμα.

«Ἡ ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ εὑρίσκεται ἀπαρτία, παρόντων τριῶν μελῶν αὐτῆς. Ἡ ἐξουσία της λήγει αὐτοδικαίως εὐθὺς ὡς ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς νήσου.

«Ἐντέλλεται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νήσου, ὅπως συμφώνως τῷ ψηφίσματι τούτῳ ἐξακολουθήσωσι τὰ καθήκοντα τῆς ὑπηρεσίας των.

«Διὰ διατάγματος τῆς ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς ὁρισθήσεται ὁ κανονισμὸς τῆς ὑπηρεσίας καὶ αἱ λεπτομέρειαι τοῦ παρόντος ψηφίσματος· εἰδικώτερον δὲ καὶ τὸ ζήτημα τῆς προεδρίας τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐν περιπτώσει κωλύματος τοῦ προέδρου.

«Ἐξουσιοδοτεῖται ἡ ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ προσλάβῃ ὡς ἕκτον μέλος ἕνα Ὀθωμανόν, μετὰ τὴν ὅρκισιν του».

Τὴν 1 Ὀκτωβρίου ἡ νέα κρητικὴ Κυβέρνησις ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά της, ὡρίσθη δὲ διὰ διατάγματος καὶ ἡ ἁρμοδιότης ἑκάστου τῶν μελῶν αὐτῆς· οὕτω ὁ κ. Ἀντ. Μιχελιδάκης ἔλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς δημοσίας Ἀσφαλείας καὶ τῆς Γεωργίας, ὁ κ. Ἐλευθ. Βενιζέλος τὴν διεύθυνσιν τῆς Δικαιοσύνης, ὁ κ. Χ. Πολογεώργης τὴν τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ κ. Μ. Πετυχάκης τὴν τῆς Παιδείας καὶ ὁ κ. Ἐμ. Λογιάδης τὴν τῶν Οἰκονομικῶν. Εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἀπηύθυνεν ἔγγραφα πρὸς τους προξένους καὶ τὰς διεθνεῖς ἀρχάς, ἀγγέλλοντα τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς, πρὸς δὲ τὸν κρητικὸν λαὸν τὴν ἑξῆς προκήρυξιν :

«*Συμπολῖται,*

«Ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὁμόθυμος καὶ αὐθόρμητος ὑμῶν ἀπόφασις πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πόθων, ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν πόλεων καὶ καταλήξασα εἰς τὸν ἔσχατον δῆμον καὶ συνοικισμὸν τῆς νήσου, ἐπέβαλε καὶ εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ τόπου τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διερμηνεύσῃ τὰ ἐθνικὰ ταῦτα τοῦ λαοῦ αἰσθήματα.

»Συνελθοῦσα δὲ αὕτη τῇ 20ῇ παρελθόντος ἐπετέλεσε τὸ ἑαυτῆς καθῆκον, κηρύξασα την ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, προσκαλέσασα καὶ τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου.

»Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ χάσμα εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, ἡ

ἰδία Βουλὴ ἐξέλεξε πενταμελῆ ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ὑφ' ἡμῶν, ἵνα, συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθέντα, διοικήσωμεν προσωρινῶς τὴν νῆσον.

»Ἀδελφοί. Ἡ πλήρης σύμπνοια καὶ ὁμοφωνία, ἡ ὁποία ἐπεκράτησε κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐν τῇ ἐκδηλώσει καὶ τῇ ἀνακηρύξει τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν προγράμματος καὶ ἡ πεποίθησις καὶ ἡ βεβαιότης, ἡ ὁποία ἐνισχύει ἡμᾶς ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀπαραγράπτων ἡμῶν δικαίων, ἐπιβάλλουσιν εἰς πάντας ἡμᾶς τὴν ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν ἵνα, ἑπόμενοι εἰς τὰ ἀξιομίμητα ἐκ τοῦ παρελθόντος τῶν ἡμετέρων ἐθνικῶν ἀγώνων παραδείγματα καὶ εἰς τὰς εὐγενεῖς εἰς παρομοίας περιπτώσεις παραδόσεις τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, συνεχίσωμεν καὶ κατὰ τὸν προσωρινὸν τοῦτον σταθμὸν τὴν τήρησιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως, τοῦ ἀσαλεύτου τούτου θεμελίου τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ μόνου ἀληθοῦς γνωρίσματος τῆς πρὸς ἀνεξαρτησίαν εἰλικρινοῦς ἐπιθυμίας τῶν λαῶν.

»Ἀδελφοί. Ἡμεῖς, οἱ κληθέντες ὑπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου ἵνα σᾶς διοικήσωμεν, ἐδώκαμεν πρῶτοι τὸ παράδειγμα τῆς εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως καὶ τῆς ἀδελφικῆς συνεργασίας, ἐγκαταλιπόντες τὰς εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον διαιρούσας ἡμᾶς πολιτικὰς διαμάχας. Θὰ ἀκολουθήσητε τὸ ἡμέτερον παράδειγμα καὶ ὄχι μόνον θὰ ἀπέχητε πάσης ἀφορμῆς, ἡ ὁποία θὰ συντελῇ εἰς την διατάραξιν τῶν πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους σας ἀδελφικῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἑτεροθρήσκους συμπολίτας σας θὰ διάγητε ἐν ἄκρῳ σεβασμῷ πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν.

»Ἐν γένει δὲ διὰ τῆς νομοταγοῦς καὶ εἰς ἐλευθέρους πολίτας ἁρμοζούσης διαγωγῆς σας θὰ ἐπιδείξητε τὰς ἀρετάς, διὰ τὰς ὁποίας ὁ κρητικὸς λαὸς πάντοτε ἐφημίσθη.

»Ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν θὰ λάβωμεν διόλου ἀνάγκην, ἵνα κάμωμεν χρῆσιν τῆς πρὸς τήρησιν τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως προχείρου ἡμῖν δημοσίας δυνάμεως, πεποιθότες δὲ εἰς τὰ ἰσχυρὰ ἡμῶν δίκαια καὶ εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀναγνώρισιν αὐτῶν, διατελοῦμεν μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης.

»Ἐν Χανίοις τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1908.

«*Ἡ ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπή :* «Ὁ πρόεδρος
Α. Μιχελιδάκης

»*Τὰ μέλη :* Ἐλ. Κ. Βενιζέλος, Ἐμ. Λογιάδης,
Χ. Πολογεώργης, Μ. Ε. Πετυχάκης».

⁂

Τὴν ἐπαύριον, 2αν Ὀκτωβρίου, ἀπεστάλη ἐκ Χανίων πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα :

«Εὐλαβῶς ἀνακοινοῦντες τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι, ὅτι ἡ Βουλὴ τῶν Κρη-

τῶν, συνελθοῦσα εἰς ἔκτακτον Σύνοδον, ἐψήφισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος εἰς μίαν ἀδιαίρετον συνταγματικὴν πολιτείαν, παρακαλεῖ δὲ τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου.

»Παρακαλοῦμεν ὅπως εὐδοκήσητε νὰ ἀποδεχθῆτε τὸ ψήφισμα τοῦτο.

«Ἀντώνιος Μιχελιδάκης, πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ, Ἐλ. Βενιζέλος, Ἐμ. Λογιάδης, Χαρ. Πολογεώργης, Μ. Πετυχάκης».

Ἡ ἀπάντησις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως τῆς Κρήτης ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν τῆς νήσου Ἐπιτροπήν, ἔχει δὲ ὡς ἀκολούθως, ἐπιδοθεῖσα ὁμοιομόρφως παρὰ τῶν ἐν Χανίοις προξενικῶν ἀντιπροσώπων τῶν τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων :

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ρωσσίας λαμβάνουσι τὴν τιμήν, ὅπως, κατ' ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των, ἀνακοινώσωσι πρὸς τὴν κρητικὴν Κυβέρνησιν τὰ ἀκόλουθα :

»Αἱ προστάτιδες Δυνάμεις τῆς νήσου θεωροῦσιν, ὅτι ἡ ἕνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Δυνάμεων, τῶν ἀναλαβουσῶν ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῆς Τουρκίας.

«Οὐχ ἧττον δὲν ἀφίστανται τῆς ἀποφάσεως, ὅπως μετ' εὐμενείας ἀποβλέψωσι πρὸς τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας συζήτησιν τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως, ἐὰν ἡ τάξις τηρηθῇ ἐπὶ τῆς νήσου, ἐξ ἄλλου δὲ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀσφάλεια τοῦ ἐν αὐτῇ μουσουλμανικοῦ λαοῦ».

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

ΛΕΓΟΝΤΕΣ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑΝ

Ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς βασίλειον, περὶ οὗ θὰ γράψωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος, ἡ ἐν Σόφια ἐφημερὶς «Καμπάνα» κατακρίνει τὸ διάβημα τοῦτο τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς διὰ δριμυτάτων φράσεων.

Ἡ «Καμπάνα» λοιπόν, ἐνῷ σύμπας ὁ βουλγαρικὸς ὄχλος εὐφραίνεται διὰ τὸν θρίαμβον τοῦ «τσάρου πασῶν τῶν Βουλγαριῶν», αὐτὴ ἁπλούστατα δὲν ἀναγνωρίζει τὸ νέον καθεστώς, ἀποκαλοῦσα καθ' ἑκάστην τὸν Φερδινάνδον «ἡγεμόνα».

Ἡ σώφρων αὕτη βουλγαρικὴ ἐφημερίς, δημοσιεύουσα κατὰ δημοσιογραφικὴν ἀνάγκην τὰ τοῦ πανηγυρισμοῦ, ἐπὶ τῇ ἀνεξαρτησίᾳ τῆς χώρας,ἐπάγεται τὰ ἑξῆς :

«Σήμερον ἡ χώρα ὁλόκληρος πανηγυρίζει. Ἡμεῖς ὑπενθυμίζομεν τοῖς φίλοις ἡμῶν νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει των, ὅτι ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βουλγαρίας εἶνε ἔργον ἐντελῶς διάφορον κατ' οὐσίαν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἡγεμονίας εἰς βασίλειον. Ἡ βασιλεία ἐγκαθιδρύει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπεχθοῦς μοναρχισμοῦ, ὅστις, ἀπὸ τριακονταετίας λυμαινόμενος τὴν χώραν ἡμῶν, διεκρίθη διὰ τοῦ διορισμοῦ αἱμοχαρῶν καὶ ληστρικῶν τινων κυβερνήσεων. Εἰς τὴν φωνὴν «Ζήτω ὁ τσάρος» ἡμεῖς πρέπει ν' ἀπαντῶμεν : «Ζήτω ἡ ἀνεξάρτητος δημοκρατικὴ Βουλγαρία !»

»Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς βασίλειον, προσθέτει ἡ «Καμπάνα», θὰ εἶνε *περισσοτέρα ἀπολυταρχία καὶ μεγαλειτέρα διαφθορά*».

Ἀλλὰ καὶ ὁ διαπρεπὴς Βούλγαρος διπλωμάτης καὶ ἀληθὴς φιλόπατρις κ. Γρ. Νάτσεβιτς παρουσιάζει τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα ὑπὸ τὴν ἑξῆς κινδυνώδη του ὄψιν :

«Ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας θὰ ἔχῃ δυσαρέστους συνεπείας διὰ τὰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις θὰ ἐκδιώξῃ κατὰ πρῶτον τὸν ἔξαρχον, κατόπιν δὲ καὶ ὅλους τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ πράκτορας καὶ θὰ κλείσῃ τὰ σύνορα αὐτῆς διὰ τὰ βουλγαρικὰ προϊόντα. Ἡ κατάστασις αὕτη θὰ διαρκέσῃ 5—6 ἔτη».

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

1) Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ ἀγγλιστί, ἐκδίδεται γαλλιστὶ ἐν Παρισίοις καὶ ἐξεδόθη ἤδη ἑλληνιστὶ ἐνταῦθα.

Ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ τελευταίου διωγμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, μετὰ τῆς συναφοῦς δράσεως τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ.

Περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὡμίλησεν ὁλόκληρος ὁ ἀγγλικὸς τύπος καὶ τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς καὶ πωλεῖται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἑταιρείας.

2) Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐξεδόθησαν ἑλληνιστὶ αἱ πέρυσι γενόμεναι διαλέξεις ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν Γαλλικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Περιλαμβάνει ἐντὸς εἴκοσι καὶ πλέον τυπογραφικῶν φύλλων διὰ τῶν σπουδαιοτέρων ῥητόρων τῶν Παρισίων ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα τε καὶ δουλεύουσα ἐν γλαφυρωτάταις διαλέξεσι.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

3) Ἡ Φιλοπατρία ὑπὸ Ν. Καζάζη.

Φιλοσοφικώτατον ἐθνικώτατον, διδακτικώτατον καὶ ἐγκυκλοπαιδικώτατον ἔργον.

ΤΙΜΑΤΑΙ δραχμῆς

"ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ,,

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩι 1900

Διευθυντὴς καὶ Ἰδιοκτήτης ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΪΛΙΔΗΣ

Ἕκαστον ἔτος τῶν **«Παναθηναίων»** *ἀποτελεῖται ἐκ δύο τόμων, ἤτοι ἐξ* **800** *σελίδων μὲ 120—150 εἰκόνας ἐξ ὧν 20 καὶ πλέον ἐκτὸς τοῦ κειμένου ἐπὶ λευκοῦ καὶ χρωματιστοῦ χάρτου.*

ΕΓΓΡΑΦΗ ΕΤΗΣΙΑ

Ἐν Ἑλλάδι........ δρ. 25.—Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 25.
Ἑξάμηνος......... » 13.—Ἑξάμηνος......... » » 13.

Αἱ ἐγγραφαὶ ἄρχονται τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἢ Ἀπριλίου

"ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχμὰς 8.—Ἐξωτερικοῦ φράγκα χρυσᾶ 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

Γραφεῖα: ὁδὸς Σοφοκλέους ἀριθ. 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1)	*Ν. Καζάζη*.—Ἐθνικὴ Κατήχησις.	Δρ.	0.20
2)	» Γουλιέλμος Γλάδστων	»	1.—
3)	» Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2.—
4)	» Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια	»	1.—
5)	» Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας	»	0.20
6)	» Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ	»	0.10
7)	» Ἔθνος καὶ Στρατὸς	»	0.10
8)	» L'Hellénisme et la Macédoine	»	1.—
9)	» *Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα*	»	5.—
10-12)	» Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα, ἀγγλιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί	»	1.—
13)	» Ἡ Φιλοπατρία.	»	1.—
14)	Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ).	»	1.—
15)	*Χ. Χρηστοβασίλη*.—Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθὲν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2.—
16)	» Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν	»	0.10
17)	» Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις	»	1.—
18)	Ἐθνικὰ ᾄσματα Α' ἔκδοσις.	»	0.50
19)	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ.	»	1.—
20)	*Γ. Ν. Χατζηδάκι*.—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.	»	1.—
21)	*Τοῦ αὐτοῦ*—Du Caractère hellénique des Anciens Macédoniens	»	1.—
22)	*Π. Καρολίδου*.—Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει.	»	2.—
23)	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3.—
24)	*Ι. Νικολάρα*.—Πατρίς, τραγῳδία	»	1.—
25)	A. Z. Stephanopoli.—Le Facteur Grec dans le problème oriental	»	0.50
26)	O. de Berobrazow.—Notes sur la Question d'Orient	»	0.50
27)	*Τερτίου Φιλιππώφ*.—Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.50
28)	*Ρώσσου Εὐσεβοῦς*.—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.—
29)	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0.—
30)	*Κ. Παπαρρηγοπούλου*.— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.	»	5.—
31)	*Ἡρακλ. Βασιάδου*.—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1.50
32)	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας 1517-1900	»	2.—
33)	Ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.	»	0.10
34)	*Ν. Δουρνοβώ*.—Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1.—
35)	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους.	»	1.—
36)	*Γ. Στρατήγη*.— Μακεδονικὰ Τραγούδια.	»	1.—
37)	*Ι. Καλοστύπη*.—Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος Δρᾶμα	»	1.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' Τεῦχος 131ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1908 Νοέμβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ,,
1—Ὁδὸς Σοφοκλέους—1
1908

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ„

ΤΟ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Τὸ βιβλίον ἀποτελούμενον ἐκ **450** *μεγάλων σελίδων μετ' ἐθνογραφικοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας, τιμᾶται δραχμῶν* **(5)** *καὶ εὑρίσκεται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς «ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ».*

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

[Διάλεξις γενομένη ἐν τῇ πολιτικῇ Λέσχῃ τῆς Χαλκηδόνος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Νεοκλέους Καζάζη].

Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας πάντας ὑμᾶς, καὶ ἰδιαιτέρως τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον, διὰ τὴν τιμητικὴν πρόσκλησιν, ἣν λίαν εὐχαρίστως ἀπεδέχθην. Εἶμαι πολὺ εὐτυχής. παρευρισκόμενος κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐν μέσῳ ὑμῶν. Μετὰ συγκινήσεως ἀνέβην ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο. Ἦτο ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ ὄνειρα τοῦ βίου μου, νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, νὰ ἴδω τὴν ἀδέλφωσιν τῶν λαῶν, οἵτινες κατοικοῦσιν αὐτήν. Πλέον ἢ ἅπαξ καὶ πρὸ ἐτῶν συνηγόρησα ὑπὲρ τῆς συνεννοήσεως τῶν ποικίλων φυλετικῶν στοιχείων, τῶν κατοικούντων τὴν χώραν ταύτην· παρεξηγήθην ὑπὸ τῶν κακοβούλων ἐνίοτε, ἀλλ' εἶχον τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ ὄνειρον ἐκεῖνο ἔμελλε μίαν ἡμέραν νὰ καταστῇ πραγματικότης. Τὴν πραγματικότητα βλέπω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεὶς λαὸς δύναται νὰ προοδεύσῃ ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ βίῳ. Εἶδον καὶ ἀντελήφθην κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τὴν συνένωσιν λαῶν τέως ὑποβλεπομένων, ἀλλ' ἤδη τῶν πάντων συνηνωμένων καὶ συνεννοουμένων ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κεντρικὴν ἰδέαν, τὴν «τῆς ἑνότητος καὶ τῆς προόδου». Χαιρετίσωμεν, Κυρίαι καὶ Κύριοι, μετὰ πίστεως τὴν νέαν ταύτην περίοδον τοῦ βίου τῆς χώρας ταύτης, ἀνατολὴν νέων ἐλπίδων. Ἂς εὐχηθῶμεν οἱ πόθοι πάντων τῶν λαῶν νὰ μὴ

διαψευσθῶσιν· ἄς εὐχηθῶμεν ὅπως ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπέλθῃ ἡ ποθητὴ συνένωσις, ἡ πρόοδος, ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἡ ἄμυνα ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς χώρας, τῶν κοινῶν ἁπάντων συμφερόντων. Τοῦτο εἶνε καὶ τοῦτο πρέπει νὰ εἶνε τὸ πρόγραμμα τῶν λαῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐκφράζω καὶ πάλιν τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς πάντας ὑμᾶς, τὸν κ. πρόεδρον τοῦ Σωματείου, ὃν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγνώρισα καὶ γνωρίζω, θερμουργὸν ἐργάτην τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν, καὶ σήμερον παρευρισκόμενον ἐνταῦθα θῦμα (ἐννοεῖ τὸν πρόεδρον τῆς Λέσχης ἰατρὸν κ. Δουλᾶν πρόσφυγα ἐκ Φιλιππουπόλεως), τῶν ἰδεῶν ἐκείνων, αἵτινες πρέπει νὰ ἐμπνέωσι τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν παντὸς πραγματικοῦ Ἕλληνος. Ἄνευ θυσιῶν οὔτε οἱ ἄνθρωποι, οὔτε οἱ λαοὶ δύνανται νὰ προοδεύσωσιν.

Προσεκλήθην, καὶ ἀπεδέχθην τὴν πρόσκλησιν, ἵνα εἴπω ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν καθηκόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Τοῦτο τὸ θέμα θὰ προσπαθήσω νὰ ἀναπτύξω συντόμως καὶ καταληπτῶς τὴν ἑσπέραν ταύτην. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ἐλευθερίαν ἄνευ τάξεως, ἄνευ συνεργασίας τῶν ἀτόμων μιᾶς πολιτείας. Τοῦτο θὰ εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας μου.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπεκταθῶ εἰς εὐρύτερα καὶ γενικὰ ζητήματα. Θὰ ἐξετάσω μόνον ποῖα εἶνε τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Ἀλλὰ πρὶν ἢ προβῶ εἰς τοῦτο, θεωρῶ σκόπιμον νὰ ὑποδείξω τίς δέον νὰ εἶνε ὁ πολίτης.

Εἷς τῶν μεγίστων προγόνων μας, δι' οὓς καυχᾶται τὸ ἑλληνικὸν γένος, ὁ Μακεδὼν Ἀριστοτέλης, εἷς ἐκ τῶν γενναιοτάτων βλαστῶν τῆς χώρας ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἀείποτε ἑλληνικὴ καὶ ἣν σήμερον ἐπιβουλεύουσιν ἀνόσιοι ἡμῶν ἐχθροί, φιλοσοφῶν περὶ πολιτείας, ἐλευθέρας βεβαίως, διδάσκει, ὅτι πρὶν ἢ ἐννοήσωμεν τὴν πολιτείαν, πρέπει πρῶτον νὰ καθορίσωμεν τὴν φύσιν τῶν πολιτῶν. Λέγει λοιπόν, ὅτι ὁ πολίτης πρέπει νὰ ἔχῃ κρίσιν καὶ ἀρχήν. Νὰ κρίνῃ, νὰ ἄρχῃ, νὰ μετέχῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Ὅτε τὰ δύο ταῦτα συνενωθῶσι, τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος καθίσταται πολίτης, ἀλλὰ διὰ νὰ κρίνῃ, νὰ σκέπτηται, νὰ ἄρχῃ, πρέπει νὰ ἔχῃ χαρακτῆράς τινας προνομιούχους, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ διατελῇ πολίτης τέλειος.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν πλεονέκτημα τοῦ πολίτου εἶνε νὰ ἔχῃ τὸ ἦθος ἀγαθόν, διότι λέγει, πρέπει νὰ προϋπάρχῃ τῆς βελτίστης πολιτείας τὸ βέλτιον ἦθος. Βέλτιον δ' ἦθος, σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ συναίσθησιν τῆς ἀρετῆς, καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων. Ἐὰν τοῦτο εἶνε προσῆκον, σκόπιμον διὰ πάντα ἐλεύθερον ἄνθρωπον, ἀκόμη περισσότερον σκόπιμον εἶνε διὰ τὸν Ἕλληνα, διότι ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι τέλειος πολίτης ὑπῆρξεν ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην πολίτης. Ἐὰν τὸν ἐξετάσωμεν ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς, θὰ τὸν ἴδωμεν γνησιώτατον ἀντιπρόσωπον τῆς ἠθικῆς ἰδέας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ἐὰν παρακολουθήσητε τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, θὰ ἴδητε, ὅτι δὲν δύναται αὕτη νὰ παρουσιάσῃ τελειότερον τύπον

ἀπὸ τὸν ἑλληνικόν. Ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι λαοὶ εὐγενεῖς, προοδευτικοί, ἀλλ' ἐστεροῦντο τῶν διακριτικῶν ἐκείνων πλεονεκτημάτων, τῶν χαρακτηρισάντων τὸν ἐλεύθερον Ἕλληνα, ἄνθρωπον καὶ πολίτην. Ὁ ἀνατολικὸς κόσμος δὲν ἐνόει τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ὁ ἑλληνικός· τὸν ἐνόει δοῦλον, ὑποτελῆ τῶν ὑπερφυσικῶν δυνάμεων· ὁ ἑλληνικὸς κόσμος καθορίζει τὸν ἄνθρωπον ἀντιμαχόμενον πρὸς τὰς φυσικὰς δυνάμεις. Τὸ πρόβλημα τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐνοήθη ἐν τῇ Ἀσίᾳ· μόνον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐδιδάχθη τὸ «Γνῶθι σαυτόν», λάβε συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ σου. Ἐν τούτῳ συνίσταται ὁ κλῆρος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ ἐὰν ὑπάρχῃ λαός, ὅστις δύναται μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀντεπροσώπευσεν αὐτήν, εἶνε ὁ ἑλληνικὸς λαός. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν ἄνευ τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξελίσσεται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀπαράμιλλον τὸ θαῦμα, ὅ περ λέγεται ἑλληνικὸς κόσμος, καθ' ὃν χρόνον ἡ οἰκουμένη κατοικεῖται ὑπὸ ὄντων ἐστερημένων πάσης γνώσεως καὶ σοφίας. Καὶ ὅταν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος παρεξετράπη καὶ παρεγνώρισε τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου, καὶ πάλιν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ καθοδηγήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἔπεσεν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς. Ἡ ἰδέα αὐτῆς, ἡ σοφία αὐτῆς εἶχον ἐπίσης παρακμάσῃ· καὶ ἐν τούτοις ἡ σοφία αὕτη εἶχε τοιαύτην δύναμιν, ὥστε νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα γενεῶν καὶ νὰ τὰς καθοδηγήσῃ εἰς τὴν πρόοδον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ὑπεδουλοῦτο εἰς ἑαυτόν, διὰ νὰ ὑποδουλωθῇ εἰς τοὺς ξένους, αἴφνης ἐνεφανίσθη νέος ἀντιπρόσωπός του, ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος, ἐκεῖνος ὅστις τὰς διεσπασμένας δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνεκέντρωσε καὶ καθωδήγησε πρὸς νέαν ἱστορικὴν ἀνακύκλωσιν καὶ πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οὕτω ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν Ἀσίαν, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατέστη τὸ ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἐνεφανίσθη ἐν τῷ κόσμῳ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς συμφορᾶς τῆς δουλείας, ἐχρειάζετο δὲ ἓν ὄργανον τῆς διαδόσεως τῆς σκέψεως, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐχρημάτισε τὸ ὄργανον τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. «Ἤγγικεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ἐφώνει ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς νέας ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως, διότι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξε τὸ ὄργανον τῆς νέας ἰδέας.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ ταῦτα. Ἦτο πεπρωμένον, ἦτο γεγραμμένον εἰς τὰς δέλτους τῆς Προνοίας νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου, ἡ νέα δ' αὕτη ἀκμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐξεδηλώθη ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ, τῇ Πόλει τοῦ Κωνσταντίνου. Ὅτε κατέπεσεν ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ δὲν παρῆγε πλέον τοὺς θαλεροὺς ἐκείνους καρπούς, ἔμελλε, πεσὼν καὶ πάλιν, νὰ μεταδώσῃ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας εἰς τὴν Εὐρώπην, νὰ κατηχήσῃ τοὺς Ἄραβας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ. Οὕτω καὶ πάλιν ἐπέπλευσε.

Ἡ ἰδέα αὕτη ἡ ἑλληνικὴ εἶνε ἡ προκαλέσασα τὴν Ἀναγέννησιν, τὰς ἄλλας μεγάλας φάσεις τῆς ἱστορίας καὶ τὰς ἐπαναστάσεις ἐκείνας, δι' ὧν νέαι ἰδέαι μετεδόθησαν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Τοιαύτη ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο αἱ ἰδέαι αὗται ὑπέστησαν ποικίλας μεταβολάς, κατέπεσον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνυψώθησαν. Ὁ μῦθος τοῦ Ἀνταίου, πίπτοντος καὶ ἐκ τῆς πτώσεως ἀνακτωμένου νέας δυνάμεις, εἶνε τὸ ἀληθὲς σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας.

Ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, Κυρίαι καὶ Κύριοι, εἶμαι βέβαιος, τὸ πιστεύω, εἶνε ἰδέα, ἥτις θὰ ἐγείρῃ καὶ τοὺς λαοὺς τούτους τοὺς ὑπνώττοντας τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ λήθαργου. Ἡ ἰδέα ἡ ἑλληνικὴ δὲν εἶνε ἰδέα ὑποκειμενικὴ μόνον, εἶνε ἰδέα ἀντικειμενική, ἐξελισσομένη ὑπὸ μίαν ἀρχήν, τὴν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσοπολιτείας, τῆς πραγματοποιήσεως τῶν μεγάλων καὶ εὐγενῶν πόθων. Δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὰς διαφορὰς τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης, τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' εἰς τὰς τῆς ἀνθρωπίνης ἑνότητος, τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, πρὸ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν αἱ ἄλλαι φυλετικαὶ ἰδέαι. Πρέπει νὰ σεβώμεθα ἁπάσας τὰς θρησκευτικὰς διαφοράς, ἐμφορούμενοι τῆς ἰδέας τῆς ἰσονομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται θὰ καταστῶσιν ἤδη τὸ σύμβολον τῆς συνεργασίας τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης. Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν αὐτῆς, ὅτι δὲν εἴμεθα μόνον φυλετικοὶ ὀργανισμοί, ἀλλὰ πρωτίστως, ὅτι εἴμεθα ἄνθρωποι, συνδεδεμένοι εἰς ἓν ἁρμονικὸν σύνολον, ἐν ᾧ ἕκαστος μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ φυσιογνωμίαν πρέπει νὰ συνεργασθῇ ὑπὲρ ἑνὸς ἀγαθοῦ, τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας ἁπάντων. Τοῦτο πρέπει νὰ εἶνε τὸ πρόγραμμα τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων,ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἐκείνων,οἵτινες λίαν ἐντίμως,λίαν δικαίως ἐκήρυξαν τὸ νέον δόγμα τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου». Χαιρετίσωμεν τὴν νέαν ταύτην μεταβολήν, Κυρίαι καὶ Κύριοι· ἂς ἐργασθῶμεν ὑπὲρ ἐπιτεύξεως τῶν πόθων, τῶν κατεχόντων τὰς ψυχὰς ἁπάντων τῶν λαῶν τοῦ κράτους τούτου, ἂς ἀγωνισθῶμεν ὅπως οἱ πόθοι οὗτοι καταστῶσι πραγματικότης. Ἂς ἔχωμεν πάντες τὴν αὐτὴν κοινὴν ἰδέαν, τῆς ἐνισχύσεως τῶν ἡμετέρων πόθων, τῆς ἀποκρούσεως τῶν ἐπιβουλῶν κατα πάντων τῶν λαῶν τοῦ κράτους τούτου, τῆς συνεννοήσεως ἁπάντων ἡμῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐπεβουλεύθησαν καὶ ἐπιβουλεύονται τὴν πίστιν ἡμῶν, τὴν χώραν ἡμῶν ὅπως, ἐννοεῖται, ὁ ἀγὼν διατελῇ κοινός. Ἐν τῷ συστήματι τούτῳ τοῦ νέου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ δὲν ὑπάρχει οὔτε Τοῦρκος, οὔτε Ἕλλην, οὔτε Ἀρμένιος, οὔτε Ἀλβανός, οὔτε Ἄραψ, οὔτε Σλαῦος. Πάντες εἶνε πολῖται καὶ πάντες πρέπει νὰ συνεργασθῶσιν ὑπὲρ ἐπιτεύξεως τῶν πόθων των καὶ ἀποκρούσεως τῶν ἐχθρῶν των.

Σᾶς κατέδειξα πρότερον ὁποῖος πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην πολίτης· οὐδὲν ἄλλο ἢ συνέχεια τῆς ἱστορικῆς του ἐξελίξεως ἀπὸ τεσσαράκοντα αἰώνων. Ἀλλὰ ποῖα πρέπει νὰ εἶνε τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἐλευθέρου πολί-

του; Τὰ καθήκοντα ἑνὸς πολίτου πρέπει νὰ εἶνε τὰ ἀνθρώπινα. Κυριώτατον, ἡ ἀγάπη τοῦ πλησίον, τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ παντὸς ἀνθρώπου, ἀλλ' ἰδίως τὰ σπουδαιότατα τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶνε ἡ τήρησις τῶν πατρίων, ἤτοι ὁ σεβασμὸς τῆς θρησκείας τῶν προγόνων καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῆς γλώσσης τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνήκει. Τοῦτο, κατ' ἐμὴν γνώμην, πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἰδανικὸν παντὸς Ἕλληνος.

Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου διὰ πρώτην φορὰν λαὸς ἐγκαταλελειμμένος καὶ πανάρχαιος, ὁ ἰαπωνικός. Τίνι τρόπῳ ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν ἐξήρθη εἰς τοιοῦτον ὕψος; Ὅσοι ἐμελέτησαν τὸν Ἰάπωνα ἀνομολογοῦσιν, ὅτι ἡ ἀποκατάστασίς του ἡ ἱστορικὴ ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀγάπην τῶν πατρίων, εἰς τὴν λατρείαν τῶν προγόνων του, αὕτη δὲ περιορίζεται κυρίως εἰς τὴν ἀγάπην τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐγεννήθη καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ γλώσσης, ὧν ἐμφορούμενος κατώρθωσε τοσοῦτον ἐξόχως νὰ ἐκπλήξῃ τὴν ἀνθρωπότητα. Τί ἄλλο παρὰ τὸ πρόσφατον τοῦτο δίδαγμα, προστιθέμενον εἰς τὰ πάτρια διδάγματα, ἔχω νὰ σᾶς ὑπομνήσω, ὅτι καθῆκον παντὸς Ἕλληνος εἶνε νὰ μιμηθῇ, καὶ δὴ Ἕλληνος κατοικοῦντος τὴν χώραν ταύτην; Ἀγάπην πρὸς τὰ πάτρια, σεβασμὸν πρὸς τὴν θρησκείαν του, τὴν γλῶσσάν του. Ἀτυχῶς ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες δὲν ἐνοήσαμεν νὰ τηρήσωμεν τὰς ὑποθήκας ταύτας τῆς ἀγάπης, εἰς ἣν μετὰ παρρησίας λέγω, ὅτι πολὺ ὑστεροῦμεν, καὶ ἐὰν δὲν εὑρισκώμεθα τώρα εἰς τὴν ἱστορικὴν ἡμῶν περιωπήν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τῶν πατρίων, εἰς τὴν μὴ ἐκτίμησιν τῆς θρησκείας ἡμῶν καὶ τῆς γλώσσης. Θρησκεία ἡμῶν εἶνε ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ θρησκεία, ἡ ἔχουσα δόγμα τὸ «σύμβολον τῆς πίστεως» τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Ἆρά γε οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον φροντίζομεν νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τέκνων μας τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν θρησκείαν ταύτην; Διδάσκομεν ταύτην, ὡς δεῖ, εἰς τὰ τέκνα μας διὰ τοῦ παραδείγματος; Δὲν ἔχομεν, ὡς πρέπει, τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὰ πάτρια, πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων. Ὀρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμὸς δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας εἶνε ταὐτόσημα· δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν ἄνευ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, οὔτε Ἕλληνα μὴ ὀρθόδοξον.

Καὶ ἐν τούτοις πολλαχῶς παραμελεῖται ἡ θρησκεία ἡμῶν ἐξ ἀμελείας, ἐξ ἀβελτηρίας. Ὅταν πλεῖστοι γονεῖς ὅλων σχεδὸν τῶν τμημάτων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς στέλλωσι τὰ τέκνα των εἰς σχολεῖα ἀλλόθρησκα, τοῦτο σημαίνει, ὅτι περιφρονοῦσι τὴν πάτριον θρησκείαν.

Καὶ ἐν τούτοις, ὅταν παραβάλωμεν τὰ δόγματα καὶ τὴν ἱστορίαν της, θὰ κατανοήσωμεν εὐκόλως, ὅτι ἐγκληματοῦμεν, ὅτι ἀδικοῦμεν τοὺς προγόνους, οἵτινες δι' αἵματος καὶ θυσιῶν ἀνύψωσαν τὴν θρησκείαν ταύτην εἰς τὴν περιωπήν, εἰς ἣν εὑρίσκεται (χειροκροτήματα). Ἰδοὺ μέγα ἔγκλημα, ὅπερ πράττομεν πάντες· περιφρονοῦμεν τὰ ἱερώτατα τῶν πολυτίμων ἡμῶν ἀγαθῶν, τὴν θρησκείαν, τὴν ἐκκλη-

σίαν, δυστυχῶς δέ, μετὰ λύπης ὀφείλω νὰ εἴπω, ὅτι ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ἱεραρχῶν ἐκείνων δηλαδή, οἵτινες ἐτάχθησαν ἵνα καθοδηγῶσι τὸν λαὸν ἐν τῇ ἀγάπῃ τῆς θρησκείας του, ἐλάχιστοι ἐκπληροῦσι τὸ ἐπιβεβλημένον αὐτοῖς καθῆκον καὶ ἐγκαταλείπουσι τὸν Ἕλληνα Χριστιανὸν ἕρμαιον τῶν προπαγανδῶν καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας (πατταγώδη χειροκροτήματα τῶν Χαλκηδονίων καὶ «εὖγε» !) Πρό τινων ἐτῶν εἶχον μεταβῆ εἴς τινα θρᾳκικὴν πόλιν. Μὲ ἐπεσκέφθησαν ὁ μητροπολίτης καὶ οἱ πρόκριτοι· εἶχον μάθη προηγουμένως, ὅτι τὴν πόλιν ἐκείνην, τὴν ἕδραν τοῦ μητροπολίτου, λυμαίνονται αἱ θρησκευτικαὶ προπαγάνδαι τῆς Δύσεως, αἵτινες, ἀποδιωκόμεναι ἐκ τῆς χώρας των, μᾶς ἔρχονται ἐδῶ ὡς ἐμπόρευμα d' exportation. Ὡμίλησα εἰς τοὺς ἐπισκεφθέντας με περὶ τῶν ἐθνικῶν των ὑποχρεώσεων, συστήσας ἰδίᾳ εἰς τὸν μητροπολίτην νὰ προσέχῃ καὶ διδάσκῃ εἰς τὸ ποίμνιόν του τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν θρησκείαν του διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος καὶ διὰ δράσεως πραγματικῆς. Οἱ πρόκριτοι ἐσιώπησαν εἰς τοὺς λόγους μου, ὁ δὲ μητροπολίτης μοὶ εἶπεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου μου :—«Ὡραῖα τὰ εἶπες, τὰ συγχαρητήριά μου». Τῷ ἀπήντησα :—«Διατί μὲ συγχαίρετε; Σεῖς τί κάμνετε ;....» (χειροκροτήματα παρατεταμένα). Ὁ ἱεράρχης πρωτίστως ὀφείλει ν' ἀμύνηται ὑπὲρ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ, ἐγρηγορῶν ἐν παντί.

Ἐγνώρισα ἄνδρας καὶ γυναῖκας, λαλοῦντας πολλὰς γλώσσας καὶ συχνάκις τὴν μίαν χειρότερα τῆς ἄλλης. Οἱ τοιοῦτοι ᾐσχύνοντο νὰ ὁμιλήσωσι τὴν μητρικήν των γλῶσσαν, τὴν ἑλληνικήν, ἀναλόγως δ' ἀνέτρεφον καὶ τὰ τέκνα των. Ναί, ὁ συρμὸς ἀπαιτεῖ νὰ στέλλωμεν τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὰ προπαγανδικὰ σχολεῖα, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν φαύλην ἀνατροφήν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουσιν, ἥτις ἐκφαυλίζει αὐτὰ καὶ καθιστᾷ ἀνθρώπους χωρὶς θρησκευτικὴν καὶ ἐθνικὴν συνείδησιν. Ἐπιφανὴς Ἄγγλος μοὶ ἔλεγε πρό τινος χρόνου :—«Δὲν ἐννοῶ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐν Εὐρώπῃ κατοικοῦντας, εἰς ποίαν φυλὴν ἀνήκουσιν». Καὶ εἶχε δίκαιον, διότι οὔτε Ἕλληνες εἶνε, οὔτε Εὐρωπαῖοι, οὔτε ὀρθόδοξοι, οὔτε παπισταί, οὔτε προτεστάνται. Καὶ ταῦτα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐλλείψεως τῆς πρεπούσης ἀνατροφῆς τῶν ἑλληνοπαίδων· περισσότερα εἶνε ἐν πολλαῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι τὰ ξένα σχολεῖα παρὰ τὰ ἑλληνικά· καὶ περισσότεροι οἱ ἑλληνόπαιδες εἰς τὰς ξένας σχολὰς παρὰ οἱ ἀλλοεθνεῖς. καὶ τοῦτο διότι οὐδεμία γίνεται ἐνέργεια παρὰ τῶν ἁρμοδίων, ὅπως τὰ σχολεῖα ἡμῶν ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας. Οἱ τεταγμένοι ὅπως ἐποπτεύωσιν αὐτὰ δυστυχῶς δὲν ἐπιτελοῦσι πρεπόντως τὸ καθῆκόν των. Ὁμιλῶ ὡς Ἕλλην ἔχων συνείδησιν τῶν ὑποχρεώσεων παντὸς ὁμογενοῦς. Ὅταν δὲν ἐκτελῶμεν τὸ καθῆκον τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν εἴμεθα καλοὶ Ἕλληνες.

Δεύτερον καθῆκον εἶνε ἡ ἀγάπη, ἡ λατρεία τῆς γλώσσης ἡμῶν. Ἂν ὑπάρχῃ γλῶσσα, ἥτις ἐξέφρασε τὰς ὑψίστας τῶν σκέψεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶνε ἡ ἑλληνική. Δὲν ὑπάρχει τελειότερον ταύτης ὄργανον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν. Καὶ ὅταν κατέπεσε, καὶ ὅταν ἀπώλεσε τὸ ἀρχαῖον κάλλος, τὸ ἐκδηλωθὲν διὰ τοῦ

Ὁμήρου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Αἰσχύλου, καὶ πάλιν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξεν ἡ ἐκπολιτίσασα ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς ὑφηλίου, ἡ προπαρασκευάσασα πλείονας τῆς μιᾶς ἱστορικὰς μεταβολάς. Ἡ ἑλληνικὴ σκέψις ὑπῆρξεν ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνη σκέψις. Ἀλλὰ σήμερον, ὑπὸ τὴν ἀνοχὴν ἡμῶν, ἡ γλῶσσα αὕτη καταφρονεῖται. Δὲν ὁμιλῶ δι' ἐκείνους, οἵτινες τὴν διαφθείρουσι μὲ ἔνδυμα ψευδὲς καὶ πλαστόν, δῆθεν λαϊκόν, διότι οἱ τοιοῦτοι εἶνε σάρκωμα εἰς τὸ σῶμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅ περ φρονῶ, ὅτι δύναται ν' ἀποκοπῇ, ἔστω καὶ μετά τινος ὀδύνης, ἥτις δὲν θὰ βλάψῃ τὸν ὀργανισμὸν τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν. (Γέλωτες). Παρατηρῶ ὅμως κἄτι ἄλλο· ὅτι πλεῖστοι Ἕλληνες ἐκ τῶν εὐπορωτέρων ἀποφεύγουσι νὰ ὁμιλῶσιν ἑλληνικά, διότι τὰ θεωροῦσιν ὡς γλῶσσαν τῶν χυδαίων, ἐνῷ αἱ ξέναι γλῶσσαι εἶνε εὐγενεῖς, εἶνε γλῶσσαι τοῦ Highlife, τῶν Distingués (Γέλωτες). Ἤκουσα τοιούτους νὰ λαλῶσι γαλλικὰ καὶ γερμανικά, χωρὶς νὰ εἶνε ταῦτα οὔτε γαλλικά, οὔτε γερμανικά, καὶ νὰ ἀποφεύγωσι τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Ἔχομεν ὅλοι καθῆκον νὰ ἐπιβάλωμεν εἰς πᾶσαν τὴν κοινωνίαν τὴν ἀγάπην τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, τὴν μὴ προσφυγὴν εἰς ξένα σχολεῖα, ν' ἀναμορφώσωμεν δὲ τὰ ἡμέτερα οὕτως, ὥστε ἐν αὐτοῖς οὐ μόνον νὰ διδάσκηται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν Ἑλλήνων. Ἄνευ θρησκείας καὶ γλώσσης οὐδεὶς λαὸς εἶνε δυνατὸν νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς πόθους του. Ὅταν ἀγαπήσωμεν τὴν θρησκείαν ἡμῶν, ὅταν καταστήσωμεν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ὄργανον τῶν σκέψεων ἡμῶν, τῶν ἀναγκῶν, τότε μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀγαπῶμεν τὴν πατρίδα, ἧς οὐδὲν τιμιώτερον καὶ εὐγενέστερον καὶ ἱερώτερον καὶ τιμαλφέστερον. Ἂς μὴ περιοριζώμεθα εἰς τοὺς λόγους μόνον καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Πρέπει, ἐὰν εἴμεθα Ἕλληνες, νὰ ἐργασθῶμεν ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως καὶ ἐνισχύσεως τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν, αἵτινες εἶνε καὶ ἐθνικὰ δίκαια. Ταῦτα πρέπει νὰ εἶνε σήμερον ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ, καὶ δὴ ἑλληνικῇ, τὰ καθήκοντα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου.

Ὁ πολίτης ὅμως ἔχει οὐ μόνον καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ δικαιώματα, ἅτινα πρέπει νὰ προσπαθήσῃ νὰ διεκδικῇ καὶ νὰ τὰ πραγματοποιῇ καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἐλεύθερος. Τότε μόνον ὁ Ἕλλην θὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἱστορικόν του προορισμόν.

Τὰ δικαιώματα ταῦτα εἶνε τὰ ἀκόλουθα:

Πρῶτον, ἐλευθερία· Ἕκαστος ἄνθρωπος εἶνε φύσει ἐλεύθερος καὶ ὡς τοιοῦτος πρέπει νὰ διεκδικῇ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐλευθερίας του, τῆς πνευματικῆς, τῆς θρησκευτικῆς, τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐθνικῆς, τῆς ἀτομικῆς, τῆς οἰκονομικῆς. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Μετὰ τοῦτο ἕπεται ἄλλο δικαίωμα ἀνθρώπινον καὶ ἐθνικόν, τὸ τῆς ἰσότητος, τὸ τῆς ἰσονομίας. Ὅταν πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶνε μεταξύ των ἴσοι, τότε μόνον δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἁρμονία μεταξὺ αὐτῶν καὶ σύμπραξις. Εἰς ἄλλα κράτη ὑπάρχει ἑνότης θρησκευτική, φυλετική, οἰκονομική, κοινωνικὴ καὶ πολιτική. Ἐδῶ, δυστυ-

χῶς ἢ εὐτυχῶς δὲν ὑπάρχει ἡ ἑνότης αὕτη. Οὐχ ἧττον πρέπει πάντες νὰ συνεργασθῶμεν καὶ νὰ συνδεθῶμεν. Ἐξετιμήσαμεν τοὺς γενναίους εἰσηγητὰς τῆς νέας πολιτικῆς τάξεως, ὅτι κατενόησαν τοῦτο καὶ ἔθηκαν ὡς πρώτιστον ἄρθρον τοῦ προγράμματος αὐτῶν τὴν ἰσότητα ἁπασῶν τῶν φυλῶν τῆς χώρας ταύτης. Διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἰδέας ταύτης δύνανται ἅπαντες οἱ λαοί, συνεργαζόμενοι, νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς χώρας των.

Ἄλλο δικαίωμα, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐπίσης καὶ ὑψηλὸν καθῆκον τοῦ ἐλευθέρου πολίτου, εἶνε ὅπως ὁ ἄνθρωπος φροντίζῃ, ἵνα ἡ οἰκογένειά του τηρῇ τὴν ἁγνότητα· τουτέστιν ἡ ἀγάπη τῶν συζύγων πρὸς ἀλλήλους, τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, τῶν ἀδελφῶν πρὸς τὰς ἀδελφὰς νὰ διατηρῆται ἀπαρασάλευτος. Μὴ ἀγνοῆτε, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία, ἐὰν δὲν ἀποτελῆται ἀπὸ σύνολον οἰκογενειῶν ἁγνῶν, ἐχουσῶν συνείδησιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης. Πάντα ταῦτα ὀφείλει νὰ ἔχῃ διαρκῶς ὑπ' ὄψει ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην πολίτης. Παρά τισι λαοῖς τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐμετριάσθη· ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸ τηρεῖ ἀπαραμείωτον. Ἂς ἐργασθῶμεν ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπικρατήσῃ τὸ αἴσθημα τοῦτο, διότι ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία θὰ ἑδραιωθῇ μόνον ἐπὶ ἁγνῶν οἰκογενειακῶν συναισθημάτων.

Ἕτερον δικαίωμα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου εἶνε τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἰδιοκτησίας. Ἕκαστος ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶνε ἰδιοκτήτης, ἵνα ἔχῃ συνείδησιν καὶ ἀντίληψιν τῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς περιουσίας, ἣν διὰ τοῦ ἱδρῶτος αὐτοῦ ἐδημιούργησεν, ἵνα ἐνδιαφέρηται ὑπὲρ τῆς χώρας, ἔνθα ἡ ἰδιοκτησία αὐτοῦ. Ἄνευ τῶν δικαιωμάτων τούτων οἱαδήποτε κοινωνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ.

Ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι, δηλαδὴ τῆς συνενώσεως ἁπασῶν τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων εἰς μίαν κεντρικὴν δύναμιν, ἥτις βεβαίως εἶνε προωρισμένη ὄχι μόνον τὸ ἄτομον νὰ περισώσῃ ἀπὸ τὴν καταστροφήν, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολον. Πάντα τὰ συντάγματα τοῦ νεωτέρου κόσμου ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρισμοῦ. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εὑρίσκομαι πρὸ σπουδαιοτάτου γεγονότος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Δυνάμεθα νὰ συνερχώμεθα ὅλοι, νὰ ὑπερασπίζωμεν τὰ δικαιώματά μας, νὰ συνεργαζώμεθα πρὸς ἀγῶνα κοινωνικόν, ἐθνικόν, πολιτικόν. Τοῦτο εἶνε ὕψιστον ἡμῶν δικαίωμα, τοῦτο σᾶς συμβουλεύω νὰ τηρήσητε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Πρωτίστως ὅμως ἀνάγκη κεντρικῆς δυνάμεως, διευθυνούσης καὶ καθοδηγούσης.

Ἐν ὀλίγοις τοιαῦτα τὰ δικαιώματα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Ὅταν πάντα τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα συνδεθῶσιν εἰς μίαν κεντρικὴν ἰδέαν, ἥτις θὰ καταστῇ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ κεντρικὴ δύναμις, τότε θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπὸς τῶν ἀνθρώπων, ἐλευθέρως ἐργαζομένων.

Σήμερον παρατηρῶ μετ' εὐχαριστήσεως, ὅτι πάντα ταῦτα τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, ὅ περ ἐνεκαινίσθη ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς. Εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας ἀπόκειται τὰ δικαιώματα ταῦτα νὰ τηρήσωμεν, νὰ ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ συνεργασθῶ-

μεν ἐν πνεύματι φιλίας καὶ ὁμονοίας. Ἂς ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ κοινωνικῇ ἡμῶν ἐργασίᾳ, ὅτι δὲν ὑπάρχει διαφορὰ φυλῶν καὶ θρησκειῶν, ὅτι πάντες ἐμπνεόμεθα ἀπὸ μίαν ἰδέαν, τὴν τῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος κατὰ τῶν ξενικῶν ἐπιδρομῶν, διότι οἱ ἐχθροὶ τοῦ κράτους τούτου εἶνε ἐχθροὶ πασῶν τῶν φυλῶν καὶ ἔχομεν καθῆκον πάντες νὰ συνεργασθῶμεν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐχθρῶν τούτων. Μὲ τὴν ἰδέαν ταύτην ἐλπίζω, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ὅτι ἡ νέα μεταβολὴ θὰ γίνῃ ἀσφαλὲς ἔρεισμα, ἀσφαλὴς ἀφετηρία νέας ἱστορικῆς σταδιοδρομίας τῶν λαῶν τοῦ κράτους τούτου. Ἂς συνεννοηθῶμεν πάντες, ἂς λείψῃ ἡ καχυποψία, ἡ φιλαυτία, ἡ πλεονεξία ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φυλῆς. Ἕκαστος ἄνθρωπος, ἑκάστη φυλή, καθῆκον ἔχομεν νὰ ζῶμεν ἐν κοινότητι ἰδεῶν καὶ δικαιωμάτων. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι πάντες οἱ λαοὶ τοῦ κράτους τούτου ὁρμῶνται ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τοῦτο. Καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, εἶμαι βέβαιος, ὅτι τείνομεν τὴν χεῖρα τῆς συνεργασίας, τῆς συμπράξεως ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν, τὴν τῆς ἀμύνης τοῦ Κράτους, τῆς προόδου ἐν τῇ ἑνότητι. Τὸ νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον ὠνομάσθη Κομιτᾶτον τῆς *Προόδου καὶ τῆς Ἑνώσεως*. *Ἕνωσις καὶ Πρόοδος!* Ὅταν ταῦτα ἐπιτευχθῶσιν, ἂς εἴμεθα βέβαιοι πάντες, ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ δύναμις, ἡ τάξις, ὁ σεβασμός. Κυρίαι καὶ Κύριοι, σᾶς ἀποχαιρετῶ καὶ σᾶς ὑπερευχαριστῶ. Ζήτω τὸ Πανελλήνιον! (παρατεταμέναι ζητωκραυγαί· «Ζήτω τὸ Πανελλήνιον», «Ζήτω ὁ Καζάζης»).

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β΄ Ο ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ϛ΄.

Θάνατος τῆς συζύγου Θεοδώρου τοῦ Β΄.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ὁ Θεόδωρος ὁ Β΄ ἔζη εὐτυχής, μετὰ ζήλου ἀσχολούμενος καὶ εἰς τὰς ἀγαπητὰς εἰς αὐτὸν ἀσχολίας τοῦ λογίου καὶ εἰς τὰ τοῦ βασιλικοῦ πρίγκιπος καθήκοντά του, ὅτε μέγα ἀπρόοπτον τὸν ἐβύθισεν εἰς ἀδημονίαν.

Ἡ προσφιλὴς αὐτοῦ σύζυγος, μεθ' ἧς ἀνετράφη, ἀπέθανεν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της.

Δὲν γνωρίζομεν πολλὰ πράγματα περὶ τῆς πριγκιπίσσης ταύτης. Εἴδομεν, ὅτι ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσὰν καὶ ὅτι ἐνυμφεύθη τὸν Θεόδωρον ἐν ἡλικίᾳ ἐννέα ἐτῶν. Ἀνατραφεῖσα ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Νικαίας, θὰ ἔλαβε βεβαίως περιποιημένην ἀνατροφήν. Ὁ Ἀκροπολίτης λέγει, ὅτι αὐτὴ ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη ἐπέβλεπε τὴν ἐκπαίδευσίν της.[1]

Οἱ ἱστορικοὶ δὲν ὁμιλοῦσι περὶ αὐτῆς. Μόνον ὁ Βλεμμύδης τὴν ἀποκαλεῖ «λαμπρὰν σελήνην» εἰς ᾠδήν τινα[2], ἣν συνέθεσεν ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ πρίγκιπος

1 Ἀκροπολίτης 52, 14.
2 Βλεμμ. 110.

Ἰωάννου, υἱοῦ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Β'. Ἐπίσης δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον τοῦ θανάτου της.

Ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης (ὁ νεώτερος τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδώρου τοῦ Β' καὶ τῆς πριγκιπίσσης Ἑλένης) ἦτο ἐννέα περίπου ἐτῶν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Ἀλλ' ἡ πριγκίπισσα Ἑλένη δὲν ἔζη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναρρήσεως τοῦ συζύγου της, ἀπέθανε λοιπὸν μεταξὺ τοῦ 1249 καὶ 1254 καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1250.[1]

Ὁ Λάσκαρης ᾐσθάνθη ζωηρῶς τὴν ἀπώλειαν ταύτην. Βαθεῖα λύπη τὸν κατέλαβεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ καταφρονῇ τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐπιζητῇ τὸν θάνατον.[2]

«Οὐδεμία ἐλπὶς δι' ἐμέ», γράφει εἰς ἐπιστολήν, ἀπευθυνομένην εἰς τὸν Ἀκροπολίτην. «Ποῦ εἶνε ἡ κυψέλη τῶν σκέψεων καὶ τῶν λόγων τῆς καρδίας μου ;[3] Τὸ πᾶν κατεστράφη ! Κλαῦσον τὴν συμφοράν μου !»

Ἡ θλῖψις, εἰς ἣν παρεδόθη καθ' ὁλοκληρίαν, τὸν κατέστησε νευρικὸν καὶ εὐαίσθητον μέχρις ὑπερβολῆς. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ πατρός του καὶ τοῦ Ἀκροπολίτου[4] αὐξάνει τὴν λύπην του.[5]

«Δὲν ὑπάρχει ἐλπίς, γράφει, ἐχάθημεν. Μόνον ὁ θάνατος δύναται νὰ ἐπιφέρῃ θεραπείαν». Δὲν ἐξέρχεται πλέον τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐπιδίδεται εἰς πᾶν εἶδος σκληραγωγίας. Ἦτο ἀσκητής. Ἀφοῦ τὸ πᾶν ἐδῶ κάτω εἶνε ματαιότης, σκέπτεται νῦν νὰ σώσῃ τὴν ψυχήν του. Μισεῖ τὸ σῶμά του, ὅ περ ὑφίσταται τόσα, καὶ ἐπειδὴ οἱ φυσικοὶ πόνοι θεωροῦνται ὡς μέσον καθαρισμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἐξασφαλίσεως τῆς αἰωνίας μακαριότητος, τοὺς διπλασιάζει ἑκουσίως. Ὁ Πασκάλ, μεθ' οὗ ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ Λασκάρεως εἶχέ τι τὸ συγγενές, τὸ ὅμοιον, μετὰ τὴν νύκτα τῆς ἀποκαλύψεως καταφρονεῖ τὸν πόνον, ὅστις τὸν καταβιβρώσκει. Καθίσταται ἀσκητὴς καὶ ζώννυται ἅλυσιν. Ὁ Λάσκαρης ἀπέχει τοῦ κρέατος καὶ δὲν ἀλλάσσει ἀσπρόρρουχα. Τότε ἀκριβῶς συνέθεσεν, ἐκτὸς τῶν θλιβερωτάτων ἐπιστολῶν, τῶν εἰς τὸν Βλεμμύδην καὶ τὸν Ἀκροπολίτην ἀπευθυνομένων, τὰς ἠθικὰς σκέψεις του, σημεῖα ζοφερᾶς ἀπαισιοδοξίας.[6]

«Πτωχὴ ἀνθρωπίνη φύσις, δὲν δύνασαι τίποτε νὰ πράξῃς ! Ἐπροικίσθης μὲ

1 Κατὰ τὸ 1251 ὁ Βατάτσης μετέβη εἰς τὰς λατινικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους του διὰ νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β'· Ἐν δὲ ταῖς ἐπιστολαῖς, ἃς ἔγραφε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου του, παραπονεῖται, ὅτι ἡ ἀναχώρησις τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ μητροπολίτου ηὔξησε τὴν θλῖψίν του.

2 Ἐπιστολαὶ LX, 9.

3 Ἐπιστολαὶ LVIII, 15.

4 Ἐπιστολαὶ LXIII, 9.

5 Ἐπιστολαὶ LX, 7.

6 Ambros C. 30 Inferior Ἐπιτομαὶ ἠθικα', τὸ τοῦ βίου ἄστατον διαγράφουσαι.

»λογικόν, ἔχεις θείαν πνοήν, ἀλλ' ἰδού, ὅτι εἶσαι δυστυχεστέρα καὶ τῶν ἀψύχων »ὄντων, καὶ ὅτι ὑπόκεισαι εἰς τὰς φοβερὰς ἀλλοιώσεις σου, τὰς ὑπὸ τοῦ χρόνου »φερομένας. Ὁ χρόνος παρέρχεται, παρασύρων μετ' αὐτοῦ τὴν ζωήν μας καὶ τὰ »ὀνειροπολήματά μας. Τὸ μέλλον εἶνε ἄγνωστον. Οὐδεὶς βλέπει εἰς αὐτό, πάντες »ἀπατῶνται. Ὅσοι κέκτηνται δὲν ἔχουσι τίποτε. Ὅσοι κλαίουσι, γελῶσι, παί»ζουσι, μελετῶσι, τίποτε δὲν κάμνουσι. Τὰ ἰατρικὰ μένουσιν ἄνευ ἀποτελέσματος »καὶ ὁ θάνατος θὰ θριαμβεύσῃ. Τὸ ταξείδιον καταλήγει εἰς τὸ ναυάγιον· τὸ »πλοῖον ἐχάθη. Ἡ ψυχή, ἥτις τὸ διευθύνει, καθεύδει, τὸ ἱστίον σχίζεται ἕνεκεν »ἀμελείας, τὸ πηδάλιον παρεσύρθη. Ὁ ἄνεμος εἶνε ἐναντίος, ὁ ἥλιος δύει, ἡ νὺξ »προχωρεῖ, ἡ θύελλα αὐξάνει, τὸ φορτίον εἶνε βαρύ, ἡ ὁδὸς εἶνε μακρά, ὁ χρόνος »ὀλίγος. Τὸ μέλλον ἀβέβαιον. Τὸ πᾶν εἶνε φοβερόν, ὁ κίνδυνος εἶνε πλησίον καὶ ἡ »καταστροφὴ ἀναπόφευκτος.

»Ὅταν ἡ ναῦς τῆς ζωῆς καταστραφῇ ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὅλα τὰ μέρη της δια»σκορπίζονται καὶ καταστρέφονται».[1]

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν μελαγχολικῶν τούτων σκέψεων ἐκπλήττεταί τις, μὴ βλέπων οὐδὲν ἴχνος παρηγορίας, ἣν ἡ θρησκεία ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς πιστὸν θερμόν, ὡς αὐτός. Ὁ Λάσκαρης ἔγραψε τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ παροξυσμῷ τοῦ πόνου του.

«Τὸ κτύπημα ἦτο τόσον βαρὺ καὶ ἡ συμφορὰ τόσον ἀπροσδόκητος! Ἔζων «εὐτυχής, λέγει, εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς εὐτυχίας, χωρὶς νὰ ἔχω οὐδεμίαν γνῶσιν »τῶν δυστυχιῶν τῆς ζωῆς. Ἡ συμφορά μου νῦν μοὶ τὰς κατέστησε γνωστάς».

Οὐχ ἧττον ὅμως οὐδεμίαν ὑπέστη διατάραξιν εἰς τὰς θρησκευτικάς του πεποιθήσεις. Αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα μᾶς τὸ δεικνύουσι δαψιλῶς.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀμέσως ἐνόησε τὴν ἐπίδρασιν, ἣν παρομοία συμφορὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του. Ἀπόδειξις δὲ αἱ ἀποφάσεις, ἃς ἔλαβεν.

Εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Δύσιν καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀκροπολίτου, ὅστις τὸν συνώδευε, τὸν ἐπεφόρτισε νὰ γράψῃ εἰς τὸν Θεόδωρον μερικὰς συμβουλάς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δίαιτάν του. Ὁ δὲ Ἀκροπολίτης ἐν ἐπιστολῇ, ἥτις δὲν περιεσώθη, συνεβούλευσε τὸν μαθητήν του νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μουσικήν. Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος ἀπήντησεν:[2] «Ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ τὴν μουσικήν, κατόπιν λαμπροῦ συμποσίου ἢ κατὰ τὰς διασκεδάσεις. Ἀλλ' ἐγὼ πάντοτε κατεφρόνησα τὸ εἶδος τῆς ψυχαγωγίας[3]». Ὁ Ἀκροπολίτης ἀκολούθως τὸν ὑπεχρέωσε νὰ κάμνῃ συχνὰ λουτρὰ [4] καὶ

1 Ἐπιτομαὶ ἠθικαί, τὸ τοῦ βίου ἄστατον διαγράφουσαι, ἐκτεθεῖσαι ἐν τῷ πενθίμῳ καιρῷ τῆς ἀποβιώσεως τῆς ἀοιδίμου καὶ μακαρίας δεσποίνης κυρᾶς Ἑλένης, συμβίου αὐτοῦ. Ambros. 308 infer. fol. 78 ἐπ.

2 Ἐπιστολαὶ LIV, 1.

3 » » 31.

4 Ἐπιστολαὶ LXI, 8.

νὰ ἐπιδοθῇ ἐκ νέου εἰς τὸ κυνήγιον,[1] ὅ περ εἶχε παραμελήσῃ. Ἐὰν ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Βλεμμύδου ἐπὶ Θεοδώρου τοῦ Β' ἦτο μεγάλη, ἡ τοῦ πατρός του, τοῦ *ἡλίου βασιλέως*, δὲν ἦτο μικροτέρα.

Ἡ σπουδή, μεθ' ἧς ἔσπευσε νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρός του, δεικνύει πόσον τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐτίμα. «Ὑπεχώρησα, λέγει, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κυρίου μου καὶ αὐτοκράτορος. Ἔφαγον κρέας, ἤλλαξα ἀσπρόρρουχα καὶ ἐξῆλθον τοῦ Νυμφαίου. Συνεμορφώθην πρὸς ὅ τι ἤθελεν. Εἰπέ μοι ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ εἶνε ηὐχαριστημένος[2] ἐκ τούτων». Πράγματι ὁ Λάσκαρης ἐξῆλθε τοῦ Νυμφαίου καὶ ἐπεχείρησε μέχρις Ἑλλησπόντου ταξείδιον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν πληροφορίας τινας, χάρις εἰς τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἔπεμπεν εἰς τὸν Ἀκροπολίτην.

Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ συνωδεύετο κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ὑπὸ τοῦ φίλου του Μουζάλωνος καὶ ὑπὸ ἄλλων προσώπων ἀρεστῶν αὐτῷ καὶ ὧν ἡ συναναστροφὴ ἠδύνατο νὰ τὸν τέρψῃ.

Τὸ ταξείδιον τοῦτο εἶχεν εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἡ λύπη τοῦ Λασκάρεως διεσκεδάσθη καὶ βλέπομεν εἰς ἑκάστην γραμμὴν τῶν ἐπιστολῶν του τὴν φαιδρότητα, ἥτις ἀναβλύζει καὶ ὑπερχειλίζει.

Εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν ἐγένετο δεκτὸς ὑπ' ἄρχοντός τινος, συνοδευομένου ὑπὸ μεγάλου πλήθους κατοίκων.

Ἡ στάσις τοῦ ἀνθρώπου τούτου, αἱ φωναί του, ἡ ἀλλόκοτος ἐνδυμασία αὐτοῦ ὡς καὶ τῶν ἀκολούθων του, μετέβαλε τὴν ὑποδοχὴν εἰς κωμικὴν σκηνήν, ἥτις διεσκέδασε τὰ μέγιστα τὸν νεαρὸν πρίγκιπα. Ἰδοὺ πῶς τὴν ἐξεικονίζει: «Καθ' ἣν στιγμὴν εἰσηρχόμεθα εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, ματαιόδοξος ἄρχων ἦλθεν »εἰς προϋπάντησίν μας, ἐποχούμενος ἡμιόνου. Περιεβάλλετο ὑπὸ πλήθους ἀνθρώ»πων, οἵτινες ἐθορύβουν μεγάλως, ἐχειρονόμουν, ἐφώναζον, ἐτραγῴδουν, βοηθοῦντες »οὕτω τὴν εὐγλωττίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των. Τὸ ζῶον, καθὼς καὶ ὁ ἱππεύς, ἦσαν κατὰ »τοιοῦτον τρόπον ἐστολισμένοι, ὥστε τὸ ἓν προσέθετεν εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ »ἄλλου. Ἀλλὰ τί δύσκολον εἶνε ἡ περιγραφὴ τοῦ λόγου του! Πάλλων λόγος, ἐστε»ρημένος πάσης ἐννοίας. Ἐφ' ὅσον ἐπλησίαζε πρὸς ἡμᾶς, «ὠγκᾶτο» περισσότερον »καὶ συνωφρυοῦτο καί, θέλων νὰ μᾶς ἐκπλήξῃ διὰ τῆς φωνῆς του, προὐκάλει τὸν »γέλωτα τῶν παρισταμένων. Πόσον εἶμαι εὐτυχής, θαυμάσας τὴν μεγαλοπρέπειαν »ταύτην!!!»[3]

Ἀνατραφεὶς ἐν ταῖς λεπτότησι τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς καὶ εἰς τὸ καθαρὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ πνεῦμα, Θεόδωρος ὁ Β', δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν πομπὴν ταύτην, τὴν ὑπερβαλλόντως ἀσιατικήν, εἰμὴ μὲ ὄμμα σκωπτικόν.

1 Ἐπιστολαὶ LXI, 7.
2 Ἐπιστολαὶ LIX, 43.
3 Ἐπιστολαὶ LXXIII.

Ἐν Περγάμῳ, ἐνώπιον τῶν ἑλληνικῶν οἰκοδομῶν. ὁ Λάσκαρης δεικνύει ὅλην τὴν λεπτότητα τῆς καλαισθησίας του.

«Ἡ πόλις αὕτη εἶνε πλήρης ἀρχαίων θεάτρων, μαρανθέντων ὑπὸ τοῦ χρόνου. »Μᾶς δεικνύει ἐν τούτοις ὡς εἰς καθρέπτην, τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν κτη-»τόρων των. Αἱ οἰκοδομαὶ αὗται, εἰκόνες σοφίας, φέρουσι τὸν χαρακτῆρα τῆς ἑλ-»ληνικῆς μεγαλοφυΐας.*Ἡ πόλις, πρὸς αἶσχος μας, τὰ δεικνύει πρὸς ἡμᾶς, ἀπογό-»νους ἐνδόξων προγόνων».*

«Βλέπει τις ἐκεῖ τείχη, ὧν αἱ ἐπάλξεις περιβάλλονται μὲ χάλυβα καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως ῥέει ὁ ποταμός. Μὰ τὸν δημήτορα τοῦ πόλου».

«Νομίζει τις, ὅτι αἱ μακρόταται γέφυραι κατεσκευάσθησαν διὰ μιᾶς μόνον πέτρας· τόσον ἡ ἐργασία αὐτῶν εἶνε λεπτὴ καὶ περιποιημένη. Αὐτὸς ὁ Φειδίας θὰ ἐθαύμαζε τὴν κατασκευήν».[1]

Ὅπως βλέπομεν, ὁ Λάσκαρης ἐπανέρχεται πάντοτε εἰς τὰς κλίσεις τοῦ λογίου καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς διασκεδάσεις. Ἀλλ' ἐπίσης διασκεδάζει μὲ ὅλην του τὴν καρδίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς νεότητός του. Ἀγαπῶν νὰ σκώπτῃ, αἰσθάνεται ζωηρὰν εὐχαρίστησιν, σκώπτων τὰ κωμικὰ πρόσωπα τῆς ἀκολουθίας του, οἷα Χριστόφορος ὁ κυφὸς (ἴσως ὁ διδάσκαλός του), ὁ ἰσχνὸς Ζαβαριώτης κτλ., ἔσθ' ὅτε διὰ τὴν λαιμαργίαν των, ἄλλοτε διὰ τὴν δυσειδίαν των, ἐνίοτε διὰ τὴν ἀμάθειάν των καὶ μάλιστα προσκαλεῖ καὶ τοὺς συντρόφους του νὰ γελῶσι μετ' αὐτοῦ. Μὴ πιστεύσωμεν δέ, ὅτι αἱ διασκεδάσεις του παρουσιάζοντο εἰς ταῦτα μόνον. Διωργάνου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξειδίου κυνηγετικὰς ἐκδρομάς, ἔδρεπεν ἄπια, καὶ εἰς Θήβην (τοῦ ὄρους Πλάκας), ὅπου παρέτεινε τὴν διαμονήν του, παρηκολούθει τὰς ὡραίας *μαυρομματούσας*. Φαίνεται μάλιστα, ὅτι ὁ πρίγκιψ κατὰ τὰς συναντήσεις ταύτας ἔσχεν ἐρωτικὰς περιπετείας, δύο δὲ ἐπιστολαί του ἀκριβῶς τῆς ἐποχῆς ταύτης μαρτυροῦσι ζωηρὰν παραφορὰν ἐναντίον Φιλῆ τινος,[2] ὅστις τὸν ἐσυκοφάντησε παρὰ τῷ πατρί του δι' ἐρωτικὰς σχέσεις.

---

1 Ἐπιστολαὶ LXXX.

2 Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον. Ἀναμφιβόλως ὁ Λάσκαρης, παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας του, θὰ εἶνε ἔνοχος κατά τι, ἀφοῦ ὁμολογεῖ μόνος, ὅτι παρηκολούθησε νεάνιδας. Πολὺ πιθανὸν οἱ πολιτικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Βατάτση ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας ταύτης διὰ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ διαδόχου του καὶ νὰ τὸν ἐξευτελίσωσιν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἀπέκτησε κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐχθρὸν θανάσιμον, ὅστις εἰργάζετο ὑποκώφως ἐναντίον του καὶ ὅστις ἐξεδήλωσεν ὅλον τὸ μῖσός του ἰδίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος τούτου.

Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Φιλῆς εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ γενικὸς διοικητὴς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἐπιστολὴ LXXVII, ἣν ἀνεφέραμεν προηγουμένως, εἶνε δηκτικωτάτη σάτυρα, ἐν ᾗ Θεόδωρος ὁ Β' ἀμοιρεῖ λόγων καὶ ὕβρεων, ὅπως ἐκφράσῃ τὸ κατὰ τοῦ Φιλῆ μῖσός του.

Ὁ Σάθας ἐνόμισεν, ὅτι ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ὑπαινίσσεται τὸν αὐτο-

Ὁπωσδήποτε ὁ Λάσκαρης καθ' ὅλην τὴν ζωήν του διετήρησε γλυκεῖαν ἀνάμνησιν τοῦ ταξειδίου τούτου, ὅτε δ' ἀργότερον ἐπολέμει κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολεμικῶν κόπων, ἀνεμνήσθη μετὰ συγκινήσεως τὴν ἀμέριμνον ταύτην τῶν νεανικῶν χρόνων του ἐκδρομήν. «Ἐνθυμήσου, λέγει εἰς τὸν Μουζάλωνα, τὴν εἰς Θήβην τοῦ ὄρους Πλάκας διαμονήν μας, τὴν θερμότητα τῆς χώρας ταύτης, τὴν βραδύτητα τοῦ χρόνου, τὸ ἄγονον τοῦ ἐδάφους, τὴν ἰσχνότητα τοῦ φλυάρου Ζαβαριώτου, τὸν ἀνυπόφορον κρότον τῆς θυελλώδους θαλάσσης, τὸ ᾆσμα τῶν τεττίγων καὶ θὰ λάβῃς ἰδέαν τῶν κακῶν, ἅτινα ἐδῶ ὑποφέρομεν. Ἐκεῖ τοὐλάχιστον εἴχομεν τὰς ἐρωτοτρόπους ἀρνήσεις νεαρᾶς κόρης,[1] τὴν συγκομιδὴν ὡραίων καρπῶν, τὸ κυνήγιον τῶν ἐρῳδιῶν καὶ τῶν γερανῶν καὶ τόσας ἄλλας διασκεδάσεις. Ἐνῷ ἐδῶ ἀλλοίμονον! Μόνον ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου, ἡ βαρβαρότης τῶν Βουλγάρων καὶ αἱ μάχαι, δι' ὅσους ἐπιθυμοῦσι ταύτας».

κράτορα τῆς Θεσσαλονίκης (ἄλλως τε, καθ' ὃν χρόνον ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, τὸ βασίλειον τοῦτο δὲν ὑπῆρχε πλέον, προσαρτηθὲν κατὰ τὸ 1246 εἰς τὸ κράτος τῆς Νικαίας) καὶ εἰδωλολατρικὰς τελετὰς, δι' ὧν ὁ τῆς Θεσσαλονίκης ἐτίμα δῆθεν τοὺς αὐτοκράτοράς του. «...Ἡ ζηλοτυπία τῶν Βυζαντινῶν, λέγει ὁ Σάθας, τῶν ἑδρευόντων ἐν Νικαίᾳ, φαίνεται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ἃς ὁ Θεόδωρος Βατάτσης, διάδοχος καὶ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Βατάτση, ἐπέστειλεν εἰς τὸν ἱστορικὸν καὶ διπλωμάτην Γεώργιον Ἀκροπολίτην. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ὁ Θεόδωρος Βατάτσης ἐξυβρίζει τὴν ἀρχαϊκὴν λατρείαν, δι' ἧς οἱ Θεσσαλονικεῖς περιέβαλλον τοὺς αὐτοκράτορας των, οὓς ἀποκαλεῖ βοσκοὺς καὶ φίλους τῶν λῃστῶν...» (Κ. Σάθα-Documents inédits relatifs à la Grèce du moyen-âge, tome IV, p. XIV). Φαίνεται, ὅτι ὁ Σάθας συγχέει ἐνταῦθα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα. Ὁ Θεόδωρος Βατάτσης, ὅστις φαίνεται ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ ἐχθρὸς τῆς εἰδωλολατρείας, εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης, τοῦ ὁποίου ὁ ἴδιος ὁ κ. Σάθας ἐκθειάζει ἀλλαχοῦ (Bibliotheca medii ævi, t. VII préface) τὰ ἑλληνοπρεπῆ αἰσθήματα καὶ τὸν ὁποῖον παριστάνει ὡς ἀποσκιρτήσαντα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀσπασθέντα τὴν εἰδωλολατρείαν ἐντὸς ὑπογείων καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Βεβαίως αἴσθημα φιλοπατρίας ἄξιον σεβασμοῦ κάμνει τὸν κ. Σάθαν νὰ βλέπῃ Ἑλληνισμὸν καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου οὐδαμῶς ἐνδιαφερόμεθα νὰ ἴδωμεν.

Ἀλλὰ διὰ τῶν μέσων τούτων εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ γνώμη τῶν ξένων σοφῶν καθηγητῶν, οἵτινες ἄλλως τε μετὰ τοσούτου ζήλου καὶ τοσαύτης δικαιοσύνης ἀνέλαβον κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους τὴν μελέτην τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας. Μόνη ἡ φωνὴ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εἶνε ἀκουστή. Ἡ δὲ φωνὴ αὕτη τόσον εὐγλώττως ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁμιλεῖ, ὥστε πᾶσα πρὸς δῆθεν ἐξήγησιν αὐτῶν ἀπόπειρα εἶνε ἐντελῶς περιττή.

1 Τοῦτο διασαφίζει κάλλιστα τὸ χωρίον 45 ἐπ. τῆς ἐπιστολῆς CCVXI, ὅ περ ὁ Festa ἀδυνατεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ. Ἄλλως τε τὸ χωρίον τοῦτο εἶνε συντεταγμένον εἰς χυδαίαν ἑλληνικήν. Ἰδοὺ δὲ ἡ ἔννοιά του: «Μετέβημεν εἰς Ἀχλαδεροῦ οὐχὶ τὴν φορὰν ταύτην ὅπως συλλέξωμεν ἀχλάδια, ἀλλὰ διὰ νὰ ἴδωμεν ***μαυρομματούσας***». Ἡ χυδαία γλῶσσα τοῦ χωρίου μᾶς ἐπέτρεψε, μεταφράζοντας αὐτό, νὰ τηρήσωμεν τὴν λέξιν ***κατουνεύω*** τοῦ χειρογράφου, ἀντὶ τῆς διορθώσεως τοῦ Festa ***καταυνεύω***. Κατσούνι(ον) καὶ σήμερον εἰσέτι σημαίνει ἐν τῇ χυδαίᾳ ἑλληνικῇ *ὁδός*. Ἑπομένως ***κατουνεύω***=ὁδεύω=μεταβαίνω.

Ὁ θάνατος τῆς συζύγου του τὸν κατέστησε κατ' ἀρχὰς ἀσθενῆ καὶ τὸν ἀπήλπισεν, ἀλλ' ὁ χαρακτήρ του ἐκ τούτου κατέστη ὡριμώτερος καὶ ἀνδρικώτερος.

Εἰς τοὺς φίλους του, οἵτινες τὸν παρώρμων εἰς νέον γάμον, ἀντέτασσε τὸ μάταιον τοῦ κόσμου τούτου, βαθεῖαν ἐντύπωσιν προξενηθεῖσαν ἐκ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του. Οἱ φίλοι του τῷ λέγουσι: «Διάγεις λαμπρὰν ζωήν, ἔχεις ὄνομα ἐνδόξου οἰκογενείας, ἀνετράφης ἐπὶ ἐνδόξου βασιλικοῦ θρόνου, δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγῃς τὰς φροντίδας τῆς ζωῆς». Ὁ Θεόδωρος ὅμως προτιμᾷ ὅλων τούτων τὴν σοφίαν.[1]

Ἡ φιλοσοφία ἀποδιώκει μακρὰν αὐτῆς ὅσους δὲν τὴν καλλιεργοῦσι, διότι δὲν εἶνε ἄξιοι νὰ πλησιάσωσι τὴν βασιλικὴν ἀξίαν.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ μόνην θὰ θυσιάσῃ ὅλην του τὴν ζωήν: «*Τί γάρ ἐστιν ὕλη καὶ τί χρήματα καὶ τί τρυφή, ἐπεὶ λυθῆναι μέλλουσιν ἅπαντα;*»[2]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πολιτειακὴ ἐκπαίδευσις Θεοδώρου τοῦ Β'.

Α) Ἐπίδρασις Ἰωάννου Βατάτση ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

Ὁ Παχυμέρης ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἰωάννης Βατάτσης, ἀνατρέφων τὸν υἱόν του, ἕνα μόνον σκοπὸν εἶχε: νὰ τὸν καταστήσῃ καλὸν βασιλέα.[3]

Διὰ τοῦτο οὐδὲν παρημέλησεν· οὔτε τὰ μαθήματα τῶν ἐξοχωτέρων διδασκάλων, οὔτε τὰς ἰδίας του συμβουλὰς καὶ τὰς ὀλίγας ὥρας, ἃς τῷ ἐπέτρεπον αἱ βασιλικαί του ἀσχολίαι, τὰς ἀφιέρου εἰς τὸν υἱόν του. Ἡμέραν τινα τὸν συνήντησεν εἰς τὸ κυνήγιον, ἐνδεδυμένον μὲ ἔνδυμα μεγαλοπρεπῶς χρυσοκέντητον. Ὁ νεαρὸς πρίγκιψ ἐχαιρέτησε μὲ σέβας τὸν πατέρα του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος προσεποιεῖτο ὅτι δὲν τὸν ἔβλεπεν, ὁ Θεόδωρος τὸν ἐπλησίασε διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸ αἴτιον τῆς ψυχρότητος ταύτης. Ὁ Βατάτσης τῷ εἶπε τότε, βλέπων τὴν ἐπίχρυσον στολήν του:

— «Τί καλὸν ἔκαμες εἰς τοὺς Ρωμαίους, διὰ νὰ σπαταλᾷς οὕτω τὰ ἀγαθά των, ὅταν δὲν εἶνε ποσῶς ἀναγκαῖον;

«Δὲν γνωρίζεις ὅτι τὰ ἐπίχρυσα ταῦτα ἐνδύματα προέρχονται ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Ρωμαίων; Πρέπει νὰ τὰ μεταχειρίζησαι μόνον, ὅταν παρουσιαζώμεθα ἐνώπιον τῶν ξένων πρεσβευτῶν: ὁ πλοῦτος τῶν βασιλέων ἀνήκει εἰς τὸν λαόν».[4]

Ὅταν ὁ Βατάτσης ἐπανήρχετο ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν του, προσεκάλει τὸν υἱὸν

---

1 «Ἀπάντησις εἰς τοὺς προτρέποντας αὐτὸν νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου» Paris, supplem. gr. 37, fol 317.

2 Paris, suppl. gr. 37, fol. 33.

3 Παχυμέρης 37.

4 Παχυμέρης 39 ἑπ.

του πλησίον του καὶ τὸν ἐμύει εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ τὴν στρατηγικὴν τέχνην, ἐξηγῶν αὐτῷ τὰς βάσεις καὶ ἐπιδεικνύων παραδείγματα. Ἀλλὰ κυρίως ὁ μέγας οὗτος βασιλεὺς διὰ τοῦ παραδείγματός του ἐξήσκησε περισσοτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ Θεοδώρου τοῦ Β'. Ἔσχομεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅ περ ὁ Βατάτσης εἶχεν ἐπιδείξῃ διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, ἱδρύων βιβλιοθήκας δημοσίας καὶ σχολάς, ἐνθαρρύνων τοὺς λογίους καὶ τοὺς σοφούς.

Δὲν ἐτελείωσεν ὅμως ἐνταῦθα τὸ ἔργον του, διότι ὁ πρίγκιψ οὗτος τὴν δόξαν του ἔθηκε διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς εὐτυχίας τῶν ὑπηκόων του, ἀνεψύχωσε τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ συνῆψε συνθήκας μετὰ τῶν γειτόνων του. Ἐπίσης χάρις εἰς τὴν ἐπαγρύπνησίν του, τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους ἤρξαντο βελτιούμενα. Ἔκαμε μεγάλας προμηθείας σίτου εἰς ὅλας τὰς πόλεις διὰ τὸν χρόνον τῆς σιτοδείας, αἱ δὲ πόλεις τοῦ κράτους ἔβριθον προϊόντων ὅλων τῶν χωρῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἔτι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ἄνθρωποι τῆς ἐμπιστοσύνης του ἐπεφορτίσθησαν νὰ περιοδεύωσι καὶ ἐξελέγξωσιν ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Τὸ σύστημα τοῦτο ηὔνόησε τὰ μέγιστα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ἰδιωτῶν, τὰ ἔσοδά των ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἡ κτηνοτροφία ἔκαμε μεγάλας προόδους. Οὕτω ἔβλεπέ τις πανταχοῦ ἀπέραντον πλῆθος ποιμνίων, καμήλων, ἀγελάδων, προβάτων, εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡ γῆ ἐφαίνετο ἀνεπαρκὴς διὰ νὰ τὰ θρέψῃ.[2]

Παρ' ὅλοις τοῖς ἀνθρώποις ἀνεπτύχθη ἅμιλλα πλουτισμοῦ καὶ ἡ γῆ, παραμεληθεῖσα ἀπὸ μακρῶν αἰώνων, σπουδαίως δὲ νῦν καλλιεργηθεῖσα, παρήγαγεν ἀφθόνως τοὺς καρπούς της.[3]

Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἔδιδε τὸ παράδειγμα καὶ ὑπὸ μόνης τῆς πωλήσεως τῶν ᾠῶν τῆς ἐπαύλεώς του ἠγόρασε διὰ τὴν αὐτοκράτειραν ὑπέροχον περιλαίμιον ἐκ μαργαριτῶν, ὅ περ ἀπεκάλεσαν ᾠᾶτον.[4]

Τὸ χρῆμα ἠφθόνει τόσον εἰς τὴν χώραν, ὥστε ὁ Βατάτσης συνήθροισε μεγάλα πλούτη εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον τῆς Μαγνησίας.[5]

Ὁ εὐεργετικὸς καὶ προβλεπτικὸς οὗτος βασιλεὺς δὲν ὑπῆρξεν ὡς στρατιώτης ὀλιγώτερον ἀξιοσημείωτος. Ἀνδρεῖος καὶ πρὸ πάντων καρτερικός, κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἀντίπαλον βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐταπείνωσε τοὺς Βουλγάρους δι' ἀλλεπαλλήλων νικῶν.

Αἱ νῖκαι τοῦ Βατάτση, αἱ ἐπανειλημμέναι ἐπιτυχίαι του, ἡ δραστηρία διοί-

1 Ἐπιστολαί. XIX.
2 Ἀνώνυμος, 507 ἐπ.
3 Ἀνώνυμος 507.
4 Νικ. Γρηγορᾶς 43, 14.
5 Παχυμέρης 71.

κησίς του, ἥτις καὶ ἐθεράπευε καὶ ἐπούλωνε τὰς πληγὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προὐκάλουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ἐλάτρευε τὸν πατέρα του καὶ συνέθεσε πρὸς τιμήν του διθυράμβους πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ. Ἰδοὺ δὲ πῶς τὸν κρίνει [1]: «Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος συνήνωσε τὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν κατατετμημένην ὑπὸ τόσων ἐχθρῶν: Λατίνων, Περσῶν, Βουλγάρων, Σκυθῶν καὶ ἄλλων. Ἐμαστίγωσε τοὺς ἅρπαγας· ὑπερήσπισε τὸν θρόνον του, ἐπανώρθωσε διὰ τῆς εὐφυΐας του τὸ κράτος καὶ διὰ τῆς λόγχης καὶ τοῦ ξίφους του ἔστησε τροπαῖον ἐξ ἀρετῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Βατάτσης δὲν ὑπῆρξεν ἀπηλλαγμένος ἀδυναμιῶν τινων, συμφυῶν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει.

Ἐκτὸς τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς Φρειδερίκου τοῦ Β', ἐκυριεύθη ὑπὸ σφοδροῦ ἔρωτος πρὸς τὴν μαρχεσίναν (τὴν μαρκησίαν), μίαν τῶν κυριῶν τῆς τιμῆς τῆς νεαρᾶς πριγκιπίσσης. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη σκάνδαλον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Νικαίας ἐπὶ τοσοῦτον ἀξιοσημείωτον, ὥστε ὁ Βλεμμύδης ἕνεκα τοῦ ἐπεισοδίου,ὅ περ ἐγένετο ἐν τῇ μονῇ του, ἐθεώρησε ὠφέλιμον νὰ τὸ δημοσιεύσῃ ἐκτενῶς δι' ἐγκυκλίου. «*Ἐπιστολὴ καθολικωτέρα πρὸς πολλούς*».

Πράγματι ὁ αὐτοκράτωρ τόσον ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ πάθους του, ὥστε ἐπέτρεψεν εἰς τὴν κυρίαν ταύτην νὰ φέρῃ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα, τιμὴν ἀποδιδομένην μόνον εἰς τὰς αὐτοκρατείρας, καὶ νὰ συνοδεύηται ὑπὸ αὐτοκρατορικῶν φρουρῶν.

Ἀλλὰ τὸ συμβὰν τοῦτο ἐλησμονήθη μετ' ὀλίγον ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τῶν ἀρετῶν του. Ὀλίγην προσοχὴν ἔδωκαν εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ὅτε δ' ἀργότερον ἡ δυναστεία τοῦ Λασκάρεως ἐχάθη, ὁ λαός, ὁ κάλλιστος οὗτος κριτής, ἐκήρυξε τὸν Ἰωάννην Βατάτσην ἅγιον καὶ ἤγειρεν ἐκκλησίας πρὸς τιμήν του.[2]

Β) Σχέσεις τῆς αὐλῆς τῆς Νικαίας μετὰ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β' καὶ τοῦ Πάπα

Ἡ ἱστορία τῶν σχέσεων τῆς αὐλῆς τῆς Νικαίας μετὰ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Β' εἶνε πολὺ περίεργος καὶ διδακτικὴ πρὸς ἐξήγησιν τῆς πολιτικῆς μορφώσεως τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. **Μᾶς δεικνύει τὴν διπλωματικὴν σύνεσιν, τὴν τεθεῖσαν ἐν χρήσει ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Βατάτση πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων του,** νὰ φθάσῃ δηλ. εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τῶν δύο τούτων ἐξηγριωμένων ἐχθρῶν.

Εἰς μὲν τὸν πάπαν παρουσίαζε τὸ τόσον ἐπαγωγὸν δέλεαρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς δὲ τὸν Φρειδερῖκον τὴν πραγματικήν του ἔχθραν ἐναντίον τοῦ

---

1 Ἐγκώμιον εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Paris, suppl gr. 472, fol. 19.

2 Ἐπὶ τῶν περὶ τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου μορφωθεισῶν παραδόσεων· ὅρα: Byzantinische Zeitschrift, 1905, σελ. 160—233.

πάπα. Θεόδωρος Α' ὁ Λάσκαρης εἶχεν ἀπαγορεύσῃ πᾶσαν θρησκευτικὴν συζήτησιν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ.[1] Ἐν τούτοις ὁ γαμβρὸς καὶ διάδοχός του ἤθελε πάσῃ θυσίᾳ νὰ θέσῃ τὸν πάπαν μὲ τὸ μέρος του καὶ νὰ ἀποστρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον, ὅ περ ὁ τελευταῖος οὗτος ἐδείκνυε διὰ τὸ λατινικὸν τοῦ Βυζαντίου κράτος, ὅ περ ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἡμέραν.

Ἡ εὐκαιρία παρουσιάσθη μόνη της. Κατὰ τὸ 1232 διῆλθον διὰ τῆς Νικαίας πέντε Φραγκισκανοὶ ἱερεῖς, οἵτινες ἐπανήρχοντο ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ μετέβαινον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Βατάτσης ἐπεφόρτισε τὸν πατριάρχην Γερμανὸν ν' ἀπευθύνῃ ἐπιστολὴν εἰς τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Θ' διὰ μέσου τῶν κληρικῶν τούτων[2] καὶ νὰ τῷ ζητήσῃ τὴν ἕνωσιν.

Ὁ Πάπας, συμμορφωθεὶς μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατριάρχου, ἔπεμψεν εἰς Νίκαιαν τέσσαρας κληρικοὺς διὰ νὰ συζητήσωσιν ἐπὶ τῶν ἀμφισβητουμένων σημείων. Ἔπεμψεν ἐξ ἄλλου εἰς τὸν πατριάρχην ἐπιστολὴν μεστὴν ὑπεροψίας, γεγραμμένην ὅμως συγχρόνως μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα, εἰς τὸ νὰ ὑποθρύψῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἱεραρχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.[3] Ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως εἰς τὴν Ἀνατολὴν πνεύματα ἀρκούντως τυφλὰ διὰ νὰ ἐπιθυμήσωσιν, ἂν ὄχι πολιτικὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, τοὐλάχιστον τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Θὰ ἴδωμεν ἀργότερον, ὅτι τοιοῦτον ἦτο τὸ ἰδεῶδες τοῦ Βλεμμύδου καὶ τοῦ μαθητοῦ του Ἀκροπολίτου.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ὁ Πάπας ἐλεεινολόγει τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ὑπέκυψεν εἰς τὸ κράτος.

Μετὰ μακρὰν καὶ ματαίαν συζήτησιν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων εἰς τὴν εὐχαριστίαν, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα ἀπεσύρθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐν μηνὶ Μαρτίῳ, ὁ πατριάρχης Γερμανὸς συνεκάλεσε τὴν σύνοδον, ἧς προΐστατο, καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀρχιερέων τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας. Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης προσεκάλεσαν εἰς τὴν σύνοδον ταύτην τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ πάπα, οἵτινες ὑπεχώρησαν τέλος καὶ μετέβησαν εἰς Νυμφαίαν. Ἀναμφιβόλως καὶ τὴν φορὰν ταύτην αἱ συζητήσεις οὐδὲν ἔσχον ἀποτέλεσμα καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπέστρεψαν ὅπως ἦλθον.[4]

Ἔτη τινὰ βραδύτερον, περὶ τὰ 1247, ὁ Βατάτσης προέβη εἰς νέα διαβήματα

1 Περίεργον ἀπόπειραν πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ Θεοδώρου τοῦ Α' αναφέρει ὁ Norden, σελ. 216 ἐπ.

2 Bibliotheca medii aevi, II, 39.

3 Matthieu Paris, T. JV, 341.

4 Ὅρα τὰ τῆς πρώτης ταύτης ἀποπείρας πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν Norden σελ. 345 ἐπ. ὅρα ἐπίσης καὶ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ βιβλίου τοῦ Norden ὑπὸ Charles Diehl—Etudes Byzantines, p. 188—89.

παρὰ τῷ πάπα διὰ τὴν ἕνωσιν, διότι κατώρθωσε νὰ ἐγκλείσῃ τοὺς Λατίνους εἰς τὴν Θρᾴκην· ἐν μόνῃ τῇ πόλει τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἤθελε νῦν νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν τυχαίαν ἐπέμβασιν τοῦ πάπα πρὸς ὄφελος τοῦ Βαλδουίνου.

Διὸ καὶ τῷ ἔγραψε, προτείνων αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν τῆς Ῥώμης.

Ὁ πάπας ἔσπευσε νὰ στείλῃ εἰς Νίκαιαν τὸν Λαυρέντιον ἐκ τοῦ τάγματος τῶν «Ἐλασσόνων Ἀδελφῶν»[1], ὅστις ἠργάσθη μᾶλλον εἰς τὸ νὰ σπείρῃ τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τοῦ Φρειδερίκου καὶ τοῦ Βατάτση, ἀποτυχὼν ὅμως εἰς τὰ σχέδια του, καθότι ἡ φιλία τῶν δύο τούτων πριγκίπων ἦτο πολὺ στενή.

Κατὰ τὸ 1249 ὁ Βατάτσης ἐπωφελήθη τῆς παρουσίας ἐν Νικαίᾳ τοῦ Ἰωάννου τῆς Πάρμας, «Μικροῦ Ἀδελφοῦ», διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἐκ νέου ἀπόπειραν ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην πρεσβείαν τινά, ἧς οἱ ἱστορικοὶ δὲν κάμνουσι μνείαν, καὶ τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἔκ τινος ἐπιστολῆς, ἣν Φρειδερῖκος ὁ Β' ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Βατάτσην ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ. Ὁ Μηλιαράκης (σελ. 386 καὶ 400) φαίνεται συγχέων τὴν πρεσβείαν ταύτην μὲ τὴν τοῦ 1254. Ἐκ τούτου δὲ προκύπτει ἀναχρονισμός τις, καθότι Φρειδερῖκος ὁ Β' ἀπέθανε κατὰ τὸ 1250.[2]

Κατὰ τὸ 1254 ὁ Βατάτσης ἔπεμψε πρὸς τὸν πάπαν τοὺς ἀρχιεπισκόπους Σάρδεων καὶ Κυζίκου[3] ὡς καὶ τὸν Ἀρσένιον Αὐτωριανόν, γενόμενον βραδύτερον οἰκουμενικὸν πατριάρχην.[4]

Οἱ πρέσβεις, ὡς καὶ ἡ ἀκολουθία των, ἦσαν θαυμασίως ἐνδεδυμένοι καὶ ἵππευον ὑπερόχους ἵππους.[5]

Τὴν φορὰν ταύτην ὁ Βατάτσης[6] ἐπελήφθη ἀπ' εὐθείας τῆς ὑποθέσεώς του, διατάξας τοὺς πρέσβεις νὰ δηλώσωσιν εἰς τὸν πάπαν, ὅτι ἦτο ἕτοιμος να ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπεροχήν του καὶ ἐξ ἄλλου πᾶν ὅ τι δὲν θὰ ἀντέκειτο εἰς τὰ δόγματα τῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ζητῶν ὡς ἀντιστάθμισμα τὴν βοήθειαν τοῦ πάπα διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγκαθιδρύσῃ ἐκεῖ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

Ὁ πάπας ὑπεσχέθη νὰ προβῇ εἰς διαβήματα ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' ἀπέθανε μετ' ὀλίγον καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἀκόμη ἡ ἀπόπειρα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐναυάγησε.

Αἱ θεολογικαὶ αὗται συζητήσεις ἔτερπον τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι ἄνδρες τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Ἀκροπολί-

1 Muralt, 370.
2 Ὅρα κατωτέρω.
3 Παχυμέρης, 367.
4 Ἀνώνυμος 511.
5 Μηλιαράκης 40'. Mathieu Paris T. VIII, 10.
6 Muralt, T. II. 379.

της, ὁ Βλεμμύδης, ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἐλογίζοντο εὐτυχεῖς, συνθέτοντες μίαν ἢ πολλὰς πραγματείας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ κυριώτατον σημεῖον, πέριξ τοῦ ὁποίου διεμάχοντο Ὀρθόδοξοι καὶ Καθολικοί.

Ὁ αὐτοκράτωρ προΐστατο τῶν συνδιασκέψεων, εἰς ἃς παρευρίσκετο ὁ πρίγκιψ Θεόδωρος, βαθὺς γνώστης τῶν θεολογικῶν ζητημάτων. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ποῖαι ἦσαν αἱ ἀληθεῖς προθέσεις τοῦ Βατάτση.

Αἱ σχέσεις μεταξὺ Φρειδερίκου καὶ Βατάτση πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔτεινον, ἀμφοτέρων ἐχόντων κοινὸν τὸ πρὸς τὸν πάπαν μῖσος. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι αἱ σχέσεις τῶν δύο πριγκίπων ἦσαν εἰλικρινεῖς καὶ φιλικαί, πολλάκις Φρειδερίκου τοῦ Β' δείξαντος τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας φιλίαν του.

Κατὰ τὸ 1236 ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Θ' ἠθέλησε νὰ διοργανώσῃ σταυροφορίαν τινὰ διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ λατινικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον τῶν προσβολῶν τοῦ Βατάτση καὶ τοῦ Ἀσὰν, ἀλλ' ὁ Φρειδερῖκος ἀντέταξε πολλὰς δυσκολίας καὶ μάλιστα ἠμπόδισε τὴν διὰ τῆς Ἰταλίας διάβασιν καὶ τοῦ μικροῦ στρατοῦ, ὃν ὁ πάπας κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ. Περὶ τὸ 1244, Φρειδερῖκος ὁ Β' ἔδωκε τὴν θυγατέρα του Ἄνναν Κωνσταντίαν εἰς γάμον[1] εἰς τὸν Βατάτσην καὶ ἔκτοτε αἱ σχέσεις κατέστησαν στενώτεραι.

Ἐξ ἄλλου ὁ Βατάτσης κατέβαλεν ὅλας τὰς προσπαθείας του διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Φρειδερίκου. Κατὰ τὸ 1248 τῷ ἔπεμψε χρήματα καὶ κατὰ τὸ 1250 στρατιώτας. Αἱ στεναὶ των σχέσεις καταφαίνονται καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἀντήλλασον, εἴτε διὰ νὰ ἀναγγείλωσι τὰς νίκας των, εἴτε διὰ νὰ ἀνακοινώσωσι τὰ σχέδια των. Οὕτω ὁ Φρειδερῖκος ἐστενοχωρήθη πολύ, ὅταν ὁ Βατάτσης τῷ ἀνήγγειλεν, ὅτι ἔστελλεν εἰς τὸν Πάπαν ἀποστολὴν διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.[2] Ἐν ἐπιστολῇ τινι, ὅπου ἐξεγείρεται κατὰ τοῦ πάπα, κατηγορεῖ τὸν Βατάτσην, διότι ἔστειλε τὴν πρεσβείαν ταύτην χωρὶς νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ. «Γνωρίζομεν, λέγει, καλῶς τοὺς ἐδῶ ἀνθρώπους, καὶ σεῖς, δὲν γνωρίζετε τὴν κακίαν των. Καὶ ἐγὼ ἐπίσης δὲν θὰ ἔκαμνον τίποτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, πρὶν ζητήσω τὴν γνώμην σας.[3]» Ὡσαύτως, ἰδοὺ ἐν συντόμῳ τὸ διπλωματικὸν παιγνίδιον, ὅ περ ἐπαίζετο μεταξὺ Φρειδερίκου τοῦ Β'., τοῦ Βατάτση καὶ τοῦ πάπα. Ὁ Φρειδερῖκος ὁ Β', ἀντίπαλος καὶ ἀνταγωνιστὴς τοῦ πάπα, ἤθελε νὰ ἀδυνατήσῃ τὴν ἰσχύν του, διὸ καὶ

1 Ὁ γάμος ἐγένετο ἐν Προύσῃ, ὅπου μετέβη ὁ Βατάτσης ἐν μεγάλῃ στρατιωτικῇ πομπῇ καὶ παρατάξει (Κωμῳδία εἰς τὸν Βαΐουλον, Paris, sup gr 37 fol 56). Τὸν δραματικὸν βίον τῆς αὐτοκρατείρας ταύτης, ἧς ὁ τάφος μέχρι σήμερον σώζεται ἐν Βαλεντίᾳ τῆς Ἱσπανίας (Schlumbager Revue des deux Mondes 190?) ὅρα τὸ σύγγραμμα τοῦ Charles Diehl, Figures Byzantines 2me serie, 1908.

2 Ἡ ἀποστολὴ τοῦ 1249 περὶ ἧς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν.

3 Acta et diplomata (III 72 ἐπ.)

ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐχθρούς του. Ὁ Βατάτσης προσεπάθει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ συμφέροντά του, νὰ καταλάβῃ δηλαδὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ μέσου τῶν δύο τούτων ἀγρίων ἐχθρῶν, ὁ πάπας κατέβαλεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ νὰ ἐξασθενήσῃ τοὺς δύο τούτους πρίγκιπας συγγενεῖς καὶ συμμάχους, σπείρων μεταξὺ αὐτῶν τὴν διχόνοιαν, καὶ ἐξ ἄλλου νὰ ἐξασθενήσῃ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, σπείρων τὴν διχόνοιαν εἰς τοὺς κόλπους της, μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους.

Διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις ὁ Θεόδωρος ὁ Β' ἠδυνήθη νὰ ἐξαγάγῃ ἐξ ὅλων τῶν ὑποθέσεων τούτων πολύτιμον μάθημα, νὰ κρατῇ τὴν Ἐκκλησίαν ὑποτεταγμένην εἰς τὸ κράτος, ἐξασφαλίζων συγχρόνως αὐτῇ τὰς ἐλευθερίας, ἃς ἀπήλαυεν ἀπὸ μακρῶν αἰώνων. Ἰδοὺ πῶς ἐμορφώθη ὁ πρίγκιψ, ὅστις προήδρευσε τῆς ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου Αὐτοριανοῦ, περὶ ἧς θὰ ἀσχοληθῶμεν βραδύτερον.[1]

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πολιτικήν, ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ἐν τῷ προσώπῳ Φρειδερίκου τοῦ Β',βοηθούσης τῆς ἀποστάσεως,τὸ ἰδεῶδες,ὅ περ ὠνειρεύθη.Φιλόσοφος βασιλεύς. ἕτοιμος τὸ πᾶν νὰ θυσιάσῃ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων του, βασιλεύς, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του κατέπαυσε τὰς καταχρήσεις, τὰς διαπραττομένας ἀνὰ τὸ κράτος, καὶ ὅστις κατέπαυσε τὰς ἐπιτοπίους φιλονεικίας.[2]

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Μιλάνου ὁ Φρειδερῖκος ἀπηύθυνεν εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς πρίγκιπας ἐγκύκλιον, τὴν ὁποίαν ὁ Λάσκαρης πιθανῶς ἀνέγνωσεν.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἐκαυχᾶτο, ὅτι κυβερνᾷ τὴν αὐτοκρατορίαν μὲ τόσην γλυκύτητα καὶ δικαιοσύνην, διὰ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς πρίγκιψ ἀπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ μὲ αὐτόν[1]. Διὸ καὶ ὁ θάνατος τοῦ πρίγκιπος τούτου, ἐπισυμβὰς κατὰ τὸ 1250, ἐβύθισε τὸν Θεόδωρον εἰς σκέψεις καὶ τῷ ἐνέπνευσεν ὡραίους λόγους ἐπὶ τῆς τάξεως (condition) τῶν βασιλέων.

«Ὁ λαός, λέγει, δὲν γνωρίζει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν τῆς πατρικῆς βασιλείας καὶ εἶνε ἕτοιμος νὰ καταρᾶται τὸν βασιλέα, ὅστις θυσιάζεται διὰ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ· Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν πρέπει νὰ δίδῃ προσοχήν, Πρέπει νὰ πράξῃ τὸν καθῆκόν του. χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν γνώμην τοῦ κόσμου.

Γ') Ἡ πρεσβεία τοῦ μαρκησίου Ὀεμβούργ.—Σχέσεις μετὰ τῶν διαδόχων Φρειδερίκου τοῦ Β'

Ἡ πρεσβεία τοῦ μαρκησίου τοῦ Ὀεμβοὺργ ἐσημείωσε χρονολογίαν εἰς τὴν

1 Ὅρα τὸ κεφάλαιον τοῦ παρόντος βιβλίου «Ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου Αὐτωριανοῦ».

2 Zeller, Histoire, V, σελ. 176.

Ἀνατολήν· πράγματι δὲ μέγας ἀριθμὸς ἔργων καὶ ἐπιστολῶν Θεοδώρου τοῦ Β'[1] φέρουσιν ὡς χρονολογίαν τὰς λέξεις ταύτας: «*Πρὸ τῆς τοῦ μαρκίωνος δὲ Ὀεμβούργ πρεσβείας*».

Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ νομίσῃ τις, ὅτι ἡ τόσον διάσημος αὕτη πρεσβεία, ἥτις ἤρχετο ἐκ μέρους ἑνὸς Χοενστάουφεν, εἶχε τοὺς ἰδίους πολιτικοὺς σκοπούς, οἵτινες ὀλίγον ἐνωρίτερον συνήνουν τόσον στενῶς τὴν αὐλὴν τῆς Νικαίας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον τὸν Β'.

Ἀπησχολημένος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν κρατῶν του πολιτικήν, Κονράδος ὁ Δ', δὲν εἶχεν οὐδεμίαν εὐκαιρίαν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ νὰ ἀνανεώσῃ τὰς μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς σχέσεις. Πρὸ παντὸς ἄλλου ἐσκέπτετο νὰ ἑνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὸ κράτος, ὅπερ Φρειδερῖκος ὁ Β' εἶχε διαμελίσῃ διὰ νὰ τὸ διανείμῃ εἰς τὰ τέκνα του. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Μανφρέδον τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς κληρονομίας του, περιορίσας αὐτὸν μόνον εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Τάραντος.[2]

Σκοπῶν νὰ καταστήσῃ τὸν Μανφρέδον ἐντελῶς ἀβλαβῆ, διενοήθη νὰ τὸν στερήσῃ τῶν (περὶ αὐτὸν) ὀπαδῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο πολιτικοὶ ἄνδρες λίαν δραστήριοι καὶ πεπειραμένοι, ἰδίᾳ δὲ οἱ θεῖοι τοῦ πρίγκιπος τούτου, Galvano Lancia, Φρειδερῖκος Lancia καὶ ὁ Bonifacio d'Anglone.

Ὅλοι οὗτοι μετὰ τῶν γυναικῶν, τῶν τέκνων καὶ τῶν συγγενῶν των ἐξωρίσθησαν ἐκ τοῦ βασιλείου ὑπὸ Κονράδου τοῦ Δ'. Μετέβησαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέφυγον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Νικαίας[3] παρὰ τῇ ἀδελφῇ τοῦ Μανφρέδου, συζύγῳ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Βατάτση.

Δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ Galvano Lancia ἐπεσκέπτετο τὴν Ἀνατολήν, διότι εἶχεν ἔλθῃ ὀλίγον ἐνωρίτερον ὡς πρέσβυς Φρειδερίκου «τοῦ Β'.[4] Συγγενὴς τῆς αὐτοκρατείρας, ἐκτιμώμενος καὶ ἀπολαύων τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Βατάτση, ἠδύνατο πολλὰ νὰ πράξῃ διὰ νὰ κερδήσῃ τὸν πρίγκιπα τοῦτον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μανφρέδου.

Ταῦτα πάντα δὲν διέφυγον τὴν προσοχὴν τοῦ Κονράδου, ὅστις ἀμέσως ἐνόησε τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τὰς συνεπείας, ἃς ἠδύνατο να ἔχῃ ὁποιαδήποτε ἐπέμβασις τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας πρὸς ὄφελος τοῦ Τάραντος.

Διὸ καὶ ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὸν μαρκήσιον Βερτθόλδον τοῦ Ὀλεμβούρ, πολιτικὸν ἄνδρα πολὺ δραστήριον, κατὰ τὴν ὁμολογίαν ἁπάντων τῶν ἱστορικῶν τῶν χρόνων τούτων, διὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Βατάτσην, νὰ ἀπομα-

---

1 Ἴδε σελ. 158.
2 Jamsilla, Maratori, T. VIII, σελ. 505, E'—506, A.
3 Jamsilla, Muratori, t. VIII, σελ. 506 c.—Norden, σελ. 329.
4 Jamsilla Muratosi, t. VIII, σελ. 506 c.

κρύνη ἀπὸ τὸ κράτος του τοὺς συγγενεῖς τοῦ Μανφρέδου.[1] Ἰδοὺ ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς πρεσβείας τοῦ μαρκησίου τοῦ Ὀλεμβούρ.[2]

Οὐχ' ἧττον δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν, ὅτι Κονράνδος ὁ Δ', διὰ νὰ ἀπολαύσῃ ὅ τι ἤθελεν,ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ ὡς ἀντάλλαγμα ὑποσχέσεις[3] καὶ ὅτι ἡ πρεσβεία αὕτη ἐπρομήθευσε εἰς τὰ δύο μέρη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνανεώσωσι τὴν συμμαχίαν, ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ Φρειδερίκου καὶ Βατάτση.

Τὰ συμβάματα ταῦτα ἐγένοντο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1254.[4] Ὀλίγον βραδύτερον ὁ βασιλεὺς Κονράδος ἀπέθνησκε καὶ ὁ μαρκήσιος τοῦ Ὀλεμβοὺρ ἦλθε παρ' αὐτῷ διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν κηδεμονίαν τοῦ υἱοῦ του Κονραδίνου.[5]

1 Jamsilla Muratori, t. VIII, σελ. 506 c.— «Misit Rex posmodum Bértholdum marchionem de Kronebruch in Romaniam, qui fruedictos galvanum et fratres ad imperatore Romanial fecit de imperio suo licenciari multum displicuisse regi afferens si imperator cos circa se retiveret».

2 Ἡ ἱστορία τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου προσώπου εἶνε μακρά, καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀντικείμενον ειδικοῦ βιβλίου. Συγγενὴς Φρειδερίκου τοῦ Β' καὶ ὑπουργὸς τῆς ἐμπιστοσύνης του, κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του, νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Κονράδου τοῦ Δ' ἀποθνήσκοντος τὴν βασιλείαν τῆς Σικελίας καὶ τὴν κηδεμονίαν τοῦ πρίγκιπος Κονραδίνου. Ὀλίγον βραδύτερον προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν Μανφρέδον ὅστις, γνωρίζων καλῶς τὴν πονηρίαν τοῦ ἀνδρός, ἔσπευσε νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν προσφοράν. Εἶτα διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπέταξε εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν τὸ βασίλειον τῆς Σικελίας, καὶ δι' αὐτὸ ἴσως ἔλαβε παρὰ τοῦ πάπα κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1255 τὸ δουκᾶτον τοῦ Ἀμαλφὶ (Σημερινὴ Ἀμαλφὴ μεταξὺ Νεαπόλεως καὶ Σαλέρνης) (Regesta I. II p.1293).

Τὸν βλέπομεν βραδύτερον νὰ βαδίζῃ μετὰ τοῦ καρδιναλίου Ὀκταβιανοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς παπικοῦ στρατοῦ, ἐναντίον τῆς Lucera, ὅπου κατέφυγεν ὁ Μανφρέδος (Mathieu Paris, tome VIII, p. 110).

Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πάπα καὶ τοῦ Μανφρέδου ἐναλλάξ, κατεδικάσθη τέλος εἰς θάνατον τῷ 1216, διότι συνώμοσε κατὰ τοῦ Μανφρέδου. Ἡ ποινή του μετεβλήθη εἰς ἰσόβια δεσμὰ καὶ οἱ ἀδελφοί του Ὄθων καὶ Λουδοβῖκος ἐμοιράσθησαν το τέλος του. (Jamsilla, Muratori, t. VIII p. 278 c.).

3 Θεόδωρος ὁ Β', μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ὀλεμβούρ, μεθ' οὗ διεπραγματεύθη (Ἐπιστολ. CLXXX, 1_{19}) διότι ὁ Βατάτσης ἦτο ἀσθενὴς τότε σοβαρῶς, λέγει ἐν τῇ CXXX ἐπιστολῇ, τῇ ἀπευθυνομένῃ εἰς τὸν μητροπολίτην Σάρδεων, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦτο πολὺ εὐφυής, πεπαιδευμένος καὶ ὅτι ἐγνώριζεν ὀλίγον τὴν ἑλληνικήν. Ἐξ ἄλλου ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ μανθάνομεν, ὅτι ὁ μαρκήσιος συνωδεύετο ὑπὸ πλήθους ἰατρῶν καὶ λογίων καὶ ὅτι συνεζήτει μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ θεμάτων φιλοσοφικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ θεολογικῶν.

4 Αἱ διαπραγματεύσεις διήρκεσαν πολὺ καὶ μάλιστα ὁ λαὸς ἔλαβε μέρος (Ἐπιστ. CLXXX, 18). Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πρεσβείας ταύτης. Ἴσως ἀκόμη ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Κονράδος ἀπέθνησκεν, ἀνέκοψε τὴν ὑπόθεσιν, χωρὶς πολὺ δυσκολίαν. Διότι βλέπομεν εἰς τὴν Δύσιν ὅλα τὰ πρόσωπα ταῦτα, τόσον τὸν μαρκήσιον Ὀλεμβούρ, ὅσον καὶ τοὺς ἐξορίστους κατ' αὐτὸ τὸ θέρος τοῦ 1254.

5 Ἡ CXXV ἐπιστολὴ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Β' μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προσδιορίσωμεν τὸν ἀκρι-

Δ') Ἀντιβασιλεία Θεοδώρου τοῦ Β'.

Θεόδωρος ὁ Β'. δὲν προὐκηρύχθη βασιλεὺς ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός του.[1] πάντως ὅμως συνήθισαν νὰ τὸν θεωρῶσιν ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου. Ἄλλως τε, ὁσάκις ὁ Βατάτσης ἠναγκάζετο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Δύσιν, ἄφινε τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν υἱόν του. Κατὰ τὸ 1242, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκστρατείας ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννου Ἀγγέλου, ὁ αὐτοκράτωρ ἀφῆκεν εἰς τὴν θέσιν του ἐν Ἀνατολῇ πέριξ τῆς Πηγῆς (πόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) τὸν υἱόν του Θεόδωρον[2] καὶ τῷ ἔδωκεν ὡς συμβούλους τὸν μοναχὸν Ι. Μουζάλωνα, σοφὸν πεπειραμένον καὶ δραστήριον πολιτικὸν ἄνδρα καὶ τὸν μέγαν εταιριάρχην Μιχαὴλ Λιβαδάριον.

Ὁ Θεόδωρος θὰ ἦτο τότε εἴκοσιν ἐτῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀντιβασιλείας ταύτης εἰδοποίησε τὸν πατέρα του περὶ τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον ἐκ μέρους τῶν Ταρτάρων (δηλ. τῶν Μογγόλων) διέτρεχε τὸ κράτος ἐν Ἀσίᾳ. Οὗτοι, νικηταὶ τῶν Μουσουλμάνων, ἠδύναντο ἐπίσης νὰ προσβάλωσι τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας.

Ὁ Βατάτσης εταξιθέτησεν ἐν τάξει τὰς ὑποθέσεις του ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ εἰσῆλθεν εἰς Βιθυνίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1243.

Βραδύτερον, μετὰ ἡσυχίαν τριῶν ἐτῶν, καθ' ἣν ὁ Βατάτσης ἠσχολήθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του, ἐπεχείρησε περὶ τὰ 1246 ἐπιθεώρησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν του ἐπαρχιῶν. Ὁ Θεόδωρος τότε ἦτο ἀρκετὰ ὥριμος, διότι ἦτο εἰκοσιτετραετής, καὶ ὁ πατήρ του ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν μόνον τὴν ἀντιβασιλείαν.[3]

δῆ χρόνον τῆς πρεσβείας ταύτης. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπευθύνεται τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Σάρδεων, ὅστις ἦτο μέλος τῆς ἀποστολῆς τοῦ 1254 εἰς Ρώμην. Ὁ Θεόδωρος δίδει, καθὼς εἴδομεν προηγουμένως, εἰδήσεις περὶ τοῦ μαρκησίου, ἑπομένως δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν, ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν διὰ τὴν Ρώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σάρδεων, ἤτοι περὶ τὰ 1254, (τὴν ἄνοιξιν) Jamsilla Muratori, t. VIII, σελ. 507. A. Galvano Lancia ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ Μανφρέδου καὶ ὁ Φρειδερῖκος Lancia ὠνομάσθη διοικητὴς τῆς Καλαβρίας. Jamsilla Muratori t. VIII p. 578.

1 Ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς, t. I, 53 sq. ἐπιμένει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ λέγει, ὅτι «ὁ Βατάτσης ἤθελεν οὕτω νὰ κολάσῃ τὴν ἀστασίαν τῆς νεότητος· οἱ νέοι διαφθείρονται εὐκόλως, ὅταν ἐλπίζωσι νὰ βασιλεύσωσιν. Ἄλλως τε, ἤθελεν ἡ προκήρυξις τοῦ υἱοῦ του γείνῃ κατ' ἀρέσκειαν τοῦ λαοῦ του. Ἰδοὺ διατὶ τῷ ἀφῆκε τὴν φροντίδα ταύτην.

2 Ἀκροπολίτης, 59.

3 Ἀκροπολίτης, 71.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος Βατάτση.—Κατάστασις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας κατὰ τὴν ἀνάρρησιν Θεοδώρου τοῦ Β'.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Δούκας Βατάτσης ἀπέθανεν ἐν Νυμφαίᾳ τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1254, συνεπείᾳ ἀσθενείας, τῆς ὁποίας οἱ ἰατροὶ τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κάμωσι τὴν διάγνωσιν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1254, ἐλθὼν ἐκ Νυμφαίας εἰς Νίκαιαν, προσεβλήθη τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς ἐλεύσεώς του ὑπὸ ἀφασίας, ἀποτελέσματος πιθανῶς ἀποπληξίας τινός.

Μόλις συνῆλθεν ὀλίγον, μετηνέχθη εἰς Νύμφαιαν, ὅπου ἑώρτασεν οὐχ ἧττον τὸν θρίαμβον, τὸν ὁποῖον συνήθιζε νὰ κάμῃ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.

Εἶτα τὸ κακὸν κατέστη συχνότερον καὶ ὁ Γρηγορᾶς[1] ἔχει δίκαιον, λέγων, ὅτι προὔκειτο περὶ προσβολῆς ἐπιληψίας.

Ἐνίοτε τὸ νόσημα τοῦτο τὸν κατελάμβανεν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἄλλοτε ἐν τῇ ὁδῷ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιπάτων του, τῶν γινομένων πεζῇ ἢ ἐφ' ἵππου.

Ἐξησθένει ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐτήκετο. Ἐπειδὴ οἱ ἰατροὶ δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν βοηθήσωσι, μετέβη νὰ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν Σμύρνῃ. Ἀλλ' ἡ ἀσθένεια ἐπεδεινώθη καὶ ἐδέησε νὰ τὸν μεταφέρωσιν εἰς κακὴν κατάστασιν εἰς Νύμφαιαν. Ἐκεῖ δὲν ἠθέλησε ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀλλὰ διέταξε νὰ στήσωσι σκηνὴν ἐντὸς τῶν κήπων, καὶ ὑπὸ ταύτην ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ ἑξήκοντα ἐτῶν.

Τὸ κράτος, ὅ περ ὁ Βατάτσης ἀφῆκεν εἰς τὸν υἱόν του, ἦτο ἤδη σπουδαῖον καὶ ἰσχυρόν.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἐξετείνετο ἐν μὲν τῇ Εὐρώπῃ πέραν τῆς Ἀδριανουπόλεως πρὸς βορρᾶν καὶ τοῦ ὄρους τῆς Ροδόπης καὶ περιελάμβανεν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τὰς πόλεις[2] τῶν Σερρῶν,[3] τοῦ Μελενίκου, τῆς Στενημάχου, τῶν Τζεπαίνων.[4]

1 Νικηφόρος Γρηγορᾶς 21, 1, 4.

2 Ἀκροπολίτης, 78.

3 Περὶ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ τῶν πέριξ ἴδε τὴν σπουδαίαν μελέτην τοῦ Πέτρου Παπαγεωργίου Byzant. Zeits, 1894.

4 Τζέπαινα, πόλις ὀχυρὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων, μεταξὺ Ροδόπης καὶ Ρίλας πρὸς βορρᾶν τοῦ Νευροκοπίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 ὡρῶν πρὸς δυσμὰς τὰς Φιλιππουπόλεως. Σήμερον ὁμώνυμον χωρίον παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νέσου, Μηλιαράκη 424.

Πρὸς δυσμὰς τὰς πόλεις *Στόβους* [1] Ὄτοβον, Βολεβούδιον,[2] Σκόπια [3] (Ἰσκιούπ), Νευστάπολιν καὶ Πελαγωνίαν [4] μετὰ τῶν χωρίων.

Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ, μέχρι Φιλαδελφείας συμπεριλαμβανομένης, περιελάμβανε δὲ πρὸς τούτοις τὰς νήσους Ρόδον, Λέσβον κ.τ.λ.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης ὑπετάγη τέλεον κατὰ τὸ 1246.

Ἐν τῇ βορειοδυτικῇ Μακεδονίᾳ περιελάμβανε τὰς πόλεις Καστορίαν, Δεαβόλους, Ἀχρίδα,[6] Πρέσπαν,[7] Ἄλβανον,[8] αἵτινες ἀνῆκον μὲν ἅπασαι εἰς τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τὸν Β', ἀλλ' ὑπετάγησαν ἑκουσίως εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκστρατείας τοῦ Βατάτση ἐναντίον τοῦ πρίγκιπος τούτου κατὰ τὸ ἔτος 1251.

Ἐξ ἄλλου, Μιχαὴλ ὁ Β' διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εἰρήνην, ἔδωκε τῷ αὐτοκράτορι Βατάτσῃ [9] τὰς πόλεις τοῦ Πριλάπου [10] *Ρελεσσὸν* καὶ τὴν ὀχυρὰν πόλιν τῆς Ἀλβανίας Κρόϊαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ διώρισε γενικὸν διοικητὴν ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τὸν Θεόδωρον Φιλῆν, ὅστις διεδέχθη ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον Κομνηνόν, ἀποθανόντα τὸ ἔτος 1247.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἦσαν ἀνθηρά. Τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Μαγνησίας ἦτο πλῆρες καὶ εἴδομεν, ὅτι ὁ Βατάτσης ἐφρόντιζε καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν συμμάχων του.[11]

Τὸ λατινικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει κράτος ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς καταπτώσεώς του. Ἐκ τοῦ πλησίον περιτεμνόμενον (περικυκλούμενον) ὑπὸ

---

1 (Τουρκ. Ἰστὶπ) εἰς τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας Ν. Α. Das Fürsten thum Bulgarien p. 489.

2 Βολεβούδιον-*Βολεσβούδιν-Βελμαίδιν*. Οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἐκάλουν Pautalia. Σημ. Κιουστεντήλ. Κεῖται πρὸς τὰ νοτιανανολικὰ τῆς Βουλγαρίας Das Fürsth. p. 473.

3 Ἀκροπολίτης, 78.

4 Πελαγωνία.—Σήμερον Μοναστήριον. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης μέχρι σήμερον φέρει τὸν τίτλον τοῦ μητροπολίτου **Πελαγωνίας**.

5 *Δεαβόλεις* (πληθ.) μικρὰ καὶ μεγάλη. Δύο φρούρια πρώτης τάξεως ἐν Μακεδονίᾳ. Τὸ χωρίον Δέβολ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Δεάβολη, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Ἀψισόν, δεικνύει σήμερον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Δεαβόλιδος.—Δασσαρίτης, «Δελτίον ἱστορικῆς Ἑταιρείας», t. V, p. 394.

6 Ἀχρὶς ἢ Ὄχρις. Παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην.

7 Ὑπάρχει σήμερον ὁμώνυμον χωρίον εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Πρέσπας, Δήμιτσα τόμ. I p. 183.

8 Ἐν Ἠπείρῳ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σχόμβου.

9 Ἀνώνυμος, 502.

10 Σήμερον Περλεπές.

11 Ἴδε ἀνωτέρω.

τοῦ Βατάτση περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ Βυζάντιον. Ὁ Βαλδουῖνος ἔκαμε πλεῖστα ὅσα διαβήματα καὶ ταξείδια διὰ νὰ ἐπιτύχῃ βοήθειάν τινα. Ἀλλ' εἰς μάτην. Ἡ Δύσις δὲν ἐνδιεφέρετο διὰ τὸ κράτος τοῦτο. Ὁ Φίλιππος τοῦ Toucy, εἰς ὃν ὁ Βαλδουῖνος ἀφῆκε τὴν ἀντιβασιλείαν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ταξειδίου του εἰς Ἰταλίαν, κατὰ τὸ 1251 μετέβη καὶ αὐτὸς εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου εὑρίσκετο τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ὁ Θ' διὰ νὰ ἐκλιπαρήσῃ τὴν βοήθειάν του. Ἐδέησεν ὅμως νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἐπὶ ἓν ἔτος, μὴ δυνάμενος οὔτε τὰ χρήματα τῆς ἐπιστροφῆς του νὰ προμηθευθῇ.[1]

Ἐν Ἀσίᾳ, αἱ σχέσεις μετὰ τῶν Μουσουλμάνων, ὁμόρων τῷ κράτει του, ἦσαν φιλικώταται. Ὁ Βατάτσης κατὰ τὸ 1245 ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ πρίγκιπός των Γκιατοὺδ-δίν, συνῆψε μετ' αὐτῶν συμμαχίαν ἐναντίον τῶν κοινῶν ἐχθρῶν των Μογγόλων, δηλαδὴ τῶν Ταρτάρων, ὅπως τοὺς ἀπεκάλουν.[2]

Ἐν τούτοις ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν ταύτην γαλήνην ὑπῆρχε κίνδυνος. Ὁ πρίγκιψ τῶν Βουλγάρων, Μιχαήλ, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀσάν, ὡς καὶ ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ ὁ Β' δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνέχωνται τὸν διαμελισμόν, εἰς ὃν ἐπέβαλεν ὁ Βατάτσης τὰ κράτη των.

Ἐκαραδόκουν ἀναμφιβόλως τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῶσιν.

Ἐξ ἄλλου, τὸ κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἀπώλεσεν ἀπὸ τοῦ 1250 κάλλιστον φίλον, τὸν Φρειδερῖκον τὸν Β', καὶ αἱ σχέσεις μετὰ τῶν Hohenstaufen ἦσαν πᾶν ἄλλο ἢ φιλικαί, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

(Ἀκολουθεῖ)

1 Saint Martin-Lebeau XVII, 435.
2 Ἀκροπολίτης 70.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

ΥΠΟ Ν. Α. ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΙ ΣΗΜΑΙΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

1821—1828

Ε΄.

Αἱ πολυποίκιλοι σημαῖαι τοῦ Α΄ ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ὅταν ἐπρόβαλεν, ὡς ἐν φαντασμαγορίᾳ, ἐν μέσῳ τῆς τρομερωτέρας δίνης τῆς ἐπαναστατικῆς θυέλλης τὸ ὕφασμα τοῦτο, καὶ αἱ πύρινοι λέξεις του ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ στιγμῇ, ὑπεμίμνησκον τὴν σιδηρᾶν καὶ ἀδυσώπητον θέλησιν τοῦ ὅρκου, ἡ ψυχὴ ἐπυρπολεῖτο, τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐξηφανίζετο καὶ ἐπρυτάνευε μόνον τὸ καθῆκον, ἡ ὑπερτάτη αὕτη ὀφειλὴ πρὸς τὴν πατρίδα. Καὶ μόνον οὕτω κατωρθοῦτο νὰ ἐκρηγνύωνται ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ κρατῆρος τὰ τρομερώτερα ὁλοκαυτώματα, τὰ ὁποῖα κατεπτόουν τοὺς ἐχθρούς, ἐκρήμνιζον τὴν δεσποτίαν καὶ κατέπλησσον τὴν ἀνθρωπότητα.

X

Αἱ δύο αὗται λέξεις ἐτίθεντο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τὸν σταυρόν, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ σημαία δὲν ἐσχηματίζετο, ἐκτὸς ἐὰν τὴν θέσιν τούτου κατεῖχεν ὁμοίωμα ἁγίου τινὸς ἢ ἕτερον ἐκκλησιαστικὸν σύνθημα.

Τοιαύτην σημαίαν μὲ σταυρὸν μόνον καὶ μὲ τὰ γράμματα «ἐλευθερία ἢ θάνατος» κάτωθέν του ὕψωσεν ἡ νῆσος Σάμος διὰ τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ καὶ ὑπὸ τὸν ἀδολώτερον καὶ ἐνθερμότερον ἐνθουσιασμὸν τῶν Σαμίων.

Ὁ Γεώργιος, καὶ κατόπιν Λυκοῦργος Λογοθέτης, ὕψωσε τὴν σημαίαν ταύτην τῇ 8 Μαΐου ἐν τῇ κωμοπόλει τῶν Καρλοβασίων, ὅτε ἔλαβε χώραν καὶ τελετή.

Ὁ μητροπολίτης Κύριλλος, ὅστις καὶ τότε καὶ καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὰ μέγιστα ὠφέλησεν, ἐμεγάλυνε τὴν τελετὴν ταύτην, εὐλογήσας τὴν σημαίαν μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου. Μετὰ τὴν εὐλογίαν ὁ λαὸς ἠσπάζετο μετὰ δακρύων χαρᾶς τὸ ἐπαναστατικὸν ἐκεῖνο ἑλληνικὸν ἔμβλημα.[1]

✕

Ὅταν τὰ σώματα ἐστεροῦντο προκατεσκευασμένης σημαίας, ἢ ὅταν τμήματά τινα ἀπεκόπτοντο ἐκ τοῦ κυρίου σώματος πρὸς μεμονωμένην τινὰ ἐνέργειαν, προέβαινον ταῦτα εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτοσχεδίου σημαίας, ἑνὸς ὑφάσματος, λευκοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μ' ἕνα σταυρὸν εἰς τὸ μέσον.

Ἀκριβῶς παρομοίας σημαίας, δύο μάλιστα, μετεχειρίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Τόσον δὲ συνηρπάζετο οὗτος ἐκ τοῦ ριπίσματος τῆς σημαίας καὶ τοσαύτην διῃσθάνετο τὴν θερμογόνον δύναμίν της ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀγωνιζομένων ἀνδρῶν, ὥστε εἰς ἓν ἔγγραφον κήρυγμά του, παρακινῶν τοὺς Τριφυλίους πρὸς ἐξέγερσιν, συνώψιζεν εἰς τὸ τέλος τὴν μέλλουσαν δρᾶσιν, τὴν ὁποίαν ἀπῄτει παρ' αὐτῶν, εἰς τὰς ἑξῆς ὀλίγας ὑπερυψήλους καὶ ἐκφραστικωτάτας γραμμάς: *«Γενικῶς ὁπλίσθητε μὲ ἀνοικτὰ μπαϊράκια καὶ τρέξατε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος»*.

Ὁ σταυρὸς ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κυανοῦς, εἰς ἐνίας δὲ σημαίας ἐστηρίζετο οὗτος ἐπὶ ἀνεστραμμένης ἡμισελήνου.

Σημαίαν λευκὴν μὲ σταυρὸν κυανόχρουν ὕψωσε καὶ ἡ ἡρωῒς Σπαρτιᾶτις Αἰκατερίνη Ζαχαριᾶ, κόρη κλέφτου ἐνδόξου, θανατωθέντος σκληρῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

---

1 Προγενέστερον ὅμως, τῇ 17 Ἀπριλίου, ὑψώθη ἐν Βαθεῖ ἑτέρα τις σημαία ὑπὸ τοῦ Κ. Λαχανᾶ, ἥτις θεωρεῖται καὶ τὸ πρῶτον σαμιακὸν σύμβολον τῆς ἐλευθερίας. Ἀφορμὴ δὲ τῆς ὑψώσεως ὑπῆρξεν ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸν λιμένα δύο σπετσιωτικῶν πλοίων, στολιζομένων μὲ τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, ἥτις ἠλέκτρισε τὰ πνεύματα, διατεθειμένα ἄλλως τε πρότερον ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰρήσθω ἐνταῦθα, ὅτι εἷς Σάμιος ὁπλαρχηγός, ὁ Μπουρνιᾶς, ἔθετεν εἰς τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του καὶ ὁμόχρουν ἐθνόσημον, συμβολίζων τὴν περιπόθητον ἐλευθερίαν διὰ τῶν τριῶν πολυϊστορικῶν χρωμάτων τῆς ἐνδοξοτάτης καὶ ἑλληνοφιλήτου σημαίας τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, τῆς τόσον μεγαλοπραγμάτου ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ

Ἀπὸ τῶν βορειοτάτων μερῶν μέχρι τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Κρήτης καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δύσεως, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ γῆ παρεδόθη εἰς τὰς ἐπαναστατικὰς φλόγας, πλεῖσται ὅσαι τοιαῦται ἁπλούσταται σημαῖαι ἔστεψαν τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις τῶν διαφόρων μαχητῶν.

Ἀλλὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶνε, ὅτι, ὅταν ἐστεροῦντο οἱ ἐπαναστάται καὶ αὐτῆς τῆς ἁπλουστάτης ὀθόνης κατεσκεύαζον τότε χαρτίνας σημαίας οἱουδήποτε χρώματος καὶ ἐπεκόλλων σταυρόν, πρᾶγμα, ὅ περ μόνον εἰς παιδικὰς συναθροίσεις δύναταί τις ν' ἀπαντήσῃ.

Ἀλλ' ἀκόμη ἀξιοθαυμαστότερον, καὶ ὅ περ παρετηρήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην συμπηγνυόμενα σώματα, πολλοί, ἅμα τῇ σημάνσει τῆς ἐπαναστατικῆς σάλπιγγος, προστρέχοντες αὐθορμήτως κατὰ συνοικισμοὺς ἢ καθ' ὁμάδας ἢ κατὰ οἰκογενείας ἐν τῇ καταιγίδι τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἡ ὁποία τοὺς ἔπληττε τὴν στιγμὴν ἐκείνην, στερούμενοι παντὸς μέσου πρὸς κατασκευὴν σημαιῶν, ὕψωνον ἀντ' αὐτῶν, αὐτὰς ταύτας τὰς πολυχρώμους καλύπτρας τῶν κεφαλῶν τῶν γυναικῶν των, *τὲς τσεμπέρες* κατὰ τὴν ἐπιτόπιον γλῶσσαν.

Μὲ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα δύναταί τις νὰ δυναμομετρήσῃ τὸ ζώπυρον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον συνετάρασσε τὰ στήθη τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων ἀνδρῶν.

Ἔπρεπε νὰ ἐγερθῇ μία σημαία, μία σημαία μὲ σταυρόν, μία σημαία ἐπὶ τέλους, ἄνευ τῆς ἡμισελήνου, ἵνα ἐπισημοποιηθῶσιν ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των ἀνυπόμονος πόθος καὶ ἡ ἔναρξις τῆς καταλύσεως τῆς ἀνυποφόρου δεσποτικῆς τυραννίας.

Ἔνιοι εἰς τὰς σταυροφόρους σημαίας προσέδιδον περικαλλεστάτην μορφήν, μαρτυροῦσαν ἐξαισίαν σύλληψιν ὑπερτάτης ἰδεοφροσύνης, ἀποτυποῦντες εἰς τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ, τὸ ὑπερόχως ἐξωραΐζον σύμβολον τῆς δόξης, ἤτοι κλῶνους ἐκ δάφνης ἀνθηφόρους ἢ καὶ πλήρη δαφνοστέφανον.

Ἔχω ἐνώπιόν μου ἓν σχετικὸν ἔγγραφον, μίαν καλλιλογικὴν ἐπίκλησιν τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς Παργίους.

Εἰς τὰς ἑλκυστικὰς λακωνικὰς γραμμάς της, τὰς κατεστολισμένας ἀπὸ τὴν γοητείαν τῶν μᾶλλον ἐξιδανικευμένων αἰσθημάτων, εἰς ἕνα εὐγενῆ συνδυασμὸν τῶν λεπτοτέρων καὶ ἐθνικωτέρων παραινέσεων καὶ τῆς ἱπποτικωτέρας παρακλήσεως ζωγραφίζεται διὰ τοῦ ἁπαλωτέρου χρωματισμοῦ ἡ θεσπεσία σημαία τῶν ἡμιθέων ἐκείνων τῆς Ἠπείρου, τῶν θαυμασίων καὶ πεφημισμένων ἐκείνων Σουλιωτῶν.

Ἰδοὺ ἓν ἀπὸ τὰ μουσουργήματα τῆς καταστίκτου ἑλληνικῆς ἐποποιΐας ἀπὸ μαγικὸν ἰδανισμόν :

«Πάργιοι,

«Ὁ ὄφις ἐπατάχθη ἀπὸ τὸν Σταυρόν. Οἱ Σουλιῶται πολεμοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἠπείρου. Ἀπομακρύνθητε τῆς χώρας, τῆς ὁποίας δεσπόζουσιν οἱ ἐχθροὶ ὑμῶν. Οἱ Ἕλληνές εἰσι δοῦλοι ἐκεῖ, ὅπου κυματίζει ἡ βρεττανικὴ σημαία. Οἱ Ἄγγλοι εἰσὶ φίλοι τῶν βαρβάρων. Φύγετε, δράμετε ὑπὸ τὰς σημαίας ἡμῶν. Ἐπίσης ὑμεῖς, εὐγενεῖς νέοι τῆς Ἑπτανήσου, λεοντόκαρδοι, ἀποβῆτε εἰς τὰ παράλια ἡμῶν. Θὰ εἶσθε ὁ ἐπίλεκτος λόχος. Ἡ ἱερὰ σημαία τοῦ Σταυροῦ κυματίζει ἁπανταχοῦ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς. Πάργιοι καὶ Ἑπτανήσιοι, προσθέσατε τὰς δυνάμεις ὑμῶν πρὸς τὰς τῶν Σουλιωτῶν. Αἱ σημαῖαι ἡμῶν φέρουσιν ἕνα Σταυρὸν καὶ ἕνα στέφανον ἐκ δάφνης. *Ἐλευθερία! Θρησκεία! Πατρίς!* Ἰδοὺ τὸ ἔμβλημα ἡμῶν. Ἡ εἰρήνη ἔστω μεθ' ἡμῶν, ἀδελφοί. Ἡμεῖς λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, ἄλλοι δ' εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες θέλουσι νὰ ἐξαπατήσωσιν ἡμᾶς.

28 Ἰουνίου 1821.

Οἱ ὁπλαρχηγοὶ

ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΙΑΡΗΣ [1]
ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ»

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε μία ἠδύλαλος ἐπίκλησις τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τοὺς Παργίους καὶ τοὺς Ἑπτανησίους συνάμα. Οἱ Πάργιοι μετὰ τὴν συγκινητικὴν καὶ πρωτάκουστον, εἰς ὕψος φιλοπατρίας, ἐγκατάλειψιν τῆς γενετείρας των καὶ τὸν θλιβερὸν αὐτοεξορισμόν των διέμειναν πλέον ἐν Ἑπτανήσῳ, ἐγκαρτεροῦντες γενναίως ἐν τῇ νοσταλγίᾳ των καὶ ἀναμένοντες μὲ ἀκάμπτους ἐλπίδας τὴν ἀναλαμπὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν χρυσῆν ἐπανάκτησιν τῆς πατρῴας φιλτάτης των γῆς.

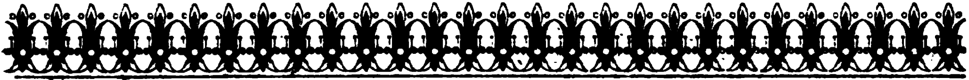
✕

Ἐκ τῶν πολυειδῶν αὐτῶν σημαιῶν τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως ἐντελῶς ἰδιάζοντα καὶ πολύπλοκον τύπον παρέσχον αἱ σημαῖαι τῶν τριῶν ἡρωΐδων νήσων τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Ὕδρας καὶ αἵτινες τόσον πολὺ ἐκλέϊσαν τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἡ σημαία τῶν Σπετσῶν, ὑψωθεῖσα πρώτη ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων νήσων, κατεστόλισε τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα, ἐγείρασα, ὡς ἐκ τοῦ νεοφανοῦς της εἰς τοὺς Σπετσιώτας ἀληθῆ φρενίτιδα.

(Ἀκολουθεῖ)

1 Κατὰ τὸ τελευταῖον ἐξεγερτικὸν κίνημα τῶν Σουλιωτῶν (1820) ὁ Μάρκος Βότσαρης ὕψωσε σημαίαν λευκὴν μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Διάλεξις Διονυσίου Κοσχιέν, βουλευτοῦ Παρισίων, ἐν τῷ «Συνδέσμῳ τῆς ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ»).

Τῇ 13ῃ Μαΐου ἐ. ἔ. ὁ κ. Διονύσιος Κοσχιέν, βουλευτὴς τῶν Παρισίων καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ «Συνδέσμου τῆς ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ἐποιήσατο λαμπρὰν καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρουσαν διάλεξιν περὶ τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸ σύνηθες καὶ ἐν τῇ διαλέξει ταύτῃ τοῦ ἐπιφανοῦς φιλέλληνος πλεῖστοι παρέστησαν ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αἰθούσῃ, ἐν ᾗ ἐγένετο αὕτη, ἐκ τοῦ ἐπιλέκτου κόσμου τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, πολιτικοὶ ἄνδρες, ἀκαδημαϊκοί, συγγραφεῖς, τὸ ἄνθος τῆς γαλλικῆς κοινωνίας· ὡς θὰ παρατηρήσωσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται, ὁ ῥήτωρ ἐπραγματεύθη ζήτημα τὰ μάλιστα ἐνδιαφέρον τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια. Ὡς τοιοῦτο τυγχάνει ἄξιον ἀναγνώσεως.

Ὁ πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου κ. Ὡμόλλ, παρουσιάζων τὸν ῥήτορα εἰς τὸ ἀκροατήριον, εἶπεν ἐν προοιμίῳ τὰ ἑπόμενα :

«Κυρίαι καὶ κύριοι,

«Πολὺ προτοῦ ἱδρύσωμεν τὸν ἡμέτερον Σύνδεσμον,ὁ κ. Διονύσιος Κοσχὲν ἦτο φιλέλλην.

«Ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὸν βίον αὐτοῦ καὶ μέρος τῆς δραστηριότητός του εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

«Εὐχαριστοῦμεν αὐτόν, ὅτι φέρει πρὸς ἡμᾶς τὴν αὐθεντίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ λόγου του». (Ἐπευφημίαι).

Μεθ' ὃ ὁ **κ. Διονύσιος Κοσχέν,** ἀνελθὼν τὸ βῆμα, ἔλαβεν τὸν λόγον, ὁμιλήσας ὡς ἑξῆς :

«Κυρίαι καὶ Κύριοι,

«Ἐγὼ ἀπεναντίας εὐχαριστῶ τὸν φιλελληνικὸν Σύνδεσμον διὰ τὴν σήμερον προσγενομένην μοι τιμήν.

«Πράγματι, διαδέχομαι ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο, διὰ νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς Ἑλλάδος, ῥήτορας ἐξόχους, ἐπιστήμονας, καλλιτέχνας, ἱστορικούς, ἀρχαιολόγους καὶ δὲν ἔχω, δὲν δύναμαι νὰ ἔχω τὴν ἐλπίδα, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ κοινοβουλευτικὴν ἔκφρασιν, ὅτι θὰ ἐξυψώσω τὴν συζήτησιν.

«Ἡ μεγάλη ὑπόθεσις, ἡ ὁποία εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἑλλάδος, ἐνθυμίζει εἰς πάντας, ἰδιαζόντως δ' εἰς τοὺς συνηλικιώτας μου, κλασικὰς ἀναμνήσεις. Οἱ σχόντες τὴν εὐτυχίαν νὰ λάβωσι τὴν κλασικὴν ἀγωγήν, ἡ ὁποία ἔκαμεν αὐτοὺς ὅ τι εἶνε, ἐνθυμοῦνται μετὰ συγκινήσεως τὴν νεότητά των.

«Καὶ δὲν εἶνε μόνον αἱ κοιναὶ κλασικαὶ ἀναμνήσεις,τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην μας. Οἱ ἄνδρες τῆς γενεᾶς μου, ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, μετὰ λύπης τὸ λέγω, ἐφοίτων εἰς τὸ γυμνάσιον τὸ 1869, ἐνθυμοῦνται, ὅτι, ἐνῷ οἱ καθηγηταί των τοῖς ἡρμήνευον τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους κλασικούς, ἐκεῖνοι διὰ τῆς φαντασίας ἐρρίπτοντο εἰς τὸν ρωμαντισμόν. Τὰ ἐνθυμούμεθα ὅλα καὶ ὅ τι ἐμανθάνομεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὅ τι ἀνεγινώσκομεν κρύφα.Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ Βίκτωρ Οὑγκὼ διημφισβητεῖτο ἀκόμη. Ἠγωνιζόμεθα νὰ ἀντιλέγωμεν εἰς τοὺς καθηγητὰς ἡμῶν, νὰ εὑρίσκωμεν τὸν Ἐρνάνην ὡραιότερον τῆς Φαίδρας καὶ νὰ ἐξυψώνωμεν τὸν «Ἄγγελον τύραννον τῆς Παδούης» εἰς τὴν τάξιν σαιξπηρείου ἀριστουργήματος.

«Ἡ πρὸς τὴν ἀντιλογίαν ῥοπὴ καὶ ἡ παραδοξολογία μᾶς παρέσυρέ πως.Ἀλλ' ἐκεῖ, ὅπου ἤμεθα ἐντελῶς εἰλικρινεῖς, ἦτο, ὅταν συνεζητοῦμεν τὰς *Ἀνατολικὰς Ὠδάς, τὰς Ὠδὰς καὶ τὰς Ἐπῳδοὺς* καὶ ἰδίως τοὺς θαυμασίους στίχους, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Βίκτωρ Οὑγκὼ ἔψαλλε τὸν Κανάρην, τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, τοὺς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοὺς ἥρωας τοῦ Ναυαρίνου.

«Τὰ ᾄσματα τοῦ Βίκτωρος Οὑγκώ,αἱ θαυμασταὶ εἰκόνες τοῦ Δελακροᾶ, ὁ πρὸς τὴν τραγῳδίαν θρησκευτικὸς θαυμασμός, τὰ ἀθάνατα μάρμαρα, τὰ θεῖα ὁμηρικὰ ἔπη, τὰ μετὰ δισχίλια ἔτη ἀνανεούμενα ἡρωϊκὰ κατορθώματα, ἰδοὺ τί ἡ Ἑλλὰς ἀναπολεῖ πάντοτε εἰς ἐμέ. Καὶ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι μετὰ τοὺς ἐπιστήμονας καὶ τοὺς καλλιτέχνας, αἰσθάνομαι ταπείνωσιν, ἐρχόμενος νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῆς ὡς πολιτικός.

«Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος» ἰδοὺ τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἐξέλεξα.

«Ἆ ! Ἐὰν ὡμίλουν περὶ συνόρων τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν κόσμον τοῦ νοῦ καὶ τῆς σκέψεως, ὁποῖον θέμα εὐρυτάτης ἐκτάσεως καὶ ἕως ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐκτείνω τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ! Ἐὰν ἐπίσης ὡμίλουν περὶ ἐθνογραφικῶν συνόρων, ἂν ἐζήτουν νὰ δείξω ὑμῖν, ὅτι ἡ εὔρωστος αὐτὴ φυλὴ παρέμεινεν ἀναλλοίωτος καὶ ζωντανὴ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἐνῷ τόσαι ἄλλαι χῶραι ἐξηφανίζοντο καὶ ἀπέθνησκον, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Ἰσλάμ, μεχρισοῦ ἐπέλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς νέας ἀνθήσεως καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας ! Ἐὰν ἤθελα νὰ δείξω ὑμῖν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐκχειλίζει ἐπὶ χωρῶν πολὺ πλέον ἐκτεταμένων ἢ ὅσον δεικνύουσιν ὑμῖν ο

γεωγραφικοὶ χάρται, καὶ ὅτι εὑρίσκομεν αὐτὴν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, πέριξ τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἐν Ρωσσίᾳ καὶ τέλος πέριξ τῆς Μεσογείου, ἐπὶ πολλῶν σημείων, ἀφοῦ ὑπάρχει ἑλληνικὴ ἀποικία καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, διότι μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ Μασσαλία ἀπῳκήθη ὑπὸ Ἑλλήνων! Ἐὰν λοιπὸν ἤθελον νὰ ἀναλάβω τὸ ἔργον τοῦτο, θὰ ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ τὸ διάγραμμα, τὸ ταχθέν μοι διὰ τὴν σημερινὴν διάλεξιν.

«Ἀλλ' ἐγὼ θὰ ὁμιλήσω ἁπλῶς ὡς πολιτικός. Ὁ μέγας ὑμῶν ζωγράφος Ἀπελλῆς, ὅταν ὑποδηματοποιός τις τῷ ἐποίει παρατηρήσεις περὶ μιᾶς εἰκόνος του, τῷ ἀπήντησε τὸ περίφημον: «Μέχρις ἐμβάδος».

«Θὰ εἴπητε ἴσως, ὅτι δὲν ἐκτιμῶ πολὺ τὴν πολιτικήν, στάδιον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκ συγκυρίας μᾶλλον ἢ ἐκ κλίσεως ἐστράφην. Τὴν πολιτικὴν θεωρῶ ὡς τὴν ὑπηρέτιδα τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Τοὺς πολιτικοὺς θεωρῶ ἁπλῶς ὡς ἐπιφορτισμένους νὰ παρέχωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς διανοίας.

«Οἱ Περικλεῖς ἐδοξάσθησαν ἴσως, διότι διετήρησαν ἥσυχον καὶ εὐχάριστον τὴν πόλιν, διὰ νὰ ἔχωσιν ἀρκετὴν ἡσυχίαν πνεύματος οἱ Πραξιτέλαι καὶ οἱ Πλάτωνες. διότι τὰ ἔργα αὐτῶν εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μένουσι. Καὶ ἐὰν ἐτόλμων ν' ἀπευθύνω μικρὰν παρατήρησιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας—θὰ μοὶ ἐπιτρέψωσιν, ἀφοῦ ἔχω τόσα ἄλλα καλὰ νὰ εἴπω περὶ αὐτῶν—θὰ λάβω τὸ θάρρος νὰ τοῖς εἴπω, ὅτι ἀγαπῶσιν ὑπὲρ τὸ δέον τὴν πολιτικήν. Ἐὰν εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἔνδοξον ἱστορίαν των εἶχον μόνον Σόλωνας καὶ Λυκούργους, ἐὰν δὲν εἶχον τὸν Σωκράτη, τὸν Φειδίαν, τὸν Σοφοκλῆ, ἡ δόξα των θὰ ἦτο μικροτέρα. Τοῖς εὔχομαι ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τώρα πολλοὺς Σόλωνας καὶ πολλοὺς Λυκούργους. Ἀλλὰ τοῖς εὔχομαι ν' ἀνεύρωσι τὰ ἴχνη καὶ τῶν μεγάλων πνευμάτων, τῶν ποιητῶν, τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν φιλοσόφων των. «Ἀφήσατέ μας ν' ἀναπνεύσωμεν!» Θὰ εἴπωσι. «Μόλις ἀπεσείσαμεν τὸν ζυγὸν καὶ μόλις ἀνεγεννήθημεν εἰς τὴν ζωήν!» Καὶ τὸ πρᾶγμα εἶνε δίκαιον.

«Ἀλλ' ἂς ἔλθω εἰς τὸ θέμα μου.

«Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ λήξαντος αἰῶνος, μετὰ δυσχερείας διεγράφησαν. Μετὰ μακροὺς αἰῶνας ὕπνου ἰσλαμικοῦ μία ἐπανάστασις αἰφνηδίως ἀνέφλεξε δικαίως τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς Εὐρώπης. Ὅταν δὲ λέγω «Εὐρώπην», ἐννοῶ τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς χώρας. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν γνωμῶν τῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἡ κοινὴ γνώμη εὐκόλως ἐνθουσιάζεται ὑπὲρ τῶν γενναίων καὶ μεγάλων ἰδεῶν. Οἱ κυβερνῶντες εἶνε ὀλιγώτερον ἐπιρρεπεῖς εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἔχει βεβαίως τὸ δικαίωμα νὰ εἶνε τις γενναιόφρων πρὸς ἄλλους, ἀλλ' ὄχι ἐπὶ θυσίᾳ τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον κυβερνᾷ. Ἐν τούτοις τὴν ἄγαν μεγάλην σύνεσιν καὶ ἐπιφύλαξιν δὲν θεωρῶ ἀρετὴν κεφαλαιώδη δι' ἕνα πολιτικὸν ἄνδρα. Οἱ λαοί, ὅπως καὶ τὰ ἄτομα, ἔχουσι καθήκοντα ἐπιβαλλόμενα ὑπὸ τῶν περιστάσεων. Οἱ λαοὶ ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τιμήν, ὅπως

τὰ ἄτομα, καὶ ὅταν οἱ κυβερνῶντες τοὺς λαοὺς παραμελῶσι καὶ παραβλέπωσι συστηματικῶς τὰ ὑπὸ τῆς τιμῆς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα, διαπράττουσιν ἠθικὰ λάθη, τὰ ὁποῖα πληρώνονται πάντοτε.

«Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων καθηκόντων ἰσορροπία δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐξευρεθῇ ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Βεβαίως ἀνήρ, τόσον ὑψηλόφρων, οἷος ὁ Κάννιγκ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐνώπιον τῆς Ἀγγλίας ἐτίθετο πρόβλημα σοβαρώτατον, σοβαρώτερον ἢ διὰ τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τὸ μόνον ναυτικὸν ἔθνος. Τί θὰ ἐγίνετο ὁ θαυμάσιος λιμὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πύλη αὕτη τῆς Ἀνατολῆς; Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἠπειλεῖτο ὑπὸ καταστροφῆς. Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τὴν ἀφήσῃ τις νὰ καταστραφῇ; Πλεῖσται φιλοδοξίαι θὰ ἤρχοντο ἀντιμέτωποι. Ἡ ἀσφαλεστέρα πολιτικὴ ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς ὑποστηρίξεώς της. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου, πῶς νὰ ρίψῃ τις ἐκ νέου ὑπὸ τὸν ζυγὸν καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς ἀπεχθεῖς ἐκδικητὰς τοιαύτην φυλήν, κατόπιν τοιαύτης ἐξεγέρσεως;

«Φωναὶ ἰσχυραὶ ἐξήγειραν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν δημοσίαν γνώμην. Τὰ ᾄσματα τοῦ λόρδου Βύρωνος ἀνέφλεγον τὰς φαντασίας. Καὶ ὁ ποιητὴς μετεβάλλετο εἰς στρατιώτην τῆς ἐπαναστάσεως, μεταβαίνων εἰς Μεσολόγγιον ἵνα πολεμήσῃ.

«Ἡ Ρωσσία δὲν ἐφοβεῖτο τὴν καταστροφὴν τῆς Τουρκίας. Ἀλλὰ τοῦτο ὄχι χωρὶς λόγους ἀποκρύφους καὶ προσωπικούς. Ἐξ ἀκριτομυθίας ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τοὺς ὡμολόγησεν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐσκέπτετο νὰ διαιρέσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τρία μέρη, νὰ σχηματίσῃ μίαν Ἑλλάδα ἀνατολικήν, μίαν Ἑλλάδα δυσμικὴν καὶ μίαν Ἑλλάδα τῆς Εὐβοίας. Αἱ τρεῖς αὗται ἐπαρχίαι, ἀνεξάρτητοι κατ' ὄνομα, θὰ ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ἰδέα εἶνε περίεργος, διότι εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὰς ἄλλας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἡ Ρωσσία ἐπρότεινε καὶ ἐπραγματοποίησε μετὰ πεντηκονταετίαν.

«Ἤδη ἡ Ρωσσία ἤθελε νὰ δώσῃ ποιάν τινα ἀνεξαρτησίαν εἰς τὰς ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν σλαυϊκὰς ἐπαρχίας. Ἀνεγνώριζεν Ὁσποδάρους ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ ἐν Σερβίᾳ ἡγεμόνα φόρου ὑποτελῆ καὶ ἡμιανεξάρτητον ἀπὸ τῆς Τουρκίας, ζῶντα δ' ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως τοῦ αὐτοκράτορος.

«Ἡ ἰδέα τῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τρεῖς ἐπαρχίας προεβλήθη. Ἀλλὰ φυσικὰ ἡ φλογερὰ πνοή, ἡ παρασύρουσα τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, τὴν ἐξηφάνισεν ἀμέσως. «Ὑποτέλεια, ὄχι· διαίρεσις ὄχι!» Ἰδού, τί ὁμοθύμως ἀπήντα ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἐν τούτοις, ἐκτὸς τοῦ κυρίου ζητήματος τῆς ἀνεξαρτησίας, ὅπου ἦτο ἀνένδοτος, ἦτο λίαν πρακτικὸς ὡς πρὸς τὰ μέσα.

«Ἡ ἐπανάστασις, λαμπροφανὴς εἰς τὴν ἀρχήν της, δὲν εἶχε καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς διαρκείας της τὴν αὐτὴν τύχην. Ἡ τύχη τῶν ὅπλων ὑπῆρξε λίαν ἄνισος. Μακιαβελικὸν σχέδιον τοῦ Μεττερνίχου ἠπείλησε τὴν ἐπανάστασιν δι' ὁλοκλη-

ρωτικῆς καταστροφῆς. Ὁ ὑπουργὸς αὐτός, ὅστις πρὸ παντὸς ἐπεθύμει τὴν συντήρησιν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἔπεισε τὸν Σουλτὰν Μαχμούτ, ἄνδρα ἀποφασιστικὸν καὶ βιαιοπαθῆ, νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ ὑποτελοῦς Ἰμβραὴμ πασσᾶ. Μετὰ πολλοὺς δισταγμούς, ὁ Μαχμοὺτ ὑπετάχθη εἰς τὸ ταπεινωτικὸν τοῦτο διάβημα. Αἰγυπτιακὸς στόλος, διοικούμενος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰμβραήμ, κατέπλευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἕτοιμος νὰ συλλάβῃ τὴν τελευταίαν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὴν καταφυγοῦσαν εἰς τὸ Ναύπλιον.

«Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὁ Κάννιγκ ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ. Ἀπέστειλεν ἕνα τῶν συγγενῶν του, τὸν Στράτφορδ, νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν περὶ τῶν προθέσεων τῆς Ἀγγλίας. Ἤθελε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ θ' ἀνεκοίνωνε τοῦτο πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις.

«Ἀλλ' ἡ ἀνεξαρτησία περιωρίζετο εἰς μικρὰν ἐδαφικὴν ἔκτασιν. Ἐπρόκειτο μόνον περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ δὴ μόνον περὶ τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, τῶν Κυκλάδων καὶ τῆς Εὐβοίας. Σχεδὸν οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἠπείρου. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας εἶχε τεθῆ. Ἀπεδέχθησαν τὰ πενιχρῶς διαγεγραμμένα ταῦτα σύνορα, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἠσφυκτία σχεδὸν ἡ ἐπανάστασίς των. Ἀλλ' ἐπισήμως ἓν μέγα ἔθνος προσέφερε τὴν μεσολάβησίν του καὶ τὰ σύνορα τοῦ ἐλευθέρου κράτους διεγράφοντο!

«Ἡ Τουρκία διεμαρτυρήθη. Ὁ Κάννιγκ, μὴ πτοηθείς, ἔπραξέ τι περισσότερον. Παρεκάλεσε τὸν ἐνδοξότερον ἄνδρα τῆς Ἀγγλίας, τὸν δοῦκα τοῦ Οὐέλλιγκτων, νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν. Τὸ σχέδιον τῆς μεσολαβήσεως ἀνεπτύχθη, καὶ ἀπεφασίσθη ἡ συγκρότησις συνδιασκέψεως ἐν Λονδίνῳ, συνδιασκέψεως, ἥτις κατέληξε τὸ 1826 εἰς δήλωσιν καὶ τέλος εἰς τὴν συνθήκην, τὴν παραχωροῦσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀναστᾶσαν μετὰ τόσα ἔτη, τὴν ἀνακτηθεῖσαν μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν θέσιν της.

«Ἐν τούτοις αἱ Δυνάμεις ἐδίσταζον ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἀπόφασιν ἐσκέπτοντο νὰ παρηγορήσωσι τὴν Τουρκίαν. Ἡ Γαλλία δὲν ἤθελε νὰ περιέλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Ἰμβραήμ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὑποστηρίξῃ πάσῃ δυνάμει ἐν Αἰγύπτῳ.

«Σχεδὸν ἐκ συμπτώσεως αἱ Δυνάμεις ἐφάνησαν συνεπεῖς πρὸς ἑαυτὰς καὶ τὴν ὑπογραφήν των. Τρεῖς γενναῖοι ναύαρχοι εὑρίσκοντο ὁμοῦ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις, ὁ Γάλλος Δεριγνύ, ὁ Ρῶσσος Χάϋδεν καὶ ὁ Ἄγγλος Κόδριγκτων. Αἱ ὁδηγίαι των ἔλεγαν: «Ὁ Ἰμβραὴμ πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Αἴγυπτον». Ὁ Ἰμβραὴμ πασσᾶς ἦτο γενναῖος καὶ ἀντεστάθη αὐθαδῶς. Τότε, παρὰ πᾶσαν σύνεσιν, ἡ ἐπιταγὴ μετεβλήθη εἰς ἐνέργειαν. Τὰ τηλεβόλα ἐκρότησαν. Μεγάλη μάχη ἤρχισε καὶ ὅπως ἄλλοτε ἐν Ναυπάκτῳ, οἱ στόλοι τῆς Χριστιανωσύνης κατέστρεψαν τὰς γαλέρας τοῦ Ἰσλὰμ ἐν Ναυαρίνῳ.

«Ἀλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὸ θέμα μου. Ποῖα ἦσαν τὰ ὅρια τῆς χώρας ταύτης,

τῆς ὁποίας ἡ ὕπαρξις ἀνεγνωρίζετο οὕτως ; Ἡ Κυβέρνησις ἦτο ἀκόμη δημοκρατική, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, Ἕλληνος φιλοπάτριδος, ἀλλὰ πρώην ὑπουργοῦ Ρώσσου καὶ ὑποστηριζομένου ὑπὸ τοῦ Τσάρου.

«Ἐξ Ἀγγλίας,ὁ Κάννιγκ προέτεινεν εἰς τοὺς Ἕλληνας βασιλέα· προεκάλει δὲ μεταξύ των ἀναφοράς, ζητούσας ὡς ἡγεμόνα τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον τοῦ Σὰξ Κοβούργου, πρίγκιπα συνετὸν καὶ φιλελεύθερον, ὅστις συγκατετέθη νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ ἦλθε νὰ συνδιασκεφθῇ μετὰ τοῦ Καποδιστρίου.

«Οὗτος ἤθελε ν' ἀποθαρρύνῃ τὸν Ἄγγλον ὑποψήφιον : Ἐλέχθη καὶ τοῦτο. ἀλλὰ πιθανὸν καὶ εἰλικρινῶς νὰ ἔδωκε πρὸς αὐτὸν τὰς ἑξῆς δικαίας συμβουλάς : «Δὲν δύνασθε ν' ἀρχίσητε μετ' ἐλπίδων ἐπιτυχίας μέγα ἐγχείρημα, ἂν τοῦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καταστῇ ἀδύνατον. Καθίσταται δὲ ἀδύνατον, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ Κράτους ἐντὸς ὁρίων ἀσφυκτικῶν». Ἔχετε, κύριοι, ὅλοι ὑπ' ὄψει τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος. Διακρίνατε τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔπειτα τὴν στενὴν ἐκείνην γλῶσσαν ξηρᾶς, τὴν ὀνομαζομένην «Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου». Ὀλίγον ἀνωτέρω ἡ ξηρὰ στενοῦται ἀκόμη, ἂν καὶ ὀλιγώτερον, μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Οἱ κόλποι οὗτοι ἀποτελοῦσι λιμένας φυσικούς, ἀπαραιτήτους εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εὐημερίας ναυτικοῦ ἔθνους. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας κεῖνται περὶ τὸν Ἀμβρακικόν, ὁ δὲ Παγασητικὸς εἰσδύει εἰς τὴν Θεσσαλίαν. «Ἡ Ἑλλάς, ἔλεγεν ὁ Καποδίστριας, εἶνε ἀδύνατον νὰ ζήσῃ χωρὶς τοὺς λιμένας καὶ χωρὶς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς». Δὲν ἔχει δὲ καὶ δικαίωμα, καταφανές, ἀπαραίτητον ἐπὶ τῆς Κρήτης ; Ἐξ ἄλλου, δὲν πρέπει, εἰς τὴν Ἀδριατικήν, νὰ ζητήσῃ τὰς Ἰονίους νήσους ; Αἱ νῆσοι αὗται ἀπετέλουν τότε μικρὰν πολιτείαν, ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἐπικυριαρχίαν, αὕτη δὲ δὲν ἤθελε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ, φοβουμένη τὴν γειτνίασιν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ὄντως, ὁ πρίγκιψ Λεοπόλδος τοῦ Σὰξ Κοβούργου, πειθόμενος εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Καποδιστρίου, τὰς ὁποίας τὰ γεγονότα ἀπέδειξαν τόσον ὀρθάς, ἀπεποιήθη τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, δοθέντα κατόπιν εἰς τὸν βασιλέα Ὄθωνα.

«Ἀλλὰ τὰ σύνορα, τὰ κριθέντα στενὰ κατὰ τὸ 1827, ηὐρύνθησαν, πολὺ ὀλίγον, ὡς θὰ ἴδητε, καὶ κατόπιν πολλῶν ἀκαταπονήτων αἰτήσεων καὶ ματαίων ἐπαγγελιῶν. Ἄνθρωποι, κακόβουλοι διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἔρχονται καὶ λέγουσιν ὑμῖν : «Ὁ λαὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν, εἰργάσθη, ἀνεπτύχθη, ὅσον ἠλπίζετο ; Ὑπῆρξε τόσον βιομηχανικός, τόσον ἐμπορικός, τόσον πνευματικός, τόσον ἐπιστημονικός, ὅσον ἔπρεπε νὰ εἶνε ;» Ἀλλὰ συλλογίζονται ἆρά γε οἱ κακόβουλοι αὐτοὶ ὅλα τὰ ἐμπόδια, τὰ παρεντεθέντα εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, ἀθετησάσης τὰς ἐπαγγελίας καὶ τὰς ὑποχρεώσεις της ;»

«Ναί· δὲν διστάζω νὰ διακηρύξω,ὅτι ἡ Εὐρώπη ἠθέτησε τὰς ὑποχρεώσεις της.

Ἐγνώριζεν, ἦτο δὲ καταφανές, ὅτι τὰ στενὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος παρεκώλυον τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς πρόοδον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐδέχθη ὅτι τῷ προσέφερον. Τί νὰ ἔπραττεν; Ἀλλὰ ἡ καρδία τῶν Ἑλλήνων φιλοπατρίδων ἤμασσε, βλεπόντων, ὅτι εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πατρίδος αὐτῶν ὑπῆρχον Ἕλληνες, κατοικοῦντες χώρας ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ὁλοκλήρου ἀνηκούσας εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, οἱ ὁποῖοι παρέμεναν ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν. Ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία διὰ τῶν κλασικῶν ὀνομάτων των ἐκήρυττον τὰ δικαιώματά των. Καὶ ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐζήτουν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Παγασητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, σύνορα ἐκτεινόμενα μέχρι τοῦ Πίνδου, μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, μέχρι τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν ἦσαν ὑπερβολικαί: Αἱ χῶραι αὗται καθιερώθησαν ἑλληνικαὶ ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν διὰ τῆς δόξης τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ διὰ τῆς πίστεως τῶν νεωτέρων. (Ἐπευφημίαι).

«Ἡ Ἀγγλία, μετὰ τὴν γενναιόφρονα αὐτὴν προσπάθειαν, ἐπὶ ἔτη μακρά, ἐπανῆλθεν εἰς ἰδέας ἐγωϊστικῆς ἐπιφυλάξεως. Βλέπομεν αὐτήν, ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Γαλλίας, ἄλλως, κατὰ τὸ 1854, ν' ἀρνῆται κἰωνίως εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δικαίωμα τῆς ἀναμίξεως εἰς τὸ μέγα ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο. Ὁ Πειραιεὺς ἀποκλείεται· λέγουσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι δὲν δικαιοῦνται ν' ἀναμιχθῶσιν εἰς τὸν πόλεμον, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐλπίζωσί τι. Τῷ 1863 ἐλαφρά τίς παραχώρησις· ἡ Ἀγγλία ἐκχωρεῖ τὸ κρατίδιον τῶν Ἰονίων νήσων. Ὁ λαὸς ἐρωτᾶται καὶ ἡ γνώμη του δὲν ἀμφισβητεῖται κἄν. Ὁμοθύμως ἐγκαταλείπει καὶ αὐτὸ τὸ πρόσχημα ἀνεξαρτησίας, τὸ ὁποῖον ἡ Εὐρώπη εἶχε παραχωρήσῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ζητεῖ τὴν προσάρτησιν τῶν νήσων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ προσάρτησις αὕτη γίνεται τὸ 1863.

«Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ 1878, εἰς τὴν ἧτταν τῆς Τουρκίας, ἥτις ἐστοίχισεν εἰς τὴν Ρωσσίαν θυσίας πολὺ μεγαλειτέρας ἢ ὅσας ἐνόμιζε κατ' ἀρχάς. Τὸ 1827 ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος εἶχε προχωρήσῃ, χωρὶς μεγάλας δυσχερείας, μέχρις Ἀδριανουπόλεως. Τὸ 1878 ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος δυσκολώτερον ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν πορείαν. Ἀλλὰ τέλος πάντων ἔφθασε, μετὰ τὴν Πλεύναν, καὶ κατόπιν ἡρωϊκῆς ἐκστρατείας μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Εἰς τὴν Συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ Ρωσσία, φυσικά, ἐπανέρχεται εἰς τὰ παλαιὰ αὐτῆς σχέδια, τὰ τοῦ 1825, ἤτοι τὸν διαμελισμὸν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν δημιουργίαν κράτους ἀνεξαρτήτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ ἀσκῇ πᾶσαν ἐπιρροήν· διαγράφει ἐπὶ τοῦ χάρτου νέαν ἡγεμονίαν, Βουλγαρίαν πολὺ διάφορον ἐκείνης, τὴν ὁποίαν βλέπομεν σήμερον. Ἡ Βουλγαρία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἶχεν ἔκτασιν τόσων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ὅσων σχεδὸν αἱ ἀπομένουσαι εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπαρχίαι, μὲ τὸ προσόν, ὅτι ἡ παμμεγίστη αὐτὴ Βουλγαρία ἦτο συμπαγής, ἡ δ' Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία διεσπᾶτο εἰς τρία τμήματα. Τέλος ἡ νέα

Βουλγαρία καταλαμβάνει τὴν Μακεδονίαν, ἢ τοὐλάχιστον μέγα μέρος τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ φθάνει διὰ Σερρῶν εἰς τὴν Καβάλλαν, μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου. Ὁ Σουλτᾶνος δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπηκόους του ἢ διὰ θαλάσσης· ἡ ἐπικράτειά του κατεμελίζετο εἰς τεμάχια. Τὸ πλῆγμα ἦτο ἐπίσης βαρὺ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, διότι ἐπὶ τέλους ὁ Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀφῆκεν ἴχνη καὶ ἀναμνήσεις. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφῆκαν ἀνέπαφον τὸ ἐκκλησιαστικὸν Πατριαρχεῖον, περὶ τὸν οἰκουμενικὸν δὲ πατριάρχην τοῦ Φαναρίου ζῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεκόπτοντο οὕτω διὰ τοῦ σχηματισμοῦ σλαυϊκοῦ κράτους ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ διῃροῦντο εἰς δύο τεμάχια.

«Ὅταν τὸ σχέδιον τῆς Ρωσσίας ἦλθεν εἰς συζήτησιν ἐνώπιον τοῦ βερολινείου Συνεδρίου, ἡ Ἀγγλία φυσικῶς καὶ ἐπιτυχῶς, προέβαλε κατ' αὐτοῦ σπουδαίας ἀντιρρήσεις. Ὁ λόρδος Σώλσβαρυ ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου, ἐξέφερε λόγους, τοὺς ὁποίους εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσωμεν ἐνταῦθα, διότι εἶνε λόγοι ἐντελῶς προφητικοί. «Προσέξατε ! ἔλεγε : Πρόκειται νὰ ἱδρύσητε σπουδαίαν ἡγεμονίαν, τῆς ὁποίας οἱ πληθυσμοὶ δὲν θὰ ἀνήκωσιν οὔτε εἰς τὴν αὐτὴν φυλήν, οὔτε εἰς τὴν αὐτὴν θρησκείαν. Ἐν τῇ παμμεγίστῃ αὐτῇ Βουλγαρίᾳ θὰ ἔχητε Σέρβους, Βουλγάρους, Τούρκους καὶ Ἕλληνας. Εἶνε διάφορος τὴν φυλὴν καὶ τὴν ἐθνικότητα. Προτίθεσθε νὰ δώσητε εἰς τὴν Βουλγαρίαν αὐτὴν Ἐκκλησίαν αὐτόνομον. Ἐξαρχίαν, ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Βουλγάρους καὶ μόνους. Δημιουργεῖτε οὕτω πηγὴν ἀγώνων ἀκαταπαύστων· αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν ἔριδες θ' ἀναφλεγῶσιν, αἱ θρησκευτικαὶ διαιρέσεις θὰ ἐξάψωσιν αὐτὰς καὶ εἰς τὸ νέον τοῦτο κράτος, τὸ ὁποῖον σκοπεύετε νὰ ἱδρύσητε, ἡ ἀναρχία καὶ οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ θὰ εἶνε διαρκεῖς.— «Ὦ ! ἀπαντᾷ ὁ πρίγκιψ Γορτσακώφ, ὑπερβάλλετε πρῶτον ὑπὸ ἔποψιν θρησκευτικήν, διότι ἐπὶ τέλους πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας οὐδεμία θὰ ὑπάρχῃ λειτουργικὴ διαφορά».

«Γνωρίζετε πῶς παρωξύνθησαν αἱ παλαιαὶ καὶ βαθεῖαι φυλετικαὶ ἔριδες καὶ πῶς αἱ ταραχαὶ τῆς Μακεδονίας ταχέως ἐδικαίωσαν τὴν προφητείαν τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ.

«Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ βερολίνειον Συνέδριον. Ἐκολόβωσε κατὰ τὸ ἥμισυ τὴν Βουλγαρίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἡ Ἑλλὰς ἐπέτυχε καὶ αὐτή τι, ἀλλ' ὀλίγα πράγματα. Κατώρθωσε πρῶτον ν' ἀκουσθῇ ἡ φωνή της ἐν τῷ Συνεδρίῳ, διότι καὶ τοῦτο τὸ δικαίωμα διημφισβητήθη εἰς αὐτήν. Τῇ συνδρομῇ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ, ὁ Δηλιγιάννης καὶ ὁ κ. Ραγκαβῆς ἔγειναν δεκτοὶ εἰς τὸ Συνέδριον καὶ ἀνέπτυξαν τὰς γνώμας των. «Εἶχον ἄδικον, λέγουσι μερικοὶ ἱστοριογράφοι, ζητήσαντες τόσα

πολλά.» Ἐζήτουν, πράγματι, τὴν Ἤπειρον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην, δηλονότι ἀκριβῶς τὰς χώρας ἐκείνας, τὰς ὁποίας πάντες οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Εὐρώπης, ἀφ' ἧς ἀνεγεννήθη ἡ Ἑλλάς, ἀνεγνώρισαν ὡς ἀπαραιτήτους εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς. (Ἐπευφημίαι).

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος εἶχον δίκαιον, θέσαντες τὸ ζήτημα εἰλικρινῶς. Πρὸς μεγάλην μου ἱκανοποίησιν ὡς Γάλλου, ἡ ὑπόθεσίς των ὑπεστηρίχθη μετὰ ζέσεως ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου, τοῦ Βάδδιγκτων. Ἡ Ἀγγλία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ Ἀγγλία τοῦ Δισραέλη, ὑπεστήριξε κατ' ἀρχὰς τὰς ἑλληνικὰς ἀξιώσεις, ἀλλὰ λαβοῦσα ἐπὶ τέλους τὴν Κύπρον, ὑπεστήριξεν εὐκολώτερον τοὺς ἄλλους καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ὑπὲρ αὐτῆς περισσότερον τῆς ἑξῆς δηλώσεως: «Δὲν ἔχετε ἄδικον, ἀλλὰ προσπαθήσατε νὰ συνεννοηθῆτε μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ εἰς τὰς πρὸς διαρρύθμισιν τῶν συνόρων ὑμῶν συζητήσεις θὰ ὑποστηριχθῆτε».

«Ἡ συζήτησις παρετάθη οὕτω καὶ κατὰ τὸ 1881, ὅτε, κατόπιν νέας συνδιασκέψεως, ἐπετεύχθη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μικρὰ εὔρυνσις συνόρων, μόνον πρὸς τὸ μέρος τοῦ Αἰγαίου. Ἐπέτυχε τέλος ἡ Ἑλλὰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον μετὰ τῆς Θεσσαλίας. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἐπέτυχε τὸ διαμέρισμα τῆς Ἄρτης, πλησιάσασα ἁπλῶς πρὸς τὸν κόλπον, τὸν ὁποῖον τόσον δικαίως φιλοδοξεῖ.

«Ἡ μεθοριακὴ αὐτὴ αὔξησις δὲν ἦτο ὅ τι ἡ Ἑλλὰς ἐδικαιοῦτο νὰ προσδοκᾷ. Μετὰ τὰς δηλώσεις τῶν Δυνάμεων ἐν Βερολίνῳ, πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις, ὅτι λόγοι, ἐξαγγελλόμενοι τόσον σπουδαίως ἐξ ὀνόματος τόσον μεγάλων συμφερόντων καὶ ὑπὸ Δυνάμεων τόσον μεγάλων, οὐδεμίαν ἔχουσι βαρύτητα, καὶ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ εἴπω, ὅτι ἡ Εὐρώπη εἶχε δώσῃ τὸν λόγον της καὶ ὅτι ὁλόκληροι αἱ παλαιαὶ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου ἔπρεπε νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

«Ἔκτοτε, κύριοι, τὰ γεγονότα ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των καὶ ἐνθυμεῖσθε τὴν φρίκην, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη ἅπασα ἡ Εὐρώπη, ὅταν ὁ ἡγεμὼν μιᾶς χώρας, ἥτις ἐθεωρεῖτο πεπολιτισμένη, ὁ ἡγεμὼν ἑνὸς εὐρωπαϊκοῦ Κράτους κατέσφαζε τοὺς ὑπηκόους του.

«Ἐνθυμεῖσθε τὴν συγκίνησιν, τὴν ὁποίαν προὐξένησαν ἐν Εὐρώπῃ αἱ φρικώδεις σφαγαὶ τῆς Ἀρμενίας, αἱ ὁποῖαι ἔγειναν—καὶ αὐτὸ ἐπροξένησε τὴν μεγαλειτέραν φρίκην—κατὰ προδιαγεγραμμένην τάξιν, καθόσον θύματα αὐτῶν ἔπεσαν ἅπαντες οἱ Ἀρμένιοι, οἵτινες εἶχον προγραφῇ. Εἷς ἢ δύο μόνον Καθολικοὶ ἢ Προτεστάνται ἐσφάγησαν τότε κατὰ λάθος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ πατὴρ Σωτήριος.

«Οἱ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται ὑπῆρξαν ἐπίσημοι μάρτυρες τῶν σφαγῶν αὐτῶν. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρω τὸν Καμπών, ὅστις ἀντεπροσώπευε τότε τὴν Γαλλίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὸν Νελιδώφ, τὸν νῦν ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴν τῆς Ρωσσίας.

Οἱ δύο οὗτοι διακεκριμένοι διπλωμάται ἔσπευσαν νὰ καταστήσωσι γνωστὰς εἰς τὰς Κυβερνήσεις των ὅλας τὰς φρικαλεότητας τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν.

«Ἔπειτα ἀπὸ τοιαύτας προσβολὰς ἦτο ἀναγκαία μία ἐπανόρθωσις· ἡ ἐπανόρθωσις αὕτη ὑπῆρξεν ἀνεπαρκής, ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἐπωφελήθη ἐξ αὐτῆς.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, ἡ Κρήτη δὲν ἔπαυσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ ζητῇ ὅπως προσαρτηθῇ εἰς τὴν μητέρα πατρίδα. Μετὰ τὰς σφαγὰς τῆς Ἀρμενίας οἱ Κρῆτες ἐξηγέρθησαν καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλε τὸν συνταγματάρχην Βάσσον μετὰ στρατοῦ, ὅπως ἐμψυχώσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ τὸ κίνημα τῶν Κρητῶν.

«Ἡ Εὐρώπη τότε ἐξανέστη καὶ ἐτήρησε στάσιν, ἡ ὁποία δὲν τὴν τιμᾷ διόλου. Ἡ Εὐρώπη, ἥτις κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Ἀρμενίας οὐδόλως ἐταράχθη, ἐφάνη ἀνησυχήσασα ὑπερβολικῶς, ὅταν ἐξερράγη ἡ κρητικὴ ἐπανάστασις.

«Οἱ φοβεροὶ στόλοι, οἱ συνιστάμενοι ἀπὸ πελωρίους κολοσσούς, τοὺς ὁποίους ἡ νεωτέρα πολεμικὴ ἐπιστήμη κατώρθωσε νὰ ἐφοδιάσῃ μὲ τελειότατα θανατηφόρα μηχανήματα, ἐξεκίνησαν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα καὶ ἔσπευσαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα. Ἔβλεπέ τις ἐκεῖ, πλησίον τῶν ἀπορρώγων βράχων τῆς Κρήτης πολεμικὰ πλοῖα, εἰς τοὺς ἱστοὺς τῶν ὁποίων ἐκυμάτιζαν σημαῖαι ἀγγλικαί, ἰταλικαί, ρωσσικαί, γαλλικαί.

«Ἐβρόντησε μάλιστα καὶ τὸ τηλεβόλον.

«Πλεῖστα μυδράλλια ἐξερράγησαν μετὰ κρότου, εὐτυχῶς ὅμως ἔπεσαν ἐπὶ τῶν κρητικῶν ὀρέων, χωρὶς νὰ προξενήσωσι μεγάλην καταστροφὴν εἰς τοὺς Κρῆτας αἰγοβοσκούς, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ κρυβῶσιν.

«Μοὶ διηγήθησαν, καὶ τὸ ἀναμιμνήσκομαι λίαν εὐχαρίστως, ὅτι ὁ ναύαρχος Ποττιέ, εἷς ἀληθὴς Γάλλος καὶ πραγματικὸς γερόλυκος τῆς θαλάσσης, εὕρισκε πάντοτε ποιάν τινα πρόφασιν διὰ ν' ἀποφύγῃ νὰ ρίψῃ καὶ αὐτὸς μυδράλλια ἐναντίον τῶν κρητικῶν ὀρέων. Πότε ἔλεγεν, ὅτι τὰ γαλλικὰ πλοῖα ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ πότε πάλιν, ὅτι ἡ ὁμίχλη ἦτο πολὺ πυκνὴ καὶ δὲν κατώρθωνε νὰ διακρίνῃ τι.

«Εἰς τοῦτο ὁ ναύαρχος Ποττιὲ ἐμιμεῖτο τὸν Νέλσωνα, ὁ ὁποῖος, ὁσάκις ἐλάμβανε διαταγάς, αἵτινες τῷ ἀπήρεσκον, ἔφερε τὸ τηλεσκόπιόν του εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἔβλεπε, καὶ ἔλεγε :

—«Δὲν βλέπω ἀπολύτως οὐδέν». (Ἐπευφημίαι).

(Ἀκολουθεῖ)

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΕΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΥΠΟ ΑΝΟΤΩ

Τὴν 31 Ἰανουαρίου 1878, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἀνακωχή, ἡ ὑπογραφεῖσα ἐν Ἀνδριανουπόλει, ἔθετε τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, εἶχον ἤδη παρέλθῃ ἐννέα μῆνας, ἀφ' ὅτου ὁ Ρῶσσος ἐπιτετραμμένος Νελίδωφ ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Πύλην τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὁ δὲ τσάρος Ἀλέξανδρος, διὰ διαγγέλματος αὐτοῦ πρὸς τὸν λαὸν ἐγνωστοποίησε τὴν ἀπόφασίν του νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας «πρὸς βελτίωσιν τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς».

Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος, ὁ διορισθεὶς ἀρχιστράτηγος τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων, ἔλεγεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν πρὸς τὰ στρατεύματα :

«Καλούμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν θέλησιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν ἱερὰν κληρονομίαν τῶν πατέρων ἡμῶν. Δὲν θὰ βαδίσωμεν πρὸς κατακτήσεις, ἀλλὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὑβριζομένων καὶ τυραννουμένων ἡμῶν ἀδελφῶν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ νόμου τοῦ Χριστοῦ»...

Ἦτο λοιπὸν νέα σταυροφορία : ἱερὸς πόλεμος ;... Οὐδόλως. Ὁ πρίγκιψ Γκορτσακώφ, δι' ἐγκυκλίου του πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ ὁμιλήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς πραγματιστικῆς πολιτικῆς :

«Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διαπραγματεύσεων, δὲν ὑπολείπεται πλέον ἄλλο εἰμὴ νὰ ἀφήσωμεν νὰ παραταθῇ ἡ κατάστασις, ἣν αἱ Δυνάμεις ἐχαρακτήρισαν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ συμφέροντά των καὶ πρὸς τὰ τῆς Εὐρώπης, ἢ νὰ ζητήσωμεν διὰ τῆς βίας ὅ τι αἱ ἡνωμέναι προσπάθειαι τῶν ἀνακτοβουλίων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσι παρὰ τῆς Πύλης διὰ τῆς πειθοῦς. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας θὰ

ἀναλάβῃ ἑπομένως μόνος ὅ τι προσεκάλεσε τὰς Δυνάμεις νὰ πράξωσιν ἀπὸ κοινοῦ. Ἀναλαμβάνων δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἐκπληροῖ καθῆκον, ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ ὑπὸ τῶν *συμφερόντων τῆς Ρωσσίας*, τῶν ὁποίων ἡ εἰρηνικὴ ἀνάπτυξις παρεμποδίζεται ὑπὸ τῶν ἀκαταπαύστων ταραχῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ».

«Τὰ ρωσσικὰ συμφέροντα».—Τί ἔκρυπτεν ἡ φράσις αὕτη ;

Ἡ Ρωσσία, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκήρυττε τὸν πόλεμον εὑρίσκετο εἰς θέσιν δυσχερῆ· ἥκιστα βεβαία περὶ τῶν ἰδίων της προθέσεων, προέβαινε γενναίως, ἀλλὰ παρατόλμως ἐπὶ ἐδάφους, ὅπερ ἐγνώριζεν, ὅτι ὑπεσκάπτετο. Κυρίως ὑπῆρχον πολλαπλαῖ διαφοραὶ εἰς τὰς ρωσσικὰς βλέψεις : διαφορὰ ὡς πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου, τοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν θρησκευτικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ συμφεροντολογικοῦ, διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ.

—«Ὁ σκοπός σας εἶνε ἡ Κωνσταντινούπολις», εἶχεν εἴπῃ ὁ τσάρος εἰς τὸν μέγαν δοῦκα Νικόλαον.

—«Μὴ φοβῆσθε διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν», εἶχεν εἴπῃ εἰς τὰς Δυνάμεις.

Διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν πελατείαν τῶν τοῦ Αἵμου ὁμοθρήσκων ἢ ἐξαδέλφων, Ὀρθοδόξων Σλαύων. καὶ τέλος διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν ἀνωτάτην κυβερνητικὴν διεύθυνσιν καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπιρροάς, τὰς ἐνασκουμένας περὶ τὸν τσάρον· οἱ μὲν ἤθελον τὸν πόλεμον μέχρις ἐσχάτων καὶ τὴν διαγραφὴν τῆς Τουρκίας ἐκ τοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης, οἱ δὲ ἦσαν μετριοπαθέστεροι. θέλοντες νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς περιστάσεις.

Τὰς δύο αὐτὰς διαφόρους τάσεις ἀντεπροσώπευον δύο ὀνόματα : Ἰγνάτιεφ καὶ Γκορτσακώφ.

Ὁ Γκορτσακώφ, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, περιώριζε στενώτερον τὸ πρόβλημα, ἐμερίμνα ἰδίως περὶ τῶν διεθνῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ αὐταὶ τόσον σκοτειναὶ καὶ ἀβέβαιοι, ὅσον καὶ αἱ διαθέσεις τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν ἦτο ἡ ἐκτίμησις τῆς πραγματικῆς σημασίας τοῦ διεθνοῦς ἐκείνου συνδυασμοῦ. μὲ τὸν ὁποῖον ἀπὸ τόσων ἐτῶν ἐξηπάτων τὸν κόσμον καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἐξηπατήθησαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Εὐρωπαῖοι ! ἡ δῆθεν «συμμαχία τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων».

Ποίαν ἀξίαν εἶχεν αὕτη πράγματι :. Ὁ Γκορτσακὼφ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ πλανᾶται. ἀφοῦ ὁ Βίσμαρκ εἶχεν ἐξηγηθῇ μετὰ τραχείας πως εἰλικρινείας, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον ἀκόμη τοῦ 1876. Ἠναγκασμένος ὢν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας, ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας.

Ἄνευ λοιπὸν οὐδεμιᾶς ἐλπίδος ἔπρεπεν ἐν τούτοις νὰ μεταχειρισθῇ τὸ τεθραυσμένον αὐτὸ αὐστριακὸν ὅπλον. νὰ τὸ ἐπιδείξῃ, νὰ τὸ κραδάνῃ πρὸ τῆς Εὐρώπης, νὰ ἀφήσῃ νὰ πιστεύηται ἡ ἰσχύς, τὴν ὁποίαν τῷ ἀπέδιδεν ἡ κοινὴ γνώμη, ἐνῷ αὐτὸς οὗτος οὐδὲν ἐπίστευεν.

Ἐὰν ἡ Εὐρώπη, ἐὰν ἡ Τουρκία. ἐὰν ἡ Ἀγγλία ἐγνώριζον τότε τὴν ἀλήθειαν

περὶ τῆς «ἐμπιστευτικῆς» ἐκείνης ἐξηγήσεως μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν, ποία ἐνθάρρυνσις διὰ τὴν Τουρκίαν, διὰ τὴν Ἀγγλίαν, διὰ τὴν Εὐρώπην!

Ἡ Ἀγγλία ἐμαίνετο κατὰ τῆς Ρωσσίας. Καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐγνώριζε τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς ἐχθρότητος. Καὶ ἐδῶ ἀκόμη ἐπεκράτει ἀβεβαιότης· ἦτο γνωστόν, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἦτο ἐκ τῶν μυστικοσυμβούλων τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ἀγγλικὸς χρυσός, ἡ ἠθικὴ ὑποστήριξις, ἡ διπλωματικὴ συνδρομὴ τῆς Ἀγγλίας δὲν θὰ ὑστέρουν νὰ παράσχωσι μυρία πράγματα εἰς τὴν Ρωσσίαν· ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ θὰ προέβαινε τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Λονδίνου; Θὰ ἀνέρριπτε τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον;

Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Ἀγγλία δὲν ἐφαίνετο γνωρίζουσα τί ἀκριβῶς ἐζήτει.

Ὁ θόρυβος τοῦ Γλάδστωνος περὶ τῶν «βουλγαρικῶν ὠμοτήτων» εἶχεν ἐπιφέρῃ ἀποτέλεσμα. Ἐγεννήθησαν διαφωνίαι εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἡ δημοσία γνώμη καὶ ὁ τύπος συνεταράχθη καὶ ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ὠθεῖτο πρὸς θυσίαν τῶν ἀγγλικῶν συμφερόντων χάριν «τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν». Ἀλλ' ἕως ποῦ θὰ προέβαινεν ἡ κίνησις αὐτή; Οἱ βαθύτεροι ὑπολογισμοὶ ἠδύναντο νὰ μεταβληθῶσιν εἰς λαὸν τόσον εὐέξαπτον, ἀλλὰ πάντοτε γενναῖον καὶ φοβερόν.

Καὶ ἦτο δυνατόν, ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἡ παγκόσμιος γνώμη, ἥτις ἦτο ἀντιρρωσσική; Αἰώνιοι ταραξίαι τῆς Εὐρώπης, ἅπαξ ἔτι οἱ Σλαῦοι ἐτάραττον τὴν ἰσορροπίαν, τὴν τόσῳ ἀναγκαίαν εἰρήνην.

Ὑπῆρχε καὶ ἄλλο σημεῖον ἀνησυχητικὸν ἀμεσώτερον ἀκόμη: ἦτο ἡ δυσκολία τοῦ πολέμου. Ἡ Τουρκία δὲν ἦτο ἀξιοκαταφρόνητος. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ δὲν ἔπαυσε νὰ ἐξαγγέλλῃ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Κράτους αὐτοῦ καὶ νὰ προμηνύῃ τὴν πτῶσίν του εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης συγκρούσεως. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ Τοῦρκοι στρατηγοὶ δὲν εἶχον κατορθώσῃ νὰ καταστείλωσι τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Ἀλβανίας, τῆς Βοσνίας, τῆς Ἑρζεγοβίνης, τῆς Βουλγαρίας, καὶ ὅτι μετὰ κόπου κατέβαλον τὴν ἀσήμαντον ἐκείνην Σερβίαν.

Ἀλλ' ὅμως ὁ Τοῦρκος εἶνε καλὸς στρατιώτης καὶ μάχεται φανατικῶς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο κραταιός· ἐκυριάρχει, τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τοῦ κάτω Δουνάβεως, καθιστῶν διὰ θαλάσσης πᾶσαν συγκοινωνίαν ἀδύνατον· ἡ διπλῆ ἀμυντικὴ γραμμὴ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου, ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ περιφήμου τετραπλεύρου, ἀείποτε εἶχεν ἀποτελέσῃ φραγμὸν σχεδὸν ἀδιάβατον διὰ τοὺς ἐκ βορρᾶ στρατούς.

Ἐπὶ πλέον ἡ Ρωσσία ἦτον ἠναγκασμένη νὰ διαιρέσῃ τὰς δυνάμεις της. Ἡ Αὐστρουγγαρία, σιωπηλὸς θεατὴς τῆς μονομαχίας, δὲν θὰ ἐκαιροφυλάκτει ἆρά γε νὰ ἐπέμβῃ ἀποτόμως εἴτε ἐν περιπτώσει νίκης, εἴτε ἐν περιπτώσει ἥττης; Καὶ πόλεμος ἐπιθετικὸς μὲ ἕνα λαὸν ὡς ὁ αὐστρουγγρικὸς καὶ ἕνα λαὸν ὡς ὁ οὐγγρικὸς ἐκ τῶν πλαγίων, ποία μεγίστη ἀπερισκεψία!

Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος ἀπῄτει ταχεῖαν καὶ κρίσιμον ἐπίθεσιν ὅλων ὁμοῦ τῶν

ρωσσικῶν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ κυρίου μετώπου, ἤτοι ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐπὶ τοῦ Αἵμου. Ἀλλὰ τὸν ἀφῆκαν νὰ λέγῃ· δὲν τῷ παρεχώρησαν εἰμὴ μόνον τέσσαρα σώματα στρατοῦ, τὸ δὲ ἄνθος τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἐκράτησαν πρὸς φύλαξιν τῶν δυτικῶν συνόρων.

Ὁποιαιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν αἱ στρατιωτικαὶ ἀρεταὶ τοῦ Ρώσσου στρατιώτου καὶ ἡ ἀξία τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ὁσοσδήποτε ὁ ἐνθουσιασμός, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁλόκληρον τὸ ρωσσικὸν ἔθνος ἀνταπεκρίθη πρὸς τὴν πρόσκλησιν τοῦ τσάρου, δὲν ὑπῆρχε μολαταῦτα οὐδεμία βεβαιότης περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀρχηγῶν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἐνέπνεε μεγάλας ἀνησυχίας, πανταχόθεν δὲ ὁ χρηματιστικὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης ἦτο ψυχρὸς καὶ ἀπαιτητικός.

Αἱ δυσχέρειαι ἀνεφύησαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς κινητοποιήσεως ὡς πρὸς τὰς ζωοτροφίας καὶ τὰ ἐφόδια, ἐξ αἰτίας τῆς βραδύτητος καὶ τῆς πατροπαραδότου δυσκινησίας τοῦ «*Νιτσεβό*».

Αὐταὶ αἱ αἰτίαι ἀδυναμίας δὲν διέφευγον οὔτε τὴν ρωσσικὴν Κυβέρνησιν, οὔτε τοὺς ἐχθρούς της. Οὐδέποτε γίγας, ἑτοιμαζόμενος πρὸς μάχην, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐκβάλλει τὸν πολεμικὸν ἀλλαλαγμόν του, εἶδεν ἑαυτὸν τόσον δεσμευμένον εἰς τὴν ὁρμήν του, ὅσον ὁ ρωσσικὸς κολοσσός, πρὶν ἀκόμη προβῇ ἓν βῆμα πρὸς τὸν Αἷμον.

Ἡ Ἀγγλία τότε ἀνέλαβε τὸ ἔργον. Ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ λόρδου Δέρβυ, ὅστις, παρ' ὅλην τὴν δυσκινησίαν του, τὴν ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ Δισραέλη, μετεστρέφετο ἐνίοτε ταχύτερον παρ' ὅσον ἐπίστευέ τις καὶ ἐδράττετο τῆς εὐκαιρίας μὲ ἀπροσδόκητον γοργότητα. Οὕτω, μόλις ἤρχισεν ὁ πόλεμος, ἐπενέβη διὰ τοῦ ἁπλουστέρου μέσου : μιᾶς εἰλικρινοῦς πρωτοβουλίας.

Μόλις ὁ τσάρος εἶχε δημοσιεύσῃ τὸ διάγγελμά του, ὁ λόρδος Δέρβυ, ἐνῷ συγχρόνως διεκήρυττε τὴν ἀγγλικὴν οὐδετερότητα, ἐξήγει δημοσίᾳ τὴν στάσιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν ὑπουργείου.

«Δηλῶ, εἶπεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, ὅτι ἡ Ρωσσία ἀνέλαβε τὴν βαρυτέραν εὐθύνην, ἀνάψασα τὴν πυρκαϊάν. Τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώπης, τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, τὰ συμφέροντα τῆς Ἀνατολῆς θίγονται ὅλα. Ἡ Ἀγγλία θὰ μείνῃ οὐδετέρα· ἀλλὰ θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐντοπίσῃ καὶ νὰ μειώσῃ τὸν πόλεμον».

Παρὰ τῷ λόρδῳ Δέρβυ ὑπῆρχεν εἷς Ρῶσσος πρεσβευτής, ὅστις ὑφίστατο, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν παρὰ τῷ ἀνακτοβουλίῳ τοῦ Λονδίνου διαπεπιστευμένων, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀγγλικοῦ ἀστέρος. Ὁ πρεσβευτὴς οὗτος ἔχαιρε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ τσάρου, τὴν φιλίαν τοῦ Βίσμαρκ καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως· ὠνομάζετο κόμης Πέτρος Σουβάλωφ.

Καὶ χάρις εἰς αὐτὸν ἔγεινεν ἡ διπλωματικὴ συνομιλία, ἐπὶ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Γκορτσακὼφ καὶ ἐπὶ τῆς λέξεως «συμφερόντων». Καὶ προκειμένου περὶ συμφερόντων, ἐξήγησεν ὁ Δέρβυ εἰς τὸν Ρῶσσον πρεσβευτὴν τὴν στάσιν τῆς Ἀγγλίας.

Αὐτὴ ἡ σχετικὴ μετριοπάθεια εὐηρέστησε τοὺς ἐν Πετρουπόλει, τοὺς φοβουμένους ἐχθρικὸν συνασπισμὸν τῆς Ἀγγλίας. Καὶ ἐζήτησαν οὗτοι νὰ διευκρινήσῃ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς τί ἐννοεῖ, λέγων, ὅτι ἐπρόκειτο καὶ περὶ ἀγγλικῶν συμφερόντων.

Καὶ συνωμολογήθη οὕτω μεταξὺ Δέρβυ καὶ Σουβάλωφ συμφωνία, ἥτις ὑπεγράφη τὴν 30 Μαΐου 1877 καὶ ἥτις ἐδημιούργησε μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως τοῦ πρώτου τηλεβόλου, μίαν κατάστασιν πρωτοφανῆ. Συνεστήθη δι' αὐτῆς μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας ἐμπόλεμος κατάστασις «συμβατική» μὲ περιωρισμένον πεδίον ἐνεργείας καὶ μὲ ὡρισμένην εὐθύνην.

Ἰδοὺ ἐν περιλήψει ἡ συνομολογηθεῖσα μυστικὴ συμφωνία μεταξὺ Σουβάλωφ καὶ Δέρβυ :

«Ἡ Ρωσσία ὑποχρεοῦται νὰ μὴ φέρῃ τὸν πόλεμον οὔτε εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Σουέζ, οὔτε εἰς τὴν Αἴγυπτον, καίτοι αἱ χῶραι αὐταὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

«Ὁ τσάρος ἐπαναλαμβάνει τὴν δήλωσιν, ὅτι ἡ κατάστασις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὰ σχέδιά του. Ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ ἀναγνωρίζει. ὅτι, μεθ' ὅ τι καὶ ἂν συμβῇ.τὸ μέλλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε ζήτημα γενικοῦ συμφέροντος. τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ λυθῇ εἰμὴ κοινῇ συναινέσει. Ἐὰν ἡ κατοχὴ τῆς πόλεως αὐτῆς ἐπρόκειτο νὰ τεθῇ ὑπὸ συζήτησιν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνήνουν αἱ Δυνάμεις. ὥστε νὰ ἀνήκῃ αὕτη εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἄλλην ἐξ αὐτῶν.

«Τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν τῶν Δαρδανελλίων θὰ λυθῇ ὡσαύτως κατόπιν κοινῆς συνεννοήσεως.

«Ἐπειδὴ ὁ λόρδος Δέρβυ ὑπηνίχθη ἄλλα ἀγγλικὰ συμφέροντα, ὡς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰνδιῶν, ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις βεβαιοῖ «ὅτι δὲν θὰ ἐπεκτείνῃ τὸν πόλεμον πέραν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν παρρησίᾳ διακηρυχθέντα σκοπόν. ὅστις ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ὅπλα.

«Θὰ σεβασθῇ τὰ ἀγγλικὰ συμφέροντα, τὰ ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ λόρδου Δέρβυ, ἐφ' ὅσον ἡ Ἀγγλία θὰ μείνῃ οὐδετέρα.

«Περὶ τῶν ρωσσικῶν συμφερόντων οὐδὲν ἐλέχθη.καθόσον δ' ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον, τὸν σκοπὸν τοῦ πολέμου, ἠρκοῦντο ὅλοι εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτήν :

«Ὁ σκοπὸς τοῦ πολέμου δὲν θὰ κατορθοῦται ἐφ' ὅσον οἱ χριστιανικοὶ πληθυ-«σμοὶ δὲν θὰ τεθῶσιν ὑπὸ ὅρους τοιούτους, ὥστε ἡ ζωή των καὶ ἡ ἀσφάλειά των «νὰ εἶνε ἀποτελεσματικῶς ἠγγυημέναι ἐναντίον τῶν ἀφορήτων καταχρήσεων τῆς «τουρκικῆς διοικήσεως».

Ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ ἤλπιζε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς δυσκόλου θέσεως, διὰ μεγάλης διπλωματικῆς τέχνης εἰς τὴν σύνταξιν τῆς δικαιολογίας περὶ τοῦ πολέμου.

Ἀλλὰ πραγματικῶς ἡ Ρωσσία, κατειλημμένη μεταξὺ τῆς συμφωνίας τῆς Γερμανίας μετὰ τῆς Αὐστρίας, τῆς ὑπογραφείσης προηγουμένως, καὶ τῆς συμφωνίας Δέρβυ—Σουβάλωφ, ἀπομακρυνθεῖσα ἐκ τοῦ δυτικοῦ Αἵμου τῇ ἀπαιτήσει τῶν γερμανικῶν Δυνάμεων, περιζωσθεῖσα ἐντὸς τοῦ ἀνατολικοῦ Αἵμου, διὰ τῶν ἀξιώσεων τῶν Ρωμούνων, τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων, τεθεῖσα ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης, μὲ δεσμίας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἡ Ρωσσία ἄρχεται τοῦ πολέμου ὑπὸ ὅρους ἀπαισιωτάτους. Ἔκτοτε ἀκόμη ἦτο δυνατὸν νὰ προΐδῃ τις, ὅτι τὰ εὐεργετήματα τοῦ πολέμου θὰ τῆς διέφευγον καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐξήρχετο νικήτρια.

Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κράτη τοῦ Αἵμου, ὁ «τσάρος ἐλευθερωτὴς» δὲν εὕρισκεν ἀκόμη τὰς θερμὰς ὑποστηρίξεις καὶ ἀρωγάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦτο δυνατὸν νὰ στηριχθῇ· Ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶχε τὰ σχέδιά του, τὰ συμφέροντά του. Μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσσίας μία ζώνη ἡγεμονιῶν ἡμιαυτονόμων ἀπετέλει φραγμὸν ἐκ φιλοδοξιῶν. Διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς Τουρκίας (ἀφοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσελάσῃ διὰ θαλάσσης) ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ διέλθῃ ἢ διὰ τῆς Σερβίας, ἢ διὰ τῆς Ρωμουνίας. Ἀλλὰ διὰ τῆς Σερβίας, ἡ Αὐστρία εἶχεν ἀποκλείσῃ τὴν ὁδόν· ὑπελείπετο λοιπὸν μόνη ἡ διὰ τῆς Ρωμουνίας.

Ἡ Ρωμουνία ἦτο εἰσέτι, συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Νομίμως ἄρα ὤφειλε νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Ἀλλ' ἐὰν ἔπραττεν αὐτό, τὸ ἔδαφός της καὶ ὁ πληθυσμός της θὰ ὑφίσταντο τὰς φρικαλεότητας τοῦ πολέμου. Νὰ ἔμενεν οὐδετέρα; Ἐξετίθετο εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἄνευ πιθανῆς ὠφελείας, ἐν περιπτώσει ἥττας τῶν Τούρκων.

Ἡ Ρωμουνία ἢ μᾶλλον, ὡς τὰς ὠνόμαζον τότε, ἐπισήμως, αἱ ἡνωμέναι ἡγεμονίαι τῆς Μολδοβλαχίας, εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἡγεμόνα Κάρολον τὸν Χοεντζόλλερν, ὅστις μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος καὶ ὑπομονῆς τὴν εἶχε διακυβερνήσῃ ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1876.

Ὁ ἡγεμονίδης αὐτός, πιστὸς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν οἰκογένειάν του, οὐδέποτε εἶχε λησμονήσῃ, ὡς ὁ ἴδιος τὸ εἶπε, δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Γουλιέλμον, «ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὰς προφυλακὰς τῆς γερμανικῆς εἰσχωρήσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν»· συμμορφούμενος δὲ πρὸς τὰ παραδείγματα τῆς φυλῆς του εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς τὴν δημιουργίαν στρατοῦ καὶ ἀνέμενε τὰ γεγονότα.

Ἡ Ρωμουνία ἐπεκαλέσθη τὰς Δυνάμεις, ζητοῦσα τὰς συμβουλάς των καὶ μάλιστα ἐγγύησιν οὐδετερότητος· κατὰ βάθος ὅμως ὁ ἡγεμὼν Κάρολος εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ρωσσίας, ἤθελεν ὅμως νὰ πωλήσῃ τὴν συνδρομήν του ὅσον ἠδύνατο ἀκριβώτερον.

Τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Βερολίνου, τὸ ὁποῖον δίδει τὸ *λά*, ἀπεκρίθη: «Ἕκαστος ἂς προφυλαχθῇ ὅπως γνωρίζῃ καὶ νομίζει καλλίτερον». Ἰδιαιτέρως ὅμως, τῇ μεσολαβήσει τοῦ διαδόχου, ὁ Βίσμαρκ ἔδωκεν εἰς τὸν ἡγεμόνα πραγματικωτέρας συμ-

βουλὰς «νὰ μὴ ἀντιστῇ σοβαρῶς εἰς τὰς προτάσεις τῆς Ρωσσίας, νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ καθῆκον ἀπέναντι τῆς Πύλης, καὶ κατόπιν νὰ ἐνδώσῃ δῆθεν εἰς τὴν βίαν». Καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων αἱ αὐταὶ ἐδόθησαν συμβουλαὶ καὶ ἡ Ρωμουνία ἐγκατελείφθη οὕτως εἰς ἑαυτήν.

'Εν τῷ μεταξὺ ἡ Ρωσσία ἀπήτει ἐπιτακτικῶς τὴν διάβασιν τοῦ στρατοῦ της διὰ τῆς ἡγεμονίας.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ὁ 'Ιωάννης Βρατιᾶνος, ἀποσταλεὶς ἐκτάκτως παρὰ τῷ Τσάρῳ, δὲν ἠρνήθη μὲν τὴν διάβασιν, ἀλλ' ἠξίωσε νὰ θέσῃ ὅρους. 'Η Ρωμουνία ἤθελεν, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς συνδρομῆς της, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Βεσσαραβίαν καὶ νὰ ἐπιτύχῃ ἐπαύξησιν πρὸς τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας.

Καὶ συνήφθη ἐντονώτατος διάλογος μεταξὺ τοῦ Βρατιάνου καὶ τοῦ Γκορτσακώφ, ὅστις ἀνέκραξε :

— Δὲν θὰ μᾶς ἐπιβάλητε οὐδένα ὅρον, ἄλλως ἡ Ρωσσία, ἀναφερομένη εἰς τὰς συνθήκας, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ Μολδαυΐα καὶ ἡ Βλαχία ἀποτελοῦσι μέρη ἀναπόσπαστα τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς αὐθαιρέτως,

— Πολὺ καλὰ ἀπήντησεν ἀπαθέστατα ὁ Βρατιᾶνος, θὰ ἀντιταχθῶμεν τότε καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς βίας εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ρώσσων ἐπὶ τοῦ ρωμουνικοῦ ἐδάφους.

'Αλλ' αἱ ἀπειλαὶ ἦσαν μάταιαι. 'Η Ρωμουνία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ. 'Εδέησε νὰ ἐνδώσῃ. Συνθήκη, γενομένη τὴν 10 'Απριλίου 1877, ἐκανόνισε τοὺς ὅρους τῆς διαβάσεως· ἐπεφυλάχθη ὅμως ἀκόμη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συμμετοχῆς της εἰς τὸν πόλεμον.

'Ενυπάρχει τι τὸ συγκινητικὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ μικροῦ μέν, ἀλλὰ γενναίου αὐτοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος, μόλις γεννηθείς, εὑρίσκεται μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμωνος. Δὲν τολμᾷ νὰ συζητήσῃ κἂν τοὺς ὅρους τῆς ἐνδεχομένης συμπράξεώς του μετὰ τοῦ μεγάλου του πάτρωνος, τοῦ ἐπιβάλλοντος τὴν τρομερὰν αὐτοῦ φιλίαν, δὲν τολμᾷ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ νὰ ἐνεργήσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν διανομὴν τῶν ὠφελημάτων, ἐν περιπτώσει κοινῆς νίκης. Φοβεῖται μήπως ὁ λέων προσενεχθῇ ὡς λέων. Καὶ αὐτὴ ἡ βάσανος ἐπανευρίσκεται, παρ' ὅλην τὴν συνήθη ψυχρότητα τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, εἰς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ ὑπουργοῦ Κογκαλνιτσεάνου τῆς 3 Μαΐου 1877.

«Ὅταν ἡ Εὐρώπη δὲν συμβουλεύηται παρὰ μόνον τὰ συμφέροντά της, ὅταν λέγωσιν εἰς τὴν Ρωμουνίαν : «'Αποβάλετε πᾶσαν ἐλπίδα», ἡ πατρίς μας ὀφείλει νὰ ὑποστῇ τὴν ἀνωτέραν βίαν καὶ νὰ μὴ συμβουλευθῇ ἄλλον εἰμὴ μόνον τὴν τρομερὰν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξωθεῖται παρὰ τὴν θέλησίν της».

'Η ἐναγώνιος αὕτη γλῶσσα ἐξέπληττε τὴν Ρωσσίαν· ἐνόμιζεν, ὅτι διέβλεπεν ἀρχὴν ἀχαριστίας εἰς λαοὺς τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου.

'Η Σερβία δὲν συνεβουλεύθη ποτὲ ἄλλον εἰμὴ μόνον τὰς φιλοδοξίας της· οὐδεμίαν γνώμην ἀκούσασα, ἐρρίφθη ἀλλόφρων εἰς τὸν σάλον καὶ ἐπέσπευσε τὰ γεγονότα.

Ἤδη, καίπερ ἡττηθεῖσα καὶ δυσηρεστημένη, ἠπείλει πάλιν, συνεσταλμένη εἰς τὴν κόγχην της. Ὁ ἡγεμὼν Μιλᾶνος ἦτο συγχρόνως καὶ ἐνοχλητικὸς καὶ ἄνευ ὑπολήψεως. Τὸ διάγγελμα τοῦ τσάρου εἶχε πληροφορήση τὴν Σερβίαν, ὅτι ἀφέθη κατὰ μέρος. Τὴν εἶχον θυσιάση, Γερμανία καὶ Αὐστρία, εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Αὐστρίας. Ἡ μεγάλη ἰδέα περὶ σερβικῆς αὐτοκρατορίας διελύετο. Ὥστε δὲν ἤλπιζον ἀκόμη ἐκεῖθεν νὰ εὕρωσιν ἐνθουσιασμοὺς καὶ γενναίας ἀντιτουρκικὰς ὁρμάς.

Τοὐναντίον εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Αὐτὸ ἦτο ὁ Βενιαμὶν τῆς οἰκογενείας, τὸ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον, τὸ μᾶλλον ἐκτεθειμένον, τὸ μᾶλλον ἠγαπημένον ἐξ ὅλων τῶν Σλαύων ἀδελφῶν. Ἡ ὀχυρά του θέσις ἐντὸς τῶν ὁρίων μὲ ἔξοδον εἰς τὴν Ἀδριατικήν, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν ἐκ τῶν ὄπισθεν κατάληψιν ὅλης τῆς Χερσονήσου καὶ ἡ ἀποτελοῦσα γέφυραν πρὸς τὰς δυτικὰς θαλάσσας, προσέδιδεν ἀξίαν ἀνεκτίμητον εἰς τὴν ἀφοσίωσίν του.

Ἀλλ' ἦτο τόσον μικρόν, τόσον ἀδύνατον, ἐπιτηρούμενον καὶ δεσμευόμενον τόσον στενῶς ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀνησυχίας, ὥστε καθίστατο μᾶλλον ἐμπόδιον παρὰ βοήθημα.

Τοὐλάχιστον ὅμως μὲ αὐτὸ ἐπρόκειτο περὶ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἐστήριζον ἐλπίδας ἐπ' αὐτοῦ καὶ δὲν θὰ τὸ ἐγκατέλειπον.

Ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς Χερσονήσου καὶ εἷς ἄλλος πελάτης εἰς πολὺ ἐπίφοβον θέσιν· ἦτο ἡ Ἑλλάς.

Ἡ Ἑλλὰς εἶχε γεννηθῆ ἐκ τοῦ Ναυαρίνου. Ἡ Ἑλλὰς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ὑπομνήση εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης «τὸν προορισμόν, τὸν ὁποῖον τῇ εἶχον ἐπιφυλάξη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκ βρεφικῆς της ἡλικίας», ὡς εἶπεν ὁ Τρικούπης. Κατετάσσετο μεταξὺ τῶν πρώτων ἐκ τῶν κληρονόμων τῆς Τουρκίας. Ἀντεπροσώπευε τὴν συμπαθητικωτέραν, τὴν πανηγυρικωτέραν, τὴν προσφιλεστέραν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ὑπόθεσιν, τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἆρα, κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἐκείνην κρίσιν, θὰ ἐξεγείρετο καὶ αὐτή... Ἀλλ' ὄχι· ἔμεινεν ἀδρανὴς μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ πολέμου.

Ἡ Ἑλλὰς ἐζημιοῦτο πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν Σερβίαν· εἷς ἀδελφὸς ὁμόθρησκος, ἂν ὄχι ὁμόφυλος, τῆς εἶχε γεννηθῆ, ὁ ὁποῖος, ἀποτόμως μεγαλώσας καὶ ἀνδρωθείς, ἠπείλει τὸ μερίδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβη. Ἦτο μεταξὺ τῶν Σλαύων αὐτὸς ὁ χθεσινὸς χωρικός, ὁ Βούλγαρος.

Οἱ τσάροι εἶχον ἤδη γνωστοποιήση ἐπανειλημμένως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἔπρεπε νὰ φροντίση νὰ ἱκανοποιηθῇ ἀλλαχόθεν. Δὲν ἤθελον αὐτὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην δὲ ἀκόμη, ἐὰν ἠρκεῖτο μὲ τὴν Θεσσαλονίκην, δὲν τὴν ἤθελον οὔτε εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Κατόπιν τόσον μεγάλων ἐλπίδων της, ἐπὶ τόσον χρόνον θωπευθεισῶν, τοῦτο ἦτο ἀφύπνισις φρικώδης. Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε πάρα πολλοί (;) εἰς τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, κατέχουσιν ὅμως τοὺς λιμένας, τὰς πόλεις, τὰς ὑψηλὰς θέ-

σεις, τὰς περιουσίας, Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε πλήρης σφρίγους καὶ ζήλου, ἐμφορεῖται πνεύματος προπαγανδιστικοῦ καὶ θυσιῶν, τὸ ὁποῖον, παρ' ὅλας τὰς ἀλλοιώσεις καὶ τὰς μεταβολάς, παραμένει ὡς ἓν ἐκ τῶν ἐνθαρρυντικωτέρων θεαμάτων ἐνεργητικότητος εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἡ Ἑλλάς, περιοριζομένη στενῶς εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ἐπεθύμει νὰ εὐρύνῃ καὶ νὰ ἑδραιώσῃ τὴν θέσιν της. Ἡ Ἑλλάς, κόρη τῆς θαλάσσης, ἤθελε νὰ κυριαρχῇ τοὐλάχιστον τοῦ Αἰγαίου, τῶν νήσων, τῶν λιμένων, ὅπου ὁ ἑλληνικὸς βίος ἐπέζησεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δυναστείαν. Ἀλλ' ἦτο ἀσθενής, πτωχή, κακῶς διοικουμένη· δὲν εὗρεν οὔτε τὸν Καβοὺρ αὐτῆς, οὔτε τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ. Ἦτο ἐκτεθειμένη εἰς ἐπίθεσιν κατὰ θάλασσαν. Καὶ ἀπήτει ἡ ἐπωφθαλμία τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα, τὰ ἐνέχοντα κρίσιμον σπουδαιότητα καὶ δὲν εὑρίσκετο εἰς θέσιν νὰ τὰ ὑπερασπισθῇ. Ἂς τῆς δώσωσι τὴν Κρήτην, καὶ νὰ ἴδωμεν ἂν θὰ κρατήσῃ τὴν Σούδαν.

Κατὰ τὰς κρισίμους περιστάσεις τοῦ 1877—1878, ἡ Ἑλλάς, ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, εἶχε τραπῇ περιδεῶς πρὸς τὰς δυτικὰς Δυνάμεις, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Αὕτη τὴν ἐφύλαττεν ὡς καλὸν παιγνιόχαρτον εἰς τὸ τέλος τοῦ χαρτοπαιγνίου.

Ὑπελείποντο οἱ Βούλγαροι.

Ὁ σλαυϊκὸς αὐτὸς λαὸς ἦτο τόσον ἐξηντλημένος ἀπ' αἰώνων, ὥστε, παρ' ὅλην τὴν μεγάλην ἔκτασιν τοῦ ἐδάφους, ὅ περ κατέχει, εἶχε παντελῶς λησμονηθῇ. Ὅταν, ἀναχωρῶν τις ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἔφθανεν εἰς τὴν Σόφιαν, εὕρισκεν ἀνθρώπους ἐνδεδυμένους τουρκιστί, φοροῦντας φέσι ἢ σαρίκι καὶ ἐλάμβανεν ἰδέαν τῆς Ἀνατολῆς. Σχεδὸν δὲν ἤξευρεν ἐὰν οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ ἦσαν χριστιανικοὶ καὶ εὐρωπαϊκοί.

Καταβεβλημένοι ὑπὸ τὸν ζυγόν, εἶχον ὅμως ἀλώβητον τὸ ἐθνικόν των ἔνστικτον καὶ ἀφυπνίσθησαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπερβολικότητος τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο. Μία ἔφοδος τῶν μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν (Τάρταροι καὶ Κιρκάσιοι), διαταχθεῖσα ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπηύξησεν ἔτι μᾶλλον τὰ προαιώνια δεινά· καὶ ἀπὸ τοῦ 1868 ὑπῆρχεν εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς, τὰς κειμένας ἐπὶ τοῦ Αἵμου, καὶ δεσποζούσας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπαναστατικὸν κίνημα εἰς κατάστασιν χρονίαν καὶ τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν, ὁμοῦ μὲ τὰ πράγματα τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, ἡ ἀρχὴ τῶν γεγονότων τοῦ 1877.

Ἀκόμη ἦτο ἄγνωστος ὁ «Βούλγαρος» κατὰ τὸ 1875. Ἡ εἴδησις τῶν σφαγῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεχείρησαν νὰ καταπνίξωσιν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν, ἐγνωστοποίησεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς ἔζη, ἀφοῦ ὑπέφερεν. Ἡ Ρωσσία ἤκουσε τὴν φωνὴν τῶν καταδυναστευομένων ἀδελφῶν. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς ὁ πολυάριθ-

μος, ἀφωσιωμένος καὶ γενναῖος, εἶχε καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν θέλησιν νὰ καταστῇ τὸ κυριώτερον σλαυϊκὸν ὅπλον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ συνθήκη ταχέως ὑπεγράφη, αἱ καρδίαι συνεννοήθησαν. Καὶ ἡ Εὐρώπη, καθ' ἣν στιγμὴν ὑψώνετο ἡ φωνὴ τοῦ Γλάστωνος, ἔλαβε τὸ βουλγαρικὸν διάγγελμα τὴν 14 Αὐγούστου τοῦ 1876 «παρουσιαζόμενον ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους πρὸς τὰς τέσσαρας Δυνάμεις, τὰς προστάτιδας τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς» καὶ εἰς τὸ ὁποῖον αὐτοπεριεγράφετο τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γεγονότα, ἅτινα τόσον φρικωδῶς ἐδόξασαν τὴν Βουλγαρίαν, ταῦτα ἦσαν ἀληθέστατα, παρ' ὅλας τὰς ἀμφιβολίας, ἃς ἔσχε κατ' ἀρχὰς ἡ Πρεσβεία καὶ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ ἀνάκρισις, ἡ ἀμερολήπτως διεξαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Μπάριγγ, δὲν ἄφινεν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν. «Οἱ ἀριθμοὶ 15—20 χιλιάδες θυμάτων καὶ πλέον τῶν 100 χωρίων, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν, δὲν φαίνονται ὑπερβολικοί», ἔλεγεν ἡ Κυανῆ βίβλος τῆς 24 Ἰουλίου.

Ἡ ἀληθὴς αἰτία τῶν φρικαλεοτήτων τούτων, τὰς ὁποίας ἠνέχθη καὶ διέταξεν ἴσως ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, ἐνέκειτο εἰς τὰς τελευταίας προόδους τῆς Βουλγαρίας, τὰς φωτιζομένας ὑπὸ αὐγῆς ἐλπίδων.

«Χάρις εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ φιλέργους συνηθείας των, γράφει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλος πρεσβευτής, οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τοῦ Αἵμου ἔβαινον μεγεθυνόμενοι εἰς πλοῦτον καὶ εἰς μόρφωσιν· ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων, ἐκέρδιζον καθ' ἑκάστην ἔδαφος, ἐπισκιάζοντες τοὺς Μουσουλμάνους. Εἰς τὴν φυσικὴν αὐτὴν καὶ τόσον νόμιμον πρόοδον μερικοὶ Μωαμεθανοὶ στρατιῶται ἠθέλησαν νὰ θέσωσιν ἓν τέρμα διὰ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρός».

Τοιαύτη ἦτο ἡ νέα ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσσία ἔμελλε νὰ ἀναλάβῃ εἰς τὸν Αἷμον πρὸς ζημίαν τῶν λοιπῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους κατ' ἀρχὰς ὑπεστήριζεν. Οἱ Ρωμοῦνοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁμόθρησκοι ἁπλῶς· ὅλοι δὲν ἦσαν ἐξάδελφοι.

Εἰς τοιαύτην πολύπλοκον κατάστασιν, τὸ ἔργον μιᾶς τρίτης Δυνάμεως, οὐδετέρας καὶ ἀμερολήπτου, ἠδύνατο νὰ καταστῇ σπουδαῖον.

Τὸ ἔργον αὐτὸ θ' ἀνελάμβανεν ἡ Γαλλία. Ἀλλ' ἡ Γαλλία περιωρίζετο ὄχι μόνον εἰς ἀπόλυτον οὐδετερότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐστηροτάτην ἀποχήν.

Ἅμ' ὡς ἔμαθε τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ὁ δοὺξ Δεκάζ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀπαντῶν εἰς ἐπερώτησιν ἐν τῇ Βουλῇ, προσδιώρισε τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, εἰπών, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ὅτι «αἱ γείτονες τῆς Γαλλίας Δυνάμεις συνεμερίζοντο μετὰ τῶν Γάλλων τὴν ἀρχὴν τοῦ νὰ μὴ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ γεγονότα δι' οὐδενὸς ἀμέσου συμφέροντος».

Ἡ ἐπίσημος ἀλληλογραφία τοῦ Δεκάζ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ φόβος περὶ γαλλογερμανικῆς συγκρούσεως ἦτο ἡ ἀκοίμητος αὐτοῦ μέριμνα.

Καὶ ὁ Βίσμαρκ ἀφ' ἑτέρου, ὅστις ἐγνώριζε τοῦτο, ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὸς μήπως

ἤδη αἴφνης τὴν γαλλικὴν διπλωματίαν θρασυνομένην καὶ πράττουσαν ὅ τι θὰ ἔπραττεν αὐτὸς εἰς τὴν θέσιν της, νὰ συμμαχήσῃ δηλαδὴ μὲ τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν.

Καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὁ Βίσμαρκ κατείχετο ὑπὸ τοῦ ἐφιάλτου τούτου, ἐξ οὗ ἡ παρατηρουμένη τότε ἔκτακτος νευρικότης του.

Ὅλοι ἐγνώριζον, ὅτι ἡ Γερμανία ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ὅλοι ἐδυσπίστουν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία, ἡ τόσον καλῶς πάντοτε πληροφορημένη, ἦτο ἐπιφυλακτική. Τὸ τρομερὸν φάσμα τῆς συμμαχίας τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων ὠρθοῦτο ἀκόμη καὶ ἐσκότιζε τὰ πάντα. Μία ἀμοιβαία δυσπιστία ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν ἀνακτοβουλίων.

Τὴν αὐστρογερμανικὴν συνεννόησιν ἀποδεικνύει τὸ ἀκόλουθον ἐπίσημον τεκμήριον, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀπορίας ἄξιον πῶς διέφυγε τὴν ἀγχίνοιαν καὶ τὴν διπλωματικὴν πεῖραν τοῦ Δεκάζ, πρὸς ὃν ἔγραφον ἐκ Βιέννης:

«Ὁ κόμης Ἀνδράσσυ ἐξέθηκεν ὡς ἑξῆς τὰς βλέψεις καὶ τὴν θέσιν τῆς Αὐστρίας, ἐν συνεντεύξει μετὰ προσώπου τῆς ἐμπιστοσύνης του: «Τὰ παρασκευαζόμενα γεγονότα μᾶς ὑποχρεοῦσι νὰ ἐξοικειωθῶμεν μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ Σερβία καὶ ἡ Ῥωμουνία θὰ γείνωσιν ἐλεύθεραι καὶ ἀνεξάρτητοι, Ἐὰν αἱ ἡγεμονίαι αὗται διατηρήσωσι τὴν παροῦσαν ἐδαφικήν των ἔκτασιν, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀνεξαρτησία των δὲν θὰ μᾶς πειράξωσι. Τοὐναντίον ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεχθῶμεν ὅπως ἡ Σερβία μεγεθυνθῇ πρὸς δυσμάς, καὶ τὸ Μαυροβούνιον πρὸς βορρᾶν. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι εἶνε ἱκανοὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην, ἔχει καλῶς· ἄλλως θὰ τὰς καταλάβωμεν ἡμεῖς δι' ἑαυτούς».

—»Θὰ ἐκάμνετε πόλεμον διὰ τοῦτο;

—»Ναί· ἀδιστάκτως. Ἡ Ῥωσσία, ἡ ἐπίσημος ἐννοεῖται, γνωρίζει τὰ συμφέροντά μας καὶ τὰ κρίνει νόμιμα, ἐπειδὴ ὅμως οἱ πανσλαυϊσταὶ φωνασκοῦσι, δὲν θὰ μᾶς κηρύξῃ τὸν πόλεμον διὰ νὰ μὴ προσαρτήσωμεν τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην.

—»Ἐὰν τῇ ἐπιτρέψητε νὰ προσαρτήσῃ αὐτῇ τὴν Βουλγαρίαν;

—» Ἡ ἐπίσημος Ῥωσσία δηλοῖ, ὅτι δὲν ἐπιδιώκει οὐδὲν συμφέρον. Δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν Βουλγαρίαν, νὰ τὴν διοργανώσῃ, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ μείνῃ διαρκῶς εἰς αὐτήν. Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως εἶνε δι' ἡμᾶς δόγμα. Ἐὰν ἡ Ῥωσσία καταπατήσῃ αὐτὸ τὸ δόγμα καὶ μᾶς ἐξαπατήσῃ, θὰ τὴν πολεμήσωμεν. αὐτὸ εἶνε βέβαιον. Ἡ στρατιωτικὴ ἡμῶν θέσις ἐξασφαλίζει ἡμῖν τὴν νίκην.

—»Καὶ ἡ Γερμανία;

—»Ἡ Γερμανία θὰ εἶνε μεθ' ἡμῶν».

Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ ἠρεμία καὶ ἡ ἀπάθεια, μεθ' ἧς ὁ κόμης Ἀνδράσσυ, ἀφῆκε μέχρι τοῦδε νὰ ἐκτυλιχθῶσι τὰ γεγονότα.

Ὁ πόλεμος εἶχε κηρυχθῇ τὴν 23 Ἀπριλίου 1877. Ἂν καὶ οἱ Ῥῶσσοι τὸν εἶ-

χον ἀποφασίση ἀπὸ τὸν Νοέμβριον, ἐν τούτοις δὲν εἶχον ἑτοιμασθῇ ἐπαρκῶς. Ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἕτοιμοι. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολέμου ὑπῆρξαν βραδεῖαι ἑκατέρωθεν. Ἀνεμιγνύετο δὲ συγχρόνως καὶ ἡ διπλωματία. Ὁ στρατηγὸς Φλὼ ἔγραφε κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου :

«Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ καγκελάριός του εὔχονται διαρκῶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀποφύγωσι πᾶσαν πρᾶξιν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικήν, ἡ ὁποία θὰ τοὺς ὡδήγει εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ εἰς τὸ νὰ δώσωσιν οὕτως εἰς οἱανδήποτε Δύναμιν ἀφορμὴν δυσπιστίας. Ἐπιθυμοῦσι νὰ μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ ὑπερβῶσι τὸν Αἷμον καὶ φρονοῦσιν, ὅτι ἡ πρώτη νίκη τοῦ ρωσσικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως θὰ ἦτο διὰ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις ἡ φυσικὴ ἀφορμὴ πρὸς φιλικὴν ἐπέμβασιν, τῆς ὁποίας ἡ ἄμεσος ἐπέμβασις ἔμελλε νὰ εἶνε ὁ σχηματισμὸς διεθνοῦς Συνεδρίου».

Ὑπελόγιζον λοιπόν, ὅτι θὰ ἔκαμνον μονομαχίαν μέχρι τοῦ πρώτου αἵματος μὲ ἄμεσον προσφυγὴν εἰς διαιτητάς. Ἀλλ' αἱ δύο ἐκστρατεῖαι, αἱ ἐπιχειρούμεναι ταὐτοχρόνως, ἡ μία εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν Ἀσίαν, ὑπῆρξαν γόνιμοι εἰς ἐκπλήξεις. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀντέτασσον οὐδεμίαν σοβαρὰν ἀντίστασιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Οἱ δύο ρωσσικοὶ στρατοί, οἱ δρῶντες εἰς ἀπόστασιν 300 χιλιομέτρων ἀπ' ἀλλήλων, ὁ μὲν διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Ζίμμερμανν ἐπὶ τοῦ κάτω Δουνάβεως, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου Νικολάγιεβιτς, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀρχιστρατήγου, ἐπὶ τοῦ μέσου Δουνάβεως εἶχον προσεγγίση εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τὸν εἶχον διαβῇ ἀμαχητί, ὁ μὲν Ζίμμερμανν εἰς τὸ Γαλάζιον, ὁ δὲ μέγας δοὺξ εἰς Ζίμνιτσαν, πλησίον τοῦ Σιστόβου.

Ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως, ἡ ἅλυσις τοῦ Αἵμου εἶνε ἡ μόνη ἀμυντικὴ γραμμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ο Ζίμμερμαν, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ τετραγώνου Βάρνας—Σούμλας—Ρουστσουκίου—Σιλιστρίας, εἶχε σταματήση. Ὁ τουρκικὸς στόλος, καίτοι ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ, τοῦ Χόβαρτ πασσᾶ, θεωρουμένου ὡς ἱκανοῦ, περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ ἀποκλείση ἀπὸ τοὺς Ρώσσους τὴν χρῆσιν τῆς θαλάσσης. Ἡ καταστροφὴ δύο μικρῶν πλοίων ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν τορπιλλοβόλλων εἶχεν ἀποθαρρύνη τὸ ἥκιστα ναυτικὸν προσωπικὸν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τὸ ρεῦμα τοῦ Δουνάβεως εἶχε παρεμποδισθῇ ὑπὸ ἑνὸς φραγμοῦ ἐκ τορπιλλῶν μεταξὺ Νικοπόλεως καὶ Ρουστσουκίου.

Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος, μὴ συναντῶν οὐδὲν ἐμπόδιον, ἐξαπέστειλεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Γούρκου μίαν ἐμπροσθοφυλακὴν ἐκ 15000 ἀνδρῶν, μὲ ἀποστολὴν νὰ βαδίση κατ' εὐθεῖαν ἐμπρός του, ἐφ' ὅσον θὰ τῷ ἦτο δυνατόν· ὁ Γοῦρκος, πλήρης μένους, ὥδευσε διὰ Τυρνόβου μέχρι τῶν προπόδων τοῦ Αἵμου, εἰσχωρεῖ εἰς τὰ ὄρη, εἰσδύει εἰς τὴν κλεισώρειαν τοῦ Χάνκιοϊ, κατατροπώνει τὸ μόνον τουρκικὸν τάγμα, τὸ ὁποῖον ὑπερασπίζει τὴν διάβασιν, κατέρχεται τὰς μεσημβρινὰς κλι-

τύας, καταλαμβάνει τὸ Κεζανλίκ, τὸ 'Εσκὶ-Ζαγρὰ καὶ τέλος τὰ σπουδαιότατα στενὰ τῆς Σίπκας, ἐπιτιθέμενος ἐκ νότου.

Διὰ τῆς καταπληκτικῆς αὐτῆς κυκλικῆς κινήσεως εἶνε ἐλεύθερος νὰ ἐκβάλῃ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ "Εβρου, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν 'Αδριανούπολιν.

"Ωστε οὔτε ὁ Δούναβις, οὔτε ὁ Αἶμος ἐπροστάτευσαν τὴν Τουρκίαν. Οὐδὲ παρέσχον κἂν εἰς τοὺς Ρώσσους τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀποφασιστικῆς ἐκείνης μάχης, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰ νικηφόρα ὅπλα των. Αὐτὸ ἦτο κατάκτησις ὑπὲρ τὸ δέον, ὑπόπτως μάλιστα εὔκολος, καὶ τῆς ὁποίας ἡ εὐκολία ἀπετέλει ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον.

Οἱ Τοῦρκοι οὐδέποτε βιάζονται. 'Ηθέλησαν μανιωδῶς τὸν πόλεμον καὶ ὅμως δὲν τὸν παρεσκεύασαν ὡς ἔδει. "Εχοντες, εἶνε ἀληθές, μέτωπον ἀμύνης, πολὺ εὐρύ, τὸ εἶχον καλύψῃ διὰ στρατευμάτων, ἀπὸ τῆς ἐσχατιᾶς τῆς 'Αρμενίας μέχρι τῆς 'Αδριατικῆς θαλάσσης, ἀδιαφοροῦντες ποῦ θὰ προσεβάλλοντο. 'Ο 'Αβδοὺλ Κερίμ, ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος, δὲν ὑπακούεται ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου του. "Εκαστος πράττει ὅ τι θέλει καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν ἄλλων.

'Εν τούτοις, ἀπὸ τὰ βάθη τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Αφρικῆς οἱ στρατιῶται κατέφθανον ἀθρόοι. 'Εξωπλισμένοι ἐσπευσμένως καὶ ἐνδεδυμένοι ὅπως-ὅπως, διηυθύνοντο πρὸς τὰ σύνορα καὶ ἀπετέλουν δυνάμεις σημαντικάς. 'Ο Σουλτᾶνος, κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου (τέλη Μαΐου 1877), εἶχεν ἐμπνεύσῃ εἰς τὰ στρατεύματά του διὰ τοῦ πρὸς αὐτὰ διαγγέλματός του ἐνθουσιασμὸν ἄγριον.

«'Ορμᾶτε πρὸς τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως. Φέρετε μεθ' ὑμῶν ὄχι μόνον τὴν ὀθωμανικήν, ἀλλὰ καὶ τοῦ 'Ισλὰμ ὁλόκληρον τὴν σημαίαν. Αἱ σπάθαι σας, ὦ πιστοί, μέλλουσι νὰ σᾶς ἀνοίξωσι τὸν παράδεισον».

"Οταν ὁ Γοῦρκος ἔφθασε τόσον πλησίον τῆς 'Αδριανουπόλεως, τότε μόλις ἀφυπνίσθησαν. Τότε ἀντελήφθησαν, ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο σοβαρὸς καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ πολεμήσωσι καὶ νὰ νικήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσι. Καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συγκεντρώσωσι τὰς δυνάμεις των, τὰς διεσπαρμένας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

'Ο Σουλεϊμὰν πασσᾶς ἀνακαλεῖται ἐκ Μαυροβουνίου καὶ ἀντιτάσσεται μὲ ἀνωτέρας δυνάμεις εἰς τὸν Γοῦρκον. Οὗτος δὲν τολμᾷ πλέον νὰ προχωρήσῃ· ἔπειτα ὑποχωρεῖ, φροντίζων διὰ τὴν ἄμυναν τῶν στενῶν τῆς Σίπκας. Τούτου γενομένου, ἀναγκάζεται νὰ ὑπερβῇ ἐκ νέου τὸν Αἶμον καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ὅπου τὰ πράγματα εἶχον ἐντελῶς περιπλακῆ διὰ τὸν μέγαν δοῦκα.

'Ο στρατὸς τοῦ κέντρου, τὸν ὁποῖον διώκει ὁ μέγας δούξ, ἀπετέλει εν τρίγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ἦτο ἡ πρωτοφυλακὴ τοῦ στρατηγοῦ Γούρκου. Καὶ ὅσον τὸ τρίγωνον αὐτὸ ἐμηκύνετο, τόσον ἐκινδύνευεν εἰς τας πλευράς. 'Αριστερά, πρὸς τὸν κάτω Δούναβιν, ὁ Ζίμμερμαν περιέσπα τὴν προσοχὴν τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ 'Αβδοὺλ Κερίμ, τοῦ μετ' ὀλίγον ἀντικατασταθέντος ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ 'Αλῆ.

Πρὸς μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν ὁ Ρῶσσος ἀρχιστράτηγος ἀναθέτει εἰς τον Τσά-

ρεβιτς δύο σώματα στρατοῦ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποκρούσῃ ἐκ τοῦ Ρουτσουκίου τὸν τουρκικὸν στρατόν, τὸν ἀπειλοῦντα ἐκ τῶν ὄπισθεν.

Δεξιὰ δέ, ἐξ ἀναλόγου σκέψεως ὁρμώμενος, διατάσσει τὸν στρατηγὸν Κρούδενερ, διοικητὴν τοῦ 9ου σώματος, νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Βιδινίου διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Ὀσμὰν πασσᾶ.

Ἀλλ' οὗτος τὸν προέλαβεν. Ὁ Ὀσμὰν πασσᾶς, ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, σπουδάσας τὴν πολεμικὴν τέχνην εἰς τὸ πραγματικὸν σχολεῖον τοῦ πολέμου τῆς Ἀμερικῆς, εἶχε ψυχαιμίαν καὶ εὐθυκρισίαν. Φθάσας πολὺ ἀργά, ὥστε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Νικοπόλεως, ἐστάθη ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ἅτινα δεσπόζουσι τῆς κωμοπόλεως Πλεύνας, σημείου συναντήσεως πολλῶν ὁδῶν καὶ κλειδὸς ὁλοκλήρου τῆς αὐτοκρατορίας.

Γνωρίζων τί ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν στρατόν του, ἤρχισεν ἀμέσως νὰ ἀνασκάπτῃ τὴν γῆν, νὰ περιβάλλῃ τοὺς λόφους, τοὺς ὁποίους κατεῖχε, διὰ σειρᾶς φρουρίων καὶ προχείρων προχωμάτων, ἀποτελούντων μίαν τριπλῆν γραμμὴν πυρῶν, προσφυέστατα ἀποκρυπτομένων.

Τὴν 20 Ἰουλίου, ἄνευ προηγουμένης ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐδάφους, ὁ Κρούδενερ προσκρούει εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν. Τὴν προσβάλλει ἀλλ' ἀποκρούεται.

Τὴν ἑπομένην, λαβὼν ἐνισχύσεις, ἐπιτίθεται ἐκ νέου καὶ πάλιν ἡττᾶται κατὰ κράτος. Ἡ ἧττά του στοιχίζει 6000 ἄνδρας.

Οἱ Ρῶσσοι ἀποβάλλουσι πλέον τὴν ἰδέαν νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν Τοῦρκον καὶ νὰ διαβῶσι τὸν Αἷμον. Τὸ τρίγωνον εἶχε καμφθῇ πρὸς τὰ δεξιά· ἔπρεπε νὰ ἐπανορθωθῇ, νὰ συμπυκνωθῇ καὶ νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὰς βάσεις τῶν στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν. Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον ἀρκεταὶ δυνάμεις διὰ νὰ πολιορκηθῇ ὁ Ὀσμὰν πασσᾶς· οὗτος εἶχε προνοήσῃ καὶ διετήρησε τὰς συγκοινωνίας του, δι' ὧν ἐλάμβανε διαρκῶς ἄνδρας καὶ τροφάς. Ὁ στρατός του, ἀποτελεσθεὶς ἐκ 45 χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐνίκησεν 150 χιλιάδας ἐχθροῦ καὶ κατέστρεψε 50,000 ἄνδρας.

Ἦτο φθινόπωρον.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἦτο ἐπίσης ἀμφίβολος. Ὁ Λῶρις Μελικὼφ μὲ λαμπρὸν στρατὸν εἶχε ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μουκτὰρ πασσᾶ, ἀνδρὸς ἐμπείρου καὶ γνωρίζοντος νὰ περιμένῃ καὶ νὰ διευθύνῃ πόλεμον. Οἱ Ρῶσσοι εἶχον ὡς σκοπὸν τὸ Ἐρζερούμ, τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε μία πρώτης τάξεως ὠχυρωμένη πόλις, τὸ Κάρς. Ἡ τύχη τοῦ Κὰρς θὰ ἀπεφάσιζε τὴν τύχην τῆς ἐν Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ ἐκστρατείας.

Οἱ Ρῶσσοι διαιροῦσι τότε τὰς δυνάμεις των εἰς τέσσαρας φάλαγγας εἰσβολῆς, χωριζομένας ὑπὸ ἀνυπερβλήτων ὀρέων. Συγχρόνως πολιορκοῦσι τὸ Βατούμ, προστατευόμενον ὑπὸ τῶν τουρκικῶν θωρηκτῶν. Κατ' ἀρχὰς προελαύνουσιν, ἀκολύτως κυριεύουσι τὸ Βαγιαζὶτ καὶ τὸ Ἀρδαχὰν καὶ πολιορκοῦσι τὸ Κάρς. Ἀλλ' ὁ Μουκτὰρ ἀποσύρεται εἰς μίαν καλὴν θέσιν πρὸ τοῦ Ἐρζερούμ· ἐκεῖ λαμβάνει ἐπι-

κουρίας, ἀναλαμβάνει αὐτὸς τώρα τὴν ἐπίθεσιν ἀποκρούει ἀλληλοδιαδόχως τὰ διάφορα στρατιωτικὰ σώματα τοῦ ρωσσικοῦ ὄγκου. Λύει τὴν πολιορκίαν τοῦ Κὰρς τὴν 10 Ἰουλίου, ἤτοι τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Κρούδενερ ἡττᾶτο πρώτην φοράν, εἰς τὴν Πλεύναν.

Ἐπῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην κατάπληξις καὶ ταραχὴ ἀπερίγραπτος, ὅταν ἐγνώσθησαν αὐταὶ αἱ εἰδήσεις. Συνέβη ὅλως τὸ ἐναντίον ἐκείνου, ὅ περ εἶχον ἅπαντες προΐδῃ. Κατ' Αὔγουστον ἡ Ρωσσία ἐθεωρεῖτο ὡς ἡττημένη. Οἱ εἰδήμονες, καὶ μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ στρατάρχης Μόλτκε, διεκήρυττον, ὅτι οἱ Ρῶσσοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ νικήσωσι τοὺς Τούρκους εἰς μίαν μόνον ἐκστρατείαν, καὶ ὅτι ὁ πόλεμος θὰ διήρκει δύο τοὐλάχιστον ἔτη, προϋποτιθεμένου ὅτι τὰ μέσα του εἰς ἄνδρας καὶ εἰς χρῆμα δὲν θὰ ἐξέλειπον.

Εἰς τὸ Λονδῖνον ἐθεώρουν τὴν ρωσσικὴν ἰσχὺν ὡς ἐκμηδενισθεῖσαν πλέον. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐνόει νὰ ὑπαγορεύσῃ τὴν εἰρήνην καὶ ἄφινε νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι μετ' ὀλίγον οἱ μετριοπαθεῖς, ὡς ὁ λόρδος Δέρβυ, δὲν θὰ εἶχον πλέον νὰ πράξωσιν ἄλλο παρὰ νὰ παραιτηθῶσι τῆς Κυβερνήσεως.

Εἰς τὴν Πέστην ἐτέλουν φωτοχυσίας ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῶν τουρκικῶν νικῶν.

Ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς μονώσεως του καὶ συνήντησεν εἰς τὸ Σαλτσβοῦργον τὸν κόμητα Ἀνδράσσυ. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Δουνάβεως καὶ μετέβη εἰς τὰ αὐστριακὰ γυμνάσια, ὅπου εἶδε τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον Ἰωσήφ.

Ἐπέτυχε ἀσφάλειάν τινα ἐκεῖθεν ; Ὁπωσδήποτε ἓν σπουδαῖον γεγονὸς συνέβη. Ἡ Ρωμουνία ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐχθροπραξίας. Ἡ προκήρυξις τοῦ ἡγεμόνος διεκήρυττε τὴν πλήρη καὶ ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν τῆς Ρωμουνίας.

Ἐνταῦθα μία ἀνέκδοτος παρέκβασις. Κατὰ τὸν Μάϊον ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ ἐδήλωσεν ἐγγράφως εἰς τὴν ρωμουνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ἡ Ρωσσία δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τοῦ ρωμουνικοῦ στρατοῦ καὶ ὅτι ἡ Ρωμουνία, ἐὰν ἐθεώρει καθῆκόν της νὰ ἀναμιχθῇ, θὰ τὸ ἔπραττεν ὑπὸ ἰδίαν αὐτῆς εὐθύνην. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου οἱ Ρῶσσοι τοὐναντίον ἐπεζήτησαν τὴν ἄμεσον ἐπέμβασιν τῆς Ρωμουνίας. Οἱ Ρωμοῦνοι ὑπουργοὶ ἦσαν τῆς γνώμης νὰ ἀναβάλωσι καὶ πάλιν, ἀλλ' ὁ ἡγεμών, ὑποστηριζόμενος ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ Βρατιάνου, ἀνέλαβε μόνος του τὴν εὐθύνην τῆς ἐκστρατείας.

Ὁ ἡγεμὼν Κάρολος περιεβλήθη τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν πρὸ τῆς Πλεύνας συμμάχων στρατευμάτων. Ὁ ρωμουνικὸς στρατὸς ἠρίθμει 50,000 ἀνδρῶν καὶ 180 τηλεβόλα.

Συγχρόνως κατέφθανον εἰς τοὺς Ρώσσους ἐνισχύσεις. Ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιχειρηθῇ νέα ἔφοδος τῇ συνδρομῇ καὶ τῶν Ρωμούνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀπεκρούσθη. Ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτήσωσι τὰς βιαίας ἐπιθέσεις. Ὁ γέρων στρατηγὸς Το-

τλέβεν, ὁ ἥρως τῆς Σεβαστουπόλεως, ἐκλήθη τότε μὲ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, τεθείσης ὑπὸ τὴν διάθεσίν του καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Περιεκύκλωσε τὴν Πλεύναν διὰ χαρακωμάτων, κατέλαβε τὰς ὁδοὺς Βιδινίου καὶ Σόφιας, δι' ὧν ὁ Ὀσμὰν ἐσιτίζετο καὶ ἀποκλείσας στενῶς τὴν θέσιν, χωρὶς νὰ θυσιάσῃ οὔτε ἕνα στρατιώτην, περιέμεινε. Δριμύτατος χειμὼν ἐτυράννει τοὺς συμμάχους. Ὁ Ὀσμάν, ἐξαντλήσας ἐπὶ τέλους τὰ πάντα, παρεδόθη μετὰ 40,000 ἀνδρῶν τὴν 10 Δεκεμβρίου 1877.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν τὴν Πλεύναν, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀνελπίστου ἀναπαύσεως, τὴν ὁποίαν τοῖς ἀφῆκεν ἡ θαυμασία ἄμυνά των.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ἡ θέσις των δὲν ἦτο καλλιτέρα. Ὁ Μουχτὰρ πασσᾶς, μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας του, ἀντὶ νὰ τὰς ἐξασφαλίσῃ δι' ἐρρωμένης ἐπιθέσεως, ρκέσθη νὰ παρενοχλῇ ἁπλῶς τὸν ἐχθρόν· οὗτος εἶχεν ἀνασχηματισθῇ· ὁ μέγας δοὺξ Μιχαὴλ καὶ ὁ Λώρης Μελικὼφ εἶχον λάβῃ ἰσχυρὰς ἐπικουρίας καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ Τούρκου στρατηγοῦ, τοῦ ὠχυρωμένου πρὸ τοῦ Κάρς, τὸν νικῶσι καὶ τὸν ἀπωθοῦσιν εἰς Ἀρμενίαν. Τὸ Κὰρς πολιορκεῖται καὶ ἐκ δευτέρου.

Ἐπὶ ἕνα μῆνα, μετὰ σειρὰν μαχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξαντλοῦσι τὴν φρουράν, ἀνερχομένην εἰς 20,000 ἄνδρας, αὐτὴ ἐπιχειρεῖ νὰ διεκφύγῃ· ἀλλὰ περικυκλοῦται καὶ αἰχμαλωτίζεται. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ πόλις, ἡ θεωρουμένη ὡς ἀπόρθητος, κυριεύεται δι' ἡρωϊκῆς ἐφόδου. Οἱ Τοῦρκοι ὑποχωροῦσιν εἰς Ἐρζερούμ. Ὁ Μουχτὰρ πασσᾶς ἀνακαλεῖται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ μέρους τῶν στρατευμάτων του. Ἡ πτῶσις τοῦ Ἐρζεροὺμ δὲν ἦτο πλέον εἰμὴ ζήτημα ὀλίγου χρόνου, ὁπότε ἐπενέβη ἡ ἀνακωχή.

Ὁ χειμὼν δὲν διέκοψε τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Πεσούσης τῆς Πλεύνας οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἐπίσχῃ πλέον τὴν προέλασιν τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων. Μεθ' ὅλας τὰς τρομερὰς δοκιμασίας, τοὺς πάγους, τὰς χιόνας, τὸ ὅλως ἔκτακτον ἐκεῖνο ψῦχος, ἀντὶ ἀνηκούστων στερήσεων καὶ ταλαιπωριῶν, διαβαίνουσι τὸν Αἶμον δι' ὅλων τῶν στενωπῶν του.

Εἶνε κίνημα θαυμάσιον ἀνὰ τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τῆς χερσονήσου. Πρὸς δυσμὰς οἱ Μαυροβούνιοι ὠθοῦσι τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐκτοπίζουσι. Καταλαμβάνουσι τὸ Ἀντίβαρι καὶ πολιορκοῦσι τὴν Σκόδραν· ἀφ' ἑτέρου οἱ Σέρβοι, οἱ ὁποῖοι εἰσῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ πυρός, κερδίζουσι τὴν νίκην τοῦ Πορὼ καὶ κυριεύουσι τὴν Νίσσαν. Εἰς τὸ κέντρον ὁ Τοῦρκος νικᾷ εἰς τὸ Τοστκέσεν καὶ διαβαίνει τὴν ὀροσειρὰν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου. Ὁ Ραδέσκη, συνδυάζων τὰς κινήσεις του μὲ τὰς τοῦ Μίρσκυ καὶ τοῦ Σκομπελέφ, πολιορκεῖ καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν Βεσσὲλ πασσᾶν, ὑπερασπίζοντα τὰ στενὰ τῆς Σίπκας μετὰ 30,000 ἀνδρῶν.

«Δὲν περιγράφομεν, λέγει αὐτόπτης μάρτυς, τὸν ἐνθουσιασμόν, ὅστις ἐξερράγη καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον, ἅμ' ὡς ἐγνώσθη ἡ εἴδησις αὐτή. Ὁ μέγας δοὺξ

ἐξῆλθε τῆς σκηνῆς του, κραυγάζων «οὐρρὰ» καὶ ἐξαγγέλλων τὴν μεγάλην εἴδησιν, χιλιάδες φωνῶν ἀπήχησαν τὴν ἰδικήν του, καὶ μετ' ὀλίγον ἔγεινε πλέον ἀπέραντος ὀρυμαγδὸς ζητωκραυγῶν καὶ ᾀσμάτων, ἐνῷ ἡ μουσικὴ ἐπαιάνιζε τὸν ἐθνικὸν ὕμνον.

Αὐτὸ ἦτο τὸ αἰφνίδιον καὶ σχεδὸν ἀπρόοπτον τέλος τόσων ἀγωνιῶν καὶ τόσων δεινῶν. Ὅλαι ὁμοῦ αἱ ὁδοὶ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦσαν ἀνοικταί. Συγχρόνως ἡ Ἑλλὰς ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς ἐχθροπραξίας καὶ ὁ στρατός της εἰσέβαλλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ Τουρκία, ἡ ὁποία ἤλπιζεν εἰς τὸ τέλος στρατιωτικήν τινα ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Ἀγγλίας, εὑρίσκετο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Σουλτᾶνος ζητεῖ ἀνακωχήν. Ὁ μέγας δοὺξ Νικόλαος τότε μόνον ἐννοεῖ νὰ συναινέσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις, ὅταν ἡ ἀνακωχὴ θέσῃ τὰς βάσεις τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης.

Ἡ προέλασις τῶν Ρώσσων ἐπισπεύδεται, ἐπιδιωκομένου νὰ εὑρεθῇ ἡ Διπλωματία πρὸ τετελεσμένων γεγονότων.

Ἀμέσως ἀπὸ τῆς 15 Δεκεμβρίου 1877, ὁ λόρδος Δέρβυ ἀνεκοίνωσεν ἐγγράφως εἰς τὸν κόμητα Σουβάλωφ, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἀνθίσταται εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Γοῦρκος ἐξακολουθεῖ τὰς ἐπιτυχίας του, παρὰ τὴν ἔναρξιν τῶν διαπραγματεύσεων· μετὰ τριήμερον μάχην συντρίβει τὸν στρατὸν τοῦ Σουλεϊμὰν πασσᾶ, τῆς τελευταίας ἐλπίδος τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὴν Φιλιππούπολιν.

Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς οὐδὲ σκέπτεται πλέον νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ἰσχυρῶς ὠχυρωμένην, καὶ τρέπεται εἰς φυγήν. Τὴν 20 Ἰανουαρίου ὁ Ρῶσσος συνταγματάρχης Στρούκωφ εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς ἀποσπάσματος ἱππικοῦ. Ὁ πανικὸς ἦτο τοιοῦτος, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ παρῃτήθησαν πάσης ἀντιστάσεως· δὲν ἐσκέπτοντο ἄλλο τι παρὰ νὰ σώσωσι τὴν ζωήν των.

Ὅλος ὁ ρωσσικὸς στρατὸς σχηματίζεται κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐφορμήσῃ ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Αὐτὴν δὲ τὴν φορὰν ὁ θρίαμβος εἶνε ἀκατάσχετος.

Ἡ πρωτοφυλακὴ διανύει ἐντὸς 16 ἡμερῶν, διὰ μέσου τῶν χιόνων καὶ τοῦ βορβόρου, καὶ μαχομένη συγχρόνως, πορείαν 350 χιλιομέτρων. Αἱ ἀπώλειαι ἦσαν ἀνυπολόγιστοι· ἐπὶ 5,000 ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνεχώρησαν ἐκ Σόφιας, μόλις 2,500 ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀνυπόδητοι καὶ χωρὶς στολήν.

Τὴν 11 Ἰανουαρίου, ἡμέραν καθ' ἣν ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχὴ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, τὰ ρωσσικὰ στρατεύματα ἐκάλυπτον τὰ πέριξ τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης ἀπὸ Ραιδέστου μέχρι Σηλυμβρίας. Αὐτὴ ἡ θριαμβευτικὴ πορεία ἐπλήρου χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας τὴν Ρωσσίαν, ἥτις πρὸς στιγμὴν εἶχε φοβηθῇ ἄλλοτε σοβαρῶς περὶ τῆς δυνάμεώς της καὶ τοῦ μεγαλείου της.

Καὶ ἤδη ὁ στρατὸς ἔδιδε τὴν θέσιν εἰς τὴν διπλωματίαν.

Αἱ δοκιμασίαι, αἱ κολοσσαῖαι θυσίαι 80 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνῆλθεν ἡ θνητότης του ρωσσικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτόν, ὅλα αὐτὰ θὰ ἀπέβαινον ἐπὶ ματαίῳ: Θὰ ἐπεχείρει τις νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν νικητὴν τὴν λείαν του; Ὁ ἱερὸς σκοπὸς τοῦ πολέμου ἦτον ἡ Ἁγία Σοφία; Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν εἴπῃ εἰς τὸν μέγαν δοῦκα: «Τὴν Κωνσταντινούπολιν!» Ἡ πλάνη τεσσάρων αἰώνων δὲν ἔμελλε νὰ ἐπανορθωθῇ; Οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐλευθερωθῶσι; Ποῖος θὰ ἀνθίστατο κατὰ τοῦ λαοῦ τοῦ τσάρου τοῦ ἐλευθερωτοῦ καὶ νικητοῦ;

Εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ Δυνάμεις εἶχον διαψευσθῇ καὶ ἦσαν ἐξηρεθισμέναι. Ἀλλ' οὐδεμία ἐκινεῖτο. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ συμφωνία τῶν γεγονότων: Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνέρχονται εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ δημοκρατικοί. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Κρίσπης. Ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ἀποθνήσκει, καὶ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Πάπας. Ὁ Βίσμαρκ σιωπᾷ, ἀλλ' ἐργάζεται. Εἶνε ἡ στιγμή, καθ' ἣν διαπραγματεύεται ἓν ταξείδιον τοῦ Γαμβέττα εἰς τὸ Βερολῖνον. Συγκρατεῖ τὴν Αὐστρίαν ἐναγώνιον διὰ τὰ συμβαίνοντα. Συγχρόνως συγκοινωνεῖ καὶ μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔτους 1878 ὁ κόμης Μύνστερ, πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας ἐν Λονδίνῳ, πνεῦμα θετικώτατον, φιλοξενεῖται ὑπὸ τοῦ λόρδου Δέρβυ εἰς τὴν ἐξοχήν· γίνονται μακραὶ συνεντεύξεις. Ὁ Μιδὰτ πασσᾶς εὑρίσκεται ἐν Λονδίνῳ. Ὁ λόρδος Δέρβυ, κατὰ τὴν μέθοδόν του ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπομένῃ· δὲν θέλει νὰ ἐκτεθῇ μόνος. Ἀναμένει ὅπως ἡ Αὐστρουγγαρία, πρὸς τὴν ὁποίαν δυσπιστεῖ εἰσέτι, ἀναλάβῃ τὴν εἰσήγησιν.

Ἡ δημοσία γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ μαίνεται. Πρέπει, κατὰ φυσικὸν κανόνα, τὸ ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον ν' ἀνάψῃ τὴν πυράν. Τὴν 15 Ἰανουαρίου, ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ἀναχωροῦσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, μεταβαίνοντες εἰς τὸ ρωσσικὸν στρατarχεῖον, συνάπτεται σοβαρὰ συζήτησις εἰς τὴν ἀγγλικὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Εἰς ταραξίας τῆς πολιτικῆς, ὁ σὲρ Κάρολος Δίλκε, προτείνει ὅπως ἡ Ἀγγλία ρητῶς καὶ ἀπεριφράστως λάβῃ τὸ μερίδιόν της ἐκ τοῦ πλακοῦντος καὶ προσκτήσηται τὴν Αἴγυπτον.

Ἡ πρότασις αὐτὴ φαίνεται σκανδαλώδης καὶ ὁ σὲρ Κάρολος Δίλκε ἀποδοκιμάζεται ἐντόνως. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐκφωνεῖ λόγον ὑπέρφρονα καὶ σχεδὸν ἀπειλητικόν. Οὐχ ἧτον ὁ λόρδος Δέρβυ φρονεῖ, ὅτι εἶνε ἀκόμη δυνατὸν νὰ γείνωσι διαπραγματεύσεις.

Παραιτεῖ τὸ ἔδαφος τῶν συμφερόντων, ἀνακοινοῖ δημοσίᾳ τὴν μετὰ τῆς Ρωσσίας μυστικὴν συνεννόησιν, τουτέστιν, ὅτι πᾶσα συμφωνία, μεταβάλλουσα τὰς συνθήκας τῶν Παρισίων (1856) καὶ τοῦ Λονδίνου (1871), εἶνε πρᾶξις εὐρωπαϊκὴ καὶ δέον νὰ ὑποβάλληται εἰς τὰς Δυνάμεις.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρ-

νησις ζητεῖ ὅπως οὐδεμία ρωσσικὴ δύναμις σταλῇ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως.

Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἀπαιτήσεως αὐτῆς, διατάσσεται ὁ ἀγγλικὸς στόλος τὴν 25 Ἰανουαρίου νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σμύρνης, νὰ διαπλεύσῃ τὰ Δαρδανέλλια, καί, ἐκτὸς ἐναντίας διαταγῆς, νὰ προελάσῃ καὶ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀντιμετωπίζονται.

Ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ταράσσεται. Ὁ πόλεμος φαίνεται ἀναπόφευκτος.

Ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας ἐγίνετο σύγχυσις πνευμάτων, τὰ ὁποῖα περιεπλέκοντο ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς κυβερνητικῆς ἀκαταστασίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως ἡ διχόνοια ἦτο γενική. Ἡ δημοσία γνώμη ἦτο ἀμφίρροπος. Μετὰ τὴν πολεμικὴν τοῦ Γλάδστωνος, μὲ ποιάν τινα αἰσχύνην ὑπεστήριζον τὴν Κυβέρνησιν, τὴν ὑπεύθυνον διὰ τὰς «βουλγαρικὰς θηριωδίας». Ἡ Αὐστρία ἐβάδιζε μεμετρημένως· ἡ Γαλλία ἀπεῖχεν.

Οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς, οἱ ὑπογραφέντες εἰς Ἀδριανούπολιν τὴν 31 Ἰανουαρίου, ἀνακοινοῦνται εἰς τὰς Δυνάμεις· ὁ Λάγυαρδ, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίες, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιβολὴ ὑπῆρξε κρίσιμος εἰς τὰς ἱστορικὰς ταύτας περιστάσεις, ἐπικρίνει τὰς ρωσσικὰς ἀξιώσεις καὶ δηλοῖ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του, ὅτι αὗται ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὴν καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ Κράτους ἐν Εὐρώπῃ.

Ὁ πρίγκιψ Γορτσακώφ, ἀπαντῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν, δέχεται νὰ συζητηθῇ ἡ εἰρήνη ἐνώπιον τῶν Δυνάμεων· ἡ Ρωσσία δὲν διατελεῖ πλέον εἰς τοὺς χρόνους Αἰκατερίνης τῆς Β', καθ' οὓς ἠξίου νὰ λύσῃ τὰς ἀνατολικὰς ὑποθέσεις μὲ μόνον τὸν ἡττημένον. Ἐπιθυμεῖ ὅμως ν' «ἀνακοινώσῃ» ἁπλῶς τὴν Συνθήκην, καὶ ὄχι νὰ τὴν «ὑποβάλῃ» εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀνακτοβούλια.

Ἐπ' αὐτῆς τῆς δυσχερείας περιστρέφεται ὅλη ἡ συζήτησις.

Ἐνῷ αἱ διαπραγματεύσεις περὶ ἀνακωχῆς παρετείνοντο εἰς τὸ γενικὸν ἀρχηγεῖον, ὁ ρωσσικὸς στρατὸς συνεπλήρωνε τὴν νίκην του, καὶ ἐπλημμύρησε καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον. Βαδίζει ἀδιακόπως, καταλαμβάνων τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς λιμένας τῆς Μαύρης θαλάσσης, προσεγγίζει εἰς τὸν Βόσπορον ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὰ Δαρδανέλλια ἀφ' ἑτέρου.

Ὀλίγας ἡμέρας ἀκόμη, ὀλίγας ὥρας ἴσως, καὶ τὸ τουρκικὸν Κράτος ἐξεμηδενίζετο εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῆς κατακτήσεως τῆς πρωτευούσης του. Ἡ νίκη παραφέρει τοὺς νικητὰς πέραν τῶν φιλοδοξιῶν καὶ τῶν θελήσεών των. Ἅπαξ δὲ καταληφθεῖσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν θὰ ἦσαν πλέον κύριοι νὰ τὴν ἐγκαταλείψωσι.

Πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὁ ρωσσικὸς στρατὸς

ἐγκαθιδρύεται ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, ἅτινα δεσπόζουσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον.

Ἡ ὥρα, ἥτις ἐσήμαινεν, ἦτο ἡ ὥρα τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ. Ἐκ τῆς ἑκουσίας ἐξορίας, εἰς ἣν εἶχε βυθισθῆ μεταξὺ τῶν σωματικῶν ταλαιπωριῶν του καὶ τῶν σκληρῶν ἀϋπνιῶν του, τὴν ἀνέμεινεν ἐναγωνίως. Τὴν εἶχε προΐδῃ· εἶχε προπαρασκευασθῆ δι' αὐτήν. Ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἐστραμμένα τὰ βλέμματα αὐτῆς πρὸς αὐτόν. Αὐτὸς μόλις ἠδύνατο τώρα ν' ἀποφασίσῃ περὶ πάντων.

Ἐξῆλθε τῆς μονώσεώς του καὶ τῆς μακρᾶς σιωπῆς του διὰ μιᾶς προτάσεως, ἥτις τὸν εἰσῆγεν ὡς διαιτητὴν εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον τῶν διαπραγματεύσεων. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς εἰσέτι τοῦ Φεβρουαρίου εἶχε συμβουλεύσῃ νὰ σταματήσῃ ὁ ἀγγλικὸς στόλος, συγχρόνως δὲ νὰ παύσωσι καὶ αἱ ἐκ μέρους τῶν Ρώσσων ἐχθροπραξίαι· ἐπέτυχεν οὕτω μικρᾶς χαλαρώσεως καὶ ἐνῷ ἡ Εὐρώπη ἐσιώπα, ἀκροωμένη μίαν φωνήν, ἥτις θὰ τὴν ἀπέσπα ἐκ τῶν ἀνησυχιῶν της, ὡμίλησεν.

Ἐξέθηκεν ἐνώπιον τοῦ Ράϊχσταγ τὸ τί ἔβλεπε, τὸ τί ἤθελε. Πολὺ θαρραλέα πρωτοβουλία, ἥτις πρώτην φορὰν ἴσως ἔκαμε τὸ διπλωματικὸν ἔργον ἔργον φωτὸς καὶ τῷ ἔδωκε τὰ προσόντα δημοσιότητος περιεσκεμμένης καὶ ὑπολογισμένης.

Ὁ ἐκπληκτικὸς ἐκεῖνος λόγος, ἡ συζήτησις, τῆς ὁποίας ὁ λόγος αὐτὸς εἶνε ἡ κορωνίς, ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ συνόλῳ των μίαν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πράξεων τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ἀφοῦ διακηρύττουσι τὴν θέσιν καὶ τὸν προορισμὸν τῆς Γερμανίας ἐν Εὐρώπῃ, ἀφοῦ μεταξὺ ὅλων τῶν προβλημάτων, τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ μέλλον, καθορίζουσι θέσεις, αἱ ὁποῖαι παρέμενον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀβέβαιαι. Ἡ τροπή, τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανον ἐπὶ μακρὰ ἔτη αἱ παγκόσμιαι ὑποθέσεις ἀκόμη καὶ ἡ ἧττα τῶν Ρώσσων εἰς τὸ Μοῦκδεν καὶ ἡ ἀπωτάτη ἀντιζηλία Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας ἐκεῖ ἔχουσι τὰς ἀρχάς των.

Εἰς τὸν πλατὺν πανεκτεταμένον λόγον του, τὸν ἐνταῦθα ἁδρότατον καὶ μεστὸν σκέψεως, ἀνεκοίνωσεν ἐν συντόμῳ τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς, οἱ ὁποῖοι ἀνεκοινώθησαν ἐπισήμως εἰς τὰς Δυνάμεις: Μεγάλη Βουλγαρία ἡμιανεξάρτητος, ἀποτελουμένη κατὰ τὰς ἀναλογίας, τὰς ὑποδειχθείσας ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀνεξαρτησία τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ρωμουνίας· μεταρρυθμίσεις ἐγκαθιστῶσαι ἓν εἶδος αὐτονομίας ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ· πολεμικὴ ἀποζημίωσις, εἴτε ἐδαφική, εἴτε χρηματική. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῶν Δαρδανελλίων γενικὴ καὶ ἀόριστος ὑποχρέωσις τῆς Τουρκίας, ἡ ἑξῆς:

«Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Σουλτᾶνος συμφωνεῖ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας πρὸς διαφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ρωσσίας εἰς τὰ Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων».

Τοὺς ὅρους τούτους, οἱ ὁποῖοι προὐξένησαν τόσον μεγάλην ταραχὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διεξῆλθεν ὁ ἀρχικαγκελάριος μὲ ὑπέρφρονα ἀδιαφορίαν. Ἡ Γερμανία

δὲν εἶχεν εἰς ὅλα ταῦτα παρὰ ἓν καὶ μόνον συμφέρον: νὰ παρεμποδίσῃ σύρραξιν, εἰς τὴν ὁποίαν μοιραίως θὰ ἐνεπλέκετο ἡ Αὐστρουγγαρία. Τὸ νὰ διαφυλάξῃ τὰ συμφέροντα τῆς Αὐστρουγγαρίας ἦτον ἡ μόνη σκέψις, ἥτις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἄφινε τὸ πνεῦμα τοῦ ῥήτορος. «Ἡ συμμαχία τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων» ἐρρίφθη τὴν φορὰν αὐτὴν εἰλικρινῶς, ὑπεράνω ὅλων. Αἱ σχέσεις τῆς Γερμανίας μετὰ τῆς Ρωσσίας ἔγειναν ἀσφαλέσταται καὶ πιστόταται· ὁ πρίγκιψ Γορτσακὼφ ἐγκωμιάσθη μετ' ἐμφάσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ᾐσθάνετό τις τὴν λῆξιν τρομερᾶς εἰρωνείας.

Ὅλα ἐξοικονομήθησαν τοιουτοτρόπως μὲ ἀληθῆ ἐπιστήμην διπλωματικὴν καὶ διὰ μέσου σκηνευτικῶν ἐπιχειρημάτων, καταπλήξας καὶ ταράξας τὸ ἀκροατήριόν του, ἠδυνήθη νὰ προβάλῃ ἐπὶ τέλους τὴν ἰδέαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Συνεδρίου. Ἰδοὺ ἡ φρασεολογία του: «Πᾶν ὅ τι θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας τοῦ 1856, θὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀναμφιβόλως τῆς ἐπικυρώσεως τῶν ὑπογραψασῶν αὐτοὺς Δυνάμεων».

Διὰ τῶν ἁπλουστάτων τούτων λέξεων ὁ ἀρχικαγγελάριος ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν τῶν Δυνάμεων τὰς νίκας τῆς Ρωσσίας.

Ἡ Ρωσσία εἰδοποιήθη, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Παρεδέχθη ὄχι μόνον τὴν ἰδέαν περὶ συνελεύσεως, ἀλλ' ὑπακούουσα ἴσως εἰς νέαν ὑποβολὴν τῆς ματαιοδοξίας τοῦ Γορτσακώφ, ἐξέφρασε τὴν προτίμησίν της νὰ γείνῃ Συνέδριον, οὐχὶ δὲ ἁπλῆ Συνδιάσκεψις. Καὶ τὸ Συνέδριον αὐτὸ νὰ γείνῃ ἐν Γερμανίᾳ, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ.

Ἐν τοσούτῳ ἡ Ρωσσία ἐξακολουθεῖ τὰς διαπραγματεύσεις της μὲ τὴν Τουρκίαν, διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξοργίζουσι τὴν Ἀγγλίαν, συνειθισμένην νὰ τὰ μανθάνῃ ὅλα καὶ ὅμως τηρουμένην ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς τῆς «ὑπογείου εἰρήνης»· τέλος αἱ συνεννοήσεις καταλήγουσιν εἰς τὰ προκαταρκτικὰ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ἡ Συνθήκη αὐτὴ προσδιορίζει καὶ ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τοὺς γνωστοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς. Τὸ Μαυροβούνιον ἀνεξάρτητον, τριπλασιαζόμενον, μὲ δύο λιμένας ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, ἡ Σερβία ἀνεξάρτητος καί πως ἐπηυξημένη· ἡ Ρωμουνία ἐπίσης ἀνεξάρτητος, ἐπηυξημένη μὲ τὴν Δοβρουτσάν, ἀλλ' ἀποδίδουσα εἰς ἀντάλλαγμα τὴν Βεσσαραβίαν εἰς τὴν Ρωσσίαν· ἡ Βουλγαρία, ἰσχυρά, ἐπεκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης, καὶ μὴ ἀφίνουσα εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐν Εὐρώπῃ παρὰ μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην μὲ μερικὰ ἀσήμαντα ἐδάφη, μὴ συγκοινωνοῦντα ἄλλως μεταξύ των εἰμὴ διὰ θαλάσσης.

Αὐτὴ ἡ Βουλγαρία θὰ ἐτίθετο ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Ρωσσίας, μὲ ἡγεμόνα αὐτόνομον· ἡ δὲ Ρωσσία θὰ ἐλάμβανεν εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν τὸν λιμένα τοῦ Βατοὺμ καὶ μερικὰ σπουδαῖα ἐδάφη εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

Ἐκτὸς αὐτῶν ὡρίζοντο εὐνοϊκοί τινες ὅροι ὑπὲρ τῶν Ρώσσων μοναχῶν, τῶν περιερχομένων τὴν Τουρκίαν. Εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην, τὴν Ἀρμενίαν καὶ

τὴν Κρήτην ἐδίδετο ἡμιαυτονομία μὲ ἓν εἶδος δικαιώματος ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσίας εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Τουρκίας, καὶ τέλος ὑπεχρεοῦτο ἡ Τουρκία νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν ἐκ 300 ἑκατομμυρίων ρουβλίων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, προσετίθετο μία ρήτρα, ἥτις ἐπέτρεπε νὰ διαπλέωσιν αὐτὰ ἐν καιρῷ πολέμου ἢ εἰρήνης τὰ ρωσσικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ διευθυνόμενα πρὸς τοὺς ρωσσικοὺς λιμένας.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐπανειλημμένως εἰς τὴν Συνθήκην αὐτὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου προβλέπεται ἡ ἐπέμβασις ἢ ἡ ἔγκρισις ἢ ἡ συνεργασία τῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ πάντοτε ἐπὶ εἰδικῶν σημείων, καὶ ὄχι ἐπὶ τῆς Συνθήκης, ἐν τῷ συνόλῳ. Ὁ Γορτσακώφ, σταθμίζων λεπτολόγως τοὺς ὅρους τῆς Συνθήκης, δὲν παρέλιπε νὰ προσθέσῃ τὴν φράσιν του «περὶ τῆς ἐλευθερίας ἐνεργείας καὶ τῆς ἐλευθέρας ἐκτελέσεως». Ἐνέδιδε μὲν κατὰ τύπους, ἀλλ' ἐπέμενε κατ' οὐσίαν. Ἡ πρᾶξις ὑπεγράφη, ἐξ ὀνόματος μὲν τῆς Ρωσσίας ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ καὶ τοῦ κ. Νελίδωφ, ἐξ ὀνόματος δὲ τῆς Τουρκίας ὑπὸ τοῦ Σαβὲτ πασσᾶ καὶ τοῦ Σαδδουλὰχ βέη.

Δημοσιευθεῖσα τὴν ἐπομένην τῶν δηλώσεων τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ, μετὰ τὰς ἐπιφυλάξεις τῆς Αὐστρίας καὶ τὰς ἀντιρρήσεις τῆς Ἀγγλίας, ἔθετον ὅλους εἰς ἀδιέξοδον.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀνεσκίρτησαν. Ἐξαίφνης συνέβη ἓν ἐκ τῶν κινημάτων ἐκείνων, καθ' ἃ ἡ ὀργὴ συνενοῦται μὲ τὴν ψυχραιμίαν καὶ διὰ τῶν ὁποίων τὸ Κράτος ὁλόκληρον ἐκδηλώνει, ὅτι ἔχει ἀπόφασιν νὰ ἀνατρέψῃ τὰ πάντα ὄπισθεν τῶν κυβερνητῶν του. Αὐτὰ τὰ κινήματα, τὰ συγχρόνως αὐτόματα καὶ πειθαρχικά, ἀριθμοῦνται μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων φαινομένων τῆς ἱστορίας καὶ ἐξηγοῦσι τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀγγλίας. Ἀκόμη καὶ ἐν τῇ δραματικῇ των ὁμοφωνίᾳ ἐνυπάρχει τακτικὴ καί, ὅπως λέγουσι «bluff» προσέχετε ὅμως, διότι τὸ παιγνίδιον εἶνε σοβαρὸν καὶ ἐν ἀνάγκῃ θὰ προβῶσι μέχρις ἐσχάτων. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ διατάσσει τὴν κινητοποίησιν τῆς ἐφεδρείας. Στέλλονται ἕνδεκα στρατεύματα εἰς Πὸρτ Σαΐδ. Ὁ λόρδος Δέρβυ, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς λαίλαπος, ἀναγκάζεται νὰ καταλίπῃ τὴν Κυβέρνησιν τὴν 28 Μαρτίου.

Ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ. Οὗτος εἶνε ὑποχείριος τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ. Εἶχε μεγαλειτέραν ἐνεργητικότητα καὶ ἀγχίνοιαν, ἀλλ' ὀλιγωτέραν σταθερότητα καὶ ἀπάθειαν τοῦ λόρδου Δέρβυ.

Οὗτος ἀκολουθεῖ περισσότερον τὸ ρεῦμα τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐκδίδει τὴν περίφημον ἐγκύκλιόν του τῆς 1 Ἀπριλίου, ἡ ὁποία παρουσιάζει τὸ σλαυϊκὸν φάσμα ἐπὶ τοῦ Αἵμου, χωρὶς νὰ παρατηρῇ τὸν γερμανικὸν κίνδυνον. Ὁ λόρδος Σώλσβαρυ καὶ ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐπανέρχονται εἰς τὴν τροχιὰν τοῦ Βίσμαρκ καὶ διὰ πολὺν χρόνον.

(Ἀκολουθεῖ)

«ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ»

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχμὰς 8.—Ἐξωτερικοῦ φράγκα χρυσᾶ 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

Γραφεῖα: ὁδὸς Σοφοκλέους ἀριθ. 12.

Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1) *Ν. Καζάζη.*—Ἐθνικὴ Κατήχησις . . . Δρ. 0,20
2) » Γουλιέλμος Γλάδστων . . . » 1.—
3) » Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου . . . » 2.—
4) » Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια . . . » 1.—
5) » Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας . . . » 0.20
6) » Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ . . . » 0.10
7) » Ἔθνος καὶ Στρατός . . . » 0.10
8) » L'Hellénisme et la Macédoine . . . » 1.—
9) » *Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα* . . . » 5.—
10-12) » Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα, ἀγγλιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί . . . » 1.—
13) » Ἡ Φιλοπατρία . . . » 1.—
14) Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ) . » 2.—
15) *Χ. Χρηστοβασίλη.*—Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου για τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθέν, πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας . » 2.—
16) » Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν . . » 0.10
17) » Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις . . . » 1.—
18) Ἐθνικὰ ᾄσματα Α' ἔκδοσις . . . » 0.50
19) Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ . . . » 1.—
20) *Γ. Ν. Χατζηδάκι.*—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων . . » 1.—
21) *Τοῦ αὐτοῦ*—Du Caractère hellénique des Anciens Macédoniens . . » 1.—
22) *Π. Καρολίδου.*—Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει . . . » 2.—
23) Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'. . . . » 3.—
24) *Ι. Νικολάρα.*—Πατρίς, τραγῳδία . . . » 1.—
25) A. Z. Stephanopoli.—Le Facteur Grec dans le problème oriental . » 0.50
26) O. de Berolbraxow.—Notes sur la Question d'Orient . . . » 0.50
27) *Τερτίου Φιλιππόφ.*—Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί) . . . » 0.50
28) *Ρώσσου Κίσσβαλς.*—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί) . . . » 0.—
29) Προκήρυξις τοῦ ἑλληνοαλβανικοῦ Συνδέσμου . . . » 0.—
30) *Κ. Παπαρρηγοπούλου.*— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους . . . » 5.—
31) *Ἡρακλ. Βασιάδου.*— Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν . » 1.50
32) Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας 1517-1900 » 2.—
33) Ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. . » 0.10
34) *Ν. Λευρνοβώ.*— Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή . . . » 1.—
35) Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους . . . » 1.—
36) *Γ. Στρατήγη.*— Μακεδονικὰ Τραγούδια . . . » 1.—
37) *Ι. Καλοστύπη.*—Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος Δρᾶμα . . . » 1.—

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' Τεῦχος 132ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1908 Δεκέμβριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ,,
1 — Ὁδὸς Σοφοκλέους — 1
1908

ΝΕΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ,,

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΥΠΟ

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή

Κεφ. Α'. Ἡ Ἑλληνικὴ Συνείδησις ἐν Μακεδονίᾳ.—**Κεφ. Β'.** Πανσλαυιστικὰ ὄνειρα καὶ ἐνέργειαι ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.—**Κεφ. Γ'.** Οἱ Σέρβοι καὶ ἡ Μακεδονία.—**Κεφ. Δ'.** Οἱ Ρωμοῦνοι καὶ ἡ Μακεδονία.—**Κεφ. Ε'.** Ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ.—**Κεφ. Ϛ'.** Ἀνεξαρτησία τῶν Βουλγάρων.—**Κεφ. Ζ'.** Ψυχολογία τοῦ Βουλγάρου. — **Κεφ. Η'.** Ἑλληνικὰ πάθη ἐν Βουλγαρίᾳ.—**Κεφ. Θ'.** Ἡ βουλγαρικὴ πολιτικὴ ἐν Μακεδονίᾳ.—**Κεφ. Ι'.** Τὸ ἔργον τῶν κομιτάτων ἐν Μακεδονίᾳ.—**Κεφ. ΙΑ'.** Ἡ λεηλασία τοῦ Κρουσόβου.—**Κεφ. ΙΒ'.** Φιλοβουλγαρισμὸς ἐν Εὐρώπῃ. — **Κεφ. ΙΓ'.** Αἱ μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἀποτελέσματα αὐτῶν.—**Κεφ. ΙΔ'.** Ἑλληνικὴ ἄμυνα.—**Κεφ. ΙΕ'.** Βουλγαρικὰ ἀντίποινα. — **Κεφ. ΙϚ'.** Ἡ σύγχρονος Μακεδονία.—**Κεφ. ΙΖ'.** Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος.

Τὸ βιβλίον ἀποτελούμενον ἐκ **450** *μεγάλων σελίδων μετ' ἐθνογραφικοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας, τιμᾶται δραχμῶν* **(8)** *καὶ εὑρίσκεται ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς «ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ».*

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΘΝΟΣ

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ λήγοντος ἔτους ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» μετέβη εἰς Λειψίαν κατόπιν προσκλήσεως τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ εὐδοκίμως καὶ ἐθνικώτατα λειτουργοῦντος «Ἑλληνικοῦ Συνδέσμου». Ἀμέσως κατηρτίσθη πρόγραμμα συνεργασίας τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ Συνδέσμου. Ἤδη ὁ Σύνδεσμος, συμπραττόντων, ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς ἐνισχυόντων αὐτόν, καὶ τῶν ὁμογενῶν τῶν ἐν Γερμανίᾳ Κοινοτήτων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐν Δρέσδῃ, ἁπάντων καταφλεγομένων ὑπὸ ἐθνικοῦ πυρός, εἶχε δημοσιεύσῃ γερμανιστὶ κατὰ τὸν παρελθόντα Αὔγουστον τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ κ. Ν. Καζάζη: «**Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν δέκατον ἔννατον καὶ εἰκοστὸν αἰῶνα**».

Ἀποτέλεσμα τῆς συνεννοήσεως ταύτης ὑπῆρξε κατὰ πρῶτον ἡ ἵδρυσις μηνιαίας Ἐπιθεωρήσεως, «Hellenismus», **ὀργάνου τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἐκδιδομένου ὑπὸ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ βιούντων Ἑλλήνων.**

Ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὸ πρῶτον τεῦχος (μηνὸς Ὀκτωβρίου) τοῦ περιοδικοῦ τούτου, οὗ ὑπεύθυνος συντάκτης εἶνε ὁ γνωστὸς καθηγητὴς καὶ διακεκριμένος ἐκδότης τοῦ Πλάτωνος (τῆς Ζωγραφείου βιβλιοθήκης), κ. Σπ. Μωραΐτης. Τὰ κυριώτατα τῶν ἄρθρων εἶνε: **Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὸ** ἑλληνικὸν ἔθνος» **ὑπὸ** Ν. **Καζάζη.—**Ἡ νῆσος **Σάμος.—**Πολιτικὴ **Ἐπιθεώρησις.**

Ἥ τε μηνιαία Ἐπιθεώρησις, ὡς καὶ τὸ δημοσίευμα «**Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι**» ἐγένοντο ἀσμενέστατα ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐπι-

στημονικῶν καὶ πολιτικῶν κύκλων. Περὶ τούτου εἶνε διαφωτιστικὸν τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς ἐκ Λειψίας:

«Ἡ ἐκ τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ περιοδικοῦ ἐντύπωσις παρὰ τοῖς γερμανικοῖς κύκλοις εἶνε ἀρίστη. Ἀπὸ καιροῦ ἤδη λαμβάνομεν ἐπιστολὰς εὐχαριστηρίους ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ καὶ πλήρεις φιλελληνικῶν ἐκφράσεων, ἰδίᾳ ἐκ μέρους καθηγητῶν ἀνομολογούντων ὅτι ἤδη τὸ πρῶτον φωτίζονται περὶ τῆς ἀληθοῦς τῶν πραγμάτων καταστάσεως».

Δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ συγχαρῶμεν ἀπὸ μέσης καρδίας τοὺς ἐν Γερμανίᾳ ὁμοεθνεῖς, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τοὺς ἐν Λειψίᾳ καὶ Δρέσδῃ ἐπὶ τῇ θαυμαστῇ αὐτῶν ἐθνικῇ ἐργασίᾳ. Στεροῦνται πλούτου χρήματος, ἀλλὰ κέκτηνται πλοῦτον ἐθνικῶν ἰδανικῶν καὶ αἰσθημάτων. Ἡ ἐργασία των τιμᾷ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν ἑλληνικὴν φυλήν· ἀλλ' εἶνε καὶ ῥάπισμα, ῥάπισμα ἠχηρὸν κατὰ τῶν ἀδιαφόρων, τῶν μονονουχὶ ἀντεθνικῶν ἐκείνων Ἑλλήνων, ἰδίᾳ τῶν ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Λονδίνῳ διαβιούντων, τῶν καταφρονούντων τὰς ἐθνικὰς αὐτῶν ὑποχρεώσεις. Ὁ «Ἑλληνικὸς Σύνδεσμος τῶν ἐν Λειψίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ Ἑλλήνων» κατέστη διὰ τῆς ἐνεργείας του ταύτης ἄξιος τῆς πατρίδος.

Προτρέπομεν τοὺς ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς εἰς ἐνίσχυυσιν τοῦ ἐθνικωτάτου τούτου ἐν Λειψίᾳ Συνδέσμου. Ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι δι' αὐτοῦ θέλει ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα μετὰ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ πολυαρίθμων θιασωτῶν καὶ φίλων τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ πρώτου τεύχους τοῦ «Hellenismus» τὴν πραγματείαν τοῦ κ. Ν. Καζάζη, **«Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος».**

Ἀπροσδοκήτως καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐκπληκτικὴ ἐπῆλθεν ἡ ἐν Τουρκίᾳ πολιτικὴ μεταβολή, ἥτις οὐχὶ μόνον ὡς ἐνδιαφέρουσα τῆς ἱστορίας σελὶς δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ σχολιασθῇ, ἀλλὰ καὶ ὡς γεγονὸς μέλλον νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου καταπίπτοντος ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἡ κατὰ πρῶτον ἐν Μακεδονίᾳ ἐκραγεῖσα ὑπὲρ τοῦ συντάγματος στάσις ἐπεξετάθη καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ τὸ παραδοξότατον πρᾶγμα, ὅ περ διεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν πάντων τῶν παρακολουθούντων τὴν ἱστορικὴν τῶν κρατῶν ἐξέλιξιν καὶ τῶν συναφῶν φαινομένων εἶνε ἡ περίπτωσις, ὅτι ὁ μεγαλοφωνότατος κῆρυξ καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς τελευταίας πολιτικῆς μεταβολῆς εἶνε ὁ ἀνήρ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου πᾶσα ἡ ἐνέργεια τῆς εἰς ἀναίμακτον νίκην καταληξάσης στάσεως διηυθύνετο. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνταγματικῆς κινήσεως ἔζων ἐξόριστοι ἐν

Παρισίοις, ἐν Λονδίνῳ, ἐν Γενεύῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁπόθεν διηύθυνον τὸ ἔργον τῆς ἐξεγέρσεως, ἐνῷ ὁ θανάσιμος αὐτῶν ἐχθρός, ἀόρατος καὶ ἀπροσπέλαστος, διέμενεν ἐν Γιλδίζ. Καὶ ἐνῷ ἡ συνταγματικὴ τῶν Νεοτούρκων συνωμοσία ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκ Παρισίων καὶ Γενεύης εἰς Μακεδονίαν καὶ Κωνσταντινούπολιν ἐπεξετείνετο, ἐξήγγειλεν ἐξαίφνης καὶ παρὰ προσδοκίαν ὁ καταστροφεὺς τοῦ νεοτουρκικοῦ Συντάγματος τοῦ 1876, ὁ ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν πάντα θιασώτην τῶν νεοτουρκικῶν ἀρχῶν, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς νεοτουρκικῆς μεταρρυθμιστικῆς μερίδος Μιδὰτ πασσᾶ, μέχρι τοῦ ἀσημοτάτου τῶν συνταγματικῶν πιστῶν καταπνίξας καὶ καταστρέψας, ἐξήγγειλεν ὁ Σουλτὰν Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ τρανότερον καὶ δραστηριώτερον, δηλαδὴ θεατρικώτερον τῶν ἄλλων, ἀπὸ τοῦ Γιλδὶζ τὰ δόγματα τῆς συνταγματικῆς ἐλευθερίας. Ὁ κόσμος ἐξεπλάγη ἐπὶ τῷ ἀπροσδοκήτῳ ἀκούσματι, ὅπως θὰ ἐξεπλήσσετο, ἐὰν οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ αἱμοδιψὴς δυνάστης, μετανοῶν ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐπιζητῶν, ἀπεσκοράκιζε τὸ παρελθὸν καὶ πλήρης συντριβῆς καρδίας πᾶσαν αὐτοῦ τὴν μέχρι τοῦδε ζωὴν κατεδίκαζεν. Ὁ Σουλτὰν Χαμίτ, δεξιὸς καὶ πανοῦργος πολιτικός, ὁ κατὰ τὴν ὑπερτριακονταετῆ τρικυμιώδη καὶ πλήρη ἐπεισοδίων διοίκησίν του πολιτικὴν ὀξυδέρκειαν ἐπιδειξάμενος, ἀπέναντι τῆς ὑπὸ τῶν κατασκόπων του ἀναγγελλομένης αὐτῷ ὁσημέραι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὐξούσης ὁρμῆς τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως ἐν τῷ βορειοδυτικῷ τῆς Μακεδονίας τμήματι, ὅ περ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀπετέλει τὸ κέντρον τῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων τῶν ἐκεῖ συμβιούντων λαῶν, ἐθεώρησε σκοπιμώτατον νὰ τεθῇ αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νέας μεταβολῆς καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ ζῶντας λαούς, ὅτι ἐπαναφέρει τὸ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 1878 καταργηθὲν Σύνταγμα. Καὶ ἔτι πλέον : Πρῶτος αὐτὸς ὡρκίσθη εἰς τὸ νέον Σύνταγμα τῆς χώρας πρὸ τοῦ Σεῒχ-οὐλ-ισλάμη. Οἱ ἀμφιβάλλοντες, οἱ ἐκ τῶν γεγονότων καὶ τῶν πραγμάτων γνωρίζοντες τὸν χαρακτῆρα τοῦ Σουλτὰν Χαμὶτ θέλουσιν ἀνακράξῃ μετὰ τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ. «Ἡ μὲν γλῶττα ὀμώμοκεν, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος». καὶ δὲν ἔχουσιν ἄδικον. Διότι τοῦτο, δηλαδὴ ἡ παραβίασις καὶ ἡ ἀπάρνησις πολιτικῶν ὅρκων δὲν ἐτελέσθη κατὰ πρῶτον, ἀφοῦ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ὁ αὐτὸς Σουλτᾶνος ἄνευ ἀνάγκης κατήργησε τὸ ὑπὸ τοῦ τότε μεγάλου Βεζύρου καὶ τῶν ἐνθουσιωδῶν ὀπαδῶν τῆς νεοτουρκικῆς ἰδέας ἐπεξεργασθὲν Σύνταγμα. Ἀλλ' εἶνε τοῦτο σήμερον ἢ μετά τινα καιρὸν τόσον εὔκολον, ὅπως ἦτο πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ; That is the question.

Δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἰς ἔρευναν τοῦ λεπτοῦ τούτου ζητήματος, οὐδὲ νὰ ὑποστηρίξω τὴν ἰδέαν, ὅτι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς συνταγματικῶν θεσμῶν καὶ ἐλευθεριῶν εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος ἐθεραπεύθη ὁ παρὰ τὸ χρυσοῦν κέρας ἀσθενής, ὁ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐπικινδύνως κατατρυχόμενος ὑπὸ ἀνιάτου νόσου βασανιζούσης τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ. Παραδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος μετὰ ἢ καὶ ἄνευ τοῦ Σουλτὰν Χαμὶτ ὡς γεγο-

νός. Ἀλλ' ὡς Ἕλληνες, ἔχοντες συμφέρον νὰ εἰσαχθῶσιν, ἀναπτυχθῶσι καὶ συμπληρωθῶσιν ἐλεύθεροι θεσμοὶ ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει, οὐχὶ μόνον πρὸς καλὸν τῶν ὁμοεθνῶν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν, τῶν Μουσουλμάνων, ἑκάστης φυλῆς καὶ ἐθνικότητος, τῶν Σλαύων, τῶν Ἀρμενίων, τῶν Ἰουδαίων, θεωροῦμεν καθῆκον νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τὸ παρὸν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, προσεχῶς δὲ καὶ λεπτομερέστερον μέγα μέρος τῶν διατάξεων τοῦ ἐν λόγῳ Συντάγματος.

Πρὶν ἢ πράξωμεν τοῦτο, δημοσιεύομεν ἐνταῦθα τὰς κυριωτέρας διατάξεις τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος, τὰ ἄρθρα, ἅτινα περιλαμβάνουσι τὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, ὡς καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς νέας τουρκικῆς συνταγματικῆς Κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον πρόγραμμα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐξήγησις τῶν σπουδαιοτάτων διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ὅπερ σκοπεῖ νὰ περιορίσῃ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦσαν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν αὐθαιρεσίαν ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ τουρκικοῦ Κράτους.

Αἱ διατάξεις αὗται περιλαμβάνονται ἐν τοῖς κατωτέροις, τοῖς κυριωτέροις ἄρθροις τοῦ Συντάγματος.

Ὀθωμανικὸν Σύνταγμα
κηρυχθὲν τῇ 7 Ζιλχιτζὲ 1293 (11)23 Δεκεμβρίου 1876)
Περὶ Ὀθωμανικοῦ Κράτους

Ἄρθρον 1. «Ἡ ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία περιλαμβάνει τὰς χώρας καὶ τὰς σημερινὰς κτήσεις, ὡς καὶ τὰς προνομιούχους ἐπαρχίας.

«Ἀποτελεῖ σύνολον ἀδιαίρετον, τοῦ ὁποίου οὐδὲν μέρος δύναται νὰ ἀποσπασθῇ ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας.

Ἄρθρον 2. «Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἡ πρωτεύουσα τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

«Ἡ πόλις αὕτη δὲν κέκτηται, κατ' ἐξαίρεσιν πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, οὐδὲν ἰδιαίτερον προνόμιον ἢ ἀτέλειάν τινα.

Ἄρθρον 3. «Τὸ ὀθωμανικὸν Στέμμα, τὸ ὁποῖον συγκεντρόνει ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σουλτάνου τὸ Χαλιφᾶτον, ἀνήκει εἰς τὸν πρωτότοκον τῶν πριγκίπων τῆς ὀθωμανικῆς Δυναστείας κατὰ τὰ παλαιόθεν κρατοῦντα.

Ἄρθρον 4. «Ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος, ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ ὡς ὑπάτου Χαλίφου, εἶνε ὁ προστάτης τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὁ ἡγεμὼν καὶ ὁ Πατισὰχ ὅλων τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἄρθρον 5. «Ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτᾶνος εἶνε ἀνεύθυνος, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ ἱερόν.

Ἄρθρον 6. «Ἡ ἐλευθερία τῶν μελῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορικῆς δυνα-

στείας, αἱ προσωπικαὶ αὐτῶν ἰδιοκτησίαι, κινηταὶ καὶ ἀκίνητοι, αἱ εἰς αὐτοὺς χορηγίαι, διαρκούσης τῆς ζωῆς αὐτῶν, διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ἁπάντων.

Ἄρθρον 8. «Ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας καλοῦνται ἀδιακρίτως Ὀθωμανοί, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ θρησκεία, ἣν πρεσβεύουσιν. Ἡ ὀθωμανικὴ ὑπηκοότης ἀποκτᾶται καὶ ἀπόλλυται συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρίζοντας τὰ κατ' αὐτὴν νόμους.

Ἄρθρον 9. «Ὅλοι οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπολαύουσι τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μὴ πλήττηται ἡ ἐλευθερία τῶν ἄλλων.

Ἄρθρον 10. «Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία εἶνε ἀπαραβίαστος. Οὐδεὶς δι' οἱονδήποτε λόγον, τιμωρεῖται, εἰ μὴ καθ' ἃς περιπτώσεις καὶ καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει ὁ νόμος.

Ἄρθρον 11. «Ὁ Ἰσλαμισμὸς εἶνε ἡ θρησκεία τοῦ Κράτους.

«Τὸ Κράτος, διατηροῦν τὴν ἀρχὴν ταύτην, προστατεύει τὴν ἐλευθέραν ἄσκησιν τῶν ἀναγνωρισθέντων θρησκευμάτων ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ ἀναγνωρίζει τὰς θρησκευτικὰς προνομίας, τὰς ἐκχωρηθείσας εἰς τὰς διαφόρους Κοινότητας, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μὴ διασαλευθῇ ἡ δημοσία τάξις καὶ νὰ μὴ προσβληθῶσι τὰ καλὰ ἤθη.

Ἄρθρον 12. «Ὁ τύπος εἶνε ἐλεύθερος, καθ' ἃ ὅρια ὁρίζει ὁ νόμος.

Ἄρθρον 14. «Ἓν ἢ πλειότερα πρόσωπα, ἀνήκοντα εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐθνότητα (ὑπηκοότητα) ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ὑποβάλλωσιν αἰτήσεις εἰς τὰς ἁρμοδίας ἀρχάς, περὶ τῶν παραβιάσεων τῶν νόμων καὶ τῶν κανονισμῶν, τῶν γενομένων ἐπὶ προσωπικῇ αὐτῶν ζημίᾳ, ἢ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ δύνανται ν' ἀπευθύνωνται, ὑπὸ μορφὴν ἀπαιτήσεως εἰς τὴν ὀθωμανικὴν Γενικὴν Συνέλευσιν, ἵνα διαμαρτυρηθῶσιν ἐπὶ τῇ διαγωγῇ τῶν λειτουργῶν καὶ ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους.

Ἄρθρον 15. «Ἡ διδασκαλία εἶνε ἐλευθέρα. Ἕκαστος Ὀθωμανὸς δύναται νὰ κάμνῃ δημοσίᾳ ἢ ἰδιωτικῶς μαθήματα ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ συμμορφοῦσθαι πρὸς τοὺς νόμους.

Ἄρθρον 16. «Πάντα τὰ σχολεῖα τίθεται ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ Κράτους. Σκέψις γενήσεται περὶ τῶν καταλλήλων μέτρων πρὸς ἀφομοίωσιν καὶ τακτοποίησιν τῆς διδασκαλίας, τῆς διδομένης εἰς πάντας τοὺς Ὀθωμανούς, οὐδαμῶς ὅμως προσβληθήσεται ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία τῶν διαφόρων Κοινοτήτων.

Ἄρθρον 17. «Πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ εἶνε ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου. Ἔχουσι τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὰ αὐτὰ καθήκοντα πρὸς τὴν χώραν, ἐκτὸς τῶν ἀναγομένων εἰς τὸ θρήσκευμα.

Ἄρθρον 18. «Ἡ εἰς τὰς δημοσίας θέσεις πρόσληψις ἔχει ὡς ὅρον τὴν γνῶσιν τῆς τουρκικῆς, ἥτις εἶνε ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους.

Ἄρθρον 19. Πάντες οἱ Ὀθωμανοὶ γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰς δημοσίας θέσεις κατὰ τὰ προσόντα, τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτῶν.

Ἄρθρον 21. «Ἡ ἀκίνητος καὶ κινητὴ περιουσία, κανονικῶς κεκτημένη, ἐξασφαλίζεται· οὐδεμία ἀπαλλοτρίωσις δύναται νὰ γίνῃ, εἰμὴ διὰ λόγους ὠφελείας δεόντως καταδεδειγμένης, καὶ ἀντὶ προηγουμένης πληρωμῆς, συμφώνως τῷ νόμῳ. τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κτήματος.

Ἄρθρον 22. «Ἡ οἰκιακὴ ἑστία εἶνε ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ διὰ τῆς βίας εἰς οἱανδήποτε οἰκίαν, εἰμὴ κατὰ τὰς ὁριζομένας ὑπὸ τοῦ νόμου περιστάσεις.

Ἄρθρον 23. «Οὐδεὶς δύναται νὰ βιασθῇ, ὅπως ἐμφανισθῇ ἐνώπιον ἄλλου δικαστηρίου ἐκτὸς τοῦ ἁρμοδίου κκὰ τὴν ἐκδοθησομένην δικονομίαν.

Ἄρθρον 24. «Ἀπαγορεύεται ἡ δήμευσις τῆς περιουσίας, ἡ ἀγγαρεία, καὶ τὸ καταναγκαστικὸν πρόστιμον (τζερεμές).

«Ἐξαιροῦνται ὅμως τῆς διατάξεως ταύτης οἱ φόροι, οἱ λαμβανόμενοι νομίμως ἐν καιρῷ πολέμου καὶ τὰ μέτρα, ἅ περ συνεπάγεται ἡ κήρυξις τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου».

Τὸ δὲ πρόγραμμα τοῦ τελευταίου τουρκικοῦ ὑπουργείου ἔχει, ὡς ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ τουρκικοῦ καὶ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ἐγένετο γνωστόν, ὡς ἑξῆς :

Τὸ πρόγραμμα τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως

«Τὸ ὑπουργεῖον, ὡς προσήκει, ἐκτιμῶν τὴν αὐτοκρατορικὴν εὔνοιαν, ἥτις κατεδείχθη ἐν τῇ ἐπαναφορᾷ τοῦ Συντάγματος, ἔχει τὸν σταθερὸν σκοπὸν νὰ διευθύνῃ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, διατηρουμένων ἐντελῶς τῶν κυριαρχικων δικαιωμάτων τοῦ Σουλτάνου, τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ τῶν κοινῶν τοῦ λαοῦ δικαίων, στηριζόμενον ἐπὶ τῶν σταθερῶν βάσεων, αἵτινες διὰ τῶν καθιερωμένων νόμων καὶ τῆς σωφροσύνης παρήχθησαν.

«Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναμένῃ, μέχρις οὗ ἡ Βουλὴ μεταβάλῃ τὸ διοικητικὸν σύστημα καί τινας παλαιοὺς νόμους ἀνεφαρμόστους πλέον σήμερον. Εἶνε ἀνάγκη μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης νὰ προσαρμοσθῶσιν οἱ νόμοι οὗτοι πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη νὰ ἀκυρωθῶσι πάντα τὰ διατάγματα καὶ αἱ ὁδηγίαι, αἵτινες ἔχουσι μὲν τὴν μορφὴν τοῦ νόμου, δὲν ἀνταποκρίνονται ὅμως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος, καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ Κράτους νὰ διευθύνωνται ἀνεπηρεάστως ἐκ τῶν ἀρχαίων ἰδεῶν.

«Ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν ὑπαρχόντων, νέα δὲ νομοθεσία ἤθελεν ἀπαιτήσῃ πολὺν χρόνον, τούτου ἕνεκα δῆλον καθίσταται, ὅτι πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ ἡμῶν κατὰ πρῶτον εἰς ἐπείγοντά τινα ζητήματα. Οὕτω μεταξὺ ἄλλων διατελοῦσιν ἐν φαύλῃ καταστάσει τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, ἅτινα εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ Κράτους. Ἐξ αἰτίας τούτου ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον ἄνευ ἀπω-

λείας χρόνου νὰ παράσχωμεν μέχρι τινὸς βοήθειαν. Συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς πληθώρας τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἡ ἐν μέτρῳ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ ὑποβίβασις τῶν δυσαναλόγων μισθῶν αὐτῶν. Οἱ διαθέσιμοι μένοντες ὑπάλληλοι θέλουσι χρησιμοποιηθῆ βαθμηδὸν βραδύτερον εἰς ἑτέρας θέσεις δημιουργηθησομένας. ἐν τῷ μεταξὺ δὲ θὰ λαμβάνωσι προσωρινόν τινα μισθόν, ἵνα μὴ ἐν τῇ γενικῇ χαρᾷ χιλιάδες οἰκογενειῶν περιπέσωσιν εἰς ἀθλιότητα καὶ θλῖψιν. Ἀπεφασίσθη ἕνεκα ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν ἡ σύναψις μικροῦ δανείου, νὰ τελῆται δὲ ἡ δυνατὴ οἰκονομία.

«Ἀπεφασίσθη ἐπίσης ὅπως ἐν τῇ πολιτικῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ δέον νὰ γίνωνται οἰκονομίαι. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ἡ Τουρκία πρὸς τήρησιν τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῆς, ὡς Μεγάλης Δυνάμεως, καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς θέσεώς της μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ὡς καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς ἰσχύος της ἔχει ἀνάγκην ἀξίου στρατοῦ καὶ στόλου. Διὰ τοῦτο θὰ ἐξετασθῶσι πάντα τὰ μέσα, ἅτινα ἡ φιλοπατρία παρέχει πρὸς τελειοποίησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ θὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν Βουλήν.

«Εἶνε ἀναμφίβολον, ὅτι αἱ οἰκονομίαι θέλουσιν ἐλαφρύνῃ τὴν θέσιν τοῦ ταμείου τοῦ Κράτους μέχρι βαθμοῦ τινος. Ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τακτικῆς τῶν ὑποθέσεων τοῦ Κράτους λειτουργίας καὶ πρὸς ἀναζωπύρησιν τῶν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως παραμεληθέντων μέχρι τοῦδε κλάδων τῆς διοικήσεως, ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ ληφθῇ φροντὶς πρὸς αὔξησιν τῶν ὀλίγων σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους εἰσοδημάτων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ μεταρρυθμίσεως τῶν σημερινῶν φόρων, ἄνευ δημιουργίας νέων τοιούτων, διὰ βελτιώσεως τοῦ φορολογικοῦ συστήματος καὶ διὰ τῆς ἀνανεώσεως τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἀναζητήσεως μέτρων πρὸς οἰκονομικὴν ἀνύψωσιν τῆς χώρας καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξασφαλίσεως τακτικῶν εἰσοδημάτων εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κράτους.

«Τὸ ὑπουργεῖον θέλει περαιτέρω διεξαγάγῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δημοσίων ἔργων ἐπὶ νέων βάσεων καὶ θέλει ἐξετάσῃ καὶ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς προόδου τῆς Γεωργίας. Ἐκτὸς τούτου θέλουσι κατασταθῆ γνωσταὶ μεταρρυθμίσεις, κανονίζουσαι τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, ἥτις κατὰ τὸ παρὸν ὑπάγεται εἰς διάφορα ἀντιστρατευόμενα πρὸς ἄλληλα συστήματα.

«Τὸ νέον ὑπουργεῖον ἔχει τὸν σταθερὸν σκοπὸν νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν μέχρι τοῦδε ἐλαττωματικὴν καὶ μὴ ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν τιμὴν τοῦ Κράτους δημοσίαν ἐκπαίδευσιν, ὑπὸ πλήρη τήρησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὁριζομένων βάσεων.

«Ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὁριζομένη ἰσότης τῶν δικαιωμάτων πάντων τῶν Ὀθωμανῶν συνεπάγεται καὶ ἰσότητα καθηκόντων, ἰδίᾳ δὲ τὴν γενίκευσιν τῆς στρατιωτικῆς θητείας ἐφ' ὅλων των τάξεων τοῦ λαοῦ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν μὴ Μωαμεθανῶν παιδίων εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολάς, τὸ ὑπουργεῖον θέλει προετοιμάσῃ τοὺς ἀναγκαίους κανονισμοὺς καὶ τὰ σχετικὰ νομοσχέδια.

«Ἐπειδὴ ἡ δικαιοσύνη ἔχει ἀνάγκην ἀναδιοργανώσεως, θέλουσι προετοιμασθῇ αἱ σχεδιασθεῖσαι μεταβολαὶ τῶν σχετικῶν νόμων, ἵνα ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν Βουλήν. Ἀφ' ἑτέρου δέ, χωρὶς νὰ θιγῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δικαιοσύνης, θέλουσιν ἐξετασθῇ τὰ μέσα, ἵνα ἀναμορφωθῶσι τὰ δικαστήρια οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν ἐμπιστοσύνην. Τὸ ὑπουργεῖον θέλει διευθύνῃ τὴν προσοχήν του εἰς τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως. Διότι ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Συντάγματος, γεγονὸς τιμῶν μεγάλως τὴν Τουρκίαν, ἐπεκροτήθη ὑπὸ φίλων καὶ ἐχθρῶν καὶ ἵνα διατηρηθῇ ἡ ἀγαθὴ αὕτη ἐντύπωσις, πρέπει νὰ τηρηθῇ ἡ τάξις τόσον ἐντός, ὅσον καὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ ὀφείλουσιν ἅπαντες, ἰθαγενεῖς καὶ ξένοι, νὰ ζῶσιν ἐν πλήρει συμπνοίᾳ.

«Ἐπειδὴ ἡ Τουρκία ἐπιθυμεῖ νὰ τηρήσῃ καλὰς σχέσεις μεθ' ὅλων τῶν γειτονικῶν κρατῶν καὶ μεθ' ὅλων τῶν φίλων Δυνάμεων, καὶ ἐπειδὴ οὐδένα κρύφιον σκοπὸν καθ' οἱουδήποτε ἔχει, οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιθυμίαν ἔχει εἰμὴ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὁρίων αὐτῆς καὶ τῆς κυριαρχίας καὶ τῶν ὑπὸ τῶν συνθηκῶν δοθέντων αὐτῇ δικαίων καὶ ἐπὶ τέλους ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἔθνους νὰ ὦσι σεβαστά, θέλουσι κανονισθῇ αἱ ἐσωτερικαὶ σχέσεις ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως, θέλουσι τηρηθῇ φιλικαὶ σχέσεις μεθ' ὅλων τῶν Κυβερνήσεων καὶ θέλει ἐπιδιωχθῇ, ὅπως τῇ συγκαταθέσει τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν ἀρθῶσιν αἱ ἐξαιρετικαὶ διατάξεις, αἱ πέραν τῶν γενικῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου χωροῦσαι καὶ ἐπὶ τῇ βάσει παλαιῶν τινων συνθηκῶν, παραδόσεων καὶ ἀπηρχαιωμένων ἕξεων ἔχουσαι κῦρος διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ ζῶντας ὑπηκόους κρατῶν τινων καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς Κυβερνήσεως θέλουσι τείνῃ εἰς τὴν δημιουργίαν καταστάσεως πραγμάτων, ἐμβάλλουσαν παντὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πολυσχιδῆ διακλάδωσιν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ καθιστῶσαν καὶ τοῖς ξένοις ἔτι εὐνόητον τὸ περιττὸν τῶν προνομίων των».

Ἐν τέλει διαβεβαιοῖ ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις ἐκ νέου «ὅτι θέλει διεξαγάγῃ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Συντάγματος καὶ ἐν τῇ διοικήσει τῶν βιλαετίων θέλει ἐπενέγκῃ τὰς ἐξυπηρετούσας τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταρρυθμίσεις. Πᾶσαι αἱ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου δοθεῖσαι συμβουλαὶ ἐπιδιώκουσιν αὐτὸν τὸν σκοπόν. Ἡ Κυβέρνησις ἐλπίζει, ὅτι ἐν τῇ σημερινῇ δυσχερεῖ θέσει θέλουσιν ἐκτιμηθῇ προσηκόντως αἱ προθέσεις αὐτῆς καὶ ὅτι τὸ ἔργον θέλει ἐνισχυθῇ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς δημοσίας γνώμης».

Θεωρητικῶς τὸ Σύνταγμα τοῦτο, ὅπως πᾶν ὅμοιον μέχρι τοῦδε, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ περιεχόμενόν του, δὲν παρέχει ἀφορμὴν σοβαρᾶς κριτικῆς. Καὶ τὸ ὀθωμανικὸν Σύνταγμα ἐσχεδιάσθη ἀναμφιβόλως κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν καλλίστων τοιούτων ἐν Εὐρώπῃ. Θέλει ὅμως δειχθῇ ὠφέλιμον καὶ σκόπιμον διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ποικίλους λαοὺς τοῦ Κράτους, τοὺς τόσον διαφέροντας ἀλλήλων κατὰ τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, κατὰ τὴν πνευματικὴν καὶ θρησκευτι-

κὴν ἀγωγήν, κατὰ τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, τὰ ἐθνικὰ ἰδανικὰ καὶ τοὺς ἐθνικοὺς σκοπούς, οὓς ἕκαστος τῶν λαῶν τοῦ Κράτους ἐπιδιώκει, διαφόρους ἐπὶ τέλους ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν προκηρυχθεισῶν ἐλευθέρων διατάξεων ; Θέλει συντελέση τὸ θεραπευτικὸν τοῦτο μέσον εἰς ἀνάρρωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον «ἀσθενοῦς» : Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἐπαναλαμβάνω ἅπαξ ἔτι τοῦτο, οἵτινες μετὰ τοὺς Μουσουλμάνους ἀποτελοῦμεν κατὰ ποσὸν τὸ ἐπικρατέστατον, πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς τὸ ἰσχυρότατον λαϊκὸν στοιχεῖον τοῦ Κράτους, ἔχομεν καθῆκον ἐκ τῶν προτέρων καὶ εἰλικρινῶς νὰ ἐξωτερικεύσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἡμετέραν γνώμην. Καὶ πράττομεν τοῦτο σήμερον ἀπροκαλύπτως, χωρὶς νὰ διαμφισβητήσωμεν τὰς θεωρητικῶς ἐντελῶς ὑγιεῖς καὶ προοδευτικὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν βασίζεται τὸ νέον ὀθωμανικὸν πολίτευμα.

Κατὰ πρῶτον ἐλεύθερον πολιτικὸν σύστημα προϋποθέτει εἰλικρινεῖς καὶ πραγματικοὺς συνταγματικοὺς πολίτας. Πόσοι τοιοῦτοι εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν ποικίλων λαῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, μεταξὺ τῶν Κούρδων, τῶν Ἀράβων, τῶν Σλαύων, τῶν Μουσουλμάνων διαφόρου φυλετικῆς προελεύσεως καὶ ἐθνικῆς ἰδιότητος ; Περὶ τούτου ἂς διαφωτίσωσιν ἡμᾶς οἱ συνταγματικοὶ Νεότουρκοι. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ὑπολειπόμενον ἐθνικὸν στοιχεῖον τοὺς Ἕλληνας, τὸ κατὰ ποιὸν τὰ μάλιστα ὑπερέχον στοιχεῖον τοῦ κράτους, μέχρι τοῦδε δὲν ἐλήφθη τοῦτο ὑπ' ὄψει, οὐδ' ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν κρατούντων. Οἱ Ἕλληνες ἀπεκλείσθησαν ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, ἂν καὶ αἱ γνώσεις, ἡ ἱκανότης, ἡ ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ ὡριμότης καθιστῶσιν αὐτοὺς καταλλήλους διὰ τὰ ὑψηλὰ ταῦτα ὑπουργήματα. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οἱ Νεότουρκοι ἐδείχθησαν τουρκικώτεροι καὶ τῶν παλαιοτούρκων. Ἀληθῶς ἐδήλωσαν πλατωνικὰς συμπαθείας πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδελφούς των· ἀλλ' οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἀνεγνώρισαν αὐτοῖς πολιτικὸν ἢ διοικητικὸν δικαίωμα, ἀπορρέον ἐκ τῆς φυσικῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Μόνον καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις ὑπέβαλον αὐτοῖς, ὡς ὀθωμανοῖς κατ' ὄνομα πολίταις τοῦ διὰ τοῦ Συντάγματος, ἀναστηθέντος Κράτους. Ἀλλ' ἔτι πλέον. Διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ Συντάγματος ἡ ἐθνικὴ ὑπόστασις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ θέλει διακινδυνεύση καὶ περὶ τούτου ἂς ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ εἴπωμεν τὴν γνώμην ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, τὸ ἐν λόγῳ Σύνταγμα ἐκηρύχθη καὶ εἰσήχθη κατὰ τὸ 1876 τοῦ Μιδὰτ-Πασσᾶ, ἑνὸς τῶν ἱκανωτάτων καὶ προοδευτικωτάτων ἀνδρῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, τότε πρωτοστατήσαντος ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ. Ὁ μέγας Βεζύρης, δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος, μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς τὸ Φανάριον, τὴν ἕδραν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐθνάρχης τοῦ Γένους τῶν Ρωμαίων (Ρούμ-μιλέτ-μπασί), ὅπως ὠνόμαζον τότε τοὺς ὀρθοδόξους, τὸν λαόν, ὅστις καὶ σήμερον ἐξ Ἑλλήνων ἀποτελεῖται.

Ὁ Μιδὰτ-Πασσᾶς, ὄρθιος πρὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, παρισταμένων

πάντων τῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, ἀπέτεινεν αὐτῷ τοὺς ἑξῆς λόγους: «Οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν προνομίων, ἅτινα ἐδόθησαν ὑφ' ὅλων τῶν Σουλτάνων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐδόθησαν αὐτοῖς οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει δικαιώματός τινος, ἀλλ' ὡς φόρος τιμῆς, ὃν οἱ ὑψηλοὶ πρόγονοι τοῦ Μεγαλειοτάτου ἡμῶν Ἄνακτος πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἱστορικὴν σημασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπέτιον. Σήμερον ὁ Ἄναξ ἡμῶν εἰς τὰ προνόμια ταῦτα προσέθηκε τὸ Σύνταγμα. Διὰ τῆς σημαντικῆς ταύτης πράξεως ὁ Σουλτᾶνος συνέσφιγξε στενότερον τοὺς δεσμούς, οἵτινες ἑνοῦσιν ἤδη τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ παρουσία μου μεταξὺ ὑμῶν, παραπλεύρως τῆς Παναγιότητός του, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μέγα τι γεγονός· εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν νέων θεσμῶν. Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἔχει παραμελήσῃ μέχρι τοῦδε τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῆς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ πνεῦμα τῶν παλαιῶν καὶ θλιβερῶν ἕξεων καὶ τῶν ἀχρήστων πρωτοκόλλων. Σήμερον ἐπιθυμοῦμεν νὰ δείξωμεν, ὅτι αὗται αἱ ἕξεις κατηργήθησαν. Τὸ διάβημά μου εἶνε ἐπίδειξις τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, αἵτινες ἐμπνέουσιν ἡμᾶς, νέα ἐπικύρωσις τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἔδειξεν ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις πρὸς τὸ ἀρχαῖον καὶ εὐγενὲς ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἐγὼ ἐκ μέρους μου θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ καὶ εἶμαι ὑπερήφανος, ὅτι χρησιμεύω ὡς διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων τούτων παρὰ τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι, καὶ πᾶν ὅ τι τὴν στιγμὴν ταύτην συμβαίνει, θέλει ἐνισχύσῃ τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας μεταξὺ ἡμῶν δεσμοὺς καὶ τὸ ἔργον, ὅπερ οὕτω θέλει πραγματωθῇ, τυγχάνει ἄξιον νὰ γραφῇ χρυσοῖς γράμμασιν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἡμετέρας ἱστορίας».

Ὁ πατριάρχης ἀπήντησε διὰ τῶν ἑξῆς:

«Θέλω εὐγνωμονῇ τῇ Ὑμετέρᾳ Ὑψηλότητί του ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει αὐτῆς ἐν τῷ Πατριαρχείῳ μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς μου. Εἶνε τοῦτο μεγάλη τιμὴ τόσον διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὗτινος πνευματικὸς ἀρχηγὸς τυγχάνω, ὅσον καὶ διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τὸ ὄνομα τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος, ἥτις ἐργάζεται διὰ τὴν ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδον πάντων τῶν ὑπηκόων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, θέλει τιμᾶσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι ὑφ' ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων τοῦ βασιλείου. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ θεωροῦμεν ἡμᾶς ὡς τὸν ἀναμορφωτὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους».

Σήμερον ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ θέαμα τῶν προκηρύξεων τῆς συνταγματικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει. Ἀλλ' ὁ ἀνήρ, ὁ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἰθύνων τὰς τύχας τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, συγχρόνως τυγχάνων ἐθνάρχης τῶν Χριστιανῶν, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ δικαιοδοσίαν, κατὰ τὰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰδήσεις δὲν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ καταλαβόντος τὸν προκάτοχον αὐτοῦ κατὰ τὸ 1876, ὅστις ἐθεώρει τὸ Σύνταγμα ὡς μέγα γεγονὸς καὶ εὐτύχημα διὰ τοὺς λαοὺς τοῦ βασι-

λείου. Ἰωακεὶμ ὁ Γ' καὶ κατὰ τὴν πρώτην καὶ κατὰ τὴν δευτέραν Πατριαρχείαν ἀπέδειξεν, ὅτι κέκτηται περίσκεψιν καὶ ἱκανὴν τῶν πραγμάτων γνῶσιν, ὡς καὶ πεῖραν τῆς καταστάσεως καὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα προκαλοῦσιν ἑκάστην ἐνέργειαν τῶν λαῶν, τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ ὀθωμανικὸν κράτος. Καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ πάντες οἱ ὀρθοφρονοῦντες ἐκ τῶν ἄλλων λαῶν ἀνέμενον τοιαύτην ἐπιφύλαξιν καὶ ψυχραιμίαν ἐν ταῖς στιγμαῖς ὑψίστου ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις κατέλαβεν, ὡς μὴ ὤφειλε, πάντας τοὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, μηδ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐξαιρουμένων, ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει τοῦ περιφήμου ὀθωμανικοῦ Συντάγματος.

Πᾶσα ἐπανάστασις, πᾶσα κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ μεταβολή, ὑπισχνουμένη βελτίωσιν ἢ ἐξυγίανσιν τοῦ καθεστῶτος, πᾶσα ἐθνικὴ κατάκρισις κακοῦ καὶ καταστρεπτικοῦ συστήματος ἐγείρει, κατ' ἀνάγκην, ἐνθουσιασμόν, ἀνυψούμενον ἐνίοτε μέχρι τῆς ὑψίστης αἰσιοδοξίας. Ἀλλ' ἐντὸς μακροῦ ἢ βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, ἐπέρχονται αἱ νηφάλιαι καὶ ἄγονοι ἡμέραι τῆς ἀληθοῦς πραγματικότητος, τῶν ἐθνικῶν καὶ λαϊκῶν διαφορῶν καὶ ἀσυμφωνιῶν, τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν προκαταλήψεων, τῶν παθῶν καὶ τῶν συμφερόντων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, καθῆκον σοβαροῦ πηδαλιούχου τῆς ἐθνικῆς ὁλκάδος εἶνε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει καὶ σπουδάσῃ πάντα ταῦτα. Ἰωακεὶμ ὁ Γ' ἔπραξε τοῦτο μετ' ἀξιομιμήτου ὀξυδερκείας. Τυγχάνει ἄξιος συγχαρητηρίων τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ἱστορίας.

Ἐκεῖνο ἰδιαιτέρως,ὅ περ δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ἄξιον σκέψεως καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως,εἶνε ἡ κατάργησις τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκπαιδεύσεως,ἥτις συνίσταται εἰς τὴν μὴ ἀναγνώρισιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς αὐτονομίας τῶν χριστιανικῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων. Ὡς γνωστόν, τὰ δικαιώματα ταῦτα ἀνεγνωρίσθησαν ἅμα τῇ κατακτήσει, ἔκτοτε δ' ἐπεκυρώθησαν δι' ἐπανειλημμένων αὐτοκρατορικῶν διατάξεων τῶν μετὰ ταῦτα Σουλτάνων. Συνεπείᾳ τῆς προκηρύξεως τοῦ νέου συντάγματος, ἐφαρμοζομένων κατὰ λέξιν τῶν σχετικῶν διατάξεων περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους,Μουσουλμᾶνοι καὶ μὴ τοιοῦτοι, θέλουσι λαμβάνῃ, ὡς ὀθωμανοί, ὁμοιόμορφον ὀθωμανικὴν μόρφωσιν.

Πάντα τὰ σχολεῖα θέλουσιν ὑπόκεισθαι ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως, θέλουσιν ἐξαρτᾶσθαι ἐντελῶς ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ διδάσκαλοι θέλουσι διορίζεσθαι ἐντελῶς ὑπ αὐτῆς. Τίς δύναται ἐπὶ τέλους ν' ἀμφιβάλλῃ ἐν τούτῳ, ὅταν γινώσκῃ τί συμβαίνει ἀλλαχοῦ μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας; Σὺν τῷ χρόνῳ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς πραγματικῆς ἐθνικῆς ὀθωμανικῆς ἀφομοιώσεως καὶ ἑνότητος τῶν διαφόρων λαῶν τοῦ κράτους—διότι *ἐν τῇ ἑνώσει ἡ ἰσχὺς*—ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θέλει κατὰ τὸ δυνατὸν περιορισθῇ ἐν τοῖς ὀθωμανικοῖς σχολείοις τοῦ κράτους. Ἡ δὲ συνταγματικὴ Κυβέρνησις θέλει ἐπιτρέψῃ τοῦτο. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα θέλει ἀποκλεισθῇ καὶ ἐξορισθῇ ἐκ τῶν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει ἑλληνικῶν σχολείων.

Ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ προΐδῃ τοῦτο ὁ Πατριάρχης. Καὶ ἡμεῖς ἀμέσως κατε-

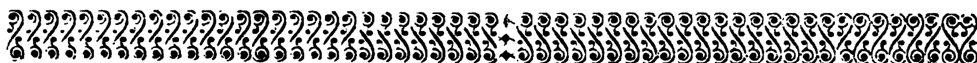
δείξαμεν τοῦτο πρὸ αὐτοῦ. Ἡ ἱστορία θέλει κρίνῃ. Ἐλπίζομεν ἐν τούτοις καὶ πάντες οἱ δυνάμενοι πρέπει νὰ συμβάλωσιν εἰς τοῦτο, ὅπως αἱ διατάξεις αὗται, ἐὰν συνέλθῃ μετά τινας μῆνας ἡ Βουλή, μὴ ἐφαρμοσθῶσι, πέσωσι δ' εἰς ἀχρηστίαν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν φιλελευθέρων ἰδεῶν. συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ὅστις διδάσκει τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς διδασκαλίας. Ἡ Νέα Τουρκία, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐφαρμόζουσα αὐτήν, θέλει ἐμπράκτως ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ νεωστὶ συμβᾶσα πολιτικὴ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει μεταβολὴ δὲν προῆλθεν ἐκ καθαρᾶς στρατιωτικῆς στάσεως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐκ δυσαρεσκείας διὰ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι τοῦ κράτους ἀνάμιξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τῆς Κυβερνήσεως μὴ δεικνυούσης οὐδεμίαν ἐνέργειαν βουλήσεως, ἀλλ' ὅτι πηγάζει ἐκ τῆς ἐλευθέρας τῶν λαῶν συνειδήσεως, ἥτις ἐπιθυμεῖ κρείττονα κατάστασιν, πρόοδον καὶ ἐλευθερίαν.

Οἱ χριστιανικοὶ λαοί, καὶ μετ' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες, τὸ πολυπληθέστατον καὶ τὰ μάλιστα φιλοπρόοδον στοιχεῖον τοῦ κράτους, ἕνεκα λόγων φρονήσεως καὶ τοῦ δικαίου δὲν πρέπει νὰ παροραθῶσι καὶ προσβληθῶσι, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει μόνον τῶν ἰδεῶν καὶ ἐπιθυμιῶν τοῦ ὀθωμανικοῦ λαοῦ. Ὀφείλουσιν οἱ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην κύριοι τῆς καταστάσεως ἐν τῇ Νέᾳ Τουρκίᾳ νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι τὰ πέντε τοὐλάχιστον ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει εἶνε ὁ σπουδαιότατος ἠθικός, πνευματικός, πολιτικὸς καὶ οἰκονομικὸς παράγων, ὅστις δύναται ἀποτελεσματικῶς ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τῶν ποικίλων ἐξωτερικῶν, ἀφεύκτως μελλουσῶν νὰ ἐπέλθωσι περιπετειῶν. Ὡς τοιοῦτος παράγων ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει δεόντως νὰ ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ ἱστορικὰ δίκαια ἀναγνωρισθῶσι καὶ εὐρυνθῶσι συγχρόνως, καὶ πρωτίστως ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκπαιδεύσεως, τότε θέλει καταστῇ ἰσχυρὸς σύμμαχος καὶ συνεργάτης ἐν τοῖς νέοις ὀθωμανικοῖς πράγμασιν. Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμᾶνοι, Τοῦρκοι, καὶ Ἕλληνες, ἐν ὅλῳ εἶνε τέκνα τῆς αὐτῆς πατρίδος, συνδεδεμένοι μετ' αὐτῆς καὶ ἀφωσιωμένοι αὐτῇ, πρόθυμοι νὰ συντελέσωσιν ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεώς της, ὑπὲρ ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου βίου νὰ θυσιάσωσι καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός των.

Εἴθε νὰ συναισθανθῶσι τοῦτο οἱ Νεότουρκοι. Τὸ κράτος αὐτῶν ἐν τῇ νέᾳ μεταβολῇ δὲν ἐστερεώθη ἔτι. Ἂς εἶνε δὲ βέβαιοι, ὅτι διὰ φιλελευθέρου καὶ δικαίας πολιτικῆς θέλουσι κερδήσῃ τὴν συμπάθειαν, τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ κράτους.

Οὐδεὶς ἄλλος γινώσκει κρεῖττον αὐτῶν τὴν σημασίαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β΄ Ο ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ

(1254—1258)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Στέψις Θεοδώρου τοῦ Β΄.—Ἐκλογὴ πατριάρχου Ἀρσενίου (1254)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Θεόδωρος ὁ Β΄, διάδοχος τοῦ θρόνου, ἐνεταφίασε τὸν πατέρα του ἐν τῇ Μονῇ τῶν Σωσάνδρων καὶ πομπωδῶς ἐτέλεσε τὸ μνημόσυνον.[1]

Ἐν τῷ ἐπικηδείῳ λόγῳ,[2] ὃν ἐξεφώνησε πρὸς τιμὴν τοῦ Βατάτση ὁ Ἀκροπολίτης, ἔδειξε τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ἣν ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀπηρίθμησε τὰ μεγάλα κατορθώματα τοῦ τεθνεῶτος αὐτοκράτορος. Ἐν τῷ ἐπιλόγῳ, προσεκάλεσε τοὺς Ἕλληνας νὰ παρηγορηθῶσι καὶ εἶπε δεικνύων τὸν Θεόδωρον, παρόντα κατὰ τὴν τελετήν: «Ὁ υἱὸς οὗτος εἶνε εἰκὼν τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος καὶ ὑπόσχεται νὰ ὁμοιάσῃ τῷ πατρί του».

1 Ἡ τελετὴ αὕτη ἐγένετο τρεῖς ἢ ἐννέα ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον.
2 Ἀκροπολίτης, τόμος ΙΙ.

Ἀποδώσας ὅλας τὰς τιμὰς ταύτας εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρός του ὁ Θεόδωρος ἐκαθέσθη κατὰ τὴν συνήθειαν ἐπὶ ἀσπίδος κρατουμένης ἔνθεν μὲν ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ.

Ἀμέσως μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Νίκαιαν. Διερχόμενος διὰ τῆς Φιλαδελφείας, μεγάλης ἑλληνικῆς πόλεως. κειμένης εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰκονίου, ἔπεμψε πρεσβείαν τῷ Γκιατ-ουδ-δὶν [1] διὰ νὰ τῷ ἀναγγείλῃ τὴν ἀνάρρησίν του.

Ἀφικόμενος εἰς Νίκαιαν Θεόδωρος ὁ Β' ἔσπευσε νὰ χρισθῇ, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἔδει νὰ προβῇ εἰς ἐκλογὴν πατριάρχου, ἅ τε τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου χηρεύοντος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μανουήλ.

Ὁ νέος αὐτοκράτωρ διέταξε τότε τοὺς τεσσαράκοντα ἱεράρχας τοὺς συνηγμένους εἰς Νίκαιαν, διὰ νὰ τελέσωσι τὴν ἀνάρρησίν του, νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη παρεδόθη ἡμῖν ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἐνίοτε μάλιστα ἀντιθέτους, ὑπὸ τῶν βυζαντιακῶν συγγραφέων. Θὰ περιορισθῶμεν ἀναφέροντες ἐνταῦθα τὴν ἀφήγησιν τοῦ Βλεμμύδου καὶ τὴν τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως.

Ὁ κλῆρος παμψηφεὶ ὑπέδειξε τὸν Βλεμμύδην,[2] τὸν ὁποῖον ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1240 ὁ πατριάρχης Γερμανός, ἐπιθανάτιος ὤν, ὑπέδειξεν ὡς τὸν μόνον ἄξιον νὰ ἀνέλθῃ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὁ Βατάτσης ἀπήντησε τότε, ὅτι ὁ Βλεμμύδης ἦτο πολὺ προσηλωμένος πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ δὲν θὰ ἤθελε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχήν, ἧς αἱ βλέψεις ἠδύνατο νὰ ὦσιν ὅλως διάφοροι.[3] Ἀναμφιβόλως καὶ ὁ Θεόδωρος, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς πολιτικῆς τοῦ πατρός του,δὲν ἐσκέπτετο ἄλλως, οὐχ ἧττον ὅμως προσεκάλεσε τὸν Βλεμμύδην καὶ τῷ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπισκοπικῆς Συνόδου. «Ὁ κλῆρος, ὁ λαός, ὅλοι, λέγει, ἀπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς τὴν ἐκλογήν σου· εἶνε δὲ ἀνωφελὲς νὰ προσθέσω, πόσον καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος θέλω νὰ σὲ ἴδω ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἐὰν δεχθῇς, θὰ σὲ ὑπερπληρώσω μὲ τόσας τιμάς, ὅσας οὐδέποτε ἄλλος πρὸ ἐμοῦ αὐτοκράτωρ παρέσχεν εἰς οἱονδήποτε πατριάρχην».

Ὁ Βλεμμύδης ὅμως παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ καὶ ἰδοὺ οἱ λόγοι του: «Ἐγνώριζον, λέγει, τὸν ὀργίλον καὶ διάπυρον χαρακτῆρά του καὶ πόσον ἐπέμενεν ἐπὶ τῶν διαταγῶν ἃς ἔδιδεν [4]».

Ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ τὸν προέτρεπε νὰ ἀποδεχθῇ, ὁ Βλεμμύδης ἀπήντησε

1 Ἀκροπολίτης, 105.—Ἀνώνυμος 109.
2 Βλεμμύδης, 44.
3 Ἀκροπολίτης, 72.
4 Βλεμμύδης, 45.

τέλος, ὅτι δὲν ἔβλεπε τὸν Θεὸν εὔνουν εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὰς τιμάς του. «Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ», ἀπήντησεν ὁ αὐτοκράτωρ, «μὴ ζητῆτε πλέον τὴν τιμὴν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ». Οἱ λόγοι οὗτοι παρώργισαν τὸν μοναχόν μας, ὅστις ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μονήν του.

Ταῦτα μὲν λέγει ὁ Βλεμμύδης. Ὁ δὲ ἀνώνυμος τοὐναντίον, ἰσχυρίζεται ὅτι ὅλαι αἱ ψῆφοι δὲν ἦσαν ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου Θεοδώρου τοῦ Β'[1] καὶ ἰδίως τῶν ἀρχιερέων. Ὁ αὐτοκράτωρ τότε προέτεινε, εἰ δυνατόν, νὰ προβῶσι εἰς τὴν ἐκλογὴν διὰ κλήρου, ἀλλ' ἡ πρότασίς του ἀπερρίφθη. Ἀκολούθως διέταξε νὰ συμβουλευθῶσι τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἡ μέθοδος αὕτη ἡ ἐκτιθεμένη ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως εἶνε περίεργος. Ὁσάκις ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἀπήγγειλλε τὸ ὄνομα ὑποψηφίου τινός, ἤνοιγον τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ ἀνεγίνωσκον τὰς πρώτας λέξεις ἑκάστης σελίδος, ἡ δὲ ἔννοια τῶν λέξεων τούτων ἠδύνατο νὰ εἶνε ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ ὑποψηφίου.

Οὕτω, ἀνοίξαντες τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Βλεμμύδου, εὗρον λευκὰς σελίδας, διὰ τὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου, Νικηφόρου, ἀνέγνωσαν εἰς τὸ ἓν μέρος τὰς λέξεις *«οὐ τελεσφοροῦσι»* καὶ εἰς τὸ ἄλλο *«συμπνίγονται»* μετὰ τοῦ συνδέσμου *καί*. Διὰ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ δυστυχοῦς Ἰωαννικίου Κυδώνη, ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν Σωσάνδρων, ἀνέγνωσαν τὰς λέξεις *«ὄνον καὶ πῶλον»*. Ἑπομένως οὐδεὶς τῶν ὑποψηφίων ἦτο ἄξιος νὰ ἀνέλθῃ τὸν θρόνον τῶν Φωτίων καὶ Χρυσοστόμων, καὶ ἐπειδὴ ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων ἐξηντλήθη, ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς παρισταμένους νὰ ὀνομάσωσι ἄλλους. Τότε τῶν παρισταμένων τις προέφερε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρσενίου Αὐτοριανοῦ, ὅτε δ' ἤνοιξαν τὸ εὐαγγέλιονν ἀνέγνωσαν «Αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ».

Οὗτος λοιπὸν ἐξελέγη οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Οἱ παριστάμενοι, προσθέτει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς, ἀπεδέχθησαν μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὴν ἐκλογὴν ταύτην καὶ πάντες ἀπὸ τοῦδε ἐθεώρησαν τὸν νεωστὶ ἐκλεγέντα ὡς τὸν κύριον καὶ πνευματικὸν ποιμένα των[2].

Ὁ νέος Πατριάρχης Ἀρσένιος Αὐτοριανὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Αὐτοριανοῦ, κριτοῦ τοῦ Ἱπποδρομίου πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ δὲ μήτηρ του κατήγετο ἐκ τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Καματερῶν[3].

Καὶ πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἐκαλεῖτο Γεώργιος, βραδύτερον ὅμως μετωνομάσθη Γεννάδιος καὶ ἀκολούθως Ἀρσένιος. Ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς Ὀξείας καὶ εἴδομεν ὅτι ὁ Βατάτσης τὸν ἔστειλεν εἰς Ρώμην μετὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων Κυζίκου καὶ Σάρδεων, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς Ἀνατολὴν εἰσῆλθεν εἰς τὴν

---

1 Ἀνώνυμος 510.—(Ἄλλως τε γνωρίζομεν ὅτι ὁ Θεόδωρος ὁ Β' μόνον ἐχθροὺς εἶχε).
2 Ἀνώνυμος 511.
3 Ἀνώνυμος 511.—Γεώργιος Σκουταριώτης 290.

μονὴν νησιδίου τινὸς τῆς λίμνης Ἀπολλωνιάδος ἐν Βιθυνίᾳ. Τὸν προέτειναν ὡς ἡγούμενον τῆς μονῆς ταύτης, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη καὶ τότε ὁ Πατριάρχης Γερμανὸς τῷ εἶπε: «Θέλεις λοιπὸν νὰ γείνῃς Πατριάρχης;»[1]

Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεύς, ὅστις μᾶς δίδει ὅλας τὰς λεπτομερείας ταύτας ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου προσώπου προσθέτει ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἀρσένιος ἦτο ἀρκετὰ πεπαιδευμένος καὶ ὅτι ἠκολούθησε τὰς σπουδάς του μέχρι τῆς **ἐγκυκλίου ἐκπαιδεύσεως** (quadrivium)[2].

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκλογῆς του ὁ νέος Πατριάρχης, ὅστις ἀργότερον θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ πολύ, ἦτο ἁπλοῦς μοναχὸς καὶ δὲν εἶχεν εἰσέλθῃ ἀκόμη εἰς τὸν κλῆρον[3]. Διὸ καὶ ἐδέησε νὰ διέλθῃ εἰς τρεῖς ἡμέρας τὰς τάξεις τοῦ διακόνου, τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ἐπισκόπου[4].

Μετὰ τὴν ἐπίσημον ἐγκαθίδρυσίν του ὁ νέος οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, περιστοιχούμενος ὑπὸ τεσσαράκοντα ἀρχιερέων καὶ πολυαρίθμου κλήρου, ἔστεψεν πομπωδῶς Θεόδωρον τὸν Β', ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΡΩΜΑΙΩΝ.

Ἡ στέψις ἐγένετο εἰς Νίκαιαν τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, τὸ ἔτος 1254.

Ἡ ἐμφάνισις ἐν τῷ οὐρανῷ κομήτου τινός, κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, προὐσήμανε, λέγει ὁ Παχυμέρης, τὴν δυστυχῆ βασιλείαν Θεοδώρου τοῦ Β'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Αἱ ἰδέαι Θεοδώρου τοῦ Β' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διοίκησιν. Γένεσις μνησικακίας τοῦ Βλεμμύδου καὶ Ἀκροπολίτου κατὰ τοῦ μαθητοῦ των

Ὡς ἦν ἑπόμενον, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου Αὐτωρειανοῦ ἀπήρεσε τὰ μάλιστα καὶ εἰς τὸν Βλεμμύδην καὶ δὴ καὶ τὸν Ἀκροπολίτην, οἵτινες ἀναθρέψαντες Θεόδωρον τὸν Β', ἤλπιζον ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξασκῶσιν ἐπίδρασίν τινα ἐπ' αὐτοῦ.

Εἴδομεν πῶς ὁ Βλεμμύδης, καίπερ γνωρίζων ὅτι Θεόδωρος ὁ Β' ἐπεθύμει τὴν ἐκλογήν του, ἀπεποιήθη φοβούμενος τὸν παράφορον καὶ ὀργίλον χαρακτῆρα τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ τὸ ἄκαμπτόν του εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν διαταγῶν του[5]. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύ-

1 Ἀνώνυμος 511.
2 Ἀνώνυμος 511.
3 Ἀκροπολίτης, 107—Βλεμμύδης, 44.
4 Βλεμμύδης, 45.
5 Βλεμμύδης, 44.

θυνσιν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς ὅμως ἐθεώρει τὴν ἀποστολὴν τοῦ Πατριάρχου ὡς ἀπολύτως ἀνεξάρτητον, ἁγνὴν καὶ ἰδεώδη καὶ ὄχι ὑποκειμένην ὑπὸ κοσμικὴν ἀρχήν[1].

Βεβαίως ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης θὰ ἐδέχετο εὐχαρίστως τὴν ἐκλογήν του, ἐὰν ὁ αὐτοκράτωρ τῷ ἐγγυᾶτο τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος, ὅστις περιέμενε νὰ βασιλεύσῃ ὡς ἡγεμὼν ἀπολυταρχικός, δὲν θὰ ἐπέτρεπεν εἰς οὐδένα νὰ ἀναμιγνύηται εἰς τὰς ὑποθέσεις του καὶ νὰ ἐξυπηρετῇ ἐν τῷ κράτει του ἄλλους σκοποὺς μᾶλλον ἢ τούς ἰδικούς του.

Ὁ Ἀκροπολίτης καλῶς ἐνόησε τοῦτο λέγων: «Οἱ Πρίγκιπες θέλουσι Πατριάρχας ἁπλοϊκοὺς καὶ εὐπειθεῖς εἰς τὰς διαταγάς των. Οἱ ἀμαθεῖς εἶνε τοιοῦτοι, ἐνῷ οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες εἶνε μᾶλλον ἄκαμπτοι». [2]

Δὲν θὰ προσθέσωμεν τίποτε περὶ τῆς γνώμης τοῦ Ἀκροπολίτου, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἀρσένιον, καθότι αὐτὰ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπακολουθήσωσι τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου τοῦ Β', θὰ δείξωσι ποῖοι τῶν δύο εἶχον σταθερώτερον χαρακτῆρα, ὁ Ἀκροπολίτης ὁ λατρευτὸς τοῦ Θεοδώρου διδάσκαλος ἢ ὁ ἀγροῖκος μοναχὸς τῆς λίμνης Ἀπολλωνιάδος. Ὅ τι μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα εἶνε νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι εἰς τὴν πατριαρχικὴν ταύτην ἐκλογὴν ὀφείλεται ἡ γένεσις μνησικακίας, ἣν θὰ ἔχωσιν ὁ Βλεμμύδης καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἐναντίον τοῦ βασιλικοῦ αὐτῶν μαθητοῦ.

Εἶνε λυπηρὸν τὸ ὅτι οἱ διακεκριμένοι οὗτοι ἄνδρες, οἱ ἔξοχοι οὗτοι σοφοί, εἶχον τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ σκέπτεσθαι περὶ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἄλλως τε ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἦτο ἀρκετὰ ἐλευθέρα. Πεπροικισμένη μὲ πλῆθος προνομίων ἠδύνατο, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ οὐδὲ πεισθῇ ὑπ' οὐδενὸς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον της.

Ἡ ἐπιστολὴ Γρηγορίου τοῦ Θ', ἧς ἐμνημονεύσαμεν ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἔβαλεν εὐστόχως; Ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Ἐν πάσει περιπτώσει οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἵτινες δὲν ἐστεροῦντο οὔτε πατριωτισμοῦ οὔτε εὐθυκρισίας δὲν εἶχον ἐν τούτοις ἀντίληψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους[3]. Καὶ (ὁπωσδήποτε ὁ Βλεμμύδης καὶ ὁ Ἀκροπολίτης) δὲν θὰ βραδύνωσι ποσῶς νὰ μὴ ὑποκρύπτωσι πλέον τὴν ἀντιπάθειάν των κατὰ Θεοδώρου τοῦ Β'. Ἰδοὺ δὲ πῶς ὁ Ἀκροπολίτης ἀγγέλλει τὴν βασιλείαν του:

«Οἱ Ἕλληνες ἤλπιζον πολλὰ παρὰ τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἐάν τις ἐθεωρεῖτο

1. Βλεμμύδης, 45.
2. Ἀκροπολίτης, 107.
3. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑποταγῆς τοῦ Λέοντος Γαβαλᾶ, Καίσαρος τῆς νήσου Ρόδου ὑπὸ τοῦ Βατάτση ὁ Βλεμμύδης ἀντὶ νὰ χαίρῃ, διότι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξετελεῖτο ἡ ἕνωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοὐναντίον φαίνεται ὅτι μέμφεται τὸν αὐτοκράτορα ἀποδεικνύων ὅτι ὁ Γαβαλᾶς ἦτο νόμιμος καὶ διαδοχικὸς τῆς Ρόδου ἡγεμὼν (ἰδὲ προσέτι τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Βλεμμύδου πρὸς ὄφελος Μιχαὴλ τοῦ Π'.)

βεβλαμμένος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βατάτση, νῦν ὑπὸ τὴν βασιλείαν Θεοδώρου τοῦ Β΄ ἤλπιζε νὰ εὕρῃ θεραπείαν τῶν κακῶν του. Ἡ νεότης του, ἡ χάρις του, ἡ προσήνειά του καὶ αἱ ἐνέργειαί του, τὸ πᾶν ἦτο φενάκη καὶ ἀπάτη. Τότε ἐνόησαν ὅτι *ἄνθρακες ὁ θησαυρός*»[1].

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Πρώτη ἐκστρατεία Θεοδώρου τοῦ Β΄ (1255).

Ἡ σπουδὴ Θεοδώρου τοῦ Β΄ διὰ τὴν στέψιν του ἐξηγεῖται ἐκ τῶν τρομακτικῶν εἰδήσεων, τῶν ἐρχομένων ἐκ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας.

Καθὼς ἠδύνατό τις νὰ φοβηθῇ, ὁ πρίγκιψ τῶν Βουλγάρων Μιχαήλ, ὅστις ἦτο γαμβρὸς Θεοδώρου τοῦ Β΄, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Βατάτση καὶ βλέπων τὰς χώρας, αἵτινες ἄλλοτε ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος του, κακῶς φυλασσομένας, διέβη τὸν Ἕβρον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Β. Μακεδονίαν καὶ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ πολλὰς πόλεις, ὅπου ὑπερίσχυε τὸ βουλγαρικὸν στοιχεῖον καὶ μάλιστα καὶ ἄλλας κατοικουμένας ὑφ' Ἑλλήνων, ἐξαιρέσει τῶν ἑλληνικῶν πόλεων Μελενίκου, Μνειάκου[2] καὶ Σερρῶν δυνηθεισῶν νὰ ἀντιστῶσι χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων των[3].

Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ, ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσε τοὺς ἄρχοντας καὶ μεγιστᾶνας καὶ τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς βαθμούχους διὰ νὰ συζητήσωσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ὅλοι σχεδὸν τότε ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τῆς ἀμέσου κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείας.

Ἐν τῷ συμβουλίῳ παρίσταντο οἱ δύο θεῖοι τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Μιχαὴλ καὶ Μανουὴλ Λάσκαρις[4], οἵτινες παραμεληθέντες ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ των Θεοδώρου τοῦ Α΄ ἔζων μακρὰν τοῦ Κράτους, ἀλλὰ τοὺς ὁποίους Θεόδωρος ὁ Β΄ θέλων νὰ δημιουργήσῃ περιβάλλον ὄχι μόνον εὔνουν, ἀλλὰ καὶ πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον τοὺς ἐκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ τοὺς ἐνέπλησε τιμῶν.

Καὶ τοῦτο ἀκόμη εἶνε τεκμήριον ὅτι εἰς τὰ παρασκήνια σοβαρὰ γεγονότα ἐτεκταίνοντο. Ἡ συνωμοσία τοῦ Νεστόγγου καὶ αἱ ἐπανειλημμέναι τοιαῦται τοῦ Παλαιολόγου ἐναντίον τοῦ Βατάτση, ἀποδεικνύουσιν ὅτι, ἐὰν ὁ λαὸς ἐλάτρευε τὴν

1 Ἀκροπολίτης 104,23—105,17.—Ὁλόκληρον τὸ χωρίον τοῦτο λείπει εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Βόννης.

2. Μνείακον, πόλις ὀχυρὰ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἄρδα καὶ πλησίον τῆς Ἐφραίμ. Μηλιαράκης, 424.

3. Ἀκροπολίτης 107.—Ἀνώνυμος 502.—Γρηγορᾶς 55.

4. Ἀκροπολίτης 110.—Ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὸ ὅτι, ἀναφέροντες τὸν Ἀκροπολίτην μόνον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Heisembers γενομένην ἔκδοσιν, παραπέμπομεν.

δυναστείαν τῶν Λασκάρεων, οἱ εὐγενεῖς ἐνεφοροῦντο ὑπὸ ἀλλοίων αἰσθημάτων.

Οἱ πρίγκιπες λοιπὸν οὗτοι ἀντέστησαν κατὰ τῆς ἰδέας τῆς ἀμέσου ἐκστρατείας, φέροντες ὡς ἐπιχειρήματα, πρῶτον τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν δυνάμεων, καὶ δεύτερον τὴν προσέγγισιν τοῦ χειμῶνος, ἥτις δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν στρατολογίαν. Ἐν τούτοις ὁ ἐπιστήθιος τοῦ αὐτοκράτορος φίλος Μουζάλων καὶ ἄλλοι ἄρχοντες τὸν συνεβούλευσαν νὰ βαδίσῃ, ὅσον τάχιστα κατὰ τοῦ Μιχαήλ, ἵνα ἐγκαίρως δυνηθῇ νὰ ἀποκόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του [1]. Ὁ Θεόδωρος ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην,καθ' ὅσον μάλιστα εἶχεν ἴδῃ κατ' ὄναρ τὸν πάτρωνά του ἅγιον Τρύφωνα [2], ὅστις τὸν παρώτρυνε νὰ ἐκστρατεύσῃ, δι' ὃ καὶ ἀφήσας τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν στενόν του φίλον Μουζάλωνα [3] διέβη τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ μικροῦ στρατοῦ κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1255.

Ὁ πρῶτος σταθμὸς ὑπῆρξεν ἡ Ἀδριανούπολις, ὅπου διέμεινε μίαν ἡμέραν. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς συνάντησιν τῶν Βουλγάρων, ἐστρατοπεδευμένων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἕβρου.

Ὅτε ὁ Μιχαὴλ ἔμαθε παρὰ τῶν προσκόπων του ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐγκατέλειψε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ὅτι εἶχεν ἤδη διαβῇ τὸν Ἕβρον,ἔμεινεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ του χάριν περισσοτέρας ἀσφαλείας, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ Θεοδώρου τοῦ Β' συνεπλάκη μετὰ τῆς τῶν Βουλγάρων κατασυντρίψασα αὐτήν. Πλεῖστοι ὅσοι Βούλγαροι ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἠχμαλωτίσθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων. Ὅσοι δὲ κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν ἀνήγγειλαν τὴν συμφορὰν εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν καὶ διέσπειραν τὸν πανικόν. Ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους του μὲ μωλωπισμένον πρόσωπον [4] οὕτως,ὥστε. ὅτε μετ' ὀλίγον ἀφίκετο ὁ Θεόδωρος, εὗρε τὸ στρατόπεδον ἔρημον.

Ἀκολουθῶν τὴν πορείαν του κατέστη κύριος τῆς Βερόης [5] σπουδαιοτάτης πό-

1. Ἀκροπολίτης 110.—Ἀνώνυμος 514.

2. Ὁ ἅγιος οὗτος καταγόμενος ἐκ Λαμψάκου ἐμαρτύρησεν ἐν Νικαίᾳ. Ὁ Θεόδωρος ὁ Β' τὸν ἐθεώρει ὡς προστάτην ἅγιόν του καὶ τὸν ἐσέβετο πολύ. Ἐν Νικαίᾳ ὑπῆρχε μικρὸν ἁγίασμα παλαιὸν ἐκτιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Τρύφωνος. Τὸ ἁγίασμα τοῦτο ἐκτισμένον διὰ πλίνθων καὶ ὑπόγειον ἦτο σχεδὸν πάντοτε κατακεχλυσμένον ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ὁ Θεόδωρος ἐλθὼν εἰς Νίκαιαν διὰ τὴν στέψιν του, ἔσπευσε πρὸ παντὸς ἄλλου να κτίσῃ ἐπι τῆς θέσεως ταύτης λαμπρὰν καὶ μεγάλην ἐκκλησίαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Τρύφωνος. Ἀργότερον δὲ ἵδρυσε ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκκλησίας ταύτης σχολάς, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω (Ἀνώνυμος 514).

3 Ἀνώνυμος 514.

4 Ἀκροπολίτης 112—Ἀνώνυμος 515.

5 Ἡ σημερινὴ Ἐσκῆ-Zaara. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων εὑρηται ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ Νικοπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν (Die Heerst). σελ. 154).

λεως. Τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης ἦσαν κατεστραμμένα καὶ ὁ Θεόδωρος εἰσῆλθεν ἀμαχητί, εὑρὼν ἀφθόνους ζωοτροφίας διὰ τοὺς ἄνδρας του καὶ φορβὴν διὰ τοὺς ἵππους του. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, διότι ἐνέσκηψεν ὁ χειμὼν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δριμύτητι καὶ ὅλη ἡ χώρα ἐκαλύφθη ὑπὸ χιόνων.

Ἔμεινε λοιπὸν ἓξ ἡμέρας εἰς Βερόην καὶ εἶτα εἰσῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν φέρων σπουδαίαν λείαν ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, βοῶν, προβάτων, κ.λ.π.[1].

Ἡ χαρά, ἣν προὐξένησαν τῷ Ἕλληνι αὐτοκράτορι αἱ ἐπανειλημμέναι αὗται νίκαι τῆς πρώτης του ἐκστρατείας εἶνε ἀπερίγραπτος. Ἰδοὺ πῶς τὰς ἀναγγέλλει τῷ Βλεμμύδῃ[2] : «Ὁ Δράκων ἐξῆλθεν, ἀλλὰ τὸν ἐφονεύσαμεν καὶ ἐκ τοῦ πτώματός του ἠγείραμεν τρόπαιον εἰς δόξαν μας. Θαύμασον δι' ὅλης τῆς καρδίας σου τὰ κατορθώματα ταῦτα *τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας*».

Κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν Ἀνδριανουπόλει ηὔξησε τὸ στράτευμά του, ἐξ οὗ ἔστειλε μέρος τι ἐναντίον τῶν φρουρίων τῆς ἐπαρχίας Ἀχρίδος [3], ἅτινα μετ' ὀλίγον παρεδόθησαν, αὐτὸς δὲ ἐπορεύθη μετὰ τοῦ ὑπολοίπου του στρατοῦ πρὸς τὰς πόλεις τῆς Ροδόπης καὶ κατέλαβε τὴν Περιστίτζαν, Στενήμαχον καὶ Κρύτζινον. Ἐντεῦθεν προὐχώρησε πρὸς τὴν Τζεπαίνην, πόλιν ἰσχυρὰν φυλάττουσαν τὴν εἴσοδον τῆς Θράκης ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Ἡ ὁδὸς ἦτο πολὺ ἀνώμαλος καὶ ὁ χειμὼν δριμύτατος, διὸ καὶ ὁ Θεόδωρος ἐδέησε ν' ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του.

Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1255 ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου ἐναντίον τῆς Τζεπαίνης, διατάξας τοὺς στρατηγούς του Ἀλέξιον τὸν Στρατηγόπουλον καὶ Κωνσταντῖνον Τουρνίκην εὑρισκομένους τότε εἰς Σέρρας, νὰ βαδίσωσι μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τῆς Τζεπαίνης. Ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οὗτοι ἐδείχθησαν κακοὶ στρατηγοί. Πρὶν ἢ συναντήσωσι τοὺς ἐχθροὺς καὶ μόλις μακρόθεν ἀντήχησεν ὁ ἦχος κεράτων τινων, ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καὶ ἀφίνοντες ἵππους, ὅπλα, πολεμικὰ ἐφόδια εἰς χεῖρας μερικῶν ποιμένων καὶ χοιροβοσκῶν Βουλγάρων κατέφυγον εἰς Σέρρας. Πλήρης ἀγανακτήσεως ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς διέταξε νὰ προχωρήσωσιν ἐκ νέου κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἀντέταξαν ἄρνησιν ἐπίμονον[4].

Αὐτὸ τὸ ἐσχάτης προδοσίας ἔγκλημα ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνανδρίας ἢ ἀποφάσεως ληφθείσης κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ;

Ἀμφότερα ἴσως. Ἰδοὺ δὲ τί γράφει ὁ Θεόδωρος ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης πρὸς τὸν φίλον του Μουζάλωνα [5]: «Ψιθυρίζεται ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι ταραχαὶ εἰς τὸ

---

1 Ἀκροπολίτης 113—Ἀνώνυμος 514.

2 Ἐπιστολαὶ XLXI.

3 Ἀκροπολίτης 113—Ἀνώνυμος 515.

4 Ἀκροπολίτης 114—Ἀνώνυμος 515.

5 Ἐπιστολαὶ LV πρὸς Μουζάλωνα.

τὸ κράτος καὶ βεβαιοῦται ὅτι ὑπάρχουσι ἐξεγέρσεις καὶ ἀταξίαι. Καὶ ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ βαδίσωμεν πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν, νὰ ὑφιστάμεθα τόσους κόπους καὶ ἀγρυπνίας. Κλαίομεν ἐν τῇ ψυχῇ μας καὶ ἔχομεν τὸ πρόσωπον φαιδρὸν καὶ γελαστόν. Εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ συνάψωμεν μάχας ἀκαίρους καὶ ἀφορήτους, τὰς ὁποίας οἱ ἐγκληματίαι Στρατηγόπουλος καὶ Τορνίκης[1] ἐμηχανεύθησαν...».

«Ἡ ἀπείθεια τῶν ἐγκληματιῶν τούτων κατέστρεψε τὸν στρατόν μας καὶ ἑπομένως ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς κύνας Βουλγάρους νὰ ἐπιδράμωσι καὶ καταστρέψωσι τὰς χώρας μας».

«Ἰδοὺ διατὶ θεωροῦμεν τὰ γεγονότα ταῦτα ὡς ἀρχὴν ὀδυνῶν, διότι τὸ ἀμελεῖν τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας εἶνε *παγκόσμιος ὄλεθρος*». Καὶ ἀλλαχοῦ προσθέτει:

«Τίς εἶνε δίκαιος ἐν τῇ Δύσει, ὅσον εἶνε ἄδικος ὁ Τουρνίκης; Τίς ἐν καιρῷ πολέμου εἶνε τόσον δειλός, ὅσον αὐτός; ἔρριψε τὸν θώρακα του καὶ ἔτρεξε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του, ὁ ἄνανδρος...».

Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Τορνίκη καὶ τοῦ Στρατηγοπούλου ἕτερος κίνδυνος παρουσιάσθη.

Ὁ διοικητὴς Μελενίκου Δραγότας, βουλγαρικῆς καταγωγῆς, νομίζων ὅτι κακῶς ἠμείβετο διὰ τὰς ὑπηρεσίας του, ἥνωσε τὸν στρατὸν τοῦ Μελενίκου, μέ τινας ὁπλίτας καὶ χωρικοὺς φανερά, ἐπανεστάτησε καὶ ἐπολιόρκησέ τινα πόλιν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς Ἰσαάκιος Νεστόγγος καὶ Ἰωάννης Ἄγγελος, ἀμφότεροι ἱκανοὶ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν, ἀντέταξαν κατ' ἀρχὰς πεισματώδη ἀντίστασιν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν ἐλλείψει ὕδατος ἐν πλήρει θέρει.

Ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ, ὁ Θεόδωρος ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν ἐμπειροπολέμων δυνάμεων του τῶν καλῶν ὡπλισμένων διῆλθεν ἐντὸς δώδεκα ἡμερῶν τὴν ἀπόστασιν τὴν χωρίζουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπὸ τῶν Σερρῶν καὶ τὴν ἐπαύριον ἠκολούθησε τὴν πορείαν του μέχρι τῆς κλεισωρείας τοῦ Ροπελίου[2].

Ἐνταῦθα ὁ Στρυμὼν στενοῦται μεταξὺ δύο ἀποκρήμνων ὀρέων, ἐγκαταλιμπανόντων, εἰς τὰ πέριξ τοῦ ποταμοῦ τούτου, στενήν τινα δίοδον, ὅπου μία καὶ μόνη ἅμαξα δυσκόλως δύναται νὰ διέλθῃ[3].

Οἱ Βούλγαροι θεωροῦντες τὴν δίοδον ταύτην ὡς ἀπόρθητον ἔθεσαν θύρας καὶ δοκούς, ἀλλ' ὁ Θεόδωρος ὑπερεπήδησεν ὅλας τὰς δυσκολίας ταύτας.

Κατὰ τὴν νύκτα, νύκτα ἀσέληνον, διέταξεν ἀπόσπασμά τι νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ

---

1 Ὁ εἷς τῶν ἡρώων τοῦ πραξικοπήματος τούτου εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Τορνίκη ἐκείνου, οὗτινος ὁ θάνατος προὐξένησεν ἄλλοτε τοιαύτην θλῖψιν εἰς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον (ὅρα κατωτέρω).

2 Αἱ κλεισώρειαι αὗται εὑρίσκοντο μεταξὺ Σερρῶν καὶ Μελενίκου· ὑπάρχει καὶ σήμερον εἰσέτι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ροπέλι, χωρίον ἀπέχον τῶν Σερρῶν 16 ὥρας. (Μηλιαράκης σελ 429).

3 Ἀκροπολίτης 115.—Ἀνώνυμος, 517

ἑνὸς τῶν ὀρέων τῶν σχηματιζόντων τὴν κλεισώρειαν, ἐξ ἄλλου δὲ ἐξαπέστειλε τὸ ἱππικὸν πρὸς τὴν εἴσοδον μὲ τὴν διαταγὴν νὰ προσβάλωσι τὸν ἐχθρόν· οὗτοι προσβαλλόμενοι ἔνθεν μὲν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους, ἔνθεν δὲ ὑφιστάμενοι τὴν ἔφοδον τοῦ ἱππικοῦ, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐντὸς τῶν φαράγγων καὶ κατεστράφησαν σχεδὸν πάντες, οἱ μὲν ἐντὸς τῶν χαράδρων, ὅπου ἔπιπτον, οἱ δὲ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀρχηγὸς Δραγότας ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἵππων τῶν διωκόντων Ἑλλήνων[1].

Τὴν ἰδίαν νύκτα ὁ Θεόδωρος εἰσῆλθε νικηφόρος εἰς Μελένικον ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας τῶν κατοίκων ἀποκαλούντων αὐτὸν ταχύπτερον ἀετόν [2].

Μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν Μελενίκῳ, ὅπου ἔλαβε μέτρα πρὸς διατήρησιν τῆς κατοχῆς ἐκδιώξας τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ἐπαναστατῶν καὶ δημεύσας τὴν περιουσίαν των, ὁ Θεόδωρος μετέβη διερχόμενος διὰ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς Βοδενά. Ἐγκαθίδρυσε τὸ στρατόπεδον εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ταύτης καὶ διῆλθεν ἡμέρας τινὰς κατεχόμενος ὑπὸ ἀσθενείας ἐπιδημικῆς τῆς κοιλίας.

Ἐκεῖθεν ἐβάδισε κατὰ τῶν Βελεσσῶν, ἃ καὶ ἐπολιόρκησε, τροφοδοτήσας τὸν στρατόν του εἰς Περλεπὲ προηγουμένως, ἐν τούτοις πρὶν ἢ ἀκόμη ἀρχίση ἡ πολιορκία ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως ἐσυνθηκολόγησεν ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀφίση νὰ ἀπέλθη μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὰς σκηνάς της. Ὁ Θεόδωρος παρεδέχθη κατ' ἀρχάς, ὅταν ὅμως μετ' ὀλίγον εἶδεν τοὺς ἀνδρείους τούτους ἄνδρας, περὶ τοὺς 500 μετενόησε, διότι ἀφῆκεν ἐλευθέρους τόσους ἐχθροὺς τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀποσυρθῶσιν. Οὐχ ἧττον δεσμευμένος ὑπὸ τῶν ὅρκων του τοὺς ἀφῆκε νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀνενόχλητοι[3]. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθη πρὸς τὰς Σέρρας διὰ τῆς Νευσταπόλεως, διὰ μέσου τῆς χώρας τοῦ Μελενίκου, δεινῶς ὑποφέροντος τοῦ στρατοῦ του κατὰ τὴν πορείαν ταύτην, ἅτε τῆς χώρας οὔσης πετρώδους, ἐστερημένης ὕδατος καὶ ἀπολύτως ἐρήμου. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἱ στρατιῶται δὲν ἔτρωγον τίποτε καὶ ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἡμέρας οἱ ἵπποι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ πίωσιν. Εἰς τὰς Σέρρας ὁ Θεόδωρος μαθὼν παρ' ἐπιστολῶν σταλεισῶν ὑπὸ τοῦ Μουζάλωνος, ὅτι οἱ Τάταροι συνεπλάκησαν μετὰ τῶν Μουσουλμάνων ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθη εἰς Νίκαιαν. Ἀλλ' ἀφικόμενος εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἕβρου ἔμαθεν, ὅτι δὲν διέτρεχεν οὐδένα ἐν τῇ Ἀνατολῇ κίνδυνον, διὸ καὶ βραδύνας τὸν πορείαν του διηυθύνθη εἰς Ἀδριανούπολιν, διελθὼν διὰ τοῦ Διδυμοτείχου.

Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ ἐπανέκτησεν ὅλας τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθείσας πόλεις, ἐξαιρέσει [4] τῆς Τζεπαίνης, πόλεως ἰσχυρᾶς μεταξὺ τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Ροδόπης. Ἡ στρατηγικὴ τῆς πόλεως ταύτης ἀξία δὲν

1 Ἀκροπολίτης 117.—Ἀνώνυμος 517.

2 Ἀκροπολίτης 118.

3 Ἀκροπολίτης 108.

4 Ἔμενεν ἐξ ἄλλου ἐπὶ τῆς Ροδόπης μικρὸν ὀχύρωμα, Πάτμος, ὅ,περ μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσεν ὁ Φιλανθρωπηνός. Ἡ θέσις τοῦ ὀχυρώματος τούτου εἶνε ἄγνωστος Die Heerst p. 98

διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Θεοδώρου, διὸ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τοῦ ἰδίου ἔτους 1255 ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως διὰ Τζεπαίνην ἡγούμενος ἰσχυροῦ στρατοῦ, συγκειμένου ἐξ Ἑλλήνων, Λατίνων καὶ Κουμανῶν καὶ ἀναριθμήτου πλήθους ἁμαξῶν, φερουσῶν μηχανὰς καὶ πολεμικὰ ἐφόδια.

Μετὰ τέσσαρας σταθμοὺς ἐστρατοπέδευσεν εἰς θέσιν καλουμένην Μακρολείβαδο[1], ὅπου καταληφθεὶς ὑπὸ δριμέως χειμῶνος, ἀνεχαιτίσθη ὑπὸ τῆς χιόνος, ἥτις εἶχε καλύψη ὅλην τὴν χώραν. Ἡ κατάστασις ἦτο κρίσιμος. Ἡ χώρα ἦτο ἔρημος καὶ ὑπῆρχε φόβος νὰ λείψωσιν αἱ ζωοτροφίαι. Ὁ Θεόδωρος συνεκάλεσε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ Ἕλληνας, Λατίνους καὶ Κουμάνους εἰς συμβούλιον· συζητήσεως δὲ γενομένης ὅλοι τὸν συνεβούλευσαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀνδριανούπολιν. Ὁ αὐτοκράτωρ χωρὶς ν' ἀποκρούσῃ τὴν γνώμην των, περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ νὰ εἴπῃ[2] : «Προὐτείνατε πᾶν ὅ τι ἐνομίζετε τὸ κάλλιστον καὶ τὸ συμφερώτερον. Ἐὰν δὲ καὶ ἐγὼ προτείνω, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, σκέψιν τινά, δὲν θὰ τὴν δεχθῆτε ὡς προερχομένην ἐξ ἡγεμόνος φρονίμου καὶ κηδομένου τῶν συμφερόντων σας»;

—«Εὐχαρίστως θὰ δεχθῶμεν», ἀπήντησαν, «πᾶν ὅ τι φαίνεται φρόνιμον τῇ Βασιλείᾳ σου». Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ διέκοψε τὴν συνεδρίασιν καὶ πάντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς σκηνάς των.

Μετὰ δευτέραν συζήτησιν ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσι πρὸς δυσμάς, εἰς τὴν Στενήμαχον, καθότι ἡ μὲν ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγαλειτέρα τῆς Ἀδριανουπόλεως, εἶχε δὲ καὶ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἔκειτο πλησιέστερον εἰς τὴν Τζεπαίνην.

Κατόπιν νέων προετοιμασιῶν εἰς τὴν Στενήμαχον, ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου ἐναντίον τῆς Τζεπαίνης, βαδίσας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν καλλίστην στρατιωτικὴν ὁδόν.

Εἰς τὸ Βατκούνιον, ὅ περ συνήντησαν καθ' ὁδόν, ἐστάθμευσαν ἡμέρας τινάς, ἵνα ἐφοδιασθῶσι καὶ ἔπεμψε πρὸς κατόπτευσιν τὸν θεῖόν του Μανουὴλ τὸν Λάσκαριν καὶ τὸν *ἄρχοντα τοῦ ἀλλαγίου* [3], οἵτινες ἐπιστρέψαντες ἀνήγγειλαν τῷ αὐτοκράτορι, ὅτι ἡ πρὸς Τζέπαιναν ἄνοδος ἦτο εὔκολος. Ἐν τούτοις ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐγνώριζον τὴν χώραν καὶ οἵτινες εἶχον ἄλλην γνώμην. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀφέθη νὰ πεισθῇ ὑπὸ τοῦ Μαργαρίτου, ὅστις ἐπέμεινε περισσότερον, καὶ ἔδωκε διαταγὰς ν' ἀναβῶσι πρὸς τὴν Τζέπαιναν. Τὸ στράτευμα ἀνήρχετο μετὰ κόπου τὴν δασώδη ταύτην ἐσκεπασμένην ὑπὸ πάγων κλιτύν, οἱ δὲ στρατιῶται διὰ νὰ θερμανθῶσιν ἥναπτον κατὰ τὴν νύκτα πῦρ, ἀλλ' ὁ καπνὸς μὴ δυνάμενος νὰ ἀνέλθῃ ἕνεκα τοῦ πυκνοῦ τῶν δένδρων, ἐπανέπιπτεν ἐπ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἀπετύφλωνεν.

1 Τὸ μέρος τοῦτο ἔκειτο μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως, καλούμενον σήμερον Οὐζοντζοβά, ἤτοι μακρὸς λειμὼν Das Fürst, 338.

2 Ἀκροπολίτης 120, 27 ἐπ.

3 Αὐτοκρατορικὸς βαθμοῦχος, ὑπὸ τὸν μέγαν πριμικήριον. Κωδινὸς σελ. 10, 40, 200.— Ducauge, Allagium eursus paliicus. Protollagator fuqùs magister.

Ὅτε ἐξημέρωσεν, ἐνόησαν ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐκπολιόρκησις τῆς Τζεπαίνης, διὸ καὶ ἤρξαντο νὰ μάχωνται ὀπισθοχωροῦντες ἐν τάξει καὶ μετὰ πορείαν δύο ἡμερῶν ἔφθασαν εἰς Βατκούνιον [1], ὅπερ ἐλεηλάτησαν, ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Διδυμότειχον, διελθόντες διὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως [2].

Εἰς Διδυμότειχον ὁ αὐτοκράτωρ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν θεῖόν του Μανουὴλ Λάσκαριν καὶ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Μαργαρίτην, καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ προὐβίβασε τὸν μὲν πρῶτον εἰς τὴν τάξιν τοῦ Πρωτοσεβαστοῦ, εἰς δὲ τὸν δεύτερον ἀνεγνώρισε τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου Τσαουσίου[3], ὅνπερ ὁ αὐτοκράτωρ Βατάτσης τῷ ἀπένειμε, τοῖς ἔδωκε δὲ συγχρόνως ῥητὴν διαταγὴν ν' ἀποφύγωσι πᾶσαν μετὰ τῶν Βουλγάρων σύγκρουσιν ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν Κουμάνων καὶ νὰ μὴ ἐξέλθωσιν τοῦ ὀχυροῦ Διδυμοτείχου καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς ἐλεηλάτει τὴν χώραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἐσωτερικὴ διοίκησις Θεοδώρου τοῦ Β'.

Α') Ἀπομάκρυνσις τῶν εὐγενῶν.

Ἀφικόμενος εἰς Λάμψακον ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος ἤρξατο τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου του τῆς ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως, ἀρχίσας διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν εὐγενῶν ἀπὸ τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. «Εἰς τοὺς εὐγενεῖς», ἔλεγεν, «ἀρκοῦσιν ὁ τίτλος τῆς δόξης καὶ εὐγενείας[4] ».

Ὁ Ἀκροπολίτης ψέγει σφοδρῶς τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν προτίμησιν, ἣν ἐπεδείκνυε πρὸς τοὺς ἀφανεῖς ἄνδρας, δηλαδὴ τὸν λαὸν ἐπὶ βλάβῃ τῶν εὐγενῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αἱ ἐπιπλήξεις τοῦ Ἀκροπολίτου ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀξίαν, ἣν καὶ αἱ τοῦ Saint-Simon πρὸς Λουδοβῖκον τὸν ΙΔ', ἐν τῷ περιβάλλοντι ὅμως Θεοδώρου τοῦ Β' οὐδαμῶς ὑπῆρχον πρόσωπα ὑπόπτου προελεύσεως.

Ἐξ ἄλλου ὁ Λάσκαρις γνωρίζει κάλλιστα πᾶν ὅ,τι πράττει, καθότι μελετήσας τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ του βλέπει, ὅτι διὰ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ καὶ τὸν καταστήσῃ ἱκανὸν νὰ ὑπερασπίζηται ἐναντίον τῶν πολυπληθῶν ἐχθρῶν του, τῶν ἐξαγριουμένων κατ' αὐτοῦ, ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ἐκτὸς τῶν εὐγενῶν τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις.

---

1 Βατκούνιον, σημερινὸν Ταταρ-Παζαρτζίκ. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο τὸ μᾶλλον ὀχυρὸν φρούριον εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ροδόπης. (Das Fürst, p 382— Die Heerst, p. 96).

2 Ἀκροπολίτης, 123—Ἀνώνυμος 517.

3 Ὁ Κωδινὸς σελ. 39, λέγει ὅτι ὅσοι ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ Τσαουσίου ἦσαν ὑπὸ τὸν μέγαν πριμικήριον. Ἐπομένως ὁ τίτλος εἶνε ὁ ἴδιος μὲ τὸν τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀλλαγίου.

4 Παχυμέρης, 36.

Δὲν ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ ἄνθρωποι μεγάλης ἀξίας, δυστυχῶς ὅμως πάντες σχεδὸν οἱ εὐγενεῖς ἐνόμιζον ἑαυτοὺς καταλλήλους διὰ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, καὶ ἐκ τούτου προέκυπτον ἀτελεύτητοι προσβολαί.

Γνωρίζομεν ἄλλως τε ἤδη τὰς διαθέσεις Θεοδώρου τοῦ Β' καὶ τὰς πολιτικάς του ἰδέας, τὰς ὁποίας πιθανῶς ἡ διαγωγὴ τοῦ Τορνίκη καὶ Στρατηγοπούλου ἐξηκρίβωσαν.

Ὁ φίλος του Μουζάλων διά τινος ἀπευθυνθείσης ἐρωτήσεως, τῷ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ δημοσιεύσῃ τὸ πολιτικόν του πρόγραμμα. «Οἱ δοῦλοι, ἀπήντησεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσι καὶ νὰ ὦσι πιστοί· ὀφείλουσι δὲ νὰ ἀγαπῶσι μόνον τὸν κύριον των [1]». Οὕτω ἔπαυσε τὸν Ραοὺλ τοῦ ὑψηλοῦ του ἀξιώματος τοῦ Πρωτοβεστιέρου καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὸν ἐπιστήθιον φίλον του Γεώργιον Μουζάλωνα, ὅν τινα συγχρόνως ὠνόμασε πρωτοσεβαστὸν καὶ μέγαν στρατάρχην, νυμφεύσας συγχρόνως αὐτὸν μετὰ πριγκιπίσσης βασιλικοῦ αἵματος, τῆς Θεοδώρας Καντακουζηνοῦ ἀνεψιᾶς τοῦ Παλαιολόγου [2].

Ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Μουζάλωνος ὠνομάσθη μέγας Δομέστιχος, καὶ ὁ τρίτος μέγας Ἱερακάρης (Fauconnier). Ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος ὁ φίλος του, προὐβιβάσθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωτοστράτορος καὶ ὁ Καρυανίτης εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Πρωτοβεστιαρίτου.

Χαρακτῆρος ζωηροῦ καὶ ὀργίλου ἴσως ὁ Θεόδωρος προέβη μετὰ τοσαύτης ἐπιδείξεως εἰς τοὺς διορισμοὺς τούτους καὶ εἰς τὰς παύσεις, ὥστε νὰ προκαλέσωσιν οὕτω ὑπόκωφον δυσαρέσκειαν ἐν τῇ ἀριστοκρατικῇ μερίδι. Ὁ Ἀκροπολίτης δὲν εἶναι ἴσως ἡ διερμηνεὺς τῆς ἀντιπαθείας ταύτης, ὅταν ἀποκαλῇ τοὺς διορισμοὺς τούτους παιδαριώδεις καὶ χαρακτηρίζῃ τοὺς νέους βαθμούχους ὡς *ἀνθρωπάρια μὴ ἀξίζοντα τρεῖς ὀβολούς*[3].

Ἐν τούτοις αὐτοκράτωρ, ὅστις ἐπανακάμπτει εἰς τὸ Κράτος του μετὰ πόλεμον ἑνὸς ἔτους καὶ ὅστις εὑρίσκει τὸ πᾶν ἐν τάξει, ἔχει, νομίζομεν, τὸ δικαίωμα νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς πιστούς του ὑπαλλήλους.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν παῦσιν τοῦ Ραοὺλ, αὕτη δὲν εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα ἁπλῆς προλήψεως τοῦ Θεοδώρου κατὰ τῶν εὐγενῶν, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἦτο πολὺ εὐσυνείδητος, ὥστε νὰ πράξῃ τοιοῦτον πραξικόπημα ἄνευ σπουδαίων αἰτίων.

Ἐκλέγων ὡς Πατριάρχην τὸν Ἀρσένιον καὶ ἀπομακρύνων τοὺς εὐγενεῖς, ὁ Θεόδωρος ἐπραγματοποίει τὸ σχέδιόν του: νὰ βασιλεύσῃ δηλαδή, ὡς ἀπόλυτος μο-

1 Paris. suppl. 472.
2 Παχυμέρης, 24.
3 Ἀκροπολίτης, 124, 10. Ἑπ.

νάρχης. Ἐλεύθερος νῦν εἰς τὰς κινήσεις του καὶ περιβαλλόμενος ὑπὸ φίλων, τῶν ὁποίων ἡ πίστις καὶ ἀφοσίωσις ἦσαν δεδοκιμασμέναι, ἠδύνατο νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς ἀρετάς του καὶ νὰ ἐργασθῇ διὰ τὸ καλὸν τοῦ λαοῦ του. Εἰς τὴν Λάμψακον, ἔμεινεν ἀκόμη διὰ νὰ ἑορτάσῃ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ ἀκολούθως μετέβη εἰς Νύμφαιον, ὅπου ἐγκαθιδρύθη[1].

Β') Μεταβολὴ τοῦ χαρακτῆρος.

Ἐν τούτοις ὁ χαρακτήρ του ὑφίστατο ἀπότομον μεταβολήν. Ἀναμιμνήσκεται δὲ τὴν περιφρόνησιν, ἣν ἐξεδήλου διὰ τὸ χρῆμα πρὸ τῆς ἀναρρήσεώς του.

«Τὸ ἀγαπᾶν, ἔλεγε, τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους εἶναι ἴδιον τῶν κοινῶν. Οἱ ἐκλεκτοὶ ἄνδρες προσκολλῶνται μόνον εἰς τὴν φρόνησιν»[2].

Νῦν ὅμως εἶνε πολὺ διάφορος· ἀγαπᾷ τὸ χρῆμα καὶ τὴν «λάμψιν τῶν πολυτίμων λίθων» καὶ συναθροίζει ἀπλήστως πλούτη. Ὁ Θεόδωρος ὁ Β' μόνος του παρατηρεῖ τὴν μεταβολὴν ταύτην καὶ γράφει ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὸν φίλον του Μουζάλωνα.

«Ὅλοι ἐκπλήσσονται βλέποντες τὴν μεταβολὴν τοῦ χαρακτῆρός μου. Δὲν γελᾷς; Ἡ φιλοσοφία πλέον οὔτε μὲ θέλγει, οὔτε μὲ ἐνδιαφέρει, τὸ μόνον μου θέλγητρον εἶναι ὁ πλοῦτος, ἡ μόνη μου λάμψις ἡ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων»[3].

Ἡ πρὸς τὸν Βλεμμύδην ἐπιστολή του μᾶς ἐξηγεῖ τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἂν καὶ ταύτης ἐλλειπούσης ἠδυνάμεθα νὰ τὴν ἐννοήσωμεν ἐκ τῆς διαγωγῆς του.

Ὁ Βλεμμύδης ἐν ἐπιστολῇ, ἥτις πιθανὸν δὲν μᾶς περιεσώθη (δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Festa) φαίνεται ὅτι μέμφεται τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν πλεονεξίαν του καὶ τὸν κατηγορεῖ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς ἀδιαφορίαν του. Πρὸς ἀπάντησιν δὲ τῶν μομφῶν τούτων ὁ φιλόσοφος βασιλεὺς ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Βλεμμύδην ἐπιστολὴν ἀληθῶς θαυμασίαν[4], ὅπου πρὸ παντὸς βλέπομεν τὴν ἐξέλιξιν, ἣν ὑπέστη ὁ χαρακτὴρ Θεοδώρου τοῦ Β' κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ἔχει ἐν περιλήψει οὕτω :

«Τὸ καθῆκον τοῦ βασιλέως εἶνε νὰ φυλάττῃ τὸ ποίμνιόν του ἐναντίον τῶν λύκων, οἵτινες τὸ περικυκλοῦσιν. Οἱ ἡμέτεροι ἐχθροὶ εἶνε πλεῖστοι ὅσοι· Βούλγαροι, Ἰταλοί, Σέρβοι, Πέρσαι[5]. Οἱ δὲ Ἕλληνες (Ἑλληνικὸν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς

---

1 Ἀκροπολίτης 124.—Ἀνώνυμος 521.—Ἀνώνυμος 6. 27.

2 Ἰδὲ σελ. 27 (τοῦ γαλλικοῦ κειμένου).

3 Ἐπιστολὴ Ι.

4 Ἐπιστολὴ XLIV.

5 Καθὼς καὶ οἱ σύγχρονοί του ἱστορικοί, ὁ Θεόδωρος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐννοεῖ τοὺς μουσουλμάνους τοῦ Ἰκονίου.

ἐπιστολῆς) ὀφείλουσι μόνον εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις των νὰ βασίζωνται, διὸ καὶ ἔχουσιν ἀνάγκην πρὸ παντὸς ἰσχυροῦ στρατοῦ. Ἐὰν συναθροίζω χρήματα εἶνε διὰ νὰ ἐξοπλίσω στρατὸν διὰ τὴν ὑπεράσπισίν μας. Καθ' ὃν χρόνον πάντες διατρέχομεν τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, θὰ ἦτο ἀνόητον νὰ ἀσχολώμεθα περὶ ἔργων φιλανθρωπίας».

Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὁ Θεόδωρος ἠδυνήθη πρὸ πάντων νὰ ἐννοήσῃ, τί ἦτο κατὰ βάθος τὸ κράτος του, διότι ἐκεῖ ἠδυνήθη ὁ ἴδιος νὰ μελετήσῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἐννοήσῃ τὰς ἀληθεῖς τοῦ κράτους ἀνάγκας, πεισθεὶς ὅτι διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ προστατεύσῃ τὸν λαόν του καὶ νὰ ἐλπίζῃ καλλίτερον μέλλον, *εἶχε πρὸ παντὸς ἀνάγκην καλοῦ στρατοῦ.*

Γνωρίζομεν μετὰ ποίου ζήλου ὁ Θεόδωρος ἐπιχειρεῖ καὶ παρακολουθεῖ τὰς ὑποθέσεις του. Νῦν δὲ δὲν θὰ ὀπισθοχωρήσῃ πρὸ οὐδενὸς ἐμποδίου κατὰ τὴν διοργάνωσιν στρατοῦ ἀξίου τοῦ ὀνόματος τούτου, καὶ ἐὰν ἀγαπᾷ τὰ χρήματα, ἐὰν ἀθροίζῃ μεγάλας ποσότητας εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἀστυτζίου[1] (ὀχυρώματος, κατὰ τὸν Παχυμέρην, κειμένου εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ἄνω Σκαμάνδρου), τὸ πράττει μόνον καὶ μόνον ἵνα πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπόν του. «Μὲ εἶδον, λέγει, ποτὲ νὰ κάμω κακὴν τοῦ χρήματος τούτου χρῆσιν; Μὲ εἶδόν ποτε εἰς διασκεδάσεις καὶ ἀσωτίας[2]; Ἐγώ, ὅστις δὲν ἔχω καιρὸν νὰ φάγω, τόσον πνίγομαι ἀπὸ τὰς ἐργασίας! Ποῦ εἶνε αἱ ψυχαγωγίαι μου καὶ αἱ διασκεδάσεις; Καὶ ἐντούτοις εἶμαι εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας μου!»

Γ') Θεόδωρος ὁ Β' ἀσχολεῖται εἰς τὸν σχηματισμὸν στρατοῦ. Ἐλαττώνει τὰ προνόμια τῶν λατίνων μισθοφόρων.

Διὰ πολλῆς ἐργασίας κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ καὶ συνενώσῃ ἀξιόμαχα στρατεύματα, παρ' οἷς ἔταξε πάντας τοὺς νεοσυλλέκτους ἐστρατολόγησεν ἀφ' ἑτέρου πάντας τοὺς ὑπηρέτας, οἵτινες ἄλλοτε τὸν ἠκολούθουν εἰς τὸ κυνήγιον του τῶν ἐλάφων καὶ ἀγριοχοίρων. Προσέθηκε μάλιστα καὶ τοὺς κυνηγοὺς ἱερακοτρόφους[3].

Τὰ θησαυροφυλάκια τῆς Μαγνησίας καὶ τοῦ Ἀστυτζίου ἦσαν πλήρης χρημάτων καὶ ὁ Θεόδωρος ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ἐξ αὐτῶν κατ' ἀρέσκειαν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὀνείρου του, νὰ σχηματίσῃ *δηλαδὴ φοβερὸν στρατόν, εἰς ὃν τὸ ἑλληνικὸν*[4] *νὰ δύναται νὰ στηρίξῃ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὰς ἐλπίδας του.*

---

1 Παχυμέρης 68.

2 Ἐπιστολὴ XLIV.

3 Ἀκροπολίτης, 125.

4 Ἐπιστ. XLIV. — Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὁ Θεόδωρος ἐννοεῖ τὴν Ἀνατολ. αὐτοκρατορίαν. Ἐπιστ. CXVIII., σελ. 165. «Ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σάρδεων θὰ ἐπιστρέψῃ ἐξ Εὐρώπης πρὸς τὸ ἑλληνικόν. Ἔστιν ὅτε μεταχειρίζεται πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν, τὴν λέξιν *Ἑλλάς*. «*Σὺ δέ ποτ' ἂν ἀνέλθῃς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.*» (Ἐπιστ. CXXV, 52).

Ἡ τακτικὴ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔκαμεν πολλὰς προόδους καὶ εἴδομεν ὅτι ὁ Θεόδωρος ἔλαβε τελείαν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν[1]. Καταγίνεται λοιπὸν ὁ ἴδιος εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλῃ πειθαρχίαν καὶ καλῶς διοργανώσῃ τὰ στρατεύματά του καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐθυσίαζε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας του[2].

Ἐξ ἄλλου κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, συνείθιζε ν' ἀνέρχηται ἐπὶ λόφου κειμένου εἰς τὴν ἄκραν τοῦ στρατοπέδου καὶ ν' ἀποθαυμάζῃ ἐκεῖθεν τὸν στρατόν του, ὅν τινα ἀπεκάλει «*Πόλιν κινουμένην, ἧς ἡ ἀποστολὴ εἶνε νὰ φυλάττῃ τὰς λοιπὰς ἑλληνίδας πόλεις*»[3].

Ξένοι ἐν τῷ στρατῷ του ἦσαν πρὸ πάντων οἱ Κουμᾶνοι καὶ οἱ Παφλαγόνιοι, διακρινόμενοι διὰ τὴν ἀνδρείαν των καὶ οἱ Λατῖνοι διακρινόμενοι διὰ τὴν τακτικὴν καὶ τὴν πειθαρχίαν των[4]. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰσελθόντες τὴν ὑπηρεσίαν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Νικαίας εἰς στιγμάς, καθ' ἃς τὸ κράτος ἠπειλεῖτο σφόδρα, ἀπέκτησαν ἰσχύν τινα· ἐκθέτοντες δὲ ἐλευθέρως τὰς σκέψεις των πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀπολαύοντες πλήθους προνομίων, κατήντησαν τέλος νὰ ἔχωσιν ὑπερφιάλους ἀξιώσεις, μάλιστα ὅταν ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ ἀρχηγός των διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ἰδίους σκοπούς, τοὺς ἐνεθάρρυνε διὰ τῶν ὑποσχέσεων καὶ ὑποβολῶν του[5].

Θεόδωρος ὁ Β' κύριος νῦν ἰσχυροῦ στρατοῦ ἐσκέφθη, ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων καὶ νὰ τιμωρήσῃ τὴν ξενικὴν ταύτην δύναμιν, τὴν ἐξεγειρομένην ἐντὸς τοῦ κράτους. Διὸ καὶ δὲν τοῖς ἐπέτρεψε πλέον νὰ ὁμιλῶσιν ἐλευθέρως ἐνώπιόν του, τοὺς ἀπεγύμνωσε τῶν τιμῶν, ὧν ἀπέλαυον καὶ περιώρισε τὰς ὑπερόγκους ἀντιμισθίας των[6]. Τὰ μέτρα ταῦτα ἅτινα ἐπέσυραν τὴν δυσμένειαν τῶν Λατίνων κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ Μουζάλωνος, ἐκτελεστοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγῶν, μᾶς δεικνύουσι δύο γεγονότα μεγάλης σημασίας:

1ον. Ὁ Θεόδωρος κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἐπομένως ἠδύνατο νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Λατίνων.

2ον. Ἐπέμενε πάντοτε ἐν τῷ πολιτικῷ, ἣν υἱοθέτησε καὶ νὰ ὑπερνικήσῃ ὅλας

---

1 Ἴδε σελ. 42 (τῆς γαλλικῆς ἐκδόσεως).

2 Ἐπιστ. XLIV.

3 Ἀκροπολίτης 128.

4 Ἰδὲ ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὸ βιβλίον τοῦ Delpech.

5 Ἰδὲ τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ παρόντος συγγράμματος.

6 Παχυμέρης, 54, 15.—«*στεροῖντο ζῶντος τοῦ βασιλέως τῶν εἰς ῥόγας αὐτῶν ἐκτεταγμένων, ὡς καταφρονοῖντο....ὡς πρὸς τῆς βασιλέως ἀπεκλείοντο παρρησίας...*»

Ἡ λέξις ῥόγα σημαίνει παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς τὸ σιτηρέσιον καὶ τὸν μισθὸν τῶν στρατευμάτων καὶ τὸ ῥῆμα ῥογεύω σημαίνει στρατολογῶ. N. Rigallius Glossarum taoticum groeco-barbarum, Paris 1601. Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ῥὰξ-ῥαγὸς καὶ σημαίνει κατὰ τὴν ἀληθῆ σημασίαν σταφυλὴ κοινῶς ῥόγα καὶ ῥάγα μαστοῦ. Παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς ἐκτὸς τῆς σημασίας, ἣν δίδει ὁ Rigault σημαίνει ἐπίσης σιτηρέσιον.

τὰς δυσχερείας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ τὸν ἐμποδίζωσιν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἀπολύτου μοναρχίας.

Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ ἑτέρα παρατήρησις, ἣν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν, ὅτι ὁ Θεόδωρος εἶνε ἴσως ὁ μόνος Βυζαντιακὸς αὐτοκράτωρ,ὅστις ἀπέβλεψεν εἰς τὸν ἐξελληνισμὸν τοῦ στρατεύματος.

Δ') Ἐνθάρρυνσις δοθεῖσα πρὸς τὰ γράμματα.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ XLIV, ἣν ἀνεφέραμεν εἰς τὰ δύο προηγούμενα κεφάλαια, ὁ Θεόδωρος δίδει τὸ πρόγραμμα καὶ τὸ ὡρολόγιον τῶν ἀσχολιῶν του :

«Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μόνην ἀσχολίαν ἔχω τοὺς στρατιώτας. Ὀλίγον βραδύτερον δέχομαι εἰς ἀκρόασιν τοὺς πρεσβευτὰς καὶ ἀκολούθως ἐπιθεωρῶ τὸ στράτευμα. Τὴν μεσημβρίαν μελετῶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ εἶτα ἱππεύω, ὅπως μεταβῶ καὶ ἀκούσω εἰς τὰς πύλας τῶν ἀνακτόρων τὰ πρόσωπα τὰ μὴ δυνάμενα νὰ εἰσέλθωσιν ἐντός».

Μόνον τὸ ἑσπέρας ἔτρωγεν ἐξακολουθῶν καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου νὰ ἐργάζηται.

Εἴδομεν καὶ ἀκόμη θὰ εἴδωμεν πῶς Θεόδωρος ὁ Β' ἐνησχολεῖτο περὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ διπλωματικῶν τοῦ Κράτους του ὑποθέσεων,οὐχ ἧττον ὅμως ἐπέβλεπε καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσιν [1], ἱδρύων πλείστας ὅσας σχολάς,

---

1 Θεόδωρος ὁ Β', καὶ πρὸ τῆς βασιλείας του ἀκόμη, ὠνειροπόλησε τὸ μεγαλεῖον τῆς γενεθλίου του πόλεως, ἣν ἐθεώρει τὴν κατ' ἐξοχὴν πόλιν τῶν φώτων. Ἐν τῷ ἐγκωμίῳ ὅ περ συνέθηκε πρὸς τιμήν της ἐκθειάζει τὰς προόδους τὰς ἐκτελεσθείσας ἐν τῇ καλλιεργείᾳ τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν καὶ εὑρίσκει μάλιστα ὅτι ἡ Νίκαια ὑπερέχει τῶν Ἀθηνῶν, διότι κατώρθωσε νὰ συνδυάσῃ τὴν φιλοσοφίαν τῶν εἰδωλολατρῶν μὲ τὴν χριστιανικήν.

Ἰδοὺ τὸ μέρος τοῦτο : «Καὶ γὰρ ταῖς χρυσαῖς Ἀθήναις ἀληθῶς, ἧς ποτ' ἦν λόγος εὐθαλὴς ἀκμάζων, ὡς εἴποι τις καὶ συνακμάζων τῇ πόλει καὶ προεστώς. Ἀλλ' οὐκ εἰς ἄκρον ἡ λογιότης τῶν αὐτῶν οἰκητόρων, οὐδ' εἰς τέλος ἀγαθὸν ὁ σκοπός, οὐδ' ἔνδοξον τὸ ἐργόχειρον, ἐπειδὴ μᾶλλον εἰς τοῦτο τοῦ κτίστου ἐπελάθοντο, ὅπερ ἀντιστρόφως ἔδει γίγνεσθαι. Λόγου γὰρ εὐμοιροῦντες ἐλάτρευσαν ἀλόγως εἰς αἰσχύνην τοῦ λόγου τοῦ διδακτοῦ, τοῖς ἀλόγοις τὸ μέγα τῆς ἀλογίας νοσήσαντες νόσημα. Ἐνθαδὶ δὲ ἡ Νικαέων αὕτη λαμπρύνεται λαμπρόπολις, διττῶς πλουτεῖ τὸ φιλόσοφον, ἔκ τε τῆς ἔξωθεν ὑποβάθρας σοφίας ἔκ τε τῆς ὑπερκειμένης ταύτης θεογνωσίας· αὐτῇ καὶ γὰρ πολλαχῶς ἐστι τὸ φιλοσοφεῖν, ταῖς δυσὶ δὲ ταύταις τὸ πᾶν συναγόμενον. Φιλοσοφοῦσι μὲν καὶ ταῖς ἀριστοτελικαῖς καὶ πλατωνικαῖς καὶ Σωκράτους ἐπιστήμαις οἱ ταύτης οἰκήτορες... Ἀλλὰ καινὸν τρόπον φιλοσοφίας μείξαντες τῇ θεογνωσίᾳ, εὐαγγελικαῖς καὶ ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς παιδαγωγηθέντες θηγορίαις τὸ πρίν, φιλοσοφοῦσι τὰ θεῖα δόγματα μετακεντρίζοντες πᾶν νόημα εἰς Χριστόν. Τοῦτο ἦν τὸ καινόν. Ἐκ τούτου καὶ γὰρ ἡ Νικαέων λαμπρύνεται παμπληθῶς, ὥσπερ τις κρήνη. Καθαρωτάτη καὶ γὰρ αὕτη καθεστηκυῖα, πλημμυρεῖ τὰ νάματα τῆς εὐσεβείας, πᾶσαν ἄλλην πόλιν ἐπαρδοῦσα ἀπορροίᾳ».

ἀνεγείρων βιβλιοθήκας δημοσίας εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κράτους[1] καὶ δίδων οὕτω μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων.

Ἐξ ἄλλου ἵδρυσεν ἀνωτέραν σχολὴν φιλοσοφίας εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας, ἣν ἀνίδρυσε πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Τρύφωνος. Ἤδη ὁ πατήρ του εἶχεν ἱδρύσῃ ἀνωτέραν σχολήν, ὅπου ἀπέστειλε 5 μαθητάς[2], ἐν ᾧ ἐν τῇ σχολῇ του, ἣν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Σευχαρεὶμ καὶ Φραγκόπουλον, ὁ Θεόδωρος ἔστειλεν 6 μαθητὰς ἤτοι ἕνα περισσότερον διὰ νὰ ἐπιδοθῇ ἰδίως εἰς τὴν ποίησιν. (Ἐπιστ. CCXVII).

Ἡ τροφὴ καὶ συντήρησις τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν κατεβάλλετο ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου[3] τοῦ αὐτοκράτορος ταμείου.

Εἶνε πρὸ πάντων εὐχάριστον νὰ βλέπῃ τις τὸ ἐνδιαφέρον, μεθ' οὗ ὁ λόγιος οὗτος πρίγκιψ παρακολουθεῖ ὁ ἴδιος τὰς ἐργασίας καὶ τὴν πρόοδον τῶν σχολῶν, καὶ ὅταν δὲ βραδύτερον οἱ ἓξ μαθηταὶ τῆς ἀνωτέρας σχολῆς ἐτελείωσαν τὰς σπουδάς των, οἱ διδάσκαλοί των τοὺς ἔστειλαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ τοὺς ἐξετάσῃ.

«Βλέπων αὐτούς, γράφει[4], ᾐσθάνθην τὴν χαράν, ἣν αἰσθάνεται ὁ κηπουρός, ὅστις θαυμάζει τὸν κῆπον του ἐν πλήρει ἀνθήσει. Τὸ σφρῖγος τῆς βλαστήσεως καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ἀνθέων δίδουσι μίαν προκαταρκτικὴν ἰδέαν τῆς ὡραιότητος καὶ γεύσεως τῶν ὀπωρῶν, ἃς βραδύτερον τὰ δενδρύλια θὰ παραγάγωσιν. Ἐπίσης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς τῶν μαχῶν, καθὼς καὶ ἐφειλκυσμένος εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους ἢ κατατρυχόμενος ὑπὸ δριμέων σκέψεων, ἃς ὑπαγορεύει ἡ θέσις μου, οὐδέποτε ἀπεμάκρυνα τὸ πνεῦμα μου ἀπὸ τῶν καλλονῶν τοῦ πνευματικοῦ κήπου».

Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ ἐνθάρρυνσις, ἣν ἔδωκε εἰς τὰ γράμματα ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἀπέκτησε τὴν φήμην τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, καὶ νέοι ἤρχοντο ἀπὸ ἀπομεμακρυσμένας γωνίας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τοῦ ὑποδούλου ἀκόμη, ἵνα συμπληρώσωσι τὰς σπουδάς των[5].

1 Ἀνώνυμος 507.

2 Ἴδε σελ. 10 (τῆς γαλλ. ἐκδόσεως).

3 Ἀνώνυμος 514.

4 Ἐπιστολὴ CCXVII.

5 Γεώργιος ὁ Κύπριος. Migue T. 142, σελ. 21.

Γεώργιος ὁ Κύπριος ὀδυρόμενος διὰ τὴν λυπηρὰν κατάστασιν τῆς χώρας του, λέγει ὅτι ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Νίκαιαν, ἑστίαν τῶν γραμμάτων ἀποκτήσασαν τὴν φήμην τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Μετέβη κατ' ἀρχὰς εἰς Ἔφεσον διὰ ν' ἀκούσῃ τὸν Βλεμμύδην. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης τῷ ἐξήγησαν ὅτι οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ σοφοί, οἵτινες τὸν περιστοιχίζουσι δὲν θὰ ἤθελον ποτὲ νὰ τὸν δεχθῶσι βλέποντες αὐτὸν τόσον πτωχὸν τόσον νέον καὶ περιπλέον ξένον (Migue t. 122, 24).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πόλιν τῆςΝικαίας, τῷ ἐφάνη κατωτέρα τῆς φήμης της. Εὑρίσκει ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἀσχολοῦνται πολὺ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ποίησιν καὶ ἐδίδασκον μόνον τὴν ἁρπαγὴν

Κατὰ τὸν ἀνώνυμον συγγραφέα, εὑρίσκοντο ἤδη ἐν ταῖς πόλεσι τῆς αὐτοκρατορίας πλῆθος σοφῶν, ἀσχολουμένων εἰς τὴν λύσιν ἐπιστημονικῶν ζητημάτων ἢ ἄλλων πνευματικῶν ἔργων[1].

Πράγματι βλέπομεν πλησίον Θεοδώρου τοῦ Β' ἐκτὸς τοῦ 'Ακροπολίτου ἕτερον διακεκριμμένον συγγραφέα, ὅστις ἔγραψεν ἀνωνύμως (οὗτος δ' εἶνε ὁ Θεόδωρος Σκουταριώτης), τὸν σοφὸν Μεσοποταμίτην, γραμματέα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀλληλογραφίας, τὸν Σευχερεὶμ, συγγραφέα τῶν σχολίων τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἀνωτέραν σχολήν, Φραγγόπουλον καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἀνωτέραν σχολήν, Φραγγόπουλον καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς εἰς τὴν ἰδίαν σχολὴν, τοὺς γραμματικοὺς Φαίκας καὶ ἄλλους.

'Ο αὐτοκράτωρ ηὐχαριστεῖτο ἐπίσης καὶ εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν κληρικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἄνδρες σοφοὶ μεγάλης ἀξίας, οἷοι ὁ ἀρχιεπίσκοπος 'Εφέσου, μεθ' οὗ ὁ Θεόδωρος ἤλλασσε φιλοσοφικὰς ἐπιστολάς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σάρδεων, ὃν ὁ Βατάτσης ἀπέστειλεν ὡς πρεσβευτὴν εἰς Ρώμην.Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Πατριάρχης 'Αρσένιος,ὅστις δὲν εἶχε μεγάλην παιδείαν ἐκαλλιέργει τὰ γράμματα καὶ συνέθηκεν,ἐκτὸς τοῦ λόγου ἐπὶ τῶν «αἰτίων τῆς καταπτώσεως τῆς ρωμαϊκῆς 'Εκκλησίας», ὕμνον, εἰς τὸ Πάσχα ἐμπνεόμενος ἐκ ποιήσεως τοῦ 'Ανακρέοντος[2].

'Αληθὴς δὲ ἀκαδημία ἱδρύθη εἰς 'Έφεσον,ὅπου συνεσπειρώθησαν περὶ τὸν φιλόσοφον Βλεμμύδην σοφοὶ μεγάλης ἀξίας[3]. ('Ακολουθεῖ)

τῆς 'Ελένης, τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου καὶ πῶς ἀλληλεσφάγησαν οἱ υἱοὶ τοῦ Οἰδίποδος (Migue(142,25).Βλέπομεν ὅτι Γεώργιος ὁ Κύπριος δὲν ἠγάπα ποσῶς λογοτεχνικῶς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, πᾶν ὅ τι ἤθελε νὰ μάθη ἦτο ἡ λογικὴ τοῦ 'Αριστοτέλους, ἣν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τοῦ τὴν διδάξῃ. 'Ο Γεώργιος ὁ Κύπριος ἔφθασεν εἰς Νίκαιαν μετὰ τὸν θάνατον Θεοδώρου τοῦ Β' καὶ εἶνε πολὺ πιθανόν, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν αἱ σχολαὶ ἐλειτούργουν κάκιστα.

1 'Ανώνυμος 516.

2 **Migue 140, 939.**

Τὰ ῥόδα νῦν ἀνακύπτει
Χαροπῶς ἐκ τῶν καλύκων
Τὰ βάτα νῦν ἀναθάλλει
'Υάκυνθος σὺν Ναρκίσσῳ
Χαροπὸν χρῆμα τυγχάνει.

Καὶ ἀλλαχοῦ :

Χελιδὼν ἄρτι τηρῆος
Καταλαλεῖ τοῦ φθορῆος
Τὸν Ἴτυν δὲ ζητεῖ δὲ πάλιν
Κασιγνώτῃ ταύτῃ σφόδρα
'Ο Πὰν τῆς 'Ηχοῦς ἐράει....

3 Γεώργιος ὁ Κύπριος, Migue, t. 124, 24.

ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος)

«Νέος ἀποκλεισμὸς τοῦ Πειραιῶς ἔλαβε χώραν. Εὐτυχῶς—τὸ ἐπαναλέγω—ὁ γαλλικὸς στόλος δὲν μετέσχε τοῦ ἀποκλεισμοῦ αὐτοῦ. Φαντασθῆτε ν' ἀποκλεισθῇ ὁ Πειραιεύς! Καὶ νὰ ὑπάρχωσι πεπολιτισμένα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ν' ἀπειλῶσιν ὅτι θὰ βομβαρδίσωσι μὲ ὀβούζια ἐκ μελανίτιδος τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος! Ἐπιστεύετέ ποτε, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ γίνωσι παρόμοια πράγματα; Καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ *καθεστώς*, τὸ θλιβερὸν ὀθωμανικὸν *καθεστώς*. Ν' ἀποκλείσωσι τὸν Πειραιᾶ! Ἀλλὰ δὲν νομίζετε, ὅτι ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος θὰ διεμαρτύροντο;

«Λέγουσιν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσκολλώμεθα εἰς τὰς λέξεις· ἀλλ' ἐπὶ τέλους αἱ λέξεις ἔχουσι καὶ αὐταὶ σημασίαν τινά, ὅταν τὰς χρησιμοποιῶμεν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν αἰσθημάτων μας καὶ τῆς συνειδήσεώς μας. Καὶ δὲν θὰ διεμαρτύροντο καὶ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα δίδονται εἰς τὰ πολεμικά μας πλοῖα.

«Μᾶς ἀρέσκει τώρα νὰ δίδωμεν εἰς τὰ πλοῖά μας ὀνόματα, ὅπως αὐτὰ ἐπὶ παραδείγματι: «Δικαιοσύνη», «Ἐπιείκεια», «Ἐλευθερία». Φαντασθῆτε λοιπὸν τὴν «Δικαιοσύνην» βομβαρδίζουσαν μὲ ὀβούζια μελανίτιδος τὸν Παρθενῶνα! (Χειροκροτήματα). Δὲν εἶμαι λοιπόν, ἐπαναλαμβάνω, ὑπερήφανος διὰ τὴν στάσιν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν κριτικὴν ἐπανάστασιν· ἔχω ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ εἶμαι ὑπερήφανος διὰ τὴν στάσιν τῶν φίλων μας, τῶν Ἑλλήνων.

«Εὑρέθησαν ἄνθρωποι, οἵτινες εἶπον εἰς τοὺς Ἕλληνας: «Δὲν ἀνεπτύξατε οὐδεμίαν ἀπολύτως δραστηριότητα, εἶσθε ἐστερημένοι στρατιωτικοῦ θάρρους...» Ἤκουσα ἐγὼ νὰ ἐλέγχωσι τοιουτοτρόπως τοὺς Ἕλληνας... Καὶ οἱ ἐλέγχοντες δὲν ἦσαν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι παλαιὸν στρατιωτικὸν φρόνημα, ὅπως ὑπερηφανεύομαι, ὅτι τὸ ἔχω ἐγώ. Οἱ ἐλέγχοντες τοὺς Ἕλληνας ἦσαν εἰρηνόφιλοι.

«Μάλιστα ἤκουσα εἰρηνοφίλους, ἀνθρώπους δηλαδὴ πιστεύοντας εἰς τὴν παγκό-

σμιον εἰρήνην, νὰ ἐλέγχωσι τοὺς Ἕλληνας, διότι δὲν ἀνέπτυξαν μεγάλην στρατιωτικὴν δραστηριότητα.

«Καὶ ἐν τούτοις νομίζω, ὅτι τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔδωκαν οἱ Ἕλληνες, δὲν εἶνε κοινά. Τὸ νὰ ἐξεγερθῶσιν ἐν πρώτοις κατὰ τὸ 1821 ἄοπλοι, ἄνευ πόρων, ἐναντίον ὅλης τῆς ἐκπλήκτου Εὐρώπης καὶ τῆς ἰσχυρᾶς τότε Τουρκίας, τὸ νὰ ἐξεγερθῶσι τελευταίως κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν καὶ περιφρονοῦντες ὅλους τοὺς στόλους τῶν Δυνάμεων νὰ μὴ διστάσωσι τὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ μικρᾷ Κρήτῃ, τὸ νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ βαδίσωσι γενναίως ἄνευ ἐπιτυχίας, τὸ ὁμολογῶ, ἀλλὰ μετ' ἀνδρείας, τὴν ὁποίαν δὲν δύναμαι παρὰ νὰ θαυμάσω, ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις δὲν ἦτο ἀνάξιος λόγου καθόσον πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν εἶχε δείξῃ εἰς τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀπέραντον Ρωσσίαν τὴν ἐπίφοβον ἀξίαν του, ὅλα αὐτὰ μοὶ φαίνεται, ὅτι εἶνε ἐνδείξεις πρωτοφανοῦς τόλμης καὶ μεγίστης ἀνδρείας, ἰδίᾳ ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὰς καταθλίψεις τὰς ὁποίας ἐξασκεῖ ἡ Τουρκία, καὶ τὰς σφαγάς, τὰς πυρπολήσεις καὶ τὰς λοιπὰς φρικαλέας μεθόδους, τὰς ὁποίας μετέρχεται ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην Ὄχι! εἰς οὐδεμίαν τῶν περιστάσεων δὲν δύναταί τις νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν δι' ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς θάρρους. (Ἐπευφημίαι).

«Ἡ προσάρτησις τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα δύναται νὰ θεωρηθῇ πλέον ὡς γεγονὸς τετελεσμένον.

«Τὰ στρατεύματα τῶν Δυνάμεων ἔμειναν ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα καὶ θὰ μείνωσιν ἀκόμη ἐν τῇ νήσῳ. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι θὰ ἔλθῃ τέλος ἡ ἡμέρα, ὁπότε θ' ἀνακληθῶσιν οἱ στρατιῶταί μας, οἵτινες νῦν ἀποστέλλονται εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ πλήττωσιν ἐπὶ τῶν βράχων τῆς νήσου, καὶ ἡ Εὐρώπη, χωρὶς νὰ κηρύξῃ ἀκόμη τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, θὰ παραδεχθῇ διὰ τὴν Κρήτην μίαν πρότασιν ὁμοίαν μὲ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ἄλλοτε διὰ τὴν Ρώμην ὁ Μάξιμος δ' Ἀσσέλιο.

«Δὲν προτείνω ἀκόμη—εἶπεν ὁ δ' Ἀσσέλιο—νὰ προσαρτηθῇ ἡ Ρώμη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δὲν βλέπω ὅμως τὸν λόγον διατί, ἀφοῦ πρέπει νὰ κατέχωσι τὴν αἰωνίαν πόλιν «ξένα στρατεύματα, νὰ εἶνε τὰ στρατεύματα αὐτὰ γαλλικὰ καὶ νὰ μὴ ἀνήκωσιν εἰς μίαν οἱανδήποτε ἄλλην ξένην Δύναμιν, εἰς τὴν Ἰταλίαν λόγου χάριν, ἡ ὁποία ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως εἶνε ἐξ ἴσου ξένη πρὸς τὴν Ρώμην, ὅσον καὶ ἡ Γαλλία».

«Ὑποθέτω λοιπόν, ὅτι δύναται καὶ διὰ τὴν Κρήτην νὰ ὑποβληθῇ μία παρομοία πρότασις, ἔχουσα ὡς περίπου.«Ἡ Κρήτη θὰ μείνῃ τουρκικὴ ἐπαρχία, διὰ ν' ἀποκατασταθῇ ὅμως ἡ τάξις ἐν αὐτῇ, δὲν θὰ χρησιμοποιῶνται πλέον γάλλοι, αὐστριακοὶ ἢ ρῶσσοι στρατιῶται, ἀλλὰ στρατιῶται Ἕλληνες, οἵτινες εἶνε ἐπίσης ξένοι πρὸς τὴν νῆσον».

«Νομίζω, ὅτι ἡ παραχώρησις αὕτη δύναται νὰ γείνῃ ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης ὅπως ἱκανοποιηθῇ ὁ Ἑλληνισμός.

«Παρατηρήσατε ὅμως τὸν λαὸν τοῦτον, ὅστις μετ' ἐπιμονῆς ἀξίας ἐπαίνου, μετ' ἀξίας θαυμασμοῦ ἐθνικῆς ἰσχυρογνωμίας, τὴν ὁποίαν διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἔρχεται ἕνα αἰῶνα μετὰ τὴν προκήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας του νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς τῇ εἶπε καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε ἐπιμόνως ἐπαναλαμβάνων: «Μᾶς ἐκηρύξατε ἀνεξαρτήτους—λέγουσιν οἱ Ἕλληνες πρὸς τὰς Δυνάμεις—ἀλλὰ μᾶς πνίγετε ἐντὸς τῶν στενωτάτων αὐτῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα μᾶς ὡρίσατε. Δώσατέ μας ὅ,τι μᾶς ἀνήκει· ἀφήσατε ὅλας τὰς ὑποδούλους ἑλληνικὰς ἐπαρχίας νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς ἐλευθέρας αὐτῆς μικρᾶς γωνίας. Μὴ μᾶς φυλακίζετε ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, ἀφήσατέ μας νὰ ὑπερασπίσωμεν ἑαυτούς». Καὶ βλέπε τεδτι ἡ ,Εὐρώπη ἀναγκάζεται βαθμηδὸν νὰ τείνῃ τὸ οὖς εἰς τὰ ἐνοχλητικὰ αὐτὰ ἐθνικὰ αἰτήματα τῶν Ἑλλήνων.

«Νομίζω ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἰδίως ταύτην ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει ποῦ νὰ στηριχθῇ, διὰ νὰ ὑψώσῃ περισσότερον τὴν φωνήν του, διὰ νὰ διαλαλήσῃ βροντωδέστερον τὰς ἀξιώσεις καὶ τὰς διαμαρτυρίας του.

«Ἐσχάτως πάλιν ἡ Εὐρώπη συνεκινήθη—καὶ ὤφειλε νὰ συγκινηθῇ— κατόπιν τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἔλαβον χώραν ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ὅσα ἐπροφήτευσεν ὁ λόρδος Σώλσβαρυ,σχετικῶς μὲ τὴν χώραν αὐτήν, ἐπηλήθευσαν δυστυχῶς θλιβερώτατα, ἐξ ἄλλου δὲ αἱ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας αἱ Δυάμεις ἀπεπειράθησαν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπέτυχον—πρέπει νὰἱ ὁμολογηθῇ—οἰκτρότατα.

«Ὅταν ἡ Εὐρώπη ἐδημιούργησε μίαν νέαν Βουλγαρίαν, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Κυβέρνησίν της ὅ τι ἐπιβάλλει συνήθως εἰς τοὺς ἄλλους· ἐπέβαλε δηλαδὴ ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν Βουλγαρίαν νὰ σεβασθῇ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον νὰ κατοικήσωσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νέας χώρας, νὰ παραχωρήσῃ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν εἰς ἁπάσας τὰς φυλάς, αἵτινες ἔμελλον νὰ κατοικήσωσιν ἐν τῷ νέῳ βασιλείῳ,ὅπως αὗται ἱδρύσωσι σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας, νὰ σεβασθῇ δὲ τὰς εἰς τὰς ξένας Κοινότητας ἀνηκούσας σχολικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἰδιοκτησίας.

«Ἡ Εὐρώπη ἐπιβάλλει πάντοτε τοιούτου εἴδους ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς ξένους.

«Τὸ λυπηρὸν ὅμως εἶνε ὅτι δὲν φροντίζει κατόπιν περὶ τῆς τηρήσεως τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν ἐκ μέρους ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὰς ἀναλαμβάνουσιν.

«Ὅταν ἑκάστη Μεγάλη Δύναμις φροντίζῃ μόνον διὰ τὰ ἰδιαίτερά της συμφέροντα, εἶνε ἀδύνατον νὰ μένῃ πάντοτε πιστὴ εἰς τὰς ἀρχάς της. Ἡ Βουλγαρία ὑπεσχέθη τότε νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἀνελάμβανεν ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης, καὶ τὴν ὑπόσχεσίν της αὐτὴν δὲ ἐπανέλαβε καὶ ἀργότερον, ὅταν ἡ Εὐρώπη παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν δαψιλῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τόσον φιλαργύρως παρεχώρει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέκτασιν δηλαδὴ τῶν συνόρων της. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία προσηρτᾶτο εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τὰ ὅρια τῆς ἡγεμονίας τοιουτοτρόπως ἐπεξετάθησαν καὶ περιῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀρχαιό-

ται ἑλληνικαὶ πόλεις, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ Ἀγχίαλος καὶ ἡ Μεσημβρία, εἰς τὰς ὁποίας εἶχον ἱδρύσῃ οἱ Ἕλληνες ἀποικίας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ Μαύρη Θάλασσα ἐκαλεῖτο Εὔξεινος Πόντος. Ἡ Ἀγχίαλος εἶνε μία μικρὰ πόλις, τὴν ὁποίαν ὕμνησεν ὁ Ὀβίδιος. Ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερεν εἰς τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν, ὁ ποιητὴς ἀπηύθυνε τὸν τελευταῖον χαιρετισμὸν εἰς τὰ τείχη τῆς ἑλληνικῆς Ἀγχιάλου, ἥτις ἦτο ὁ τελευταῖος σταθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ πέλαγος ἐκεῖνο, μετὰ τὸν ὁποῖον ἤρχιζεν ἡ χώρα τῶν βαρβάρων.

«Ἡ Ἀγχίαλος λοιπὸν ἦτο ἑλληνικὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ διετήρησε τὸν ἑλληνικόν της χαρακτῆρα καὶ ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανούς. Ἦτο πεπρωμένον ὅμως νὰ τὸν ἀπολέσῃ ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες εἶχον ἀναλάβῃ καὶ ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης. Ὁ Σταμπούλωφ καὶ οἱ διάδοχοί του ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐνόουν ν' ἀνεχθῶσι τὴν ὕπαρξιν ἑλληνικῶν σχολείων. Ἀπηγορεύθη λοιπὸν ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἑλληνόπαιδας νὰ ἐκμανθάνωσι τὴν βουλγαρικήν. Ὑπεχρεώθησαν νὰ ὁμιλῶσι τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἀττίλα ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου. Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐκλείσθησαν καὶ ἤρχισαν αἱ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπιθέσεις. Μίαν ἡμέραν ἀπεβιβάσθη εἰς Βάρναν εἷς Ἕλλην μητροπολίτης, ὅστις εἶχε διορισθῇ παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Οἱ Βούλγαροι, μόλις τὸν εἶδον ἀποβιβαζόμενον, ἤρχισαν νὰ τὸν λιθοβολῶσι καὶ νὰ πυροβολῶσι ἐναντίον του. Ὁ ἑλληνικὸς μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς ἁγίας Μαρίνης κατελήφθη ὑπὸ μαινομένου βουλγαρικοῦ ὄχλου καὶ ὁ νεωκόρος ἐκρημνίσθη κάτω ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ κωδωνοστασίου.

«Καὶ δὲν ἐπετέθησαν οἱ Βούλγαροι μόνον ἐναντίον τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν κατωτέρων σχολείων. Ἐν Φιλιππουπόλει ὑπῆρχει Λύκειον, ἱδρυθὲν ἀναλώμασι διαφόρων πλουσίων Ἑλλήνων. Εἶδον φωτογραφίας, αἱ ὁποῖαι δεικνύουσι τὰ ἐρείπια τοῦ Λυκείου τούτου, μὲ τὰ ἐργαστήριά του κατεστραμμένα, τὰ διδακτικά του ὄργανα τεθραυσμένα, τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ βιβλία του ἠφανισμένα καὶ διεσπαρμένα εἰς τὴν ὁδόν. Ἡ μικρὰ πόλις τῆς Ἀγχιάλου ἐπυρπολήθη. Πλείονα τῶν τριῶν τετάρτων τοῦ πληθυσμοῦ της ἔμειναν ἄνευ ἀσύλου, καὶ ἅπασαι αἱ ἑλληνικαὶ οἰκίαι της μετεβλήθησαν εἰς σωροὺς καπνιζόντων ἐρειπίων. Εἶδον φωτογραφίας τῆς Ἀγχιάλου ληφθείσας πρὸ τῆς καταστροφῆς καὶ ἄλλας ληφθείσας μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων πυρπόλησίν της. Παρατηρῶν τις τὰς τελευταίας νομίζει, ὅτι ἐπανήλθομεν εἰς τὴν παλαιὰν βάρβαρον ἐποχήν. Ἐλάχισται διαμαρτυρίαι ἀπηυθύνθησαν εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυβέρνησιν ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀγχιάλου καὶ ἐλάχισται ἀποζημιώσεις ἐπληρώθησαν.

«Καὶ ἐὰν παρόμοια γεγονότα ἔλαβον χώραν ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους, φαντασθῆτε, πλέον τί ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους· φαντασθῆτε, τί ἦτο δυνατὸν νὰ συμβῇ ἐν Μακεδονίᾳ.

«Εἰς τὰ τρία βιλαέτια τῆς Μακεδονίας—ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τῆς Θεσσαλονίκης

εἶνε καθαρῶς ἑλληνικόν, τὸ δὲ τοῦ Μοναστηρίου καὶ τὸ τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἔχουσι πληθυσμὸν ἀνάμικτον ἐξ Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων—ὠργίασαν ἐπὶ ἔτη πολυάριθμοι βουλγαρικαὶ συμμορίαι, διοικούμεναι ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

«Ἅπαντα τὰ γεγονότα ταῦτα περιῆλθον εἰς γνῶσιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἰδίᾳ ἐκ τῶν ἐκθέσεων διακεκριμένου καὶ γνωστοτάτου διπλωμάτου, τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένου τῆς Ἀγγλίας, σὲρ Ἀλφρέδου Βιλλιώτη. Κατὰ τὸ 1902 εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἐκθέσεις δὲν ἐγίνετο λόγος εἰμὴ μόνον περὶ βουλγαρικῶν συμμοριῶν. Ἀργότερον ἀνεφάνησαν καὶ ἑλληνικαὶ συμμορίαι, σχηματισθεῖσαι ἐπιτοπίως κατ' ἀρχὰς ἐν ἔτει 1904 ὑπὸ ἑλληνομακεδόνων, ἀναγκασθέντων νὰ ὁπλισθῶσιν, ὅπως ὑπερασπίσωσι τὰς ἀπειλουμένας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβον νὰ ὑπερασπίσωσι τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφούς των καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς Βουλγάρους, νὰ φθάσωσι μέχρι τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Καβάλλας καὶ νὰ γίνωσι βαθμηδὸν κυρίαρχοι καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅπως ἔγειναν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Οὐδέποτε ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἠδύνατο ν'ἀνεχθῇ παρόμοιόν τι. Οἱ ἀποτελοῦντες τὰ ἑλληνικὰ σώματα ἄνδρες ἀνεχώρουν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐπιβαίνοντες μικρῶν πλοιαρίων, τὰ ὁποῖα τοὺς ἔφερον πρὸς τὰς παραλίας τῆς Θράκης, ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοὺς Ἀργονάτας.Οἱ βούλγαροι ἤρχισαν τότε νὰ κατηγορῶσι τοὺς Ἕλληνας, ὡς συμπράττοντας δῆθεν μετὰ τῶν Τούρκων. Τὰ γεγονότα ὅμως τοὺς διαψεύδουσιν. Οἱ Ἕλληνες δὲν συνέπραξαν ποτὲ μετὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ὡπλίσθησαν μόνον, ὅπως ἀποκρούσωσι τοὺς βουλγάρους ἐπιδρομεῖς, οἵτινες ἐξελθόντες τῶν ὁρίων τῆς χώρας των, εἰσήλασαν εἰς τὴν Μακεδονίαν κατασφάζοντες Ἕλληνας καὶ Τούρκους.

«Τέλος ἡ Εὐρώπη συνεκινήθη ἢ μᾶλλον συνεκινήθησαν δύο Μεγάλαι Δυνάμεις ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία καὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιφέρωσι συμβιβασμόν τινα διὰ τῆς συνεννοήσεως τῆς Μυρστέγης.

«Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία ἐζήτησαν ἀπὸ τὰς λοιπὰς Δυνάμεις ν'ἀποστείλῃ ἑκάστη ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀξιωματικούς, οἵτινες νὰ ἐπιφορτισθῶσιν, ὅπως διοργανώσωσι χωροφυλακὴν ἐν τῇ τρομοκρατουμένῃ χώρᾳ.

«Αἱ Δυνάμεις ἀπέστειλαν πράγματι ἀξιωματικούς, ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶχε τὰς ρίζας πολὺ βαθείας καὶ ἡ δρᾶσις τῶν συμμοριῶν ἐξηκολούθησεν. Ὑπῆρχον ἐν Μακεδονίᾳ συμμορίαι ἑλληνικαί, βουλγαρικαὶ καὶ σερβικαί, καὶ πρέπει νὰ λεχθῇ χάριν τῆς ἀληθείας, ὅτι τινὲς ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὰς συμμορίας αὐτὰς ἦσαν ἀληθεῖς λησταί.

«Ἡ ὁμοφωνία ὅμως μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Αὐστρίας δὲν ὑφίσταται πλέον κατόπιν τῶν δηλώσεων τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ. Θὰ προσπαθήσω ν' ἀναφέρω ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὴν διάσπασιν τῆς αὐστρορρωσσικῆς συμμαχίας.

«Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου τῆς ἁλώσεως τῆς Πλεύνας ἀρκετοὶ ρῶσσοι ἀξιωματικοί, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν μέγαν δοῦκα Βλαδίμηρον, μετέβησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς Βουλγαρίαν, ὅπου, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ. Ἐδόθησαν γεύματα καὶ ἠγέρθησαν προπόσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐγένετο λόγος περὶ τῶν κατορθωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπετέλεσαν ὁμοῦ Ρῶσσοι καὶ Βούλγαροι. Εἰς μίαν ἐκ τῶν πολλῶν προπόσεων ἐλέχθη καὶ ἡ φράσις: «Εἰς τὴν σλαυϊκὴν Κωνσταντινούπολιν».

«Αὐτὸ ἤρκεσε διὰ νὰ ἐξεγείρῃ παράφορον τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Βουλγάρων ἐθνικοφρόνων. Ὁ βουλγαρικὸς λαός, μολονότι εἶνε πολὺ ὀλίγον ἀνεπτυγμένος, δεικνύει ἐν τούτοις—δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν—μεγάλην ζωτικότητα.

«Κατώρθωσε ν' ἀποτινάξῃ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ μεγάλας προόδους, τοὐλάχιστον ἀπὸ στρατιωτικῆς καὶ ἀπὸ γεωργικῆς ἀπόψεως.

«Οἱ Βούλγαροι θυσιάζουσι διὰ τὸν στρατόν των ἐπὶ προϋπολογισμοῦ 120 εκατομμυρίων 60 περίπου ἑκατομμύρια. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἡ Βουλγαρία δύναται νὰ παρατάξῃ 60 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐν καιρῷ πολέμου δὲ πενταπλάσιον ἀριθμόν.

«Οἱ Βούλγαροι ἔχουσι τὴν συναίσθησιν τῆς ἰσχύος των καὶ ὀνειροπολοῦσι μίαν Μεγάλην Βουλγαρίαν, ἥτις νὰ περιλαμβάνῃ ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ φθάνῃ μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅπως τὴν ἐφαντάσθη ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

«Ὡς εἶπον λοιπόν, οἱ ρῶσσοι μεταβάντες εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐξήγειραν θύελλαν ἐνθουσιασμοῦ μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπέμνησαν τὰ κατορθώματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ κοινοῦ Ρῶσσοι καὶ Βούλγαροι ἐπετέλεσαν.

«Τὸ τοιοῦτο, φυσικά, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ἡ Αὐστρία, ἡ ὁποία εὗρεν, ὅτι ἡ σύμμαχός της ἤρχισε νὰ λησμονῇ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἀπὸ κοινοῦ εἶχον δώσῃ.

«Ὁ βαρῶνος φὸν Αἴρενταλ προέβη ἄρά γε εἰς τὰς γνωστὰς δηλώσεις του, ὁρμώμενος ὑπὸ πνεῦμα ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν Ρωσσίαν: Τὸ ἀγνοῶ.

Τὸ μόνον βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ αὐστριακὸς καγκελλάριος ἀνήγγειλεν, ὅτι ἡ Αὐστρία σκέπτεται νὰ κατασκευάσῃ σιδηροδρομικὴν γραμμήν, ἑνώνουσαν ἀπ' εὐθείας τὴν αὐστριακὴν Βοσνίαν μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης.

«Ὁ βαρῶνος φὸν Αἴρενταλ δὲν ἦτο γνωστὸς μέχρι τοῦδε ὡς πολέμιος τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς. Διετέλεσε πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας ἐν Ρωσσίᾳ, ἦτο φίλος τοῦ Ἰσβόλσκη καὶ ὀπαδὸς τῆς συντηρητικῆς πολιτικῆς, κύριος ὅρος τῆς ὁποίας εἶνε ἡ διατήρησις τῆς μεταξὺ τῶν τριῶν Εὐρωπαίων αὐτοκρατόρων ὁμοφωνίας.

«Αἱ περιστάσεις ὅμως φαίνεται, ὅτι μετέβαλον τὰ φρονήματά του καὶ ἐξ ἄλλου ὁ φὸν Αἴρενταλ, πολιτευόμενος, ὡς ἐπολιτεύθη, εὑρίσκεται ἐν τῷ δικαίῳ του, διότι εἶχε φυσικὰ τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ ἓν σιδηροδρομικὸν σχέδιον.

«Γνωρίζετε, ὅτι διὰ τῆς βερολινείου Συνθήκης παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Αὐ-

στρίαν ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη γνωρίζετε ἐπίσης, ὅτι μόνον ἔπαινοι ἠκούσθησαν διὰ τὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις αὐστριακὴν διοίκησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς τάξεως.

«Εἰς τὸ ἄκρον τῆς Βοσνίας εὑρίσκεται τὸ σανδζάκιον τοῦ Νόβι-Παζάρ.

«Τὸ Νόβι-Παζὰρ εἶνε μία στενὴ περιοχὴ μεταξὺ Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου, ἀνήκει δὲ ἀκόμη εἰς τὴν Τουρκίαν. Τὸ 29ον ὅμως ἄρθρον τῆς βερολινείου Συνθήκης δίδει εἰς τὴν Αὐστρίαν τὸ δικαίωμα νὰ κατασκευάσῃ στρατιωτικὰς ὁδοὺς εἰς τὸ σανδζάκιον τοῦ Νόβι-Παζὰρ καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ καταλάβῃ αὐτὸ διὰ τῶν στρατευμάτων της. Στηριζόμενος λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ρηθέντος ἄρθρου τῆς βερολινείου Συνθήκης ὁ βαρῶνος Αἴρενταλ ἐπρότεινε νὰ κατασκευασθῇ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μήκους ἑκατὸν περίπου χιλιομέτρων, ἥτις νὰ διέρχηται διὰ τοῦ σανδζακίου τοῦ Νόβι-Παζάρ, ὅπως δι' αὐτῆς συνενωθῇ ἡ Μητροβίτσα μετα τοῦ Οὐβάκ.

«Ἡ μικρὰ ὅμως αὕτη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε μεγίστης σπουδαιότητος. διότι πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσῃ κατόπιν προχωροῦσα καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ Αὐστρία συνδέεται καὶ νῦν σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης·ἡ ἐν χρήσει ὅμως γραμμὴ διέρχεται καὶ διὰ τῆς Σερβίας, ἐνῷ ἡ γραμμή, ἡ προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ, φθάνει μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης διερχομένη συνεχῶς δι' ἐδάφους ἀνήκοντος εἰς τὴν Αὐστρίαν.

«Πρὸς ποῖον ἆρά γε σκοπὸν νὰ ἐπιζητῇ ἡ Αὐστρία τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς ταύτης ; Βεβαίως ὄχι διὰ λόγους ἐμπορικῆς φύσεως.

«Ἡ ὑπὸ τοῦ βαρώνου Αἴρενταλ προταθεῖσα γραμμὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὰ πλεονεκτήματα τῆς γραμμῆς τῆς διὰ τῆς Σερβίας διερχομένης, ἡ ὁποία ἑνώνει τὴν Βιέννην μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης.

«Ἡ διὰ τῆς Σερβίας διερχομένη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε ἐν πρώτοις συντομωτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ προταθείσης. Ἐκτὸς τούτου ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, διερχομένης διὰ τοῦ Νόβι Παζάρ, εἶνε δυσκολωτάτη καὶ τὸ Νόβι-Παζὰρ εἶνε πτωχὴ βραχώδης χώρα οὐδεμίαν ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν ἔχουσα. Ἡ γραμμὴ λοιπὸν ἡ προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ δὲν φαίνεται παρουσιάζουσα μεγάλα πλεονεκτήματα ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως.

«Ἑπομένως, ἐὰν ἡ Αὐστρία οὐδὲν ἐμπορικῆς φύσεως συμφέρον ἔχῃ διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς ταύτης, δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ὅτι θὰ ἔχῃ συμφέρον τι στρατηγικῆς φύσεως.

«Ἦσαν ἆρά γε δικαιολογημένοι οἱ φόβοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο μήπως ἴδωσι τὰ αὐστριακὰ στρατεύματα καταφθάνοντα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, χωρὶς νὰ διέλθωσι ποσῶς δι' ἐδάφους ξένου ;

«Ἡ γνώμη μου εἶνε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συζητῶνται πολεμικὰ σχέδια ἐν καιρῷ εἰρήνης.

«Δὲν εἶμαι — τὸ εἶπον καὶ προηγουμένως — ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πιστεύου-

σιν εἰς τὴν παγκόσμιον εἰρήνην, 'ούτε ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπιθυμοῦσιν'

«Ἀναγνωρίζω ὅτι ὁ πόλεμος ἔχει πολλὰς φρικαλεότητας, νομίζω ὅμως, ὅτι εἶνε συμφέρον τῆς χώρας μας καὶ ὅλων τῶν ἄλλων χωρῶν, ὅπως οἱ λαοὶ ὦσιν ἕτοιμοι εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ θυσιάσωσι τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀντιμετωπίσωσι τὸ κακὸν αὐτό, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν πρόεδρον Ρούζβελτ, δὲν εἶνε τὸ φοβερώτερον ἐξ ὅλων τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν εἴς τινα λαόν. (Χειροκροτήματα).

«Μὴ μ' ἐκλαμβάνητε λοιπὸν ὡς εἰρηνόφιλον. Ἀλλὰ μὴ νομίζητε, ὅτι θεωρῶ ὀρθὸν καὶ τὸ νὰ παρεμποδίζομεν μίαν πρόοδον, τὸ νὰ μὴ ἀνοίγωμεν μίαν θύραν διότι ἔχομεν τὴν ἰδέαν ὅτι εἶνε πιθανὸν τὸ ἄνοιγμα τῆς θύρας αὐτῆς νὰ μᾶς παράσχῃ ἐνοχλήσεις εἰς τὸ μέλλον.

«Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι σᾶς λέγουσιν: «Αὐτὴ ἡ ὁδὸς εἶνε πολὺ χρήσιμος, καλλίτερον ὅμως νὰ μὴ τὴν κατασκευάσωμεν, διότι ἀπαγορεύουσι τὴν κατασκευήν της διάφοροι στρατηγικοὶ λόγοι».

«Ἄλλοι πάλιν κάμνουσι τὴν ἐναντίαν σκέψιν, προκειμένου περὶ τῶν σιδηροδρόμων. «Αὐτὴ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ—λέγουσι—δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸ ἐμπόριον, οὔτε διευκολύνει τὴν συγκοινωνίαν καὶ ἐξ ἄλλου θὰ στοιχίσῃ πολὺ ἀκριβά· εἶνε ὅμως ἀναγκαία, διότι θὰ ἐξυπηρετήσῃ στρατηγικὰ σχέδια».

«Ἐγὼ νομίζω ὅτι οἱ σιδηρόδρομοι πρέπει νὰ κατασκευάζωνται, ὅταν πρόκηται ν' ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ ἐὰν ἐκραγῇ ποτε πόλεμος, ἂς κάμωσι καλὰ οἱ στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι θὰ διαταχθῶσι νὰ μεταφέρωσι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν.

«Ἐν καιρῷ πολέμου δὲν ἀποτελοῦσι τὴν ἰσχὺν μιᾶς χώρας τὰ ὅπλα καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ὁδοί, ἀλλὰ αἱ καρδίαι τῶν πολιτῶν της, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ εἶνε προπαρασκευασμέναι διὰ τὸν πόλεμον.

«Ὅταν αἱ καρδίαι εἶνε προπαρασκευσμέναι, ὅταν οἱ πολῖται εἶνε ἕτοιμοι νὰ ὑποστῶσιν οἱανδήποτε θυσίαν διὰ τὴν πατρίδα των, βεβαιωθῆτε ὅτι δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀπολύτως σημασίαν μία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλαττον.

«Ἐλέχθη προσέτι, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ προταθεῖσα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ θ' ἀνοίξῃ νέαν ὁδὸν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας, τὸ ὁποῖον θ' ἀναπτυχθῇ τεραστίως καθ' ὅλον τὸ Αἰγαῖον καὶ θὰ συναγωνίζηται —ἴσως δὲ καὶ νὰ ὑπερτερήσῃ—τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον.

«Οἱ οὕτω σκεπτόμενοι δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ ν' ἀντιλαμβάνωνται τὰ πράγματα ἀπὸ πολὺ στενῆς ἀπόψεως.

«Ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ βλέπωμεν τὰ πράγματα ἡμεῖς οἱ Γάλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀνήκομεν εἰς τὴν πλουσιωτέραν καὶ βιομηχανικωτέραν χώραν τοῦ κόσμου, εἰς χώραν ἥτις δικαίως δύναται ν' ἀποκληθῇ «τραπεζίτης» ὅλων τῶν ἄλλων χωρῶν. Θὰ ἦτο πράγματι παράδοξος πολιτικὴ τὸ νὰ εἴπωμεν, προκειμέ-

νου νὰ συντελεσθῇ μία πρόοδος, προκειμένου νὰ κατασκευασθῇ μία ὁδὸς εἰς χώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν ὑπάρχουσιν ὁδοί, ὅτι δὲν θέλομεν νὰ κατασκευασθῇ ἡ ὁδὸς αὕτη, διότι φοβούμεθα μήπως δι' αὐτῆς μᾶς συναγωνισθῶσιν οἱ ἐμπορικοί μας ἀντίζηλοι.

«Τοιούτου εἴδους πολιτικὴ εἶνε ἀναξία Γάλλων. Ὄχι μόνον ἡ ὑπερηφάνειά μας· ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον μᾶς ἐπιβάλλει νὰ τὴν ἀποκρούσωμεν. Νομίζω δὲ ὅτι τοὐναντίον πρέπει νὰ εὐχώμεθα ὅπως ἡ νέα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ κατασκευασθῇ, ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτερον, διὰ νὰ μᾶς φέρῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα πλησιέστερον τῶν φίλων μας, τῶν Ἑλλήνων.

«Οἱ Παρίσιοι, ἡ θαυμασία αὕτη πόλις—ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ὁμιλήσω ὀλίγον ὡς βουλευτὴς τῶν Παρισίων,—εἰς τὴν ὁποίαν ἀντανακλᾶται ἡ ψυχὴ ὁλοκλήρου τῆς Γαλλίας· ἡ πόλις τῆς ὁποίας ἅπαντες οἱ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον κατοικοῦντες εἶνε πολῖται· ἡ πόλις, ἡ ὁποία εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, τὸ γενικὸν ἐντευκτήριον ὅλων ὅσοι ταξειδεύουσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι εἰς οἱανδήποτε εὐρωπαϊκὴν μεγαλόπολιν θελήσῃ τις νὰ μεταβῇ, εἶνε ἠναγκασμένος νὰ διέλθῃ πρῶτον διὰ τῶν Παρισίων· οἱ Παρίσιοι, λέγω, συνδέονται σήμερον σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Βερολίνου, τῆς Βιέννης, τῆς Ρώμης, τῆς Μαδρίτης, καὶ ἕκαστος δύναται ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος ὀλίγων ὡρῶν νὰ μεταβῇ σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῆς Γαλλίας εἰς τὰς πρωτευούσας τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἰταλίας ἢ τῆς Ἱσπανίας. Καὶ ἐν τούτοις οἱ Παρίσιοι δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ συγκοινωνήσωσι ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπάρχουσιν ἀκόμη βάρβαροι χῶραι μεταξὺ τοῦ τέρματος τῶν εὐρωπαϊκῶν σιδηροδρόμων καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἑλληνικῶν. Ὅταν ὅμως κατασκευασθῇ καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ προταθεὶς σιδηρόδρομος καὶ ἡ Θεσσαλονίκη συνδεθῇ μετὰ τῆς Εὐρώπης διὰ δύο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, θὰ κατασκευασθῇ τέλος καὶ ἡ ἀπὸ Λαρίσσης εἰς Θεσσαλονίκην σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἡ ὁποία θὰ ἑνώσῃ τοὺς ἑλληνικοὺς σιδηροδρόμους μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν.

«Εὔχομαι νὰ ἴδωμεν λίαν προσεχῶς ἀναχωροῦσαν ἐκ Παρισίων τὴν ταχεῖαν ἁμαξοστοιχίαν, ἡ ὁποία θὰ μᾶς μεταφέρῃ πλησίον τῶν φίλων μας, τῶν Ἑλλήνων. (Ἐπευφημίαι).

«Αἱ μεγάλαι αὗται ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας δὲν εἶνε μόνον μέσα διασκεδάσεως καὶ πλουτισμοῦ, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν ὡσαύτως διὰ τοὺς λαούς, τοὺς ἔχοντας τὰς ἰδίας ἰδέας καὶ κοινὰ συμφέροντα, μέσον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ προσεγγίσεως.

«Ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ δύο φίλων λαῶν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ προσεγγίσωσιν οὗτοι ἀλλήλοις καὶ νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῶν ταυτιζομένων συμφερόντων των.

«Καὶ ἡ πατρίς μας νομίζωμεν ὅτι ἔχει συμφέροντα εἰς τὴν Μεσόγειον.

«Ἡ Γαλλία εἶνε, καὶ ἐλπίζω ὅτι πάντοτε θὰ εἶνε, σοφή, πεπαιδευμένη, φίλη τῶν τεχνῶν, ὑποστηρίκτρια τῆς βιομηχανίας· καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰ Κράτη, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἐπίσης τὰ ἀνωτέρω εκτεθέντα προτερήματα καὶ τὰ ὁποῖα κεῖνται, ὅπως καὶ αὕτη παρὰ τὰς ὄχθας τῆς

ἀρχαίας λατινοελληνικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, Γαλλία, Ἱσπανία, Ἰταλία καὶ Ἑλλὰς ἐφείλουσι νὰ βαδίσωσιν ἡνωμέναι.

«Καὶ αἱ νέαι ὁδοί, αἵτινες θὰ ὁδηγήσωσι τὴν Αὐστρίαν πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Ἀνατολήν, θὰ συντελέσωσιν ἴσως εἰς τὸ νὰ διατηρήσῃ αὕτη τὴν αὐτονομίαν της καὶ νὰ μὴ συγχωνευθῇ μὲ τὸν Πανγερμανισμόν.

«Ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα σταθεροὶ εἰς τὴν πολιτικήν μας καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῶμεν πρὸ οὐδενὸς ἐμποδίου, ὅταν εὑρισκώμεθα εἰς χώραν, ἥτις μᾶς ἀνήκει καὶ εἴμεθα ἐν τῷ δικαίῳ μας.

«Εἰς τὸ Μαρόκον, ἐπὶ παραδείγματι, ὀφείλομεν νὰ ἐπιμείνωμεν ἀπαιτοῦντες τὰ δίκαιά μας. Ἀλλ' ἐὰν εἰς μίαν ξένην χώραν ἡμεῖς μὲν ἔχωμεν δευτερεύοντα καὶ ἀσήμαντα συμφέροντα, μία ἄλλη δὲ Δύναμις ἔχῃ ζωτικὰ συμφέροντα, τότε τὰ δευτερεύοντα καὶ ἀσήμαντα συμφέροντά μας ὀφείλουσι νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸ τῶν ζωτικῶν τοιούτων τῆς ξένης Δυνάμεως. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ πολιτικὴ εἶνε ἀξία ἡμῶν.

«Λέγεται, ὅτι ἑτέρα νέα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ πρόκειται νὰ διασταυρωθῇ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ βαρώνου φὸν Αἴρενταλ προταθεῖσαν. Ἡ γραμμὴ αὕτη θὰ θέσῃ εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Σερβίαν μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς.

«Τόσῳ λοιπὸν τὸ καλλίτερον! Ἄς γείνῃ ὁ σιδηρόδρομος τῆς Ἀδριατικῆς, ἂς γείνῃ ἐπίσης καὶ ὁ σιδηρόδρομος τῆς Θεσσαλονίκης.

«Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν δύνανται παρὰ νὰ ἐπικροτήσωσιν ἀμφότερα τὰ σιδηροδρομικὰ ταῦτα σχέδια, διότι δι' αὐτῶν αἱ σχέσεις των θὰ συσφιγχθῶσιν ἀκόμη περισσότερον.

«Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ φιλία τὴν ὁποίαν Γάλλοι καὶ Ἕλληνες αἰσθανόμεθα ἀμοιβαίως οἱ μὲν πρὸς τοὺς δέ, θὰ καταστῇ μεγαλειτέρα καὶ ἰσχυροτέρα». (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ὡραίας διαλέξεως τοῦ κ. Κοσσέν, ὁ κ. Ὠμόλλ, ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα προσέθηκε τὰ ἑξῆς :

«Σᾶς ηὐχαρίστησα καὶ προηγουμένως κυρίαι καὶ κύριοι, ἤδη ὅμως αἰσθάνομαι καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην νὰ σᾶς εὐχαριστήσω θερμότερον ἢ πρότερον.

«Ὁ ἡμέτερος Σύνδεσμος σκοπὸν ἔχει τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐστηρίχθη ὁ κ. Κοσσὲν καθ' ὅλην τὴν ὡραίαν διάλεξίν του.

«Ὁ κ. Κοσσὲν ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ χρόνος ἐργάζεται διὰ τὴν δικαιοσύνην· ἐπομένως διὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. (Ἐπευφημίαι).

«Εἶμαι εὐτυχὴς ἀγγέλων εἰς ὑμᾶς — ἴσως μάλιστα νὰ γνωρίζητε καὶ ἐκ τῶν ἐφημερίδων αὐτό, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ σᾶς ἀναγγείλω—τὴν ἐκτάκτως θερμὴν συμπαθῆ καὶ ἐνθουσιώδη ὑποδοχήν, ἥτις ἐγένετο εἰς τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τοῦ Αἰγαίου εἰς τὰς ὁποίας προσήγγισαν οὗτοι, εἰς τὴν Σμύρνην, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς Ἀθήνας· θεωρῶ δ' ἐμαυτὸν ἐπίσης εὐτυχῆ, διότι δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι πανταχοῦ ἡ ἕνωσίς μας ἐπευφημήθη ἐνθουσιωδῶς». (Ἐπευφημίαι).

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΕΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΥΠΟ ΑΝΟΤΩ

(Συνέχεια έκ τοῦ προηγουμένου)

Ἀπέναντι τοῦ ἐπὶ τόσον χρόνον ἀποσοβηθέντος ὑπὸ τοῦ λόρδου Δέρβυ συνδυασμοῦ: Ἀγγλίας, Αὐστρίας καὶ Γερμανίας, ἡ Ρωσσία ἀναγκάζεται νὰ ἐνδώσῃ, ἀλλὰ μὲ τρόπον. Ὁ Γορτσακὼφ ὑποχωρεῖ βῆμα πρὸς βῆμα. Καταπονεῖ τὸν διπλωματικὸν κόσμον μὲ τὰς ἐγκυκλίους του, περὶ τῶν ὁποίων ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ εἶπε προπετῶς εἰς λόγον του ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων: «Καὶ εἰς τὸν »χρησμὸν τῶν Δελφῶν ἀκόμη θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εἶνε σκοτεινότερος καὶ ἐπιση»μότερος συγχρόνως».

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὅλος ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Ρωσσίας, ἀπόδειξις τρανὴ τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ δημοσία γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ. Διὰ τῶν τηλεγραφημάτων, διὰ τῶν ἐφημερίδων, διὰ τῆς πολεμικῆς δημιουργεῖται ἓν εἶδος ἀγγλικῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς ὁποίας ἡ πίεσις καθίσταται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀκάθεκτος. Εὐσυνειδήτως ἢ ἀσυνειδήτως ὅλοι ὠθοῦσι πρὸς τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν.

Ὑπελείπετο νὰ μάθῃ ἡ Ρωσσία πρὸς ποῖον μέρος θὰ τῆς ἦτο προτιμότερον νὰ κλίνῃ, πρὸς τὴν Γερμανίαν ἢ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐὰν ὡμολόγει τὴν νίκην τοῦ Βίσμαρκ θὰ ἀπηρνεῖτο τὸ φάσμα τῆς «συμμαχίας τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων» θὰ κατέστρεφε τὴν βάσιν τῆς Ρωσσο-γερμανικῆς συνεννοήσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβαυκαλίσθησαν ἐπὶ τόσον χρόνον, θὰ ἐσημείωνε μίαν πολὺ ὀδυνηρὰν ἧτταν διὰ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Γκορτσακώφ, ὅστις θὰ ἐγίνετο καταγέλαστος. Καλλίτερον ἐθεω-

ρήθη νὰ συνθηκολογήσῃ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ κεκηρυγμένου ἐχθροῦ. Καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἰδοὺ τὰ γεγονότα : ὁ Βίσμαρκ ὑπεστήριζεν ἀσθενῶς τὴν πρότασίν του περὶ «ἀμέσου ὑποχωρήσεως». Ἡ κυβέρνησις τοῦ Λονδίνου ἀπῄτει νὰ ἀνακοινωθῇ ὁλόκληρος ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου· ὁ Γκορτσακὼφ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀξίωσίν του περὶ ἐλευθερίας ἐνεργείας τῆς Ρωσσίας καὶ τὰ πράγματα ἐφέροντο μοιραίως πρὸς τὴν σύγκρουσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐδέχοντο ἴσως φιλοσοφικώτατα οἱ ἐν Βερολίνῳ.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ὁ κόμης Σουβάλωφ, πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας ἐν Λονδίνῳ, ἀνέλαβεν ἐν συνεντεύξει του μετὰ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτόν, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του αἱ δύο Δυνάμεις ὤφειλον νὰ συνεννοηθῶσιν ἀπ' εὐθείας καὶ νὰ καθορίσωσι ποῖα σημεῖα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ἔπρεπε νὰ διατηρηθῶσι καὶ ποῖα νὰ τροποποιηθῶσιν. «Ἐὰν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, προσέθηκεν ὁ πρεσβευτής, θὰ εὑρίσκομεν μίαν διέξοδον εἰς τὸν λαβύρινθον, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσήλθομεν».

Τὸ διάβημα τοῦτο ἔτεινεν εἰς τὸ ν' ἀποσπάσῃ τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τοῦ συνασπισμοῦ, ὅστις εἶχε σχηματισθῆ ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ θέσῃ τὸν Βίσμαρκ ἐνώπιον τετελεσμένου γεγονότος.

Ὁ λόρδος Σώλσβαρυ ἐσκέφθη ἐπί τινας στιγμὰς καὶ ἀπεκρίθη διὰ τῶν ἑξῆς περίπου :

«Ἐὰν ἠρχίζομεν νὰ συζητῶμεν τὰ σημεῖα ταῦτα ὡς προτείνετε, τὸ πρᾶγμα θὰ ἐγίνετο δημόσιον· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θέλομεν νὰ διαπραγματευθῶμεν μεθ' ὑμῶν καὶ μόνον, ἀλλ' ἐκ συμφώνου καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων».

Ὁ πρεσβευτὴς ὑπεσχέθη ὅτι ἡ συνεννόησις θὰ ἦτο ἀπολύτως μυστική, καὶ ἐὰν ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἄγγλου ὑπουργοῦ διερμήνευσις ἐφαίνετο ἱκανοποιητική, θὰ μετέβαινεν αὐτὸς οὗτος νὰ τὸ ἀναγγείλῃ εἰς Πετρούπολιν.

Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, τοῦ ὁποίου ἐζητήθη ἡ γνώμη, ἔδωκε τὴν συναίνεσίν του λίαν προθύμως. Αἱ διαπραγματεύσεις διήρκεσαν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα μεταξὺ τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ. Καὶ παρεσκεύασαν τὴν μυστικὴν συνθήκην, ἥτις ὑπεγράφη τὴν 30 Μαΐου.

Προφανῶς ὁ κόμης Σουβάλωφ δὲν θὰ προέβη εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Κυβερνήσεώς του.

Αἱ γενικαὶ γραμμαὶ τῆς συμφωνίας ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι.

Ἡ Ρωσσία συνήνει νὰ ἐλαττώσῃ ἐπαισθητῶς τὰς διαστάσεις τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας· κυρίως δέ, καταλιποῦσα τὴν ἰδέαν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἄφινε τὴν αὐτοκρατορίαν νὰ ζήσῃ.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἀγγλία δὲν ἀντέτεινε πλέον εἰς τὴν σλαυϊκὴν ἀνάπτυξιν ἐν

Ἀσίᾳ ὡρισμένως δὲ ἐδέχετο τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσσίας κατοχὴν τοῦ Κὰρς καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Βατούμ.

Ἐκτὸς τούτων ἡ Ρωσσία ὑπέβαλλε τὸ σύνολον τῆς συνθήκης περὶ εἰρήνης εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν Δυνάμεων τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων.

Τέλος παρεδέχθη νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τὸν πρίγκιπα Βίσμαρκ νὰ λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως τοῦ Συνεδρίου ὑπὸ τὴν ἑξῆς διατύπωσιν: Ἑκάστη τῶν δύο Δυνάμεων παραδεχομένη τὸ Συνέδριον δηλοῖ σιωπηρῶς, καὶ ἐκ τούτου καὶ μόνου, ὅτι εἶνε ἑτοίμη νὰ συζητήσῃ πάντα τὰ σημεῖα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ὁ κόμης Σουβάλωφ εἰς τὰ «Ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματά του» ἐπικρίνει πνευματωδῶς τοὺς ἀγγλικοὺς σκοποὺς λέγων:

«Εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς τῶν διαπραγματεύσεων, παρετήρησα ὅτι ὁ κύριος σκοπός, εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ἡ Ἀγγλία ἦτο ὁ διαχωρισμὸς τῆς Βουλγαρίας εἰς δύο καὶ τὸ νὰ μείνῃ ἡ σειρὰ τοῦ Αἵμου εἰς τὴν Τουρκίαν, διὰ νὰ δύναται αὕτη νὰ ἀμύνηται ἐναντίον τῶν μελλουσῶν ἐπιδρομῶν μας. Ὅσον σοβαραὶ καὶ ἂν ἐφαίνοντο ἡ μεταβολὴ τῶν συνόρων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἡ ἐγκατάλειψις εἰς τὴν Ρωσσίαν τοῦ Κάρς, ἰδίως δὲ τοῦ Βατούμ, τὸ ζήτημα τοῦ Αἵμου ὑπερίσχυεν ὅλων τῶν λοιπῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Αὐτὸ ἦτο σφάλμα, τὸ ὁποῖον διέπραττον ὁ λόρδος Σώλσβαρυ καὶ ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ. Ἦτο προφανὲς ὅτι ὁ διαχωρισμὸς τῆς Βορείου ἀπὸ τῆς Νοτίου Βουλγαρίας δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ εἶνε πλαστὸς ἔστω καὶ ἐὰν οἱ Τοῦρκοι εἶχον τὴν ἄμυναν τοῦ Αἵμου, καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι προέτεινα εἰς τὸν λόρδον Σώλσβαρυ, ὅταν ἐζήτει ὀνομασίας διὰ τὰς δύο ταύτας Βουλγαρίας, νὰ ὀνομάσῃ τὴν μὲν *Βουλγαρίαν εὐχαριστημένην, τὴν δὲ Βουλγαρίαν δυσηρεστημένην*».

Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ἀνέλαβον νὰ ἐκμηδενίσωσι μετ' ὀλίγον τὸν συνδυασμὸν αὐτὸν τῶν ἄγγλων διπλωματῶν.

«Ἅπαξ συνομολογηθείσης τῆς συμφωνίας μυστικῶς μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Ἀγγλίας, ὁ πρεσβευτὴς ἀναχωρεῖ ἐκ Λονδίνου καὶ μεταβαίνει ἀπ' εὐθείας εἰς Φρειδριξροῦε.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, λέγει, πολὺ ἐξεπλάγη, ὅταν τὸν κατέστησα ἐνήμερον τῶν συνεννοήσεών μου μετὰ τῶν ἄγγλων Ὑπουργῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐφάνη λίαν ἀνήσυχος ἐπειδὴ διεπραγματεύθημεν μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἀντὶ νὰ διαπραγματευθῶμεν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ἀπήντησα εἰς τὸν πρίγκιπα, ὅτι συμφέρον ἡμῶν πρόδηλον ἦτο νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μετ' ἐκείνης ἐκ τῶν Δυνάμεων, ἥτις ἦτο ἡ μᾶλλον διατεθειμένη νὰ μᾶς κηρύξῃ τὸν πόλεμον, μετ' ἐκείνης τῆς ὁποίας οἱ στόλοι ἦσαν καθ' ὅλα ἕτοιμοι. Ἄλλως τε οὐχὶ ἡ Αὐστρία ἀλλ' ἡ Ἀγγλία μᾶς ἔφερεν ἀντιρρήσεις εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ Κὰρς καὶ τοῦ Βατούμ.

Ἡ δὲ δημοσία γνώμη ἐν Ρωσσίᾳ ἦτο κεκηρυγμένη ὑπὲρ τῆς προσαρτήσεως

τῶν δύο αὐτῶν σημείων. Καὶ ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ ἐφάνη καὶ αὐτὸς ἐκτάκτως ἐκπλαγείς, ὡς ἔμαθεν ὅτι ἡ Ἀγγλία συνήνει νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὸ Κὰρς καὶ τὸ Βατούμ. Καὶ εὐλόγως ἔκρινεν ὅτι δὲν συνεβιβάζετο ἡ παραδοχὴ αὐτὴ μὲ τὸ ὕφος καὶ τὰς δηλώσεις τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ, ἀφ' ὅτου εἶχεν ἀναλάβει τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Μάλιστα ὁ πρίγκιψ τὸ ἐξέλαβεν ὡς κάποιαν παρεξήγησιν καὶ διὰ νὰ τὸν πείσω ἠναγκάσθην νὰ τοῦ ἀναγνώσω δὶς τὰς σημειώσεις,τὰς ὁποίας εἶχον λάβει κατὰ τὴν συνέντευξίν μου μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, Σώλσβαρυ. Ὁ πρίγκιψ, ὅστις ἦτο ἀσθενής, ἠγέρθη τεταραγμένος, ἔκαμεν ὀλίγα βήματα καὶ μοῦ εἶπεν: «Ἔ! λοιπόν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, καλὰ ἐκάματε νὰ διαπραγματευθῆτε μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Θὰ σᾶς ἐκήρυττε τὸν πόλεμον μόνη αὐτή, ἐνῷ ἡ Αὐστρία θὰ σᾶς τὸν ἐκήρυττε μετὰ συμμάχων».

Ὅταν σκεφθῇ κἀνεὶς τὴν σημασίαν τῶν λέξεων αὐτῶν: «μετὰ συμμάχων»— δηλαδὴ μετὰ τῆς Γερμανίας—παρατηρεῖ τὸ βάθος τῶν αἰσθημάτων τῶν κεκρυμμένων εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πομερανοῦ· μαντεύει συγχρόνως μὲ ποῖον ἀγῶνα ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὁ πολιτικὸς αὐτὸς ὑπέκυπτεν εὐθὺς πρὸ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος.

Ὁ πρίγκιψ ἠθέλησε νὰ ἐπιφέρῃ μερικὰς τροποποιήσεις εἰς τὴν σύνταξιν τῆς διατυπώσεως τῆς συγκλήσεως τοῦ Συνεδρίου. Ἀλλὰ τὸν παρεκάλεσα νὰ μὴ κάμῃ τίποτε, γνωρίζων πόσον δυσχερὲς εἶνε μὲ τοὺς ἄγγλους Ὑπουργοὺς νὰ ἀλλάξῃ μίαν διατύπωσιν ἅπαξ γενομένην δεκτήν.Ἀμέσως διαβλέπουσιν ὑστεροβουλίας καὶ κακὴν πίστιν. Ὁ πρίγκιψ ἐνέδωκεν εἰς τὴν αἴτησίν μου καὶ ἐν γένει μοῦ ὑπεσχέθη τὴν εἰλικρινεστέραν ὑποστήριξίν του. Διερχόμενος ἐκ Βερολίνου, ἐπαρουσιάσθην πρὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὅστις μοὶ ἀνεκοίνωσε τοὺς αὐτοὺς φόβους, οὓς καὶ ὁ ἀρχικαγκελλάριος, τοὺς ἀφορῶντας εἰς ἀπ' εὐθείας συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐξεδήλωσεν ὡσαύτως καὶ αὐτὸς μεγάλην ἔκπληξιν, ὡς ἔμαθεν ὅτι αὐτὴ συνήνει νὰ λάβωμεν τὸ Κὰρς καὶ τὸ Βατούμ.

Ὑπῆρχε τῷ ὄντι ἔκπληξις. Εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁ Πρεσβευτὴς δὲν εἶχε νὰ κάμῃ ἄλλο παρὰ νὰ βιάσῃ μίαν θύραν, ἤδη ἀνοικτήν. Διότι ὅλοι ἐφώναζον «Εἰρήνην! Εἰρήνην!» Οἱ δύο στρατάρχαι, ὁ Μέγας Δοὺξ Μιχαὴλ καὶ ὁ Μέγας Δοὺξ Νικόλαος, παρίστανον μὲ οἰκτρὰ χρώματα τὴν κατάστασιν τῶν στρατῶν των. Τὰ Οἰκονομικὰ ἐδυσχέραινον, οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐξηντλημένοι· ἡ χώρα συνεταράσσετο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ Εὐρώπη παρηκολούθει μὲ αὔξουσαν ἀνησυχίαν αὐτὰ τὰ σύρτα φέρτα. Αἱ ἀπαισιοδοξίαι διὰ τὴν ἄνοιξιν δὲν ἔλειπον. Τὰ χρηματιστήρια ἦσαν ἄνω κάτω. Ἡ συνθήκη παρέμενε μυστική.

Τὴν 3 Ἰουνίου ὁ Βίσμαρκ στέλλει τὰς προσκλήσεις του μὲ τὴν διπλῆν καὶ τόσον προσβλητικὴν διὰ τοὺς Ρώσσους διατύπωσιν: «πρὸς συζήτησιν τῶν ὅρων τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου»· αἱ Δυνάμεις συναινοῦσι νὰ

παραδεχθῶσι τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν τοῦ συνόλου τοῦ περιεχομένου τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ποῖοι ἔμελλον νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸ Συνέδριον ; Συνήθως τὰ συνέδρια ἀφορῶσιν εἰς τοὺς διπλωμάτας. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν προΐσταται ὁ Βίσμαρκ. Ἄρα οἱ ὑπουργοὶ θέλουσι νὰ λάβωσιν οἱ ἴδιοι μέρος. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐπιζητεῖ εἰς αὐτὸ τὴν ἀποθέωσιν τοῦ λαμπροῦ σταδίου. Ἐξωθήσας τὸν λόρδον Ντέρμπυ ἐκ τῆς Κυβερνήσεως ἐσφετερίσθη τὸ ἔργον του.

Οἱ πρωθυπουργοὶ Γκορτσακώφ, Βήκονσφηλδ καὶ Βίσμαρ ἔμελλον νὰ συμπαρευρεθῶσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ συνεδρίου. Περιεστοιχίζοντο ὑπὸ τῶν εὐρωπαίων ὑπουργῶν.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανίας ἦσαν, ἐκτὸς τοῦ Βίσμαρ, ὁ Μπύλωφ καὶ ὁ πρίγκιψ Χοενλόε, τότε πρέσβυς ἐν Παρισίοις, μεθ' ὅλης τῆς λοιπῆς βισμαρκείου φάλαγγος.

Τῆς Αὐστροουγγαρίας ἦσαν ὁ κόμης Ἀνδράσσυ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν μετὰ τῆς συνοδείας του ἐκ βαρώνων καὶ κομήτων.

Ὁ κόμης Βήκονσφηλ εἶνε ὁ πρόεδρος τῆς ἀγγλικῆς ἀποστολῆς, τῆς ἀποτελουμένης πλὴν αὐτοῦ, ἐκ τοῦ μαρκησίου Σώλσβαρυ, ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ λόρδου Ρῶσσελ, πρεσβευτοῦ εἰς Βερολῖνον καὶ ἄλλων.

Ἡ Ρωσσία ἀπέστειλε τὸν πρίγκιπα Γκορτσακώφ, ἀρχικαγκελλάριον, τὸν κόμητα Σουβάλωφ, πρεσβευτὴν ἐν Λονδίνῳ καὶ ἄλλους.

Ἡ Ἰταλία ἔστειλε τὸν κόμητα Κόρτη, ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὸν ἐν Βερολίνῳ πρεσβευτήν της.

Ἡ Τουρκία τὸν Καραθεοδωρῆ πασσᾶν, ὅστις ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιτροπῆς.

Τέλος ἡ Γαλλία ἔστειλε τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Βάδδιγκτον μετὰ τοῦ Σαὶν Βαλλιέν, ὡς δευτέρου ἀντιπροσώπου καὶ ἄλλων, ἐν οἷς τὸν κόμητα Δὲ Μουύ. Ὁ Γαμβέττας ἐδίσταζε τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ· ἡ πρώτη του ἰδέα ἦτο ν' ἀπόσχῃ, ἀλλ' ἐνέδωκεν εἰς δευτέρας σκέψεις· νὰ μὴ ὑπάγῃ εἰς τὸ Βερολῖνον θὰ ἦτο ἢ ἀνανδρία ἢ ἐπιθετικὴ στάσις.

Μία μόνη δύναμις ἐπαζάρευε τότε τὴν σύμπραξίν της : ἡ Ἀγγλία· ἐὰν ἡ Γαλλία ἠρνεῖτο τὴν πρόσκλησιν καὶ ἡ Ἀγγλία ἐνισχύετο εἰς τὰς ἐπιφυλάξεις, τὸ Συνέδριον δὲν ἐγίνετο· ἐπειδὴ δὲ ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου θὰ ἐφαίνετο ἀπαράδεκτος, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἄλλη διέξοδος παρὰ ὁ πόλεμος ἢ ταπεινωτικὴ ὀπισθοχώρησις διὰ τὴν Ρωσσίαν.

Ἡ Ρωσσία ἐπεζήτει τότε μίαν συμμαχίαν ἀμυντικὴν ἢ ἐπιθετικὴν μετὰ τῆς Γερμανίας. Ἐὰν ἡ Γαλλία παρημπόδιζε πᾶσαν φιλικὴν λύσιν, ποίας θυσίας δὲν θὰ ἔκαμνεν ἡ ρωσσικὴ διπλωματία διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Γερμανίας ; Ἡ «συμμαχία τῶν τριῶν Αὐτοκρατόρων» πραγματικῶς συνομολογουμένη θὰ ὑπεδούλωνεν ἐπ' ἀόριστον τὴν Εὐρώπην.

Ἐὰν πάλιν τὰ πράγματα συνεβιβάζοντο μεταξὺ τῶν Δυνάμεων ἀπούσης τῆς Γαλλίας,ποία θὰ ἦτο ἡ θέσις αὐτῆς, ἀφοῦ δὲν θὰ εἶχε δώσῃ τὴν ἐπίσημον συναίνεσίν της εἰς τὸ νέον δημόσιον εὐρωπαϊκὸν Δίκαιον ;

Ἡ μόνη λοιπὸν ἁπλῆ καὶ λογικὴ λύσις ἦτο ἡ συμμετοχή, ἀλλ' ὑπὸ ἐπιφυλάξεις, αἵτινες ἦσαν αἱ ἑξῆς, ἐκφρασθεῖσαι εἰς τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὴν γερμανικὴν πρόσκλησιν τῆς συμμετοχῆς καὶ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ Βουλῇ, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Βάδδιγκτον: ὅτι δὲν θὰ συζητηθῶσιν εἰς τὸ Συνέδριον ζητήματα τῆς Δύσεως, ὡς τὸ τῆς Αἰγύπτου, τὸ τοῦ Λιβάνου. καὶ τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀφοῦ ταῦτα δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Αἱ ἐπιφυλάξεις τῆς Γαλλίας ἔτυχον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν Δυνάμεων. Κυρίως ὅμως πολλὰ ἐκ τῶν ἐπιφυλαχθέντων τούτων ζητημάτων ἐθίγησαν ἐν Βερολίνῳ εἴτε πέριξ τῆς ἐπισήμου τραπέζης τοῦ Συνεδρίου, εἴτε εἰς τὰ παρασκήνια· οἱ Ἅγιοι Τόποι, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἀκόμη ἡ Τύνις.

Ἡ Γαλλία ἔκαμεν ἓν βῆμα ἐπὶ πλέον. Ἡ τάσις τῆς πολιτικῆς της φαίνεται ἐκ τῆς φράσεως αὐτῆς, τῆς ἐκφρασθείσης ὑπὸ τοῦ Βάδδιγκτον κατὰ συνεδρίασιν τῆς 7 Ἰουνίου εἰς τὴν Βουλήν: «Ἡ Γαλλία θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ Συνέδριον... Μεταβαίνουσα ὅμως εἰς αὐτὸ θὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι *ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ πλὴν τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι φυλαί, ἐξ ἴσου ἄξιαι τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Εὐρώπης*».

Διὰ τῶν λέξεων αὐτῶν διεξεδίκει τὰς σεβαστοτέρας παραδόσεις τῆς Ἀνατολικῆς πολιτικῆς της, ἀλλὰ καὶ μετεῖχεν ἔν τινι μέτρῳ, ἐξήρχετο δέ, ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον, ἐκ τῆς ἀμερολήπτου στάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ τῆς ἐξησφάλιζε μία τόσον μεγάλη αὐθεντία ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς συνελεύσεως.

Ἐν συνόψει, προκειμένου νὰ διακανονίσωσιν ἐν Βερολίνῳ αἱ Δυνάμεις ἓν γενικὸν ζήτημα εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας, ἡ Γαλλία εἰσήρχετο εἰς τὸ Συνέδριον ἰσχυρὰ ἐκ τῶν δικαιωμάτων της, ἐκ τῶν εἰρηνικῶν σκοπῶν της, ἐκ τῆς ἀνακτηθείσης στρατιωτικῆς ἰσχύος της. Ἡ θέσις της μεταξὺ τῶν δύο μερῶν, τῶν διαμοιραζομένων τὴν Εὐρώπην ἦτο σπουδαία καὶ ἠδύνατο νὰ γείνῃ καὶ ἀποφασιστική.

Οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης συνήχθησαν τέλος εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ τοῦ μεγάρου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βίσμαρκ. Οὗτος ἤρχισε τὰς συνεδριάσεις τὴν 13 Ἰουνίου 1878. Μετὰ ἕνα μῆνα ἀκριβῶς, τὴν 13 Ἰουλίου ἐκφωνεῖ τὸν ἀποχαιρετιστήριον λόγον τῆς λήξεως καὶ συγχαίρει τοὺς συναδέλφους του διὰ τὰς ἐργασίας των.Κατὰ τὸ σύντομον αὐτὸ χρονικὸν διάστημα νέα ὄψις τῆς Εὐρώπης ἐλαξεύθη ὑπὸ τῆς στιβαρᾶς χειρός του.

—«Συνήλθομεν ἐνταῦθα κύριοι διὰ νὰ ὑποβάλωμεν τὸ ἔργον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν τῶν ἀνακτοβουλίων τῶν ὑπογραψάντων τὰς

συνθήκας τοῦ 1856 καὶ τοῦ 1871, εἶπε τὴν 13 Ἰουνίου. Καὶ πραγματικῶς τοῦτο εἶνε τὸ ἀντικείμενον τῆς συνελεύσεως.

Ἡ Ρωσσία εἶνε ἡ μπερλίνα. Ἀλλ' ὅμως πρὶν ἐμφανισθῇ τὴν ἔχωσιν ἤδη δεσμεύσῃ μέχρι καὶ τῆς νίκης της ἀκόμη. Αἱ διάφοροι Δυνάμεις ἔχουσιν ἀξιώσεις, προθέσεις, συμφέροντα, τὰ ὁποῖα ἤδη ἔτυχον μερικῶν ἱκανοποιήσεων ἐγγεγραμμένων εἰς τὰς προκαταρκτικὰς πράξεις, τὰς ὁποίας ἑκάστη ἐκ τῶν ἐπιτροπῶν ἔχει εἰς τὴν τσέπην της. Ἡ Αὐστροουγγαρία ἔρχεται μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Ράϊχσταντ, ἡ Ἀγγλία μὲ τὴν συνθήκην τῆς 30 Μαΐου, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ μίαν ἀγγλο-τουρκικὴν συνθήκην, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἀπροσδοκήτως.

Ἡ Γαλλία διετύπωσεν ἐπιφυλάξεις. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν Γερμανίαν, αὕτη ἐνόει νὰ λάβῃ τὴν προμήθειάν της διὰ τὴν μεσιτείαν της· εἶχε τὴν εὐρεῖαν ἐλπίδα τῆς γερμανικῆς ἐξαπλώσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν, δι' ὁριστικῆς προελάσεως πρὸς τὸν Δούναβιν, ἐναντίον τῆς παλαιᾶς ἀνταγωνιστρίας της, τῆς Αὐστροουγγαρίας, πρὸ πάντων δὲ προεξόφλει τὴν σιωπηρὰν προσχώρησιν τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν κυριαρχικότητά της ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης.

Διὰ νὰ συνδυάσῃ τοὺς διαφόρους αὐτοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ φιλοδοξίας ἡ «μεγάλη» Εὐρώπη, ἡ τῶν πέντε Δυνάμεων, ἀναλαμβάνει τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποφασίσῃ καὶ νὰ κόψῃ. Τὴν θύραν τοῦ Συνεδρίου κτυποῦσιν αἱ μικραὶ Δυνάμεις: Ἑλλάς, Ρουμανία, Σερβία, Μαυροβούνιον, καὶ ἀκόμη καὶ ἡ μακρινὴ Περσία. Ζητοῦσι δειλὰ νὰ εἰσέλθωσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπαγορεύεται. Τοῖς ἐπιτρέπεται τὸ πολὺ νὰ ἐκθέσωσι τὰ παράπονά των καὶ νὰ εἴπωσι τὰς εὐχάς των.

Ὁ Πρίγκιψ Βίσμαρκ προσέλαβεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μίαν στάσιν φυσικὴν καὶ συγχρόνως περιεσκεμμένην. Ἦτο ἀσθενὴς καὶ δὲν ἠδύνατο παρὰ μὲ μεγάλον κόπον νὰ παρευρίσκετο εἰς τὰς συνεδριάσεις. Ἐδεικνύετο λοιπὸν βιαστικός, ἀπαιτητικός· καὶ ἐν τούτοις ἔμελλε τὰ διεξαγάγῃ τὴν ἐργασίαν μέχρι τέλους, νὰ ἐπιβλέπῃ μέχρι καὶ τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν. Ὁ κόμης Σουβάλωφ, ὅστις ἦτο ἂν ὄχι μέγας, ἀλλὰ τοὐλάχιστον διακεκριμένον πρόσωπον, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς:

«Ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ προήδρευε τοῦ συνεδρίου μετά τινος στρατιωτικῆς ἀποτομότητος, ἡ ὁποία ὅμως δὲν δυσηρέστει κανένα, καὶ πρὸ τῆς ὁποίας ὑπεκλίνοντο οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Δυνάμεων, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ τῶν δύο ἄγγλων ὑπουργῶν, ἐκ μέρους τῶν ὁποίων ἀνέμενα περισσοτέρας ἀντιστάσεις».

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τίνα ἐντύπωσιν ἐνεποίει εἰς τὰς μικροτέρας Δυνάμεις. Πολὺ μετὰ τὴν λῆξιν τῶν συνεδριάσεων ὁ καλὸς Καραθεοδωρῆς πασσᾶς ἔτρεμεν ἀκόμη.

«Τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἐκυριαρχήθη ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ. Ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ὁ φόβος τὸν ὁποῖον ἐνέπνεεν ἦσαν γενικά...ὁ πρίγκιψ δὲν ἀνεγνώριζεν ἄλλον ἀνώτερόν του πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὗτος ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ εἶνε ὁ μόνος διερμηνεὺς τῶν θελήσεών του. Συνειθισμένος πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν πληρεστέραν ἀνε-

ξαρτησίαν ἐξελάμβανε τὴν παραμικρὰν παρατήρησιν, ὡς τάσιν πρὸς ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν ἔσπευδε νὰ καταστείλῃ μὲ μίαν ἀνυπομονησίαν νευρικὴν καὶ μίαν θέλησιν σιδηρᾶν».

Κατὰ βάθος ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ, ἀφοῦ ἔφερε τὴν Ρωσσίαν εἰς τὰ δεσμὰ ἤθελε νὰ φεισθῇ αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν. Εἶχε συνείδησιν τοῦ κινδύνου, τὸν ὁποῖον θὰ διέτρεχεν ἡ Γερμανία ἐκ μιᾶς κρισίμου καὶ ὁριστικῆς ἐξελίξεως τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς. Ἀλλ' εἶχε καὶ ἄλλο σχέδιον πολὺ ἐντέχνως ἐξυφανθέν: νὰ ἀντιτάξῃ κατ' ἀλλήλων τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ρωσσίαν διὰ νὰ παίξῃ ἐπὶ τέλους πρὸς τὰς Δυνάμεις αὐτὰς τὸ πρόσωπον τοῦ tertius gaudens. Ἐὰν ὁ πόλεμος ἀπεσοβεῖτο ἐκ συνέσεως τῶν δύο κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι συνδιηλλάγησαν πρὶν εἰσέλθωσιν εἰς τὸ συνέδριον, τοὐλάχιστον θὰ κατώρθονεν, ὥστε νὰ ἐπιζήσῃ τῆς ἔριδός των κάποια ζύμη, ἡ ὁποία θὰ τὰς διετήρει εἰς κατάστασιν ἀμοιβαίας ἐχθρότητος.

Ἀπέναντι τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Ἀνατολικῶν Δυνάμεων, ἰδίως τῆς Τουρκίας, ὁ Βίσμαρκ δὲν ἐτήρησε συμπεριφορὰν ὀλιγώτερον ὑστερόβουλον. Ἡ Γαλλία προσελθοῦσα εἰς τὸ συνέδριον ἀπέδειξεν εὐμένειαν καὶ διαλλακτικότητα. Καὶ ὅμως ὁ Βίσμαρκ δὲν ἔπαυσε νὰ τὴν ἐξερεθίζῃ. Τοῦτο ἦτο πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ἀσύνετον πρὸς ἓν ἔθνος, τοῦ ὁποίου αἱ δυνάμεις ἀνασυνιστῶντο καὶ τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ καταστῇ βάσις ἐχθρικῶν συνδυασμῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Τουρκίαν, τῆς ὁποίας ἡ ὕπαρξις καὶ τὰ ἐδάφη προέκειντο εἰς συζήτησιν, πρὸς αὐτὴν ἐφέρθη ὡς πρὸς ἡττημένην. Δὲν ἔπρεπε νὰ τολμήσῃ νὰ γείνῃ ἐμπόδιον εἰς τα πολύπλοκα σχέδια τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἦτο μάλιστα πολὺ εὐτυχής, διότι ἡ ἰσχυρά του χεὶρ τὴν ἀπέσυρεν ἐκ τοῦ βαράθρου, πρὸς ὃ ἐφέρετο.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον αὐτὴν ὥραν ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ δεσπόζων τῶν παθῶν του ἔκρινε καὶ ἀπεφάσισεν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελε ἦτο μία στερεὰ διοργάνωσις τῆς κεντρῴας Εὐρώπης, ἱκανῆς νὰ ἀντιστῇ ἐν ἀνάγκῃ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀνεξαρτήτου τῆς ἀγγλικῆς ἀναμίξεως, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ τῆς εἶνε ἐχθρική. Ἤθελε νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην καὶ νὰ δημιουργήσῃ συγχρόνως καὶ δυσπιστίαν. Καὶ ὅλα ταῦτα διὰ τῶν ἁπλουστέρων καὶ ἀμεσωτέρων μέσων καὶ τῶν ἐξερχομένων, οὕτως εἰπεῖν, τῆς συνήθους τακτικῆς τῶν πραγμάτων.

Δὲν ἐξεβίασε τὴν μοῖραν, τὴν παρετήρει, τὴν ἐπετάχυνε, τὴν ἐξεμαίευσεν. Αἱ περιστάσεις τὸν ἐβοήθουν· εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἀνάγκας ἀδιαφιλονεικήτους, τὰς ὁποίας εἶχε τὴν εὐθυκρισίαν καὶ ἀπεδέχετο· εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ματαιοδοξίας καὶ μὲ φιλοτιμίας, τῶν ὁποίων ἐξεμεταλλεύετο τὰς ἀδυναμίας.

Πιθανὸν εἰς αὐτὰς τὰς ἀτομικὰς ἀδυναμίας πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὸ σοβαρὸν σφάλμα τὸ διαπραχθὲν καὶ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας συγχρόνως τοῦ νὰ μὴ δυνηθῶσι νὰ τηρήσωσι, κατὰ τὸ διάττημα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνε-

δρίου, τὰς διαλλακτικὰς διαθέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὑπαγορεύση τὴν πρᾶξιν τῆς 30 Μαΐου καὶ τοῦ νὰ ἐπαναλάβωσι πρὸ τοῦ ἐπισήμου πανευρωπαϊκοῦ Ἀρείου Πάγου τὰς προηγουμένας τῆς συνεννοήσεως ἐκείνης ἔριδας.

Συνέβη κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἓν σοβαρὸν ἐπεισόδιον· τὸ ἀφηγεῖται ὁ Σουβάλωφ :

Εὑρισκόμεθα εἰς τὴν τρίτην ἑβδομάδα τοῦ Συνεδρίου, ὅτε ἐξερράγη ἡ βόμβα τῆς ἀνακοινώσεως τῆς μυστικῆς ἀγγλορρωσσικῆς συνθήκης. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ προεκάλεσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν μίαν ταραχὴν τόσον μεγάλην καὶ μίαν ἐντύπωσιν τόσον δυσμενῆ, ὥστε οἱ δύο ἄγγλοι ὑπουργοὶ μοὶ ἐδήλωσαν, μίαν πρωΐαν ὅτι ἀρνοῦνται νὰ ἐκτελέσωσι τὸν ὅρον, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπεχρεοῦντο νὰ μὴ ἀντιτείνωσι εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ Βατοὺμ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Κατάπληκτος ἐκ τῆς εἰδήσεως αὐτῆς, ὑπενθύμισα εἰς τὸν μαρκήσιον Σώλσβαρυ, ὅτι εἶχε θέση τὴν ὑπογραφήν του καὶ τὸν ἔφερα εἰς τὴν ἀνάγκην« νὰ τὴν τιμήση. Ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν εὐηρεστήθη νὰ παραδεχθῇ, τὸν ὑποχρεωτικὸν χαρακτῆρα τῆς δεσμεύσεως αὐτῆς, ἀλλὰ μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι διὰ νὰ πράξῃ τοῦτο ἔμελλε νὰ παραιτηθῇ, καὶ ὅτι αὐθημερὸν θὰ ἀντικαθίστατο ὑπὸ ἄλλου ὑπουργοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ὑπογραφὴ ἡ ἰδική του δὲν ἦτο ὑποχρεωτική.

Ὁ Βίσμαρκ λαβὼν γνῶσιν ἐξωμάλυνε τὸ σοβαρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον. Τὸ Βατοὺμ ἔμεινε μὲν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἀλλ' ὡς «ἐλεύθερος λιμὴν». Τοιαύτης ὅμως φύσεως ἐκπλήξεις ἐξηγοῦσι τὴν ἀμοιβαίαν ἔχθραν τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν.

Αὐταὶ αἱ νύξεις ὠξύνοντο πρὸ πάντων μεταξὺ τοῦ Λόρδου Βήκονσφηλδ καὶ τοῦ πρίγκιπος Γκορτσακώφ. Οὗτος ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Συνεδρίου, τὰς ὁποίας εἴκαζεν ὅτι θὰ ἦσαν πάρα πολὺ σκληραὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν του. Πολλάκις ἐν τούτοις ἡ βρεττανικὴ εἰρωνεία ἔτρωσε δριμέως τὴν μοσχοβιτικὴν εὐαισθησίαν. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπίσημα πρωτόκολλα ἀναφέρουσι κἄτι ἐκ τῶν ἐπικινδύνων αὐτῶν ἐκρήξεων.

Τὴν 29 Ἰουνίου, ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς ζητήματος εἰς ἄκρον λυπηροῦ διὰ τὴν Ρωσσίαν, τὴν ἐπαναφορὰν τῆς Βεσσαραβίας εἰς τὴν Ρουμανίαν,εἰς ἀντάλλαγμα τῆς Δομπρούτζας, ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς:

Ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Ἀγγλίας ἐφιστᾷ ἐπὶ μιᾶς τόσον σοβαρᾶς καταστασεως ὅλην τὴν προσοχὴν τοῦ Συνεδρίου. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ οἰκτείρει τὴν ἀνάμιξιν αὐτὴν εἰς τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων καὶ διαμαρτύρεται κατ' αὐτῆς ἀδιαφορῶν νὰ μάθῃ, ἐὰν ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἀνταλλαγὴ ἐπικυρῶται ἢ ὄχι ὑπὸ τοῦ παρόντος κατόχου. Τῶν λοιπῶν ὑπογραψάντων τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων ἀρνηθέντων πᾶσαν ἐπέμβασιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, ὁ πρῶτος πληρεξούσιος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας δὲν δύναται νὰ συμβουλεύσῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀνάσσης νὰ μεταχειρισθῇ βίαν πρὸς τήρησιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης αὐτῆς, ἀλλὰ διαμαρ-

τύρεται κατὰ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς καὶ ἀναμένει ἐξηγήσεις παρὰ τῶν Ρώσσων συναδέλφων του, κλπ.

Ποῖον ὕφος! Ὁ Γκορτσακὼφ ἀνεσκίρτησε. Δίδει ἐξηγήσεις «περὶ τῆς ἐλευθεροπλοΐας τοῦ Δουνάβεως» καὶ προσθέτει ὅτι ἡ κυβέρνησίς του δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ «ἐλπίζουσα ὅτι ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ δὲν θὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὰς παρατηρήσεις του».

Εἰς τὰς ἔριδας αὐτὰς διέκρινέ τις ἤχους ὅπλων. Ὁ Βίσμαρκ τὰς ἐπροξένει ἐνίοτε διὰ νὰ ἔχῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὰς συμβιβάζῃ.

Τὸ ἄσπονδον μῖσος μεταξὺ τῶν δύο καγκελλαρίων τοῦ ρώσσου καὶ τοῦ γερμανοῦ, ἦτο ἡ διασκέδασις καὶ ἡ δυσχέρεια συγχρόνως τοῦ Συνεδρίου. Ὁ Βίσμαρκ ἐπείραζε τὸν συνάδελφόν του μὲ βέλη δηκτικωτάτων ἀστειοτήτων, ἀλλὰ μόλις αἰσθητῶν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἄκρας εὐγενείας.

Τὴν πρώτην φοράν, καθ' ἣν ὁ ρῶσσος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἠθέλησε νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν συζήτησιν, συνέβη ἐν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον δὲν συνετέλεσεν ὀλίγον εἰς τὸ ν' ἀπογοητεύσῃ τὸν γηραιὸν καγκελλάριον.

«Ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ—γράφει ὁ Σουβάλωφ—πολὺ σπανίως ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰδοποίει ὅτι ἐλυπεῖτο πολύ, ἐπειδὴ ἠναγκάζετο νὰ οἰκουρήσῃ ἐξ ἀδιαθεσίας. Ἐξ ἄλλου πλὴν τῶν προσωπικῶν φιλοφροσυνῶν, τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ἀντικείμενον ἐκ μέρους τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ, δὲν ἐνθυμούμεθα καμμίαν περίστασιν, καθ' ἣν ὁ γερμανὸς καγκελλάριος νὰ ἀπέδειξεν εἴτε διὰ λόγων εἴτε διὰ πράξεων ἰδιαίτερον πολιτικὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ρώσσου συναδέλφου του. Ἐν τούτοις αὐτός, ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ ὡς πρυτάνεως τῶν μεγάλων εὐρωπαίων διπλωματῶν, ἐπεθύμει ὀλίγον θυμίαμα ἐκ μέρους τοῦ Βίσμαρκ ἐνώπιον τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου. Ὁ ἀρχικαγκελλάριος τὸ ἠννόει αὐτὸ καὶ ἐνόμιζε κἀνεὶς ὅτι ἐπίτηδες προσεπάθει νὰ ἀποβάλλῃ πᾶσαν ἰδέαν καὶ πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τούτου ἀπὸ τὸν ρῶσσον συνάδελφον». Κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίασιν ὁ πρῶτος Τοῦρκος πληρεξούσιος εἶχε ζητήσῃ τὸν λόγον, καὶ πρὶν ὁ πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου τοῦ τὸν δώσῃ, ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ τὸν ἐζήτησε καὶ αὐτός. Ἦτο ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ ρῶσσος ὑπουργὸς ἔμελλε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸ Συνέδριον. Ὁ πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου παρετήρησεν εἰς τὸν πρίγκιπα Γκορτσακὼφ ὅτι ὁ τοῦρκος πληρεξούσιος εἶχε προτεραιότητα. Ὁ πρίγκιψ ἐπέμεινε θέλων νὰ ὁμιλήσῃ πρῶτος. Ὁ τοῦρκος πληρεξούσιος προσεφέρθη τότε ἐξ ἀβρότητος νὰ παραχωρήσῃ τὴν σειράν του εἰς τὸν πρίγκιπα, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη. Μ' ὅλα ταῦτα ὁ Βίσμαρκ ἐπέμεινε νὰ ὁμιλήσῃ πρῶτος ὁ τοῦρκος. Προεκλήθη μία μικρὰ σκηνή, ἡ ὁποία πολὺ παρετηρήθη καὶ συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ ἐπέταξε τὸ χαρτί του καὶ τὰ ὀμματογυάλιά του, τὰ ὁποῖα ἐπῆγαν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς τραπέζης.

Αὐταὶ αἱ σκηναὶ διεσκέδαζον τὸν Βίσμαρκ. Ἡ ἀδιαφιλονείκητος ὑπεροχή του

ἐνεῖχε κἄτι τὸ ἐπίσημον. Ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ Συνεδρίου ἐξηρτᾶτο ἡ εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη ἢ ὁ πόλεμος:

Ὁ πρόεδρος προέτεινεν εἰς τοὺς δύο διαπραγματευτάς, τὸν λόρδον Βήκονσφηλδ καὶ τὸν πρίγκιπα Γκορτσακὼφ νὰ λάβωσι θέσιν ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον καὶ νὰ ἐκθέσωσι τὸ περιεχόμενον τῆς συνεννοήσεώς των. Οἱ δύο οὗτοι κύριοι ἐκάθησαν πράγματι, καὶ ἐξεδίπλωσαν ἕκαστος ἐνώπιόν του ἕναν χάρτην ἐπὶ τούτῳ σημειωμένον. Ἡμεῖς ἀπετελοῦμεν ὄπισθέν των ἕνα ὅμιλον ἱστάμενον ὄρθιον. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διεῖδον τὴν τρομερὰν σύγχυσιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ. Ὁ χάρτης τοῦ Γκορτσακὼφ περιεῖχεν ἓν μόνον διάγραμμα: Τὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ ὁ πρίγκιψ διεκήρυττεν, ἐντόνως ὅτι ὁ μυλόρδος τὸ εἶχεν ἀποδεχθῆ. Οὗτος ἀπ' ἐναντίας, ἀπήντα εἰς ἕκαστον λόγον τοῦ πρίγκιπος δι' ἑνὸς λακωνικοῦ «ὄχι ὄχι» καὶ ἐδείκνυεν ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ του χάρτου τὴν γραμμὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε συναινέσει. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ γραμμή, πρὸς μεγάλην μου ἔκπληξιν, μὲ ὅλας τὰς σκολιότητάς της, ἐτύγχανε νὰ εἶνε ἀκριβῶς ἐκείνη, τὴν ὁποίαν εἴχομεν τὸ δικαίωμα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἔσχατον ὅριον τῶν παραχωρήσεών μας.

Αἱ ἀντεγκλήσεις καὶ αἱ διαψεύσεις τῶν δύο πληρεξουσίων ἤρχιζον νὰ ὀξύνωσι τὴν συζήτησιν. Ἑκάτερος ἐπέμενεν ἰσχυρογνωμόνως ἐπὶ τοῦ διαγράμματός του, ὁπότε ὁ Γκορτσακὼφ ἐγείρεται, μοῦ σφίγγει μὲ δύναμιν τὴν χεῖρα καὶ μοῦ λέγει: «Προδοσία! Εἶχον τὸν χάρτην τοῦ ἐπιτελείου μας!».

Ἔμαθα μετὰ τὴν συνεδρίασιν ὅτι τὴν προηγουμένην τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ εἶχε ζητήσῃ τὸν χάρτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τοῦ ἔστειλαν τὸν ἐμπιστευτικὸν χάρτην μὲ τὰ δύο διαγράμματα. Τὸν ἔδειξεν εἰς τὸν λόρδον Βήκονσφηλδ καὶ τὸν ἐδάνεισε δι' ὀλίγας ὥρας, διὰ νὰ τὸν ἐπιδείξῃ εἰς τὸν Σώλσβαρυ. Οἱ ἄγγλοι τηροῦντες γραμμὴν, ἥτις περιώριζε τὰ ὅρια τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τὸν εἶχον παραδεχθῆ καὶ ἀντιγράψῃ ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ των χάρτου· αὐτὴ ἦτο ὅλη ἡ ἱστορία τῆς δῆθεν προδοσίας.

Ὁ Βίσμαρκ βλέπων τὸ ἀδιάλλακτον τῆς συζητήσεως προέτεινε μὲ εἰρηνικὸν ὕφος τὸν ἀκόλουθον συνδυασμόν. Τὸ Συνέδριον ν' ἀναβάλῃ τὴν συνεδρίασίν του ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Οἱ δεύτεροι πληρεξούσιοι τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας μετὰ τοῦ δευτέρου γερμανοῦ πληρεξουσίου πρίγκιπος Χοενλόε νὰ λύσωσι τὴν διαφορὰν κατὰ πλειονοψηφίαν.

Ἔ! τοῦτο ἐστράφη ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐγὼ ἐπέμεινα εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὁ Σώλσβαρυ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω τοῦ ἐπιτελείου μας, ὁ δὲ πρίγκιψ Χοενλόε προέτεινε μίαν ἐνδιάμεσον γραμμὴν, διαιροῦσα εἰς ἴσα μέρη τὸ ὑπὸ ἀμφισβήτησιν διάγραμμα. Ἐγὼ τὸ ἐδέχθην καὶ τὸ ζήτημα ἐλύθη. Τὴν μεθεπομένην ὑπεγράψαμεν τὴν συνθήκην.

Ἡ Ρωσσία ἤθελε νὰ καταστρέψῃ τὴν Τουρκίαν; Εἶχε κἀμμίαν ὠφέλειαν νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν τὴν ἀκίνδυνον δεσποτείαν μὲ τὴν δεσποτείαν τῶν Δυνάμεων

ὁ περιδεὴς σεβασμός, ὑπὸ τοῦ ὁποίου περιεστοιχίζετο ἐκ μέρους ὅλων τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκείνων ἐξοχοτήτων μὲ τοὺς τίτλους καὶ μετὰ γαλόνια, ὤφειλον νὰ τὸν καθιστῶσι περισσότερον ἐπιεικῆ. Τὰ καμώματα τῶν γηραλέων ἐκείνων προσώπων, ἐκίνουν τὴν τρομερὰν εὐθυμίαν του. Οὔτε ὁ Βήκονσφηλδ δὲν εὕρισκε χάριν παρ' αὐτῷ. Ἐγέλα κρυφίως διὰ τοὺς ἐπισήμους τρόπους των, διὰ τὸ ρομαντικὸν ὕφος των, ἐν γένει διὰ τὴν παλαιάν των συμπεριφοράν. Οὔτε ὁ εἷς οὔτε ὁ ἄλλος ἦσαν ἄνθρωποι γνωρίζοντες τεχνικῶς τὰ πράγματα, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον γεωγραφίαν. Πολλάκις συνεσκότιζον τὰ ζητήματα, ὁσάκις τὸ συνέδριον ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἱκανότητός των, νὰ τὰ διευκρινήσωσιν.

Ὁ πρίγκιψ Γκορτσακώφ, ὅσον λαμπρὸς καὶ ἂν ὑπῆρξε μίαν ἐποχὴν τοῦ βίου του, οὐδέποτε ὅμως ὑπῆρξε βαθὺς πολιτικός. Ἐχειρίζετο καλῶς τὸν λόγον, ἀλλὰ περιωρίζετο πάντοτε εἰς τὰς γενικότητας. Δὲν θὰ εἴπω κάμμίαν ὑπερβολήν, ἐὰν εἴπω ὅτι πρὸ τῆς σωματικῆς του καταπτώσεως ἦτο ἀνίκανος νὰ δείξῃ εἰς τὸν χάρτην, οὔτε καὶ κατὰ προσέγγισιν τὰς διαφόρους χώρας τῆς βαλκανικῆς Χερσονήσου ἢ π. χ. ποῦ εὑρίσκετο τὸ Κὰρς καὶ τὸ Βατούμ.

Διὰ τοῦτο ἐτρόμαξα ὅταν ὁ πρίγκιψ μοῦ ἐδήλωσε, μίαν ἡμέραν, ὅτι παρῃτήθη ὅλων τῶν λοιπῶν ζητημάτων καὶ ἐτήρει δι' ἑαυτὸν εἰδικῶς καὶ μόνον τὸ ζήτημα τοῦ Βατούμ, τὸ ὁποῖον θὰ διεπραγματεύετο ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ.

Τὸ Συνέδριον ἐπλησίαζε πρὸς τὸ τέλος του. Ὁ Βίσμαρκ σπεύδων νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Κίσσιγκεν, προσεπάθει νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἔκβασίν του καὶ μὲ ἠρώτα καθ' ἑκάστην νὰ μάθῃ,ἐὰν ἐπῆλθε κάμμία συνεννόησις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἀσίᾳ συνόρων. Τοῦ ἔλεγον ὅτι ὁ πρίγκιψ Γκορτσακὼφ ἐφύλαξε δι' ἑαυτὸν αὐτὴν τὴν διαπραγμάτευσιν. Τὸ αὐτὸ ἀνεκοίνωσα καὶ εἰς τὸν μαρκήσιον Σώλσβαρυ, ὅστις ἐπίσης μὲ ἐπίεζε καὶ ὅστις μοῦ ἀπεκρίθη μὲ κἄποιαν ἀγανάκτησιν: «Μά, φίλε μου κόμη, ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαπραγματευθῇ! Αὐτὸς οὐδέποτε εἶδε χάρτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας...». Ἐπὶ τέλους ὁ Βίσμαρκ μᾶς ἐδήλωσεν ὅτι, ἐὰν ἐντὸς 24 ὡρῶν δὲν ἤμεθα ἕτοιμοι, θὰ ἀνεχώρει. Μετ' ὀλίγας ὥρας ἐμάθομεν μετὰ χαρᾶς ὅτι πλήρης ὁμοφωνία συνωμολογήθη μεταξὺ Βήκονσφηλδ καὶ Προταγοῦ. Ὁ πρίγκιψ ὑπεσχέθη νὰ κάμῃ τὴν ἀναγκαίαν δήλωσιν εἰς τὴν προσεχῆ συνεδρίασιν.

Πρέπει νὰ γνωρίζητε, πρὸς διασάφησιν τῶν κατωτέρω λεχθησομένων ὅτι εἴχομεν μαζί μας ἕνα χάρτην τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἐπιτελεῖόν μας εἶχε σημειώσει τὰ σύνορα τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ δι' ἄλλου χρώματος τὰ ὅρια, πέραν τῶν ὁποίων οἱ πληρεξούσιοι δὲν ἠδύναντο νὰ παραχωρήσωσι τίποτε πρὸ τῶν ἀντιστάσεων τῆς Ἀγγλίας. Περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι αὐτὴ ἡ δευτέρα γραμμὴ ἀπετέλει, οὕτως εἰπεῖν, μυστικὸν τοῦ κράτους.

Αὐτὴ ἡ τελευταία συνεδρίασις, ἀφιερωθεῖσα εἰς τὸ ἀσιατικὸν ζήτημα

τῶν κυριαρχουσῶν τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Αἵμου; Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἀγγλία ἐσκέπτετο πραγματικῶς, ὅτι θὰ ἐκώλυε τὴν κατάρρευσιν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους; Θὰ ὑπεστήριζε μέχρι τέλους τὸν ὑπεύθυνον πρωτουργὸν τῶν «βουλγαρικῶν θηριωδιῶν»; Δὲν εἶχεν ἄλλους ἀντιζήλους νὰ φοβηθῇ παρὰ αὐτοὺς τοὺς Σλαύους, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τότε τὴν μοναδικήν της μέριμναν;

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀντιθέτων πολιτικῶν, καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἀνεπαρκῶς διαφωτιζομένων καὶ ἥκιστα βεβαίων περὶ ἑαυτῶν, ἡ Γερμανία διέρχεται καὶ λαμβάνει τὴν λείαν της. Ἰδοὺ ὅλη ἡ ἱστορία τοῦ Συνεδρίου.

Τὸ πρῶτον καὶ τὸ μεγαλείτερον ζήτημα ὑπῆρξε τὸ Βαλκανικόν. Ἡ συζήτησις παρουσιάζει δύο φάσεις καὶ δύο ὄψεις. Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀγγλία μετὰ ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ τραχύτητος κατὰ τὴν συμφωνίαν τῆς 30 Μαΐου, ἀντιτείνει εἰς τὸν σχηματισμὸν «Μεγάλης Βουλγαρίας» καὶ προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐπὶ τοῦ Αἵμου. Καὶ ἐπιτυγχάνει. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ νίκη δὲν ἐπαναλαμβάνεται. Κυρίως ἡ Ἀγγλία δὲν ἔχει κανένα σχέδιον μόνιμον διὰ νὰ τὸ ἀντιτάξῃ εἰς τὸ σχέδιον τῆς ἱδρύσεως νέου σλαυϊκοῦ κράτους.

Δύο ἄλλαι λύσεις θὰ ἦσαν δυναταί: ἢ νὰ ἑδραιώσῃ τὴν Τουρκίαν ἢ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν Ἑλλάδα ὡς κληρονόμον τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν λύσεων αὐτῶν ἐξέπνευσεν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῆς θελήσεως τῆς Ἀγγλίας· διότι ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κύπρου καὶ τῆς σχετικῆς ἀναλογίας, ὡς πρὸς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, δίδει τὸ παράδειγμα τῆς διανομῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν «ἑλληνικὴν» λύσιν κατόπιν μερικῶν ἀοριστιῶν ἡ Ἀγγλία ἀποσύρεται. Μήπως ἐφοβεῖτο νὰ μὴν ἴδῃ παραγομένην μίαν νέαν θαλασσίαν δύναμιν εἰς τὰ Ἀνατολικὰ τῆς Μεσογείου: Ἐπὶ τοῦ λεπτοῦ καὶ σκοτεινοῦ μείναντος μέχρι τοῦδε ζητήματος αὐτοῦ, ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἐξεφώνησε κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 5 Ἰουλίου ἕνα λόγον, τὸν ὁποῖον ὁ κόμης Σουβάλωφ ὀνομάζει εὔγλωττον.

«Μετὰ πεπλανημένην γνώμην, λέγει ὁ λόρδος, ἀπέδιδεν εἰς τὸ Συνέδριον τὴν πρόθεσιν νὰ διενεργήσῃ τὴν διανομὴν ἑνὸς κράτους γηράσκαντος καὶ ὄχι νὰ ἐνισχύσῃ, ὡς ἔπραξεν ἡ ὑψηλὴ ὁμήγυρις, ἓν παλαιὸν κράτος ὅ,περ θεωρεῖ ὡς οὐσιῶδες εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι πολλάκις, μετὰ μακρὸν πόλεμον γίνονται ἐδαφικαὶ μεταρρυθμίσεις. Καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπώλεσεν ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν καὶ τὰς ὁποίας ἐπιθυμεῖ σήμερον. (Ἴσως τὸ Καλαί). Δὲν δύναταί τις νὰ δώσῃ εἰς τοιαύτας διαρρυθμίσεις τὸ ὄνομα διανομή, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐντελῶς θὰ ἠπατᾶτο ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς Εὐρώπης . . . ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ προσέθηκεν, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ κράτη, ὡς τὰ ἄτομα τὰ ἔχοντα μέλλον, δύνανται νὰ ἀναμένωσιν.

Κάπως αὐστηρὰ παρηγορία!... Ὁ κόμης Σουβάλωφ ἀπήντησεν εἰς τὸν λόρδον

Βήκονσφηλδ, παρατηρῶν ὅτι οἱ Σλαῦοι τῶν Βαλκανικῶν δὲν ἦσαν οἱ μόνοι μέλλοντες νὰ διαταράξωσι τὴν γαλήνην τῆς Εὐρώπης καὶ κατέληξαν εἰς ψηφοφορίαν ἀρκετὰ πλατωνικήν, σύμφωνον πρὸς τὴν πρότασιν τῆς Γαλλίας καὶ χορηγοῦσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μίαν ἁπλῆν ἐπανόρθωσιν ὁρίων εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔβλεπε τὴν εὐκαιρίαν νὰ τῆς διαφεύγῃ. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία ἐκαραδόκουν τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἀλλ' ἂς ἀποχωρίσωμεν τὴν πραγματικότητα ἐκ τῶν τυπικῶν καὶ ἐπισήμων φράσεων. Παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ, ἡ πολιτική, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐβάδιζον αἱ Δυνάμεις, εἴτε ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων, εἴτε ἐκ τῆς κρυφίας συνειδήσεως τῶν ἀδιαλλάκτων ἀντιζηλιῶν των, εἶνε ἡ διανομὴ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἂν ὄχι ἐδαφική, τοὐλάχιστον εἰς «σφαίρας ἐπιρροῆς», ὡς θὰ λεχθῇ βραδύτερον, διὰ τῆς διανομῆς καὶ τῆς κατατμήσεως τῆς βαλκανικῆς Χερσονήσου μεταξὺ τῶν ἐπιτοπίων ἐθνικοτήτων, τῶν συγγενευουσῶν μὲ μεγάλας εὐρωπαϊκὰς οἰκογενείας.

Ἀπετελέσθη λοιπὸν μία Βουλγαρία. Βουλγαρία περιωρισμένη μὲν καὶ ἠλαττωμένη καὶ δεσμευμένη, ἀλλ' ἐπὶ τέλους Βουλγαρία, ἤτοι ἓν κράτος ὀρθόδοξον καὶ σλαυϊκόν, μέσα εἰς τὴν καρδιὰν τῆς χερσονήσου, εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δύο ἑκατομμύρια Σλαῦοι ἠλευθερώθησαν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, συνενωθέντα εἰς μίαν ἡγεμονίαν αὐτόνομον καὶ φόρου ὑποτελῆ εἰς τὸν Σουλτᾶνον μὲ κυβέρνησιν χριστιανικὴν καὶ στρατὸν ἐθνικόν. Αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ δελεάσῃ τὸ μέλλον ἑνὸς νέου ἀνατολικοῦ λαοῦ. Αὐτὴ ἦτο ἡ τιμή, ἀνθ' ἧς ἐπληρώθη ἡ σλαυικὴ νίκη. Δὲν ὑπελείπετο πλέον ἄλλο παρὰ νὰ ἴδωσι αὐξάνον καὶ προκόπτον τὸ νέον αὐτὸ φύτρον, τὸ ὁποῖον ἡ σκαπάνη τῆς Πλεύνας ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν προαιωνίαν σκοτίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκειτο.

Ἀλλ' αὐτὴ ἡ Βουλγαρία δὲν ἦτο μία καὶ ἀκεραία· τῆς ἀφήρεσαν τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν συγκοινωνίας της. Ἐκτὸς τούτου ὡς πρόχωμα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρενέθεσαν μίαν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, Βουλγαρικὴν μὲν ἐπαρχίαν καὶ αὐτήν, ἀλλὰ τεθειμένην ὑπὸ τὴν ἄμεσον στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ χαίρουσαν μόνον «διοικητικὴν αὐτονομίαν» — ἰδέα τῶν διπλωματῶν θαυμασία μὲν ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἀλλὰ κυρίως παράλογος καὶ ἀπραγματοποίητος. Ἐπὶ πλέον ἀπέμεινε καὶ μία τρίτη Βουλγαρία ἡ ὑπόδουλος.

Τὸ Συνέδριον καὶ ἰδίως ἡ Ἀγγλία, προέβησαν εἰς τὰς προφυλάξεις των κατὰ τῆς ρωσσικῆς κατακτήσεως μέχρι τοῦ νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὸν Σουλτᾶνον τὸ δικαίωμα τῆς διαβάσεως τῶν στρατευμάτων καὶ τῶν πολεμοφοδίων των ἐκ νότου τοῦ σαντζακίου τῆς Σόφιας. Εἰς τρόπον ὥστε ὁ Αἶμος νὰ μένῃ θεωρητικῶς τοὐλάχιστον, τὸ σύνορον καὶ τὸ πρόχωμα τῆς Τουρκίας. Μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσεν

ὁ κόμης Σουβάλωφ διὰ ἐπιτηδειοτάτου διπλωματικοῦ στρατηγήματος νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν τὴν παραχώρησιν τοῦ διαμερίσματος τῆς Σόφιας· ἄλλως ἡ Βουλγαρία θὰ ἦτο ὄχι μόνον ἠλαττωμένη, ἀλλὰ καὶ ἀποκεκεφαλισμένη.

Ὁπωσδήποτε ἡ Βουλγαρία εἶνε καὶ μένει δημιούργημα τοῦ βερολινείου Συνεδρίου. Ἡ ἱστορία σημειώνει τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ μόνον : ὅτι νέον ἔθνος ἐγεννήθη εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου.

Ἀπωσθέντος τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ σλαυϊσμοῦ κατελθόντος μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ γερμανισμὸς ἀπήτησε τὸ μερίδιόν του. Ἡ Ἀγγλία, ἥτις τὰ πάντα ἔπραξε διὰ νὰ περιορίσῃ καὶ καταστείλῃ τοὺς πρώτους, ὑπεβοήθησε τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Ἴσως νὰ ἐσκέφθῃ ὅτι διὰ τῆς ἀντιστάσεως δύο δυνάμεων ἀγγλισμοῦ καὶ γερμανισμοῦ θὰ ἐπετύγχανε τὴν ἰσορροπίαν. Πρὸ πάντων ὅμως ἔκλινε πρὸ τῆς θελήσεως τοῦ Βίσμαρκ «Sic volo sic jubeo».

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν σλαυϊκὴν πρόοδον ἐν Βουλγαρίᾳ, τὸ Συνέδριον ἐνέκρινε τὴν ἐπέκτασιν τῆς γερμανικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης.

Εἰς τὸν αὐτὸν «εὔγλωττον» λόγον εἰς τὸν ὁποῖον ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ ἀπέκρουε τὴν ἰδέαν τῆς διανομῆς τῆς Τουρκίας ἀπεφάσισε νὰ τὴν ὑπομείνῃ, συγχρόνως, ἐνῷ διημφισβήτησεν ὡς ἀγγλικὴν πρωτοβουλίαν τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ τεθῶσιν αἱ δύο αὗται ἐπαρχίαι εἰς χεῖρας τῆς Αὐστροουγγαρίας. Κατὰ βάθος ἐν τούτοις αὐτὸ δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς συμφωνίας τοῦ Ράϊχσταντ. Ἡ Αὐστροουγγαρία ἔλαβε τὴν πληρωμὴν τῆς φρονίμου συμπεριφορᾶς της κατὰ τὸν πόλεμον.

Ἰδοὺ τί εἶχε συμβῆ :

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῶν περιπλοκῶν, ἡ Αὐστροουγγαρία ἔρριψε τὴν προσοχήν της ἐπὶ τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν. Εἶχεν ἤδη καταστήσῃ γνωστὴν τὴν πρόθεσίν της νὰ μὴ ἀφήσῃ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ τὴν σλαυϊκὴν ἐπιρροὴν ν' ἀναπτυχθῇ κατὰ τὸν δυτικὸν Αἷμον.Εἰς τὸ Ράϊχσταντ ἡ Ρωσσία, μαθοῦσα τὰ αὐστριακὰ σχέδια, προσεχώρησεν εἰς αὐτὰ θυσιάζουσα συγχρόνως τὴν Σερβίαν καὶ ὀλίγον τὸ Μαυροβούνιον.

Ὁ Καραθεοδωρῆς πασσᾶς δίδει μίαν ἀκριβῆ καὶ ἀποκαλυπτικὴν λεπτομέρειαν περὶ τῆς συνεννοήσεως τοῦ Ράϊχσταντ : «Ἡ ἀρχὴ τοῦ ζητήματος Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ἀνατρέχει εἰς τὴν συνέντευξιν τῶν Αὐτοκρατόρων ἐν Ράϊχσταντ τὸ1876. Τοὐλάχιστον αὐτὸ ἐβεβαιώθη ἐνόρκως ὑπὸ τοῦ κ. Κογκλνιτσεάνο, ὅστις ἐδήλωσεν ὅτι περιῆλθον εἰς χεῖράς του δύο ἔγγραφα γεγραμμένα διὰ μολυβδίδος, τὸ ἐν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Γκορτσακὼφ καὶ τὸ ἄλλο ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἀνδράσσυ, καὶ ἀντηλλάγησαν μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὸ Ράϊχσταντ. Τὰ δύο ἔγγραφα,τὰ ὁποῖα ἦσαν διατυπωμένα ὡς ἁπλαῖ ἀνταλλαγαὶ γνωμῶν, παρεδέχοντο, ὅπως ἐν περιπτώσει ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ μὲν Βεσσαραβία ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἡ δὲ Αὐστρία ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν της ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ. Ἐκ πολλῶν δὲ λόγων

τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ κατὰ τὰς συζητήσεις εἰς τὰς ἐπισήμους καὶ ἰδιωτικάς, εἰκάζεται ὅτι καὶ ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐξοικειωθῇ πρὸς τὴν ἰδέαν αὐτὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν συνδιασκέψεων τῆς Κωνσταντινουόλεως.

Κατὰ τὸν πόλεμον ἡ Αὐστροουγγαρία ἀνεμίχθη ἤδη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀγγλία (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σουβάλωφ) ἐφάνη πλήρης δυσπιστίας πρὸς τὴν Αὐστροουγγαρίαν. Λοιπὸν ὅταν ἡ προσέγγισις ἔγεινεν ὁριστικὴ μεταξὺ τῶν δύο Δυνάμεων, πιθανῶς κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ πιθανώτερον ἐν αὐτῷ τῷ Βερολινείῳ Συνεδρίῳ καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Βίσμαρκ, ἀφῆκαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν «πρωτοβουλίαν» τὴν ὁποίαν διημφισβήτησεν ὁ Βήκονσφηλδ εἰς τὸν λόγον του τῆς 5 Ἰουλίου.

Ἀφοῦ τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν τοιουτοτρόπως, ἡ Αὐστρο-Οὐγγαρία, κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 8 Ἰουνίου ἀπεκάλυψε τοὺς σκοπούς της :

Πρωτίστως ἐνδιαφερομένη, καθὸ συνορεύουσα Δύναμις, ἡ Αὐστροουγγαρία ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δηλώσῃ εἰλικρινῶς καὶ ἀπροκαλύπτως ὅτι τὰ ζωτικώτερα τῶν συμφερώντων της δὲν τῇ ἐπιτρέπουσι νὰ δεχθῇ εἰμὴ μόνον μίαν λύσιν τοῦ Βοσνιο—ερζεγοβινιακοῦ ζητήματος, κατάλληλον διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διαρκῆ εἰρήνευσιν τῶν ρηθεισῶν ἐπαρχιῶν καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐπάνοδον συμβάντων, τὰ ὁποῖα τόσον διεκύβευσαν τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης καὶ ἐδημιούργησαν δυσχερείας τῇ Αὐστροουγγαρίᾳ, ἐπιβαλόντα συγχρόνως εἰς αὐτὴν μεγάλας θυσίας καὶ ὑλικὰς ἀπωλείας, μίαν κατάστασιν, τῆς ὁποίας τὴν παράτασιν δὲν δύναται νὰ ἀνεχθῇ.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ λόρδος Σώλσβαρυ ὑπέβαλε πρότασιν συνοψιζομένην εἰς δύο φράσεις : «Ἡ Πύλη θὰ ἐπεδείκνυε μεγίστην φρόνησιν,ἐὰν ἠρνεῖτο νὰ ἀναλάβῃ ἐπὶ μακρότερον ἓν ἔργον ὑπερβαῖνον τὰς δυνάμεις της, θέτουσα δὲ αὐτὸ εἰς Δύναμιν ἱκανὴν νὰ τὸ ἐκτελέσῃ, θ' ἀπεσόβει ἐκ τῆς Εὐρώπης τρομεροὺς κινδύνους (;) Ὡς ἐκ τούτων ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀνάσσης προτείνει εἰς τὰς Δυνάμεις, ὅπως τὸ Συνέδριον ἀποφασίσῃ καὶ καταληφθῶσιν αἱ ἐπαρχίαι Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας.

Ὁ Βίσμαρκ συμφωνεῖ ἀμέσως μὲ τὴν πρότασιν αὐτὴν λέγων τὰ ἑξῆς :

. . . Τοῦτο δὲν εἶνε μόνον αὐστρουγγρικὸν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ γενικὸν καθῆκον. Ἡ Γερμανία ἥτις ἐξ οὐδενὸς συμφέροντος δὲν συνδέεται πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ὑποθέσεις (;) φρονεῖ ὅτι μόνον ἓν κράτος ἰσχυρὸν καὶ διαθέτον τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις παρὰ τὴν ἑστίαν τῶν ταραχῶν, θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον τῶν λαῶν αὐτῶν.

(Ἀκολουθεῖ)

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

ΥΠΟ Ν. Α. ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΙ ΣΗΜΑΙΑΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

1821—1828

Ε'.

Αἱ πολυποίκιλαι σημαῖαι τοῦ Α' ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἦτο δὲ αὕτη κυανόχρους καὶ ὁ γῦρός της ἐρυθρός· ἐν τῷ μέσῳ εἶχεν ἡμισέληνον, πρὸς τὰ κάτω βλέπουσαν, καὶ ἄνωθεν αὐτῆς σταυρόν, δεξιόθεν τοῦ σταυροῦ λόγχην, ἀριστερόθεν ἄγκυραν, φέρουσαν ὄφιν περιτετυλιγμένον καὶ γῦπα μεταξὺ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς ἀγκύρας τρώγοντα τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄφεως, δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν τῆς ἡμισελήνου ἦσαν ἐγκεχαραγμέναι αἱ λέξεις: «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος». Ὅλα δὲ τὰ σύμβολα καὶ τὰ γράμματα ἦσαν ἐρυθρόχροα.

Πρῶτον δὲ ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῷ λιμένι ναυλοχούντων πλοίων τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὸ πλοῖον τοῦ Ἀθανασίου Π. Γουδῆ, ἐτίμησε τοὺς ἱστούς του μὲ τὸ πολύλογον καὶ εὔμορφον ἐκεῖνο σύμβολον τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ ἀθάνατον τοῦτο σκάφος κατέχει ἤδη ἐν τῇ ναυτικῇ ἐθνικῇ ἱστορίᾳ τὴν τόσον περίοπτον καὶ τόσον ἐπίζηλον θέσιν, ὅτι αὐτὸ ἔσχε τὴν ἐπίκαιρον καὶ θερμὴν ἔμπνευσιν νὰ ὑψώσῃ τὴν πρώτην κατὰ θάλασσαν ἐπαναστατικὴν σημαίαν.

Κατόπιν τῶν Σπετσῶν ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας τὰ περιβόητα Ψαρά.

Ἦτο λευκὴ καὶ ὁ γῦρός της ἐρυθρός. Ἔφερε δὲ σύμβολα καὶ γράμματα, ὁποῖα καὶ ἡ σημαία τῶν Σπετσῶν καὶ ἐπίσης ὅλα ἐρυθρόχροα.

Προσομοιάζει δὲ ἡ σημαία τῆς νήσου ταύτης μετὰ τῆς σημαίας τῶν Σπετσῶν, διότι ἐλήφθη τὸ σχέδιόν της ἐκ τῆς σημαίας, ἥτις ἀνερρίπιζεν τὴν ἐλευθερίαν ἐπὶ τοῦ Σπετσιωτικοῦ πλοίου τοῦ Γκίκα Τσούπα, ὅταν τοῦτο προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν σπετσιωτικὴν ἐξέγερσιν.

Ἅμα τῇ θέᾳ τοῦ σημαιοστολίστου τούτου ἀγγελιαφόρου τῆς εὐφροσύνου εἰδήσεως συνηρπάγη ἡ πολυδοξασμένη ἐκείνη μαρτυρικὴ νῆσος ἀπὸ ἕνα βοΐζοντα χείμαρρον ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὕψωσε καὶ αὐτὴ τὴν ἰδικήν της σημαίαν καὶ ἐπανηγύρισεν ἐν ἀνεκλαλήτῳ χαρᾷ[1].

Ἡ Ὕδρα ὕψωσε τελευταία τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν, κινηθέντος ὅμως τοῦ λαοῦ παρὰ τὴν γνώμην τῶν προκρίτων, κατόπιν προγενεστέρας στάσεως κατὰ τοῦ τοπικοῦ καθεστῶτος καὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ διοικητοῦ Ν. Κακοβίλα.

Πρωτουργὸς καὶ ἀρχηγὸς τῆς στάσεως ἐδείχθη ὁ Ἀντώνης Οἰκονόμου, εἷς ἐκ τῶν δευτερευόντων μέχρι τότε πλοιάρχων, ἄσημος, καὶ μάλιστα ναυαγὸς τῶν Γαδείρων, ἀλλὰ μεγαλότολμος ὑψηλόφρων καὶ φιλόπατρις [2].

Σφετερισθεὶς οὗτος πᾶσαν πολιτικήν, στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν ἀρχὴν ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἐθνεγερσίας ἐπισήμως καὶ ἐν μεγάλῃ τελετῇ ὑπὸ τὸν ἀδιάκοπον κανονιοβολισμὸν τῶν πλοίων τὴν 15 Ἀπριλίου.

Ἦτο δὲ μελανοῦ χρώματος φέρουσα ὡς σύμβολον καὶ αὐτὴ τὸν σταυρὸν ἐπὶ ἀνεστραμμένης ἡμισελήνου, τὴν γλαῦκα καὶ περὶ τὸν σταυρὸν τὸν ὄφιν.

Ὑψώθη μεγαλοπρεπέστα κυματίσασα τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου, ἀφ' οὗ κατεβιβάσθη προηγουμένως ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν ἡ ὀθωμανικὴ σημαία ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γερασίμου. Τὰ εἰς τὰς σημαίας τῶν τριῶν νήσων ὑπάρχοντα ταῦτα σύμβολα [3] ὑπεδήλουν: ἡ μὲν ἀνεστραμμένη ἡμισέληνος τὴν μέλλουσαν πτῶσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἡ ἄγκυρα τὴν σταθερότητα τοῦ ἀγῶνος, ὁ ὄφις τὴν ἱερότητα αὐτοῦ, ὁ σταυρὸς τὴν δικαιοσύνην, ἡ δὲ γλαῦξ τὴν φρόνησιν, μεθ' ἧς θὰ διεξήγετο ὁ ἀγών.

Ἐπὶ τῆς σημαίας των οἱ Ὑδραῖοι ἔθετον καὶ τὸ σπαρτιατικὸν λόγιον αἢ τὰν

1 Ὁ Κωνσταντῖνος Νικόδημος ἐν τῷ «Ὑπομνήματί του περὶ Ψαρῶν» (1862) διέσωσεν ἡμῖν καὶ τὸ σῆμα τοῦ Ναυάρχου. Ἦτο δὲ τοῦτο λευκὸν τρίγωνον με ταινίαν ἐρυθρὰν γύρωθεν· ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σήματος ἦτο σταυρός, ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν τοῦ ὁποίου ἦτο γεγραμμένον τὸ «ἐν τούτῳ νίκα». Τὰ σύμβολα καὶ τὰ γράμματα ἦσαν πάλιν ἐρυθρά.

2 Μόλις εἶχεν ἐπανέλθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου μετέβη πρὸς εὕρεσιν τύχης καὶ ἀντὶ ταύτης ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

3 Τὰ σύμβολα ταῦτα προήρχοντο ἐκ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ὑπῆρχον τοιαῦτα εἰς τὰ *Ἐφοδιαστικὰ* τῶν διαφόρων βαθμῶν.

ἢ ἐπὶ τᾶς», τὸ ὁποῖον μεταξύ των ἡρμηνεύετο ἢ ἐλευθερία ἢ μετὰ τῆς σημαίας εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης.

Τοῦ παλαιογόνου τούτου ῥητοῦ μεγαλειτέρα ἰδίᾳ χρῆσις ἐγίνετο εἰς τὰς σημαίας τῶν Μανιατῶν. Ἐπέθετον δὲ προσέτι οὗτοι καὶ τὸν ἀναγεννώμενον φοίνικα μετὰ τοῦ ἐκ τῆς κόνεώς μου ἀναγεννῶμαι, τὸ «*Ἐλευθερία ἢ θάνατος*» καὶ τὰ κεφαλαῖα γράμματα Ι. Χ. καὶ Ν. Κ. (Ἰησοῦ Χριστέ, Νίκα).

Καθιστάμεναι οὕτως ἀγέρωχοι καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπιβλητικαὶ αἱ σημαῖαι τῆς Μάνης προσείλκυον πρὸς τὴνἐκδικουμένην ἐλευθερίαν μείζονα τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν ἐκ μέρους τῶν ἀγωνιζομένων[1].

Θωπευόμενοι οὗτοι ἀπὸ τὸ ὑπερήφανον ἐκεῖνο ῥάπισμα ἐρριψοκινδύνευον πλέον τυφλῶς ἀψηφοῦντες εὐθαρσῶς πάντα κίνδυνον.

Τὸ ἐκ τῆς κόνεώς μου ἀναγεννῶμαι εἰς ἐνίας σημαίας ἐν Πελοποννήσῳ ἐχαράσσετο μὲ τὴν δημώδη ἔκφρασιν «*ἐκ τοῦ στακτοῦ μου ἀναγεννῶμαι*».

Ἔνιοι δέ, ὄχι μόνον ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς πάσας τὰς ἐπαναστατημένας χώρας ἐπέθετον εἰς τὰς σημαίας των καὶ τὴν γλαῦκα, τὴν ὁποίαν εἴδομεν καὶ εἰς τὰς σημαίας τῶν τριῶν νήσων, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Μολδοβλαχίας, ἐπενδύοντες δηλονότι τὰς ἐπαναστατικάς των πράξεις μὲ τὴν φρόνησιν.

Ἡ χρῆσις τοῦ φοίνικος ηὐρύνθη ἐπαισθητῶς, ἅμα τῇ ἀφίξει εἰς Ἑλλάδα τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐπεδίωξεν εὐθὺς τὴν γενίκευσίν του εἰς τοὺς στρατοὺς τῆς ξηρᾶς.

Εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ὡς πληρεξούσιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐδόθη πᾶσα ἐξουσία πολιτική τε καὶ στρατιωτική· ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν σημαιῶν.

Αἱ νέαι σημαῖαι, τὰς ὁποίας εἰσήγαγεν (Ἰούνιος 1821) καθ' ὑπόδειγμα τοῦ ἀδελφοῦ του ἔφερον ἐπὶ πλέον ἐκτὸς τοῦ ἀναγεννωμένου φοίνικος καὶ τοῦ «*ἐν τούτῳ νίκα*» καὶ τὸ θεάρεστον καὶ παλαίγονον ῥητὸν «*μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος*», τὸ ἔσχατον τοῦτο καταφύγιον τοῦ τελευταίου ἡμῶν αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

Εἰς τὸ διεσπαρμένον ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ πάλῃ τῆς ἐθνότητος κατὰ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ, ἐκλατινισμοῦ καὶ ἐκσλαυϊσμοῦ, ἅτινα ἠπείλουν διαρκῶς, ὁ ἱστορικὸς Γεώργιος Φραντζῆς παρέδωκε τὸ «μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος» διὰ τοῦ «Χρονικοῦ» του, ἐν ᾧ διηγεῖται λεπτομερῶς καὶ ἀλανθάστως τὰ ἀπαίσια συμβάντα τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως....

Καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες, γράφει, «....ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἀπεκρίναντο μετὰ κλαυθμοῦ λέγοντες: «*Ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν*».

Καὶ ἀφῆκε τοῦτο ὡς λέγει ὁ Φιλήμων, ὡς ἀπαράγραπτον καὶ πανσέβαστον

1 Τοιαύτας ἀκριβῶς σημαίας εἶχον τὰ ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην σώματα.

διαθήκην τοῦ ὀνειροπολουμένου Βυζαντίου, ὑποστάντος πρὸ 453 ἐτῶν τὸν πολιτικὸν θάνατον.

Δι' αὐτοῦ συνέδεσε τὴν μεγαλοϊδεάτιδα ψυχὴν τῆς γενεᾶς τοῦ 21 μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου μάρτυρος καὶ ἥρωος, τὴν περιιπταμένην ἀνήσυχον τότε ἄνωθι τῶν πυρπολουμένων ἑλληνικῶν ἐκτάσεων ἐκ τῆς ἐπαναστατικῆς πυρκαϊᾶς καὶ εὐλογοῦσαν εἰς τὰς ἀβεβαίας ἐκείνας ἡμέρας τὴν τόσον ἐμμόνως ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα πρὸς ἀναστήλωσιν τοῦ πολυχρύσου θρόνου του.

Τοῦτο λοιπὸν, τὸ «μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος», εὗρεν ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἀρκετὸν ἔδαφος νὰ ριζοβολήσῃ, ἤρχισε δὲ ἀμέσως νὰ ἐκτυπῶται εἰς τὰς σημαίας πλησίον τοῦ «ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ νὰ οἰστρηλατῇ καὶ νὰ παρορμᾷ τοὺς μαχομένους ἐν μέσῳ ἀληθοῦς ὑπερλατρείας ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος εἰς τὸ τρομερὸν δίλημμα: εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας ἢ εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ θανάτου.

Τοιαύτας σημαίας ἀπέστειλεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ εἰς τὴν ἡρωΐδα Κρήτην διὰ τοῦ μεταβάντος ἐκεῖ Μιχαὴλ Ἀφεντούλη ἢ Ἀφεντούλιεφ, ὡς Ἀρχηγοῦ τῶν Κρητῶν.

Αὐτὸς δὲ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἶχε ἰδιαιτέραν πολυτελῆ σημαίαν δωρηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἑλληνίδων παρθένων τῆς Τεργέστης.

Κατὰ τὴν διέλευσίν του ἐκ Τεργέστης, ἑλληνίδες νεάνιδες, πεπροικισμέναι πλουσίως μὲ τὰ αἰθεριώτερα τῶν αἰσθημάτων, ἐν πλήρει δὲ συναισθήσει τῶν ποικίλων ἐκείνων λεπτῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα ὀφείλει μία γυνὴ ἀπέναντι τῆς κινδυνευούσης πατρίδος της καὶ ἐν τῇ τελείᾳ πρωτίστως συνειδήσει τῆς ἠθικῆς ἐκείνης γοήσσης ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν δύναται αὕτη νὰ ἐνασκήσῃ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν ὁδηγουμένων εἰς τὰ πεδία τῆς τιμῆς, κατεσκεύασαν μίαν λαμπρὰν καὶ χρυσοκέντητον σημαίαν καὶ μὲ μεγάλα ὁλόχρυσα γράμματα ἐκέντησαν τὰς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος», καθὼς καὶ τὸν φοίνικα.

Εἰς τὴν περισπούδαστον ταύτην ἐργασίαν, διαρκέσασαν ἀρκετὰς ἡμέρας, προεξῆρχε καὶ καθωδήγει τὰς νεάνιδας ἡ σύζυγος τοῦ Στράτου, ὅλαι δὲ αἱ νέαι ἐκεῖναι, ἐνῷ ἐκέντων ἔψαλλον ἐν χορῷ καὶ γλυκείᾳ ἁρμονίᾳ μὲ ὅλον τὸ ζέον πατριωτικὸν πάθος τῆς εὐαισθήτου ψυχῆς των, τὸ ἀθάνατον θούριον τοῦ Ρήγα:

Ὦ παιδιά μου ὀρφανά μου σκορπισμένα 'δῶ καὶ 'κεῖ
Διωγμένα, ὑβρισμένα ἀπ' τὰ ἔθνη πανοικεί.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης παραλαβὼν τὴν σημαίαν καὶ ἔμπλεως ἀπεριγράπτου πατριωτισμοῦ, ἔμπλεως ἀκατασβέστου πόθου ἐργασίας καὶ χρυσῶν ὀνείρων ὑπὲρ τῆς ἀγαπητῆς του πατρίδος, ἐπεβιβάσθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Παξιμάδη καὶ μετὰ πλοῦν ἑνὸς περίπου μηνὸς ἐξῆλθεν εἰς τὴν Ὑδραϊκὴν ἀκτὴν τὴν 8 Ἰουνίου 1821, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος κατεστρέφετο εἰς τὸ Δραγατσάνι.

(Ἀκολουθεῖ)

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1908

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

ΜΑΡΤΙΟΣ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

ΜΑ·Ι·ΟΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

— **Πολυκάρπου Καττάν.**—Λόγος ἐν τῷ καθολικῷ ναῷ τῶν Ἀθηνῶν περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Μελχιτῶν.
— Ἔθνος καὶ Στρατός.
— Ἐξισλαμισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ χωρίου Νωτίων.
— Ἀνεύρεσις τοῦ τουρκικοῦ τοῦ Παπᾶ-Θύμιου Μπλαχάβα.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

— **Ι. Παπαδοπούλου.**—Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις, αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας.
— Περὶ τῶν προνομίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.
— **Ν. Ἀγγελίδου.**—Ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τουρκοκρατίας. (*Συνέχεια*).
— **Μαυρικίου Ἐμμανουέλ.**—Ἡ ἑλληνικὴ δημοτικὴ Μοῦσα (2α διάλεξις τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ ἐν Παρισίοις «Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ»).
— **Μαχμοὺτ-Σεδὰτ ἐφένδη,** *ἐφυπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας.* — Τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς.
— Ἡ Συνδιάσκεψις πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς βερολινείου Συνθήκης.
— Ἡ ἕνωσις τῆς Κρήτης.
— Κρίσεις βουλγαρικῆς ἐφημερίδος περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς Βασίλειον.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

— **Ν. Καζάζη.**—Περὶ τῶν καθηκόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. (Διάλεξις ἐν τῇ πολιτικῇ λέσχῃ τῆς Χαλκηδόνος ἐν Κωνσταντινουπόλει).
— **Ι. Παπαδοπούλου,** *καθηγητοῦ.*—Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις, αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας.
— **Ν. Ἀγγελίδου.**—Ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τουρκοκρατίας. (*Συνέχεια*).
— **Διονυσίου Κοόχέν,** *βουλευτοῦ Παρισίων.*—Τὰ Σύνορα τῆς Ἑλλάδος. (Διάλεξις ἐν τῷ «**Γαλλικῷ Συνδέσμῳ τῆς ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ**»).
— **Ἀνωτῶ.**—Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ βερολινείου Συνεδρίου (1878).

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

— **Ν. Καζάζη.**—Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Τουρκίᾳ καὶ τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος.
— **Ι. Παπαδοπούλου,** *καθηγητοῦ.*—Θεόδωρος Β' ὁ Λάσκαρις, αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας. (*Συνέχεια*).
— **Διονυσίου Κοόχέν,** *βουλευτοῦ Παρισίων.*—Τὰ Σύνορα τῆς Ἑλλάδος. (Διάλεξις ἐν τῷ «**Γαλλικῷ Συνδέσμῳ τῆς ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ**»). (*Συνέχεια καὶ τέλος*).
— **Ἀνωτῶ.**—Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ βερολινείου Συνεδρίου (1878). (*Συνέχεια*).
— **Ν. Ἀγγελίδου.**—Ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τουρκοκρατίας. (*Συνέχεια*).
— Πίναξ περιεχομένων τοῦ ἔτους 1908.

«ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ»

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Ἐσωτερικοῦ δραχμαὶ 8.—Ἐξωτερικοῦ φράγκα χρυσᾶ 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἄρθρον 47 τοῦ Κανονισμοῦ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ.

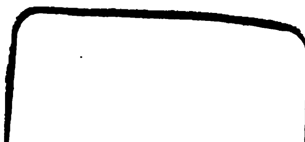
Γραφεῖα: ὁδὸς Σοφοκλέους ἀριθ. 12.

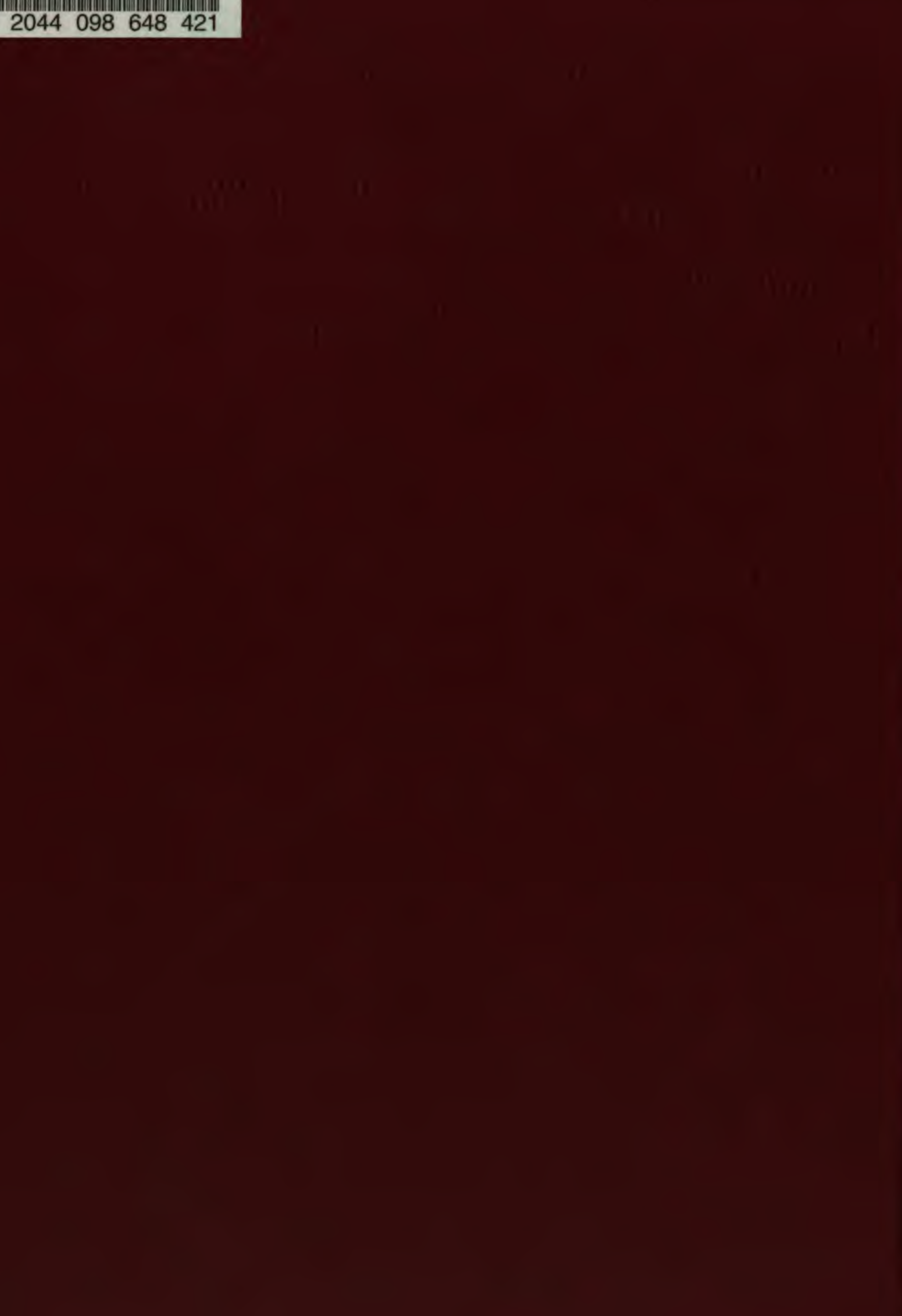
Πᾶσα ἐπιστολὴ καὶ ἀποστολὴ χρημάτων δέον ν' ἀπευθύνηται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ ἐπιστολῆς ἐπὶ συστάσει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς Ἀθήνας (Athènes).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

1)	*Ν. Καζάζη.*—Ἐθνικὴ Κατήχησις.	Δρ.	0.20
2)	» Γουλιέλμος Γλάδστων	»	1.—
3)	» Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου	»	2.—
4)	» Ἡ Μακεδονία καὶ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια	»	1.—
5)	» Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας	»	0.20
6)	» Ἡ Πατρὶς ἐν κινδύνῳ	»	0.40
7)	» Ἔθνος καὶ Στρατός	»	0.40
8)	» L'Hellénisme et la Macédoine	»	1.—
9)	» *Τὸ Μακεδονικὸν Πρόβλημα*	»	2.—
10-12)	» Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι κατὰ τὸν ΙΘ'. καὶ Κ'. αἰῶνα, ἀγγλιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί	»	1.—
13)	» Ἡ Φιλοπατρία.	»	1.—
14)	Διαλέξεις τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ἄμυναν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ).	»	2.—
15)	*Ν. Χριστοβασίλη.*—Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου γιὰ τὴν Πατρίδα, δρᾶμα βραβευθὲν πωλούμενον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	2.—
16)	» Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλειᾶς, ποίημα ἐπικολυρικόν	»	0.40
17)	» Ἐθνικὰ ᾄσματα. Β' ἔκδοσις	»	1.—
18)	Ἐθνικὰ ᾄσματα Α' ἔκδοσις	»	0.50
19)	Τὰ Δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ	»	1.—
20)	*Γ. Ν. Χατζηδάκι.*—Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων	»	1.—
21)	*Τοῦ αὐτοῦ*—Du Caractère hellénique des Anciens Macédoniens	»	1.—
22)	*Π. Καρολίδου.*—Ἡ Ἐνεστῶσα Κατάστασις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει	»	2.—
23)	Ἡ Μακεδονία, ἔκδοσις Β'.	»	3.—
24)	*Ι. Νικολάρα.*—Πατρίς, τραγῳδία	»	1.—
25)	A. Z. Stephanopoli.—Le Facteur Grec dans le problème oriental	»	0.50
26)	O. de Berobrazow.—Notes sur la Question d'Orient	»	0.50
27)	*Γεωργίου Φιλιππώφ.*—Ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων τῶν ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.50
28)	*Ρώσσου Εὐσεβάκι.*—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν διωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί).	»	0.—
29)	Προκήρυξις τοῦ ἑλληναλβανικοῦ Συνδέσμου	»	0.—
30)	*Κ. Παπαρρηγοπούλου.*— Τὰ διδακτικώτερα πορίσματα τῆς Ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους	»	5.—
31)	*Ἡρακλ. Βασιάδου.*—Ἱστορία τῆς Δημοτικῆς Παιδεύσεως τῶν Γερμανῶν	»	1.50
32)	Ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων κατὰ τοὺς τέσσαρας τελευταίους αἰῶνας 1517-1900	»	2.—
33)	Ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.	»	0.10
34)	*Ν. Δουρουβώ.*—Ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολή.	»	1.—
35)	Ὁ Ἄθως καὶ ἡ Χαλκιδικὴ μετὰ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους	»	1.—
36)	*Γ. Σιρακίγη.*— Μακεδονικὰ Τραγούδια.		1.—
37)	*Ἰ. Καλοστύπη.*—Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος Δρᾶμα	»	1.—

2044 098 648 421